

Садржај

І ДЕО

Увод

Један Цинцарин о проблему Цинцара

Иларион Руварац о етничком саставу наше чаршије

Како су се звали и како су их звали

Ко спада у овај круг

Порекло и број

Телесне особине

Ношња

Психичке особине

Зарађивање у туђини

Торбарење

Сметње

Кријумчарење и подвале

Јемства

Цинцари као трговци

Трговачке компаније

Остале професије

Породица Сина

Изглед наше чаршије

Грци о другим народима и други народи о Грцима

Сукоби

Сукоби у друштву

Сукоби у цркви

Сукоби у школи

Сукоб на сабору у Темишвару 1790

Цинцари као ратници и јунаци

Цинцари у околини Карађорђа и Милоша

Цинцари као племићи

Цинцари као добротвори

Њихов национализам

Посрбљавање и нестајање Цинцара

Српска крсна слава и грчки имендан

Цинцари данас

Крушево

Завршна реч

II ДЕО

Грађа за историју породица

Регистар

Исправке и допуне

ЛНБ БР
7717
Од истог писца :

Војводина. Прилози проучавању наше земље и нашег народа. I. Бачка. Посебно издање Срп. кр. академије. 1925. с. VIII + 156 8^о и четири велике табеле.

Проблеми Војводине.

(Војводина — Културна и национална историја војвођанских градова — Срби у данашњој Мађарској — Сеоба Срба у Русију — Гроф Кароли о мађарској демократији — Основ данашњем мађарском легитимизму и империјализму — Сава Тевелија према првом српском устанку — Књига Г. Р. Марковића и научна организација Матице Српске — Инжињери Војводине — In memoriam Карловачкој гимназији). 1925. с. 160, 8^о.

О Цинцарима. Прилози питању постанка наше чаршије. 1927. с. 136. 8^о. Наградила Срп. кр. академија. Преведена на румунски 1934.

О хајдуцима. I, 1930, с. 173; II, 1932. с. 160. 8^о Наградила Срп. кр. академија.

Београд пре 200 година. 1935. с. 220. 8^о.

Грађа за историју Београда од 1711 до 1739. (Споменик Срп. кр. академије, св. LXXVIII). 1935. с. 252. 4^о.

и г. Ж. Сечански, *Грађа за историју насеља у Војводини од 1695 до 1796.* 1936. с. XXIII + 144. 8^о.

А-Р Д. Ј. ПОПОВИЋ
ПРОФ. УНИВЕРЗИТЕТА

О ЦИНЦАРИМА

*Зрнал истраживање
Милутићу Ђукићу,
Зрнал истраживање
са историјом
и
Зрнал*

ПРИЛОЗИ ПИТАЊУ ПОСТАНКА
НАШЕГ ГРАЂАНСКОГ ДРУШТВА

ДРУГО ЗНАТНО ДОПУЊЕНО ИЗДАЊЕ
СА 30 СЛИКА И ЈЕДНОМ КАРТОМ

БЕОГРАД, 1937

8856

Мил. 7807

Tous droits réservés

ШТАМПАРИЈА
ДРАГ. ГРЕГОРИЋА
БЕОГРАД

Предговор првом издању

Ми смо се и овом приликом трудили да питање које нас интересује што боље обухватимо временски и просторно, како бисмо могли што боље схватити и дати, бар на оно што нам се чинило најважније, што потпунији и тачнији одговор. Материјално, ова расправа неће ни у једном правцу задовољити. Грађе за ово питање има огромно много, али се ова највећим делом односи на специјална питања, нарочито на локалне и породичне историје. Ми смо одвојили и обрадили оно што нам се чинило да је опште, битно, идејно; споредније, небитно, материјално, оставили смо за посебни део. При обрађивању овога питања ми смо поближе обухватили време од близу три столећа, и простор од Ниша на север, према Будиму и Пешти, а на запад, према Ријечи и Трсту. Највећим делом обихли смо све градове и велика насеља на овом простору, прегледали локалне архиве, натписе на гробовима и разговарали са појединцима из породица које су нас интересовале. Насеља, у којима данас нема много нашег становништва, а за која је мање или више издан материјал, обрадили смо кабинетски (као Коморан, Ст. Андрија, Будим, Пешта, Ријека, Трст и др.).

Са особитом захвалношћу бележимо помоћ г. д-р. Ем. Ласовског, директора Земаљског архива у Загребу, г. Љубе Павловића, директора гимназије у Шапцу, и г. д-ра. П. Марковића, председника општине у Земуну, који су нам са нарочитом вољом помогли при скупљању грађе.

Д. Ј. П.

Предговор другом издању

Прво издање ове књиге изашло је 1927, дакле пре десет година. Прва књига је, у ствари, била кабинетски рад. Особу која је знала цинцарски говорити и која се признавала за Цинцара видели смо тек пошто је књига отштампана. И поред свих, и незгодних и опасних, страна које може да има један чисто кабинетски рад, ми можемо са задовољством да констатујемо да у основним резултатима и данас, после десет година скупљања материјала и разговора са Цинцарима и рада на терену, нисмо учинили неке крупније измене. Иако су нови проблеми постављени, а раније постављени знатно попуњени, ипак је књига више нова по материјалу него по резултатима. Ми смо сасвим далеко од помисли да су постављени проблеми исцрпени и да се неће још многи интересантни проблеми поставити. Колико ће се и како важних проблема у овом правцу поставити, то зависи од истраживача. И даљи истраживачи наћи ће овде још увек веома интересантно и благодарно подручје. Треба само наставити са савесним проучавањем даље, нарочито треба проучити њихову улогу на Балканском Полуострву. На тај ће начин добити друштвена наука, и наша, и балканска, и општа. Ми смо се и овом приликом строго ограничили на улогу Цинцара у формирању нашег грађанског друштва. Рад је израђен на основу наших извора, литературе и предања сачуваних код нас. Остали веома богати материјал из остале балканске, а нарочито румунске, науке није употребљен. У свакој данашњој балканској држави чине они посебан случај. Што

писац ове књиге није учинио више и боље то је можда више кривица до стања студија ове врсте код нас а поготово у суседним земљама. На овај проблем ћемо се поново вратити када, приликом, будемо писали о пореклу наших знаменитих људи. Неки од чланака који нису штампани у првом издању штампани су раније у неким научним часописима и дневним листовима, а неки се сада први пут објављују. Од чланака који су штампани у првом издању, неки су прерађени а неки и знатно допуњени.

О првој књизи писано је доста, можда највише од научних књига из наше националне науке које су изашле по светском рату. Поводом прве књиге настала је, поред многих чланака у часописима и дневним листовима, једна мала литература. Проблем је посматран са разних гледишта, али највећим делом у вези са стварима са којима наука нема много везе. Ми смо при раду, и тада и сада, имали пред собом само научне интересе. То не значи да ми нисмо желели да нашем народу користимо овим својим радом. Свакако, али само на један начин: да му кажемо истину. Како ће ови резултати бити искоришћени, то није наша ствар. Могло би се само пожелети да и други делови нашег народа добију сличне студије о својим чаршијама.

Други део ове књиге садржи грађу за историју породица које припадају овом кругу људи. Драгоцене податке о појединим породицама добили смо од г. д-р Ристе Јеремића, нашег познатог јавног радника; од г. Св. Спасојевића, проф. гимн. у Смедереву; од г. д-ра Ник. Константиновића, чин. Министарства просвете и од г. Сергија Јовановића, проф. гимн. у Новом Саду. Ми се овој господи, као и свим оним многим појединцима који су нас у нашем раду помогли, и на овај начин најтоплије захваљујемо.

20 фебруара 1937

Д. Ј. П.

САДРЖАЈ

І ДЕО

	Стр
Увод	1—4
Један Цинцарин о проблему Цинцара	5—10
Иларион Руварац о етничком саставу наше чаршије	11—15
Како су се звали и како су их звали	16—28
Ко спада у овај круг	29—33
Порекло и број	34—56
Телесне особине	57—59
Ношња	60—64
Психичке особине	65—81
Зарађивање у туђини	82—87
Торбарење	88—90
Сметње	91—103
Кријумчарење и подвале	104—107
Јемства	108—109
Цинцари као трговци	110—128
Трговачке компаније	129—137
Остале професије	138—148
Породица Сина	149—158
Изглед наше чаршије	159—180
Грци о другим народима и други народи о Грцима	181—189
Сукоби	190—193
Сукоби у друштву	194—198
Сукоби у цркви	199—217
Сукоби у школи	218—243
Сукоб на сабору у Темишвару 1790	244—246
Цинцари као ратници и јунаци	247—254

	Стр.
Цинцари у околини Карађорђа и Милоша	255—263
Цинцари као племићи	264—269
Цинцари као добротвори	270—273
Њихов национализам	274—278
Посрбљавање и нестајање Цинцара	279—285
Српска крсна слава и грчки имендан	286—288
Цинцари данас	289—290
Крушево	291—300
Завршна реч	301—307

II ДЕО

Грађа за историју породица	310—480
Регистар	481—520
Исправке и допуне	520

I ДЕО

УВОД

Позната је чињеница, иако не довољно проучена, да су нашу чаршију или грађански staleж основале стране етничке групе, српску Цинцари а хрватску Немци. Појава да грађански staleж формирају стране етничке групе није у свету ретка, пре би се могло рећи да је обична. Не чаршије него државе, као на пр. Бугарску, Русију, Француску, основале су стране етничке групе, које су подређеним групама наметнуле и своје име. Исти је случај код многих народа и са чаршијама (Чеси, Пољаци и др.); нарочито ова чињеница није чудна по наш народ.

Све до стварања своје државе, у готово свој својој прошлости, налазио се наш народ под туђинском политичком влашћу, па природно и под туђинским културним утицајима. Разумљиво је да се разлике које постоје између појединих делова наших народа највише показују, и формално и стварно, у појединим нашим чаршијама. Како су оснивачи грађанског живота били припадници страних етничких група, то су, природно, људи овог порекла у знатној мери допринели развоју наше модерне културе. Знатан део наших великих људи страног етничког порекла, својим радом и заслугама, чини битан део наше историје, „крв наше крви“, наш понос. Они су се у многим правцима изједначили са нама, а свој удеc потпуно везали за наш тако да би свако прављење алузија њиховим потомцима на порекло значило и грех и неваљалство. Јер док ови људи, иако страног порекла, својим осећањем, жељама и радом припадају потпуно нама, дотле наш

народ нема никакве везе, осим објективне, са претставницима нашег „виолентног“ динарског типа који су имали као свој идеал уништење народа из којег су потекли (Дамјанић, Вуковић). Тако стоји ствар ако посматрамо појединце из наше прошлости, било да су нашега или страног порекла. Ипак има чињеница које, ако хоће да се разумеју неке појаве у нашем друштву, не треба сметати са ума. То су ове чињенице.

У досадашњим многим истраживањима и прављањима о јединству нашег народа која су вршиле научне институције, угледни часописи и појединци, придавана је, углавном, свим другим елементима већа важност него питању чаршије. Ми не видимо — а у томе је јединодушна и наука, и наша и страна — да постоје неке иоле знатније разлике између широких маса српских, хрватских и словеначких, муслиманских, католичких и православних. Разлике су, констатовано је, између појединих делова незнатније него у другим етничким групама истог имена, језика и вере. Али постоје разлике између становништва наших вароши, и то, бар данас, не незнатне. Усудно наслеђе наше прошлости, некадашњег робовања, политичког и културног, највише се види и осећа у варошима, главним средиштима страних елемената. Што је врло важно, чаршије се знатно више разликују по свом духу од духа широких маса нашег народа, чији дух оне хоће да репрезентују, него што се међусобно разликују поједини делови нашег народа. Једном речи, чаршије не репрезентују дух нашег народа, и највећи део свих трзавица у нашем данашњем државном и националном животу могу се свести на ове разлике. Нарочито је велика разлика у менталитету становништва Загреба и Београда.

Наш највећи проблем, национални и државни, тав. српско-хрватско питање, који је од Ослобођења даље готово парализовао сав наш јавни живот, у знатној је мери проблем двеју чаршија, српске и хрватске, или, још боље речено, београдске и за-

гребачке, различите по имену, вери, прошлости, култури, страним етничким елементима, по моралним и економским интересима. Поврх тога створено је услед погрешно схваћеног и спровођеног народног јединства и питање престижа између Београда и Загреба.

Београдска је чаршија српска, по вери православна, али без дубљег верског живота; вера сведена на нешто обичаја. Српски део нашег народа није живео у средњовековном западно-феудном поретку; витешко, и касније, галантно доба није имао. Најдуже је живео под Турцима у ропству, у врло тешким културним приликама, ван варошког живота, али ипак више у слободи, као хајдук у планинама и дивљини. Стран етнички елемент у варошима били су погрчени Цинцари и нешто Грци, који су пресудно утицали на духовно формирање варошког становништва. Јевреји су шпањолски, али, све до скора, без веће важности. Варошко становништво било је најдуже под утицајем византиско-оријенталним. У најновије доба у Србији је претежан културни утицај француски, а у пречанским српским варошима немачки и мађарски.

Загребачка чаршија је хрватска, по вери католичка, најкатоличкија после француског и пољског народа. Хрватски део нашег народа који није робовао под Турцима прошао је кроз западно-феудни друштвени поредак, док је већи део који је робовао под Турцима имао, углавном, исту прошлост као и српски део нашег народа. Страни етнички елементи пореклом су из бивше Аустро-Угарске, највећим делом Немци — „Дајчбери“, Чеси и Пољаци, у знатној мери потомци су Бахових „хусара“; племство је делимично страног порекла, нарочито немачког и мађарског, а Јевреји немачког језика и културе. У економском погледу Јевреји су веома важан фактор. Ови страни елементи захваљују свој боравак и афирмацију у нашим крајевима „прејасној“ кући Хабзбуршкој. У многим од ових породица, у градовима Хрватске, још и данас

говори се „по навици“ немачки, у далматинским градовима талијански. У Загребу се налазе појединци који и после тридесет година боравка у нашој земљи нису научили наш језик, — не мислимо штокавштину, него загребачку кајкавштину. Обични говорни језик проткан је скроз на скроз немачким изразима и германизмима.

Али са друге стране не треба заборавити да је Загреб био носилац не само хрватске, него колевка и носилац и југословенске идеје, а Београд носилац не само српске, него такође и југословенске идеје. На челу највећих наших националних прегнућа и покрета стојали су Загреб и Београд, а баш идеолози два наша највећа идејна покрета били су људи страног порекла, као Гај и Штротсмајер. Било би веома комотно прогласити све оно што је у нашем друштву негативно да је страног порекла, а за све наше, националне и државне, недаће пребацити одговорност на оно што је страног порекла. Пре ће бити тачно да смо ми, као мање културни, примили од странаца у већој мери њихове негативне него позитивне особине. Не треба заборавити да широке масе нашег народа припадају т. зв. патријархалном појасу културе — ако се тај степен може уопште означити културом у ужем смислу ове речи — а то значи да има оне недостатке које су имале разне етничке групе на овом културном степену, а ови нису незнатни.

Наш је народ од почетка XIX века, од свог националног препорода, много учинио за своју самосталност, политичку и културну. У читавим областима нестало је трагова од некадашњих наших господара, мислимо нарочито на материјалну културу (као на пр. од Турака) али остало је оно што је много теже истерати: остао је дух наше тешке прошлости који је ипак најбоље очуван у чаршијама. Национална наука треба са своје стране да учини све да се уклони тај страни, тако разноврсни дух из нашег народа и помогне позитивним особинама нашег народног духа да ове дођу до пуног изражаја.

Један Цинцарин о проблему Цинцара

Цинцари се нису изградили као народ. Њима је недостајало неколико битних елемената које чине неку групу народом (већи број, култура, прошлост, територија и др.) Нису имали своје писмо те, природно, нису израдили ни заједнички књижевни језик. У свом националном осећању они су се међусобно битно разликовали: осећали су се блиским или исто што и Грци, Арбанаси, Срби, Бугари или Румуни. Али било их је који су желели да буду само Цинцари. У једно време осећала се и међу њима тежња да постану народ. То се десило, као и код других народа, у доба просвећености а после француске револуције и устанака грчких и српских. Неколико чинџеница указују на овај покрет. Један Цинцарин, Кавалиотис, поп маскопољски, који се упознао са Доситејем у Венецији, издао је речник, а други Цинцарин, Данил, превео је еванђеље на цинцарски. Михајло Бојаџи¹ штампао је 1813 граматiku македонско-цинцарског језика, а пре њега написао је један сасвим млад човек неку врсту историје Цинцара, са жељом да покаже да Цинцари нису „људи последње врсте“, него да имају лепу прошлост, и да су и они народ или, како он каже, „нација“ лепих, можда и изузетних особина.

Георгије Константин Роза (Rosa)², студент медицине на универзитету у Пешти, написао је 1806 и штампао у Пешти једну малу књижицу, (с.

¹ Пико га је сматрао за правог научењака Picot, Les Roumains de la Macédoine (1875) (Скр. Picot), 12. ² Ово име може се читати и Роса и Рожа, а можда и Рошу.

159 мале осмине), у којој је упоредо на немачком и грчком језику, дао своја „Истраживања о Романима или тзв. Власима који станују с оне стране Дунава.“³ Ко је овај писац није нам поближе познато. Из књиге сазнајемо да је рођен у Битољу⁴ али биће да је био угарски држављанин⁵. Из расправе се види да је знао, поред матерњег језика, још и грчки и немачки, а изгледа и наш језик и мађарски. Он подвлачи да се не осећа спремним да изложи пуну историју Цинцара, него само да прикаже шта су Цинцари некада били, као и њихов однос према другим народима у доба када је он писао ову књигу. Неколико ствари њега боле, а пре свега презир других етничких група према Цинцарима. Он осећа да их и Грци, нарочито, како он каже, „gemeine Griechen“, презиру, те мисли да је Цинцарима место међу Румунима, управо да су Цинцари део румунског народа. Овом свом мишљењу дао је израза и у наслову књиге, а у књизи он то и изрично наглашује⁶, а он се таквим и сматра.

Његова расправа добила је стога апологетски карактер. Расправу је поделио у четири дела, у којима расправља о имену, колевци и пореклу Цинцара, о њиховој прошлости и природним особинама. А Цинцари, мисли он, заслужују ову пажњу и по својој прошлости као и по својој улози у ово доба. Јер, како он пише, „по мишљењу перо-

³ Untersuchungen über die Romanier oder sogenannten Wlachen welche jenseits der Donau wohnen (Скр. Rosa). Књига је била продана у 639 примерака. Највише их је продало у Пешти, укупно 232 комада (од ових је купио Јован Пап Константин Иконому 50, браћа Алексовић 30, Јован Барати 25), у Бечу 140, у Мишкоцу 109, у Будиму 26. У нашим крајевима продато је сасвим мало: у Темишвару 15 (од ових је купио 10 комада Михајло Сантровић (или Шантровић), у Новом Саду 8; у Осеку 5 (свих пет је купио Триантафиос Попаџ и у Бечкереку 5 (свих пет је купио Константин Георгијевић). Приличан број претплатника нарочито у Бечу купио је по 5 до 10 комада. Нешто је продато трговцима са Балкана и у Пољској. ⁴ Rosa 96. ⁵ Породица са овим презименом налазила се у Фелдвару а налазила се и у другим нашим крајевима. ⁶ Ib. 44.

Цинцарска породица из Пасага (десно једна Арнауткиња). (Weigand, Arumunen I. 112)

достојних историја, његов народ је (он га зове „нација“) „велик и већ најстаријим народима познат.“ По њему су они некад чинили половину становништва Македоније и Тесалије и велики део Албаније, а вароши у овим земљама већином су настале њима.⁷ Одбија мишљење неких који тврде као да су они потомци Бугара или неки азијатски народ, него су они „Романи“ или „Рамани“, како они сами себе називају, дакле „потомци старих Римљана, који су дошли у Тракију“⁸, те да им је ту колевка.⁹ Прво се задржао на разним називима којима разне друге групе називају Цинцаре. Одлучно одбија називе као: Куцовласи (што треба да значи „hinkende Wlachen“), Македовласи, Каравласи или Мауровласи, па и назив Влах, којим нарочито Грци обележавају сточаре номаде. То су по њему све потсмевачки називи. Тако ни Румуни а ни Цинцари нису себе никада називали.

Нарочито се задржао на имену Цинцарин. Они су се одувек називали Романима или Раманима¹⁰, а никад Власима¹¹. Назив Цинцарин сматра се потсмевачки, и мисли да овај назив употребљавају само Срби у Угарској и прости Грци. Кад Цинцари дођу у Угарску или у Славонију, те чују како их зову, они се чуде и питају шта то треба да значи. „Има, каже он, и других измишљених назива, али ја преко ових прелазим са ћутањем.“ Он покушава да протумачи и назив Цинцарин, али су му тумачења сасвим наивна.¹²

Роза је, сасвим укратко, изнео и историју Цинцара. Што Цинцари нису створили неку своју велику културу зато су, мисли он, криви Турци. А

⁷ Ib. 12. ⁸ Ib. 80. ⁹ Ib. 60. ¹⁰ Ib. 42. ¹¹ Ib. 26. ¹² По њему је ова реч могла настати од латинске речи „sincerus“, тј. исправан, или можда од речи „sensare“, јер су претпи морали плаћати својој господи Zins, а такви су људи звани „welsch sensari“ или, наставља он даље, од словенске речи „син царев“. На крају, додаје он, реч је настала тако што је, по једној верзији, у доба њихове највеће славе њима управљало пет царева — „sinci car“ (Ib. 42).

да су они нарочитих способности, то доказују многи људи овога порекла у разним државама, који су се нарочито истакли као трговци. У неким државама они су и племићи. Желео је да покаже како и Цинцари имају великих људи и на другим подручјима. Тако спомиње своје савременике: Диониса Мантуку, епископа костурског, Јована Халкеу, Константина Нектарија Терту, Амвросија и Прокопија Пампереса. За ове људе каже он да знају јелински, талијански, а верзирани су у црквеној и световној учености. Затим спомиње два лекара, Димитрија Пампереса и Конст. Жупана, и Димитрија Николу Дарвара¹³. Пико спомиње и Пиру као научењака цинцарског порекла са обала Аспропотама.¹⁴

Роза није могао извести свој задатак са нарочитим успехом по Цинцаре, не зато што то и Цинцари његовог доба нису то заслужили, него што је тај задатак премашао његову снагу. Проблем Цинцара је веома сложен и у ствари мало историски, а далеко више социолошки. Цинцари нису имали своју државу, па ни велике људе ни велике догађаје. Они спадају у тзв. неисториске народе. Али зато им се не могу порицати лепе, а покаткад и изузетне способности. Они су, и у доба када је Роза писао своју књигу, били необично важан фактор у грађанском друштву не само свих балканских народа, него и суседних, па и многих немачких градова. Роза је много што-шта осећао, али му је недостајало и знање, позитивно и техничко, и видокруг и култура, те, природно, није могао дати успешну апологију Цинцара, и зато је његов биланс о великим људима цинцарског порекла испао тако бедан. Сиромас Роза, који је тако топло желео да покаже како су и Цинцари способни, могао је да наведе тек неколико знатнијих људи свога доба: једног владику, неколико просечно ученијих људи и два лекара. А у ствари и у његово доба било је

¹³ Rosa 146. ¹⁴ Picot 23.

од људи овог порекла веома знатних фигура. Ваљда је мислио само на оне који су се тада сматрали и осећали Цинцарима. Национални покрет код Цинцара очевидно није успео. Већ сама чињеница што је он написао своју књигу на немачком и грчком показује стање националног осећања код Цинцара. Њему се мора признати да је један од покретача цинцарског национализма и протагониста румунске оријентације међу Цинцарима.

Иларион Руварац о етничком саставу наше чаршије

Код врло многих етничких група, нарочито у раније доба, постојало је веровање да су, ако не по свим, а оно по многим особинама боље од других и да, што је исто толико важно, сви у групи потичу од истих предака. Наука је већ доста давно, бар што се тиче порекла појединих група, утврдила да ствари стоје обрнуто. Примери Франака, Руса, Лангобарда, Бугара, Нормана, Мађара, Енглеза и др. лепо приказују разноврсне случајеве, који се дешавају при стварању извесних етничких група. Наука је утврдила да су све етничке групе у врло знатној мери измешане, па и оне које ланци сматрају као крвно изузетно чисте, на пр. Јевреји. Они који су покушавали да разбију ову илузију о чистоти и племенитости извесне групе нису, никад и нигде, имали захваљан посао, нарочито ако су били и припадници исте групе. Овај посао није био захваљан ни у културно и национално старијим групама, а поготово у културно и национално млађим, или у политички и културно заосталим групама.

Код нас се обично мисли да је у нашој науци Ј. Цвијић први поставио питање порекла нашег становништва. Тако гласи и наслов једне серије књига коју је кренуо Ј. Цвијић. У ствари, она се проучавања више односе на сеобе и, у вези са сеобама, на антропогеографске проблеме. И Ј. Цвијића, као и његове сараднике и настављаче, интересовало је и интересује раније етничко порекло појединих делова нашег народа, али тежиште њихових проучавања није на овим питањима. Овим етно-

психичким и социолошким проблемом како је наш народ настао, тако интересантним и важним по друштвене науке уопште, није се досада код нас нико бавио. Иларион Руварац је унеколико први дотакнуо, или, како се то каже, набацио то питање. Њега није толико интересовао етнички или расни састав наше широке народне масе колико нашег грађанског staleжа. Нас, овом приликом, не интересују ни његове врло интересантне, обично дубоке и тачне, али не увек, по наш народ, повољне опсервације. И у овом правцу он је у својим научним и духовитим екскурзијама указао на важан проблем који је касније прихватио пок. Цвијић. Овом ћемо приликом изнети само његове на око случајне опсервације о етничком саставу нашег варошког становништва. Проблем није важан због т. зв. „крви“ или „расе“. Крв или раса не значе много, готово ништа, ако је у питању појединац; али како се етничка мешања и претапања врше обично у већим групама, или бар у породицама, то је од врло велике важности питање особина и културе група које се мешају, јер и оне групе које приме име и језик друге групе ипак уносе у нову заједницу много својих особина.

На ово питање скренула је пажњу Илариону Руварцу сама средина у којој се кретао. Иларион Руварац се родио у вароши и одрастао у нашим варошима, које су у његово доба, нарочито у доба његова детињства, иако у слабијој мери, још увек чиниле прилично шарену слику, етничку и културну. Из његовог општег интересовања за прошлост није му измакла ни најближа околина, наша чаршија.¹ Он је убрао увидео како су многи међу нашим угледним чаршилијама и онима који су се у доба омладинског одушевљења нарочито истицали као Србенде и носили српску идеју били тек Срби из

¹ Међу осталим, страног је порекла и његов кум Панаотовић. Једна грана Панаотовића, пореклом из Кожана, сматрала се Грцима. Петровићи из Ст. Пазове су из Влахокисуре.

прве генерације, и да се овај елемент знатно разликује по менталитету од нашег народног елемента са села.

Изгледа да је Илариона Руварца овај проблем нарочито интересовао. И у разговорима са својом најближом околином и у кореспонденцији², и у својим ученим и духовитим расправама, он се готово стално дотиче овога проблема претежно у шали, каткада и заједљиво. Ово његово интересовање за порекло наших великих људи његова доба повукло је и његово интересовање за порекло носиоца нашег културног и политичког живота у ранијим временима. Приметио је једну врло значајну чињеницу: да је цинцарски и словенски елемент из крајева око Вардара, нарочито јужног, одавно врло активно учествовао нарочито у нашем јавном, културном и националном животу.

О овом проблему бави се он у већој мери, али и то само узгред, у својој студији О кнезу Лазару. Од то доба готово да није било ни једне његове важније расправе у којој се није дотакао овога питања. Руварац је могао доћи до сазнања да се наша чаршија састоји добрим делом од страног елемента већ из причања самих наших чаршилија. Још у доба његове младости осећао се у знатној мери у изгледу наших вароши, животу, обичајима и навикама нашег варошког становништва, грчко-цинцарски дух. Иако бројно не много јаки, они су, по својој улози, у нашем варошком друштву чинили утисак да се наша чаршија, како Руварац каже, састојала мање од Срба а више „од Грка и Подугрка иначе правих Цинцара“³ пореклом из Мегаловлахије или Велике Влашке или, како је он назива, „Цинцареке“.⁴ Руварцу су биле познате њихове навике, њихов менталитет и њихова улога у модерном српском грађанству.⁵ Признавао је „умну танкост, својствену само главама по преимућству

² Бранково коло 1909. 286; Браник 1906. ³ Montenegroina 36. ⁴ О кнезу Лазару 178—184. ⁵ Њ, 178, 180, 182-4.

јелинског или грчког порекла”,⁶ али му је била позната и њихова индиферентност у националном погледу, па и трговина са национализмом. Расправљајући о личности Божидача Грка, он се узгред пита да ли је Божидар „прави Грк или само quasi – Грк а иначе Србин”, јер му је, каже он, познато „да се и данас у нас понајвише Грци и Цинцари, т. ј. погрчени Власи, који се у новије доба претворили у Србе, баве штампањем и продавањем књига, и који особито радо штампају „мале и велике катавасије”.⁷ Ту је ваљда мислио на „Српску књижару Браће Поповића” у Новоме Саду. Нарочито му је било неугодно и непријатно национално ачење и србовање тих дојучераних Цинцара. „Искусно сам и знам из властитог горког искуства, каже он, да је у нас Срба и посрбљених међу нама Бугара, Влаха, Цинцара и Арбанаса лакше и пробитачније веровати и примати с вером скаске и измишљотине и бранити их од разједајуће критике и неверничких и зловерничких напада, него ли не веровати, те онда морамо доказивати зашто не треба веровати у скаске и измишљене приче, које су толики озбиљни, учени и разборити писци примили за готов новац”.⁸ У једној ретко духовитој екскурзији о пореклу наших историских писаца од средњег века до његова доба упозорјеује он на изразе „бугарити”, „бугарење”, и „бугаркиња”, па наставља: „Тако је то дакле од искона било! Србљани и Срби радили су, подвизивали се и изводили дела од славе, од небесне и земаљске славе, а Бугари оневали су и описивали та дела славна и препохвална Срба и Србљана и саставили су први цароставник и први родослов српске господе, и писали су житија српских преподобних испосника: Јаћима Сарандапорског, Гаврила Лесновског, Петра Коришког, и св. Петке Параскевије и пренос моштију њених из бугарског Видина у српску земљу и мученика Ђорђа Кратовског, и саставили су службу и Петру

⁶ Ib. 170. ⁷ Montenegrina 36. ⁸ Летопис 212.5.

Коришкоме и Ђорђу Кратовскоме, и св. Петки; исписали су живот и службу светога краља у Дечанима и живот Стефана Високога; и цртали су образ оне свете господе и ових преподобника и мученика српских – и белеге од земаља, над којима владаху господа српска; и „сочинили” су и „Историју словенских народова нарочито Болгаров, Хорватов и Србов” – и све до „Историје српског народа” (од Панте Срећковића укључно!)⁹

Руварац је мрзео лаж, подвалу, злобу, свађе, које су цветале у нашим варошима захваљујући духу Византије и некултуре. Он је тај дух страховито мрзео. На једном месту он то и каже. „За Цинцаре, Бугаре, лукаве и подмукле Србе влашке крви, ја баш и не марим.”¹⁰ По њему је и гроф Ђурђа Бранковић страдао, јер је „влашки” радио.¹¹

Руварац је у својим студијама остао, као правник, одличан аналитичар. Умео је одлично да запази и аналише, али да проблем постави, ствари лепо повеже и да пуну слику, то није умео. Његова техника рада била је врло примитивна и непрактична. Питање поставити, разложити у посебне елементе и оживети га, није умео. Поготово не би умео изложити и приказати појаве без крупнијих личности, без догађаја и временског костура, као што би био случај са питањем улоге Цинцара у нашем друштву. Потицање оваквог проблема, у доба још блиског „горућег одушевљења”, ни у овом облику како га је Иларион Руварац набацио, није било захвално. Руварац се није жацао и у том правцу да каже истину, па ма она била и невољна по њега. Сматрао је да лаж, а поготово мегаломанија, по мале народе може бити фатална, те је и стога у својим научним истраживањима тражио само истину.

⁹ О кнезу Лазару 174-5. ¹⁰ Одломци 121. ¹¹ Одломци 50.

Како су се звали и како су их звали

Аромунџи, или како их наш народ назива Цинцари, део су некадашњег романског становништва, које је становало на северној, широкој половини Балканског Полуострва. Од времена откад нас они интересују, тамо од XVII века, они су бројно незнатна група — 1890 г. било их је око 150.000.¹ — која се, поред тога, дели у два друштвено различита слоја: у сточарски и трговачко-занатлиски. Нас нарочито интересује овај други слој.

Цинцари зову себе Аромунџима, тј. Римљанима. Име Цинцарин треба да је постало из потсмеха.² Пирх је био близу истине када се домишљао да су они ово име добили због пискавих гласова („Zischlauten“) који дају посебну боју њиховом језику.³ Нарочито се много чује глас ц, који се срета баш у речи *што* која се у свим језицима тако много употребљава а која се у цинцарском каже *ци*. По Вајганду, Цинцари су ово име добили од Срба.⁴ Ми ћемо их звати онако како их је наш народ звао а и сада зове. Из разних разлога (бројно врло незнатни, на етничкој граници, без знатније ратне и

¹ Weigand, Aromunen (Скр. Weigand) I, 295. ² По неким ово је име настало по њиховом начину изговарања броја пет, који они у свом језику изговарају *пинци*, у место *чичи*, како га изговарају остали Романи. (Или о талијанског сенисцо што значи *дрвоци*. Schwartner, Statistik (1809) I, 141-2; Kanitz, Serbien (1868) (Скр. Kanitz) 333. Ово тумачење је очевидно погрешно. Да је тако, ово би им име могли дати остали Романи, који би ову разлику могли приметити, а они их тако не зову. ³ Пирх, Путовање по Србији (Скр. Пирх) 48; В. немачко издање стр. 193 ⁴ Weigand I, 273.

политичке прошлости), без књижевног језика⁵ и посебне културе, а омражени због неких својих особина, они су сами себе, а и други су их народи, називали разним именима. Премда су становали на етничкој граници Јужних Словена, грчкој и арбанашкој, ипак су на њихову судбину пресудно утицали Грци.

Некадашња римска империја успела је да некадашњој Јелади и Јелинима наметне не само своју политичку власт него, шта више, да се и сами Јелини осете римским грађанима и назову Ромејима, т. ј. Римљанима. Осим тога успео је римски народ да на Балканском Полуострву поромани широке масе становништва које су се ту затекле. И поред ових великих успеха римске империје и латинског језика, успео је грчки дух да, после поделе римске империје, ма и у другом, измењеном облику, да источној половини ознаку свога духа и наметне подложеним страним етничким групама уверење о свом легитимном наследству у овом делу некадашње римске империје. Ово је, изгледа, било од пресудног значаја, да је и касније — и после пропасти Византије — дошло до посебног односа између Грка и Цинцара. Заједничка прошлост, политичка и културна, највише је учинила да се овај однос продубио. Вероватно да је у прилог формирања ове заједнице ишло и то што су се и византиски Грци, као и Цинцари, сматрали и називали Ромејима, т. ј. Римљанима. У овој заједници, како се звала грчка школска општина у Земуну „κοινότης τῶν Ρωμαίων καὶ Μακεδονῶν“⁶ т. ј. „заједница Грка и Македoвџа“, Цинцари су се разликовали од Грка по језику: они су „влахофони Јелини“ (тј. Јелини који говоре влашки) из Маке-

⁵ „У шали се прича, како балкански Романи (Цинцари) сада зато немају граматике, што им је она била написана на листовима од купуса, па су га краве, по несрећи, појеле“. Ст. Поваковић, Неколика тежа питања српске историје. Годишњак XXXI, 30. ⁶ Богосл. гласник XVI, 180.

доније која је, као што је познато, Грцима дала Александра Великог. Њих зову, а тако и они сами себе називају, „Грековалахи”.⁷ Све до 1823 звало се грчко-цинцарско општество у Новом Саду „*Communitas hellenica*” или „*græca*”, а на ово је име био уведен у грађанску и иметак овог општества. Тек после великог процеса, који је почео 1821, заведено је ово општество под именом „Уједињено општество Грка и Романовлаха”.⁸

Изгледа да се овај однос нарочито израдио за турског доба, када су Грци, као трговци, имали не само у Турској него и у суседним хришћанским земљама Источне и Средње Европе врло велике властице. За раније време тешко ће се моћи утврдити у којој су мери, под именом Грка, учествовали Цинцари у трговини на западу и у нашим крајевима. На тај начин постали су Цинцари, поред Грка, носиоци грчког духа и грчке културе на Западу, а нарочито на Балканском Полуострву. Тако су током векова постали, бар у нашим крајевима, изрази Грк и грчки готово синоними, са изразима Цинцарин и цинцарски.

Већ су путници и статистичари XVIII века запазили, да се под именом Грка, Новогрка и Македонаца, „ради честе употребе новогрчкога језика, крију многи Цинцари.”⁹ Они су у кући говорили цинцарски, а кореспонденцију и књиге водили на грчком.¹⁰ Вајганд је приметио да се у Бечу, Пешти и Београду налази доста угледних Цинцара, који се „лажно” („*fälschlich*”) издају за Грке.¹¹ Сремац је овако обележио београдску чаршију: „Сви беху Цинцари или Грци; Цинцари или Грци велом зато, што се ни тада а ни доцније у чаршији ника-

⁷ Гласник Ист. др. XI, 261. Као претплатник на Февелона био је Теодор Хаин-Георгијевић, „Грековлах, пркве парох и конзисторијалниј присједатељ у Будиму”. ⁸ Гласник Ист. др. IX, 275. ⁹ Schwartner, Statistik I, 139-6 а исто и Czernig, Ethnographie (1855) III, 154. ¹⁰ Саопшт. г. Zere. ¹¹ Weigand, I, 298.

ко није могло дознати ни за једнога шта је, Грк или Цинцарин”.¹² Сви су они као Ђир-Сима, јунак Змајеве приповетке „Наш Љубомир” били „више Цинцар него Грк”.¹³ И данас њиховим потомцима није јасно шта су им били преци, Грци или Цинцари.

Ово доста рано изједначење Цинцара са Грцима¹⁴ као да се нарочито утврдило и појачало од XVIII века, када је изгледало да ће Грци, и себе и њих ослободити од Турака. Од XVIII па даље налазио је сваки знатнији политички догађај код грчког народа и код њих одјека. Њихов понос, Москопоље, некад веома напредан богат и велик град, расут је у вези са борбом Грка против Турака (1769, 1821). И касније, Цинцари из наших крајева, будно су пратили и помагали сваки покрет за независност грчку. Маркидес Пуљо, издавач првих српских новина „Сербскија новини”, био је велики грчки националиста. 1798 затворена је његова штампарија, а он заједно са браћом протеран из Беча зато што је штампао „бунтовне прогласе и песме грчког револуционара Риге од Фере”.¹⁵ Капетан Ђорђе (Јорџи), један од најважнијих чланова грчке хетерије, славио је погинуо за грчку ствар 1821. Исте године обешен је у Нишу поп Ђорђе Цинцарин. Обешен је заједно са владиком Мелентијем, протом Стојаном и са још три угледне Нишлије. Турци су их обесили како би заплашили Нишлије да се не би придружили грчком устанку.¹⁶ Грчки

¹² Кир-Герас 7. ¹³ Гласник Ист. др. IX, 257. Земунски Грци знали су и цинцарски, па и ове последње две „грчке” породице, Спирта и Петровић, које су предале Србима грчки школски фонд (Саопшт. пок. Д. Руварца). ¹⁴ Чувена породица Гика (Џика, Ђика) албансковлашког (цинцарског) порекла, која се наставила у Молдавији почетком XVII века и дала неколико војвода, имала је „грчко или византиско обележје” (Јорџа-Марџан, Историја Румуна и њихове цивилизације (1936) (Скр. Јорџа-Марџан) 219, 239. ¹⁵ Скерлић, Срп. књижевност у XVIII в. 137. ¹⁶ Милећевић, Поменик 443-5.

устанак 1821 нашао је одјека не само у Нишу и у Београду, него и код пречанских Грка и Цинцара. Још 1862, поводом грчког устанка у Мореји, Никола Јанакидис, учитељ грчке школе у Новом Саду, саставио је и упутио „Адресу Грка из Новог Сада и околине на грчку народну скупштину”, у којој су, између осталог, „Искрени синови миле Грчке, живећи у србској Војводини” препоручили својој браћи у грчкој скупштини „слогу, па да изабере за владара човека који је душом и срцем Грк; тако ће ускренути византиска држава, и поновиће се маратонски, саламински, термопилски и платејски трофеји”.¹⁷

За Цинцаре је већ давно примећено да су знали бити већи Грци и од рођених Грка.¹⁸ Заједнички живот током векова, затим заједница верска и црквена, у новије доба школе, па женидбе, извршиле су огроман утицај на Цинцаре. „Њихов рођени језик, иако по корену латински, сад је унола погрчен, а говори се само понегде, и то искључиво међу женама, у најзабаченијим сеоцима. Људи по селима и влашко становништво по варошима обично говори грчки. Шта више, они деле с Грцима све аспирације и симпатије, и у свим приликама идентификовали су своју судбу са грчком. Неки од главнијих грађана цинцарске главне вароши Мецова, као Тошица, Стурнара, Аверов и други, обогативши се трговином, жртвовали су свој новац на завођење и издржавање школа и филантропских установа у Грчкој”.¹⁹ „Исто се ово десило готово и са свима православним хришћанима у јужној Ар-

¹⁷ Гласник Ист. др. XI, 278. ¹⁸ Ст. Новаковић, Балканска питања 348-9. ¹⁹ Иб. Ова грецизација је често сасвим површина. Често се пута може међу Цинцарима, у чисто цинцарским насељима, сresti особа, која се сматра за Грка иако из грчког језика не зна ништа друго него обичне поздраве: „калисмера” (добар дан), „калеспера” (добро вече) и „калинста” (добру ноћ). После поздрава на грчком одмах се наставља разговор на цинцарском. Ту појану сретамо још и данас у Крушеву.

банији и у Епиру. За време ратова са Али-пашом и грчкога устанка, Кимариоти и Сулиоти, дадоше неколико најврснијих ратника и најодабранијих вођа грчком устанку, као што су: Бочарис, Цавелас, Дракос. Погрченим острвима Хидри и Специји Грчка има да захвали за свога Мијаулиса, Цамадоса, Томбазиија и друге поморске јунаке”.²⁰

Угледни Цинцари увек су се, нарочито они који су знали грчки, а знали су га готово сви, издавали за Грке. Њихови велики богаташи давали су огромне своте за остварење грчке идеје. Чувене трговачке фирме у Бечу: Сина, Думба, Тирка, издавале су се за грчке и за такове су сматране.²¹ Они су много учинили за јелинску ствар, и много допринели за стварање модерне Грчке.²² Барон Сина основао је у Бечу прво филхеленско друштво и почео скупљањем прилога за грчке устанике.²³ Велики добротвори грчке културе, Тошица, Стурнара, Пангас, Аверов, Сина, цинцарског су порекла.²⁴ Барон Сина поклонио је свом родном месту, Москопољу, библиотеку од 2000 књига, претежно грчких.²⁵ Још деведесетих година прошлог века издржавали су Цинцари из Москопоља у свом месту грчку школу.²⁶

Нарочито су велике симпатије за Грчку имали варошани, који су се надали да ће их млада Грчка ослободити турског ропства. У Влахоклисури није било Грка никада, али су се готово сви угледни Влахоклисурци сматрали Грцима.²⁷ Бити варошанин значило је исто што и бити Грк,²⁸ док реч Влах обележава „пастира или чобанина”.²⁹ Тако је, као

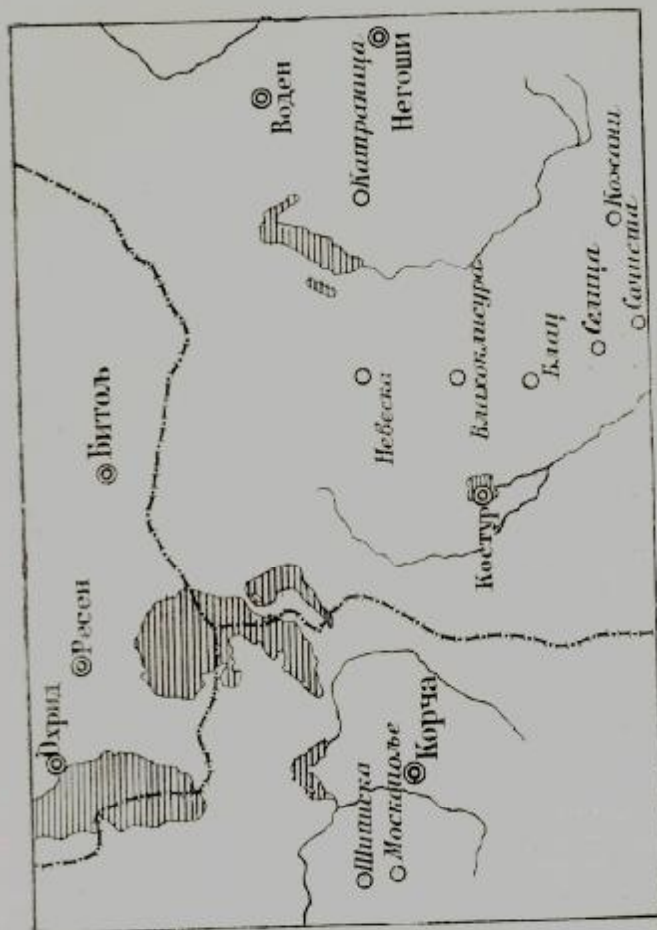
²⁰ Ст. Новаковић, Балканска питања 351. ²¹ Kanitz 332. ²² Иб., 336. ²³ Kanitz 337. ²⁴ Weigand I, 151. ²⁵ Иб. I, 98. ²⁶ Иб. I, 99. ²⁷ Саопшт. г. Бр. Нушића. ²⁸ Г. М. Ивковић сретне једном приликом у Лерину неког Цинцарина, те га упита шта је по народности, а овај одговори да је Грк, иако није знао ни речи грчки. Кад га је г. Ивковић упитао „какав је он Грк кад не зна грчки, он му одговори: „Грци су у вароши, а Власи су у планини”. ²⁹ Ст. Новаковић, Балканска, питања 348-9.

што видимо из разлике по занимању, настала и разлика културна, језична и осећајна. Тако се често пута дешавало да су Цинцари били претставници грчке идеје и тамо где Грка није било.³⁰ Тако су се покаткад понашали и у нашим крајевима. Интересантан је случај онога Хариша Константиновића у Шапцу, који је још 1908 „завештао неку своту за оснивање грчке школе у Шапцу.“³¹

Овакав однос у националном погледу био је на огромну штету Цинцара. У појединим областима — као у Трикали — грчко становништво већим делом је цинцарског порекла. У многим градовима (у Солуну, Тебама и Серу) добар део „чистих Јелина“ цинцарског је порекла, родом из Битоља, Крушева и Влахоклисуре.³² С друге стране, Цинцари су из овог односа имали огромне материјалне користи. Као Грци уживали су они велике привилегије, које су имали Грци, као трговци, у пространим турском царству и у суседним земљама. Да се назову Грцима било је потребно да знају грчки, а то није било тешко народу који је живео у политичкој и у културној заједници са Грцима, слушао службу божју на грчком језику и желео да буде Грк. Што је за њих, као пословне људе, било најважније, без знања грчког језика, тешко се могло кренути у свет. Ако не би знали грчки, тада би одлазили у крајеве трговачки мање важне, али тада се не јављају под именом Грка, него под именом Арнаута, како они себе често називају.

Ни ово није случајно. Дobar део расејаних цинцарских насеља налази се у арбанашкој етни-

³⁰ Као нпр. у Велесу, где се у цркви св. Богородице, усред Влашке махале, служило на грчком. На њиховим надгробним споменицима су обично грчки натписи. Иако у Велесу није било Грка, ипак је грчка школа била далеко пунија од румунске. (Филиповић, Цинцари у Велесу 176-7). Они су своју децу слали на више науке у Атину, где су били васпитавани у великојелинском духу [Kanitz 336]. ³¹ Саопшт. пок. Л. Павловића. ³² Weigand I, 178, 280.

Крај из којег су долазили наши Цинцари

чкој средини. Највеће и најславније насеље цинцарско, Москопоље, лежало је у чисто арбанашком крају. Разумљиво је што су Цинцари из оних крајева знали врло често и арбанашки језик, који је у многоне близак цинцарском. Изгледа да је некад између Цинцара и Арбанаса било и интимнијих веза, што се види из речи која вреди код Цинцара, „Влах и Арбанас, брат.”³³ Грци ове Цинцаре који долазе из арбанашких крајева зову Арванитовласима.³⁴ Срби су их такође каткада називали Арнаутима или Албанезима.³⁵ Тако се, у претстави коју је поднела српска православна општина у Новом Саду против оснивања грчке школе, каже да је „Грка у Новом Саду мало, они себи рачунају и Албанезе, или просто речено Цинцаре, али то нису Грци, јер говоре албанским језиком”.³⁶ Из записа „Арнаута” у Темишвару из 1738 види се да су то све сами Цинцари из Москопоља.³⁷ Врло је вероватно да је у нашој чаршији било и нешто правих Арнаута, али су се и они вероватно издавали за Грке.³⁸ Тек крајем XVIII в. почиње се и код њих будити национална свест, те се у српским споменцима пишу и као Романовласи.³⁹

Цинцари се врло често јављају и под именом Македонаца, Македовлаха и Бугара.⁴⁰ Осамдесетих година прошлога века звали су мајсторе Дибралије у Јужној Србији Арнаутима, а у Београду и Србији Бугарима и Гогамма.⁴¹ Нарочито се досељеници из Катранице бележе често именом Бугара, али и они чине са Цинцарима и Грцима једну заједницу, па их је стога наш народ обично звао Цин-

³³ Иб. I, 110. ³⁴ Иб. и I, 275-6. ³⁵ И Вук Караџић каже на једном месту „Арнаут, просто названи Цинцари” (Грађа 352). Тако су их звали и у Босни (Филиповић, Модрича 45-6). ³⁶ Ердујхељи. Историја Новог Сада 289. ³⁷ Tört. és rég. ért. XX (I, II) 89-92. ³⁸ Као на пр. у Египту. (Weigand I, 10). ³⁹ Гласник Ист. др. IX, 257. ⁴⁰ У Призрену су Цинцаре звали Гогамма. ⁴¹ „Ми их кажемо Гогге а они кажу да су Грци”. (Сретен Л. Поповић. Путовање по Новој Србији (Скр. Путовање) 566).

царима.⁴² Такав је однос био и у Београду, у првој половини XIX века. „Тадашња београдска интелигенција, поред грчких владика, приклањала се грчкој образованости, иако сви нису били прави Грци, него Старосрбијанци из македонских крајева”.⁴³ Милошу Обреновићу није се допадао овај однос, па је у једној наредби из 1827 строго забранио да се „ниједан од житеља београдских силом не грчи, нити се Бугарин или Цинцарин под Грке потурује; сваки свој род да љуби и сваки име свога рода да чува”.⁴⁴

Цинцари су се крили и под српским именом, иако са Србима, како је већ Швартнер приметно, осим религије „нису имали ништа заједничко”.⁴⁵ У Липљану, каже један путник, „има и нешто Цинцара трговаца, но и они се сматрају за Србе”.⁴⁶ Цинцаре су аустриске власти често бележиле као „турске поданике”, а наша народна и народска песма XVIII века, нерасположена према њима, називала их је калајџијама и симицијама. Они су сами себе често пута називали једноставно хришћанима.

При оваквом схватању националности тешко је рећи за људе из овог круга ко је шта по свом осећању. Пре би се могло рећи, само да неке особе или породице припадају овоме кругу. Нарочито је тешко одредити етничку припадност појединаца кад се узме у обзир да су ови људи, Романи по рођењу, одрасли на етничкој граници Грка, Арбанаса и Јужних Словена, а по вери православни, знали готово редовно језике ових група. А поготово је тешко што поузданије рећи о етничкој при-

⁴² Weigand I, 237. Међу потписницима, који су се 1792 уписали за оснивање и градњу грчке цркве у Руми, налазимо и неколико потписника са нашим презименима, свакако од Словена пореклом из Македоније. (Исправа у архиви румске црквене општине). ⁴³ Срп. књиж. гл. XXVI (Стара серија) 308. ⁴⁴ М. Гавриловић, Милош Обреновић II, 698. ⁴⁵ Schwartner, Statistik (1809) I, 138. ⁴⁶ И. Иванић, На Косову 32.

падности или националном осећању у ранијим временима, када на Балканском полуострву нису постојале националне разлике него само верске и социјалне: хришћани и Турци. То је време највешће збрке етничких, политичких, историских и географских појмова. Још у XVIII веку тражи за себе српски патријарх Арсеније III Црнојевић титулу грофа од Албаније,⁴⁷ а један Црногорац издаје књигу као Албано-Црногорац. Међу претплатницима на Доситејева Мезимца⁴⁸ налазио се и Агатагел Константинопољски, архиепископ и митрополит београдски, и всеја Србији височајши егзарх, рођеством Адрианопољцац и Болгарин⁴⁹; онај исти који се, приликом грчког устанка 1821, својим симпатијама према Грцима, толико замерио београдском великом везиру, да га је овај дао затворити и хтео удавити.⁴⁹ Први стихови Ј. С. Поповића, штампани 1825, носе наслов „Слезин Болгарија“, а „Седмостручни Цветак“ издан је да укаже на „љубав, неутрудну ревност и проче националне врлине родољубивих Грка, који су од много векова удивљенија и почитанија достојни себе показивали“.⁵⁰

И савременицима је често пута тешко било знати шта је ко. Неки кир-Белански, учитељ Полит-Десанчића у „вишем разреду грчке школе“ у Новом Саду, „знао је изврсно грчку стару књижевност“, а говорио „српски по бугарски и мешао турске речи“.⁵¹ Међу стварима забележеним у инвентару његове оставине забележен је и портрет неког „грчког цара“.⁵² Још карактеристичнији је случај некога симиције Николе Васиљевића, свакако случај доста обичан. „Је ли кир-Никола — каже Полит — био Грк или Цинцарин, није се могло знати. Своје је презиме посрбио, звао се Васиљевић, али српски никад није добро научио“. Над радњом је имао

⁴⁷ Schwicker, Politische Geschichte der Serben 44-5. ⁴⁸ Друго изд. 1818. ⁴⁹ В. и Н. Петровић, Грађа за историју краљ Србије I, 439-40. ⁵⁰ Глас 74. 5. 8. ⁵¹ Покојници 35. ⁵² Гласник Ист. др. IX. 273.

натпис „Mazedonischer Tracteur“⁵³ За Грке и Цинцаре у Феризовићу (данас Урошевцу) каже се у једном путопису, да „у кући увек говоре матерњим језиком, те због тога и говоре врло рђаво српски, ма да не дају рећи да нису Срби“, а у кућама њиховим „на зиду висе слике из грчког владалачког дома“.⁵⁴ Једна угледна породица у једној нашој паланци, која мисли да су њени чланови „вагрени Срби“, тражи од својих снаја да знају цинцарски.⁵⁵ Ова појава етничке неодређености није нова, бар не у крају из којег долазе ови људи. 1400 године заузео је Арту неки Вонко, кога хроника Комнина и Прокла назива „Сербоарванитобулгаровлахом“.⁵⁶

Одговор на питање шта треба разумети под речју Цинцарин, није тако једноставан. Цинцарин је по пореклу Илир или Трачан, сасвим ретко Словен, по језику Роман, по вери православан, а по култури, бар у варошима, Грк, по занимању стољар, трговац или занатлија; све остало као његово име, презиме, национално осећање, држављански положај, сасвим је неодређено. Све може да промени. Главна карактеристика Цинцарина је неодређеност. Њихов родоначалник у нашем модерном друштву јесте Христофор Жефаровић. То је онај Жефаровић, турски поданик, аутор и илустратор прве наше модерне штампане књиге, „илиричко-расцијански обшчи зограф“, родом од Дојрана, али „са јаким грекоманским примесам“, „тотово грецизиран Југословен“, који није „никад савладао ни црквено-словенски језик, као ни језик ни руске ни наше редакције“, него је писао „или грчки или неком

⁵³ Покојници 10-11. ⁵⁴ Б. Југовић, Једна ретка књига. Дело 41, 126-7. ⁵⁵ Саопштење г-ђице Ј. Т. ⁵⁶ Sufflay M., Srbi i Albanasi 69. Св. Вуловић је мислио да је Цамблак био „ак-Цинцарин“, јер заиста, како Вуловић лепо примећује, „само је Цинцарин кадар био бити и Грк и Бугарин и Рус и Влаха“ (Бранково Коло 1909, 287) а, додајемо, и писати Житије српског краља Ст. Дечанског.

необичном мешавином књишких кованица и разних наречја нашег Југа";⁵⁷ потписивао се и као „ревни-тељ отечества болгарскога” и као „Булгар Зефаров (или Зефарович) а тестаменат написао на грчком и потписао грчки као Христофорос Зефар. И у занимању се показао у најпотпунијој мери Цинцарин: сликао је у бојама, резао у бакру књиге и иконе, и трговао књигама, утварима, одежама и антими-сима на подручју од Беча до Букурешта и даље. 1741–2 израдио је бакрорез св. Теодора Страти-лата и Теодора Тирона са медаљонима најпопулар-нијих грчких светитеља онога краја: Константина и Јелене, Димитрија и др. У исто доба израдио је он, по наруџби неких цинцарских трговаца из Мо-скопоља, бакрорез српског светитеља св. Јована Вла-димира а са малим сликама Москопоља, Елбасана и Берата.⁵⁸ Нешто раније издао је Стематографи-ју, прву штампану књигу модерне српске књижев-ности. Дакле обухватио је и Грке и Србе, и Бугаре, и Арбанасе, и Цинцаре, и Румуне. Његов блиски рођак већ је постао аустријски племић.⁵⁹

⁵⁷ Гласник Ист. др. IV, 36-7. ⁵⁸ Ib. 37-41. ⁵⁹ Није ваљда случај да је Рипли као „најмеђународнији” судски случај навео парницу онога Грка Е. С. Спиридиса. Овај је био „итали-јански поданик, рођен у Турској, настањен у Кини, а туж-бно тивенцијском британском суду британску општину што му је одузела раније дато му право да справља шкотски ви-ски од јананског алкохола у једној француској дестилерији. Заступао га је амерички адвокат а његове речи преводио је суду један Рус. Спиридис је добио спор.“ (Политика од 20-11 1936).

Ко спада у овај круг

При оваквом стању националног осећања код ових људи тешко је рећи шта је ко у националном погледу. Кад се при томе узме у обзир да су се ови људи насељавали у нашој средини од времена на време и појединачно, а при томе, више или ма-ње, прилагођавали нашој средини, то је каткада веома тешко рећи у којој мери нека породица или појединац припада Грцима, Цинцарима или нашем народу. Доста их је, међу њима, који су за свога живота променули по једном или по два пута своју националну боју. Свакако да у овој групи има нај-више Цинцара, погрчених и чистих, али не и једино. Поред њих сретамо у овом кругу по нешто и пра-вих Грка и приличан број Арбанаса и Јужних Сло-вена. Ми и ове узимамо у овај круг, јер су поре-клом из истога краја, баве се истим занимањима, припадају истој култури, готово стално налазе се у својим заједницама, економским и верским, кул-турним, а ређе са Србима староседеоцима. Било би можда ипак недовољно узети само језик или национално осећање — које пре XIX века није би-ло nigде нарочито развијено — као критерије при одређивању ко спада у овај круг људи. Свакако је веома важно знати који им је матерњи језик и ода-кле долазе ови људи, али како ни на ова питања немамо увек одговора, потребно је узети и неке друге елементе, да би смо поузданије могли одго-ворити на питање ко спада у овај круг људи.

На прво место долази презиме. Често и само презиме указује на траг њихова порекла, али су

они, као што смо већ споменули, знали vrlo често да своје презиме мање или више спретно посрбе. Док презимена као Дурса, Пуљо, Нако, Барако, Дада, Кутула итд.¹ јасно указују на порекло, докле је већ теже одредити порекло чаршиских породица са презименом Петровић, Павловић, Марковић, Михаиловић, Николић, Теодоровић, Васиљевић, Симић, Матић, Томић, Станковић, у ствари обично цинцарског порекла. Ове породице са српским презименима често имају и надимак, који у ствари значи њихово раније презиме.

Питање презимена код Цинцара и Грка није тако једноставан проблем. И њима, као и Јеврејима, као пословним људима, није било од важности како ће се звати и како ће их звати. Са овим питањем били су они, изгледа, доста рано начисто. Знали су да није мудро да већ, при првом сусрету са људима, презименом указују на своје порекло. Стога су они обично, при доласку у другу етничку групу, напуштали своје раније презиме и узимали ново, подешено према обичним презименима у новој групи. Шта ће мислити, осећати и радити, то је било друго питање. Као борци за оснивање грчке школе у Новом Саду истакли су се и „Грци“: Петар Угљеша, Јован Стајић и Никола Печиновић.²

Сасвим је обичан случај да су чланови исте породице у разним земљама имали различна презимена. Бивало је да су у истој породици два рођена брата, насељена каткада у истом месту, имала различна презимена, на пр. у Београду један се брат зове Поповић а други Казанџис. Исто тако

¹ Ову врсту јавног мимикрирања практикују они доста давно. Типична цинцарска презимена састављена су обично од два (Зо-та, Фо-та, Љо-та, Би-ба, Ђе-ба, Да-да, Де-ла, Ки-ки, Ни-ка, Ро-ка, итд.) ређе од три (Ку-ту-ла, Ба-ра-ко, Симо-та), а сасвим по изузетку од неколико отворених, обично двогласних слогова (Бу-ко-на-ла). Ређа су презимена у којима је први слог затворен (Дул-да, Спир-та, Тир-ка). Грчка презимена су завршавала се познатим завршетком на *c* (*ас, ес, ос*). ² Гласник Ист. др. IX, 271.

сретамо и случај да се отац зове Ђорђевић а син Лазаридис. Ако остају при својим презименима, што је ређи случај, они га обично конформирају облику презимена обичајном у групи у којој ће живети. Тако као становници у нашем народу додају свршетак *ић* или *вић* (на пр. Гушић, Гировић итд.). Ако се налазе у разним групама, онда презиме добија разне свршетке. Тако су наши Палигорићи међу Бугарима Палигоров, међу Румунима Палигора, а међу Грцима Палигорос. Или преведу своје презиме на облик групе у којој живе; тако су код нас настали од Георгијадеса Ђорђевићи, од Јанакидеса Јовановићи, од Васиљдеса Васиљевићи, а од Филипидеса Филиповићи. Ређе су остајали при својем облику презимена.³ Најчешће су правили презиме по очевом имену, ређе по дедовом, а још ређе по прадедовом. Али има случајева да су правили презиме по имену неког заслужнијег члана у породици, на пр. по ујаку. Како они употребљују веома мали број имена, то се њихова презимена могу свести на неколико, која се унеколико разликују у разним крајевима: Димитријевић (Димовићи, Димићи) у Србији Митићи, преко по каткада и Деметровићи, а у нашим и мађарским католичким крајевима Деметер; у пречанским крајевима Георгијевићи и Николајевићи, у Србији Ђорђевићи и Николићи, у пречанским крајевима Стерио или Стерија, а у Србији Штерићи. Анастасијевићи (Настасијевићи, Настићи), Атанасијевићи (Танасијевићи, Тасићи), Наумовићи, Константиновићи (Констандиновићи, Костићи, покаткад и Којићи) су готово без изузетка цинцарског порекла. Старе грађанске породице са презименом Јанковић, Јовановић, Попо-

³ Јован Ристић саветовао је Лази Пачу да посрби своје презиме на пр. у Пачић, али то је Пачу одбио с изјавом да „дике неће сметати ни њему овде, као што није сметало ни његовим претима „преко“, да се покажу добри Срби“. (Н. Марковић, Др. Л. Пачу 25).

вић, Манојловић, обично су цинцарског порекла. Овим презименима треба можда прибројати и ова изведена од појединих заната (као терзија, ћурчија, капамација итд.). Али је било случајева да сасвим напусте раније презиме и узму ново. Тако су се на пр. Поповићи у Славонском Броду раније звали Капмари, Поповићи у Винковцима Папази, Поповићи у Вршцу звали се у ствари Стерно. Али срећом и сасвим чудне случајеве. Познат је случај онога Грка који је од свога презимена направио себи у Енглеској и име и презиме, наиме поделио је своје презиме Георгијадис у Георг и Адис.⁴ Биће да није био редак случај да је иста особа имала у разним земљама различито презиме, а каткада и у истој земљи промени своје презиме. Тако на пр. неки Михаило Дано, трговац у Бечу, када је пропао, променио своје презиме у Петропуло.⁵ Било је случајева да су имали и по два имена и по два презимена. Тако је на пр. у токајској компанији Paulus Ferenz alias Pandazik; Joannes Golesava alias Turpaу. У Београду је живео 1837 неки Георгије П. Марковић „зде називаеми Попадих“.⁶

Међу другим групама подешавали су своја презимена. Тако на пр. наш Саранда, раније београдски трговац, постао је у Токају Szarandy. Неки вероватно ранији Папаз или Поповић, постао је Pap. Један племић зове се Pusztai, а неки ваљда закупник риболова, има презиме Halász' итд.

Цинцари су изгледа више држали до имена него до презимена. Унук по правилу добијао је дедино име. Ако је неко имао више синова и од свих њих унучиће, то се дешавало да је имао по неколико унучића са истим именом. Ови су се у јавности међусобно разликовали стављањем иницијала од очевог имена између свога имена и презимена. Дешавало се да каткад име гласи исто као

⁴ Политика од 27 октобра 1932. ⁵ М. Филиновић, Цинцари у Велесу 178. ⁶ Новаковић, Библиографија 202. ⁷ Попис чланова токајске компаније.

и презиме, нпр. Коста Коста, Деметер Деметер, Кумануди Кумануди.

За одређивање етничке припадности од особите је важности традиција у породици (да ли се у породици говорило цинцарски или грчки, да ли је породица од увек славила и од када, итд.). Као доста сигуран знак могу послужити и крвне везе. Они су се готово искључиво узимали између себе и одржавали везе са породицама из својих крајева. Ипак ниједан од ових критерија није увек довољно поуздан. Увек је потребно узети све ове критерије у обзир. Можда се, као најједноставнији а готово најсигурнији критериј, при одређивању етничке припадности ових породица, може узети професија. Људи из овог круга нису се никад и нигде бавили земљорадњом. Они су готово искључиво занатлије или трговци, тек касније баве се они и другим пословима који материјално добро носе.

Порекло и број

У изворима је као земља из које ови људи долазе најчешће забележена Македонија, ређе „Грција”. Доста често забележена је и Албанија као земља из које долазе ови људи. Поближих бележака о пореклу тих људи из времена пре XVIII века немамо много, али, судећи и по том, доста оскудном материјалу, и по једној белешци из 1690¹, изгледа да смо и у ранијим временима имали посла са „Македонцима”, т. ј. Цинцарима.

У крајевима бивше Аустрије изгледа да су се у већој мери почети селити после Пожаревачког мира.² Из пописа становништва у сремским варошима из 1736–7 (Земун, Карловци, Вуковар, Осек, Ириг, Митровица) видимо да је у то доба у овим местима био приличан број Цинцара и да је према броју из 1702 — бар према подацима за Карловце и Осек — знатно порастао.³ У Новом Саду и Осеку порастао је број цинцарских и грчких кућа, нарочито по паду Београда, када су се многи београдски трговци преселили у ове вароши.⁴ Све су ове сеобе биле, углавном, мањег значаја. Тек од шездесетих година XVIII века осећа се знатнији прилив Цинцара у наше крајеве.⁵ Одлучан моменат

¹ Витковић, Споменици IV, 92. ² 1722 дошло је у Вршац „неколико породица Срба и Грка да се настане”. „У мојој кући примно сам породицу Луке Којшору, седам глава”. (Из бележака Ж. П. Павловића из Вршца, вођених под насловом: „Нека се зна”). ³ Препис пописа становништва у Срему из 1736/7 код мене. ⁴ Schwicker, Politische Geschichte der Serben 76. ⁵ Споменик 51, 90. 1764 дошло је у Вршац много породица „из Албаније”. (Из бележака Ж. П. Павловића из Вршца.)

у сеобама Цинцара у наше земље наступио је 1769, када је први пут разорено Москопоље.

Цинцари, као што смо већ раније споменули, нису имали своју прошлост, ни ратну ни политичку ни културну. Ако се уопште може говорити о некој прошлости Цинцара, то је ова најуже везана са Москопољем, некад великим, напредним, богатим и чувеним трговачким градом.

Москопоље око 1740 по бакрорезу Христофора Жефаровића из тога доба. Саопштавамо га благодарећи г. д-ру П. Коледићу, проф. Универзитета.

О *Москопољу*⁶ (Мосхопоље, Мускопоље), о овом некад тако напредном и тако знаменитом месту на Балканском Полуострву не знамо много. Ми ћемо изнети неколико података из прошлости овог ретко интересантног места. Москопоље је било пр-

⁶ Не треба га бркати са Воскопољем (Ст. Новаковић, Први основи словенске књижевности међу Балк. Словенима (Скр. Први основи) 65) местом у непосредној близини Москопоља, као што је то врло често чињено.

вобитно насељено становништвом пореклом из краја од Колоније (Kolonie).⁷ Москопоље се подигло крајем XVII и почетком XVIII века, на штету ранијих највећих цинцарских места Шиписке и Николице. Москопоље је било центар трговине између Македоније, Албаније, Епира, а преко Босне са Аустријом и Млечима. Највећи процват Москопоља пада између 1750 и 1769.⁸ Тада је по Новаковићу у 12.000 домова, саграђених од сечена камена, становало око 50.000⁹, по Вајганду 60.000¹⁰ а по Пико-у до 80.000 душа.¹¹ Било је насељено искључиво Цинцарима.¹² Иако је становништво заиста било цинцарског порекла, Москопоље је било једно од главних центара грчке културе и грчке националне идеје. У том правцу пресудно је утицала црквена власт. Москопоље је у то доба седиште бератског (београдског) владике а у Москопољу налазила се и чувена грчка школа.¹³ Око 1730 основана је и штампарија, у којој су штампане многе грчке, али и цинцарске књиге.¹⁴ Касније се међу Цинцарима у Москопољу осећа и национални покрет. Москопољски учитељ и поп Теодор Анастас Кавалиотис штампао је, између осталог, у Москопољу, речник цинцарског језика.¹⁵ П. Данил је превео и штампао јеванђеље на цинцарском.¹⁶ Нису заборављени ни словенски светитељи ових крајева. Тако су 1741 штампане у Москопољу службе св. Јовану Владимиру, св. Науму и апостолима: Кирилу, Методију, Сави, Науму, Горазду, Клименту и Анђелару и посебице св. Клименту.¹⁷ Како је тада изгледало Москопоље није нам познато. На једној слици из тога доба може се видети Москопоље, као град ограђен зидовима, а украшен са

⁷ Picot 21. ⁸ Ст. Новаковић, Први основи 277. ⁹ Ib. 239. ¹⁰ I, 100, 297. ¹¹ Picot 37. ¹² Или Романџа како их назива Роза (Rosa 142). ¹³ Weigand I, 99. Ова школа обновљена је 1840. Њу је у главном издржављо барон Сина. Међу приложницима био је и кнез Милош (Вл. Борђевић, Грчка и српска просвета 90; Ст. Новаковић, Први основи 239). ¹⁴ Rosa 142. ¹⁵ Rosa 66, 142 и Доситеј, Дела (1911), 66. ¹⁶ Picot 22. ¹⁷ Ст. Новаковић, Први основи 65, 240.

многим јабланима и кипарисима. Град је био зидовима подељен на четири дела као на четири засебна подграђа. На слици су обележене две цркве а ниједна џамија.¹⁸

У нашим крајевима срећамо Москопољце или „Москополите“ као трговце већ у првој половини XVIII века, али их је највећи број дошао 1769, по првом разорењу Москопоља. Те су године руска поморска експедиција под Александром Орловим и, у вези са овом, устанак на Пелопонезу под Константином Колокотронисом завршени потпуним неуспехом.¹⁹ Изгледа да се том приликом и у Москопољу осетило кретање против Турака, те су околни муслимани једва дочекали да нападну град који их је и иначе изазивао својим благостањем. Москопоље је било готово уништено, а Москопољци су се расули по свету. Овај догађај остао је у дубокој и тешкој успомени код многих наших цинцарских породица из Москопоља и суседних цинцарских места. Том приликом расули су се они нарочито по османској Турској, на пр. по Босни,²⁰ и појединачно или у групама прешли у Аустрију на готово свим важнијим тачкама Дунава и Саве. Тада су, изгледа, настањени у већој или мањој мери у свим местима поред Дунава и Саве, а нарочито у Броду, Загребу, Карловцу и Белој Цркви, као и у свим важнијим местима Хабзбуршке монархије. Ипак изгледа да су се и овом приликом највише настанили у Земуну и Новом Саду. Једна већа група, од приближно 150 душа, прешла је под вођством попа Јана (Јане) Капмара Саву код Славонског Брода.²¹ Он је, прича се, тешком муком довео ову групу у Славонски Брод, одакле су се неке породице и појединци разишли по бившој Аустрији. Ова је група била претежно пореклом из Мо-

¹⁸ Ib. 281; в. слику стр. 34 ове књиге. ¹⁹ Кумануди, Србија и Грчка 21. ²⁰ Филиповић, Модрича 43-4. ²¹ Његови потомци живе и данас у Славонском Броду и зову се Поповићи. Потомак овог попа Јана јесте и г. О. Поповић, угледни грађанин и претседник српске православне општине у Славонском Броду.

Али-паша јанински (Remérand, Ali de Tébelen, pacha de Yanina (1744—1822) Paris, 1928).

скопоља и Шиписке. Не само из Москопоља него и из осталих цинцарских места настало је тада готово панично бегство. Том приликом пребегле су врло многе цинцарске породице и из других цинцарских места као из Блаца, Клисуре, Шатишта, Србије итд. Код многих породица остала је дубока успомена на те тешке дане,²² али готово све причају да су пребегле као богате, са „врећама или бисагама злата“, или са „дукатима, које су пренели у ћупу наливеном медом, који им је — како су се они пред Турцима изговарали — требао за децу“. У једној породици сачувало се у традицији да су приликом бекства сви чланови породице били обложени банкама. Везе између појединих породица, створене у тим тешким временима, пажљиво су чуване и доцније. Обично су се међусобно узимали, кумовали и, природно, били у сталним трговачким везама.

Није нам поближе познато како је дошло до разорења Москопоља 1788 и 1821. Изгледа да је прво организовано систематско узнемиравање трговачких каравана од суседних арбанашких племена, затим као да су бегови из области Мусакије поставили у вароши своје четнике који су, уместо да је бране, варош пљачкали, док није дошло до разорења и паљења, тако да је од вароши учињена пустош.²³ Последња пустошења Москопоља извео је, у вези са борбом против грчких устаника, Алипаша јанински.

Пошто је Москопоље уништено, Москопољци су, изгледа, створили нека нова а појачали нека ранија цинцарска насеља. У Турској они су се на-

²² У једној породици (Саопштење г. Ламбрини, упр. школе у пензији у Земуну) чувала се све до скоро самарица а и данас се још чува штап као успомена на ова страдања. ²³ Зашто је уствину дошло до распада 1821 није јасно. Москопољци се жале као на кривца, па пашину метресу кира-Василикију. Кад су већ морали бежати, онда је неки старац Иконому заклао кокошку и говорио осталима: „Ко пожури, отићиће одевен, а ко задочи отићиће — говорио је он, черупајући даље кокош, го као ова кокош“ (Филиповић, Цинцари у Велесу 174). ¶

селили у Дриновоље, Пловдив, Бустендил, Прилеп.²⁴ У Охриду се населило око 100 породица.²⁵ У Велесу се населило око 200 породица. Касније је дошло још око 50 породица. Једна група од 200 породица отселила се у Штип.²⁶ Тада су насељена села Магарево и Дихово.²⁷ Многе породице су се населиле у Битољу,²⁸ Крушеву, Велесу, Скопљу, Варни и Ресну. И Маловиште је, вероватно, тада насељено Москопољцима.²⁹ Москопољци су од аустријских власти врло лепо примани. И неке турске локалне власти, оне које су их познавале, као Емин-ага у Велесу, задржавали су их да би унапредили трговину у свом месту. И заиста, од времена када су се Москопољци у Велесу настанили, Велес се нагло развија и постаје веома знатно место на Вардару.³⁰ Тада су почели Цинцари из Москопоља и других места да бегају у масама у наше земље, нарочито у градове бивше Аустрије. Цинцари из Москопоља, „расијавши се по свој Европи од турског зулума”,³¹ населили су се по околним и готово свим „већим градовима Турске, Грчке, Аустро-Угарске и Румуније”. Још се и данас сретају у Русији и Египту потомци ових Цинцара из Москопоља.³² 1875 имало је Москопоље око 150 породица,³³ а данас је сасвим незнатно село.

Москопољци су били међу свим Цинцарима најкултурнији. Они су дали највеће људе. Из Москопоља су Сине, Мочоњи, митрополит Шагуна, Кавалиотис, Гожду, граматичар Бојаџи, и многи други. И у нашој чаршији они су спадали међу најугледније. Пико о њима, а нарочито о њиховим женама, пише најлепше. Од свих „они су највише углађени и најделикатнијих манира; за сваког они

²⁴ Picot 37. ²⁵ Гласник геогр. др. кв. 12, 92-3. ²⁶ Филиповић, Цинцари у Велесу 174. ²⁷ Гласник геогр. др. кв. 12, 92-3. ²⁸ И Пико тврди да су Битољци делимично Москопољци. (Picot 24, 37). ²⁹ Саопшт. г-њине Дес. Начића. ³⁰ Филиповић, Цинцари у Велесу 173-4. ³¹ Земљ. Житије I, 77. ³² Weigand I, 100. ³³ Picot 24, 37.

имају лепу реч, па и за своје жене које су, исто као и они, префиног духа и тела. Од свих Цинцарки оне су најнежније, најљупкије и најтананије. Имају мале ноге и мале руке; зубе имају ситне и здраве; средњег раста; оне су пријатне, подложне, и милог карактера; црте су им изразите; белег су тена него друге а косе су им тамносмеђе. Не стиде се рада. Могу се срести и у пољу где чувају стадо. Одмах се могу познати по положају који заузимају; после једног тренутка одмора оне устају са нарочитом љупкошћу. Заиста су лепе у својем красном оделу, рекао бих да су свесне да заслужују бољу судбину од оне које подносе³⁴.

Од осталих цинцарских места, важних за себе Цинцара и постанак наше чаршије, спомињемо Блац, Шатисте, Кожане а нарочито Класуру. По Иванићу, *Блац* је био насељен највећим делом Москопољцима, који су се, по разорењу Москопоља, склонили у Блац, па се стога и каже за Блац „да је у минијатури Москопоље“³⁵. У Блацу се налазио и један део становништва пореклом из Сисаниона, некадашњег епископског града.³⁶ Изгледа да је ово становништво из Сисаниона било, утицајем грчког епископа који је имао овде своју столицу, доста рано погрчено, те је грчке утицаје пренело и у Блац. Блац је 1875 имао око 350 породица од којих је више од половине било погрчено.³⁷ У Блацу још и данас има Цинцара.³⁸

Шатисте (Грци га зову Снатиста, Сачиста, Сачеста а Цинцари Шатиста) основано је, на ранијем Сисаниону, у XVI веку. За време митрополита Зосима постало је седиште сисаниске епархије.³⁹ Од 1710 постоји у Шатисту грчка школа.⁴⁰ По Гон-

³⁴ Ricot 22. ³⁵ Иванић И., Македонија и Македоници. (Скр. Иванић) 166. ³⁶ Становништво Сисаниона населило се и у Шатисте и Кожане. Данас је Сисанион незнатно пастирско место испод Блаца. ³⁷ Ricot 37. ³⁸ Обавештење сам добио у Крушеву. ³⁹ Р. Грујић у Народној енциклопедији под Сисанска епархија. ⁴⁰ Вл. Ђорђевић, Грчка и српска просвета 88-9.

чевићу раније становништво било је искључиво цинцарско. 1889 од 10.000 до 12.000 становника једва четвртина да је разумевала цинцарски. Али се и ови „на улици и у друштву служили грчким“.⁴¹ По мишљењу Вајганда, било је некад чисто цинцарско место, али је услед доласка становништва из Сисаниона погрчено, те у време кад је Вајганд прошао кроз Шатисте само су стари људи разумевали цинцарски.⁴² Становништво из Шатиста срећемо у нашим крајевима доста рано.⁴³

Шатисте — Доња Град. (По књизи Ј. Апостола, Историја Шатиста (на грчком (1929), 29)

У матицама земунске Николајевске цркве срећемо стално забележено да се Шатисте налази у „Грцији“. Чувено је било шатишко вино, кога Грци зову Πιθηπον⁴⁴.

⁴¹ Gorčević, Altserbien u. Makedonien 145; Иванић 294-5. Нико га није забележио као цинцарско насеље. ⁴² Weigand I, 129. ⁴³ Године 1726 спомиње се у Будиму Ђорђе Павловић трговац из „вароши Сакста“. (Витковић IV, 350.) ⁴⁴ Gorčević 146; Иванић 294-5.

Кожане (Кожани, Козјане, Козјани), место положено на догледу Олимпа, одувек је сматрано као жариште грчке културе. Оно је, изгледа, веома рано подлегло грчким утицајима. Већ од 1668 постоји у Кожанима чувена грчка школа.⁴⁵ Ова школа доносије „благодарећи све већој научности својих предавања и дарежљивости богатих грчких трговаца у Немачкој, који беху родом из Кожана, постаје много већа и узима титулу „Στοδς“,⁴⁶ То је, влада, она гимназија и „филозофија“ коју је свршио Παπακωστωπουλος.⁴⁷ Ова школа постојала је још у првој половини XIX века.⁴⁸ По Гопчевићу било је у Кожанима 1889 око 4000 душа од којих је било 3000 Цинцара, али су сви говорили грчки. И Иванић тврди да су Кожани насељени погрченим Цинцарима. Пико, који је одлично познавао цинцарско питање, не спомиње га у својој књизи, штампаној 1875, као цинцарско насеље. Данас је Кожане највише грецизовано цинцарско место, више него и Шатисте.⁴⁹ Становништво се бавило нарочито трговином памука.⁵⁰

И у *Селици* постојала је одавно грчка школа.⁵¹

Влахоклисуре или *Клисуре*. Грчке школе изгледа да су почеле да раде тек почетком XIX века, када су почеле да обрађују „τά γράματα“⁵². Око 1815 било је у Влахоклисуре око 1000 породица а 1890 имала је око 5000 становника. 1869 налазиле се овде пет грчких а само једна румунска школа са 60 ученика. Становништво се бави трговином. Становнике Влахоклисуре сретамо доста рано у Аустрији. Има их много у Галцу и Јашу.⁵³ Одавде воде порекло врло многе угледне куће у Београду и Солуну.⁵⁴

⁴⁵ Ст. Новаковић, Балканска питања 362. ⁴⁶ Вл. Ђорђевић, Грчка и српска просвета 88-89. ⁴⁷ Поменик 511-2. 1837 претплатно је Јован Којемци, бечки трговац, школу у Кожанима на књигу Георгија Захаријадиса, Хранилиште или амајлија за младеж србску. ⁴⁸ (Поменик 511-512. ⁴⁹ По обавештењима добивеним у Крушеву. ⁵⁰ Makedonien u. Altserbien (1889) 146. ⁵¹ Вл. Ђорђевић, Грчка и српска просвета 88-89. ⁵² Иб. ⁵³ Picot 37. ⁵⁴ Weigand I. 222.

Кожане — Сахат-кула

Овој групи треба додати претежно или можда и чиста словенска насеља али под веома јаким грчким утицајима. Овамо спадају Катраница, Негоши и Воден.

Катраница је око 1750 спадала под мегленску епископију.⁵⁵ У Катраници није било Цинцара а ни данас их нема.⁵⁶

Негоши (Негош, Његош, Њауста) родно место Димитрија Анастасијевића Сабова, оснивача карловачке гимназије, имали су такођер одличну грчку школу „с многим славним ђацима, међу којима има чак и чланова берлинских учених друштава”.⁵⁷ Прецизација Негоша изгледа да је почела давно. Већ тамо крајем XVIII века, изгледа, били су под веома снажним утицајима грчке идеје, јер баш у доба када је Димитрије Анастасијевић Сабов основао прву српску гимназију у Карловцима рођен је у Негошима (1789) Димитрије Кара-Тасо, „јуначки предвођитељ грчког народа” у устанку 1821. Свој живот је завршио у емиграцији у Србији где је 1827 добио титулу пуковника и пензију. После смрти подигао му је, о свом трошку, кнез Михајло споменик, на којем су били написани ови стихови, које је, изгледа, написао сам Михајло.

Путнике кад прођеш поред места овог,
Гроб овај подрази, Ту јунак почива,
Јунак са бојишта великог и светог
Где се срећа Јелде оснива...
Па ако кад пођеш и у оне стране
Где живе Грци браћа удаљена,
Кажи да јуначке знамо ценит ране
И ова је земља краљу избављена.⁵⁸

1821 пристало је место уз грчки устанак, па је том приликом посечено у Негошима око 5000

⁵⁵ У савременим споменицама за Катраницу је бележено је као да се налази „у Бугарској”. 1759 били су неки немири у крају око Катранице, па су том приликом дошли у Катранице неке „киражије” у Земун (Споменик 51, 87, 90 104. ⁵⁶ По обавештењу добијеном у Крушевцу. ⁵⁷ Вл. Ђорђевић, Грчка и српска просвета 88-89. ⁵⁸ Срп. књ. гласник XXXI (1930), 134-5.

душа. Данас је чаршија потпуно у грчким рукама, а у ранијем словенском делу вароши „сад мало ко зна нешто словенски”. У Београду се налази неколико породица пореклом из Негоша.⁶⁰ Већ крајем XIX века место је потпуно погрчено.⁶¹ У Негошима није било Цинцара ни раније а нема их ни данас.⁶²

Из Водена води порекло неколико угледних људи у нашем друштву. Воден са околином био је раније насељен само словенским становништвом.⁶³ Грцизација Водена и околине је новијег доба. У новије доба држали су у нашим насељима људи пореклом из Водена (на пр. у Шапцу) са Грцима и Цинцарима.⁶⁴

Посебну групу чинила је тзв. „Мавровско-рекалиска” област: Маврово, Ниџифорово, Леуново. Ово становништво и својим крвним везама, и својим моралним и духовним особинама, и својим занимањем, и својом културом потпуно при-

⁶⁰ Гласник геогр. др. књ. 12, 132. ⁶¹ Ibidem; Кроз гробље. Дело 4, 235, и Weigand I, 319. ⁶² По обавештењу добијеном у Крушеву. ⁶³ Гласник геогр. др. 12, 131. ⁶⁴ „Професор, погрчени Водевац, Евстатос Стујанаки (породица се у Водену зове Стојанакивици) како се обично свршавају презимена у Водену: Хаџи-Ташковци, Хаџи-Лазовци, Аџи-Нојчивици итд.) објавио је прошле године опширну монографију о Водену (стр. 314) под насловом Македонска Едеса у историји. Од знаменитих Воденица наводи Хаџи-Анђела, Хаџи-Атанасију који је трговао по Босни, Хаџи-Мица у Солуну, Хаџи-Јована Сакелароса у Марсеју, Димитрија и Јована Иконому у Браили и Трсту. 1875 основали су они у Трсту велики млин светског гласа. По њиховом имену прозвана је у Трсту једна улица. Јован је добио титулу барона (умро је у Бечу 1921). Поред млина подигао је велики број фабрика, а његови синови, барон Димитрије и барон Леонида, и данас живе и раде у Трсту у великом броју трговачких, индустријских и банкарских предузећа. Они воде кућу Ј. Иконому и син у Трсту. Барон Димитрије посетио је 1933 Воден. Све су ово погрчени Југословени, будући да је Воден и сва његова околина била словенска. Памтим кад се прва цинцарска породица доселила из Невеске у Воден: то су били браћа Васиљ и Никола Џоу. „Невескалије” (Саопшт. г. Глиг. Хаџи-Ташковића, директора у пензи).

пада овоме кругу. Ипак би их могли више припојити Цинцарима него Грцима. Код нас су били најчешће друмске ханџије⁶⁵ али такође предузимачи и зидари. У формирању наше чаршије нису играли знатнију улогу, али су дали велике јунаке, нарочито за време Кочине крајине, а и у првом устанку. Код њих се осећају у знатној мери и словенске особине.⁶⁶ Ово су углавном места из којих долазе наши „Грци”, односно Цинцари. Они су долазили и из других места, али у знатно мањој мери.

У којој мери долазе они из ових места, то ће се, у неколико, видети из бележака, општих и појединачних, које имамо. Из пописа Срба, Грка и „Ариauta” у Темишвару од 1739 видимо да их је дванаест било пореклом из Москопоља, а тек по један из Костура, из Јањине и из Солуна(?). Од четрнаест „Ариauta”, који су том приликом били пописани, било их је десет из Москопоља.⁶⁷

Нешто поближе знамо о пореклу чланова *токајске компаније* из 1762 г. Те године је имала токајска компанија 58 чланова, од којих су четворица били племићи. За 42 члана познато нам је и порекло. Највише их је било из Кожана. Из Кожана их је било 22, дакле више од половине укупног броја, затим седам из Костура (Касторије), по пет из Мелника и Трнова (Тигпа) а из Ларисе, Бера (Верје) и Сервије по један. Највећи део чланова компаније станао је у Токају и у земленској жупанији, у којој се налази и Токај. Али као чланове компаније срећемо и неке који су становали у суседним жупанијама: сатмарској, шарошкој, саболчкој и у хајдучком округу. Један члан је станао у Пољској. Они су држали,

⁶⁵ Баталака, Историја српског устанка (Скр. Баталака) I, 63.

⁶⁶ Цвијић, Балканско полуострво и јужпословенске земље (1931), 162-4. ⁶⁷ Tört. és rég. ért. XX (1904), 89-92.

безмало, сву трговину, извоз и увоз, у својим рукама. Неожењених је било 9, остали су били ожењени.⁶⁸

У *Хрватској Крајини* била је, по Ваничеку, већина трговаца пореклом из Москопоља, Грабова, Кожана (Kozan) и Шиписке(?) (Lipska).⁶⁹

У *Хрватској*, 1774, од 71 породице 28 их је било из Москопоља (од ових по 6 у Даљу и Осеку), из Катранице 18 (од ових 8 у Руми а 9 у Осјеку), из Блаца 11, из Клисуре 8, из Верије 5, из Кожана и Шатиста по 3, из осталих места по један-два.

Из података које имамо за Срем, око 1770 били су Цинцари по пореклу овако распоређени. Највише их је било из Москопоља 29, затим из Катранице 20, па редом из Блаца 11, из Клисуре 8, из Бера (Верије) 5, из Кожана 4, из Сачиста 2, по један из Костура и Негоша.

По *Корабинском*, Грци у Новом Саду били су пореклом из Македоније, Бугарске и Епира. За новосадске кујунџије каже Ердунђели да су били пореклом из Македоније и Албаније.⁷⁰

У *Земуну*, око 1770, било је од 76 породица, чије нам је порекло познато, највише из Москопоља (Воскопоља), њих 28, затим из Катранице и Бугарске по 16, а из Грчке 10. Из Блаца их је забележено 5. Из осталих места (Сачиста, Костура, Битоља, Мелника, Кожана, Клисуре, Дринопоља) било их је по један-два.

У градовима нашег Приморја (као на пр. у Трсту) били су Грци већином са Јонских острва.⁷¹

Из ових су се места насељавали Цинцари у XVIII веку у пречанске српске царшије. Из осталих места, као Гопеша, Мегарева, Маловишта итд. па и из Крушева, нисмо средли у то доба ниједну

⁶⁸ Conscriptio Graecorum ad Compagniam Tokaiensem spectantium et in medium eorum contribuentium. Tokaini 1762, die 21 decembris facta. Држ. арх. у Будимпешти. Helyt. O. Misc. Fasc. 72, № 25. (Препис добио од г. Ласкариса, проф. Универз.)

⁶⁹ Geschichte der Militärgrenze 647. ⁷⁰ Историја Новог Сада 299. ⁷¹ Летопис 119, 112.

породицу. Осим вардарско-моравским путем долазили су они каткада у крајеве бивше Аустрије преко Ердеља (Батут, Трандафил, Ника).

Одакле су све долазили „Грци“ у наше крајеве, бар у првој половини XIX века, лено ће показати пример Београда.

У *Београду* од 109 угледнијих породица, чије нам је порекло познато, пореклом су били 32 из Влахоклисуре, а затим по броју долази, готово у истој мери, Шатисте са 12 и Блац са 11. Из Москопоља их је сасвим мало, тек 6. Из Мелника и Селице по 3. Остатак је отпао на остала места (Дринопоље, Јањина, Серез, Катраница, Лариса, Солун, Костур, Фурка, Вилвиндо, Скадар, Њауста, Ескизар, Аграф итд.). По једном пасошнику из 1833-6, у који је бележено коме је све издан пасош. види се куда су ишли наши Грци „на вилајет“, где су им биле породице.⁷² Било их је из Блаца, Верије, Влахоклисуре, Дринопоља, Елбасана, Јетропоља, Јањине, Кожана, Корче, Костура, Мелника, Мецова, Москопоља (Воскопоља), Неврокопа, Парзника, Сачиста, Свиштова, Селице, Сереза, Скадра, Солуна и Филиппоља. Највише их је убележено да иду у Битољ и Охрид, што треба да значи Битољ, Охрид и околицу. То су били највећим делом сезонски радници, који су врло често долазили у групама.⁷³ Из Крушева, Маловиште, Гопеша било их је у већем броју, али они нису играли нарочито важну улогу.⁷⁴ Најглавнију улогу нису водили Влахоклисурци него Хаџи Тома и Хаџије пореклом из Мелника и Германи из Блаца.

⁷² Из Гопеша се, по белешкама Цвијрића налази у Београду и околици око 30 породица, у Варварину и Темнићу око 20, у Крагујевцу 4, Брзој Паланци и околици око 20. (Основе III, 1022). ⁷³ Овај пасошник налази се у Државној архиви у Београду. ⁷⁴ „Из“ или „од“ Блаца (Влаца) (Тома Вељковић, Димитрије Ђорђевић, Коста Јањић); Верије (Никола Ђорђевић); Влахоклисуре (Андрија Петровић, Настас Петровић, Андрија Окић (Оковић), Петар Чочовић, Јапан Кутовић, Никола

Крагујевац је привукао већи број Цинцара од времена када је постао престоница кнеза Милоша. У Крагујевцу су цинцарске породице пореклом из

Петровић, Коста Настасовић, Дима Ничевић; *Елбасана* (Апостол Јанаћевић, Мијајло Ђипра); *Буџропоља* (Ђорђе Николић); *Јањине* (Спира Јањић); *Ђедрене* (Димитрије Јовановић); *Кожана* (Константин Деметар, Коста Димитријевић, Тома Ђорђевић); *Корче* (Сотир Томовић); *Косиура* (Коста Зисаћ, Јања Константиновић, Тоља Манојлос, Ђорђе Настасовић, Христифор Наумовић, Димитрије Николић, Крста Петровић, Никола Петровић); *Мелишја* (Георѓар Смиљковић, Мијајло Петковић); *Меџова* (Ђорђе Стерић); *Москопоља* (Восконопоља) (Јања Михајловић); *Невркопа* (Анастас Панајотовић); *Пазарџика* (Тодор Димовић, Тавасије Ђорђевић, Тодор Папа-Кузмановић, Цами Стојановић, Ђорђе П. Тома, Тавасија Ципа, Никола Чока); *Сачишта* (Аргир Димитријевић, Коста Димитријевић, Димитрије Костић (Кладово), Никола Куљумџић; *Свиштова* (Димитрије Паназогли); *Селце* (Зиса Николић); *Сереза* (Васа Анђелковић (Серез-Руччук), Тодор Димић, Марко Ђерман, Анастас Ђорђевић, Јован Карпа, Серкиз Магрдић, Коста Манојловић (Ваљено), Павле Неранџић, Ђорђе Настасовић, Анђелко Спасојевић, Атанасије Стојанов, Ђорђе Стојановић, Трифун Трајковић, Митар Ђирић); *Скадра* (Никола Димитријевић); *Солуна* (Димитрије Ристић); *Филипопоља* (Филибе) (Настас Барта). Из (или од) *Бишоља* (*Монастира*): Димитрије Николић, Јања Димитријевић, Јанаћ Каримта, Стерија Јовановић, Никола Каџос (Никола Поповић-Каџос), Ђорђе Дуковић, Наум Стерић, Хаџи Јован Димитријевић, Наум Јевтаћ, Наста Наумов, Никола Петровић, Ђорђе Мајмука, Димитрије Несторовић, Стојан П. Костић, Наум Костић, Димитрије Јањевић, Тодор Димитријевић, Никола Костић, Сотир Константиновић, Дијаманди Кџваров, Стерије Ђорђевић, Наум Никаруша, Спира Јовановић, Риста Димић. Из или од *Охрида*: вероватно као сезонски радници: Михајло Марковић, Ђорђе Тавасовић, Захари Настасовић, Антон Наумовић, Јанко Тодоровић, Дамјан Марковић (9), * Коста Вимић (10), Коста Настаћ (5), Димитрије Сотир (27), Дима Настаћ (5), Ђорђе Марковић (3), Јанаћ Костић, Димитрије Наумовић, (5 друга. Забележени су као „Гоге“), Сима Манџић, Наум Крстић, Наум Митровић, Ђорђе Хаџи Трајковић, Анастас Димитријевић, Настас Стојановић, Димитрије Јанков, Никола Ђорђевић, Димитрије Кола, Секулда Марковић (7), Стојан Николић, Наум Димитријевић (3), Коста Трипковић (12), Димитрије Трајан (2), Никола Аврамовић (3), Настас Петровић (5), Митар Костић (1), Марко Сотировић (5), Јања Мијајловић, Нуша Начов (2), Димитрије Давић (1).

* Број у загради обележава број другова са којима је дошао

Гопеша, Псодера и око петнаест пореклом из Селишта и Шатиста.⁷⁵

У *Шаџцу* су, по подацима о 37 породица, које нам је дао пок. Љуба Павловић, давали су тон породице „Грка“ из Шатиста, којих је било осам, затим оне из Костура и Кожана по 4 и Јањине по 3. Цинцари су били из Класуре (4) и Крушева (3), али су и ови били погрчени. Остатак је отпао на остала места.

У *Појаревицу* су били (од 23 породице) најјачи Грци из Епира, у првом реду из Арцисте, њих 7, затим из Шатиста и Селице по 3; остатак је отпао на остала места из Епира и нешто на чисто цинцарска насеља.

Остале цинцарске и грчке породице, ван области и места за које смо изнели податке, биле су, по овом пореклу, распоређене овако: 41 из Влахо-Класуре, по 26 из Блаца и Шатиста, 9 из Кожана, по 8 из Крушева и Катранице, 6 из Костура, 5 из Јањине, 4 из Белице, 3 из Мелика, по 2 из Селице, Маврова, Бера, Водена, Лунге, по 1 из Берата, Шиприске, Скирице, Превезе, Сервије, Негоша, Мегарева, Ларисе, Волоса, Сера.

Пречавску чаршију основали су претежно погрчени Цинцари из Москопоља, Блаца и Шатиста;

⁷⁵ Дакле у Крагујевцу има приличан број цинцарских породица (Филиповићи, Палигорићи, Голићи, Ристићи, Вулкава, Наче, Николићи, Анџиовићи, Михајловићи, Чомићи, Ђермане, Трифуновићи, Ђорђевићи, Димитријевићи, Симићи, Мета, Димићи, Тотани, Стојановићи, Костићи, Тодоровићи, Риза и т. д.). Трговци су и кафеџије, а у мањем броју занатлије и чиновници. Пореклом су углавном из Маловишта, затим од Битоља и Охрида, из Гопеша и Трнова (битолски) и из Псодера. Има око петнаест кућа досељеника из Селишта и Сачишта, затим из Јањине и Костура (Хаџи-Николајевићи, Трапџафиловићи, Клода, Лазас, Почу, Констандиновић, Атанасијевић, Томићи, Зојилес, Михајловићи, Арзивићи). Почели су се насељавати од педесетих година прошлога века и углавном су трговци и кафеџије. Најзад има неколико породица досељеника из околине Корче (из Дарде: Димитријевићи и Костићи; из Бобосцине: Анастасијевићи, Дробњаковић у Гласнику геогр. др. 12, 58).

београдску погрчени Цинцари претежно из Влахо-класуре, затим, али у мањој мери, из Блаца, Шатиста и Кожана; крагујевачку Цинцари из Мало-вишта.

Теже је одредити број ових људи у појединим временима, областима и насељима. Ми ћемо ипак изнети неке бројеве, који би колико-толико могли да покажу њихову бројну снагу у неким нашим крајевима и насељима. По нашим, непотпуним белешкама, број људи из овога круга у неким пречанским крајевима и насељима кретао се приближно овако.

У Будиму је било око 1720 петнаест до двадесет хиљада Срба, а људи овога порекла, који су имали своје куће, дакле били аустриски поданици, око двадесет породица и десетак породица под киријом („инвонери“, „желери“),⁷⁶ 1741 било је 40–50 у својим кућама, а под киријом 4–5;⁷⁷ 1766 било је 30–40 у својим домовима, а под киријом 30 од укупно 49 пописаних домова. Исте године било је 1038 душа у својим кућама, а 85 под киријом.⁷⁸ Око 1800 било је у Будиму близу хиљаду душа,⁷⁹ али тада је свакако Цинцара било у знатно већем броју. У Пешти, у којој Срба није било никад нарочито много, били су Грци и Цинцари бројнији него у Будиму. 1792 подигли су они себи и цркву. У Новом Саду било је 1746 око 10; 1768 већ 80–100, а 1780 око 120 породица из овога круга људи.

У појединим сремским и славонским градовима били су они овако распоређени. У Осеку 1702 било је око 5–6; 1736/7 око 30–35; 1764 30–40; 1785 50–60 породица. У Сремским Карловцима било је 1702 око 5–10; 1736 око 20–25; 1750 око 10–15; 1764 35–40; 1780 око 60 породица. У Земуну 1736 15–20; 1764 80–100; 1774–5 око 120–150. По Ру-

⁷⁶ Витковић, Споменца II, 229–49. ⁷⁷ Ib. 367–393; ⁷⁸ Ib. III, 277–283. ⁷⁹ Д. Ј. Поповић, Проблеми Војводине I, 32.

варцу, било је у Земуну 1816 око 800 душа које Грка које Цинцара; 1861 око 50; 1875 око 20.⁸⁰

У којој су били они заступљени у ранијим временима као становници Београда и Србије, тешко је што поузданије рећи. На насељавање Цинцара у Србији врло је неповољно утицао Милош Обреновић, који их је прогонио, а место њих помагао Србе и Јевреје.⁸¹ Приличан број Цинцара дошао је у Србију после неуспелог грчког устанка од 1821. Доста снажан прилив Цинцара из Класуре, Кожана и Јањине у градове Србије осећа се педесетих и шездесетих година прошлога века.⁸²

Могло би се приметити да места одакле долазе ови људи нису чисто цинцарска, него да се у тим местима налазе и Грци и Словени и Арбанаси. Број ових других врло је незнатан. Главна места из којих они долазе — Москопоље, Сачисте, Кожане, Блац и Класура, — јесу места, могло би се рећи, *de origine* чисто цинцарска, а становници из осталих набројаних словенских места држали су готово редовно са Цинцарима и овим „Грцима“ а ређе са староседеоцима. Област из које долазе ови људи јесте некадашња Мегаловлахија или Велика Влашка, дакле крај који је одувек имао романски карактер, и овај се, у мањој или већој мери, одржао до данас.

Било би од интереса поузданије утврдити колико је било људи овога порекла у појединим временима на читавој нашој етничкој територији. Нарочито би било интересантно сазнати колико их се населило после 1769, односно по првом расељењу Москопоља. По нашем приближном рачунању, око 1770 могло је бити људи овога порекла, на свој нашој етничкој територији, највише 1200 до 1500 породица, тј. пет до шест хиљада душа. По Чапловићу било их је 1797 у карловачкој архиеписко-

⁸⁰ Граничар 1875, бр. 16. ⁸¹ Архива V, 398. ⁸² Гласник Геогр. др. 12. 58.

пији 1012, а у будимској 1199; свакако то је број Грка у грчким црквеним општинама.⁸³

Иако број није био велики, ипак је био од великог значења по народ и крајеве у које су они дошли. Вредност и важност ових људи запазила је Аустрија, те је настојала на све начине да што више привуче и задржи у својим земљама ове људе. Ови људи значили су капитал, занат, трговину и индустрију, једном речи, све услове за дизање економске снаге земље. Поред трговине они су се бавили разним пословима и занатима. Они су ханџије, механџије, дуиџери, кујунџије, ћурџије, санџиџије, чизмари, лекари и др. Једном речи, они су били трговци и занатлије, те није чудо што су у нашем сељачком народу основали чаршију. Сремац је лепо приказао њихову улогу у нашем друштву: „Један је отворио ликерџиницу „Код Каранскакиса“, са сликом истог јунака; други је отворио на Зереку неку као посластичарницу, „Код Нектара и амвросије“, и правио и продавао суруке, петлиће и звиждаљке од шећера; трећи је отворио апџиницу близу Лицеума; четврти је отворио пиљарницу у главној чаршији, а после непуне године прометнула се та пиљарница у бакалницу чак тамо код Три кључа”.⁸⁴ Ако се не би успело на једном послу, то би се напуштао тај посао а прелазило се неком сасвим другом. У том правцу они нису имали никаквих скрупула. Сасвим је обичан случај једног Цинџарина у Смедереву, који је био прво „лекарски момак, затим механџија, дуванџија, касацин, марвени и дрварски трговац”. А дешавало се и то доста често да су у исти мах радили по неколико послова наједном. Њихова предузетност и марљивост добро је позната нашем народу, који ју је обележио у пословици: „Ради кај Гога”.⁸⁵

⁸³ Slavonien und zum Theil Croathien (Скр. Taube) II, 70—71; Швантнер у својој статистици Угарске (1877) забележио је да се „Македowlаси, Цинџари и Грци налазе у Ердељу, Бачкој и трговачким местима” Statistik 157. ⁸⁴ Кир-Герас 9—10 ⁸⁵ Гл. Елезовић, Речник косовско-метохиноског дијалекта под Гога.

Телесне особине

Међу Цинџарима се налазе каткад римске а доста често румунске, дачке и словенске физиономије.¹ Вајганд их дели, углавном, на две групе. У првој, јужној групи претежан је тип тамног тена, који често прелази у црномањаст; нижег раста; широких плећа; јаких прсију; ђонкасте главе; ниског чеда, претежио црне или тамно плаве косе, која је често коврџава. У другој, северној групи претежан је светлији плави тип, раста, пре вишег, него средњег, лепо развијен, високог чеда сведеног као лук, смеђих а и плавих очију, великих уста, оштрих црта, кретања тромог, готово достојанственог. Мушкарци обе групе имају јако чулаве обрве.² По Кашицу тип Цинџара је веома карактеристичан, обично тамне косе, главе „лепог облика” („wohlgeformte”) оштрих црта, тамних очију које секу, показују интелигенцију, памет и енергију.³ И босанске калаџије су првенствено мрког типа.⁴ У Босанској Посавини су готово сви црномањасте.⁵

¹ Die Europäische Türkei II, 379. ² Weigand I, 258-9. ³ Кашиц 334; Гласник земаљског музеја у Босни и Херцеговини 1902, 299. ⁴ Филиповић, Модрича 46-7. По нашој народној причи Цинџари су постали тако што је на шинџарски груп стављена њиганска глава (Ђоровић, Св. Сава у народном предању с. 159). Од педесет мушких особа, које су аустријске власти 1770, приликом прелаза у Аустрију, описале, највише их је било средње величине (18) и нижих (16); високих је (10) и малих (6) било мање. По телу их је највише било црних или црнурастих, укупно 36, плавих знатно мање, само шест. Коврџаву косу имало их је девет. Лица су били приближно у истој сразмери дугуљастог и округлог (15:14). Мршавих је забележено осам, снажних девет, а дебелих само два. (По материјалу из земаљског архива у Загребу).

По Ст. Сремцу, „Цинцарин се одликује великим густим чудавим обрвама”, а Грк „са обрвама већим од бркова”.⁶ Он мисли да су по Грке нарочито карактеристични носеви. „Сваки ђак (sc. у грчкој школи) тако рећи, пола дете, а пола нос.”⁷ Кад говоре, говоре врло живо а изражавају се паметно. Глас им је често пискав.⁸

Једна отмена госпођа овог порекла држи да су по људе из овог круга карактеристичне криве ноге (o-Füsse). Ово се доста слаже са Вајгандовом примедбом о њиховом тромом, достојанственом кретању. Ипак, изгледа, да је ова опсервација више вредела за Грке, док би за Цинцаре више пристајала примедба Ст. Сремца, да су „понизна држања и ситна козја хода.”⁹ Један добар познавалац Грка и Цинцара мисли да су по Грке карактеристични: кратка горња усна, танки брчићи, леп рез уста, зашиљен нос; а по Цинцаре: дебеле усне, а кад говоре држе уста као ђеврек.

За њихове жене забележио је Вајганд да су више мале и нежне; слабих прсију, лица овалног и пуног благости.¹⁰ Цинцарке су често пута — јер су ретко излазиле ван куће — имале нарочито леп

⁶ Кир-Герас 8. ? Њ. 43. Др. Вл. Борђевић прича у својим Успоменама о неком Капри бакалнику у Београду, који је имао врло велики нос те су га деца увек дирали. (Успомена I, 43). ⁷ По Вајганду звучи „weithin schallend“ (I, 260). ⁸ Кир-Герас 8. Г. др. Лаза Секулић, срп. нар. црк. патр. тајник у пензији, описао је два Цинцарина из свога села, изгледа сасвим турска, којих се сећа из свога детињства. „Тај наш Цинцарин (Ђока Јовшић, трговац, око 1870-2), иначе сада могу свесно рећи, био је баш прави Цинцарин: светлијег тена, лица доста стиснута, али обрваст, уснат, а нос, као и лица, стиснута, али са луком, па у знатну продужењу према врху. Не сећам се да сам видео да се осмехне, насмеши, а камоли насмеје. Изгледао је као некакав св. Јован на старим иконама са некако тужним замисљеним погледом. Он је говорио с тобом, али по погледу му је изгледало као да је отсутан. И други трговац у истом селу (у Црепаји у Банату), његов нашеног (Сава Георгијевић) био је расни Цинцарин, јако прсат, црне масти, широка лица, крупних очију, дебелих усана а обрва већих, гушћих по бркова”. ¹⁰ Weigand I, 260.

бео тен, који је појачавао драж њихових тамних очију и косе.¹¹ Често пута су имали „Samtaugen”,¹² Обично су здраве и у раду веома издржљиве.¹³

Као и други стари, а нарочито трговачки народи, и Цинцари су имали често пута веома карактеристичне дубоко упале очи, из којих се види бистрина, разборитост, одлучност, надмоћ, али и лудавост и подмуклост.¹⁴

¹¹ По саопшт. Г. Петровић-Рапанца. ¹² Саопшт. г-ђине М. Кумануди. ¹³ Обично су здраве и у раду веома издржљиве. „И најслабија Цинцарка може родити Каракалу” (тј. веома здраво и пуно дете) говорио нам је пок. др. Свет. Симоновић. ¹⁴ Weigand I, 259.

Ношња

Тешко је писати о ношњи народа који је био расејан и у својој етнички шареној домовини. У изворима у томе правцу има врло мало грађе, а није увек јасно ни оно што је сачувано у успомени. Поред тога Цинцари су често долазили у наше крајеве у рделу онога краја из којег долазе (као из Угарске, Ердеља и др.).¹ Још мање знамо о ношњи њихових жена. За земунске Цинцаре Сопрон је само забележио да људи нису, као жене, лако напуштали своју ношњу; жене су доста радо своју ношњу удешавале према западно-европској.²

Из старијих времена, пре XIX века, имамо о њиховој ношњи сасвим мало бележака. У путопису Бецека од 1572–3 се каже да је грчка ношња готово иста као и „турска“, око главе носе „плаву мараму“ која се по турски зове „чалма“, а они који су пореклом из старе, племените породице, смели су носити високи црни шешир са широким

¹ Тако је за неког Живка Косту и Јанка Михајла забележено 1774 да носе „грчко“ одело, за неког Манојла Поповића да носи „мађарско“ а за неког Насту Јанковића да носи „цинцарско“ одело. Из XVIII века имамо, у једној потерници аустријских власти, изданој за неким Андријом Андрићем, трговцем из Угриноваца, поред његовог описа да је „средње статуре, смеђих очију, косе и браде, јаких обрва“, и белешку, да зна говорити српски, цинцарски и грчки, а ту је такође и опис његовог одела као и опис опреме његовог коња. По тој потерници он је имао „плав огртач (Kapot), прикаст ћурак (Moltongöckel), плаво ћурче са челичним дугмадима, плаве чакшире, чизме и црну шубару“. Јашио је на белом коњу на мађарском седлу. На коњу, који је био поткован само у предње ноге, налазиле су се чиковке узде. (Sopron 339). ² Sopron 381.

дном.³ У време кнеза Милоша београдски Цинцари су се носили као Грци.⁴ Њихова је ношња била врло слична турској, само што нису смели употребљавати светле боје, као црвену и светло жуту. „Они су носили црне чакшире, црни или тамно-плави јелек, црну тканину око паса, на глави црвен фес обавијен црним сукном, и пламку обућу, црвене или црне боје. Богати су носили калпаке или црне, прилично високе, шешире који су горе шири него доле, и широко кућно одело од црног или смеђе-црног сукна које се спреда закопчава. Преко овога одела, када је хладно, навлачио се кожом овичен прслук, kesak-kurt. Грчки трговци носили су врло често као кућно одело шарену памучну тканину, алагијас, каткада од свиле са („Flockseide“), врло кратким рукавима.⁵ Владан Ђорђевић, као дете, носио је „тозлуке, џемадан и ћурче од црвене чохе, све извезено златом, на рукави од ћурчета — чепкени — причакени на леђима, а од појаса, од малог шареног тарабокоса и малог силава од црвеног сахтијана, па до колена, снежно бела, у стотину бора уштиркана фустанела, а на јеменијама од црвене коже озго ћубета (помпони) од плаво бојадисане вуне. На глави фес са врло дугачком пушћулом, кићанком од ибришима, која га је тукла по раменима.“⁶

Ипак се њихово одело разликовало од турског. Доњи делови одела били су знатно ужи него турске шалваре, а од колена ниже потпуно приљубљене уз цеванице. У Цариграду и осталим турским градовима морали су Грци да носе на фесу и посебан знак од црног сукна, сличан полумесецу, зван сиа или из подсмеха силнк, што значи „пијавица“. Грчки сељаци у Епиру и Тесалији, по Буеу, имали су ношњу сличну арнаутској.⁷

³ Rad 84, 95. ⁴ Т. Р. Ђорђевић, Из Србије кнеза Милоша II, 171. ⁵ Boué, Die Europäische Türkei (Скр. Boué) I, 478. ⁶ Вл. Ђорђевић, Успомена 63. ⁷ Boué, Die Europäische Türkei I, 459.

Како су Цинцари долазили претежно из арнаутских крајева, то су и они често били у оделу сличном арнаутском.⁸ По Кашицу Цинцарин носи наборану, до колена дугу, кошуљу, жут сукнени огртач с уским рукавима и пришивеним црним гајтанима. Преко овог навлачи се често црно гуњче са рукавима до лаката и дугом крагном која пада натраг, опасује се црвеним опасачем, на главу ставља црвени фес а на ноге опанке. Цинцарин трговац носи обично мешовито турско-европско одело.⁹ По Сретену А. Поповићу „они се одмах познају по својој ношњи, угасито плавим доламама, које се на прсима, час на лево, час на десно, могу пресамићивати”.¹⁰ Антерије су углавном ношене до бомбардовања Београда.¹¹ По Сремцу, „сви беху у антеријама, са фесовима на главама и бестрага шиљастим јеменијама, којима на врху играше повећа китка вунице”.¹² Ношњи су припадале још и бројанице, „без којих се један Цинцарин апсолутно не може замислити”.¹³ У раније доба носили су их редовно старији људи, данас их носе и млађи људи, али не из неких верских разлога, него да би на тај начин прекинули време, да не би — пушили.¹⁴

Још педесетих година прошлога века, а и касније могле су се у Земуну и у другим пречанским градовима видети особе обучене по „македонски”.¹⁵ У Београду су се и касније, на великим народним зборовима и славама, могли видети „Цинцари у дугачким антеријама са уздужним пругама, тесном ћурчету, фесом с кратком, љубастом кићанком, дугачким чарапама испод антерије, бројаница-

⁸ Kanitz 234. ⁹ Ib. ¹⁰ Путовање 481. ¹¹ Саопшт. г-ђе Антуле Јања Спиридоновић, абаџија, носио је цинцарско одело до смрти и фес са кићанком „са марком” (Саопшт. г. Ђ. Јовановић). ¹² Кир-Герас 8. ¹³ Ib. 13. ¹⁴ Обавештење добио сам у Крушеву. ¹⁵ Sorron 381-2. Исто тако у Јасеновцу (Саопшт. г. др. Ђ. Димовић) и у Вршцу (Саопшт. г. К. Манџукић). ¹⁶ Записи старог Београђанина I. 156.

Дед г. Жарка Васиљевића, песника, у грађанском оделу педесетих година прошлог века.

ма или струком босиљка у руци, бурмутицом за појасом и шареном марамом, која вири из антерије.¹⁶ Ову варошку ношњу почела је замењивати западноевропска, нарочито од краја друге владе кнеза Михајла, која прво улази са појединим деловима, док није најпосле у потпуности заменила ранију, у ствари, грчко-цињарску.¹⁷

¹⁶ „Један значајан дан, пише ми један интелектуалац, који одвија период „цињарске“ културе од периода западне културе, јесте долазак кнез Михајлов из Цариграда после пријема градова. На савском пристаништу дочекала га је маса света у европском оделу. Тај дан био је крај „антеријама“ и „јанушетицама“. Отуд ја не памтим мог покојног оца друкче него у капуту и панталонама. Једини комад одела „турског“ било је једно скупоцено пубе, које је покојник облачио о годонима, али преко „неменког“ одела (дугачак „герок“ и панталоне, црне „салонске“, остатак бољих дана када је изигравао бољег кавалера као ђак „таишула“). Исто тако у савској чаршији губиле су се фирме „цињарске“. Житарски „мали нијан“ прекрили су већ били Босанци и Херцеговци, а и Сава је прелазила у српске руке. „Бумрук“ је правукао био неколико Јевреја, међу којима памтим Левенсона, једног отменог човека“.

Психичке особине

Цињари су имали основне способности добрих тргована, умели су добро купити, добро продати и новцем добро управљати.¹ Поред тога што су били прави вештаци у трговању, били су врло вредни и штедљиви, нарочито штедљиви. Штедљивост је једна од основних цињарских особина. По овој својој особини најбоље су познати у свету и у нашем народу. Цињарин у нашем језику значи често пута исто што и тврдица, а цињарити исто што и тврдити.² Ова претерана штедљивост најкарактеристичнија је особина Цињара. Кир-Јања, Хаџи-Диша и Кир-Герас били су просечни, реални типови из тога света.³ За српско друштво ништа није било смешније ни одвратније од овог цињарства. У свему, у оделу, забавама, па и у јелу,

¹ „Није довољно подвучена — написао вам је у своје време, један интелектуалац овога порекла — једна поучна навика цињарска: буџетирање које им је помагало да спремно дочекају добро и зло и да се увек дочекају на своје ноге као мачка. Добре рачунице, они су увек имали пред очима тачан преглед своје касе. А ретко се код њих дешавало да не буде резерве за непредвиђене случајеве. Није била реткост у цињарским породицама да се развизују берлани од дуката и телелуци, па новац улаже у трговину да се, после савладаних тешкоћа, опет навижу. Бивало је случајева да се ова операција понављала по неколико пута у току од две до три деценије“ (Саопшт. г. П. Типе, инспектора у пензији). Нама се опет чини да је ова особина Цињара, и без нарочитог указивања у том правцу, у нашем излагањем у овом чланку довољно подвучена.

² Рјечник Југосл. ак. с. v. *Cincar* и *cincari*. ³ Кир-Герас није никакав „духовит памфлет“, како то мисли један интелектуалац цињарског порекла него је био живо лице, један стари Београђанин који је трајао све до Сремчевих дана. Знао се

били су они крајње штедљиви. Кир-Герас „годи-
нама није скоро никада формално седао за сто и
ручао, него је онако целога дана мерећи сир, ма-
слине, харинге, сараге, рокчиће и смокве чалабри-
нуо мало од једног мало од другог, и то што је
закинуо од праве мере, то би му био обично ручак”.⁴
Док се Кир-Јањина жена тужи што их храни бу-
разима, а сир и путер чува док се „не поквари
и усмрди”, а вино се никада и не износи на сто,⁵
Кир-Јања мисли да се они хране, „как фиршт”.⁶
И Хаџи-Диша назио је „на сваку кашичицу масла,
што ће се у кући потрошити. Кад је правио туришју
од белог лука, он би пребројао све главчице и
строго је мотрио колико ће се дневно појести”.⁷
Овакових примера знамо доста. Тако се у једној
веома имућној пречанској кући цинцарског порекла
кувао средом пасуљ, али у великој мери, тако да
се јео и у петак. Ако би га и тада остало, тада би
се у суботу кувала од пасуља чорба. Вино се у кући
није пило, иако су имали петнаест јутара виногра-
да. Ако се каткад и пило, то се пило укварено ви-
но на које се доливала вода. Личи на причу како
је у истој кући на Велики петак био спреман ручак
од пет дека ајвара за шест особа.⁸ Пре неколико
година умро је један, за наше прилике веома бо-
гат човек, који се љутио кад треба јести, као на
дангубу и трошак. Други један, иначе ретко богат
човек, који је оставио свој огромни иметак на ху-

Герас Нуша и био је мој рођак. Живео је у кући коју је
наследно од Јована Кутуле, свога таста. То је она кућа испод
универзитетског парка, у Јевремовој улици, у којој је 1805
године Доситеј Обрадовић отворио прву велику школу. У тој
кући, у јадној полуводној собици у приземљу, становао је
кир-Герас, бивши трговац београдски са Зерека и живео
је овим животом који је Сремац врло верно испричао по
казивањима мојим, а још више по казивањима моје покојне
мајке, којој је Сремац тога ради долазио. Кир-Герас је имао
два сина. Петар је био коњички капетан и умро је, а други
Никола, живи и сада као пензионер (Из Нушићевих осећања.
Политика од 21 априла 1929 г.). ⁴ Ст. Сремац, Кир-Герас 26.
⁵ Ј. С. Поповић, Тврдица 28, 34. ⁶ Њ. 36. ⁷ Хаџи-Диша 64.
⁸ Саопшт. г-бе Ж. К.

мане и културне сврхе, није се женио, јер се бојао
да неће моћи хранити жену. У Смедереву је за
време окупације умро пре времена један угледан
грађанин из бојазни да ће умрети од глади и нема-
штине. Пре кратког времена умро је један угле-
дан и богат човек који се на самрти највише инте-
ресовао (умро је у почетку месеца) да ли су све ки-
раџије платиле кирију.⁹ Један врло имућан и угле-
дан трговац, увек би се, пре изласка из радње, по-
молио Богу и благословио касу. Случајева обични-
јег цицијаштва и из литературе, а још више из
живота, могло би се навести врло много.¹⁰

Та штедљивост била је последица готово бо-
лесних апетита за богаћењем, која се код њих та-
ко често срета. Ову крајњу, готово невероватну
штедљивост и себиčnost, која је каткада знала да
буде од тешких последица и у приватном и у јав-
ном животу, обележио је Сремац као „грчко-цинцар-
ску ситну памет”.¹¹ Стога, природно, код њих не-
ма милосрђа ни гостољубља. Доста често у поро-
дици муж и жена сваки за себе воде своје рачуне,
своју касу. Позвани гост пада на терет касе оне
стране која га позове.¹²

Под утицајем Грка развила се код њих „нео-
дољива тежња за тековином, која их ни обогатила
не напушта”.¹³ Врло вредни, њихови трговци ни-
су знали за одмор. Обаариви, они су у послове ула-
зили тек после дугог размисљања и саветовања,
али кад би се већ једном решили, они би их изво-

⁹ Саопшт. г. Ч. Јов. ¹⁰ Пок. С. Тројановић је мислио, да
су Цинцари, између осталих узрока, изумрли и услед слабог
храњења. По тој својој особини они су ушли и у нашу тра-
дицију и у нашу књижевност. Знај у свом епитафу „Натпис
на гробу једног циције” написао ове стихове:

Овде лежи Аксентије
Онај Цинцар седи
Умро је пре подне
Да ручак уштеди.

(Стармал 1889, 166).

¹¹ Погрешно адресовани аманет. Коло 1 (1901), 46. ¹² Н. Мар-
ковић, Др. Лаза Пачу 48. ¹³ Цицић, Основе III, 984.

дили са крајњом истрајношћу. „Грци и Цинцари потеже се решавају на нешто; размишљавају, окрећу и обрћу ствар са сваке стране, нукају се, и шта не раде док се реше на што. Али кад се већ једном реше и баце на неки посао, не премишљају више и не малакшу, него истрају у њему до краја”.¹⁴ Нису ни најмање сентиментални. У Новом Саду, у доба Светозара Милетића, живео је један књижевник цинцарског порекла, иначе млађи од Милетића и врло имућан. Док су реч Светозара Милетића тадашњи наши интелектуалци у Новом Саду сматрали као неку заповест, код њега нису вределе ни Милетићеве молбе ништа. Тек када би му се послало пет форинти, написао би он чланак који се тражи од њега.¹⁵ Они „не маре за безазлене приче о животињама, толико омиљене код Јужних Словена”. Код њих се најрадије причају приче о трговцима и занатлијама, који својом способношћу стичу богатство и углед.¹⁶ „Особито се цене и сматрају за најпаметније лукави људи”.¹⁷ У својим пословима не бирају средства. „Тријеће и ругло и потсмех и батине, њему је стало до новаца”.¹⁸ Живи — како пише Бора Станковић — тобож „у страху Господњем”, све постове пости, клања, метанише у цркви, али ако дође у питање његов интерес, цеп, све престаје. И крв ближњег за њега није ништа, ни отац, ни мајка. И док су у својој средини, они се још устежу. Јер ту је родбина, стричеви, родно место и укорене га, презрети, пљунути и мора да се уздржава да сасвим не забрази; али, кад и оно мало веза покидају за собом, онда, за њих је — новац све. Док се не „огазди”, не стече капитал, ни рођеној деци, жени не да да једу колико треба.”¹⁹

Ово своје материјалистичко схватање унели су и у верски живот и у цркву, са којом је иначе

¹⁴ Кир-Герас 38. ¹⁵ Саопшт. Г. Васе Стајића, књижевника. ¹⁶ Weigand II, 255. ¹⁷ Цвијић, Основе III, 1028. ¹⁸ Б. Југовић, Једна ретка књига. Дело 41, 26-7. ¹⁹ Под окупацијом 111-112.

њихов живот најтежње везан. Већ је Зелић приметио да су они „у свом закону најтврђи”.²⁰ Најмање су се турчили и све су подносили, само нису напуштали своју веру. „Моле се Богу по два три пута преко дана и уредно посећују цркве и о њима се својски старају. Посте велике постове, среду и петак. По зидовима соба висе извезени натписи, „који опомињу на милост и казну божију.”²¹ Молили се Богу увек а нарочито ујутру, поготово пре великих путовања или пре свршавања каквог великог посла. Кад би одлазили на велика путовања — бар они веома имућни — плаћали су свештеницима да их из места испрате и на изласку из места благослове. По срећно обављеним пословима доносили би цркви богате дарове. (Тако на пр. у Новом Бечеју).²² На цркву су давали много. Нарочито су пазили на ред и церемонијал у цркви. Патријарх Василије Бркић забележио је за њих да „на свештенике много држе, чине им много, и имају их у гомилама, тако да и поједини људи по кућама држе нарочите, приватне попове”.²³

У цркву су ишли редовно, и недељом и празником. Ниједну дужност нису пропуштали. Већ је Доситеј забележио оног класичног старца Диму који „никад до века јутрења, вечерња и све штогод се у цркви послује не би без њега могло бити, много пута чредни поп без икаква празника само њему за атар морао у цркву доћи. Студен, врућина, блато, киша, ништа то њега није могло зауставити да се он не нађе у време правила и више пута пре правила, и пре него што би се црква отворила, испред црквених врата стајала би га вика и љтоу би грчки посвао и ружио попове што за кашњавају. Ове сам речи грчке најпре научио често од њега чујући: „катарамени попадес пу катојде метисмени” („проклету попови што се запи-

²⁰ Житије I, 77. ²¹ Цвијић, Основе III, 1028. ²² Саопшт. Г. Б. Пећарског, пароха. Један наш јавни радник прича за свога стрица да се молио Богу пре и после одласка у аборт (Г. Зега). ²³ Ст. Новаковић, Балканска питања 430.

јају”). Чини ми се да би се сви пароси чаковачки у оно доба више његовој смрти обрадовали били него да им је који најбогатији обркнуз умро; тако им је био додијао и хака дошао”.²⁴ Дед г. Зега често је пута исправљао попа на самом богослужењу. Они су и код нас готово редовно велики приложници а често и оснивачи цркава и манастира.²⁵ У цркви проводе много времена. Често подижу своје кућне капеле, као нпр. Барако у Карловцу. Одлазили су веома често на хаџилук у Јерусалим, и зато их веома често сретамо са надимком „хаџи”. Неки од њих ишли су и по неколико пута (као хаџи-Димитрије Рошу).²⁶ У малом цинцарском насељу у Зовику, у Босни, било је дванаест хаџија.²⁷

Као и код још неких културно старијих народа, ова је побожност у основи материјалистичка, формална, рачунска. „Колико је та побожност површина — примећује г. Ердељановић — „показује њихово опште схватање, да се и неверцу може учинити свако зло а да то не буде грех”.²⁸ И Цвијић примећује да им ова њихова побожност није сметала да „буду највештији, често рафинирани експлоататори својих ближњих”.²⁹ И црквену заједницу схватали су материјалистички. То се види и из образложења о том шта је црквена општина, које су дали Грци у Трсту. Црквена општина је, по том схватању, „тело законско национално-грађданско и домоправително-економическо браство”, свакако — како је Манојло Грбић добро приметно — по узору на тамошњу грчку (политичку) општину.³⁰

²⁴ Дела (1911) 22-3. ²⁵ Неки Тодор Апостоловић подигао је о своје трошку капелу у Земуну и издржавао свештеника. (Sorrop 361). Изгледа да је из овог круга људи и хаџи-Алекса Николић који је у Вршцу подигао цркву (т. зв. Алексина црква. Богосл. гл. XII (1907) 349. Марија Трандафил подига је велики крст пред владичанским двором и обновила православну, николајевску и католичку, јерменску цркву у Новом Саду. ²⁶ Саопшт. г. К. Главинића. ²⁷ Гласник геогр. др. 7 и 8 (1922) 152-3. ²⁸ Нова Европа 1924, 465. ²⁹ Основе III, 1028. ³⁰ Карловачко владичанство I, 125.

Веома много су назили на церемонијал у цркви, тако да је церемонијал уопште, а нарочито о Васкресењу, извођен на пр. у земунској цркви, у којој је владао грчки дух, са много већом помном и у већем реду него у Карловцима — у српској патријаршији.³¹

Код њих је полни морал чвршћи него код осталих балканских народа.³² Нарочито су жене побожне и врло моралне, породични живот чврст а сродничка љубав знатна.³³ Женили су се обично у годинама као „грчке младожење” (или „мајоренти”) око 35 година („трианданенди”), и старији³⁴ а узимали сасвим младе девојке испод 15 година (па и од 12).³⁵

При женидби је одлучивало све друго пре него међусобна симпатија; нарочито је одлучивало богатство или положај. Девојка није питана а каткада ни момак. Неког Наума Константиновића оженили су родитељи тако „да он није знао коју девојку узима, а девојка момка за кога полази. Венчали су их у помрчини, у поноћ, на тавану и ту се провела свадба. Тек сутрадан га је отац привео жени.”³⁶ Андрија Дада, београдски трговац, оженио се у својој 42 години а узео је за жену кћер угледног трговца са туцаном кавом Хаџи Грабове, која је имала 16 година.³⁷ Није чудо што су се ове невесте, када су остале удовице, удавале за људе каткада и много млађе од себе.³⁸ При

³¹ Богосл. гласник XVI, 101, 179. ³² Нова Европа 1924, 465. ³³ Цвијић, Основе III, 1028. ³⁴ М. М. Токин из Вршца причао нам је да у Вршцу постоји реч: „Грч до педесет година не зна шта је женско, а онда деца лете као из школе”. ³⁵ Weigand I, 19. ³⁶ Саопшт. пок. Љ. Пааловића. ³⁷ Саопшт. пок. Ж. Антуле. ³⁸ Интересантан случај — али у раније време, вероватно, доста обичан — десно се у једној славонској вароши. Један Цинцарин од 50 година узме за жену девојку од 15 година. У сватовима је било, по обичају, и лепо мушко дете, као наконце. Са њом је живео двадесетак година и како ју је много волео, желео је да се, и по његовој смрти, не уда, те је поведе попу да је закупе, да се више неће удавати. На путу се предомисли те се врате кући а њој остави на вољу

склапању бракова материјални моменат је играо знатну улогу. Тако је 1854 патријарх Јосиф Рајачић „разрешо крвно сродство у четвртог степена између господина Николића и кћери господина Дадањија из призрења интереса и користи материјалне те две племените фамилије”.³⁹ И Катарина Константиновић, несудена жена кнеза Михаила, унука Јевремова, била је у сродству са Михаилом у петом степену.⁴⁰ У раније доба женили су се готово и искључиво између себе. У првој половини XVIII века док су им породице живеале „на вилајету” били су често оптуживани због бигамије.⁴¹

Породице су им обично доста велике (просечно 5 до 6 особа).⁴² Пород је обично био бројан. Доста обичан случај био је да је по нека жена родила преко десет, па и преко двадесет деце. Бремените жене сматрале су као нешто више; жене нероткиње слабо су ценили. Женску децу једнако воле као и мушку. „Ни мушка се деца не рађају са кесом (тј. с новцима) о врату” (тј. и женска деца могу бити срећна), каже њихова пословица.⁴³

Сопрон хвали њихове жене као „узорне домаћине, жене и матере, које су пазиле на ред и част породице”.⁴⁴ И други историчар Земуна хвали њихове жене као „врло скромне, кућевне и добре домаћице”.⁴⁵ Често помажу својим људима у њиховим пословима.⁴⁶ Жене су биле у подређеном положају. Муж је био поштован. Муж се држи према жени као „господар” и тако га жена ословљава. Он се тако и држи. „Што је „господар” рекао и

да се уда ако хоће. После његове смрти она се уда. Удала се за дете које је било наконче у њеним сватовима са првим мужем. (Г-ђа К. В. из Н. Г.).³⁹ Политика од 6. I 1927. ⁴⁰ Ib. ⁴¹ Sopron 317-318. ⁴² 1826 налазило се у Великом Семиклушу 46 грчких домова са 257 душа од којих је било 135 мушких и 122 женских (Саопшт. С. Видака). 1802 налазило се (по подацима из протокола исповедника) у Великом Семиклушу у 44 дома 223 душе. Просечна породица је имала пет душа. Највећа породица била је Николе Ничовића која је имала 12 душа. ⁴³ Саопшт. г-ђице Д. Начић. ⁴⁴ Sopron 317-8. ⁴⁵ П. Марковић, Историја града Земуна, 109. ⁴⁶ Boué II, 69-70.

заповедио, то је морало све, од најмањег до највећег слушати”.⁴⁷ Она га ословљава са „ви” а он њу са „ти”; тако је било још у првој половини XIX века. Кир-Јања често зове жену: „шкиљи”, тј. псето, а изгледа да јој каткада тако и тепа. Често јој каже „кукавицо” а у бесу и „кучко”.⁴⁸ Жена не треба да се меша у послове ни у разговор кад „други паметни” (тј. људи) говоре. Она, како Кир-Јања каже, треба да „чува кућу, суче рукаве, гледа кујну и своје послове”. По сачуваној традицији, „Кир-Јања није никад својој жени саопштавао куд иде, или јој је саопштавао погрешно”.⁴⁹ У кућама, ограђеним високим зидовима, оне су биле готово заробљене. Премда су у кретану биле знатно ограничене, ипак доста често сретамо случајеве да њихове жене воде самостално послове које обично воде људи.⁵⁰ У XVIII веку сретамо њихове жене у разним професијама као самосталне.⁵¹

Цинцари вреде као чист народ. Њихови ханови су увек чистији него бугарски и арнаутски.⁵² Њихово одело је увек чисто и никад подерано.⁵³ Особито воле чист ваздух, свежу воду и конфор.⁵⁴

Цинцари су били слабо дружевни и у њихове се куће није могло лако ући. Гостољубиви нису били. Куће су им биле затворене. Као негостољубиве приказује их и наша народна традиција. У кућу сем рођака и пријатеља није могао нико. Пазило се на сваку пару. Пружали су се према губеру и „чувале беле паре за црне дане”. „Све сос мера”. Луксуз су осуђивали не зато што нису имали укуса за лепо, него зато што је он реметио равнотежу буџетску, која је за Цинцарина била светиња. Али кадгод би осетили „широко око јакџ”,

⁴⁷ Полит. Успомене. ⁴⁸ Тврдица. ⁴⁹ И. Огњановић, Приче и белешке из живота знаменитих Срба, 115. ⁵⁰ Крчмарица „Јаночкиња Јања” наших народних песама указује на прилично велику давнину, у којој су жене водиле механички посао. ⁵¹ Sopron 465. ⁵² Weigand I, 10. ⁵³ Ib. 299. ⁵⁴ Ib. I, 267.

умели су и они да развију раскош и блесак и да задовоље своју таштину⁵⁵ У другој половини XVIII века подигле су се у Земуну, за своје доба врло лепе, куће породице Дука, Скивро, Карамата, Дарвар и Вулко. Пример зато у београдској чаршији јесу Јован Кумануди, Загла, Гуша Велики (Боди) и др. Сродничке и пријатељске везе нарочито су поштоване и одржаване. „Са Камберима — пише Полит — стајала је наша породица у кумству. То је кумство, кажу, датирано још из Турске⁵⁶ У кући је био муж, односно отац, готово неограничени господар. Што је „господар“ рекао и заповедио, то је морало све, од најмањег до највећег слушати⁵⁷ Према старијим, нарочито према родитељима, имали су каткада дубоки шетет. У Земуну је неки Јовановић Пржа, још дуго година по смрти свога оца, чистио сваки дан његово одело и чизме.⁵⁸ Свој су крај врло волели. Неки наши добротвори цинцарског порекла сетили су се у својим завештајима и својих родних места као Мијајло Ристић Калеја у Паланци,⁵⁹ Барако у Карловцу сетио се места одакле су дошли његови стари (Влахо-Клисуре; исто тако и Сима Банна.⁶⁰

У једу и пићу били су врло умерени, те су често дочекали дубоку старост. Међу случајеве доста обичне старости спадају 70 до 80 година живота. У Вршцу умрли су у исти дан Константин Дера у својој 108 години и његова жена Марија у 94.⁶¹

Цинцари су готово редовно писмени, бар од времена од када долазе у наше крајеве. Исто тако писмене су и њихове жене. У последње време, у време велике пропаганде грчке и румунске и бугарске међу Цинцарима, аналфабета није би-

⁵⁵ Саопшт. г. П. Типе. ⁵⁶ Гласник Ист. др. VI, 245. ⁵⁷ Покојници, ⁵⁸ Саопшт. г. Ђ. Петровића из Земуна. ⁵⁹ Милићевић, Додатак Поменику 148. ⁶⁰ Политика од 6 фебруара 1927. ⁶¹ Протокол умрлих 1771.

ло.⁶² Разуме се, знали су читати и писати грчки. Тирка и многи преци посрбљених Цинцара потписивали су се грчки и на грчки начин, што су између имена уметали почетно слово очевог имена.⁶³ Исто тако је реткост да су Цинцари, па и њихове жене, знали само матерњи језик. Обично су знали грчки, арнаутски и српски.⁶⁴ У раније доба знали су врло често турски, а често и шпанолски.⁶⁵ Имају особит дар за језике, и није редак случај да по неки Цинцарин зна по неколико оријенталних језика. Као код свих народа који се налазе на етничким границама и говоре више језика, и они обично говоре све језике погрешно. У породици и међусобно готово редовно говорили су цинцарски, па и погрешно Цинцари.

Грци су сасвим нарочито славили св. Тројцу, односно Духове, да би им се развио „трговачки дух“. Духови су били школски празник. У њиховим кућама поред осталих икона најчешће се налазила икона св. Тројице. Нарочито је развијен култ св. Димитрија и св. Константина, највећих светаца њиховог краја. Нема, или је сасвим ретка, грчка породица у којој се, међу мушким члановима, не сретате оба имена, или бар једно од ова два. У мањој мери развијен је култ св. Наума, или како они кажу Науна. Од мањих светаца развијен је култ св. Атанаса, или како они кажу Антанаса,⁶⁶ и св. Анастаса, а од великих св. Николе, св. Јована, св. Георгија и св. Михаила. Цинцари нарочито поштују св. Атанаса, св. Анастаса и св. Наума, и тешко је наћи цинцарску породицу у којој се не налазе заступљена ова имена. У знатној мери заступљено је и име Александар, име које се-

⁶² Weigand I, 309. ⁶³ Т. Р. Ђорђевић, Архивска грађа за занате и еснафе у Србији 145. ⁶⁴ Weigand I, 272. ⁶⁵ Ђ. I, 6. ⁶⁶ Славе га, као свог патрона. Удружење пекара и Удружење абаџија у Београду.

ћа на највећег Македонца, Александра Великог.⁶⁷ Цинцари, који су слабо богати фантазијом, имају готово искључиво ова имена. Осим ових имена врло је обично име Јанко и Марко, а често долази као име и Тома и Мата. Услед заиста малог броја имена и од њих изведених презимена, вероватно да је дошло до обичаја, да се између имена и презимена умеће почетно слово очевог имена, обичај који се код Срба, у старије време, и тамо где није било Грка и Цинцара, никад не срета.

Поред ових мушких светаца нарочито је развијен култ Богородице, стога се као женско име јавља врло често Марија. Велики број људи из овога круга има као крсну славу који дан посвећен Богородици. Црква у Земуну у којој се служило на грчком језику, а која је подигнута и њиховим трошком, посвећена је Успенију, а у Карловцима горња или „грчка“ посвећена је Ваведењу. И остале цркве, које су они подигли, посвећене су свецима чији је култ код њих био развијен. у Николајевској, а у Вуковару, подигли су људи из овога круга капелу на Доброј Води, посвећену св. Параскеви (Петка).

Нарочито су волели да буду сахрањивани у цркви или у близини цркве.⁶⁸ Чинили су велике поклоне црквама и манастирима са жељом да буду сахрањени или у њима или у близини њих. Све док није изашла државна наредба против овог обичаја, готово су они једино сахрањивани у црквама и портама наших цркава. Ово право би или стекли као ктитори или велики добротвори, или би га једноставно купили. 1752 сахрањен је у порти коморан-

⁶⁷ 1844 штампано је у Београду неки Христо П. Василије Протоповић от Карлово: Историја на Великиј Алаксандра Македонца, која то описуа његовото рођеније, јуначество и смерт. Преведе од грчки карловскиј, славноболгарски учитељ... Книга је била распродана у 1531 примерака, за оно доба, заиста велики број. ⁶⁸ Weigand I, 268 и Братство XIX, 296.

ске цркве Димча Гога из Шиписке, јер је за то платио.⁷⁰ 1777 платили су Антоније и Јанко Гора „за гробно место код цркве 10 фор.“⁷¹ Где није било у близини цркве — као у Славонском Броду — сахрањивани су у заједничке, веома лепо уређене костурнице. У новије доба градили су место гробница веома лепе, каткада монументалне капеле, као Спирте и Петровић-Хариш у Земуну, Лацковић и Пахани у Броду, Костићи у Осеку, Пира у Великом Бечкереку и др. Често су завештавали велике своте за свештенике, који ће се после њихове смрти молити само за спас њихове душе.

И они мање имућни пазили су веома много како ће и где ће бити сахрањени. Најлепше и најскупоценије плоче и гробнице на нашим гробљима, припадају њима. Њихови гробови обично су обележени скупоценим крстовима и плочама, врло лепо израђеним, на којима поред имена пише шта је ко био („жител“, „купец“, „гражданин“) и одакле је родом (Москопоље, Шатиста, Блац, Клисура и др.). Ретко је кад натпис само на грчком језику. Обично је натпис прво на грчком, а затим на српском.⁷² а врло ретко прво на српском а затим на грчком.⁷³ Врло често долазе натписи само на српском, нарочито код непогрчених Цинцара. Поред готово стереотипног „вјечна јему (или јој) памјат“, долази врло често и по која мисао из Светог писма или светих књига,⁷⁴ или мисао састављена од покојника за његова живота, или од оних који му дижу споменик. Каткада су њихови крстови и споменици готово обасути натписима.

Обично се у натписима моле живи, да погледају на гроб, да се сете ништавила живота, да помисле на своје „тленное тело“, те да им опросте

⁷⁰ Гласник 67, 276. ⁷¹ Ib. 243. ⁷² Аранички, Парохија Ст. (Пазови 42). На земунском гробљу налази се гроб неког Петра Јанковића, грађанина земунског (+ 1903) са натписом на грчком језику. ⁷³ Као на гробу Ал. Харића код цркве у Србобрану. ⁷⁴ Као из Кор. I, гл. 2 на гробу Наума Димовића, умрлог 1799.

грехе. Доста су чести натписи као што су ови: „Мољу же вас оци, братије и сестри, простите мње грешнаго”⁷⁵ или: „Нише глагољу братијам и сродником својим знаемим и незнаемим простите ми јако да и Господ простит вам согрешенија наша”⁷⁶. Из натписа се готово редовно осећа снисходљивост и скрушеност, ређе хвала покојника као у натпису на гробу († 1837) Димитрија Сервиског: „Молим смертни, погледај благоволењем на монумент сад овај, на гроб с украшенијем у ком тихо почива благодушни раб божи, покоја се наслађава Димитрије Сервиски, муж благородни од Кањиже Турске, присједатељ бивши столице судејске сремске. Престави се тихо 65 љета 13 марта 1837 года. Кому син благодарни Александер хладном сузом орошен крст овај мраморни воздиже за спомен”⁷⁷. Ведриви је натпис на гробу Николе Јанковића, „куца” вршачког († 1837): „Не чуди се мимоходјашч паденију мојему но такви конач бити и животу твојему”. Често се хоће натписом да изазове радозналост код пролазника, да се заустави пред гробом. Тако се у натпису на гробу Георгија Поповића († 1850) у Броду каже: „Путниче, чти и зри чловеческое жиличество, кол краткаја жизн кол продолжителнаја вјечност; такоже почивајет под лежашцем сем камени” и т. д. Ређе се у натписима налази забележено ко подиже споменик, као на гробу Георгија Поповића у Броду († 1828), да му споменик подиже „прискорбнаја же супруга Марија с синими Николајем, Теодором, Константином, Андрејом, Георгијем и Стеваном и с дћерју Аноју, Елисаветоју, Маријеју иже по нем си печални осташа”. У натписима се обично срета датум рођења, а каткад и по који детаљ из живота покојника,

⁷⁵ Натпис на гробу Константина Варја у Белој Цркви († 1784). ⁷⁶ Натпис на гробу Андрије Поповића († 1807) у Броду по препису А. И. Брлића. Успомена на стари Брод, забиљежио око 1838 бивши грађанин и трговац бродски itd. (Брод 1885) 31. ⁷⁷ Натпис на северном зиду бивше св. јовановске цркве у Новом Саду. (Јавор 1890, 683.)

као на пр. у натпису на гробу Димитрија Бајића († 1821) у Митровици, да је „с родители своими дванадесјатолетниј отрок в Сирмију прешед в мјестје Димитровице”.

На гробу Стерије, оца Ј. Поповића, писца Кир-Јање, вероватно знатно касније, стављен је споменик са натписом: „Под овим знаком, лежи у кругу овом, овдашњи трговац Стерија Поповић са првом супругом својом Јулијаном и другом безчадном Ека-тарином; са синовима Павлом и Димитријом; уну-чадима Јосифом и Јанком и снаом Султаном. Лево к востоку 33 корачаја леже кости сина њиовога Јоана С. Поповића, списатеља српског. С десне стране камен означава гроб ћери њиове Султани”⁷⁸.

На гробовима се често налазе натписи у стиховима. Међу најинтересантије спада онај на гробу Анастасија Димовића († 1789) у Броду, који гласи:

Краткост сујетног овог света
Како једног слабог цвета,
Тако се трефи брату озом,
Анастасији именом,
Рожден беше у Епиру
Купец био у свем миру,
Живље славно мало лета
Тридесет и три овога света,
Тво прочита нека знаде
Вредна рода он имаде
От љубави гроб му красе
И жалости некру гасе,
Престави се у Броду марта 10, 1789,
Брате Насто, Бог ти прости
Твоје грехе у младости,

Православно гробље у Броду можда је у овом правцу најинтересантије. Изгледа да се тамо створила традиција да се натписи бележе у стиховима. Између многих можда је од интереса и онај на гробу Константина Лацковића († 1867):

У мирном и ладном овде гробу
Преаирућ света овога борбу

⁷⁸ Препис Г. М. М. Токина новинара из Вршца.

Тихо почива
Константин Лацковић
54 броја је лета
Кад је са овог пошао света и т. д.

На новосадском успенском гробљу налази се нежно састављен натпис на гробу прве Политове жене, Минодоре (р. Николић, 1853 † 1879):

Твоје чарне очи
Смрт угаси, гроб источи
Ал' са лица деце твоје
Сјају оне зезде нове
Те кад отац децу грати
Пред њим живи дух умри,
Полиг-Десанчић

Цинцари су готово по правилу веома амбициозни. У њиховим породицама пажљиво се негује углед истакнутијег члана. Желели су да оставе успомену и после смрти. Ипак, славу су волели да теку као трговци, а не на бојном пољу. Већ је Швартнер приметио да се они ретко посвећују војној служби, па стога — каже он — и немају прилике да покажу „старомакедонску храброст”.⁷⁹ У пописима земунских становника из XVIII века налазимо, доста често, да људи из овог круга имају неки већи дефект, због којег не могу да служе војску. За време борбе са Наполеоном жалио се Симбшен на магистратске власти у Земуну да у војничке листе „унашају само најсиромашније, док најбогатије затајују”, а затим каже да је међу земунским „Македонцима”, Бугарима и Цинцарима и португалским Јеврејима настало знатно дезертирање, само да се избегне војна служба.⁸⁰ Вајганд пише да је не само из Бугарске него и из Грчке настало постепено враћање Цинцара у домовину, ранију Турску, од када је уведена обавезна војна служба.⁸¹

Иначе су људи овога круга били према државној власти и држави свуда и увек врло лојални и

⁷⁹ Statistik I, 138. ⁸⁰ П. Марковић, града Земун 133. ⁸¹ Weigand I, 114, 298.

у најбољим односима са њом. 1795 дали су Аустрији у ратне сврхе земунски Грци и Цинцари на 2000 форината добровољних прилога, док су Срби дали само 85.⁸² Каткад су вршили поверљиву службу за рачуи државе у којој су трговали. Тако се, између осталог, грчки судија у Сатмару под заклетвом обавезао да ће чланови компаније, иначе турски поданици, обавештавати аустријске власти о свему што су у Турској „видели или чули”.⁸³ Све до најновијег доба умели су да буду у најбољим односима са Турцима и да се наметну словенским масама за заступнике код турских власти. „Њихов човек као ага заступа српске интересе” (sc. у Феризовићу).⁸⁴ Врло практични и тактични знали су да у етнички шареним насељима бивше хабзбуршке монархије дођу до највиших власти, а у ослобођеној Србији да се приближе оним елементима који су имали власт, и да преко своје економске снаге а нарочито преко женидбених веза дођу до готово одлучног утицаја у државним пословима. Од осталих њихових негативних особина спомињемо парничарство, ускост, себичност, перфидност, а често пута и цинизам. Ове су се особине често испољавале у јавном као и приватном животу. „Извесне навике Грка у односима породичним и друштвеним и њихови појмови о томе што је у друштву и држави допуштено, а шта није, нису могли увек послужити новом српском нараштају као пример”.⁸⁵ О овим и другим њиховим особинама биће говора током нашег даљег излагања.

⁸² У првој половини XIX в. дао је један земунски грађанин цинцарског порекла, Алекса Кирица, Аустрији зајам од 70.000 фор. које је тек после дугог низа година затражио и добио патраг. ⁸³ Витковић, споменици IV, 77. ⁸⁴ Б. Југовић, Једна ретка књига. Дело 41, 126-7. ⁸⁵ Срп. књиж. гласник XXVI, 306-7.

Зарађивање у туђини

Земља у којој живе Цинцари није нарочито ни плодна ни богата; ипак није то узрок што се они нису никада бавили земљорадњом као друге етничке групе око њих. Они су изразито трговачки и занатлишки народ, који се бавио само пословима ове врсте. Земљорадњом се нису бавили никад и нигде. У појединим њиховим насељима прелазили су неки занати с колена на колена.¹ Али да би стекли потребан минимум за угодан живот, морају да иду на зараду у свет — у печалбу. Готово све мушко становништво појединих цинцарских насеља налази се на заради у далеком свету као трговац, ханџија, механџија, кујунџија, златар, сапунџија, пушкар, дунђер, кројач, бојација, крзнар, симџија и т. д. Тако су радили од првих времена од када их сретамо у нашим крајевима.

Цинцари иду тамо где се може добро зарадити. Тако су се, у своје време, населили у Феризовићу, који је услед железничке пруге добио знатну трговачку важност. Ако послови престану, они одмах напуштају место и иду даље, као што су последњих година напустили Битољ и прешли у Скопље. Нарочито су се насељавали уз друмове. Готово их нема у Сапцаку, Босни и Херцеговини и западној Србији, „нарочито не у Ужицу, Лозници, Ваљеву, Краљеву. Међутим стално су се настањивали и постали главни чаршијски елемент у поморавским и подунавским варошима и у неким живљим местима Србије”.²

¹ Ср. Л. Поповић, Путовање 565-6. ² Цвијић, Основе III, 1028.

У печалбу су ишли само зрелији мушкарци и то обично у групама од пет до десет људи а поред њих би, покатад, ишло и по које дете. Мушкарци су кретали у печалбу тек по навршеној дванаестој години, по изузетку раније.³ Димитрије Анастасијевић Сабов поведен је у свет као дете од шест година.⁴ Ако су ишли, по каквој великој невољи, и жене, онда би их — као и децу — посадили на магарце, док би људи ишли пешке. Ако су деца била сасвим мала, стављали би их у сепетке, које би постављали магарцима са стране.⁵ У печалбу се кретали каткада читави каравани породица и појединаца.⁶

Успут су се одвајали, породице и појединци, у местима згодним за занат или трговачке послове. Од три брата Карамате (1773), пореклом из Катранице, један је остао у Земуну, други је отишао у Пожун, а трећи у Лајпциг. Чланови породице Спирта, пореклом из Влахокласуре или Шатиста, налазили су се у Земуну, Ковиљу, Руми, Сиску и Бечу. Чланови породице Лека, пореклом из Влахокласуре, налазили су се са зарадом у Београду, Земуну, Белој Цркви, Костајници, Мишколцу и Токају. Палигорића, пореклом из Маловишта, има у Грчкој, Бугарској, Румунији и нашој домовини. Чланова по-

³ Сретен Л. Поповић је забележио како му је, једном приликом, приведен дечак од 15 година, који је поведен у свет са опем још као дете од три године. (Путовање 566-6). ⁴ Календар Орао за 1888, 13. ⁵ Тодор Палигорић, некадашњи угледни трговац у Нишу, као дете од четрдесет дана. ⁶ Сремац описује овакав један караван, који је још он могао видети. „Пређоше границу ситно корачајући и људи и ситни коњићи и магарџи њихови. Био је то караван састављен из коњића магарџа и пуно Цинцара, већих и мањих около њих. Млађи су водили коњиће и магарџе, а на сваком том коњићу и магарџу седео је један стари Цинцарин на дрвеној самарици и клати се и ногама и дугим вратом својим”. „У једној сепетци налазило се и једно мало, врло мало Цинцарче, у антеријици и јеменијицима мало веће од скинутих свињских папака, са фесићем на глави искићеним сребрним парицама и ђињувицама, и перјима испуцаним из плованова репа и заденутих иза сваког увета (урок од злих очију), тако да је изгледао као солуф”. (Кир-Герас 8-9).

родице Коко, пореклом из Влахокласуре, било је у Вршцу, Паичеву, Волосу, Атини и Александрији. Шабачка породица Константиновић (Атанасијевић), пореклом из Кожана, има рођаке у Крагујевцу, Београду, Охриду, Атини, Смирни, Софији, Лариси и Солуну. Чланова породице Бога (Боговића, Батојевића), пореклом из Влахокласуре, сада у Велесу има настањених по разним местима у Румунији, у Солуну, у Скопљу, у Битољу и на Мадагаскару.⁷ Оваквих случајева могло би се навести веома много.⁸

Печалби је било две врсте: сезонске и дугогодишње. У сезонску печалбу ишли су обично сезонски радници (зидари, калаџије, дунђери, кујунџије, калдрџије, и др.). Сваки би понео потребан алат. Они би ишли обично у пролеће о Ђурђевој дану, а враћали би се почетком зиме,⁹ обично о Миτροву дану или о Божићу. У пролеће крећу у масама. Преостало становништво: старији свет, жене и деца, прате их донекле.¹⁰ При томе се много пази на обичаје.¹¹ Зидарима би се при поласку говорило: „Сретна ти скела!“ Сезонски радници су се враћали према врсти посла у разна времена али не у групама, као што су отишли, него појединачно.¹²

⁷ Филиповић, Цинцари у Велесу 179. ⁸ Шта је стајало 1756 г. путовање од Москопоља до наших крајева на обали Дунава може се видети из једног рачуна који је објавио г. В. Стајић у Гласнику Ист. др. у Н. Саду IX. 179. ⁹ Kanitz 334. ¹⁰ У Крушевцу Мијаци прате своје до Плачникуле а Цинцари своје до Фонт де Меркреду. ¹¹ При изласку из куће, онај који је одлази сипао је ћугум воде на десну страну. Они који су га пратили пожелели би му срећан пут а он се кретио. После одласка у кући се не чисти цео дан да не би изашла срећа из куће. Из куће одлази путник у цркву где оставља лару на срећу. Кад путник изађе из куће, запале се кандила. Путника обично прате и дарују и суседи. Најстарији члан куће давао би му на срећу по један новац. (Саопшт. г. Димитрија Борјарна (80 г.) и Косте Телеску (70 г.). ¹² Крушевске калаџије су се враћале око 15 августа док су опет у Босни у то доба били у највећем раду. (Гласник зем. музеја у Босни и Херцеговини 1902. 300).

У дугој печалби остајало би се од пет до двадесет година према томе док се не заради. Познати „крушевски гурбет“ трајао је тридесет година; оду као деца, а врате се као старци. Поред „целог гурбета“ постојало је и „пола гурбета“, т. ј. гурбет од петнаест година. Сав живот Крушевљана огледао се у њиховој изреци: „Филе, фере, феге, фиге“, што ће на нашем језику значити: „Пријатељу, донеси, једи па иди“. Сав им живот пролази у гурбету, у раду по туђини, по пространом свету, одакле долазе с времена на време да код својих кућа проведу по неки месец.¹³ Већ је енглески писац Leake приметио да се код Цинцара имућина класа састоји од трговаца који су провели дуги низ година у туђини, у Италији, Аустрији или Русији, а који се, после дугог боравка у туђини, враћају у своје родно место. Међувремено ако учине тек две—три посете. У печалби се учило свом послу прво као шегрт, пет до шест година, затим као калфа две до три године, а најпосле постајао би или самосталан, или би радио као ортак у радњи где је изучио.

Женили су се после двадесет и пете, а обично између двадесет и пете и тридесете године.¹⁴ После женидбе враћао би се први пут кући, ако је далеко у печалби, тек после четири до пет година.¹⁵ Жене су остајале код куће, обично врло младе да, касније, и саме крену за својим мужевима или да,

¹³ П. Балкански. Кроз гробље. Дело 4, 58. ¹⁴ Гуша Поповић из Смедерева оженио се од 33 г. „са вилајета“ лепом и богатом девојком од 14 година. Тамо је по женидби остао неколико месеци, па остави младу и врати се у Смедерево. Ишао је још неколико пута „на вилајет“, а затим пошто се вратио у Смедерево пуних петнаест година није се враћао жени. Жена га је чекала, па не дочекавши га, крене отуда са децом. На магаре су привезали две корпе, децу пометали у корпе а људи и жене ишли пешке. Путовали су деветнаест дана. С њима је пошло и неколико трговаца, који су се зауставили по разним местима. (Саопшт. г. Св. Спасојевића). ¹⁵ У Крушевцу се прича за некога Кост Стамболи, који је отишао на печалбу

готово цео век, проведу без мужева. Ове жене без мужева, или како их зову Zontocherai — каже Буе — предају се, под заштитом својих или мужевљевих родитеља, добру породице.¹⁶

Кући се дефинитивно враћало када се толико зарадило да се могло од ренте живети. Као минимум потребан за живот сматрало се у новије доба 200–300 турских лира. Живело се од давања новца под интерес.¹⁷ „Сасвим је незнатан број оних — нише Цвијић за становнике Голена — који се нису никад кретали, а ни они махом не живе од своје зараде, већ од зараде својих рођака у гурбетлуку”. По Цвијићу међу чувене печалбаре спадају и они из Влахокласуре, „који се нису заустављали по балканским градовима већ ишли у Египат, и сва пристаништа Средоземног мора и сва главнија трговачка места по Европи, до Лондона и Москве”. Хап прича за становнике Крушева, који су се као трговци знали врло обогатити, да се налазе готово у свим трговачким местима Леванта, а у Бечу је познавао власнике шест трговачких кућа, пореклом из Крушева. У Крушеву је исти путник видео једно дете рођено у Младеновцу, а друго у Египту. Становници из Невеске претежно су трговци у Румунији и Египту. Одлазили су у све балканске и околне земље, Турску, Аустрију, Пољску па и у Америку, Азију и Африку. Отац пок. д-ра С. Тројановића, проф. Универзитета, био је трговац у Дамаску, Алепу, а затим у Вану, у Јерменији.

у Америку па се после неколико година вратио и оженио. Том приликом био је са женом месец дана. Затим се поново вратио на вилајет после 14 година и том је приликом остао шест месеци. После тог боравка жена му је родила дете. То је било 1927. Од тада нише није долазио својој жени. — Једна жена, после двадесет шест година чекања свога мужа да се врати из Америке, затражила је и добила развод брака (Г. Данило Ђуџић, прота).¹⁸ Али се дешавало да „преко писма” затрудне (Бора Станковић).¹⁹ Саопшт. г. Дим. Борјарна и г. Конст. Телеска.

У печалби су стицали огромна богатства, а ово је, поред других узрока, привлачило Турке и Арнауते да насрћу на њихова насеља. Терор и безакоња муслиманског становништва, несигурност од разних насилника и силеџија, па и редовне турске војске, присиљавали су их да оснивају нова насеља, која би била мање изложена овим неугодностима. Стога су они нова насеља оснивали далеко од главних путева, на странама високих, стрмих и тешко приступачних планина, као ластина гнезда, само да би могли у миру уживати своју муку, зарађену у белом свету.

Торбарење

По начину трговања могли су се трговци поделити у две групе, као што је то и чинила аустријска управа, наиме, у трговце на велико (*all' grosso*) и трговце на мало (*alla minuta*) или торбарске трговце.¹ Трговци на велико нису задавали велику бригу аустријским властима. Услед великих послова ови су трговци морали да купе себи куће и да се стално настане. Евиденцију о њима и њиховим пословима није било тешко водити. Много је теже било водити рачуна о торбарским трговцима, који су се на све могуће начине трудили да изиграју царинске и пореске власти, на граници и у унутрашњости. Испочетка било је уопште врло мало трговаца који су радили на велико и који су имали своје куће; највећи део „турских поданика“ бавио се торбарењем. Ту врсту трговаца звали су код нас и калајџијама или калаисарима, можда стога што су се у широким масама нашега народа појавили прво у том својству, а узгредно продавали ситну робу, можда нарочито металну. Касније су, вероватно, напустили калајџиски занат а остали само трговци торбари. Од раније професије остало им је само име које није имало везе са новим занимањем.

По Вуку „калајџије (*„der Hausirer, institutor“*)“, су од пре у Србији носили по селима робу те продавали. Ђекоји су ишли на коњима и робу носили

¹ Као презима спомиње се 1720 (Јанко Торбар). (Гласник IV (друго од.) 388). У једном попису трговаца у Темишвару каже се за једног да „оде-дође“, што свакако значи да је торбарно.

у бисагама, а ђекоји ишли пјешице и робу носили у торби на леђима. Ово су били трговци и њихови момци, који су по варошима дућане држали”.² По другом писцу њима је „било слободно свуда ходити по турским варошима и продавати свиле и којекаквих беспослица”³

Овом торбарском трговином бавили су се и по осталим крајевима, у Хрватској и Славонији, Приморју, све до Корушке готово једино и искључиво Грци и Цицари.⁴ Овај начин трговања био је раширен у Србији, нарочито пре устанка. Тако су „торбарски трговци снабдевали становнике Србије робом на саборима, вашарима и другим скуповима. Торбарење не само да није забрањивано, но је, шта више, одобравано. Торбари су били или сензали оних трговаца што су робу увозили, дакле Грци, или сензали оних наших трговаца који су по градовима имали своје радње, па су ради боље прође слали робу, те су је по Србији други у мањим количинама носили и продавали. Што више идемо времену Карађорђевог устанка, све више налазимо Грке да по Србији торбаре, а што смо даље од тога времена, налазимо Србе”.⁵ Кнез Милош није радо дозвољавао торбарење. 1820 он је изрично забранио да „торбари и сребрари” иду по селима. Они који су били ухваћени да торбаре, били су кажњавани. Торбарење је, касније изузетно допуштано, али је то сматрано као нека награда.⁶

У прво доба по ослобођењу јужних крајева бивше хабзбуршке монархије од Турака налазно се у овим крајевима мали број трговаца стално насе-

² Рјечник s. v. калајџија. „Дробни трговац, такви су у Славонији Цицари или калајџије.” Рјечник Jugosl. akad. s. v. Kalajdžija и Cincar. М. Грбић их брка са калајџијама, т. ј. онима који калају рибу. Сопрону се — иако изрично не каже — чини да је облик *kaladžier* у вези са речју *kaluđer*, или да је искварен облик од речи *kalauz* (турска *kolaguz*), т. ј. онај који показује пут (Sopron 316). ³ Седмица 1857. 53. ⁴ Sopron 316; Vaniček I, 401; II, 647-8. ⁵ Архив V, 399. ⁶ Т. Р. Борђевић, Из Србије кнеза Милоша I, 23.

љених. Највећим делом долазили су они у ове крајеве као трговци који су се бавили торбарењем. Ипак су они, што се може видети из пописа од 1715/20 године држали у својим рукама главну трговину у Угарској. Свакако да је број торбарских трговаца био далеко већи, али ови као „турски поданици“ нису могли бити унети у овај попис. Са овим торбарским трговцима имала је аустриска управна власт велике муке. Али, схватајући вредност тога елемента по привредни живот државе, она је на све начине гледала да их присили да се стално настане. Ту је узрок свим оним сметњама које је аустриска управна власт чинила овим окретним трговцима.

Сметње

Поред неугодности које су — услед велике личне и имовинске несигурности — имали као трговци и богати људи и сама аустриска државна власт чинила им је велике сметње.¹ Положај Цинцара, као трговаца у Аустрији није био ни лак ни угодан. Већ као православни они нису радо гледани, а поред тога и домаћи трговци и локалне власти чиниле су им стално сметње, нарочито у питању поданства. Пре расапа Москопоља Цинцари нису били никако склони да се стално настане, па су стога врло често градили себи куће од слабијег материјала, нарочито од дрвета.² Нису хтели да се стално настане из многих разлога, а нарочито стога што су у Турској, која је тада била још врло пространа и за велике трговачке послове много згоднија од Аустрије, имали веома знатне повластице и, што је било нарочито важно, били су слободни од војне службе. Као аустриски поданици били су обавезни на војну службу, а нису се могли користити привилегијама које су имали њихови суна-

¹ Бивали су врло често од разбојника дочекивани и пљачкани. 1722 између Брзе Паланке и Сзаба убили су разбојници једног Грка, а његових шест коња отерали собом. Исто тако код Јастребине ухватили су разбојници једног Грка и заједно са коњем одвели у планину (Adatt. II. 480). 1723 ухваћени су лопови, који су покрали радњу Николе Грка (Ib. 240). 1733 дочекани су разбојници и опљачкали два Грка из Догначке (Ib. II, 194). 1638 покрали су лопови Грка Димитрија (Ib. I, 330). 1745 убили су разбојници иршачког становника Косту Гомилу код брда Козлара у карансебешком округу (Ib. II, 303). Таквих случајева могло би се навести веома много.

² Sorron 316.

родници у Турској. С друге стране, Аустрија их је, између осталог, желела да присили да приме поданство већ и стога што је о њима, као торбарским трговцима, тешко могла водити евиденцију. Као торбарски трговци знали су они на све начине да изиграју и пограничне царинске власти, и што је за Аустрију било најнеугодније, они су знали да се у врло кратком времену обогате, те да зарађени новац, уз неку познату отштету државној благајни, изнесу, или прокријумчаре.

Истина, миром у Пожаревцу било је „турским поданицима“ дозвољена само трговина турском робом и на велико, али то ипак није њима ни најмање сметало да убрзо преплаве земљу као торбарски трговци.³ Већ 1719, поводом неке кузне болести, наредила је банатска администрација да се протерају сви трговци који се баве торбарењем.⁴ 1721 наређено је да се сваки „грчки“ и „рачки“ трговац, који се где било нађе да купује или продаје, одмах затвори.⁵ 1725 изгледа да им је било забрањено уопште трговати,⁶ али је исте године затражила банатска администрација од подручних власти да јој јаве, на који би се начин могло ипак овим трговцима дозволити да и даље тргују. Тада их је било у Банату 76.⁷ Крајем 1725 ослобођени су од царине а дозвољено им је да смеју долазити на вашаре и трговати турском робом ако су платили порезу.⁸ Исте године забрањен им је увоз из Турске под претњом да ће ухваћена роба бити конфискована. Од ове забране био је изузет само сафијан.⁹

³ Vancsek I, 403. ⁴ Barotti L., Adattár Délmagyarország XVIII századi történetéhez I, 131. ⁵ Ib. 445. ⁶ Ib. ⁷ Adatt. Pótfüzet. ⁸ Adatt. II, 134. ⁹ Adatt. I, 147. По белешкама „Нек се зна“ П. Павловића дозвољено је 1726 у Вршцу „Грцима и Македонцима да тргују са турским јеспаном.“ Аустрија је водила рачуна о увезеној и извезеној роби. Нарочито је пазила да онемогући гомилање робе. 1740 дозволила је администрација грчкој компанији у Темишвару да може продати залишну робу, да се не би укварила, али је ипак затражила списак

И разне локалне власти чиниле су овим трговцима сметње. 1732 забранио је савет града Сегедина турским поданицима да тргују кратком робом док не положе заклетву и не преселе своје породице.¹⁰ Евиденција о њима вођена је врло строго; пописивани су врло често, полугодишње једном, а каткад и месечно.¹¹ 1739 послао је „рачки“ судија и савет у Темишвару попис „Раца“ Грка и „Арнаута“, немачких и шпанских Јевреја са напоменом од када се налазе у темишварској тврђави и каквим се послом баве.¹² Аустриска власт имала је грдне мукe са овим торбарским трговцима, који су на све начине избегавали да плате дужне порезе.¹³ Поједини трговци обраћали су се каткада и највишим властима да им се дозволи торбарење. Тако су 1735 браћа Георгије и Константин Димоболу добили од претседника дворског ратног савета, принца Еугена Савојскога, право (privilegium) трговања у Петроварадину.¹⁴ 1735 наредила је администрација управним властима да строго пазе на грчке трговце, који тргују а не плаћају никакав порез, те да их — ако их нађу без дозволе путовања и трговања — одмах ухапсе, а о томе обавесте администрацију.¹⁵ 1736 ухваћена су два Грка, који су и поред забране торбарили; били су затворени и оглобљени са 6 дуката.¹⁶

Београдским миром уређене су и међусобне властице у трговању између Аустрије и Турске. Одмах по београдском миру обавестила је царска комора банатску администрацију да турски тргов-

ове робе (Adatt. Pótf., 75.) Ово је учињено за то, да би се видело није ли можда на стоваришту више робе него што је прошло кроз царинске уреде. Није познато како је решено питање увоза аустриске робе, непродане у Турској (Adatt. II, 514) ¹⁰ Bácsb. évk. 1903, 122 ¹¹ Ib. Пописи ових трговаца в. Adatt. I, 149, 192; Adatt. Pótf. 75; за Панчево Adatt. I, 373. Трговачке компаније су исто тако поднашале спискове својих чланова. ¹² Adatt. II, 314. Овај попис је издан у Tört. és rég. ért. XX, 89. ¹³ Adatt. II, 228; Adatt. I, 353, 462. 1736 износио је укупан „Toleranczgebühr“ 2.200 fl. (Adatt. Pótf. 9). ¹⁴ Adatt. I, 464. ¹⁵ Ib. I, 172. ¹⁶ Ib. I, 181.

ци, пошто плате 5% од увезене робе при прелазу у аустријске земље, имају право слободно „путovati и трговати“ (handeln und wandeln).¹⁷ Али убрзо, није познато зашто, дошло је до великог прогона ових трговаца. 1740 наредила је банатска администрација судији грчке компаније да обавести чланове, „који држе своје породице у Турској, да преселе овамо своје жене и децу и да се пре првог маја настане као прави поданици“, иначе им се „неће дозволити трговина à la minute, а стоваришта ће морати држати у предграђу на месту које им се одреди“.¹⁸

Један део грчких трговаца жалио се да им је то немогуће.¹⁹ На то је администрација поново опоменула грчког судију да ће оне, који своје породице до одређеног рока не преселе, избацити из тврђаве, потпуно им забранити торбарство, те да ће их на силу и под казну прогнати.²⁰ Молбу трговачке компаније, да се неким трговцима ипак дозволи торбарство, одбила је администрација с напоменом да се ван вашара не смеју бавити трговином.²¹ Изгледа да је администрација затворила радње ових грчких трговаца у Темишвару који нису испунили њене захтеве, јер је исте године компанија замолила да се дозволи поновно отварање затворених радњи.²² Место дозволе администрација је заузела још одлучнији став према њима. Једном наредбом забранила је она својим поданицима да чине подвоз „Грцима и турским поданицима“, под претњом да ће им, ако буду то чинили, одузети подвозна средства и казнити их.²³

Грци нису остали мирни. Неки од њих покушали су и успели да добију дозволу за торбарску трговину од највиших власти. 1741 тужила се царинарница у Темишвару администрацији да је царска комора крива што они торбаре по Банату, јер им она даје дозволе.²⁴ Али ни администрација се ни-

¹⁷ Ib. I. 52-3. ¹⁸ Adatt. Pötf. 74. ¹⁹ Adatt. Pötf. 74-5 ²⁰ Ib. 74. ²¹ Ib. 75. ²² Ib. ²³ Adatt. I. 191. ²⁴ Adatt. II. 515.

је дала збунити. 1741 обавестила је она „грчке“ трговце, да одсада смеју трговати само у Темишвару, Панчеву и Мехадији.²⁵ На захтев администрације обавестио је 1742 магистрат у Темишвару „Грке“ и „Арнауते“, чије су се породице налазиле још у Турској, да им се концем те године потпуно забрањује торбарство. Уједно је магистрат обавестио власнике кућа да „Грцима и Арнаутима“ до краја јуна откажу локале и станове. Свој допис магистрату завршила је администрација са речима, да им се „ни под којим уветом“ не може дозволити боравак у граду.²⁶ Они се преко компаније пожале Дворском ратном савету, те савет затражи од фелдмаршал-лајтнанта барона Енгелсхофена да јој поднесе исцрпан извештај.²⁷ Није познато шта је Енгелсхофен изнео у извештају, али вероватно да одлука Дворског ратног савета није била по њих повољна, јер је администрација исте године поново опоменула све власти, да се сви „турски поданици“ који тргују имају уклонити.²⁸ Евиденција о увезеној роби из Турске почела се још пажљивије водити.²⁹ На поновну молбу неких Грка да им се дозволи торбарска трговина упозорила је администрација власти, да се ван Темишвара, Панчева и Мехадије не може нигде „толерирати ни Турчин ни Грк“.³⁰ Опима који тргују на велико било је дозвољено да тргују само у назначеним местима.

1743 опоменула је администрација варошке власти у Темишвару, да уклоне све оне чије породице још живе у Турској, пошто је протекао дозвољени рок. 1744 поново су опоменути, преко свог судије, да ван тргова не смеју трговати, и да се не смеју бавити трговином немачке робе него само турске, и то само на велико, иначе ће им роба бити конфискована. Уједно је администрација упозорила компанију, да треба у Темишвару, Панчеву и Мехадији да подигне ханове, у које би се могли

²⁵ Ib. ²⁶ Ib. II. 294. ²⁷ Ib. I. 59. ²⁸ Ib. I. 193. ²⁹ Ib. II. 150. ³⁰ Ib. II. 34.

настанити „грчки трговци“, пошто изјаве где ће се настанити.³¹ Овим „грчким трговцима“ који су имали своје куће а нису били аустријски поданици дозвољено је да могу остати у земљи до Ђурђева дана,³² а онима који су се стално населили, дозвољено је да могу и трговати на велико и торбарити.³³

1745 (5/V) упозорила је администрација поново управне власти, да се они трговци који торбаре протерају,³⁴ а неколико дана касније (12/V) наредила је да се сви Грци „без даљега“ пошаљу или у предграђе Темишвара или у Панчево или Мехадју.³⁵ Ствар није ишла тако глатко. Они нису били ни најмање вољни да, без даљега — „mit Sack und Pack“ — пређу у одређена места, како је то желела администрација.³⁷ У Чакову се десио интересантан случај. Тамошњи Грци, када су чули за ову наредбу, преко ноћи умакну, а код своје робе оставе једног слугу (карансебешког трговца Диме Сулу) коме су, изгледа, своју робу поверили. Њихова роба буде послана у хан грчке компаније у Темишвар.³⁸ Са њима је било тешко изићи на крај. Исте године, три месеца касније, тужила се чакочка управа на ове трговце, како на тамошњој пијаци торбаре, па шта више, њиним властима и прете, па пита шта да ради са њима.³⁹ 1746 налазио се у дистрикту само један трговац на велико.⁴⁰

Спор је, изгледа, окончан крајем 1746. Новим рескриптом од те године дозвољено им је да смеју на велико стално трговати, а торбарити само о вашарима.⁴¹ Администрација је, истина, обавестила управне власти да је грчким трговцима дозвољена трговина на велико свуда и ван вашара,⁴² али је у смислу царске одлуке приметила, да су они прослаби за трговину на велико, те је потребно да се у

³¹ Adatt. Pötf. 75; наредба за чакочачки дистрикт. (Adatt. I. 475). ³² Adatt. I. 197. ³³ Adatt. I. 66. ³⁴ Ib. I. 194. ³⁵ Ib. I. 199. ³⁶ Ib. I. 475. ³⁷ Ib. II. 35. ³⁸ Ib. I. 147. ³⁹ Ib. I. 477. ⁴⁰ Неки Dimitro Kalluscha II. 258. ⁴¹ Adatt. I. 71. ⁴² Ib. I. 201.

року од три дана изјасне: на који би начин водили ову трговину и где мисле да се стално настане.⁴³ Уједино је затражила списак оних трговаца који су били уклоњени, као и извештај о онима који имају своје куће и онима који станују под киријом.⁴⁴ 1747 враћена је овим трговцима заплена роба са напоменом да ће бити протерани из Баната ако буду понова ухваћени да торбаре.⁴⁵ Као и раније, и сада им је дозвољено да смеју продавати турску робу а нарочито одело и абу.⁴⁶ Осим тога забранила им је администрација да смеју имати послугу из Турске.⁴⁷ Шиканирани су и на друге начине. 1751 оптужила је банатска администрација Теодора Петровића да је са једним турским подаником водио трговину „на име једног помоћника“, па му је стога роба секвестрирана.⁴⁸ 1750 ослобођени су ови трговци „једном за увек од робе“.⁴⁹

Поједине области и власти изгледа да су различито поступале према овим трговцима. 1751 затворена је радња панчевачком трговцу Тодору Каловићу (или Кокаловићу?) као „правом турском поданику“.⁵⁰ Вршачки управни уред одузео је Грцима право учења вина са мотивацијом да ово право немају ни у осталим дистриктима.⁵¹ Када је укинута потиска граница (1751) одредила је бачка жупанија „да једна половина прихода који се добије на скелама и пашњацима припадне општинама, а друга, заједно са порезом који плаћају Цигани и грчки трговци, добије властелинство, али под уветом да грчки трговци који су примљени у поданство припадају суду онога места у којем станују; док турски поданици који плаћају порез само властелинству припадају само властелинству и његовим чиновницима. Трговцима, који су још под турском јурисдикцијом, дозвољено је да тргују само са турском робом, док им је са другом робом —

⁴³ Adatt. Pötf. 75. ⁴⁴ Ib. и Adatt. I. 202. 529. ⁴⁵ Adatt. I. 73. ⁴⁶ Adatt. II. 527. ⁴⁷ Ib. 205. ⁴⁸ Adatt. I. 247. ⁴⁹ Adatt. 211. ⁵⁰ Ib. 380. ⁵¹ Ib. I. 532.

као што је вино, жито, стока, дрво — забрањено и, ако се тога не буду држали, да ће им се роба одузети”.⁵²

Најпосле је наредбом Дворскога већа детаљно одређено како се имају држати пограничне власти на граници и у унутрашњости према овим турским поданицима. По овој наредби морали су турски поданици имати од турских власти дозволу да смеју трговати. Тек са овом дозволом могао се добити на граници пасош, који је издаван бесплатно а важео најдуже шест месеци. Овај пасош морали су увек показати властима оних области у којима су желели да тргују. Поред пасоша требали су да имају још и нарочиту дозволу за трговање, која се није могла пренети ни на кога, па ни на закониту децу. После шест месеци морао се пасош обновити. Том наредбом дозвољено им је да смеју трговати на велико само турском робом и робом прављеном у Аустрији.

Као турски поданици нису се могли никако стално настанити. Ако се који задржи дуже од године дана, морао је пријавити трговачком суду своју фирму, ортаке и са њима склопљене уговоре. Исто тако био је дужан да увек дозволи преглед трговачких књига. Они турски поданици, који су већ дуже времена трговали на подручју монархије, морали су плаћати порез, тзв. харач. Непокретни не нису могли стећи догод не положи заклетву. Гомилање робе било им је строго забрањено.

1752 замолили су у име свих грчких трговаца⁵³ Павле Зисимино (Sissimino), Јован Теологић (Theologith) и Дима Теодоровић (Theodory) да им се дозволи трговина торбарством.⁵⁴ Изгледа, наиме, да је поново почео прогон торбарских трговаца, јер је администрација наредила темишварском магистрату да забрани становницима Темишвара да издају своје станове или локале грчким трговци-

⁵² Bácsb. évk. 1903, 123-4. ⁵³ Bácsb. évk. 1903, 125. ⁵⁴ Adatt. Pótf., 29.

ма.⁵⁵ И на други начин прављене су им сметње. Трговцу Теодору Кокаловићу у панчевачком округу одузела је администрација, у смислу Normalvorschrift-a, право да искоришћује предија зато што је турски поданик.⁵⁶ Поводом тог случаја запитала је панчевачка управа да ли треба и Теодору и Сими Днамандију, грчким трговцима, да забрани уживање предија и одузме право трговања.⁵⁷ Директор панчевачког контумаца вратио је у времену од три дана 24 турска поданика, јер, каже, они долазе „само зато да зараде новаца”.⁵⁸

У Хрватској Крајини издао је 1754 генерал гроф Петаш наредбу по којој се за торбарство плаћало 9–12 форинти порезе, а да би онемогућио кријумчарење, неплаћање царине, изношење златног и сребрног новца, па и „крађе и разбојништва”, издао је врло строгу наредбу (патент), по којој је одобрен боравак само онима који су се стално настанили. За њихово владање требало је да гарантују три до четири официра, а уз то су се морали обавезати да ће трговати само турском робом, и то у крају у којем су настањени. Торбарство су морали потпуно напустити, а као помоћ смели су држати само једнога момка (калфу). Исто тако било им је врло строго забрањено кријумчарење турске робе и новца. Сва домаћа роба која се не би продала у времену од годину дана имала је да припадне државној благајни. Ни то није било доста. 1768 затражено је од њих да или одмах приме поданство или да се одмах иселе. Тада их је у читавом генералату било 40 а у три комунитета 30.⁵⁹

Највећу невољу имали су ови људи са зарађеним новцем. Аустриска власт је пазила да Цинцари не изнесу из државе новац, а турска власт, онет, да не одведу своје жене, што је значило да пре-

⁵⁵ Adatt. II, 307. ⁵⁶ Adatt. II, 328. ⁵⁷ Adatt. II, 378. ⁵⁸ Adatt. Pótf., 89. ⁵⁹ Vaniček II, 648.

стану бити поданици, јер би на тај начин престао и прилив новца из суседних земаља. Аустријским пограничним властима строго је стављано у дужност да добро пази да се новац износи у што мањој мери.⁶⁰ Још опасније је било изнети новац из Турске.⁶¹

Од средине XVIII в. прегла је Аустрија да их отргне од Турске и присили да постану њени поданици, односно грађани. А да неко добије права грађанина, тражио је аустријски друштвени и правни поредак да има кућу од солидног материјала, имање за пристојан грађански живот и да је ожењен.⁶² А извести жену из Турске, то је било скопчано са највећим опасностима по имање и живот. Природно да су се људи довијали на на разне начине да то учине. Жена Димитрија Карамате побегла је из Цариграда са једним женским дететом своје мужу у Земун преобучена у мушко одело. Турци су веома строго кажњавали оне који су покушали да изведу своје жене из Турске.⁶³

Све ове сметње биле су само средство аустријске власти да би присилила ове вредне и способне људе да остану у земљи. Нестаница новца и жеља да се у земљи подигне продукција, промет и индустрија, натерале су аустријску владу да на ово важно питање озбиљније обрати пажњу. Од друге половине XVIII века она је нарочито настојала и систематски радила да се ови људи стално населе. 1782 одликован је племством један Жефаровић (Данило), рачунарски саветник, што је у времену од 1755 па даље успео да насели у Аустрији 500 „имућних“ „турских и грчких породица“ и на тај начин „потпомогне индустрији и трговини“.⁶⁴ Већ

⁶⁰ Глас 64. 21. ⁶¹ Гласник Ист. др. IX, 189-190. ⁶² Гласник Ист. др. IX, 259. У свим списковима о Цинцарима вођена је рубрика да ли је ожењен, одакле (из Аустрије или Турске) и где му се тада налазила жена (у Аустрији или „на вилаету“) ⁶³ Гласник Ист. др. IX, 259-260. ⁶⁴ Бранково коло 1905, 565-8.

1753 наредила је банатска администрација подручним властима да сваког месеца подносе попис турских поданика који желе да се стално настане у Банату.⁶⁵

1769 настао је у овоме питању потпуни преокрет. Те године расуто је Москопоље и, изгледа, још нека цинцарска места. Цинцари су у масама прешли у монархију, а нарочито у Угарску. Угарско Дворско намесништво нареди пограничним властима да од ових бивших турских поданика узму податке о њиховој старости, народности, вери, породичним приликама, па шта више и лични опис. Поред тога требало је да испитају ове досељенике где су рођени, где су раније становали, где су и када прешли границу монархије, где су добили сведоштво о здравственом стању, као и да даду изјаве где мисле сада да станују. Најпосле требало је узети податке где сада станују, одакада им је пасош, да ли имају дозволу за трговину и, што је најважније, да ли се мисле стално настанити или не.⁶⁶ Тада је, изгледа, вршен нарочити притисак на Цинцаре. 1773 срушила је власт једном трговцу у Осијеку кућу коју је он подигао још 1765, зато што није постао аустријски поданик.⁶⁷ 1772 укинуте су све трговачке компаније које су постојале на територији хабсбуршке монархије.⁶⁸

По Таубе-у (1777) било је тада у Славонији свима Грцима — осим земунским, који су смели трговати преко целе године — забрањено трговати ван вашара, ако нису положили заклетву и прешли с породицама; ако су то учинили, онда могу држати и отворене радње. „Они који још немају породицу, пише Таубе, морају се оженити у Славонији“.⁶⁹ Крај овом неспособном стању учинио је цар Јосиф

⁶⁵ Adatt I, 221. ⁶⁶ Bácsb. évk. 1903, 123. ⁶⁷ Acta cons. croat. D. 174. Саопшт. г. Ласовског. ⁶⁸ Hodinka, A tokai görgő kereskedők társulata 103. ⁶⁹ Taube, Beschreibung von Slavonien II, 27.

II својим патентом о толеранцији (1781). Одушевљење код Цинцара било је врло велико. Браћа Дарвар, некадашњи земунски грађани, усхићени овим актом цара Јосифа II, поставили су на својој палати у Бечу⁷⁰ овај натпис:

Dieses Haus ist vergänglich, Josephs Nachrum nie.
Er gab uns Toleranz. Unsterblichkeit gab sie⁷¹.

Јосиф II нарочито их је пазио. Посебном наредбом 1783 упозорио је ниже власти у будимској области „да Раце и неунијатске Грке, који се баве трговином у овој области, нарочито у Будиму, Пешти, Јегри, Сент Андреји треба најбоље заклањати од сваке злоставе, јер они терају донста промет на велику државну корист“.⁷² Тих година подigli су Цинцари православне цркве у Балаша-Бармати (1786), Кечкмету (1788), Вацу (1789).⁷³ За његова времена добили су „богати“ Цинцари право да подигну цркве и у католичким срединама, као на пр. капелу у Кракову и цркву у Лавову.⁷⁴

Пошто су цримљени у поданство, морали су положити заклетву. Заклетва је полагана — бар у жупанијама — на жупаниским скупштинама, и о томе је издавана и званична потврда. Једну такву потврду имамо из 1784. Заклетва је на нашем језику гласила:

„Ја, Георгије Јанковић, из места Грабове у Турској родом, заклињем се живим Богом и пресветом нераздељивом тројицом, оцем, сином и духом светим, преблаженом дјевом Маријом и светима Божјим да се желим сасвим одрећи досадањег турског поданства, и да сам га се одрекао, а примио поданство њеног цес. краљ. апостолског величанства Марије Терезије и Јосифа II римског цара и узвишеног дома Аустрије, и да у њихову подан-

⁷⁰ Darvarhof налазио се у трећем округу у Бечу. ⁷¹ Sorpron 359. ⁷² Бартештајн-Сандић, Кратак извештај о илирском народу, XIV. ⁷³ Reesch, Schematismus 142-3 ⁷⁴ Зелић, Житије II, 34.

ству желим живети и умрети. Тако ми Бог помогао, преблажена дјева Марија и избрани Божји“.⁷⁵

По другом расану Москопоља (1788) издана је наредба 1789, по којој су се сви турски поданици у Угарској и Ердељу морали заклети и плаћати све дажбине. У Земуну се нашла 61 породица. Осам породица прешло је одмах у поданство, а осталима је дозвољен боравак само у случају ако нађу себи особе које ће јамчити за њих и њихово владање.⁷⁶ Међу сумњиве особе, у поверљивом писму, навео је тадашњи управник Земуна, мајор Вебер, Георгија Зафира, Диму Зиси (Zissi), Димитрија Кацања и Петра Ичкоглију, јер стално путују а не пријављују се, а како град због тога тешко може контролирати њихов рад, то жели да их се реши. Од тога времена Цинцаре као турске поданике срећемо све мање и мање. 1797 било је свега два, а 1801 није било у Бачкој ниједног трговца турског поданика.⁷⁸

⁷⁵ Гласник Ист. др. IX, 261; Bácsb. évk. 1903, 126-7. ⁷⁶ Sorpron 387. ⁷⁷ Ib. ⁷⁸ Bácsb. évk. 1903, 126-17.

Кријумчарење и подвале

Већ од прве појаве Цинцара у аустриским земљама жалиле су се царинске власти стално на њих. Већ у XVII веку жалиле су се царинске власти на трговце из Великог Варадина, Дебрецина и Белењеша како избегавају да плате дужне дајбине.¹ И касније су имале царинске власти муке са њима. Одмах после мира у Пожаревцу наредила је (1720) банатска администрација да се од ових трговаца узима славонска царинска такса.² Грци су и поред тога „кријумчарили у земљи и ван земље, обилазили царинарнице“,³ избегавали да плате таксу за толеранцију,⁴ и трговали тамо где им није било дозвољено.⁵ У самој монархији кријумчарили су робу која је произвођена у разним областима монархије.⁶ Тако је царинарница у Кањижи одузела једном трговцу из Чанада, поред других ствари, пет акова вина и осамнаест ока воска, које је хтео да прокријумчари из Угарске у Банат.⁷

После пожаревачког мира положај т. зв. „турских“ трговаца знатно се променио. Они су смели трговати турском робом и радити турске занате али, у смислу одредаба пожаревачког мира, нису смели имати непокретних добара; у грађанско-правном односу имали су своје судове.⁸ Било им је забрањено оснивати или ступати у цехове или било каква друштва, докле год не ступе у поданство и по-

¹ Márki, Arad vármegye II, 261. ² Adatt. II, 509. ³ Vaniček I, 403. ⁴ Adatt. II, 421. ⁵ Ib. I, 461. ⁶ Adatt. II, 154, 516. ⁷ Ib. 228. ⁸ Sopron 351.

ложе заклетву.⁹ Они су смели трговати само у месту за њих одређеном. Тако је 1741 Банатска администрација одредила да грчки трговци смеју трговати само у Темишвару, Панчеву и Мехадими, и то само у хану.¹⁰ У доба свога великога спора са Цинцарима наредила је банатска администрација, како би могла лакше водити евиденцију о њима, да не смеју отседати „по вољи“ у гостионицама и у приватним кућама него само у хану.¹¹ Није јасно, али изгледа да је овај хан био грађен већ у турско доба и припадао држави, јер се закупнина плаћала коморској благајни.¹² Хан је касније даван на лиценцији у закуп, а закупнина се плаћала квартално.¹³

Највише муке имала је аустриска државна власт са њима зато што су злато и сребро из земље износили, а из Турске уносили покварени метални новац.¹⁴ Како они, као турски поданици, нису могли имати непокретног имања, они су сву своју имовину претварали у новац и наките, па су стога, покаткад, при прелазу у Турску, накити чинили врло знатан део њихова иметка. У овом облику било им је најлакше да прокријумчаре своју имовину у Турску. Аустриска погранична власт није им лако дозво-

⁹ Bácsbodrog vm. évk. 1903, 125. ¹⁰ Није нам познато да ли је у сваком већем месту постојао хан ове врсте. У Новом Саду је постојао све до 1848 хан, само нам није познато, да ли у ову сврху, или као обичан хан (гостионица). Успомена на један хан у Новом Саду, све до скоро, сачуван је у називу ханске улице. ¹¹ Adatt. Pótf. 75. У овом хану, бар у темишварској фабрици, налазиле су се гостионице, стоваришта, дућани, станови, стаје и остало. Читав тај комплекс, хан са зградама, био је опасан палисадама. (Adatt. II, 598-9). ¹² Adatt. Pótf. 69. ¹³ (Adatt. Pótf. 69). Обично су га узимали у закуп чланови компаније или само компанија. (Adatt. I, 215; Adatt. Pótf. 78. 1744 узео је у закуп „рачки“ судија Марко Нико по цену од 350 ф. (Adatt. II, 610). 1748 издан је у закуп на три године по цени од 370 ф. (Ib. 518-9). Пре тога времена изгледа да га је држао Јован Кирица (Adatt. Pótf. 69). 1752 издан је под закуп поново Марку Нику по цену од 480 ф. Исте године дао је у закуп неки хан на три године по цени од 157 ф. Adatt. II, 545). ¹⁴ Vaniček II, 747.

љавала да изнесу новац. Дешавало се да су аустријске власти одузимале на граници новац од ових трговаца, те су они били присиљени, да га после, преко државних турских власти, траже натраг.¹⁵ 1728 жалили су се неки Стерија и Михаило Деметри и Константин Димодука из Црне Воде што им је наплаћена царина на граници Славоније и Хрватске, док су се Јован Георг и Константин Тимо жалили дворском коморском већу у Бечу што им администрација не дозвољава да носе новац у Турску.¹⁶ 1746 био је, и поред кауције од 300 дуката, затворен неки „грчки“ трговац (Kurtiz Turpeviz), вероватно због свог ортака Георгија Чоче (Czocze), јер је овај, и поред забране, изнео новац. Да ће овај трговац ову своту наплатити пријавио се као јемац неки трговац, свакако шпанолски Јеврејин, Мајер Амико.¹⁷ Колико су они знали да накупе новца, види се из овога примера. За време цара Јосифа II тужио је земунски трговац Киријак Барбоглу своје помоћнике Атанаса Трандафила, Јована Н. и Гавру Вукосављевића да су му украли 8000 ф. у злату. Тужбу је поднео тек 14 дана доцније, јер је тек тада приметио да му је новац украден.¹⁸

Изгледа да је државна администрација у погледу изношења новца из земље била незадовољна радом царинских пограничних органа. 1747 упозорила је администрација царинске власти, како трговци из Турске успевају да на вашарима зараде велике своте и тај новац износе у Турску.¹⁹ Уједно је упозорила грчког судију да обавести чланове трговачке компаније да се не усуде да кријумчаре „забрањен новац“, т. ј. златни и сребрни.²⁰ Према је аустријска власт забрањивала износ новца, ипак је било случајева да је каткада и дозволила извоз, и то врло знатних сума. Тако је 1752 дозволила Павлу Хаџију Михаилу и Георгију Константину да

¹⁵ Adatt. Pótf. 121. ¹⁶ Glas 64. 21. ¹⁷ Adatt. Pótf. 16. ¹⁸ Soppron 367. ¹⁹ Adatt. II. 464. ²⁰ Adatt. Pótf. 77.

могу изнети из државе 3184 комада дуката (Species-thaler - а).²¹ Исто тако дозволила је и наследницама некога Христе Николао да изнесу новац и наките пошто плате 10% од целокупне вредности.²² 1751 дозвољен је извоз накита из Аустрије у Турску, пошто се наплати као царина једна четвртина од вредности, а на галантериску робу од сребра и злата 1% од вредности.²³

И у другим правцима имала је аустријска власт много тешкоћа са њима; нарочито са порезом на наследства. Обично су знали да ствари удесе тако као да умрли није имао никаквог иметка. Кад је 1778 умро један од браће Солар, члан најбогатије трговачке куће у Земуну, остало је иза њега, по судском попису, само 230 ф.²⁴ Цинцари су се врло често служили и подмићивањем државних органа. 1723 пребацивала је банатска администрација подређеним органима како се Цинцарима издају дозволе за торбарене иако је торбарене забрањено.²⁵ Често их сретамо и под истрагом да се служе лажним мерама на штету купаца. 1739 затражила је банатска администрација од темишварске градске управе да искусе прописну казну трговци Атанаско, Никола и Коста, јер „им је тежина мања за половину лота, а риф Андрије Јанковића да је краћи за једну трећину цола.“²⁶

²¹ Ib. 119. ²² Soppron 382. ²³ Adatt. Pótf. 78. ²⁴ Soppron 386. ²⁵ Adatt. II. 511. ²⁶ Ib. II. 292.

Јемства

Цинцари су често јамчили један за другог. 1732 јамчили су Риста, Димо, Атанацко Јовановић и Коста Марко за једног рођака, да ће овај свој дуг Муста-баши из Ниша исплатити за три године.¹ 1735 „били су добри“ неки темишварски грађани за свога суграђанина Николу Лацка.² 1737 Атанаско Георгијевић пристао је да јамчи за вршачког становника Марка Митровића, ако га власт пусти из затвора.³ 1741 јамчили су Атанаско Георгијевић, Риста Деметровић, Јанко Дуторовић да је вуна, коју је власт задржала да се не транспортује због опасности од куге, својина Бранда Еспаре. И власник и јемци обавезали су се да ће — у случају ако се противно докаже — троструко платити.⁴ Исте године јамчили су Августин Сетко (Szetko), Атанаско Георгијевић и Димитрије Хаџи (Antcsh) за четири брата Јанковића, да су, истина, у Турској рођени, али су већ дуги низ година овде настаниени.⁵ 1743 јамчили су грчки трговци Марко Нико, Јован Кирица, Јован Стефановић и Јован Ламбра за панчевачког трговца Теодора Кокаловића, који је био у затвору оболео, ако га власт пусти из затвора да ће, пошто оздрави, бити поново предан суду.⁶

Каткада су јамчили и за људе ван свога круга. Тако су 1744 изјавили Атанаско Георгијевић и Нико Фаика да ће јамчити за кнеза Остоју, који је био затворен ради „непознатог“ злочина.⁷ У

¹ Adatt. Pótf. 7. ² Ib. 8. ³ Ib. 9. ⁴ Ib. 12. ⁵ Ib. ⁶ Ib. 14-15. ⁷ Ib. 15.

линовском дистрикту пријавили су се сви „Грци“ за јамце и понудили кауцију, само да се пусти на слободу неки „еремита“ и три Грка, које су власти затвориле.⁸ Било је и јемстава нарочите врсте. Тако су за неког Стевана Јанковића тврдили грчки судија и пет становника из Македоније, да се овај „до последњега рата бавио трговином у Оравици и Догначкој, и да ће, у случају да се ослободи турског ропства, прећи у поданство Аустрије заједно са својом породицом“.⁹

⁸ (У Добру). Adatt. II, 95. ⁹ Ib. 622-3.

Цинцари као трговци

Грци спадају међу оне групе човечанства које су врло рано кренуле у свет за трговином. Из сиромашног приморског и планинског краја они су, одмах иза Феничана, кренули на оснивање својих тргова — емпорија — дуж Средоземног Мора, тадашњег светског мора, а касније и уз ближе обале Атланског Океана. Још тамо давно, на неколико стотина година пре Христа, посејали су они своја трговачка насеља по обалама нашег данашњег Јадранског Мора, које је, уствари, само природан наставак онога мора што плаче обале њихове домовине.

У којој су мери били заступљени Грци на нашим средњовековним трговима, није довољно утврђено. Трговину у нашим земљама узели су они готово потпуно у своје руке тек по паду српске државе. Било би веома интересантно утврдити да ли је онај „Грк“ Божа, штампар или издавач подгоричког псалтира, био заиста Грк или можда Србин кога су, можда стога што се бавио трговином, прозвали Грком. Иларион Руварац је мислио да је Божа био Грк.¹ Он је могао бити заиста прави Грк, који је своје име, рецимо Теодор, превео на српски. То би био случај тада још можда ретког а после тако обичног мимикрирања Грка у нашем друштву. Век и по касније (1660—6) ми ћемо у Бечкерек, поред Грка са правим грчким именима, срести и „Грка“ Милоша и 1702 „Грка“ Радивоја.²

¹ Montenegrina 36. ² Smičiklas, Dvjestogodišnjica oslobođenja Slavonije II, 246; Glasnik Ist. др. IV, 207. На Грке у то доба сећа и име Гркиња (Ib. 206).

Од тада па даље, све до најближе прошлости, они су били у нашим варошима и насељима главни и готово једини трговачки елемент.

Само се тако може разумети што је код многих народа, па и код нас, добила реч Грк исто значење што и трговац. „У сремским селима сваки се трговац зове Грк био Србин, Немац, Јеврејин“. „Где, у овом селу (у Бачкој) Чивутин Грк“!³ Главна улица у сремским селима и данас се обично зове „грчки шор“. У Иригу већ 1736 постоји „грчка (griczka) махала“.⁴ И у Пожаревцу се налази „грчка мала“.⁵ Село Грк у Срему, по традицији, треба да своје име води од неког Грка, тј. трговца.⁶ У хрватском делу нашег народа,⁷ а и у мађарском народу, означавала је све до скоро реч Грк сваког човека који се бави трговином, „био он Албанац, Македонац или Јерменин“.⁸ И непогрчени Цинцари⁹ остали су у неким нашим крајевима у сличној употреби. Тако се у Банату све до скоро говорило: „Идем код Цинцара у дућан“.¹⁰ По способности у трговини разликовали су се Грци и погрчени Цинцари од чистих Цинцара. Грци су трговали на главним воденим путевима: на Дунаву, Сави, Тиси, Моришцу, царском друму и градовима, а Цинцари у селима и областима даље од главних светских друмова.¹¹

Од турског времена срећемо их у нашим крајевима стално. Отада даље њихов утицај у тргови-

³ Riječnik Jugosl. ak. s. v. Grk. ⁴ По једном попису Срема у Двор. коморском архиву у Бечу. (Препис код мене). ⁵ Riječnik Jugosl. ak. ⁶ Козобарић, Плав. срп. парохија у Грку, 4. У стиху „Пошетале три девојке, све три Гркиње“, како је сасвим умесно приметио Сретен Л Поповић, реч Гркиња значи трговачка кћи. (Путовање 213). ⁷ Јагић, Неколике цртице из моје прошлости. Алманах 1911, 4. ⁸ Margalics, Magyar közmondások s. v. gögög. Bácsbodrog évk. 1903, 122. ⁹ На њих се односи пословица „Пет Влаха готов базар“. (Саопшт. г. Кутиреца). ¹⁰ Саопшт. г. д-ра Л. Секулића. ¹¹ По једној доста духовитој компарацији, ређају се по својим трговачким способностима Јерменин, затим ђаво, па Грк или Цинцарин, па Јеврејин. (Саопшт. М. Марковића, проф.).

ни на Балканском Полуострву је готово одлучан. Својом окретношћу успели су они да добију у Турској и у вазалним турским земљама знатне трговачке привилегије. Већ је Герлах на своме путу (1573–87) приметио да „Грк тргује” и „вешт је занатлија”.¹² И Роза мисли да је њихово главно занимање била трговина. По њему није било у Угарској, Саској и у целој Немачкој ни једног знатнијег трговачког града у којем нису они међу првим трговцима.¹³ Пирх је, при пролазу кроз Београд, забележио како „Грк са његовом црвеном капом тргује, а његове очи пуне шпекулације лете на све стране; позива странца да купи штогод”.¹⁴ Канниц је мислио да су Цинцари „од природе оштроумни, готово лукави, као створени за посреднике у трговини између Истока и Запада”.¹⁵ По њему „у Бугарској, Македонији, Тракији и Албанији, елита трговачког staleжа припада овом марљивом елементу”.¹⁶

Као „турски поданици” они су имали посебан положај и у суседним земљама. И у нашим земљама забележени су они доста рано. 1644–5 тужили су се неки цехови у Кошави на Грке, да им сметају својом робом.¹⁷ Од тада их и даље сретамо готово по свој Угарској. О њима највише сазнајемо из тужби које су против њих дизали домаћи трговци. Тако су домаћи трговци у Дебрецину „под заклетвом потврдили”, како су их „Грци, Раци, Јермени и Јевреји својом робом тако преплавили, да ће постепено изгубити пијацу, те су додали да не би могли сносити дуже терете, да се поред трговине не баве још и економијом”. У то доба било је тамо у Дебрецину 44 „купца” (трговаца стоком), једна, без сумње, енормна бројка за оно време. И из других градова тужили су се домаћи трговци на „Грке, Раце, Јермене и Турке, који су својом робом тако преплавили пијаце да је њима

¹² Rad 116, 28. ¹³ Rosa 145–6. ¹⁴ Пирх. 32. ¹⁵ Kannitz 336. ¹⁶ Ib. 333. ¹⁷ Századok 1911, 366.

старим, домаћим трговцима напредак немогућ”.¹⁸ 1688 сретамо у Печују неколико грчких и полу-грчких породица. Неке од ових налазиле су се већ за турског доба.¹⁹ 1702 сретамо у неким сремским местима (у Карловцима, Сланкамену, Лединцима) „Грке”, вероватно као трговце.²⁰ 1715 било је у Баји десет трговаца од којих седам са марвом, у Футогу седам трговаца и два „купеца”, а 1720 било је у Баји од тринаест трговаца десет „купеца”.²¹ 1720 забележено је у Новом Саду шест „странаца” трговаца са марвом, а у Тителу један.²² У Араду забележено је шест, а у Печки два „купеца”. У Поморишкој граници забележено је међу трговцима доста „купеца”, што показује да је сточарство било развијено.²³ У Шиклошу је забележено 1715 петнаест трговаца (а 1720–16), „од којих се највећи део једноставно зове Грк”.²⁴

И по осталим мађарским градовима било је Цинцара трговаца. Тако је у Вашархељу било неколико „болтоша”.²⁵ Затим их је било у Папи, Весприму,²⁶ Патају,²⁷ Мункачу²⁸ и Токају, где су били удружени у компаније. У берешкој жупанији била је готово сва трговина у њиховим рукама, а у Бергсасу живео је неки трговац Граматика (Gramatica), који је за оно доба плаћао готово невероватно високу порезу од 100 форината, (а 1720 – 60 фор.). У Рацковину такође је забележено неколико трговаца стоком,²⁹ а за Сент-Андрију се каже да има и Срба трговаца. Будимски трговци потужили су се комисији да, откако је освојен Београд и Темишвар, послови иду слабије, „јер турски трговци иду само до границе, те будимски трговци морају да иду тамо да приме робу”. Пештански су се трговци жалили комисији, да су се „рацки трговци уплашили од најновијег пописа, да ће би-

¹⁸ Ib. 422, 62. ¹⁹ Гласник Ист. др. VII, 320. ²⁰ Smičiklas, Dvije-stogodišnjica II, 288–9. ²¹ Ib. 228–9, 309. ²² Ib. 408. ²³ Ib. 410. ²⁴ Ib. 307. ²⁵ Ib. 325. ²⁶ Ib. 390. ²⁷ Ib. 358. ²⁸ Ib. 314. ²⁹ Ib. 358.

ти још више оптерећени, па хоће да се врате у Београд, а у том би случају пали њихови терети на становнике који остају".³⁰

Вредност овога елемента, изгледа, била је већ поодавно позната аустривској власти, и она је, као што смо већ видели, на све начине желела да овај елемент у што већој мери привуче и стално насели у својим земљама. Од Марије Терезије, а нарочито од Јосифа II, радило се на томе да се што више дигне економска и продуктивна снага Хабсбуршке монархије. Нарочито је обраћена пажња насељавању ратара и занатлија из Немачке, и сталном насељавању „грчких“ трговаца. Хрватске жупаније добиле су наредбу да у годишњим извештајима изнесу све што је у том правцу урађено, јер је још у то доба у читавој Славонији владала велика оскудица у занатлијама, трговцима и фабрикантима.³¹

Уствари су Цинцари, погрчени и чисти, већ после Пожаревачког мира, преплавили Аустрију. У њиховим рукама била је готово сва копнена трговина ближег Истока и Средње Европе. Они су држали сву трговину, и велику и малу. „Многе цинцарске куће стајале су у директним везама са првим европским лукама и фабричким градовима".³² „Велика трговина Угарске и највећи део повца била је у рукама Грка и т.зв. Цинцара".³³ Преко својих трговачких компанија држали су трговину „од Атине до Пеште и Беча",³⁴ а у неким областима имали су поједине врсте радиности готово потпуно у својим рукама. Тако Швартнер, који их је, изгледа, врло добро познавао, хвали успех, префињеност у спекулацијама и начин „рафинираног Новогрка, да из ништа створи огромно богатство".³⁵ Трговали су са свим и свачим, куповали, продавали, закупљивали, изнајмљивали, извозили, увозили, јед-

³⁰ Ib. 440. ³¹ Taube II, 21. ³² Kanitz 336. ³³ Schwartzner, Statistik 138. ³⁴ Ib. ³⁵ Statistik I, 138.

ном речју радили све послове који су носили корист.³⁶

Радили су на све начине, од најпримитивнијих, од размене робе, до најфинијих, валутних и финансиских послова. У извесним пословима били су ненадмашиви, а често су знали да извесне артикле

³⁶ Извозили су разне предмете као (1727) стаклену робу (Adatt II, 436), и просо (1752) (Ib. II, 518). О извозу хране, која је нарочито од друге половине XVIII века извожена у великој мери, немамо много бележака: 1748 купили су трговци Игњат Георгијевић (Georgevics) и Михајло Николајевић 4000 метерских центи хране по цени од 45 кр. по метру (Ib. II, 614). Кроз читаву прву половину XVIII века била је стока најважнији трговачки артикл. Цинцари су били не само најглавнији купци стоке него су је и сами одгајивали на pašњацима, које су узимали у закуп. Као закупци (арендатори) добара јављају се Цинцари одмах по ослобођењу јужних крајева бивше Угарске од Турака. 1726 узели су неки Јора (Jora, Jova) и Фрона (Frona) билет по цени од 70 ф. год. (Adatt II, 579). 1742 узели су припадци становника Геодор и Тома добро Селеш по цени од 115 ф. на годину. Исте године (и 1746) узео је панчевачки становник Дима Атанаско (Тима, Тито) у закуп државно добро Јановац по цени од 75 ф. (Ib., 608-9, 611). 1747 узео је оно добро по исту цену Дима Александар (Ib., 613). 1744 узео је у закуп панчевачки становник Тодор Каловић (Кокаловић) добро Јурјевац за време од две године по цени од 92 ф. (Ib., 610). 1753 узео је у закуп риболов од Свинце до Оградине Никола Георгијевић, Димитрије Анастасијевић Сабов изишао је у закуп т. зв. „батаљонске баре" (sc. бившег шајкашког батаљона) од Карловаца до Беча. (Извештај срп. прав. карл. гимн. 1903-4, 24).

Они се јављају и као закупници точења вина. Тако се већ 1721 спомињу као закупници точења вина у Великој Паланци неки Јанко Хора (Chora), Дима Македонац и Григорије Савић (Savics). Закуп су плаћали 2000 ф. (Adatt II, 573). Они се јављају такође и као продавци ствари за које је била потребна нарочита дозвола. Тако је 1753 дозвољено панчевачком трговцу Кокаловићу да сме продавати отров (Adatt. I, 382). Поред ових закупа они често узимају у закуп т. зв. цигански харач и порезу на т. зв. толеранцију. 1735 дат је у Банату закуп над торбарским трговцима неком Георгију Косми (Casona, Casma). По особи је плаћано 16 ф. (Ib., 597, 599). Оба ова харача давана су каткада заједно у закуп. Од 1736 до 1739 имао је ове хараче у закуп неки Панајот (Ib. II, 248; I, 470; Adatt. Pötf. 74). 1745 изгледа да је имао његов син Симеон (Simon Panajot) по цену од 6300 ф. (II, 610). Закупнина је плаћана квартално. (Adatt. Pötf., 79).

монополишу. О Духовима, прича Швартнер за њих, прошли би као „тице селице“ сепешку земљу, градове и села и да капаришу још сирову, недовршену, платнену робу, па да је касније продају на другој страни, као по осталој Угарској, Румунији, Буковини и Турској са многоструким интересом.³⁷ Покушаји пеких, као на пр. фарбара у Кежмарку, да им отму ову врло корисну трговину, свршавали су се увек веома неповољно по оне који су то покушавали. „Они су ударили цену овој роби, те су знали да, за врло кратко време, зараде огромне новце“. Швартнер се бунио против оваквог стања, насивног и штетног по сепешку земљу, те је мислио да се томе мора учинити крај.³⁸ У северној Угарској били су они главни трговци и извозници вина.³⁹

Они су такође држали трговину до Корушке и Штајерске.⁴⁰ Из Корушке кријумчарили су пушке у Турску,⁴¹ а у varaјдинском генералату замењивали су робу за храну, или пожешки дуван за восак.⁴² Из Славоније извозили су стоку и жито. Од 1770 покушало се са извозом жита у Италију, која је дотле подмиривала своје потребе у житу из Угарске, Енглеске и Египта. Покушај је одлично успео. Жито је вучено шлеповима уз Саву до Сиска и Карловца, а затим каролинском цестом шиљано у Млетке, Анкону и даље у Напуљ, Бенову и Ницу. Исто тако вођена је и трговина са стоком.⁴³

Не само у плодним и богатим крајевима, него и у крајевима тек ослобођеним и одувек сиромашним, као у карловачком и varaјдинском генералату и хрватском Загорју, узели су они сву трговину у своје руке.⁴⁴ 1768 налазило се у varaјдин-

³⁷ Statistik I, 363. ³⁸ Ib. 369. ³⁹ Зелњ, Житије 76-7. ⁴⁰ Sopron 316. ⁴¹ Vaniček I, 403. ⁴² Изгледа да је трговина воском била доста развијена, јер се доста рано (1723) јавља већи број трговаца, који су радили искључиво воском, и о њима је аустријска власт водила посебну евиденцију (Adatt. II, 131). По једној доста нејасној наредби из 1723 није било дозвољено продавати грчким трговцима чист восак, него пеле кошнице (Adatt. I, 140). ⁴³ Taube II, 28-9. ⁴⁴ Vaniček I, 401. 648.

ској пуковнији четрдесет турских поданика, а у три варошке општине тридесет⁴⁵, тако да су они стварно држали цео копнени саобраћај у својим рукама.⁴⁶

Шта су они значили за поједина насеља, то се може видети из случаја Земуна и Новог Сада. Међу свим нашим градовима можда највећу трговачку важност имао је Земун. Са веома zgodним положајем, на граници између две империје Земун је, углавном заслугом Цинцара, постао веома важан фактор у трговачком свету. Већ 1754 држали су Грци и Цинцари највећим делом занат и трговину у својим рукама.⁴⁶ Убрзо је Земун постао „велико трговачко место за сву немачку и турску робу, за коју су трговци овде сазидали велике магацине и стоваришта“. „Купом и Савом долазиле су многе лађе и чамци из Хрватске и Крањске са немачком и талијанском робом, а Дравом и Дунавом долазиле су лађе из Штајерске, Угарске и Аустрије са угарском, немачком, француском и енглеском робом. Пошто се из лађа ова роба истоварила, то би се одмах натоварила турска роба те се тако враћале натраг. Понекад су лађе биле и продаване пошто их је узводу било тешко враћати у Немачку. Немачке и холандске робе је још више доношено колима кроз Угарску преко Петроварадина, а одавде товарена и ношена сремска и турска роба. Овде човек може послати и променити новац

⁴⁵ Ib. II, 648. ⁴⁶ Ако се пореди колико је било трговаца и занатлија који су у тоба имали своје куће, односно били аустријски поданици, и оних који нису имали своје куће, т. ј. нису били аустријски него турски поданици, онда се види колико су трговина и занати били у рукама Цинцара. А треба додати да су у то доба већ и они у већем броју постали аустријски поданици, те је и међу онима који су имали куће свакако познат број трговаца и занатлија њиховог порекла. Између 446 особа које су имале своје куће били су по професији: 1 банкар, 1 гравер, 9 трговаца, 1 брашнаар, 1 трговац са стоком, 1 трговац посуђа, 8 касапа, 3 пекара, 15 кројача, 1 пушкар, 2 златара, 6 ћурчија. У кирији се налазило по професији 8 малих трговаца, 4 сензала, 3 кафеџије, 13 кројача, 6 гостионичара, 6 трговаца, 3 трговца са сушном, 3 печењара, 6 ћурчија, 2 сапуџије. (Sopron 327).

за све земље у Азији и Европи, што је без сумње поуздан знак веома развијене трговине⁴⁷. Источна компанија из Беча, која је имала задатак да шири трговину, имала је у Земуну своју агентуру. Гроф Штаренберг, генерал сремско-славонске границе, подигао је у Земуну велику кућу, у којој су имали стоваришта многи трговци који су своју робу извозили за Турску.⁴⁸

У Земуну је била нарочито развијена трговина храном. Око две стотине лађа извозило је близу пола милиона центи жита, а десет лађа дувана. Од Земуна доле спуштало се око сто и педесет лађа. Земунски трговци држали су и трговину са Србијом.⁴⁹ За време континенталне блокаде обогатили су се земунски Цинцари нарочито увозом памука из Турске.⁵⁰ Транзит из Турске значајно је за земунске трговце такође веома много.⁵¹ Само на овој провозној трговини зарађивали су земунски трговци врло много.⁵²

Овим вредним и способним трговцима има да захвали Земун своје „сребрно доба” и благостање за неколико деценија. Они су плаћали највише порезе.⁵³ Код земунског суда било је више од четврт милиона сиротињског новца, а поједине популарне масе прелазиле су каткад своту од 300.000 форината.⁵⁴ Када је 1812 ударен ратни порез, платили су земунски трговци 15.000 фор. бечке вредности, док је цела славонска граница дала 34.557 фор., Банија 14.615, а Варајдински пук само 828 фор.⁵⁵ Тридесетих и четрдесетих година прошлога века, када је опала провозна трговина, помислило је да се Земун прогласи слободним пристаништем.⁵⁶

⁴⁷ Таубе III, 108. ⁴⁸ Њ. III, 108-9. ⁴⁹ П. Марковић, Земун од најстаријих времена па до данас (Скр. Земун) 105. ⁵⁰ Њ. 104. ⁵¹ 1817 увезено је из Турске преко Земуна у Аустрију 2.529.602 центе робе: 72.811 комада јатмеће и јареће коже, 537.830 кордована и сафијана, 37.830 комада рогате марве, итд. ⁵² Њ. 78. ⁵³ 1756 плаћали су у Земуну највише порезе браћа Солар, рођаци Димитрија Анастасјевића Сабова (Sopron 229). ⁵⁴ Њ. 164-5. ⁵⁵ Марковић, Земун 104. ⁵⁶ Њ. 119.

Како је овај елемент утицао на развој наших градова, показује и случај Новог Сада. 1715 било је у Новом Саду 23 трговца, 48 занатлија и 65 особа које су по својим пословима припадала једној и другој групи, укупно 136 особа које су се бавиле занатом и трговином.⁵⁷ Нови Сад је у погледу трговине и заната почео да напредује нарочито од 1740, или од времена када се знатан део београдских трговаца — по предаји Београда Турцима — склонили у Нови Сад.⁵⁸ 1771 налазило се у Новом Саду 48 трговаца, од којих је било само шест католика. Ови су трговали само т. зв. немачком робом, док су православни трговци трговали са бечком, млетачком, турском и мађарском. Они који још нису примили аустријско поданство бавили су се трговином кордована.⁵⁹ 1774 било је у цеху ћурчија 146 мајстора, калфи и шегрта; у цеху дунђера и тесара 72; у обућарском 119; у сабовском 179; у златарском и кујунџиском 100; у столарском 20; у савуњиском 44; у пекарском 12; у касарском 20, итд. Извесне гране биле су потпуно у рукама православних трговаца и занатлија. Тако је било 59 ћурчија православних, а католика само 4, православних сурсабова 30, а немачких и мађарских 12.⁶⁰ Слично је било и у осталим нашим варошима: Осеку, Футогу, Вуковару, Руми, Карловцима па и у мањим местима, као у Сремској Каменици.

И у нашим крајевима под Турцима владали су слични односи. У Србији су Цинцари такође држали занате и трговину и били веома знатан фактор. За време аустријске владавине (1717—1739) становали су Грци у Београду у „главној чаршији и српској вароши”. 1721 било је у Србији 167 тур-

⁵⁷ Desádi 255. ⁵⁸ Ердухељи, Историја града Новог Сада 121. ⁵⁹ Њ. 292. Ердухељи је забележио да је тада било турских поданика 8—10 и да су — вероватно зато што су становали у хану — плаћали вароши кирију (Њ). ⁶⁰ Bácsbodrog monográfiája (1900) I. 253.

ских поданика, тј. грчких трговаца.⁶¹ При крају XVIII века они су у Београду и у Србији главни трговци. Они држе сву трговину, извозну и увозну.⁶² У то доба они су врло знатан фактор у београдском друштву; београдске паше позајмљују од њих новац.⁶³ И у осталој Србији nailазимо на Цинцаре, вероватно трговце.⁶⁴

Почетком XIX века била је, по Соларићу, у Турској сва отменија трговина „у рукама Грка, Јермена и Јевреја“.⁶⁵ Нарочито су трговали предметима са Леванта, као поморанџама, лимуновима, памуком, сировом и израђеном свилом, зејтином, балсамом, концем, вуном и мирисима.⁶⁶ Извозна трговина из Румуније, Босне и Аустрије била је готово искључиво у њиховим рукама.⁶⁷ Срби и уколико су се бавили трговином, бавили су се извозом трговином, углавном извозом стоке и сировина.⁶⁸

Колико су они, почетком XIX века, били знатан фактор у међународним трговачким односима, види се из једног мемоара Раде Вучинића, упућеног Наполеону, у коме је, између осталог, образлагао, како је потребно да Србија постане слободна земља и ради организације трговине од Солуна до Јадранског Мора. Београд је, каже он у своме мемоару, био пре устанка стовариште целокупне трговине турске, аустријске, влашке, молдавске и оне од Црнога Мора, а да то остане, Србију треба помоћи да се ослободи. Тога су мишљења, каже он, и „грчке трговачке куће у Бечу, Земуњу, Оршави, Брашову, Сибињу и Букурешту“.⁶⁹ И турске власти

⁶¹ Глас 64, 52; ⁶² Д. Ј. Поповић, Београд пре 200 година 26, 75, 1732 налазили су се Грци у рудничком округу у Блазнави (Costa Krick), у Страгарима (Andre Krick), у Стрешњевици (Matha Krick), и изгледа два у Маслошеву (Jerpa Gulunchie, Nicola Jancof). (Попис из 1732 у коморском архиву у Бечу. Препис код мене). ⁶³ Гласник 5, 121. ⁶⁴ Вукићевић, Караџорђе I, 128. ⁶⁵ 1790 умрла је у Сремској Каменици Љубица, кћи Димитрија Никиташи из ужичке нахије. (Саопштење г. Николе Малешевца, пароха у Срем. Каменици). ⁶⁶ Земљоописаније (1804), 455. ⁶⁷ Sorrgon 249. ⁶⁸ Архив V, 397. ⁶⁹ В. и Н. Петровић, Грађа I, 307. ⁷⁰ М. Гавриловић, Исписи из француских архива 579.

су их каткада насељавали дајући им при том извесне повластице.⁷⁰ Многа наша насеља под Турцима имају да захвале полет у трговини овом елементу.⁷¹ Нестајањем Цинцара у појединим местима изгубила су поједина насеља своју дотадању важност (као на пр. Велес).

Њих није нигде било много али минимум који им је био потребан да осигурају себе и своје на дому није био мали. Стога их у појединим крајевима, као данас Јевреје, сретамо у оном броју, у којем их је тај крај могао поднети. Већ је Шварцнер опазио да они живе по читавој Угарској, по свим градовима и трговиштима, али да нигде не чине ниједну чисту општину.⁷² У том правцу пружа нам попис трговаца у бачкој жупанији из 1769 веома интересантну слику. Од педесет, колико их је укупно било у бачкој жупанији, било их је по четири у Суботици и Паланци, по три у Сенти, Пивницама, Бечеју и Сивцу; по два у Србобрану, Кули и Товаришеву, а по један у Силбашу, Тополи, Гложану, Сенти, Бођану, Гари, Деспотсентивану, Бргу, Даутову, Брестовцу, Јанковцу, Бегечу, Парагама, Стапару, Бикићу, Бачу, Плавни, Футогу, Фелдвару, Сантову и Риђици.⁷³ У Срему и Славонији (осечком пољу) били су око 1770 овако распоређени: 26 у Осеку, 16 у Руми, 6 у Даљу, 3 у Брестачу, по двојица у Бановцима, Борову, Добринцима, Јаску, Јанковцима, Крушедолу, Сибачу, Тењу, а по један у Алмашу, Белом Брду, Брачевцима, Вел. Радинцима, Гргуревцима, Ердуту, Маринцима, Петровцима, Пугинцима, Шљивошевцима и Шаренграду.⁷⁴ У Банату је био исти случај.⁷⁵

⁷⁰ Као на пр. у Босанској Посавини (Гласник геогр. др. 7 и 8, 1922, 152-3). Емин-ага насело их је због тога у Велесу. ⁷¹ Као Модрича (Филиповић, Модрича 42-43) и Велес (Филиповић, Цинцари у Велесу). ⁷² Statistik I, 137. ⁷³ Vácsb. évk. 1903, 123. ⁷⁴ По материјалу добивеном од г. Ем. Ласовског. ⁷⁵ Гласник Ист. др. IX, 426-7.

На вашарима они су били прави господари. На великим пештанским вашарима скупљали су се „грчки трговци из читаве Угарске, Славоније, Турске и једног дела Далмације”.⁷⁶ „Пешта је, у раније доба, била ситна ствар према Сент-Андреји, што се трговине тиче; Кракова и Лајпциг биле су трговачке пијаци Сентандрејаца”.⁷⁷ На гласу су били и вашари у Семиклушу у Банату, благодарећи само занатлијама и трговцима овог порекла.⁷⁸

Поред свега тога што су били у тако незнатном броју и тако расејани, они су били у појединим земљама веома знатан фактор. Врло способни, вредни, штедљиви и широког видокруга, умели су они да из ничега створе велике капиталне. Њихове трговачке везе биле су често пута надалеко разгранате. Трговачка веза Земун-Беч била је сасвим обична ствар. Спирте су радили са трговачким кућама у Бечу, Цариграду и Трсту.⁷⁹ Дед (по матери) г. Др. М. Јовановића-Батута трговао је са трговачким кућама у Лајпцигу и Хамбургу. Један од трговаца тих способности био је отац г. Др. Стеве Адамовића, адвоката у Новом Саду, који је трговао са трговачким кућама у готово свим земљама Европе, Ближег Истока, Кином и Алжиром. Димитрије Анастасијевић-Сабов имао је оборе за свиње од Карловаца до Бура, а Карамате од Земуна до аустријске границе.⁸⁰ Сима Филиповић и Јанко Груја, за време Милоша Обреновића, ишли су трговачким послом у Азију.⁸¹ О разгранатости појединих њихових послова каткада је тешко и наслућивати. Они су каткада држали сву трговину, занатлиство и новчарство, једном речи сав привредни живот појединих, каткада, великих области. Трговачка кућа Димовић у Јасеновцу држала је

⁷⁶ Korabinsky, Lexicon (1786) 538. ⁷⁷ Ј. Игњатовић, Сент-Андреја. Летопис 137, 96. ⁷⁸ Саопшт. г. С. Видака, свештеника. ⁷⁹ П. Марковић, Друштвене прилике у XIX столећу у граду Земуну (Рукопис). ⁸⁰ „Нема га ни у Караматином обору Вук. Пословице. ⁸¹ Гласник геогр. друштва 12, 58.

готово сву привреду онога краја у својим рукама, па је имала и неку врсту свога новца. У стицању, изгледа, нису имали граница, и њихова богатства ушла су у причу и пословицу.⁸² Из Споменице земунског трговца Павла Спирте може се видети како су они као трговци имали широк видокруг и дубоко познавање светских, економских и финансијских проблема.⁸³ Дешавали су се и код њих случајеви неуспеха у пословима, али веома ретко.⁸⁴

Њихова радиност није имала граница. Радили су све послове на којима се могло зарадити. Такав типичан случај, али у малом, приказује Димитрије Анастасијевић Сабов, оснивач карловачке гимназије. „Димитрије Анастасијевић, који се родио у Негошима у Македонији, дошао је нејак од шест година са страним трговцима око 1732-3, дакле у време митрополита Вићентија Јовановића, у Земун, где га они повсере неком трговцу, који га да у Нови Сад на сабовлук, не зна се које године. После три године, које је провео као калфа путујући по Мађарској и Славонији, дође у Карловце и почне као мајстор радити свој занат, спојивши с њим и абајски и кавамајски. То је могло бити између 1748 и 1750. Мало затим дође му из његова места Негоша човек у годинама, са 300 до 400 форинти, с којим се уортачи и заједно занат продуже. После две године оде у Ириг на вашар да купује каце. Ту се нађе са Ђорђем Соларом из Земуна, који му је падао из далека брат. Овај узме од њега све повце, које је собом донео за каце, и да му за те новце различна еспана, који му је за занат

⁸² Јован Нико од Семиклуша (1889) имао је 1800 фор. дневно прихода. На своме спахилуку у селу Колмошу издржавао је позориште које је имало скупочену гардеробу. У позоришту су играле одличне глумачке снаге из бечких позоришта (И. Огњановић, Занимљиве приче). ⁸³ П. Марковић, Земун 77. ⁸⁴ Adatt. I, 261 или неког Мапола Тонченића у Земуну, чија је актива била 6255, а пасива 11153 фор. П. Марковић, Земун 73.

био потребан. Тај еспан издавао му је Солар три године. Ишао је после на вашаре у Футог, Кечкемет и Пешту и доносио готов еспан: прелуке, зубуне (кратке хаљине што носе жене и људи), јоргане, сукње, ћурдије, чакшире, сурдуме, итд. Радњу је своју тако разграо да је на футошком вашару четири шатре требао. Давао је страним трговцима вино за платно и са овим трговао. Узимао је под аренду карловачку пустару Јарковце и биртију. После начини уговор с магистратом да му пече цигљу за зидање аграда. Вукао је песак из Крушедола и дрва из Подлужја и толико је испекао цигле, да је магистрат није требао, те уговори са петоварадинском пуковнијом да јој цигле продаје и пече колико год устреба. И ту се здраво помогне, тада је и себи кућу назидео. „Доцније се махне Сабо пустара и покупује све батаљонске баре и риболовне воде и тако је радњу чак до Беча проширио”.⁸⁵ Кад се узме на ум да је Анастасијевић био богаташ од које десетине хиљада форината, каквих су тек димензија били послови куће Дарвар, Зенобија Попа, барона Сине, Тирке, Думбе, чији су капитали спадали међу највеће у Хабзбуршкој монархији, а који су своје послове подешавали према крупним догађајима у свету.

Поред трговине бавили су се они и другим пословима, блиским трговини нарочито новчарским и банкарским пословима. Овим пословима нарочито су се бавили трговци у Земуну, где су постојале и чисто мењачке радње. Тако је 1753 постављен Георгије Тиганић за „камбиатуристу”, прво у Беодрју, а затим у Велику Кикинду.⁸⁶ У доба цара Јосифа II било је новчарство највећим делом у њиховим рукама. Нарочито је била на гласу банкарска кућа браће Дарвар, од којих је један, Марко, био на челу једне банке у Бечу. У свету је вредела

⁸⁵ Извештај срп. прав. гимн. карл. за шк. г. 1903-4. 23-5.
⁸⁶ Adatt. I. 177. 179.

кућа Дарвар као веома угледна. Капитал куће је, у оно доба, цењен на више од једног милиона фор.⁸⁷ Георгије Симеон Сина и Лазар Димитрије се налазе већ 1821, међу оно мало главних акционара аустријске народне банке у Бечу.⁸⁸ У Београду је Јанаћ Кумануди био „правителствујући банкијер”, а у Загребу Анастас Поповић основао Прву хрватску штедионицу. Склоност за послове ове врсте код људи ове крви необично је велика и када се баве другим занимањем. Лазар Пачу, иако је по струци био лекар, био је одличан министар финансија. Владан Ђорђевић, исто тако по струци лекар, страсно је желео да буде министар финансија. Барон Ђорђе Сина је свакако један од највећих талената у банкарском послу кога је човечанство имало. Још је и данас у нашим варошима банкарство у знатној мери у рукама њихових потомака.

Комисионим и спедиционим пословима бавили су се исто тако веома радо, јер су спедициони послови, по општем регуламенту — „пошто не садрже у себи никакву привреду” — били слободни од пореза.⁸⁹ Уствари, спедитерски послови спадали су тада међу најрентабилније послове, нарочито у Земуну, где се стицала роба из тако широких области, а коју је требало експедовати у одређена места. Међу најчувеније комисионе и спедиционе радње спадала је и радња Киријака Барбоглу у Земуну која је имала командите у Трсту и Брашови. И чувена бечка радња Зенобија Попа „била је прво етаблирана у Земуну”.⁹⁰ Почетком XIX века била је на гласу спедитерска и банкарска радња породице Спирте. Један од Спирта седео је стално у Бечу а други у Земуну, те су тако одржавали своје врло разгранате послове између Земуна, Цариграда, Беча и Трста. „Курири, који су пи-

⁸⁷ Sopron 383. ⁸⁸ Додатак Народним новинама бр. 92. 1891. ⁸⁹ Sopron 376. ⁹⁰ lb. 383.

сма и новац из Цариграда за Беч и обратно при-мали и носили, пристајали су код Спирте (у Зему-ну). Ту их је чекала велика писмена пошта и но-вац, који је у мала буренца пакован, затим у вреће увијен, многим печатима запечаћен, смештен у ко-ла. Саз новац, који је био само златан, увек је пре паковања на асуре простиран, добро опран, а затим, пошто је на кантару измерен — јер се није бројао — лопатама сипан у бурад. Тако је кућа Спирта новац шиљала а исто тако и примала⁹¹.⁹¹ Губитком трговинске важности Земуна нестајале су и следитерске радње.

Цицари су се бавили и другим пословима. О-самдесетих година прошлога века на челу чувене банкарске и комисионе радње Христофор Скивро, Рајнхолд и Комп., која је поред ових послова има-ла и бродарство на Дунаву, био је Скивро.⁹² Поје-дини трговци имали су своје лађе. Тако су 1788 отели Турци Димитрију Дурси, Анастасу Зики и Анастасу — „Малом Насти“ — пет транспортних лађа.⁹³ Спирте су имали у XIX веку тринаест ра-стових лађа и пропелер „Архимедес“.⁹⁴ Спирте су имале и велику фабрику свиле.⁹⁵ Када је дошло до стварања индустрије, они су постали први инду-стријалци. И у Србији су они међу првима пре-шли на индустрију. Већ 1847 почео је Николча Зи-сић у Крагујевцу правити пиво.⁹⁶

У Угарској они су веома често „ц. кр. привиле-говани продавци соли“, на пр. у Балашафармату и др.⁹⁷ Наум Возда је био „пушечнога праха цесар-скокраљевски привилеговани продавац“.⁹⁸ Биће да су они у свим државама, у којима су били настањени у већем броју, били државни лиферанти. Кнез

⁹¹ П. Марковић, Друштвене прилике. ⁹² Sopron 384-5. ⁹³ Њ. 394. ⁹⁴ П. Марковић, Друштвене прилике. ⁹⁵ П. Марко-вић, Земун 79. ⁹⁶ Новине читалишта београдског 1848, 332. ⁹⁷ Доситеј, Мезиман (1818) Пренумеранти. ⁹⁸ Њ.

Јанаћ Кумануди

Милош када је желео да му се из Египта добави салитра поверио је овај посао Цинцарима.⁹⁹

И касније, четрдесетих година, држали су они трговину по свој Турској. У Београду била је трговина — поред нешто Јевреја и Грка — нарочито у рукама Цинцара.¹⁰⁰ По Цвијићу Цинцари су „доносили на Балканско Полуострво највећи део средњоевропске робе, нарочито са лајнцишких вашара, која је прерађивана према укусу балканских народа”.¹⁰¹ У другој половини XIX века они су у великом опадању. Место њих у пречанске српске вароши долазе немачки, а у Србију шпањолски Јевреји.¹⁰² У Београду, каже Ст. Сремац у Кир-Герасу, „некада је све сам Грк владао ту, само грчка фирма, а тек по нека српска. Само читаш: онај из Влахоклисуре, онај из Москопоља, онај тамо опет из Гопеша или Мегарева или Смордежа, тамо из Мецова, из Јањине, Корче. А сад обратно, тек по гдекоја грчка а оно све неки Чифути и Срби а Грка пушком да гађају!”¹⁰³

⁹⁹ Они су успели да салитру прокријумчаре под видом животних намирница, нарочито испод пасуља. (Саопшт. Г. С. Симић). ¹⁰⁰ Voué, Turquie d'Europe II, 8. ¹⁰¹ Основе III, 1026.

¹⁰² 1753 било је у Земуну свега 20 породица Јевреја; 1821 231 душе; а већ крајем осамдесетих година прошлога века, када су Грци и Цинцари у Земуну готово потпуно нестали, било их је око 1000 душа. (П. Марковић, Земун 116-7).

¹⁰³ Кир-Герас 74—75.

Трговачке компаније

Трговачке компаније биле су организације трговаца које су се бринуле за интересе својих чланова. Ове компаније биле су, вероватно, организоване као и организације са истим именом на Западу. И тада су, као и раније, трговци оснивали компаније ради вођења послова, нарочито великих, ради заштите и напретка свога staleжа и појединаца. Компаније су оснивали или сами или у заједници са домаћим трговцима. Компанија, као заједница, заступала је и своје интересе и интересе својих чланова. Она је према власти заступала своје чланове,¹ давала о њима и њиховом раду и имању своје мишљење,² а по потреби и гарантовала за своје чланове.³ Колико је био најмање потребан број за оснивање компаније, није нам познат. Грчке трговачке компаније, у Угарској сретамо већ у XVII веку. Од XVII века па даље они су, као на пр. у Сибињу, организовани у компаније, били подређени директно општој државној и ердељској благајни.⁴ Средином XVII века они се налазе у знатном броју у Кошави, у северној Угарској.⁵ Кад је 1658 освојено Јеново, истерани су оданде грчки и „рачки” трговци, који су се тада кренули, заједно са трговцима из Великог Варадина, и наставили у Сатмар и свакако у Сатмарнемет, Кало, Дебрецин и друга места у Горњој Угарској. Грци су се као трговци, као што видимо, у овим крајевима морали већ пре овог времена доста дуго на-

¹ Adatt. Pötf. 78. ² Adatt. 75. ³ Adatt. II, 301. ⁴ Czörnig, Ethnographie III, 167. ⁵ Századok 1911, 366-9; 289-291.

лазити када су успели да оснују своје компаније. Како су ове компаније биле у ово доба уређене, са знајемо из привилегија које је цар Леополд 1667 издао овим трговцима „Грцима“, „Рацима“ и Јерменима који су већ раније прешли на унију. По тим привилегијама могли су ови трговци „који су дошли из суседних краљевина и провинција, а нарочито из Македоније“ подизати куће на царским и државним имањима а нарочито у Сатмару, Сатмар-немету и Калоу; слободно трговати, свугде и увек, турском робом или робом других суседних земаља, осим на вашарима, само без „намере да штете цехове или занатлије из ма којих од ових споменутих места“. На челу компаније стајао је судија, који је судио у ситнијим споровима, а у крупнијим судила је сепешка комора. Са своје стране они су се обавезали да ће се увек кад буду подаили по робу у Турску, било појединачно било у групи, јавити судији, а судија ће их заклети да тамо не учине какву издају на штету државе. Оружје да неће уносити у Турску. Када се буду враћали да имају за занете и унете ствари да плаћају тридесетину и судију, под заклетвом, о свему обавештавати шта су у Турској дознали („видели и чули“), што би било на штету земље (sc. Угарске). Били су ослобођени од копаковања мађарске и немачке војске; у жупанију се од њих примају само племићи; могли су слободно исповедати своју веру, али њихов свештеник морао је бити или уједињен са св. римском црквом, или зависан од унијатског епископа у Мункачу. Ове су им власти биле поново потврђене 1690.

На сталне и жестоке оптужбе са свих страна поднели су 1747 Грци у Токају претставку побивајући тачку по тачку, нетачност ових тужби. Указују да у Токају имају своје куће, винограде и друга имања и да плаћају одређен порез од 200 фор. У Ракоцијевом устанку, пишу они, осим доказане верности давали су војсци новчану помоћ. Уверавају да плаћају тридесетину као и други грађани. Не

купују и не тргују по Турској, те према томе, не износе тамо новац, него тргују у Лајпцигу и Бечу. Затим нарочито наглашују да се разликују од осталих „Грка“, јер не зависе од „шизматичких“ владика и митрополита који су под турском влашћу, него су подложни епископу у Мункачу, те нису ни на који начин потчињени отоманској Порти. Истина, пишу ови, гдекоји се од њих, пре више година, у Македонији оженио у нади да ће своју жену овамо довести, а женидбу им досад нико није бранио, ни закон ни привилегије. Они имају чврсту вољу да жене изведу овамо, само што је то веома опасно по живот, и њихов и њихових жена, стога неки од њих морају да живе као нежење.⁷

Свака компанија је, изгледа, имала посебан положај који је зависио од локалних прилика. И у Вацу је постојала трговачка компанија. 1749 допустио им је бискуп да могу, с обзиром „на опште добро, ступити у заједницу друштвену, али само што се тиче ствари трговине и према обичају трговачком“. У мање важним стварима судиће им њихов судија а у важнијим случајевима судиће бискупски чиновници. Трговачка компанија мора добро pazити да народ добије добру робу као и на то да чланови светкују католичке свеце и „да се ни под каквим изговором не усуде приватно вршити своју религију или ма и најмање штогод покушају што би, ма и из далека личило на ову праксу“.

Из каснијих година (1757, 1758 и 1759) имамо сличне уговоре. Услови, и грађански и верски, остали су углавном исти као и они из године 1749, само је годишња такса подигнута од 200 фор. на 400 фор.⁸

Зашто су их мрзели домаћи трговци види се из једне претставке пожунске коморе, коју је ова поднела 1761 против Грка „турских трговаца“ са-

⁷ Братство XXVI, 139. ⁸ Ib. 133-4.

мом цару. У тој претставци деле они Грке у четири групе: прву групу чине трговци из великих села и вароши, који су све дућане у месту узели у своје руке; ови уносе робу са свих страна, и то као транзитом, и плаћају 5%, те на тај начин могу јевтиније давати своју робу по домаћи трговци који плаћају све порезе и таксе. Ово они раде противно трговачком уговору са Турском — приликом Београдског мира је установљено при увозу 5% а по Пожаревачком миру 3% —, јер робу не продају на велико, као што би требало, него на мало и тако се богате. Наредба од 11 и 22 јануара забрањује турским трговцима не само трговину него и становање — мисли на ерарска добра —, те покунска комора предлаже да се присиле да у року од пола године напусте државу. Другу групу чине трговци у привилегованим варошима и бискупским градовима. Они тргују са свакојаком робом на штету домаћих, јавно и тајно. Они који су дошли пре 1741 да се истерају. И трећа врста, они на спахиским имањима, који тргују и арендирају, такођер су штетни. Од њих имају користи само спахије и зато им се против њихове воље не може забранити трговина. Ту се може поступати само по зак. чланку 29 од год. 1741 који забрањује страним трговцима сваку трговину осим оне одређене у трговачком уговору. На основу овога треба их позвати да у одређеном року откажу своје закупе, јер, природно, тада не би имали разлога да се овде задржавају. Једино би се, по мишљењу ове коморе, могла дозволити трговина четвртој групи; то су сиромашни покућари што иду од села до села, јер они своју робу набављају од овдашњих занатлија.⁹

Положај њихов постајао је сваком даном све тежи. Аустриска власт, државна и локална, желела је да они постану њени поданици. До тога јој је стало из финансиских разлога. Желела је да оне-

⁹ Њ. 138.

могући изношење новца из земље. А турска државна власт опет желела је да се што више новца у њене земље унесе, те је стога на све могуће начине онемогућавала печалбарима да изведу своје жене, јер је знала да је тада изгубила и овај веома знатан прилив новца. Прве половине XVIII века њихов положај почиње бивати све тежи. Многа напредна места постала су градови и у своје привилегије унели да само грађанин може бити занатлија или држати радњу. А Цинцари су били поданици „отомански“, „турски трговци“. То је била једна од најважнијих тачака домаћег занатлиског и трговачког реда. Нови Сад чим је постао слободни краљевски град, већ 4 априла исте године, на жалбу Срба Ђурчија наредио је да Грци и турски поданици не смеју више радити занат. Истог месеца (23 априла 1748) владаревом наредбом забрањено је трговање немачком робом на велико и мало турским поданицима чије се жене још налазе у Турској, те је у Новом Саду магистрат, у споразуму са изабраним општеством, закључио да имају у току од шест месеци или своје жене овамо довести или се овде оженити, иначе морају своје куће продати. Ова наредба поштрена је одлуком Намесничког већа од 1754. 1752 Марија Терезија дозволила им је само трговину турском робом, и то у вашарске дане и на мало, а иначе само на велико.¹⁰

1752 склопљен је у четири тачке уговор између Банатске и Илирске дворске депутације и Српско-грчке трговачке компаније у Темишвару на дванаест година. По овом уговору добила је компанија право да тргује на ситно и торбари, а за ово је плаћала у четири рате 2000 фор. годишње. За све одредбе уговоре јамчила је и компанија као тело и сви чланови појединачно. По том уговору компанију заступају судија и два способна („bescheidene“)

¹⁰ В. Стајић, Цинцари у Новом Саду. Гласник Ист. др. IX, 259.

човека које компанија изабере. Они ће просуђивати и ситније спорове. Ако која страна не буде задовољна пресудом, могла се жалити депутацији. Уговор су потписали у име компаније Георгије Тиганић и неколико одборника Срба и Грка. Грци су били Димо Мино, Георгије Секури, Јанко Дана, Коста Димо, Нико Глигорије.¹¹

И компанија, као таква, водила је неке послове. Она је готово редовно закупљивала порез толеранције и харач торбарске трговине.¹² 1746 издан је овај приход од „Грка“ „рацкој“ трговачкој компанији. Администрација је том приликом одредила „да грчки трговци имају осим закупнине од 1500 ф. да дају и редовне намете а, у невољи, испомажу и подвозом“. По истој наредби упућене су управне власти да помогну компанији при убирању порезе. Уједно је послала администрација списак оних трговаца који 1745 нису платили дужну порезу.¹³ Вероватно да је ово учињено на претставку судије српске трговачке компаније. 1750 узела је ове приходе под закуп на три године грчка трговачка компанија по исту цену,¹⁴ а 1752 узели су ове приходе под закуп грчка и српска компанија за време од 12 година, а по цену од 2000 фор. годишње.¹⁵ Администрација се, изгледа, са своје стране обавезивала да ће јој њени органи помоћи при убирању ових прихода.¹⁶

1773 склопљен је нов, много одређенији уговор. Очевидно је да је компанија у сваком погледу вео-

¹¹ Н. Радојчић, Уговор између Банатске и Илврске дворске депутације и српскогрчке трговачке компаније од 1752. Гласник Ист. др. у Н. Саду IX, 96-7. 1752 покушали су Цинцарима у Бачкој, своју трговачку компанију, али у томе, не знамо поближе зашто, нису успели (В. Стајић, *Compania graecica neoplantensis* (Гласник Ист. др. IX, 188-9). ¹² 1745 узела је компанија у закуп приходе од торбарске трговине за 1500 ф. (Adatt. Pótf., 76). ¹³ Adatt. I, 202; Adatt Pótf. 76. ¹⁴ Adatt II, 64. ¹⁵ Adatt. II, 617. ¹⁶ Adatt. I, 213; Adatt. Pótf. 77.

ма лепо напредовала. Она је те године имала 350 чланова, а држави платила 4000 ф. Овај број чланова и ова свота утврђени су за дванаест наредних година. За своту су јамчили, као и у ранијим уговорима, солидарно, компанија као целина и сви чланови појединачно. Сваки члан, поред тога, плаћао је по 25 фор. Компанија и сви чланови добијају право да се баве трговином сваке врсте, увек и свугде, у границама постојећих закона, а нарочито робом која се производи у Банату. И компанија и чланови могу учествовати у свим лифериацијама, закупљивати посед, стицати имање, итд. Компанија је добила право да држи четири пута годишње вазаре и то: о св. Јовану, о св. Ђурђу, о Преображењу и о Успенију. Затим су увете одредбе о оснивању школа, заштити и бризи чланова и њихове деце. Одређен је делокруг компаније у питању спорова међу члановима, као што је прецизиран и однос чланова према нечлановима. Одржавању добрих другарских односа у компанији и васпитању подмлатка поклоњено је много пажње. Споменута су и права осталих домаћих привилегованих трговачких група, сталних трговаца и покућара (Јевреја, Ердељаца, Мађара, Словака, Тиролаца) као и страних, нарочито турских. Одређена је и награда проказивачима. Наведена су права чланова (ослобођење од робота, кулука, подвоза и примања војника на конак). Најстрожије је забрањено да раде било под којим видом са страним поданицима, а нарочито са турским.

1775 учинила је аустриска власт одлучан корак да прекине везу између „турских поданика“ и њихових на дому, у Македонији. Намесничко веће је наредило да им се онемогући занат и трговина, ствари секвеструју, а они позову да се у Турску врате или их, ако буде било потребно, силом у Турску протерају. То је требало да се изврши до 1 јануара 1776. Идуће године (9 јануара) донело је Намесничко веће одлуку да аустриски поданици

не могу чинити турским поданицима завештења.¹⁷ У славонској граници 1775 били су пописани „и они који су имали и они који нису имали посед, и стављени пред алтернативу да или своје жене и децу из Турске преселе, или да се из земље иселе“.¹⁸ Иста одлука донета је и у Угарској.¹⁹

На челу компаније стајао је судија са одбором од шест, осам²⁰ или десет чланова.²¹ И судију и одбор бирала је компанија. Судија у грчко-српској компанији био је биран на три године. Његов избор потврђивала је администрација. И судија и одборници су морали положити заклетву цару.²² За судије су бирали обично угледни трговци, који су знали више језика, а поред тога били тактични и праведни. Ради ових својих особина изабран је Петар Ичко у Београду за судију трговачког реда.²³ Аустрија је пазила да на ова места дођу поверљиве особе,²⁴ које би јој користиле својим познавањем прилика у Турској и својим везама. Судија је имао плату: 1742 г. 300 ф.²⁵ а 1750 г. 400 ф.²⁶ Поред одбора и судије налазио се и синдик. Синдик је требао да по могућству буде правни стручњак, који је требао да буде нарочито вичан аустријском поступку.²⁷ Судија, одбор и синдик су репрезентовали компанију споља и одржавали ред унутра.

Судије су имале знатна права. Судије су вршиле пописе грчких трговаца,²⁸ а могли су, вероватно под извесним условима, да даду и оверену дозволу за трговање. Судија је могао конфисковати робу ради исплаћене порезе или из других разлога,²⁹ али је морао поднети попис конфисковане робе администрацији.³⁰

¹⁷ *Ib.* 260-261. ¹⁸ *Vaniček II*, 648. ¹⁹ *Гласник Ист. др.* IX, 189. ²⁰ Саопшт. г. Ласкариса. ²¹ *Гласник Ист. др.* IV, 117-124. ²² *Adatt. Pótf.* 79-80. ²³ *Sopron* 436. ²⁴ *Adatt. II*, 517. ²⁵ *Adatt. Pótf.* 14. ²⁶ *Adatt. Pótf.* I, 97. ²⁷ *Гласник Ист. др.* IV, 96-7. ²⁸ *Adatt. Pótf.* 79-89. ²⁹ *Adatt. I*, 340.

Компанија је својим судијама — ако је била њиховим радом задовољна — при разрешењу од дужности давала и нарочито признање, али је у компанији знало да дође и до великих несугласица. Тако се 1750 Георгије Тиганић, судија „грчке и рацке“ компаније у Темишвару, жалио Марији Терезији да му неки трговци у рудницима у Темишвару неће да плаћају порез, па шта више ни да га признају за судију, те моли да се нареди подручним властима да га помогну како би одржао ред у компанији.³¹ Судија и одборници потписивали су у име компаније уговоре.³² Често су судије морали да јамче за извесне ствари. 1741 примили су чланови рацке компаније Панајот Simson, Тодор Јанковић, Михајло Деметровић и Гргур Савић у своје друштво Андреја Kussa, Атанаска и Јанка Јанковића и обавезали се да за њих јамче својим иметком.³³ Тако је 1748 јамчио грчки судија Јован Кирица (Kiricz) да се неки Игњат Домитровић неће никад више појавити у Темишвару.³⁴

Компанија је имала и своју заставу. На застави грчко-српске компаније у Темишвару налазила се на једној страни слика св. Тројице а на другој Исуса Христа. Застава се имала чувати у православној цркви у Темишвару.³⁵

У Србији нису постојале компаније, али су у ствари Цинцари и Грци чинили картеле везане породичним везама који су исто толико били чврсти као и компаније. Стога се Срби, при лицитацијама нарочито за државне лиферације, нису усуђивали ударати на Грке и Цинцаре. Ситуација се променила у корист Срба тек од XX века.³⁶

³⁰ *Adatt. Pótf.* 87-8. ³¹ *Adatt. Pótf.* 77. ³² *Adatt. Pótf.* 78. ³³ *Ib.* ³⁴ *Ib.* ³⁵ *Гласник Ист. др.* IV, 117-124. ³⁶ Саопшт. Г. др Н. Константиновића.

Остале професије

Поред трговине, а можда и пре трговине, бавили су се они и разним занатима, у првом реду оним најпотребнијим за живот: као зидари, нарађивачи посуђа, одеће, обуће и животних намирница. Изгледа да су се у нашем народу појавили прво као калајџије. Калајџије или калаисари¹ су се бавили калајисањем. „Калајисати значи бакрену површину превући с коситром (калајем). Ова превлака чува да бакар не оксидира ако дође у додир с јелом или пићем, и да не настану они бакрени спореји, који су не само за здравље већ и за живот људски погибелни”.² Нама су боље познате калајџије из Чипулића у Босни. И они су Цинцари, пореклом из Македоније. На посао крећу у јесен када се почне са брањем шљива а приспеју и остали производи, па их сељак може да прода и дође до новаца. Организација посла очевидно је стара. Т. Филипеску ју је описао овако: „Калајџије ходају од села до села, али сваки од њих има своју околицу гдје увијек долази и ради. Неки има градачки котар, други тешњански, итд. У којем селу калајџија мисли да ће бити рада, тамо ће и остати. Обично сваки калајџија има по једног сељака, који прима у кућу мајстора, шегрта и једног до двије калфе и алат, који је на товару. Онда оду калфа и шегрт у село, пошто је сваки узео штап у руку а врећу на леђа, па пошто је калфа завикао:

¹ Филиповић, Модрича 21. ² Т. Филипеску, Калајџије у Чипулићима. Гласник Земаљског музеја у Босни и Херцеговини 1902, 297-301.

Цинцарин трговац и занатлија

„Камо, имате ли суда за калајисавати“?, стане шегрт додавати: „Саханчић грошић, тепсија мала 100 пара“, итд. Онда изађе из куће онај коме је нужно да се што калајише те, пошто је изнио суђе, почне се погађати с калајџијом за цијену. Код сваког погађања погоди се обично да се калајџији по врх новца скуха још пита, погача или пура или друго какво јело. Више калајџија погађају се само за жито, нпр. за један сахан који се има калајисати плаћа се пет сахана жита. Једна тепсија се калајисава обично за три гроша (48 кр.), једну питу и једну погачу. За котао плаћа се по величини од 80 кр. до 2 круне, уз то храна. Калфа и шегрт однесу онда те ствари тамо гдје су одсјели и пошто су мајстору казали како је који комад погођен, започну радити”.³

У Чипулиће су се населили, изгледа, стога што су Чипулићи били већ из раније на гласу због продукције злата и живе, а поред тога налазили су се на путу из средње Босне у Далмацију. У Чипулићима их има око 120 кућа са 450 душа. Две трећине од ових су калајџије. Језик су пре тридесет година знали нарочито старији људи, а млађи и деца знали су тек по коју реч или поједине реченице које се односе на занат.⁴ Народ овај језик зове „калајџински језик”.⁵ Код куће су, за слободна времена, израђивали бакарне ствари.⁶

То је њихов национални занат. Као кујунџије сретамо их у Хабзбуршкој монархији врло рано. 1725 спомињу се у околини Оршаве,⁷ а 1733⁸ и 1742 у новопаланачком срезу.⁹ Као и трговцима, чинене су и њима као турским поданицима сметње од стране аустријских власти. 1744 забрањено је неком Николи Михајловићу да ради овај занат.

³ Њ. ⁴ На пр. „фрјакај још колдара“ што значи: рибај још котао. Реч „фракати“ употребљава се у нашем народу у истом смислу, а такође значи и намазати. ⁵ Босанска Вила 1894, 55. ⁶ Македонски Цинцари добијали су бакар са Запада преко Солуна (Сретен Л. Поповић, Путовање 481). ⁷ Adatt. II, 232-3. ⁸ Њ. I, 511. ⁹ Њ. II, 32.

1753 тужио је чаковачки суд тамошњег кујунџију Косту Андоновића како хоће да ради свој занат под „раније склопљеним уговорима од 50 ф.” годишње и да је већ узео три момка у радњу.¹⁰ 1753 су у Банату за кујунџиски занат плаћали један дукат порезе.¹¹

На гласу је био кујунџиски цех у Новом Саду, који су чинили претежно „Грци и Албанези”. 1770 године било је у новосадском кујунџиском цеху три Србина и 15 „Албанеза”, а 1775 било их је 31, које „Албанеза”, које Срба.¹² Цех је имао печат са крстом у средини; с једне стране стојао је св. Ђирил а с друге св. Методије, са стране био је путир и црквено вечито кандило. Око печата био је натпис на грчком и словенском језику „Печат рифата кујунџиског. Нови Сад 1797”.¹³ У Банату су били на гласу семиклушке кујунџије.¹⁴ По Каницу и нишка и видинска кујунџиска уметност била је у рукама Цинцара.¹⁵ По Вајганду, они су ненадмашни мајстори у резању уметничких дела од сребра и дрвета, а да при томе немају пред собом никакве узорке.

У Босни изграђују дрвенарију: чанке, преслице, дрвено посуђе за сељаке. Жене калајџија из Чипулића плету по свој Босни чувене „скопљске (тј. као из Скопља и околине) плетене чарапе”.¹⁶ Врло ретко баве се они пословима тешким а мање уносним, као нпр. стругарским.

¹⁰ Њ. I, 486. ¹¹ Њ. II, 551. Поред стоке, у првој половини XVIII века извозили су Грци и друге предмете, нарочито бакар из банатских рудника 1727 дозволила је банатска администрација Хаџи-Дамњану Арнаутовићу и шпанском Јевреју Даноу, да смеју у времену од две године извести из банатских рудника 2000 центи бакра за 41 форинту по центи (Њ. II, 430, 584). 1729 дозвољено је „македонским” трговцима Адаму и Дами Јанковићу да извезу 200 центи по 44 ф. од центе (Њ. II, 589). 1732 дозвољено је је македонском трговцу Атанасовићу да може, без сметње, извести за Солун 225. центе бакра (Њ. II, 621), а 1736 Киријону Панаоту 300 центи бакра по центи од 42 форинта по центи (Њ. II, 598). ¹² Ердухељи, Историја Новог Сада 299. ¹³ Њ. 295. ¹⁴ Саопшт. г. С. Видака. ¹⁵ Kanitz 336. ¹⁶ Гласник Земалског музеја 1902, 297-301.

Зидарски и немарски занат такође спада у ред народних цинцарских заната.¹⁷ Каниц мисли да су Цинцари и у грађењу српских задужбина у знатној мери учествовали. Наша народна и народска песма XVIII века зове их „Гогама“, а Гога значи на Косову и у Метохији исто што и зидар,¹⁸ а тако их зове и данас наш народ у јужним крајевима.¹⁹ Каниц их је хвалио као особите вештаке у грађењу и сматрао за готово једине грађевинаре у османској Турској. Нарочито су били вешти у грађењу мостова и џамија. По њему Цинцари су вештаци у свим пословима. Цинцарин је у исти мах и зидар и бравар и столар и тесар. „С изузетком ливених и кованих ствари и делова“, које су набављали из Аустрије, све остало израђивали су сами. Они су изградили и Цариград, и Београд и Атину. „Најтеже задатке, грађење каменних ћуприја са многим сводовима, грађевина са куполама и сводовима, решеће Цинцар лако својом урођеном оштроумношћу“. То знање преношено је с колена на колена.²⁰ Таубе, у својем опису Славоније (1777), примећује да у Славонију долазе у великом броју и „османски зидари да траже посла. Они се зову Цинцари“. По његовом мишљењу, иако не раде тако добро као немачки зидари, ипак показују „особиту окретност у постављању топлих купатила, које у Славонији граде једино они, и то са великом вештином. Како собе граде на свод, то су ове — како је Таубе тачно приметио — потсећале на капеле.“²¹ Сопрон бележи да земунски Цинцари у првој половини XVIII века нису хтели да граде куће „од тврдог материјала и цеховских мајстора, него само од цинцарских дунђера и на турски начин“.²² По Каницу они су прави мајстори

¹⁷ У Божишићевој збирци народних песама спомињу се Власи као грађевинари око Костура (235, 239). Да ли има везе са Цинцарима и како је изгледала кула цинцарлија (Јukić 185) не знамо. ¹⁸ Елезовић, Речник косовско-метохишког дијалекта. ¹⁹ На пр. у Призрену. Браство XIX, 294. ²⁰ Kanitz 335. ²¹ Taube II, 21. ²² Sopron 267.

Цинцари као каменоресци и немари (Kanitz 335).

у грађењу зграда и цеста,²³ особито у архитектури. Вајганд бележи као карактеристичну црту цинцарских кућа веранду на стубовима око целог двооришта.²⁴ Прву зидану цркву у селу Кузмину, у Срему, саградили су „пришелци Цинцари”.²⁵ Још у првој половини XX века Цинцари или „Гоге” „из Охрида” и „Арнаутлука” били су зидари у Србији.²⁶ Каткада су радили и по „немачкој форми”.

И Пирх је, при пролазу кроз Србију, приметно да „сваке године пролазе, чак из Албаније, од Охрида, камењари кроз ове крајеве, да чак по Аустрији раде друмове”.²⁷ За време кнеза Милоша био је нарочито познат као немар хаџи-Никола Живковић. Потписивао се грчки.²⁸

Осим у овом занату јављају се они као занатлије одеће, обуће и најглавнијих потреба за живот (као терзије, ћурчије, папуџије, бојације, сапуџије, симџије и др.), продавци животних намирница, воћа, сIMITA, ђеврека,²⁹ или, како је Стеван Сремац духовито изнео за кир-Манту „како је од мекџије постао ђеваџија, од овога ашџија, а од ашџије механџија и кафеџија”.³⁰

Поред трговине били су Цинцари у првом реду ханџије и механџије. По Вајганду, у сваком месту бивше Турске налазио се као ханџија по један или више Цинцара.³¹ У Србији су били „по свим нашим друмским механама по већој части Цинцари, који се радо грче, механџије”.³² „На главној цариградској џади, ја мислим — писао је Сретен Л. Поповић — да нема ни једног хана или механе, од Смедерева па до Цариграда, а да није Цинцарин

²³ Kanitz 332. ²⁴ Weigand I, 100. ²⁵ Н. Радојчић, Петра Руњанина историја села Кузмина 32. ²⁶ Т. Р. Борђевић, Из Србије кнеза Милоша 153-154, 167. ²⁷ Пирх, 112. ²⁸ Т. Р. Борђевић, Срп. Етногр. зб. св. 33, стр. 145. ²⁹ Сретен Л. Поповић, Путовање 171. ³⁰ Сремац, Путујуће друштво (1910), 34. ³¹ По г. Нушићу механџије су обично били Цинцари торџиџи (мисли на непогрчене Цинцаре са села). ³² Сретен Л. Поповић, Путовање 95.

механџија”.³³ А тако је било готово и по целој Турској уз важније путеве. Власници ових ханова били су обично Турци³⁴ а каткад и наши,³⁵ а ханове су држали свагда „без изјатија Цинцари из Македоније звани Рекалије из дебарског краја”. Ни-

Конак кнегиње Љубице у Београду.

хови ханови вредели су као најчистији. У цинцарским механама могла се добити: чорба, јанија (паприкаш), кисели купус, печена прасетина, ракија.³⁶ Ове механџије остале су, по мишљењу г. Нуши-

³³ Ib. 213. Ови ханови били су подигнути уз друм на растојању од шест сати хода; „у њих су путници сваког реда и вере, путујући по свом послу и трговини, или обданице на одмор, или пред вече, на преноћиште, падали. Оваки ханови били су притјажанија појединих Турака”. (Баталака I, 62-3). ³⁴ У Баточини је било два спахиска хана које су држали два Цинцара: Дима и Тима. (П. Срећковић, Крагујевац, Бранково коло 1898, 57). ³⁵ „Митар Цинцар у мог оца хану на Палежу”. (Мемоари проте Матије 161). ³⁶ Саопшт. г-ђе Антуле.

ћа, у нашем народу у ружној успомени,³⁷ вероватно због подвала.³⁸ И у аустриским крајевима они су били власници најбољих гостионица.³⁹

Цинцари се често јављају као лекари. 1734 тужила је темишварска управа два „Грка“, који су дошли у Велики Бечкерек те се издају као да знају да врше операцију од просутости. Ту своју вештину пробали су на једном младићу, који је одмах по операцији умро. Управа је ове („Quacksalber“) затворила и запитала администрацију шта да ради са њима.⁴⁰ За време Карађорђева устанка служио је у устаничкој војсци као лекар Тома Костић (р. 1778 у Кожанима, † 1848 у Панчеву), син чувене видарице кира Мане. И касније, у Србији кнеза Милоша, налазимо их по већим насељима и као личне лекаре појединих турских великаша. Пореклом су били највише из Епира. Као и раније ишли су по земљи и лечили народ.⁴¹

Бавили су се свим пословима. Тако су све до скоро били они готово једини власници воденица на Лепеници.⁴² Пок. Ж. Живановић ми је причао да се сећа како су Цинцари, када је он био још дете, долазили у Качер као восковарције. Долазили су на коњима на којима су висиле обешене кесе, у које су стављали саће, односно восак. Они и њихове компаније имали су у својим рукама сву

³⁷ Са Косова на сиње море... ³⁸ „Свратио неки путник у друмску механу на преноћиште коју је држао неки Цинцарин. Кад је сутра хтео да крене даље, зовне газду и затражи рачун да плати што је потрошио. Цинцарин почне набрајати: „јео си капас“ т. ј. купус, пасјанију т. ј. папазјанију, ти-коњ т. ј. за преноћиште и што је потрошио он и коњ на коме је допутовао и тамо-намо, свега тријес' и шест гроша паре!“ (Чуо од свога оца М. К. Борисављевић. Кућа од 16 маја 1926, бр. 20). ³⁹ 1797 биле су у Земуну 52 које гостионице које стоваришта, и четири т. зв. чарлака; највећим делом делом били су они у рукама Цинцара. (Sopron 478). ⁴⁰ Adatt. I, 401. ⁴¹ Т. Р. Ђорђевић, Из Србије кнеза Милоша II, 169-170. ⁴² Саопшт. Г. С. Симића.

Чорбашиска кућа у Компанијини у Бугарској. (Gesemann-Winkler, Kultur der slavischen Völker (1936), 15).

трговину рогате марве, коња и свиња. У Мађарској су они имали готово монопол ове корисне трговине. Још и данас се у Мађарској трговац коња зове нашом речју „lókiresz“, тј. купац коња.⁴² Они су били веома чувени трговци храном — житари.

Бавили су се, безмало, свим врстама трговине, заната и индустрије, само се земљорадњом нису бавили никад. Земљорадња као да им је била испод

Христодулова кућа у Нишу

достојанства. „Нисам ја од ваше сељачке расе“ рекао је „један нервно истанчали изданак мајевичких Цинцара“, када га је г. Риста Јеремиф запитао о пореклу. У Крушеву су они и данас само трговци, или занатлије, или сточари. Тако је и у свим осталим цинцарским насељима. Сасвим је по изузетку да се која цинцарска кућа посељачила.⁴³ Нешто сељака Цинцара срећамо у Посавини. Ови су се посељачили поодавно.⁴⁴ Сасвим је ретко да се баве недостојним пословима. Цинцара нема носача као на пр. Јевреја у Солуну.

⁴² Саопшт. М. Попова, мајора у пензији. ⁴³ Као две-три куће у Футогу. Саопшт. г. д-р. Д. Јелесића. ⁴⁴ Гласник геогр. др. 7 у 8 (1922) 152-3.

Породица Сина

Међу Цинцарима показали су се Москопољци као најспособнији и најкултурнији; они су били као нека аристократија међу Цинцарима. Као и у неким другим, мање важним, цинцарским насељима био је и у Москопољу грчки утицај, не само културни него и национални, веома знатан. Жељу Грка да се ослободе турске власти примило је и Москопоље са одушевљењем. Изгледа да се већ 1750 осећало неко комешање у тим крајевима, на које су Турци одговорили репресалијама.¹ Тада су се, из Москопоља и околних места, многе цинцарске породице раселиле нарочито на север и запад. Ови Москопољци, то су они „Грци“ који су основали пречанску чаршију и играли врло видну улогу у нашем јавном животу. И данас су њихови ретки потомци, готово без изузетка, угледни људи у нашем јавном животу. Породица Сина, којом ћемо се овом приликом бавити, није живела у нашим крајевима — бар не дуго — али за њено име везано је богатство, углед и значај приличног броја наших угледних чаршиских кућа. Много је значајнији морални утицај ове куће на нашу чаршију. Име ове породице стављали су наши Цинцари, прави и погрчени, својој деци као идеал великог „трговашког“ духа и способности.

Породица Сина кренула се из Москопоља² око 1750 и задржала се прво у Сарајеву,³ а затим,

¹ Споменик 51. ² Не из Клисуре као што мисле Цинцари из Београда. (Саопшт. г. Бр. Нушића). ³ По једној верзији породица Сина у свом путу прво је ударила на Велес. (М. Филиповић, Цинцари у Велесу 174).

преко Славонског Брода, доспела у Беч.⁴ У Сарајеву се, изгледа, није дуго задржала. Ту, у Сарајеву, родио се Симеон (Ђорђе) Сина (1753), оснивач једне од највећих банкарских и трговачких кућа не само у Аустрији него у свету. Кућа је носила до свога престанка име свога оснивача. Ко су били његови родитељи и чиме су се они бавили, није нам познато. Он је ударио основ слави породице Сина. Није нам познато када је дошао у Беч и када је примљен за грађанина Беча. Изгледа да је онамо дошао као врло млад; његов син Ђорђе, о којем ћемо писати, већ је рођен у Бечу (1782).

Беч је, услед прилика које су владале у Западној Европи, постао у трговачком погледу веома важно место. Од почетка француске револуције на западу се готово стално ратовало. И Аустрија је била убрзо улетена у ове ратове. Иако је Аустрија у тим ратовима изгубила многе своје покрајине, у трговачком погледу њен је значај, нарочито од блокаде, ипак знатно порастао. Трговачке артикле, које је дотле западна Европа добивала преко Енглеске, нарочито памук и дуван, требало је набавити сувим путем, а то се могло само преко Турске. Организовање ове трговине могло се обавити само преко Аустрије. За ову сврху били су Грци и њихове трговачке компаније по аустријској царевини као поручени. Једнако, код куће и у Турској и у Аустрији, они су организовали потребну робу за целу Западну Европу. Ове моћне трговачке организације чији су се чланови налазили готово у свим важнијим трговачким градовима Западне Европе и Ближег Истока искористили су, најспособнији на бечкој чаршији, погрчени Цинцари Симеон и његов син Ђорђе.

⁴ Саопшт. г. Отона Поповића. У Београду постоји традиција као да су Сине, на свом путу за Беч, прошли кроз Београд. То је требало бити 1821-2. (Саопшт. г. Бр. Нушића). Ова верзија није тачна. Породица Сина је, као што видимо, већ раније била у Бечу.

Симеон Ђорђе Сина, бар тако изгледа, бавио се највише банкарским пословима. Његова банка била је већ тада једна од угледних. Он се нарочито обогатио за време континенталне блокаде када је успео да организује довоз памука и вуне из Индије. Тада је, изгледа, створио огромно богатство. Ради лакшег отправљања послова у османској Турској основао је и у Сарајеву једну банку. И углед и иметак су му очигледно нагло расли. Када је 1818 купио спахилуке Ходош и Киждију добио је племство са предикатом „од Ходоша и Киждије”. У дипломи се каже да је племство добио за заслуге око извоза домаћих продуката у Турску, око унапређења транзитне трговине, нарочито из Турске, и поред немира који су владали „у илирским земљама”, како је у дипломи обележен први српски устанак.⁵ Затим су истакнуте и његове заслуге око подизања и развијања домаће индустрије. Симеон Ђ. Сина женио се двапут. Прва жена била је Јерина Ципе (Czippe) (р. 1767 † 1793) а друга Катарина пл. Гира (Gyra) (р. 1777 † 1/V 1843). Прва је била од њега млађа 15 а друга 25 година. Са другом женом имао је два сина, Јована и Ђорђа. Умро је 1822.

Јован (Симеон) Сина (р. 19-I 1804 † 4-V 1869) био је ожењен Маријом пл. Никаруси (р. 6-IV 1818). И он се такођер бавио разним трговачким пословима али, изгледа, није био ни нарочито способан а ни нарочито срећне руке. Четрдесетих година прошлог века подигао је он код Семиклуша огромну шећерану, али је на њој врло много штетовао. Био је директор аустро-угарске народне банке, председник друштва за грађење железница, Дунавског паробродског друштва и многих других великих предузећа. Само од својих имања имао је годишњи приход 60.000 фор. Шаљиве Бечлије звали су га

⁵ Tóth S. Emlékbeszéd Hodosi és Kizdiai báró Sina Simon fellet. (1876). (Срп. Tóth).

„сиромашни“ Сина за разлику од његова брата Ђорђа, једног од највећих пословних људи у прошлости човечанства. Јован је умро без деце.

Ђорђе (Симеон) Сина (р. 20/XI 1782, Беч † 18/V 1856, Беч) био је ожењен Катарином Дера, пл. од Мороде (р. 24/VII 1792 † 10/VII 1851).⁶ Није нам познато колико је наследио од свога оца, ком је помагао у пословима и од кога се много научио. Постао је шеф једне од највећих банкарских кућа тога доба. Он је већ тада био врло богат човек. Кроз цео XIX век његово име значило је синоним богатства и то ће остати поглавито у нашим крајевима, а нарочито међу Грцима и Цинцарима.⁷ Наши књижевници и људи од положаја који су се налазили у Бечу гледали су већ у трећој десетини прошлог века на породицу Сина са изузетним дивљењем и поштовањем,⁸ те су се трудили да стекну благодиклоност и помоћ куће Сине.⁹

Ђорђе Сина развио је готово пословичну радност. Био је највећи банкар и један од најактивнијих покретача материјалних интереса свога доба. Бавио се најразноврснијим пословима, од исушивања мочвара па до најфинијих банкарских трансакција. Као трговац био је веома солидан. Ниједан посао на којем се могло зарадити није презирао, али никада није стављао све на коцку. Прљавим пословима није се бавио. По цео дан се разговарао са пословним људима. Стицање није било за

⁶ Наум Дера добио је племство са предикатом „од Мороде“ по својој добри у аралској жупанији (Новине србске 1821, 17). 1841 постао је Анастасије Дера кр. дворски придворник (Србске народне новине 1841, 25; Новине Србске 1838, 85).
⁷ Вукова Преписка I, 622; II 241, 244; Ст. Сремац, Каријера практиканта Вукадина (1921) 126; Ст. Сремац, Кир-Герас 38.
⁸ Мушички у једном свом писму (од 1821) пише готово наивно Вуку: „Еј Ђика! Еј, Сина! Ја мислим да тима богатшима — мало после док вам друго писмо уснишем — кушнем у двери милосердија“. А у другом писму вапије овако: „Еј, Сина! Еј, Ђика! Били бисте ми полубогови! Када би ми хотели позајмити на две године 5000 фор. (Вукова Преписка II, 250).
⁹ Вукова Преписка II, 525.

њего средство или сврха живота, него животни елемент. Многе домене радности у бившој Аустрији, а нарочито у Угарској, имају да захвале свој развој, па и постанак, Сини. И неке наше раније угледне и богате куће датирају своје богатство из времена када су сарађивали на пословима којима је управљао Сина.¹⁰

Ђорђе С. Сина бавио се нарочито трговином. У Аустрији трговина памуком и дуваном, изгледа, била је сва у његовим рукама. У Бечу и Пешти имао је огромна стоваришта памука, вуне и дувана.¹¹ Много је учинио око подизања пољопривредне и текстилне индустрије. Стекао је огромних заслуга за подизање путева и унапређење саобраћаја. Он је финансирао градњу железнице од Беча до Бура.¹² Био је један од главних акционара Дунавског паробродског друштва. Његовом заслугом уређен је саобраћај Дунавом између Беча и Будима. Његово највеће дело јесте градња ланчаног моста између Будима и Пеште. Године 1838 подигао је он „о свом трошку“ мост од дванаест масивних ланаца од кованог гвозђа, који су били тешки 40.000 центи. Мост је стајао око 7.000.000 ф.¹³ На првом стубу, на гранитној плочи, поред царевог имена и имена грофа Стевана Сечењија, забележено је златним словима и име барона Ђорђа Сине. Углед Сине био је у то доба управо огроман. О његовим кретањима доносила је белешке дневна штампа као о кретањима крунисаних глава.¹⁴ И

¹⁰ На пр. трг. кућа Поповић у Славонском Броду. (Саопшт. г. О. Поповића, дир. банке). И породица пок. д-ра Ђ. Јовановића проф. Универзитета, стекла је своје имање у вези са породицом Сина. Њихов отац био је управник на имању неког добра породице Сина. (Саопшт. г. д-ра Фил. Гранића, проф. Универзитета). У осталом и имена оба брата Јовановића: Ђорђе и Симон, сећају на готово једина мушка имена која долазе у породици Сина, дакле на присну везу са пор. Сина.
¹¹ Срб. нар. нов. 1838, 73. ¹² Иб. 1838, 69. ¹³ Иб. 1838, 72, 85.
¹⁴ 1842 забележио је наш Скоротеца (51) да ће у Будим доћи Сина заједно са својом женом Катарином. Кнез Милош му се обраћа за разне услуге, између осталог и да му нађе „васпитатеља“ за младе кнежеве (Вукова Преписка II, 677). ¹⁵ Wurzbach, Biographisches Lexicon XXXIV, 351-8.

поред свег богатства он је био необично марљив, штедљив и тачан. У свом раду и животу држао се девизе, стављене изнад породичног грба: „servare intaminatum“. Сам грб приказивао је усталасано море, као символ индустрије, а из мора се диже стена, као символ трговине и постојаности карактера.

Своје огромно богатство умножио је „шкрти“ Сина искористивши лакомисленост највишег аустриског, чешког, моравског и, нарочито, мађарског племства, те је покуповао велик број чувених историских замака са земљиштем око њих и уређењима на њима. Већ 1841 био је Сина власник многих спахилука у Аустрији: Маурбаха, Раполтенкирха, Гфела (Gföll) Фарафелда и Леополдсдорфа; у Чешкој: Пођебрада; у Моравској: Ајххорна, Велехрада, Mislivrice, Брумова; у Угарској: Тренчина (раније имање Илешхазија), Баана, Шимонторње, Ходоша и Киждије, Ритберга (раније имање грофа Хајоша), Орцидорфа и Калаче, Бистрице (раније имање барона Брентано), Толне (раније имање грофа Фештетића), Ерчина. Овим спахилуцима докупио је он, после 1841, у Доњој Аустрији: Дрос, Рехберг, Имбах; у Моравској: Ростид, Пиршиц, Хротовиц, Далешниц, Кирхау, Славитиц, Валч; у Угарској: Геделе (раније имање грофа Вицаја), Ерд, Ерчи (раније имање барона Етвеша), Кајмад, Блументал (раније имање Текелије), Фибиш, Сент Миклош и Лајден (раније имање грофа Зичија), Фелеђхаз, Киш Орос, Бебу, Симонгут (раније имање грофа Хуњади), Семпсе (раније имање грофа Естерхази), Нађ-Арад (раније имање грофа Зичи), Белатинце и Дубну. У Влашкој је имао спахилуке Дудести и Зиницеле, а у Грчкој Хепталофос. Од 1851 припадао му је и чувени замак Геделе, који је купио од породице грофа Вицај-Хедервари заједно са спахилуком за 1.300.000 фор. Касније (1864) откупила је ово добро једна белгијска банка, а 1867 откупила га је од ове банке угарска влада, те га поклонила цару Фрањи Јоси-

Барон Ђорђе С. Сина

фу као крунидбени дар. Поред тога имао је много монументалних палата у Бечу и по готово свима важнијим метрополама и градовима Европе.

Највећи део свога живота провео је у Угарској, а тек пред крај свога живота прешао је у Беч. У Бечу је развио банкарске послове као ривал чувених кућа Арнштајн и Ескелес, Гајмилер и Штајнмецмајер. Пред крај свога живота постао је „zweitreichster“ у Аустрији и један од најбогатијих људи у Европи. Када је умро оставио је у новцу око 80.000.000 форината сребра и 29 спахилука са 241.735 јутара земље опремљених најмодернијим справама за рад¹⁵ а поред многих монументалних палата у Бечу и у свим важнијим местима у Европи. Године 1822 добио је заједно са братом Јованом мађарски а 1832 аустриски баронат.¹⁶

Чуven по богатству, предузетности и радиности био је Сина обасут разним највишим почастима и високим одликовањима разних држава: био је грчки генерални конзул у Бечу, заменик гувернера аустријске Народне банке, први депутирац Коморе за велику трговину, претседник Аустриског железничког друштва, почасни грађанин Будима, Сегедина, Арада и многих места. Када је изабран за почасног грађанина Пожуна, забележио је један наш лист да је то учињено од стране града Пожуна „из призрења његовог, приликом прилива Дунава, показаног човекољубља и великодушија његових за оживити и распространити трговину у слободном краљевском овом граду, учињених заслуга”.¹⁷ За живота је помагао сиротињу и оставио неколико великих задужбина.

Њега је наследио Симеон Ђ. Сина, (р. 15/VIII 1810 † 15/IV 1876), био је ожењен Ифигенијом Ђиком, племенита од Дежанфалве (р. 20/VII 1815).¹⁸

¹⁵ Tóth 13—14. ¹⁶ Ib. ¹⁷ Срб. нар. нов. 1838, 68. ¹⁸ Породица Ђика била је веома богата и угледна. Главни спахилук били су им Белатишци у у заладској жупанији. (Tóth 11—12).

Прво је био директор банкарске куће Сина, али када је постао посланик Грчке на царском двору у Бечу, напустио је ово место. Грчку државу заступао је осам година не само на царском двору у Бечу него и на краљевским дворима у Берлину и Минхену. „Док му је отац био више банкар него барон, дотле је он био више барон него банкар”. Уживао је нарочито поверење и пријатељство грчког краља Отона.¹⁹ Приједи у његовој кући у Бечу на Хоер Маркту (Hoher Marckt!) били су на гласу. Вредност његове магнатске гардеробе стајала је око 800.000 ф. а одећа у којој је био први пут у аудијенцији пред царем вредела је, заједно са драгоценостима, око 600.000 фор.²⁰ Касније, пошто је престао бити посланик Грчке, водио је послове своје куће а нарочито банке. Основао је Први земаљски кредитни завод и Прво мађарско осигуравајуће друштво. На његовим огромним имањима било је стално запослено око 8000 намештеника разне врсте.²¹ Помагао је прво много и књижевност и науку и уметност. У Геделеу је основао галерију слика само за мађарску уметност. У Бечу, на старом Флајшмаркту, подигао је о свом трошку дивну грчку цркву. У Атини је подигао монументалну палату за академију наука, која је стајала око 1.000.000 фор.²² У току од двадесет година потрошио је на звездару у Атини, коју је почео градити већ његов отац, око 200.000 фор. Мађарској академији, у чијој је управи био члан, поконио је око 100.000 фор.²³ Чинио је и велике прилоге и разним чувеним католичким црквама, као вотивној цркви у Бечу, катедрали у Прагу, цркви св. Леополда у Бечу и др. И на добротворне сврхе давао је веома много. Од 1856 до 1876 дао је око 550.000 фор. Своје најмилије добро Раполтенкирхен, где је најрадије боравио, био је укра-

¹⁹ Tóth 25. ²⁰ Tóth 14. ²¹ Tóth 27. ²² Само је била штета како је на једном месту приметно Вајганд, што јој није могао поклонити и академике! ²³ Tóth 3.

сно крајним луксузом. Био је одликован највишим одликовањима разних држава и највиших институција. Био је тајни саветник, члан господске куће, аустриске и угарске, члан сената мађарске академије, итд. итд.

15 априла 1876 умро је у Бечу у својој кући на Хоермаркту Симеон Ђ. Сина, као последњи мушки изданак ове славне куће. Тело му је балзамовано проф. Рокитански а затим је пренет и сакрањен у Раполтенкирхену.²¹

Имао је пет кћери и једнога сина. Најстарија му је кћи умрла у цвету младости. Пре њега умро му је и јединац Ђорђе а иза њега су остале четири кћери. Анастасија удала се за капетана корвете грофа Виктора Хермана Вимпфена; Ирена удала се за кнеза Ђорђа Маврокордата; Јелена удала се за кнеза Гргура Ипсилантија, грчког посланика на аустриском двору; а Ифигенија удала се за војводу Едмунда од Кастрија, (duc de Castries), шурака претседника Француске републике Мак Махона. Тот, који је написао његову биографију за мађарску академију запитао се са чуђењем како да се ниједна није удала за Мађара!

Сасвим смо далеко од помисли да би се, у ово неколико реди, могла дати ма и приближно пуна слика начина рада ове занста чувене породице. Њен значај по националну економију и финансије на подручја тадање Аустрије тешко је одредити. Ми можемо тек да наслућујемо способности и начине по резултатима које су ови људи створили. Проучити њихов живот и рад била би уистину интересантна и врло корисна ствар. На жалост, не верујемо да ћемо скоро видети једну пристојну студију о овој породици, која је, као што видимо, била у тако тесним везама са Балканским Полуострвом, па и са нашим народом.

²¹ Tóth 28.

Изглед наше чаршије

За све време од средине XVIII до средине XIX века не изгледа да су постојале неке веће, знатније разлике између наших чаршија у крајевима северно од Дунава и Саве и у крајевима јужно од ове границе. Настањене, углавном, етничким елементима исте културе, истог начина живота и укуса, оне су имале и исту физиономију.

Још пре сто година показивала је наша чаршија, и пречанска и србијанска, ретко шарену слику, и по вери и по језику. Пречанска је ипак била, бар у извесном правцу, више јединствена; она је била само хришћанска. У србијанској чаршији становништво се делило на хришћанско и муслиманско. Муслимани су били и етнички и расно врло разноврсни. У чаршији преовлађивали су Османлије а у посадама потурице, пореклом највећим делом са Балканског Полуострва, али и из осталих делова турске империје, азијских и афричких. Хришћанско пак становништво иако је, без мало, било све православно, ипак је и у етничком погледу било веома шарено. Поред Срба могли су се видети Грци, Цинцари, Арбанаси, Бугари и Цигани из готово свих делова Балканског Полуострва, и по којима Јермени и Грк из Мале Азије. Поред ових словних људи виђали су се врло често православни калуђери из свих делова Балканског Полуострва, Русије, Влашке, са Атоса и из Грчке, па и са источних страна, из Јерусалима и Синаја. Оно што је рекао Стеван Сремац за некадашњи Дорћол и Зерек, „да не знаш је ли шаренији и издрпанији архи-

тектурски или етнографски¹ може се применити на све наше чаршије и вароши. Наше су чаршије у то доба, и по становништву, много личиле на данашње левантинске вароши. Сви су се ови облачили и носили као у свом родном крају. У кући, у својој породици, и у својој групи, говорили су они језиком своје групе, а у чаршији једним, мање или више, погрешним словенским језиком, који је био доста далеко од језика којим је говорио наш народ у овим крајевима. Они су говорили, као што је написао Полит за Бељанског, грчког учитеља у Новом Саду, да је говорио „српски по бугарски, а мешао је и турске речи”.²

¹ Погрешно адресовани аманет. Приповетке Ст. Сремца. (Изд. Срп. књиж. задр.) I, 133. ² Успомене. Интересантно је у многоме ово писмо Стевана А. Куманудија које је упутио Сретену Л. Поповићу.

Из Атине, 21 августа 1880.

Почитаемий Господине!

Адрија Куманудис, мой синовац, показао ми је ови дана вашу књигу „Путовање по Новој Србији”. А ја одма почео да читам, са надеждом да ћу наћи добре ствари, и тако је и било. Управо вам кажем, нисам онаку књигу читао од њих времена па и у разним језицима, као грчки, немачки, француски. Редко се налази таков, природниј дух и истинитост и смотреније разних народних обичаја. Радио (радовао) сам се што у ову књигу нашао скоро све што сам ја као дете од 8 до 15 година видео и поживио у Београду, где смо се преселили били из Адрианопол. Мјеста и људи, чича Саву, сладко-певца учитеља Миша, слепо-Ђура, кога сам врло добро познао и говорио више пута у дућану мог стрица Георгије Шекердија на Зејрекџ и при том учитељи Мнајла и Лаза, а још магаци на Сави и прочая и пр. Благодаримъ Вамъ за све то и за ваше друге ствари, кое још зато, што стоји у књигу за гробље на Палилулу, где лежи и мой отац и браћа и стриц (или ујак) брат мога оца. Незнам како се управо каже. Особито хвалимъ васъ за ваше народољубиост и за добре савети које ми вашим Србима дате у сваке прилике, као кад пишете за Татари и њихи обичаја, о којимъ и ја овде моима децама досад више пута говорио, и они се чуде. Таки савети су и они кои дате кад за веште (Wäsche) говорите и проч. и проч. Неки од ове и за нас су (Грке) вредне, јер и ми нисмо сасвимъ здрави у цивилизаторном путу. — Ја сам господине Гркџ и искрено желимъ да сваки народъ се развије

Највиши слој, и материјално и културно, неку врсту друштвене аристократије, чинили су Грци и погрчени Цинцари. У тадашњем нашем чаршијском друштву, како Драгутин Илић прича за Београд, били су они „што и со хлеба”.³ „Сви угледнији занати и трговина налазиле су се у њиховим рукама”.⁴ Трговина, нарочито велика, била је, без малог, потпуно у њиховим рукама; банкарство поготово. У Београду су најугледније каване, а свакако

како хоће, и слободан остаје или буди, ако још није. Зато сам њ ово писмо, као што сам знао просто и да ми опростите ако сам много грешно, јер мало нешто учио сам српски, и без њ граматике кад је био учитељ Лаза, коме су у то време језик отсекли за буну против Милоша: ондак, или мало после и мога она без узрока водили су са буканијама у Крагујевцу, али су се, Бог даде, ослободили скоро. После тада учио сам старо-грчки језик под једним грчком учитељемъ, Јани Мишу, четири године у Београду, а гди, у којој кући? у механу једног Србина Стеве у крај пијане (порте) црквене близу господарског коњака и каване грка Томе (ејим-Томе). У горњим етажес мисмо читали неколико двадесет деца (Грке и Цинцаре) а доле у механу винули и свадиле си се људи и особито цигани, кад су тамо сваке године долазили једанпут да се определи њим харач, то је било мислим пре 1830 године. Незнам ако се ви сећате ове ствари, јер нисам свршио вашу књигу? (Сећам се те како, јер сам и ја онда, како сам навршио седму годину као и остала деца, пођен пред арачлије, да ме упишу у арач јер је онда свако мушко дете од седме године плаћало арач).

Више би писао вам ако ми недопадше срамота да тако много грешим. — Извините господине прошу покорно јер знам мало и Руски кад сам се бавио две и по године у Сидистрији као практикант у тамошњу грађанску канцеларију, и после вратим се у Београд и отац ме отпрати у Немачку да учим филологију. Последњи пут сам био у Београду 1844 до 1845.

Живите здрав мој Господине на многая лѣта за пољзу и славу нашега народа. Да Бог да и да будиемо скоро комшије, али хоћемо да сте искрени и праведливи ви Срби а и мићемо ађрујте онако бити, кад добра граница међу нам се определи. П. п. Поздравите од мое стране г. г. Милована Спасића и... Петровића и ако кој се још сећа мог лица. — Вајда сам за столица пута грешно, ал не могу другче писати Српски.

Остајем и т. д.

Стеван А. Куманудис

рођен у Адрианопол 1818 год.

(Сретен Л. Поповић, Путовање 302—303)

³ Драг. Илић, Хаџи-Дива (Изд. Срп. књ. задруге) 7. ⁴ Љб 16.

и најуређеније, биле њихове. Дуги низ година били су готово прави господари београдске чаршије: Ичко, Дана, Ђерман, Георгијевић, Тоска, Хази-Тома, Јован Кумануди, Гуша „Велики“, Дука Пешичка, Христодуло, који су понекада, готово суверено, у пословима одлучивали. То су били ретко способни и, вероватно, врло честити људи. И као целина а и појединачно они су се врло добро држали све до краја прве половине XIX века. „Још педесетих година Грко-Цинцари господарише по главној чаршији и Зереку бацајући у присенак оне српске дућаниће по окрајцима Београда”.⁵ У то доба чине они у нашем друштву елиту.

Својом способношћу знали су они да врло брзо створе велике капитале. Ипак у њихове куће тешко је продирао луксуз и расип. Ни у њиховим најбогатијим кућама није се бацало. И поред свег тврдичлука њихове су куће биле најлепше не само у нашим чаршијама него и у Бечу и у Пешти. Чувене су биле у Бечу палате породица: Дарвара, Сина, Ђике,⁶ Думбе. Једна од највећих и најлепших палата у Пешти свога доба била је палата грофа Наке у крају на Дунавском пристаништу. То је била палата истих оних Нака који су у својој кући, четрдесетих година прошлога века, држали чувене приватне балове⁷ о којима је писала бечка, пештанска и наша штампа. У Земуну и у Београду најлепше куће биле су њихове. На своме путовању кроз наше крајеве отсео је цар Јосиф II у Караматиној кући,⁸ а цар Фрања I у кући Цина Вулка.⁹ Поносни Карамата поставио је на плафон, у соби у којој је боравио цар Јосиф II, црног двоглавог аустриског орла. Приликом свога боравка у Београду херцог од Бордоа отсео је у кући Андрије Ђике.¹⁰ Кућа у којој је била прва српска школа, Доситејева, припадала је Кутули. Ку-

⁵ Ib. 17. ⁶ Neuer Marktplatz. 1838 била је редакција Срб. нар. новина у њиховој кући. ⁷ Срб. нар. новине 1841. 41. ⁸ Soppion 368. ⁹ Марковић, Земун 118. ¹⁰ Срб. нар. нов. 1839, 140, 148.

Хази-Димитрије Потњу

мануди, Антуле, Загла, Гуша „Велики“ (Боди), први су подigli модерне, укусне куће у Београду. И у осталим нашим градовима њихове су куће биле, каткада, ванредно лепе, често пута кнежевски уређене.¹¹

Природно је да је у чаршији превлађивао њихов укус и њихов начин живота. На њихов се начин носило, живело и владало. Угледне чаршијалије, и они који нису били Грци, облачили су се као Грци. На глави се носила црвена капа,¹² обично тзв. дињара. тј. „тврда и обла, јајаста капа, налик на половину диње. Такву су капу носили махом варошани, како по Србији тако и по Румунији и Грчкој”.¹³ Од одела највише су падале у очи широке димлије, које је и Доситеј, као дете, нарочито запазио и, поред тога, облигатна, дугачка антерија.¹⁴ Огрнути су били „емир-боје ћурчетима, оперваженим лисичином”, „са бројаницама у руци и дуванкесом за појасом”.¹⁵ Ношњи су нарочито припадале бројанице без којих се Грк или Цинцарин није могао замислити.¹⁶ Угледнији и богатији људи имали су бројанице од дугуљастог ћилибара.¹⁷ На ногама су се носиле јеменије са подвијеним врхом и ружом од сахтијана на врху.¹⁸ Покаткад се могао видети и по који Грк „у великој цариградској тантули и у црвенијем шалварама и жутијем мествама и напучама”.¹⁹ Овакав начин одевања наше отменије чар-

¹¹ Кућа Христула у Нишу није заостајале иза ковака кнеза Милоша у Београду и Крагујевцу. И у провинцији је био исти случај. У Шапцу, пише Љуба Павловић, они „убрзо излазе на глас као најбогатији, најокретнији и најутицајнији. Њихови су домови најистакнутији, радње најснабдевеније, они су најбоље одевени, највеселији и свугде први. Њихове су жене, оделом, пријемом и управом у кући најистакнутије. Оне су већином из истих места. Биле су вазда скромне, штедливе и према народу врло пажљиве. (Гласник геогр. др. 9. 59-60).
¹² Пирх 32. ¹³ Хаџи-Диша 6. ¹⁴ Хаџи-Диша 6; Ст. Сремац, Путујуће друштво (1910) 34. ¹⁵ Хаџи-Диша 6. ¹⁶ Сремац, Приповетке (Изд. Срп. књиж. задруге) 22. ¹⁷ Хаџи-Диша 11. ¹⁸ Хаџи-Диша 60. ¹⁹ Грађа 77.

шицке класе одржало се доста дуго, све до бомбардовања Београда; то нарочито вреди за антерије.²⁰ Угледнији људи титулисани су са „ћир“ („кир“) а жене са „ћира“ („кира“). Посебно поштовање уживале су хаџије, који су се са овим називом и потписивали.

Понашање Грка сматрано је као пример; „побожан као Грк”, „љубак и разложит као Грк”.²¹ Корачају „ситно”,²² „достојанствено”, „погнуте главе” и „ћуте, а кад проговоре, то иде тихо и полако, како личи једној старој и савршенијој раси”.²³ Једном речју, бити Грк сматрано је за нешто лепше, боље, отменије. Унука Карађорђа, који је толико мрзео Грке, добила је име – Клеопатра. И поред тога што је правих Грка у Београду било сасвим мало, ипак је цела физиономија Београда, уколико је изгледао хришћански, изгледала грчка.²⁴ Нарочито је то вредело за главну чаршију која је била грчка; Дорћол, а унеколико и Зерек, били су цинцарски.

Један интелектуалац њиховог порекла мисли да су они на Србе утицали нарочито „у погледу домаћег комфора, хигијене и међусобног опхођења”.²⁵ Куртоазија цинцарска, како сам је ја запамтио, одударала је јако од неуглађеног понашања њихових суграђана Срба, и то је био главни узрок њиховом туђењу”. „Гостопримство”, оно широко словенско, заиста није била особина цинцарска, али не зато што су они жалили потрошити. Устабаше еснафске, Цинцари, сматрали су да је испод достојанства остављати еснафској каси на терет трошак око еснафске славе. Што нису примали ма кога у своје куће, било је оправдано. Фамозно „ре-

²⁰ Саопшт. г. К. Главнића, министра у пензији и г. П. Типе, инспектора Министарства просвете у пензији. ²¹ Хаџи-Диша 16. ²² Љ. ²³ Кир-Герас 37. ²⁴ Т. Р. Ђорђевић, Из Србије кнеза Милоша II, 169-170. ²⁵ Између осталог негацију коју треба извести ћутке у неким крајевима манифестује се покретом главе од горе доле, а кретање главе у хоризонталном правцу значи афирмацију.

кла-казала” и слабо вођење рачуна о моралној осетљивости женскиња отуђивало је куће цинцарске и оне су општиле само међу собом. Али су зато биле чувене њихове гозбе. Фамилијарни балови Ћир-Тасини били су на таквој цени да је прва елита београдска сматрала за част да добије позив на Ћир-Тасини бал. Требало је имати протекције и гаранције од целог друштва. Било је случајева да су Сављани бивали искључивани”.

„Али се са њима повукла из друштвеног саобраћаја и куртоазија. Питоме и углађене Цинцаре сменили су сирови Срби, који су се мало разликовали од „лађара”. Требало је да прође пола века, па да се са Запада унесе нешто мало „гланца” у чаршију, али је и тај слабо прилањао за рапаву кожу. Чак ни даме нису пролазиле увек у миру. Запети конопац преко улице обарао је многу повоситу госпођицу на кадрму, те су после брижљиво обилазили чаршију да изађу у варош. Тако је изгледала Сава кад сам ја наишао на свет. И деца су била разуздана. Битке на бари Венецији биле су редовна појава. Чак ни злогласни Коча Бели-Марковић, као члан кварта врачарског, није успевао да их укине. Ни остали крајеви нису боље изгледали. Савамалци су се тукли са Врачарцима с једне и с Дорћолцима са друге стране, Дорћолци са Палилудцима и Савамалцима, Палилудци са Дорћолцима и Врачарцима. Цела периферија Београда била је у знаку Марса”.

Њихове каване биле су најбоље и најугледније. И Пирху су у Пожаревцу препоручили, вероватно као најбољу, кавану Димитрија Грка.²⁶ Ове су, по правилу, имале грчке натписе. Једна од најугледнијих у Београду била је Јемандина²⁷ са натписом „Ксенодохион тис Русијас” или, како су је Срби кратко звали, „Код Русије”.²⁸ Ту је био главни

²⁶ Пирх 53. ²⁷ Овај Дијамант звао се Ђорђевић. ²⁸ Ва. Ђорђевић, Успомене 59-60. Називала се до лутеранске цркве где је данас палата Академија наука.

Хаџи-Калина жена Дим. Рошу, р. Брандсбурга

скуп Грка трговаца, па је стога звана такођер и „Трговачка”. Друга, такођер врло угледна, кафана била је Ђир-Тасина, „а коју су посећивали власници магаза и радњи у савском крају”. „Све те магације посећивале су поглавито Ђир-Тасину кафану, својину Тоскића. Ђир-Таса је био типичан претставник „културтрегера с југа”. Опис његов дао је др. Владан, ако не баш у Отаџбини, коју је он „издавао” како су га дирали официри”. „Та је кафана отворана рано ујутро. Око пет су већ били гости на окупу и до седам су се расправљала дневна питања и трговачки послови. Око седам се друштво растурало да се скупи по ручку на кафу која се шла тако рећи с ногу. Али се тај кратки рок накнађивао у вечер. Зими се чаршија већ затварала у четири и остатак времена до вечере проводио се код Ђир-Тасе. Трагичан крај овог симпатичног претставника „последњег Цинцарина” био је и крај патријархалног чаршијског живота. Наступили су нови дани и нови људи са новим обичајима. Западна култура славила је триумф своје победе над источном”.²⁹

И у кафане почела је већ из раније продирати западњачка култура. 1834 у Ећим-Томиној кавани налазио се „добар билијар с малим и великим куглама и такумови”.³⁰ У овим кафанама почео се развијати друштвени живот. У њима су се почели приређивати балови. У Београду је први почео приређивати балове Коста Нана Костић.³¹

И по професији разликовали су се Грци и погрчени Цинцари и Словени од чистих Цинцара и Словена из тих крајева. Грци и они који су се „грчили” бавили су се искључиво трговачким и новчарским пословима, а доста често држали су

²⁹ Саопшт. г. П. Типе. ³⁰ Новине србске 1834, 120. ³¹ Један бал објавио је он 1854 г. под позивом „обзнана балова” (Новине србске 1845). У то време компоновао је неки Грк Александар Морфилис Нисис „Поздрав србским дјевама. Валцери за клавир”. (Срб. новине 1846, 322).

Константин Хадија

и угледне каване. Они су били најутицајнија елеменат у нашим главним чаршијама, нарочито дуж Дунав (Беч, Будим, Нови Сад, Земун, Београд, Смедерево итд.). Цинцари су били претежни на периферијама већих насеља, на селима и по варошицама у унутрашњости. И Цинцари су се бавили трговином, али малом, и занатима, почевши од зидарског па до свих оних животних потреба и намирница (као месари, хлебари, сануџије итд.). Поред тога они су држали све друмске механе. Једном речи, да неко буде сматран за Грка требало је, поред тога што је говорио грчки, да се од других разликује професијом и друштвеном углавеношћу. Уз Грке су држале често и Јермени.³²

Грци и они који су се сматрали за Грке били су поносни на грчку прошлост и на свој економски и друштвени положај, па су се издвајали од осталих етничких група, које су често готово презирали. И између себе правили су разлику. О реду — рангу — водило се у грчком друштву много рачуна. Прави Грци чинили су за себе одвојено друштво. Они су се одвајали и од Цинцара, па и оних погрчених, а поготово од Срба. „Напред су ишли Грци а за њима Цинцари”.³³ Ко је био Грк, а ко Цинцар, на то је било увек а и данас је тешко одговорити. Управо, како је Сремац врло духовито написао, „да се ни тада а ни доцније у чаршији није могло никакo дознати ни за једнога шта је: Грк или Цинцарин”.³⁴ Биће да су подметали цинцарско порекло онеме, кога су хтели да омаловаже.

Највише су се погрчавали Цинцари; управо идеал Цинцарина био је да постане Грк. Али поред Цинцара много су примали грчко име и Словени из данашње Јужне Србије, па и сами Срби.

³² У Београду угледна кућа Хербез била је јерменског порекла. ³³ Кир-Герас 73. Грофови Наке имали су у цркви у Великом Семиклушу, одмах до архијерејског стола, као неку локу, у коју се улазило и споља, из дворшта. ³⁴ Кир-Герас 7

Иначе се Грци са Србима, без велике потребе и невоље, нису много мешали. Србе су уважавали „као добру муштерију али никако и као равне грчко-цинцарској нацији”.³⁵ Од Срба су се одвајали где год су могли. „Од вајкада су се они, пише Сремац, у свему делили од мештана Срба и хтели да буду над Србима као зејтин над водом: у цркви, у чаршији, у кафани, у читалишту, па следователно и у школи”.³⁶

Грчки језик сматран је као језик отмене класе. Питомци митрополита Јована Ђорђевића, Мојсије и Димитрије Рашковић, плаћали су, као студенти у Лајцигу, учитеља „за начатке грчког језика и књигу Лукијана” и „годишње ученије тј. толкованије Омира, Лукијана и Плутарха”.³⁷ Први учитељ и васпитач Карађорђевог сина Алексија био је Родофиникин, а Милошевих синова Ратос. Све што је рачунало на бољи положај, од шегрта из чисто српских крајева, па до „кнежевских бегова” и њихових сестара, све је то учило грчки. „Грчким се језиком постижавала квалификација за више положаје у друштву”.³⁸ „То је онда за трговце било као што је данас знати француски”.³⁹ У првој половини XIX века, прича Сретен Л. Поповић, „кад би се изучио псалтир од корица до корица, тада је сва ученост српске школе исцрпљена била. Који би се, и даље и више, учити хтео, тај је прелазио у грчку школу, јер се онда београдска интелигенција, поред грчких владика, приклањала грчкој образованости, иако нису сви били прави Грци него Старо-Срби из македонских крајева”.⁴⁰ Тако је Анта Протић учио грчки у Смедереву,⁴¹ Ђорђе Протић у Земуну,⁴² Аврам Петронијевић у Ор-

³⁵ Хади-Дини 15. ³⁶ Кир-Герас. ³⁷ Д. Рубарац. Историја катихизиса арх. Јов. Рајића 34. ³⁸ Срп. књиж. гласник. XXVI. 308. ³⁹ Вл. Ђорђевић. Успомене 61. ⁴⁰ Путовање по Новој Србији. ⁴¹ Поменик 574. ⁴² Ibid. 576.

шави.⁴⁴ И Јован Протић знао је грчки. Милошева кћи Савка, најдаровитија кћи Милошева, која се удала за Николића, учила је и знала грчки.⁴⁵ Први страни језик који су учили синови Аврама Петронијевића био је новогрчки. Учитељ им је био Спира Јефтимијадес, касније доктор медицине.⁴⁶ Димитрије, отац г. Косте Главнића, бившег министра, прво је учио грчку школу у Београду (између тридесетих и четрдесетих година прошлог века) а тек затим немачку у Винковцима.⁴⁷

Некад, не давно, још пре непуних сто година, чуло се у нашој чаршији доста грчки. Њиме су се служили не само Грци и они који су мислили да су Грци, него и сви они који су желели да се рачунају у боље друштво, у вишу класу. Тада су се по нашим чаршијама могли чути не само поздравни и разговори него и грчка песма.⁴⁸ Ако је ко хтео да каже какву лешу мисао или пословицу, он би рекао мисао каквог грчког мислиоца или грчку пословицу. На грчком језику вођене су трговачке белешке, кореспонденција и трговачке књиге, а писани су и тестаменти. Дед Змајев, новосадски трговац, потписао је свој тестамент грчки. Нарочито то вреди за Београд, Земун, Нови Сад и Пешту. Грчки се језик још дуго одржао и у турској империји, код православних народа, као језик отмених кругова. Још при крају XIX века разговарало се у Битољу са послугом нашим језиком,

⁴⁴ П. у једној филијали породице Сине (1826). Своје знање грчког језика продубио је касније у Цариграду (Страњковић, Вучићева буна 127-8. ⁴⁵ С. Д. Поповић, Путовање 102. ⁴⁶ Саопштење г. д-ра Ређе Поповића, проф. Универзитета. ⁴⁷ Саопшт. г. К. Главнића. ⁴⁸ Г. М. Ивковић, познати познавалац нашег језика, мисли да су неке реченичне конструкције које се употребљавају у нашем чаршинском језику, узете из грчког језика. И оно „лепо“ уместо „добро“ које се употребљава у Београду, мисли — и нама се чини — са разлогом, да је узете из грчког. Преведено је грчко „кала“ са лепо — али погрешно, јер грчка реч „калос“ значи приобитно „леп“ али у овом случају значи „добар“.

Дука Пешка

док се у посетама разговарало грчки.⁴⁹ У осталим местима, као Карловцима, Вуковару, Осеку, Броду, Загребу, где су претежно живели непогрчени Цинцари, били су грчки утицаји много слабији.

Нарочито су у Београду били јаки. Београдско Читалиште држало је и грчке новине. Неке грчке новине, поклањали су Читалишту или позајмљивали угледни Грци чариницама. Тако је 1847 добило Читалиште на поклон грчке новине Еон од Наума Веде, а на позајмицу од Куманудија новине Хронос, Исократис, Атине и Амалтија. У тадашњим нашим новинама нарочито је пажљиво вођена рубрика „Грција“, у којој се извештавало о догађајима у Грчкој. Неки наши часописи били су каткада у врло знатној мери испуњени причањима о јунаштву Риге од Фере, Боцариса, Буковала, Цавеласа (Гавеле).⁵⁰

Није чудно што је, при таквим приликама, како пише један наш писац, „међу Србима било већ и таквих људи који, иако не имађаху ни капи крви потомака са Термопила, ипак својим васпитањем беху толико успели да се отресу варварских особина свога племена и да се подражавањем и опхођењем у животу јако приближе потомцима јелинских и римских филозофа”.⁵¹ Колико је Доситеју, као детету, импонувало све што је било грчко види се из његових речи, како је, прича он, „спавнајући, сањало ми се не само да грчки савршено читам, и тање и лепше него старац Дима изговарам, него као да сам и у грчке аљине и широке димлије обучен”.⁵² Још средином XIX века било је међу Србима у Београду таквих „чији су се идеали стојили у једну сврху: да се ороде са племенитим потомцима класичне нације те тако, у свом будућем породу, исправе погрешку својих ро-

⁴⁹ Weigand I. 6. ⁵⁰ Чланак о Ђорђу Цевали у Нов. срп. 1835. 107-8. ⁵¹ Хаџи-Диница 15. ⁵² Дела (1911). 22-23.

дитеља”.⁵³ Иако их Милош Обреновић није трпео, ипак су зетови Обреновића били, готово од реда, Грци или погрчени и посрбљени Цинцари. Зетови Милошеви били су Бајићи, пореклом из Блаца, и Николићи, чије нам порекло није познато. И Јевремови зетови били су Грци. 1834 у Новинама Србским изашло је ово званично саопштење: „Свијетла фамилија књаза србског Милоша имаће 18 фебруара веселје. Две најстарије кћери Његовог Сијатељства, млађег књажевског брата Јеврема, Јелка и Симка, близнакиње, венчаће се исти дан заједно у Београду. Прва полази за земунског пицара г. Константина Хадију,⁵⁴ а друга за великог београдског трговца, Јанаћа Германа, једног од браће која у Београду воде знамениту трговину под именом браће Германија”.⁵⁵

Наши су градови све до осамдесетих година прошлога века били у многоме балкански градови. Све до тога времена били су у нашим градовима развијени балкански занати (ћурчије, кујунџије и др.), чији су главни носиоци били људи из овога круга. И однос трговаца према муштеријама није био за дуго времена западњачки. У овом правцу увео је у Земуну, у првој половини XIX века, нов ред веки Јован Зако Јовановић, који је био према својим муштеријама врло предусретљив, готово понизан, док су муштерије дотле прво прилазиле руци господара и истом тада биле послужене.⁵⁶

Њихов утицај био је и у другим правцима знатан. Они су нам свакако донели своју кујну, познату по особитој изради и нарочито пријатним у-

⁵³ Хаџи-Диница 97. ⁵⁴ Хадије су пореклом из Мелника ⁵⁵ Германи су били из Блаца. (Новине србске 1834. 25. ⁵⁶ П. Марковић, Друштвене прилике.

кусом.⁵⁷ Поред јела примљена је од њих и кава и чибук.

Иако су се и у цркви, и у школи, и у друштву одвајали од Срба, они су ипак водили рачуна о Србима као својим муштеријама, па изгледа и о томе како би грчки језик и утицај раширили међу Србима. Осим тога и корист од знања српског језика није била ни за њих незнатна и стога између оно мало књига, изданих од њихових људи, највећи је део посвећен стицању знања из грчког или српског језика.⁵⁸

⁵⁷ Слатко од ружа се сматра као цинцарски специјалитет. (г. Ђ. Радојичић). У Босанској Посавини „као особитост помињу се и два „калајивска“ јела: калајивским буреком зове се и сада пита с месом која се не прави у гужве, као што се обично чини у Босни, него се коре полажу, а букввала је специјално њихово јело које се прави тако да се врућа проха смрви, помасти, или позејтини, и поспе сиром“. (Филиповић, Модрича 46-71. ⁵⁸ 1770 издан је у Венецији „Букварь съ литерари гречеславенскимъ иждивениемъ же честнаго братства господаров Греков, земунских жителей и въ пользу и употребленіе двѣмъ (греческимъ) учениамъ (словенскомъ буквомъ)“. (Новаковић, Библиографија бр. 42). 1803 издао је грчки учитељ у Земуну Георгије Пала Захарије Рѣчник греческо-славенскій въ пользу славеносербскаго јуношества (Ib. бр. 245), а 1814 Еллингреческу граматику за славеносербску јуност (Ib. бр. 459). 1837 написао је В. Радишић Грчку читаоницу за употребљеније србске младежи. У Београду, у књаж. срб. типографији, 1837, на м. 8^о стр. 180. 1845 штампана је књига: Р. вѣ П. К. Израженија-разговара, рјечник, пословице и приповеднице. На греческом, турском и српском језику. Са греческом и српском грађанском азбуком. 1845. (Новаковић бр. 1389). Исте године објавили су Георгије Киридис и Јефтимје Аврамовић: Руководство к брзом и лакому наученију греческог и србског језика. (Ib. бр. 1352). Исте године штампане су у Београду и Стихне, или први основи греческог језика. (8^о стр. 174) (Ib. бр. 1392). 1846 написао је Јефтимје Аврамовић. Читанку новогрчког језика за потребе трговачке школе. У Београду. (Стр. 163, 8^о) (Ib. бр. 2000), а 1855 написао је: Граматика новогрчког језика за употребу трговачке школе. (Израдио Ј. А., проф. јелиногрчког језика у гимназији београдској, с. 158, 8^о. 1855. (Ib. бр. 1931). 1853 штампао је у Београду Риста Јовановић, Мали грчки србски рјечник с разним разговорима. (Ib.) 1863 објавио је Никола Јанакилис, учитељ грчког језика у Новом Саду „Ново упутство за

Хаџи-Тома.

Догађаји од важности по грчку судбину налазили су одјека не само међу овим елементима у Београду него и у пречанским градовима. У Вршцу, месту где они нису никада били нарочито јаки, основана је тих година школа, а Јован Ст. Поповић издао је „Седмостручни цветак“ да укаже на „важно стање садашње Гречије и њених житеља“. У књизи су преведени и неки стихови са немачког и грчког језика о „љубави, неутрудној ревности и прочим националним врлинама родољубивих Грка, који су од много векова удивљенија и почитанија достојним себе показивали“. У књизи се налазе преведене песме грчког песника и родољуба Риге од Фере, Корајиса и др., посвећених Јелади и Јеланима. „Обећавао се и грчки текст горепомнутих стихова и нека мелодија у ногама и слика на бакру резана“.⁵⁹

Неки пречански градови, бар по распореду својих улица, задржали су све до данас карактер балканских градова. Полит описује Нови Сад из времена пре 1848 као „полуоријенталну“ варош, у којој је било доста кућа баш и на пијаци са рогљевима, са докситима, дућана са тзв. ћепенцима. Куће су имале широке стреје, тако да си по киши могао ићи по суву читавим дунавским, ћурчиским сокаком, па и пијацом. Те широке, ниске стреје чиниле су да су улице изгледале сасвим узане. У оно доба, пре буње, биле су наспред пијаци симницнице и прљаве крчме“.⁶⁰ Угледни трговци и занатлије седели су пред својим локалима у оријенталном оделу, са плитким цинелама на ногама и чибукан у устима и разговарали грчки.⁶¹ Врло је обичан случај да су и српски трговци знали грчки а Цин-

учење грчког језика, које је већ у штампу дао. Књигу је тако написао, како ће се што боље моћи употребити, тако да се из ње Србин грчком а Грк српском језику научити може. Биће готово до половине новембра ове године“. (Даница 1863, 634).
⁵⁹ Глас 74, 8-9. ⁶⁰ Покојници 35. ⁶¹ Тако на пр. у Вршцу. (Саопшт. г. К. Мандукића).

цари врло често и турски. „Мој покојни отац — прича Полит — ми је казивао, да је наш покојни дед знао потпуно турски. Имао је једног пријатеља, који је такођер знао турски, па би недељом на клупи пред кућом свагда турски говорили“.⁶²

Београд је имао нарочито грчку боју. Митрополит и његови чиновници били су обично из грчких крајева. Трговци и занатлије били су пореклом претежно из Македоније и Бугарске. „Најпре је у општини било више Грка а мање Срба, доцније се ово стање изменило у корист Срба. Кореспонденција између кнеза и општинских чланова вођена је на српском језику, али су се грчки општинари и чланови еснафа потписивали грчки“.⁶³ Милош Обреновић није их марио. Осећао је и знао да они у свим стварима, па и у крупнијим српским народним пословима, гледају првенствено грчки национални интерес. Цинцари и Грци у Београду исто тако пратили су са очигледним симпатијама грчки устав, што је дошло до ушију београдском везиру, који да митрополита Агатагела и још неке Грке затворити. Милош им 1823 у писму преко базрђанбаше Марка Георгијевића припрети да пазе шта говоре и раде, „држећи за право само оно што је царству и народу нашем (sc. српском) полезно“.⁶⁴

И у неким мање важним местима они су давали тон. „Они су владали Смедеревом све док се нису претопили и посрбили, учећи нас штедљивости и марљивости. Једина им је мана што за ово сто година нису уз Србе научили ратовати, него војску и сад избегавају као и смедеревски Цигани“.⁶⁵ „Њиховом утицају има се приписати да људи из суседних места сматрају Смедеревце за љу-

⁶² Покојници 35. Још за време нашег детињства, у Земуну, вероватно утицајем цинцарског становништва, употребљавало је српско становништво веома много турских речи, можда нешто мање него што га употребљава данас наше становништво у Скопљу. ⁶³ Срп. књ. гласник XXVI, 305. ⁶⁴ В. и Н. Петровић, Грђа II, 439-440. ⁶⁵ Самоуправа од 18 фебруара 1928.

де лукаве или нижег карактера. Смедерево ужива глас шпицловске вароши, тј. људи лукавости, подвала, шерета, али и свечаности и здравица".⁶⁶

Грци и Цинцари су још дуго, свакако не бирајући средства, успевали да буду утицајан фактор у нашој чаршији. Они успевају да се одрже и у општинама и на другим положајима, ако не као Грци а оно као Срби. Ђелешевићева „Ружа“ донела је 1865 списак „општинара београдских“. Она их је поређала овим редом:

Тина—Кика	Дука—Зука
Далађура—Карагуна	Фича—Мича—Нича
Тоска—Папамоска	Антула—Арменула
Шпец—Зец	Панакостопуло—Аргиропуло
Нуша—Гуша	Манак—Поливак
Рода—Бода	Капра—Кипра и многи остали Срби ⁶⁷ .

Г. Нушић се сећа да је од неког чуо као да су и неки записници у београдској општини вођени на грчком језику. Нисмо могли проверити колико је истине у томе као да су пре осамдесет до сто година Грци и Цинцари у Смедереву водили расправе у општинском одбору и неке општинске књиге на грчком језику.⁶⁸

⁶⁶ Саопшт. г. М. С. Јовановића. ⁶⁷ I, 9. ⁶⁸ Самоуправа од 18 фебруара 1928.

Грци о другим народима и други народи о Грцима

Снисходљиви као Цинцари и са неким стидом од свога имена, они су као Грци надмени и веома уображени. Иако Грци нису имали о себи мишљење као о неком изабраном народу, они су се одувек сматрали бољим од других етничких група које су сматрали варварима. И у доба када су били турска раја имали су о себи високо мишљење. Илијада, Одисеја, Термопиле, Перикле, Александар Велики, Аристотел, Рига од Фере, Григорије Велики, Јован Златоусти, „Јелада“, „Јелнин“, „славно јелинско“, „греческо“, „муж“, јунак, филозоф, војсковођа итд. биле су крупне речи. Тако су говорили Цинцари кад су говорили о јелинској или грчкој прошлости као својој, а о великим људима пекадашње Јеладе или о великим људима из времена оснивања хришћанства као својима. Овај понос очували су до данас. И данас Грци, у својој домовини, гледају на странце готово са презиром.

Нарочито су били поносни на „грчку“ мудрост.¹ О другим етничким групама нису имали повољно мишљење. Како Бугаре тако и Србе сматрали су, да су „хондроћефалос“ тј. дебеле растове главе.² Тако су, пише Зелић, називали „горделиви Грци“, и „све славне народе: Србе, Русе,

¹ Кир-Јања, преварен од Србина Мишића, обећавао је да ће написати „историју“ „како је српска глава преварила греческу мудрост“. (Тврдица 64). ² Тврдица 3; Weigand I, 6. По Цвијићу назив Бугарин означавао је становништво ма које народности „чифчијског, грубог живота, које се одало тешком земљорадничком раду“ (Срп. књиж. гласник 1927, 208).

Бугаре, Крајнице уједино³.³ Василије Бркић, последњи наш патријарх обновљене пећске патријаршије који је пропутовао многе грчке крајеве, међу Грцима дуго живео и добро их познавао, пише за њих „да имају обичај да себе високо цене и да су поносити, у свим су пословима уметни и окретни, али према другим народима завидљиви“.⁴ И Пирх је, при своме пролазу кроз Београд, приметио да код Грка „провирује поносите успомена на велике му претке на које ни најнижи Грк никада не заборавља“.⁵ И Србима, бар оним у чаршији, била је врло добро позната ова грчка надменост и умишљеност као да су „сви остали људи незналице и варвари“.⁶

Какви су били односи између Срба и Грка у нашим чаршијама у ранијим временима, пре XVIII века, није нам поближе познато. Вероватно не нарочито добри. У једном запису XVI века забележио је један калуђер ове речи: „Ја, Пахомије из влашке земље пишем ово за влашке калуђере: ко станује с Грцима да му се то не опрости! Треба да знате, браћо, како је св. апостол Павле рекао апостолима: Грци су веома зле звери и истински лажљиви („приснољиви“), лукави и немилостиви. Тако је и св. Сава који је подигао хиландарски манастир (говорио): Браћо, ко дође на Св. Гору, сам да седи и како може да се храни, а са проклетим Грцима да не буде у заједници никако. И ја сам се тако заклео. Колико сам досада претрпео од проклетих Грка!“⁷ Патријарх Василије Бркић написао је за њих да су „на језику слаткоречиви али истину увек не говоре, веома су лакоми на власт и господство“.⁸ Бантиш-Каменски при свом кратком бо-

³ Житије 1, 130. ⁴ Балканска питања 430. ⁵ Пирх, 32. Отац г-ђе Пачу, београдски трговац Захо, нарочито је радо читао Омира или, како г-ђа Пачу каже, „са Омиром је умирао“. Ја се из детињства сећам једног хлебара у Срем. Карловцима који није имао никакву другу књигу него Одисеју. ⁶ Грађа 78. ⁷ Стојановић, Записи бр. 9691. ⁸ Балканска питања 430.

равку у Србији приметио је да Срби „невероватно мрзе Грке, Немце и Турке, који су њима владали“.⁹ Боа-ле-Конту се чинило да су „разлике у карактеру и старе предрасуде довеле до одвратности између Срба и Грка и немарења једних за друге“, те мисли да је стога између ова два народа тешко установити добре односе.¹⁰

Мржња на Грке појачала се у нашем народу од времена када је Цариградска патријаршија успела да укине Српску патријаршију и наметне нашој цркви своју власт. Начин управљања српском црквом био је најгори своје врсте. Владике, не ретко олош, били су често пуга и непријатељски расположени према нашем народу, а у најпријатељским односима са Турцима. Поред тога њихово искоришћавање нашег свештенства и народа само је појачавало већ и иначе јаку расну и језичну па и културну подвојеност. И вође устанка изгледа да су из тих разлога били нерасположени и према грчкој митрополији а тако исто и према тада готово чисто грчкој чаршији која је више волела мирно време него немире у земљи. Карађорђе, изгледа, није волео ни да види Грка. Када је чуо да Русија као свог претставника шаље Грка Родофиникина, он се „на то врло расрди и одмах пошаље књигу Авраму и Чардаклији да Грка нипошто не воде, већ нека ишту правога Руса: „Зашто“, вели, „знате да ни с овим, што су међу нама, не можемо никако на крај да изађемо“.¹¹ Угледавши Родофиникова тумача у оној великој цариградској тантули у црвенијем шалварима и жутијем мествама и папучама, одмах му све оно дође на памет што му је Гагић казивао за Родофиникина, па рече: „Та ми овакве гонимо између себе“.¹²

Ова суревњивост владала је и касније у нашој чаршији. Још при крају прве половине XIX века нарочито су наши пословни људи Грке и Цинцаре

⁹ Путовање 18-19. ¹⁰ Ст. Новаковић, Балканска питања 439. ¹¹ Грађа 77. ¹² Ib.

„мал’ те не као и на Турке мрзели”.¹³ Срби су их сматрали за веома себичне. У једној жалби упућеној кнезу Милошу противу београдског кнеза — претседника општине — Дане, каже се „да он није потрчао за кнезовско звање ради народне но да напуни свој чнаг. Ама није чудо, Грк је, тако су и његови стари радили док су могли”.¹⁴ Цинцарин Роза, писац студије о Цинцарима, жалио се како неки мисле да су Цинцари „људи последње врсте”.¹⁵ И један човек из наше средине а њихова порекла, написао је за њих да имају мане „које су имали и стари Јелени, на пр. непостојанство, егизам, самовољство”.¹⁶ Један наш јавни радник мисли да ипак „треба подвући разлику између досељеника, који су стално настањени по нашим крајевима, и колониста, који су печадими да се врате на вилајет и да тамо уживају плод својих труда, јер њихов менталитет није био исти. Печалбара, који износи тековину у своју земљу да тамо с њом парадира мало се тиче какво ће мишљење оставити о себи у земљи где је текао”.¹⁷ Цвијић их је — као што смо већ забележили — сматрао као најрафинираније експлоататоре својих ближних, који су „често знали да пренесу бес турске управе на рају”.¹⁸ Једно је тачно: да су се они знали и сувише брзо и добро снаћи у свакој ситуацији.¹⁹

Од свих момената за њих је, нарочито у страним срединама, економски моменат био најпресуднији. И у нашу средину они су дошли као трговци и експлоататори. Они су, како је у пролији један писац рекао, више волели да теку славу као тр-

¹³ Хаџи-Динша 27, 112. ¹⁴ М. С. Петровић, Београд пре сто година (1930), 71. ¹⁵ Rosa 123. ¹⁶ Кумануди, Јелена и Јелени (1874) I, 23. ¹⁷ Саопшт. г. П. Тине. ¹⁸ Основе III, 1028. ¹⁹ Пок. Бора Стапковић се питао у она по Србију тешка времена „Зашто и због чега Голуб Јањић, претседник Српске браће, док наш војник само под сумњом да је био комита иде на вешала, он се слободно шета? Зашто Владан Ђорђевић, који је писао Quo vadis, Austria, шета се на Семерингу код Беча, примајући по двадесет чак четрдесет динара у злату из аустриског двора?” (Под окупацијом (1929), 67-68).

говци него на бојном пољу. Већ је Швартнер приметно да се они ретко посвећују војној служби, па стога — каже он — и немају прилика да покажу своју „старомакедонску храброст”.²⁰ У пописима земунских становника XVII века налазимо, врло често, да људи из овога круга имају неки већи дефект, због којег не могу да служе војску. За време борбе са Наполеоном жалио се Симбшен на магистратске власти у Земуну да у војничке листе „унашају само најсиромашније, док најбогатије затојају”, а затим каже да је међу земуњским „Македонцима, Бугарима и Цинцарима и португалским Јеврејима настало знатно дезертирање, само да се избегне војна служба”.²¹ Вајганд пише да је не само из Бугарске него и из Грчке настало постепено враћање Цинцара у домовину, у османску Турску, од времена од када је уведена обавезна војна служба.²² Изгледа да су увек нарочито настојали да имају неодређен држављански положај,²³ како би, према приликама — нарочито за време ратовања — могли извући веће користи.

У Србији, која је, без мало, била стално у рату, било је за Грке и Цинцаре могућност да се богате, јер их се војна дужност није тичала. Ст. Сремац је лепо приказао њихов национални, друштвени, држављански и локални положај у титули Јанаки Сапуцакија, који је био „турски поданик а под заштитом грчке бандере живећи месни жител београдски и члан у свим диферацијама”.²⁴ У њој је верно фотографисана препреденост овога елемента у нашој чаршији. Избегавали су војну обавезу а нису, изгледа, радо ни помагали а још мање улагали своју имовину за ратове, нарочито оне,

²⁰ Statistik I, 138-9. ²¹ П. Марковић, Земун 133. ²² Weigand I, 144, 298. ²³ 1852 настао је сукоб између београдске полиције и Мице Цинцарина, који је имао — енглески пасош! (Страњаконић, Влада уставобранитеља 218). ²⁴ Погрешно адресовани аманет. (Коло (1901), II 46. Многи од њих, у нашим крајевима били су до светског рата турски а сада су грчки поданици (као на пр. у Пожаревацу).

за које су сумњали да ће се повољно свршити. Од ратова које је водила Србија имао је овај елеменат само користи. Богатство појединих кућа датира од појединих ратова. Срби, нарочито чаршилије, запазили су ово. То је био главни узрок због којег је 1876 дошло у Смедереву до познатог револта против Грка и Цинцара. По једном писменом саопштењу до тога револта дошло је овако: „Кад је смедеревска бригада 1876 отишла на границу, Грци и Цинцари, као страни поданици, остали су код својих кућа и лепо трговали и богатали се. Србама-борцима није било право, па се против Грка и Цинцара јавило велико негодовање и захтев да и они служе војску и бране ову земљу, у којој стићу богатство. Негодовање је било тако велико да су се многи Грци и Цинцари поплашили и побегли из Смедерева”.²⁵ Вероватно је да је овај догађај дао повода Змају да напише своју познату песму *Неким Цинцарима*, која ни данас није сасвим неактуелна а која гласи:

Чујем, да с' и ви Срби дозете, —
Српске су банке и ваза свете,
И ви сте радо из српској стази
Кад год вас зову српски мирази;

²⁵ Овај нам је податак саопштио, показивању г. Ј. Милановића, старог угледног грађанина из Смедерева, г. Светозар Спасојевић, професор у Смедереву. Једну анегдоту из ратовања тих година забележио је и Сретен Л. Поповић. „И ми журисмо пише он, механичког момка да похита са ложењем ватре и пецивом кафе, — газда још не беше устао — и он одговори: „Оне, биће, ће се прави“. И слуга и газда, који се беше пробудио и дошао у келнерај, да броји полиће, да да кафе и шећера, били су из Битољско“. Станемо, шалећи се, дирати механицију, што није ишао на вилајет да своју браћу ослободи. „Што да идем, како да идем, што да правим за това работа, кад не знам туфек, пушку, да фрлим (избацим). Овије, показујући на војнике, то знају, њихова је то работа, моја су посла, да служим мусафири (гости), и да печем каву. И наши војници на то се само смејаше и не пребациваше овоме патриоти, што је тако патриотичан у пециву кафе и да скуцка пара и носи на вилајет не жртвујући ништа за ослобођење свој браће“. (Сретен Л. Поповић, Путовање 212-213).

Српским се трудом деца вам сите,
Српском се муком и ви тојите,
Ах' су вам туђи србински јади —
Цинцари стари, Цинцари млади!

Боре се браћа, боре се тамо,
Што ниш не траже — слободу само,
И лакше дају животе своје
Нег ти, Цинцаре, крајцаре твоје;
Ох, крв лијући кућа се кући,
Темељ се меће српској нам срећи,
И ваш се тамо бољитак сади —
Цинцари стари, Цинцари млади!

Ах' јоште није берифет зreo,
Још није дигнут барјачић бео,
Још пушке зборе и љути мачи,
Још Бог би знао ко ће бит' јачи,
Још зјају страшна душманска зјала,
Још није у мед секира пала;
Зато пуштате нек други ради —
Цинцари стари, Цинцари млади!

Приносе Срби жртве слободи,
А њина слава и ваза годи,
И ваши брци смеће се туди,
Кад се Јевропа Србинству чули,
Још да уроди плод српске крви,
Та ви би били на делу први,
Први на слави и на паради —
Цинцари стари, Цинцари млади!

Ваша се кеса грчевно стегла,
А савест ваша на њу је легла,
На њојзи спава, на њојзи спава,
Њоме се греје, у њој ужива,
Умо вам глухо српском јазу,
Златни вас ланци у понор вуку,
Срце вам златне оклоне гради —
Цинцари стари, Цинцари млади!

Мутне су звезде српског нам неба,
Јаучу деца: Хлеба нам треба;
Гола се нејач у стење збила,
Крв се и суза у једно смилла,
Сад српско злато будућност вреди,
Ако га Србин Србу не штеди,
А ваше злато, шта оно ради? —
Цинцари стари, Цинцари млади!

Цинцари стари, Цинцари млади!
 Друкче се зида, друкче се ради,
 Друкчом се жртвом разбија тама —
 Не пада крушка у крило сама;
 Народној срећи скупља је цена,
 Ал' тим је већа дивота њена,
 Најпре се ради, онда се слади —
 Цинцари стари, Цинцари млади!

Ни код осталих словенских народа нису остали у лепој успомени. Већ у једном од најстаријих споменика, руских и словенских, тзв. Несторовом летопису (XII в.) обележени су неколико пута као „лсциви“, тј. лажљиви.²⁶ Код Бугара су остали у веома ружној успомени.²⁷ Ни код других народа, са којима су имали додира, нису остали у бољој успомени. Код Француза реч Грк значи исто што и веома вешт, али у рђавом смислу, па најпосле *grip-rop, escroc*²⁸ И код Мађара, по њиховим пословицама, Грк излази као лукав, препреден човек.²⁹

Овај глас стекли су они доста рано и одржали га кроз векове. Од старих Грка за које су Римљани створили реч „*græca fides nulla fides*“, па до Сремчевог Грка „који задовољно трља руке као човек кад неком добро и на време подвали“, нису се они у своме менталитету ништа променили. Аустриски посланик у Цариграду, барон Херберт овако се изразио о особинама и менталитету београдских и земунских Грка и Цинцара: „Већина њих

²⁶ Шлеперџ. Несторџ (1819) III, 53. На овај податак скрећу нам је пажњу г. д-р. Вл. Соловјев, проф. Универзитета.
²⁷ Геровџ Н., Рџчникџ I, 254. ²⁸ Једна грчка влада понудила је администрацији Ларуса милион франака да се изостави то значење рече Грк. (Саопшт. д-ра. Ст. Станојевиџа, проф. Универзитета. ²⁹ Littré, Dictionnaire de la langue française s. v. grecq. Живети на грчки начин живети углађено, у раскопи. ³⁰ Грк трговац, по тим пословицама, је нарочито лукав. „Од Грка купити чоху“ значи исто што бити преварен. Неке од пословица су потпуно идентичне са нашим као на пр. она: „Домишља се као Грк по празном дућану“. И код Мађара је Грка, као трговца, наследно Јеврејин („Носим нама овог Јеврејина за Грка“). (Margalics, Magyar közmondásokról szólások (1896) 283.

кад промени домовину не промени ћуд (кожу); они остају и даље лажљиви, лукави, варалице, зеленаши, и изазивачки дрски када се ничег не боје“.³⁰ Вероватно да су све њихове особине, поред других, највише учиниле да су у страним етничким групама постали тако омражени, готово презрени.

³⁰ Гласник Ист. др. I, 155.

Сукоби

Цинцари „по правилу вреде као парничари и као необично велики правдани”.¹ Водили су парнице са свим и сваким: са властима, цивилним и црквеним, са страним стничким групама, између себе, у цркви и компанији и, најпосле, у породици, „нарочито у наследним стварима”.² Ове последње парнице биле су обично врло компликоване и врло дуге, јер су, углавном, били сви из истих места и рођаци, а врло често и са истим именима и презименима (нпр. процес за наследство Георгијевића у Румунији). Често су се међусобно онтуживали државним властима за недозвољену трговину.³ У својим размирицама они нису презали ни од денунцијација. Тако је 1733 осуђен неки Мича са три године робије, јер се и поред „лажног мишљења грчке компаније утврдило да је „денунцијант и подвалаџија”.⁴ Каткада су се размирице знале завршити и тучом. 1741 јамчили су неки Јован Теологић и Михаило Никозара до свршетка процеса за неког Хаџи-Јању, Захарија и Теодора, који су били затворени због неке туче.⁵ Често су сведочили један против другог.⁶

¹ Sopron 386. ² Ib. ³ (1746) Adatt. I, 335. ⁴ Adatt Pótf 94. ⁵ Adatt. Pótf. 13. ⁶ Adatt. I, 477. Било их је и који нису волели да имају са судом посла. Једном приликом био је позван кафеџија Памона пред суд да да обавештење о једном свом госту. Запитан да ли га познаје, одговорио је „Како да не! Врло добро!”. Кад су га запитали: А долази ли често у кавану? одговорио је: „Сваки дан”. Када су га упитали да ли му је познато да је украо то и то, рекао је: „Шта? Украо! Пиши да га не познам”. (Саопшт. пок. д-ра Богдана Мелаковића). У Крагујевцу ниједан Цинцарин није суђен за кривично дело (Саопшт. г. С. Симић).

И у самој компанији свађали су се врло често. Често су се чланови компаније жалили самом цару. 1753 жалио се Георгије Тиганић, судија грчке и „рацке” трговачке компаније, царици Марији Терезији, како му неки трговци неће да плаћају дужне порезе и неће да га признају за судију, па је молио царицу да се изда заповест властима да га помогну у наплати порезе и одржању реда у компанији. 1752 молио је исти судија администрацији да му помогне против неких „немирних глава” у компанији и да му да писмене инструкције „шта да ради са њима”.⁷ У исти мах жалиле су се и ове „немирне главе” администрацији, па је напоследку администрација повела истрагу у компанији.⁸

Нарочито су се често парничили са свештеницима, вероватно зато што су од свештеника тражили врло много и што су хтели да уведу у цркву своје обичаје. Њих видимо стално као вође против наредба државних власти. Кад је издана наредба да се не смеју носити мртви у отвореним сандуцима, задржали су у Земуну трговци Кирил Зико (Czisco) и Димитрије Скивро први спровод и отворили сандук.⁹ Исто тако хтео је неки Тодор Апостоловић, сапуџија у Земуну, да — и поред забране државне власти — у порти сахрани свога кума, те је због упорства био кажњен.¹⁰ Личних сукоба са свештенством било је врло много. Каткада су ишли тако далеко да су подизали себи капеле и држали свештенике о свом трошку, као овај горе наведени Тодор Апостоловић.¹¹ У Темишвару, где је Цинцара и Грка било много, изгледа да је дошло доста рано до неке врсте националнога сукоба са њима. „Рацки” судија Маленица жалио се администрацији на Панајота, вероватно некадашњег судију грчке компаније, да прави раздор у предграђу, и питао је да ли би га могао протерати.¹²

⁷ Adatt. Pótf. 79. ⁸ Ib. 80. ⁹ Sopron 536. ¹⁰ Ib. 361. ¹¹ Ib. ¹² Adatt. II, 315.

Сукоб је настао у градовима, и прло вероватно најпре између трговаца, новодосељених цинцарских и домаћих српских. У кругу српских трговаца у Новом Саду, Сент-Андреји, Пешти, Осеку, Араду и Темишвару настале су у XVIII веку оне заједљиве песме против Цинцара.¹³ Нарочито у прво доба нису се они добро гледали. Разлике нису биле незнатне. Цинцарски и грчки трговци су се разликовали од српских трговаца не само по језику и по култури него и по ношњи, начину живота, обичајима и наравима. Изгледа да су, као господари, били често горопадни, па и брутални. Дед Светозара Милетића певао је у једној песми, пуној мржње према Цинцарима, како они као господари „извијају над калфама штапалице”, и да тако „бесни људи” нема ни у „Татарској”, и да у томе „превазидоше сва Циганија”.¹⁴

Овај круг људи није био много дружеван. У свој круг нису радо примали припаднике других група. Т. зв. Грци одвајали су се и од Цинцара, поготово од Срба. Нису се радо мешали ни са староседеоцима. У једној песми из XVIII века описано је како су се на ади, преко од Сент Андреје, забављали неки Цинцари, момци и девојке, међу којима су биле и две Српкиње девојке. Неки Срби момци из Сент Андреје захеле да се заједно са њима позабаве и провеселе, те пошаљу два момка да замоле ово друштво да и њих приме. Српкиње одмах пристану, али

Кад с музиком ми придосмо
и на двери наступисмо,
Тако оне Цинцаркиње
и сас њима Арнауткиње
„Остај збогом” не рекоше,
всј напоље утекоше”.¹⁵

¹³ Тих. Остојић, Из старе песмарице. Алманах 1911 146.

¹⁴ Тих. Остојић — Вл. Ђоровић, Српска грађанска лирика XVIII века 101. ¹⁵ Српска грађанска лирика IV.

а тако су учинили и Цинцари. Недружељубље, надменост а још више правдаштво, тако карактеристично по Грке, учинило је да је сукоб између Цинцара и Срба готово стално постојао. Сукоб је био нарочито јак између нашег трговачког staleжа и Цинцара, који су били сви од реда трговци, и то одлични трговци, којима се тешко могло конкурисати, али поред ове економске конкуренције, врло неугодне нашим трговцима, постојали су и други сукоби разне природе не мање интересантни и важни.

Сукоби у друштву

И поред свих разлика, које су постојале између Срба и Цинцара, ипак су и Цинцари и Срби били православне вере и, што је још важније, били су у цркви, у школи и у обичном животу упућени једни на друге. Добри односи трајали су док су Цинцари били у нашем друштву у незнатном броју. Врло често и врло рано сретамо бракове склопљене између људи из овога круга и Срба. Конзервативни и опрезни, они су се обично женили између себе, а врло често доводили су себи жене из својих крајева, које су знале њихов укус, навике, начин рада, обичаје, менталитет, а не Српкињама које су биле других, каткада потпуно супротних погледа.

И у погледу укуса, обичаја и назора при женидби разликовали су се Цинцари од Срба. Кир-Дими се допада кир-Јањина Катица „за једно црно око, за једно греческо нос, за једно младост што га има и за један поштење”.¹ Кир-Јању опет не буни ништа што је кир-Дима гурав и што има „триандапенси” (35) година. Он сматра кир-Диму као добру партију. Кир-Дима је његов „стара пријатељ”, „вредно трговац”, „не зна минуто, не зна таич, не зна калуп, паши своја кецеља, па чува своја кућа”.² И, што је најважније, кир-Дима „гледи шпекулација као поштен човеку”.³ Што је за кир-Јању врло важно, кир-Дима не тражи ни новца ни „штафирунг” нити да о свадби буде „тра, тра, тра”, „српско проклето обичај”. „Она ји (т.

¹ Тврдица 25. ² Ib. 42. ³ Ib. 26.

ј. његова кћи Катица) младо, лудо, има мати” — истина кир-Јања то не каже, али се то види из читавог његовог резонувања, Српкињу која ју вапитава — „за шешир, за свилена аљина, за младо официр, а не за кујну и кецељу, да крпи издрту цаку, да носи едни ципели годину дана”.⁴

Веома способни, вредни и штедљиви, они су постајали брзо богати и угледни. Ако су и узимали Српкиње, то су узимали вероватно из најбогатијих и најугледнијих кућа, или бар најлепше. Ово је болело српске момке. Велики број забележених песама из друге половине XVIII века односи се на овај предмет. Каткада наивно а каткада са пуно беса и бола обасипају погрдама Цинцаре као младожење српских девојака. У једној песми која почиње речима:

Ах, не могу уз' момчати
нити од днес претернети
Арнаутоке луде главе
и велике њине хвале⁵

износи неки љубавник како се Цинцари, кад хоће да се ожене, облаче у туђа одећа, хвале туђим новцима, а овамо имају „вексле” и

Више дуга арнаутског
нег што има песка морског⁶
Тако наше калајнице
Арнаути и симиције
Који дођу и' Сент-Андреју
и проводе перифанију
Кад се хоће оженити
и овамо доселити⁷.

Други опет један песник са великим болом пита девојку:

Е да није кто, за Бога,
славног места из овога
Вредан био лица твога
већ цинцарски један Гога?⁸

и највосле:

Што си пошла за Цинцара
кад ти нема, душо, пара?⁹

⁴ Тврдица 25. ⁵ Остојић-Ђоровић, Срп. грађ. лирика 128. ⁶ Ib. 129, 130-1. ⁷ Ib. 128. ⁸ Ib. 97. ⁹ Ib. 95-6.

Један опет у песми жали неку Српкињу што је пошла млада за Цинцара, коме је већ седа брада:

Неће проћи ни три гола
што ћеш чинит' бедна онда¹⁰
Да си пошла за Србљина
била би ми душа мирна,¹¹

па се љути на „Арнауте”, „Гоге”, „симиције” и већ како све не назива Цинцаре, те позива у помоћ

Венусе, Јуно, све богиње,
.....
испуните ваше стреле,
Калајдије да устреле;
Плуто пошљи лудифере
Да отнесу све Цинцаре.¹²

Међу песницима ових песама било их је који су мрзели све што је цинцарско, па и њихово женскиње. У једној песми, пуној мржње против Москопољки, које су Цинцари одувек сматрали као најлепше девојке, каже песник:

Безумни Цинцари, умукните мало
да би штогод јоште од лаже остало!
Весујетном хвалом напунисте места:
„Москопољских нема на свету невеста!”

а затим са пуно жучи исмева те чувене лепотице као „Македонке које изгледају као Циганке”, „стаса слушкиње”, „зуба Арапкиње”, гласа „курјака” или „медведа”,

Ономад су дошле две из Москопоља
нит знаш која гора, која ли је боља,

а затим хвали лепоту неке Српкиње.¹³

Положај жене код Цинцара не изгледа да је био особито повољан и угодан. У једној песми жали песник неку Српкињу која се удала за једнога „калајдију” из Сент-Андреје, те мора да „као дувна затворена” „чами”, јер мужеви

У години трипут дођу
исто одмах на пут пођу
А за жене и не маре,¹⁴

¹⁰ Љ. 117. ¹¹ Љ. ¹² Љ. ¹³ Љ. 118. ¹⁴ Љ. 119.

Нула (р. Фармакакис), друга жена Вучићева

У другој се једној песми пева како Цинцар ради жене

И двореве зида сверху до неба
догод траје новац и комад леба,
Обрађује да не може ни сена доћи,
нити она ситна мува до собе проћи,
Пак расуди што ће све то помоћи¹⁵
иду л' в компанију, дајут правила
Да би с млади момци не говорила¹⁶.

Затим описује љубомору Цинцара: када су са својим женама у друштву, тако:

Једом пљује, турски пеује, хоће да цркне
па завршава:

То је турека и цинцарска дивља природа
Дивљи бити, Српски Роде, тебе (је) шкода
Измеђ' нашег славног царског таког народа¹⁷.

То је доба када је дед Светозара Милетића певао:

Сваки Србин нех не мисли
да ће овде прокопсати
Да ће голуб међ гаврани
да се шљима уједини!
Тако и ми свеја Србија
да се лучико од калајџија!¹⁸

Само што се десило обрнуто. Број Цинцара после 1769 и 1788 знатно је порастао, те су се они, где год су осећали да могу одвојено живети, почели одвајати од Срба.

¹⁵ Њ. 126. ¹⁶ Њ. ¹⁷ Њ. 127. ¹⁸ Њ. V.

Сукоби у цркви

Господству и важности грчког језика у нашој царшви доста је допринела и грчка управа наше цркве. Од 1766 увеле су грчке владике грчки језик у митрополитске и епископске цркве, а под њиховим утицајем увели су грчки језик у остале наше варошке цркве, у мањој или већој мери, њихови суграђани, Грци трговци. Владике фанариоти, обично Грци, а каткада и друге народности, обично нису знали ни речи српски или врло погрешно¹ и готово редовно служили су на грчком језику.² Свештенство из њихове најближе околине, придворно свештенство, било је грчко. Са својом српском паством они нису имали готово никакве друге везе осим лихварске. Често су пута били и против Срба. Леонтије Ламбровић, Грк из Дринопоља, митрополит београдски за време првог устанка није био уз устанике него је био „турски човек”.³ Сасвим је био редак случај да је који човек овога порекла задужио српску цркву као онај Хаци Данило, Цинцарин, који се 1764 затекао у Високим Дечанима и овај манастир обновио, док су се сви остали из манастира разбегли, „које од зулума а које од немаштине”.⁴ Још пре једног столећа није у нашим земљама била реткост видети грчке калуђере па и свештенике, било да скупљају прилоге за своје манастире,⁵ било да отслужују или вр-

¹ Мемоари проте Матије Пенадовића 44. ² Владика Данило није знао ни речи српски (Милутиновић 201). ³ Поменик 295-7. ⁴ Њ. 753. ⁵ Споменик 51, 62-64.

ше неки обичај код наших Грка или Цинцара,⁶ било да у нашим црквама служе као стални свештеници. И неки од Срба владика знали су грчки. Тако је ужички владика Нићифор Максимовић (р. 1788) знао и грчки, те би „некад, служећи као владика, у београдској цркви, отпевао по коју песму грчки”.⁷ И неки наши ученији калуђери, као и ученије световно свештенство, знало је грчки. Хаџи-Рувим знао је говорити грчки.⁸ Јоаникије Памучина научно је грчки у Мостару, у митрополији, од грчких ђакона, синђела и владика.⁹

Српска средина није много марила за грчки језик, ред и обичаје. Грци су опет тражили да се и о њима води рачуна. Тамо где су се они осетили довољно јаки убрзо су избили сукоби. Сукобе су кренули поготово свугде Грци, нарочито ако су имали изгледа на успех. Почели су тражити да се или потпуно одвоје од Срба или да се у цркви служи на грчком језику, да се уведу њихови обичаји и њихово уређење, нарочито у односу према парохи. У Бечу су, нагледа, успели да се одвоје од Срба веома рано, већ у првој половини XVIII века.¹⁰

Боље нам је познат развој ствари у православној црквеној општини у Трсту. У Трсту су Срби, у заједници са Грцима и Цинцарима, подигли прво капелу, а затим и цркву Св. Спиридона и створили општину. Али је убрзо дошло до сукоба због службе, језика, реда у цркви и свештеника. Срби су се, наиме, споразумели са Грцима да обе стране имају своје свештенике те „да се једне недеље и оних празника који би пали у ту недељу, чита и поје служба на грчком а друге на словенском, да плате бере колико грчки свештеник, толико и српски из заједничке азне, и да се бирају четири

⁶ Као код Рошуа у Београду. (Сретен Л. Поповић, Путовање 583). ⁷ Поменик 318. ⁸ Грађа 245. ⁹ Поменик 496. ¹⁰ Неки од грчких свештеника, као Захарије Хаџиполу, служили су каткад у грчкој цркви и на црквенословенском језику. (Срп. нар. нов. 1843, 26).

татора црквена: двојица од Грка и двојица од Срба. Грчку је службу служио у почетку прота Дамаскин Омеро, а словенску калуђер кога би митрополит тамо послао. Неко време беше слоге и мира, али наскоро поче прота Омеро правити смутње ради словенске службе у цркви. Подбоде грчку општину — пошто је калуђера оправео у Беч — да више у Трст не прима свештеника српског језика и народности, нити да допусти ком попу или калуђеру са стране да служи службу, или да држи певницу на словенском језику”.¹¹ У том правцу поднесу Грци претставку царском двору. Грци су, очевидно, били у овој заједници бар економски много знатнији фактор; то се види из чињенице што су имали при тој цркви свештеника, а Срби капелана.

Грци су хтели да на сваки начин истисну из цркве словенску службу и присвоје цркву св. Спиридона, на чије су зидање — како су у једном акту Срби истакли — дали Срби „исто толико колико и Грци, ако не и више”.¹² Осим тога они су нарочито желели да се опросте јурисдикције српске високе јерархије, те да своју цркву подвласте којем епископу на Леванту.¹³ Срби се овим намерама „жестоко одупру, тако да је који пут — како се прича — чак и до песница долазило”.¹⁴ Грци ипак успеју да 1755 српски свештеник буде из Трста протеран, а затим почну са Србима процес, доказујући да се у привилегијама, даним цркви у Трсту, ни где не спомињу Срби него само Грци. У ствари се у привилегијама спомињу само „Грци” и „грчка цера”, али, како је и М. Грбић исправно мислио, „то ваља разумети по вјери а не по народности”.¹⁵ Процес се овом приликом свршио тако да је Трст ипак био подвлаштен горњокарловачком српском епископу. Владика Данило Јакшић дође у Трст и

¹¹ Летопис 119, 113. ¹² Грбић, Карловачко владичанство I, 119-120. ¹³ Иб. ¹⁴ Гласник 26, 6. ¹⁵ Карловачко владичанство I, 119-120.

некако измири Србе и Грке, али ни ово није дуго трајало. Убрзо су, изгледа, добили превагу Грци и погрчени Цинцари. 1759 били су црквени тутори: Јово Куртовић, Тодор Петраћи, Димитрије Фоча и Јања Лука.¹⁶ Судећи по именима само је Куртовић био Србин. Убрзо су успели да истисну и новог српског свештеника. На поновне жалбе Срба одређено је царском одлуком од 1769, да „како сада тако се и у будуће има бирати и један српски свештеник из карловачког владичанства и са владичиним одобрењем, да буде предложен и гласањем примљен од скупштине грчке и српске народности, која ће се састајати под председништвом једног саветника ц. кр. интенданције“. Оба свештеника имали су да се издржавају од заједничких прихода.¹⁷ Спор ипак није био коначно решен. Срби успеју „да се на Божић и Ускрс апостол на латурђији словенски превео, али се стога неки Грци закуну, да у цркву св. Спиридона неће никада доћи, доклегођ се у њој ништа словенски чита или пјева“.¹⁸ Спор се наставио и најпосле свршио тако, да су Срби 1782 добили цркву св. Спиридона, а Грци подигли себи нову цркву у Трсту која је била независна од горњокарловачког митрополита.¹⁹

И у осталим даалматинским и приморским градовима, где год је било нешто више Грка, долазило је до сукоба, јер су они желели да свугде истисну српског свештеника те да се служи само на њиховом језику. Тако и у Задру, „где је Срба било око 200 а Грка и Цинцара само 10, ипак су они захтевали да у Задру буде парох Грк са Леванта а не Србин, у чему Срби добише праву од архиепископа Кутовали у Венецији 1786“. У православној општини у Шибенику трајао је сукоб између Срба и Цинцара око четрдесет година, док га ни-

¹⁶ Летописе 119, 115. ¹⁷ Карловачко владичанство I, 120. ¹⁸ Гласник 26, 6. ¹⁹ Карловачко владичанство I, 123-4.

је скинуо са дневног реда архимандрит Герасим Зелић, као генерални викар.²¹

Као у Приморју, тако и у осталим градовима, где год је било нешто више Грка и Цинцара, настали су сукоби. Од познатијих сукоба јесте онај у Карловцу, где су Цинцари, нарочито у прво време, били сразмерно доста јаки.²² Сукоб је настао између њих и свештеника, кога су они — како тачно примећује М. Грбић — сматрали не као „презвитера пастви“ него као свога „контрахента“, „којега могу по својој вољи држати и отпуштати“, јер, како су они у једној претставци написали владци, свештеници треба да их „јакo своје благодјеје достојно почитовати разумјејут“. „Избраное бо — каже се даље у тој претставци — обшчество краљевске вароши карлштадскија, Цинцар и Циганин, јест нација благочестивога исповједанија и стадо вашег високопреосвјашченства а не поношеније и потсмијех протопрезвитера Мађерчића“.²³ У одговору на ову тужбу одговорио је прота Мађерчић: „Ја сам за то просио Ваше Високопреосвештенство за Карлштад под управу, не што би мене Цинцари помогли, јербо ја знам, да је горка њихова кора хлеба — више дави него рани — но да им покажем, какова плаћа мерита једног свештеника, који оваково време на себи носи, а плату има аки локвај и кочиш вредна господина“.²⁴ 1789 био је у Карловцу постављен за свештеника гоморски архимандрит Серафион Маула, али на овом месту није остао ни годину дана, јер није могао подносити „цинцарских закерања и надменија“.²⁵ 1793 променила су се у Карловцу у два месеца четири свештеника. Грбић се тужи на Цинцаре као да је од њих остао и даље овај дух у Карловцу, јер „до да-

²⁰ Зелић, Житије I, 27. ²¹ Иб. 27. ²² Грбић I, 134. ²³ Иб. 140-1. ²⁴ Свештеничка плата била је тада 100 форинти годишње, три вагана пшенице и „тас на утрени, и тас водични да имаде и помене све, што би који дао, слободан примити јест“. (Иб. 141). ²⁵ Карловачко владичанство I, 136.

нашњег дана није било ни једнога свештеника у Карловцу, с којим се нијесу Карловчани тужакали и правдали²⁶.

Тих година дошао је наш народ са њима у отворенији сукоб на темишварском сабору 1790, а резултат тога сукоба осетио се снажно у свим местима где су год Цинцари чинили знатнију групу. Од најпознатијих сукоба јесте онај у Земуну. У Земуну се, изгледа, већ раније служило на грчком језику у т. зв. николајевској цркви. 1740 служио је у тој цркви, свакако грчки свештеник, неки Мосхо, а касније Теодор Стеријевић.²⁷ Одмах по сабору у Темишвару, поднели су земунски Цинцари ову претставку земунском магистрату: „Свакако да градском магистрату није непознато да ми, Грци и Влахи, ц. кр. поданици и грађани земунски, чинимо знатан део становника овога града, дајемо одређене порезе и дајбине на опште добро државе. Подносимо јавне терете, и за градњу цркве, и за одржање божје службе, и за издржавање свештеника, врло много и сразмерно више допринашамо него нама верски сродни Илири (т. ј. Срби), и још доприносимо. Међутим се ми од њих осећамо до крајности дирани и вређани. Они нам не дозвољавају, да уживамо она права која они уживају, него нам и цркву и школу одузимају и чине сваковрсне шанкане, тако да се ми морамо од њих потпуно оделити. Али како је ово њихово понашање према нашим и њиховим верским друговима, крајње увредљиво, саблажњиво и општем државном добру на штету, то ово може бити повод да се одвојимо, како се то већ, на жалост, на неким местима и догодило. Најпонижније стога молимо градски магистрат — да би се то зло отклонило — за посредовање у ову сврху, како би се ствари могле довести у ред²⁸.”

²⁶ Ib. ²⁷ Soppron 297. ²⁸ Ib. 425-6.

Процес се водио све до 1794, а тада је уговорено да у одбору црквене општине буде 12 Срба и 6 Грка и Цинцара. У погледу службе одређено је да се сваке друге недеље служи на грчком језику, јер се рачунало да су Грци и Цинцари дали положивину за градњу цркве (Богородичне, грађене 1774—80). Осим тога одређено је да се сваке друге недеље служи на грчком језику и на свеце који падну у те недеље. Поред тога, а без обаира у коју недељу падну, да се има служба служити на грчком језику на дан св. Димитрија, св. Константина и Јелене, св. Параскеве, други дан Божића, Ускрса и Духова. Они су имали своје, а Срби своје тудоре. Према су они били бројно слабији, они су, већ од почетка, имали у овој цркви готово доминирајући положај.²⁹ У цркви је била десна страна грчка а лева српска. На десној се певало грчки а на левој српски, „једни кириелејсон а други Господи помилуј. За грчким орманом, који је стајао код врата, где се данас улази, стајали су грчки црквени синови и тутори, а за њима у столовима и на целој десној страни стајали су стари одлични и уважени Грци. Каткада су имали на глави свилене капице³⁰.”

Касније, када је Цинцара готово нестало — 1860 било их је око 50 душа³¹ — тражили су Срби да се грчка служба укине, јер их је — каже се у тој представци — само 20 душа. 1861 изабери Срби у одбор црквене општине место шест Грка и Цинцара само двојицу. Они се обрате жалбом на конзисторију, која одреди да се општина има држати уговора од 1795, али са том изменом да се на грчком језику служи сваке четврте недеље, а све остало да остане по старом. Од прве деценије овога столећа не служи се више у овој цркви на грчком језику.

У Пешти је дошао сукоб до врхунца 1789. Тада је по њиховом тврђењу живело у Пешти 179

²⁹ Ib. 539. ³⁰ П. Марковић, Друштвене прилике. ³¹ Грачичар 1875, бр. 16.

„имућних“ грчких и цинцарских породица. Тадашњи српски будимски епископ, Стеван Стратимировић, поднео је на њихове жалбе Угарском намештуру акт из којег се види садржина спора. По мишљењу Стратимировића у Пешти постоји црква у којој би свих пет православних етничких група имале довољно места да врше „мирно“ своју дужност да код неких од ових не постоји „сујетна чезња за влашћу и натицање за првенство“ као и жеља да могу у цркви „ведрити и облачити“ („schalten und walten“). По закону се, истицао је он, само тамо на стотину кућа може градити црква, где уопште не постоји никаква, а то овде није случај. Изговор да многи од њих не разумеју српски није тачан, јер по извештају месног свештеника једва да стотинак душа слабије зна српски, али многи од њих много боље разумеју словенску службу него грчку, јер се новогрчки језик веома разликује од старогрчког, а поготово то вреди за Влахе (мислио је на Цинцаре), којих је много више од Грка. Уосталом, служи се наизменично, и на словенском и грчком, па би и Срби имали исто тако разлога да буду незадовољни. Ако се мисли да је црква мала, то би се ова могла проширити а нову никако не треба градити, јер би, у случају проширења, требало два, а у случају оцепљења четири свештеника, што је противно царској наредби, по којој се број свештеника не сме повећавати. Црква је заиста за време вашара мала, али тада се скупи толико трговаца да би и три цркве биле премале. Што се тиче емиграната то се на њих не сме рачунати, јер ако Београд буде освојен, то ће, због трговине, и многи пештански трговци прећи у Београд. Скупљање новца није дозвољено а многи од њих, који су потписали да ће дати прилог то неће моћи учинити, јер премаша њихову снагу. Најпосле примећује епископ Стратимировић да ни број, који су они навели не одговара стварности, јер су наведени појединци, па и жене које живе од милостиње а пошто су се, међу њима, већ појави-

ле несугласице, то предлаже да им се не дозволи грађење нове него да се у овој цркви, недељом и празницима, служи дванут, и то од осам до десет на једном, а од десет до дванаест на другом језику, а ако се прошири, да се начине два олтара.³² Није нам поближе познат развој процеса, али се процес очевидно завршио на потпуно задовољство Грка и Цинцара, јер је убрзо, на место Стратимировића, дошао за будимског епископа њихов човек који је учинио услуге аустриској војсци, ранији београдски митрополит Дионисије Поповић, родом из Кожана а убрзо су подигли себи и цркву.³³

Из биографије овог епископа сазнајемо да се у нашим варошким црквама и појало на грчки начин, нарочито када је служено на грчком језику. Он сам, иако „рођен Грк будући, опет је ненавидео оне грчке певце који би по цео сат пјеније какво кроз нос протезајући појали. Код њега се морало тихо и чисто појати а помало вразумително и на точнејша ударенија читати. Свако и најмање удареније сваку впросителну и удивителну, као би се у чтенију догодила, морао би чтец гласом својим точно произвести. Брзо и претерано читање силно је опорочавао. Кад је који од ови његови клирика задат му урок вразумително и по смислу казао, и кад би му опет који стихиру коју, велико пред читањем св. евангелија, алилуја, или херувику или ирмос, тихим обаче греческим тоном отпојао, сузе би му више пута од радости и милине из очију потекле“. У свом двору имао је „пространу, пре-красну“ „по грчком укусу намештену и измалану капелу своју“ посвећену св. Николи, „у којој се сваке недеље и празника св. литургија савршава; а вечерње и јутрење никад“. У капелу би долазио „с бројаницама, у камилавки и с великом у руци марамом“. „Јутром би се свагда стојећи подуже Богу молио, и по савршењу тога скинуо би у соби, к истоку међу два прозора висећи

³² Гласник Ист. др. VII. 264-7. ³³ Reesch, Schematismus.

малиј образ Матере божије, целивао би га, и по целивању наслонио би на њега чело, обадва ока и оба ува, с том вером, да из тог образа сила, разум његов, вид и слух крепи и храни.³⁴

Касније је у овој истој „грчкој” црквеној општини у Пешти, опет због језика, настао велики расцеп између Грка и Цинцара. Цинцаре је овај процес много стајао, али су најпосле успели да се одвоје од Грка.³⁵

И у Новом Саду почела је у цркви борба 1791. Те године затражили су „гречески и грековлашки језик бесједујушчи Новосађани” од епископа Јована Јовановића да постави и једнога свештеника кога ће они предложити. То је требао бити учитељ грчке школе у Новом Саду, Константин Вулко, родом из Клисуре, а који је знао само грчки и цинцарски. Он је тврдио да је слушао реторику и логику. Кад нису успели са својом молбом, они су замолили да он, као учитељ, може исповедати и обављати причест, јер су они, каже се у претставци, „који не знају српски лишени благодети исповедања”. Конзисторија је одговорила „да српски не разумеју само њих двојица (Дука), а Цинцари нити имају својих књига нити азбуке, нити су икад имали, него се служе грчким књигама и писменима. А пошто не разумеју ни грчки, то им је свеједно на којем ће се језику служити”. Ипак су они, преко Илирске дворске канцеларије, најпосле успели да 1796 добију свештеника који зна грчки и цинцарски. То је био неки Георгије Николић Балту из Зовика у Босни, који је тамо вршио за Аустрију поверљиву службу, те је тако „особитоју рефлексiju заслужио”. Посебну цркву нису добили него се у Николајевској цркви служило наизменично на словенском и грчком. Богослужење на грчком језику у овој цркви престало је око 1848/49.³⁶

³⁴ Летопис 95. 76-81. ³⁵ Kanitz, 333. ³⁶ Гласник Ист. др. IX, 277.

У Чакову, родном месту Доситејевом, такође је служено на грчком језику. У чаковачкој цркви су, и на нашем богослужењу, читане или певане и грчке песме и молитве. Тако је Доситеј у својим успоменама из детињства забележио за онога Грка Диму да би он, „Благослови душе, Свете ти хиј, Сподоби Господи и Ниње отпуштаем, све читао на грчком”.³⁷ „Ако ли би се случило — пише даље Доситеј — да му то који пут протопоп или који други поп отме, отишао би срдит из цркве, као да није у њој никакве молитве било. Он заиста, кад не би се надао да ће, ако ништа, барем „Нин аполис тои дулон су, деспота” („Ниње отпуштајем раба твојега, владико”), на вечерњи прочитати, не би никада на њу дошао. Овога, дакле, старца Диму, сваки дан слушајући, мало по мало привикле су ми уши к грчком читању”.³⁸ Још је и данас у Чакову обичај да се на Ускресе Христос Воскресе пева и на грчком. Пре педесет до шездесет година певало се на грчком језику и Свјати Боже.³⁹

У једној од најјачих и најстаријих грчких колонија, у Великом Семиклушу, имала су све до скоро Грци јак утицај у друштву и у цркви. Своју богомољу имали су до 1774, а те су године направили нову заједно са Србима. У цркви се служило и на грчком језику све до 1846, када је, по упутству владике Теофана, то престало. До 1890 појало се Свјати Боже, „од Оца и сина” па даље до „Достојна” свака друга песма на грчком језику. О Божићу, Ускресу, Духовима, Петрову дну, Великој Госпојини (слава храма) читао се апостол и јеванђеље на грчком језику и појао тропар дана за левом певницом на грчком језику. О Ускресу појало се Христос Воскресе на грчком. Још се и

³⁷ Доситеј, Дела (1911) 22-23. ³⁸ Ib. ³⁹ Саопшт. г. Ђорђа Терзина, пароха у Чакову.

данас на Воскресењу ујутро друго Христос Воскресе поји грчки.⁴⁰

И у Темишвар-Граду читало се, о великим празницима, јеванђеље и на грчком језику. На Ускрсе се Христос Воскресе појало и на грчком. Све се ово одржало до краја XIX века.⁴¹

У Вршцу су се Грци окупали око Светониколајевске цркве. Они су ако не њени оснивачи а оно свакако главни прилагачи. Они су приложници икона, богослужбених књига и утвари.⁴² Дијаманди Василка дала је позлатити за ову цркву звоно а у цркви саградити крстоницу од мрамора.⁴³ 1816 поконио је Грк Јован Зајим 500 царских дуката да се покрије бакром тороњ ове цркве. О његовом трошку подигнут је и крст на Великој пијаци. Још се и данас налази у овој цркви неколико грчких књига.⁴⁴ И у тзв. Алексинској цркви (грађеној 1761/66) били су они главни приложници.⁴⁵ И у Суботици се служило на грчком језику.⁴⁶

У Великој Кањижи — врло важном трговачком месту у западној Угарској, где су они вероватно и основали цркву — „имали су они за дуго доминирајући положај у црквеној општини. То потврђују иконе са грчким натписима; готово цео циклус још добро сачуваних богослужбених књига на грчком језику, те вођење турског тефтера и сиротињског протокола на грчком језику и с малом изнимком — изузимајући 1812, 1813 и 1814 г. кад су вођене на српском језику — све до године 1841”.⁴⁷ На печату, прављеном 1807, око лика св. Николе био је наслов на грчком и српском језику.⁴⁸

⁴⁰ У цркви се још и данас налазе грчке књиге потребне за богослужење: јеванђеље, апостол, служебник, требник, 12 минеја, општак, триод, пентикостар, ирмологија, исалтир. (Саопшт. г. С. Видака, пароха у Великом Семиклушу). ⁴¹ У цркви се и сада налази сачувано грчко јеванђеље. (Саопштење г. Слободана Костића, проте). ⁴² Богосл. гласник 1907, 241, 353, 422-4. ⁴³ Иб. 423. ⁴⁴ Иб. 424. ⁴⁵ Иб. 349. ⁴⁶ Саопшт. д-р. Љуб. Димитријевића, лекара у Жабљу. ⁴⁷ Богосл. гласник XVI, 432. ⁴⁸ Иб.

У Јегри изгледа да су борбу против словенске службе почели у последњој четвртини XVIII века. Пошто се „умноже Грци” — прича се у биографији Петра Витковића, пароха јегарског — те „Петар немогући општество умирити а при томе многа угнетења трпећи, отиде — по смрти Димитрија Јосифовића (1803 год.) пароха будимског, — на позивање општества у Будим и ту до конца свог живота пребуде (1808)”.⁴⁹

Није нам позната историја сукоба између Цинцара и Срба у Руми, где су Цинцари после 1792 успели да оснују себи малу цркву, као капелу, у којој се служило на грчком језику све до четрдесетих година прошлога века. Још се и данас налази у румској православној цркви круг грчких богослужбених књига.⁵⁰

У Загребу, где су, изгледа, они много допринели подизању цркве, служило се на грчком и на словенском. Певнице су биле подељене на грчку и српску. Остатак грчког богослужења сачувао се још у обичају да се на Ускрсе пева Христос Воскресе први и трећи пут на словенском а други на грчком.⁵¹ У Осијеку у српској цркви налази се такође циклус грчких књига. По мишљењу г. Лазе Богдановића, проте осечког, служило се некад и у осечкој православној цркви на грчком језику. Још и данас поји се Христос Воскресе као и у православној цркви у Загребу.

У Карловцима, „Српском Сиону”, столици српских митрополита и патријараха, звала се све до скоро горња Световаведенска црква такође и „грчка”, вероватно с тога што је у знатној мери подигнута њиховим прилозима.

И у Славонском Броду се, изгледа, служило и на грчком језику, јер се у цркви још и данас

⁴⁹ Скупљени списи Михајла Витковића. (Издање Браће Јовановића) 63. ⁵⁰ Саопшт. г. проте М. Шауле. ⁵¹ Саопшт. г. д-р. Гавре Манојловића, проф. Унив.

палазе неке грчке књиге.⁵² Изгледа да се на грчком језику служило у готово свим нашим градовима у којима је било Грка па и у Карловцу,⁵³ у Мохачу⁵⁴ и др. По традицији, сачуваној у Митровици, иконостас у „старој“ цркви донет је из Солуна.⁵⁵ Осим грчких књига сачували су се — колико је нама познато — грчки натписи, око икона и слика, једино у Великом Семиклушу.⁵⁶

Како се поступало на селима није нам познато. Биће да није био изузетан случај у селу Црепаји, у Банату, у којем се још 1870 појало Христос Воскресе — друго — на грчком језику; касније је то напуштено.⁵⁷ И у неким другим већим сеоским насељима поступано је слично. „У Старом Сивцу — пише нам г. Мл. Лесковац — о Божићу и Ускрсу увек и стално се читало јеванђеље и на грчком језику. Тако је то било за мога детињства, док сам био у селу, 1910—1920, а тако је то, нема сумње, и данас, пошто је стари свештеник још жив. Свештеник из олтара читао би тада јеванђеље на старословенском, други свештеник, пред амвоном, читао би српски превод, а трећи свештеник, сасвим у мушкој цркви стојао је његов налоњ, читао би на грчком. У Старом Сивцу било је два свештеника, али би се о овим празницима увек десио и трећи. Обично би најмлађи међу њима читао грчки, сећам се. Тако је поступано и у варошима“.

На грчком језику певало је на Василијевој литургији за време великог поста и Неанес пред

⁵² Саопшт. г. Тодоровића. ⁵³ Саопшт. г. Душана Кнежевића, пароха. ⁵⁴ Саопшт. г-ђе Тодоровић. ⁵⁵ Саопшт. Г. Вл. Милутиновића. ⁵⁶ На грчком језику служи се и данас у неким њиховим црквама у Угарској као у Сентешу, Јегри, Ходмезевашархељу, Карцагу, Кечкемету, Токају, Унгару и Мишколцу. Све ове парохије подређене су директно митрополиту и патријарху карловачком. Када је 1867 у угарском сабору расправљан закон о источно-православној цркви, поднели су неки претставници ових општина молбу да се од њихових општина створи самостална грчка црква као српска и румунска. ⁵⁷ Саопшт. Г. д-ра. Лазе Секулића.

„Свјат“,⁵⁸ а певало се такође и на опелу епископа „Свјати Боже“. Патријарх Герман Анђелић имао је обичај да на служби, када би чиновдејствовао, отпева једно од три „Свјати Боже“ на грчком („агиос о теос“). Тамо где су тутори били Грци, а то је било готово редовно у варошким општинама, као што је био случај у Суботици — тамо су покаткад вођене рачунске белешке на грчком језику.

И у Србији се у архијерејским и варошким црквама служила или цела служба или се делимично служило и појало на грчком језику. Пре стотину година било је у Београду „црквено пјеније скоро све грчко“. „Ја грчки никад нисам учио“, пише Сретен Л. Поповић, „али ми је већа чест од тог грчког пјенија остала и данас у памети. И „тинди мио теросом“ и „докса патри Ђерапаси“ итд.⁵⁹ 1827 забранио је кнез Милош служење на којем другом језику „кромје земаљским србским“.⁶⁰ Онима који су хтели да им се служи на другом језику а не на српском било је дозвољено да могу подићи себи капеле и узети себи свештенике из своје земље. Осим тога наредио је Милош да имају „празнике

⁵⁸ Саопшт. г. д-р. Л. Мирковића, проф. Универзитета. ⁵⁹ Путовање 122. По г. д-ру Душану Глумцу, проф. Универз., вероватно је „тин ди мио терапаси“ што би у црквенословенском значило „чеснејшују всјем“. ⁶⁰ Грчки језик није потпуно истиснут. Још и сада се о Ускрсу пева и на грчком језику „Христос Воскресе“. ⁶¹ Вероватно да им је ова — по мишљењу ових људи — богомрска наредба, нарочито о светковању св. Саве, остала у врло неугодној усмени, када се очувала све до времена Ст. Сремца. Како су они гледали на ову наредбу види се из резоновања Кир Гераса. „Како може српско светац да буде?! Србин да посвети! — Па стане ређати на прсте: Може се казати и зове: Агиос Сосонтнос, Илариос, Агиос Агалиос, Поликарпос. Можи Агиос Тарасиос, Фефрониос; има и св. Сава — ама Јерусалимски, еј Јерусалимски, а неје Новопазарски! Има такви сведи и може да буде зашто има форма, ама Растко, Рацко,... како може Рацко да буде светац, — свети Рацко да се кажи?! „Форма нема... Србин да буде пустиножител, светац, чудотворац, великомученик и угодник Божји!“ (Кир-Герас 22)

земаљске какоти на дан св. Саве,⁶¹ на Видовдан, у доба празновања спомена краљева србских у цркву ићи, исте подобно Србима славити, био он Грк, био Цинцарин, био Бугарин, само ако је восточнога вероисповеданија”.⁶²

У смедеревској цркви читан је још педесетих година прошлог века апостол на грчком језику. Апостол су читали редовно ђаци основне школе, али не само мушкарци него и девојчице. Око 1850 дошло је наређење да женска деца не могу више читати апостол.⁶³

И унутрашњи изглед и ред у неким нашим варошким црквама био је на грчки начин. Нарочито је то вредело за митрополитску цркву у Београду. Већ је Јоаким Вујић приметио да се ова црква разликује од српских цркава у Аустрији. Приметио је да се и „посреди цркве” налазе столови, а „женска обаче препрата није доле на земљи како у Цесарији него на кору. Она је спред с гвоздени роштиљи снабдена како у Венецији, Тријесту и прочим источним странама”.⁶⁴ Врло је лепо — истина много касније — описао београдску цркву из тога доба Сретен Л. Поповић. У цркви је „као што је и данас горе, где је звонара, које онда (1830) није било, јер су и звона тек те године подигнута на звонару, особено од греда начињеној на левој страни цркве, постајао хор — такав је

⁶² М. Гавриловић, Милош Обреповић II, 698. Вајганд је забележио да је наш народ у Македонији, све доскора, припадао грчкој идеји (Weigand I, 51); поготово је то вредило за Цинцаре. Кад је, једном приликом у Прилепу, неки наш свештеник отелујно службу, у једној тамошњој цркви, на словенском језику, узбунили су се прилепски Цинцари, те су одмах „на место онога свештеника из једнога манастира довели другог, који зна грчки, не хотећи нипошто допустити да им се црква можда оскрњава словенском службом бојом”. (П. Балкански, Кроз гробље. Дело 422-3). ⁶³ Ово је испричао г. Лаза Константиновић, трговац (рођ. 1862) по казивању своје матере, која је баш тада ишла у школу (Г. Св. Спасојевић, Гимн. проф.). ⁶⁴ Вујић, Путешествије (Срп. књ. задр.) 26.

био и у старој цркви — али је био сав преплетен решеткама, подобно као што нађох и по црквама у Новој Србији (добивеној 1878), те горе на хору су била места за жене, које су на олтар и богослужење гледале кроз оне решетке. Доле пак у цркви, до самог митрополитовог стола и амбона, били су све сами столови и то они столови, што су с једне стране и с друге стране зидова, били су једни другима, као и данас што су окренути, а други столови, који су били по осталом простору цркве били су окренути олтару. А за пролазак к олтару и столовима била су три пута, два с једне и друге стране столова покрај зидова, а трећи по средини цркве. И београдски базрђани, и то најглавнији, почевши од митрополитовог стола па на ниже, и с једне и друге стране, имали су своје наслеђствене столове. Остала светина, или је имала столове по средини, или је стајала по оним путањама, но само не близу великих баша. И ове базрђан-баше седели су у столовима под капама, које су биле разног кроја и величине, и као дињаре, а и као делиски и пашалиски калпаци, и са шаловима као какве гужве. И ове би накараде од покривача главе држали и у цркви на глави и само би их скидали при великим оглашењима: као кад се износи св. тајна, или чита јеванђеље и опет би их турали на главу”.⁶⁵

Мушки су се налазили у цркви и под фесом. Кнезу Милошу се није ово допадало, те 1824 нареди своме брату Јеврему да „испита ко је онај који кроз цркву носећи тас „под фесом ходи” и да га пита — „је ли у Стамболу или у Београду”, и да њега и све што седе у цркви под капом пошаље у Крагујевац што је толико значило, колико да их тамо „преслиша”, што се понекад — ако је упорство било велико — свршавало чак и батинама, казном која се онда извршавала, јавно и на бруталан начин, пред васколиким испуљеним светом”.⁶⁶ Од тога доба нестао је из београдске црк-

⁶⁵ Путовање 121-2. ⁶⁶ Ib. 307.

ве овај грчки обичај. Срби и Цинцари су се и после тога још дуго одвајали у београдској цркви. Још седамдесетих година прошлог века разликовала се у женској препрати, српска и цинцарска страна; Српкиње су држале десну а Цинцарке леву.

Није нам познато да ли су грчке владике проповедале и на српском. Стевча Михајловић, у својим успоменама, описао нам је једну архијерејску службу, којој је, као дете, присуствовао у цркви у Пироту. „Сутра у јутру на Велику Госпођу (15 августа) одемо у цркву на службу. Али како служе, и шта говоре при служби, не разумем баш ништа. Ал' не то само ја, но и сви други који су ту дошли, а и сами исти Пироћанци ништа не разумеду. Само тек слушамо цику и крстимо се. Рекоше неки, то се служи овде на грчком језику. И сам је владика служио, па кад се заврши служба, отпоче владика да предикuje — на турском језику!”

То је било за Стевчу, како он каже, „чудо невиђено”, а затим је дошло и друго. „Кад смо почели из цркве излазити, почиње од врата црковни, па се продужује до врата порте, оданде на сокак; све мантија до мантије, само црни калуђери. Неки држи Еванђелије и до њега други тањир, други кашичицу и тањир и све тако редом иконе, неки сандучиће са коскама (и они, што то држе, говоре): ово је прст од тог (свеца), ово је рука од тог (свеца), колена и проче све (од) светитеља, ко је код мошти, прави је жагор од тих светих просјака, и тако (их) се поређало дванаест. А на крају, до портиних врата на испуст, владика у руци крст и босиљак. Ту кропи, испушта слободно напоље. До њега стоји ђакон са тањиром повећим у руци, и непрестано говори пролазећима, који се кропе, ове речи: „а безрђаилар, а чорбаџилар, веруи зјаде пара, ђари сунус ђенди деспот сизаун атар ичин, ајакта дури”. Ове ће речи на српски то рећи: „а трговци, а богаташи, дајте повише пара, видите да сам владика за ваш атар (љубав) на

ногама једнако стоји”. И тако он 13-ти испуст даје и он рекне чак: „илара буђунди ђун, аирли олсун”, дакле српски: „многе године овај дан (дочекивали), срећан био!”⁶⁷

Последњи остатак фанариотског господства у нашим црквама остао је у певању грчке песме „Тон Деспотин ке архијереја имон кирије филате”, песма којом се почиње и завршава архијерејска служба и у певању песме „Ис пола ети Деспота”, којом се дочекује и испраћа архијереј. Најпосле, остала је и грчка реч „аксиос”, тј. достојан, која се употребљава при рукополагањима.

Да ли су се Грци и у другим местима, као негда у Смедереву, сахрањивали у посебно гробље, одвојено од Срба, није нам познато.⁶⁸

⁶⁷ Мемоари 54-55. И у цариградским грчким црквама проповедано је каткад на турском језику оним православним хришћанима који нису знали грчки. (Летопис књ. 95, 67-69).⁶⁸ Место где су сахрањивани Грци у Смедереву зове се и данас „Грчка рула“ (Саопшт. г. Св. Спасојевића).

Сукоб у школи

Трговац не може бити, или бар тешко може бити, неписмен. Наши чаршки Грци много су водили рачуна о школама. Школа им је двоструко користила: давала им је потребну спрему и помагала да очувају своју народност. Они су готово сви од реда писмени. То је вредело и за Цинцаре.¹ Код њих су били писмени не само људи него и жене. Где год су могли они су оснивали јавне школе а где их је било мало, тамо су издржавали приватне. Доста је обичан случај да су имали кућне учитеље. Обично би неколико грчких кућа погодили неку писменију особу да им учи децу.² Ове особе, ови приватни „даскали“, били су ретко кад за тај позив школовани људи него обично свештеници, црквењаци, занатлије, разне калфе, најчешће трговци, а каткада и разне авантуристе. О грчким школама, њиховом уређењу, наставном плану и наставницима знамо, на жалост, врло мало. Нешто боље познате су нам грчке школе у пречанским крајевима, нарочито о грчким школама у Земуну и Новом Саду.

Најстарије помене о грчким учитељима у Земуну имамо из четрдесетих година XVIII века. Тада је дужност „рачког и грчког“ учитеља вршио поп Теодор Стеријади (Стеријевић).³ Поред њега су вршили учитељску дужност и неки трговци (као,

¹ „Ретко који од тзв. „Гога“ који у Београд долазе, не зна писати“ (Сретен Л. Поповић, Путовање 505). ² Доситеј, Дела 22. ³ Sopron 297.

1746, Јанаћ Аргир и Насто Димо) у својим становима.⁴ Од 1754 био је учитељ неки Георгије Спида. На грчком језику се почело, као што видимо, доста рано учити. Од 1791 у Земуну је учитељ, тада већ чувени, Димитрије Ник. Дарвар,⁵ како се он пише, „слободних наука учитељ“.⁶ Тих година покренули су Грци и Цинцари питање отварања сталне јавне школе. Главни иницијатор био је Никола Роси (Руси, Русидес). Приликом његовог имендана 1793 скупљена је, у ову сврху, у његовом стану знатна свота.⁷ Исте године поднели су они земунском магистрату молбу да им се, у српској школи, уступе просторије за њихову школу. Међу потписницима био је, осим Росиа, Константин Дарвар, Константин Дума и Константин Сигури.⁸ Ствар није ишла тако лако, бар не код месних власти, где су Срби ипак имали одлучан уплив. Њих то није збунило. Они су покушали преко виших власти код којих су они добро стојали, јер док су они наредне године дали добровољних прилога за ратне сврхе 2000 форинти, Срби су дали само 80.⁹ Ипак ста-

⁴ Sopron 544-5, 330. ⁵ Гласник Ист. др. у Н. Саду IX, 274. ⁶ 1799 био је кандидат за надзорника свих грчких школа у Угарској. „Дарвар је написао и трошком своје богате браће у Бечу штампанао врло многе, велике и мале списе, ручне књиге, изводе и одломке, катихисисе, букваре, свештене историје, хрестоматије, енциклопедије, дијалоге, писма итд“. Тај исти Дарвар издао је 1806 год. „граматику простог јединског језика“. (Вл. Борђевић, Грчка и српска просвета 223-4). О овоме Дарвару налази се у Додатку првом броју Новина Србски ова белешка Д. Давидовића: „Димитрије Николајевић Дарвар, муж у српском књижевству многозаслужан, писао је, кромје многи грчки књига и нашим понајвише словенским језиком: „Зерцало Христијанскоје“ — „Кивета тивејскога избраженја чловјеческија жизни“ — „Сточеска философа правоучителнују књижицу“ и више рукописа који се у митрополији и разним епископијама нашег вероисповеданија преписани налазе“. Цар руски Александар I, бавиће се у Бечу, децембра 1818 „посетно је сам самцит цркву нашу парохијалну“ и ту га је Дарвар дочекао, с њима словенски говорио и поднео му „неколико од своји српских и гречески списанија“. (Вл. Борђевић, Грчка и српска просвета 224). ⁷ Богосл. гласник XVI, 108. ⁸ Sopron 430. ⁹ Ib. 465-6.

тут њихове школе потврђен је од месних власти тек 1816.

Иако статут није био потврђен, школа је отворена већ 1795 и живела по начину предвиђеном у статуту. Општина се звала „заједница Грка и Македо-Влаха”.¹⁰ Они су се, како је било у статуту предвиђено, сами опорезивали. Сваки члан ове заједнице имао је да на сваку центу робе, која се увезе у град, плати један „грошић шајна”,¹¹ а од сваке пошиљке на Исток три крајцаре.¹² Ово добровољно опорезивање трајало је готово „пун век човечји”, и за то време скупљено је око 40.000 форината.¹³ Сопрон примећује да су земунски спедитери били савеснији, овај фонд би био још и знатно већи.¹⁴ Поред земунских трговаца помагали су ову школу солунски и бечки трговци. Као школски патрон одређен је други дан Духова. Наставни језик био је новогрчки. Како је школа била под надзором трговаца, то није чудо што је план имао практичан карактер.¹⁵ За првог учитеља доведен је неки Георгије Аксентијади из Трнова у Бугарској. У Земун га је довео земунски трговац Георгије Манцарли за свога калфу. 1796 изабран је за учитеља, са платом од 500 форинта, бесплатним станом и огревом.¹⁶ 1802 имала је школа 88 деце.¹⁷

Испочетка је школа имала једног, обично два, а каткада и три до четири учитеља. Учитељ првог разреда имао је 250 фор. а учитељ другог разреда 450 фор., стан и дрва за огрев. Плаћани су из касе црквене општине.¹⁸ Школа је била на особитом гласу, те су је похађали не само Грци и Цинцари и људи из њихова круга, и припадници других народности у Земуну, него и Цинцари и Срби из Београда и других места у Турској. „Знатнија од грчке школе у Београду — нише Сретен Л. П. — била је грчка школа у Земуну, која је

¹⁰ Богосл. гласник XVI, 180. ¹¹ П. Марковић, Земун 111-112. ¹² Sopron 545-6. ¹³ П. Марковић, Земун. 111-112. ¹⁴ Sopron 545-6. ¹⁵ Ib. ¹⁶ Ib. 426. ¹⁷ Cuvaj 780. ¹⁸ Ib.

многим Грцима и понеким отменијим Српцима служила као нека врста вишег васпитног завода”.¹⁹ Илија Гарашанин и Сима Милутиновић Сарајлија ишли су у ову школу.²⁰ 1817 посетио је ову школу цар Фрања I. Том приликом поздравио га је један ученик на грчком језику.²¹ Сваке године свечано су прослављани св. Духови (други дан), као школски празник. У Новинама српским од 1821 описана је једна оваква прослава. „Овај се дан — пише у том опису — сваке године торжествено и с благоговјенијем прославља. На божественој литургији читана су имена свих живих приложника а по служби одржана је молитва за њихово здравље и призив св. Духа. „На концу чита један од ученика благодарително слово на грчком језику”. „Навечер даје поменута општина велику част у башти, на којој сва овдашња господа — Honoratiore — присуствују. Пре вечере часте своје ученике потом, у своје време, поменуту господоу с осталим грађанима и страним гостима”. У духовску суботу држи се помен мртвима, а за то су време дућани затворени. У десет почиње испит из катихизиса а затим се дели милостиња, сиротим и убогим, „који су пострадали а за прошњу нису”. „Ово се торжество ове године 1821 с тим одликовало, што је причисти сва башта осветљена била, и што је на среди остала од различна цвећа олтар „Χορός αἰνοῦντων” за певаче начињен, који су тому торжеству сходне и благодарителне песме чрез цело трајање весела певали”.²² Изгледа да је ове године, услед устанка у Грчкој, ова прослава била нарочито свечано прослављена.

Школа је почела опадати од тридесетих година прошлог века. Поред осталих узрока она је опадала и стога што је и у Турској било дозвољено отварање школа. Шездесетих година прошлога

¹⁹ Срп. књиж. гласник 26,309 ²⁰ Милићевић, Поменик 94,363. ²¹ Љ. Стојановић, Стари српски родослови и летописи 344. ²² с. 439.

века дошло је због ове школе поново до сукоба између Грка и Цинцара, и Срба. Срби су тражили (1861) да иметак ове школе припадне црквеношколској општини „свих грчко-источних”. Грци и Цинцари нису пристали, те израде нов статут који потврди и влада (1868). По овом статуту одређено је, између осталог, како се има располагати ако би когод хтео да споји или да одузме ово братству иметак. Живи добивају оно што су уложили, улоге умрлих добивају њихови наследници, а оно што преостане да има припасти грчком трговачком братству у Бечу, пошто су и они доста у њихов фонд приложили.²³ Школа се ипак није могла одржати. 1875 било је у грчкој школи шест ђака, и то један Грк, један Цинцарин, три Србина и један Немац.²⁴ Тих година престала је грчка школа у Земуну, а око иметка ове школе водила се између Срба и Цинцара и даље распра. 1906, заслугом Ђорђа пл. Спирте, предали су Грци своје школске фондове, у вредности од 100.000²⁵ форината, као дар „браће” („аделфотис”) Грка браћи Србима за вечну успомену, покој душе дароватеља и њихових грчких предака за православну веру српску и просвету.²⁶ Услед неспоразума у тумачењу уговора склопљеног између ове две општине фондови ипак нису припали српској православној општини, него је, наредбом земаљске владе у Загребу, предан градском поглаварству у Земуну.²⁷

По тврђењу Грка и Цинцара у Новом Саду постојала је грчка школа већ око 1730. По архивским подацима посебна грчка школа основана је 1782. Вероватно да су се и раније налазили у Новом Саду приватни грчки учитељи, као што је то

²³ Богосл. гласник XVI 113. ²⁴ Граничар 1875, бр. 16. ²⁵ По г. П. Марковићу око 60.000. ²⁶ Богосл. гласник XVI 179. Последње две породице у Земуну биле су Спирте, пореклом из Клисуре и Петровић, пореклом из Блага. Као што се види обе породице по пореклу биле су цинцарске. ²⁷ П. Марковић, Друштвене прилике.

био случај и у другим градовима. 1782 хтели су они да се одвоје од Срба, у чијој су школи већ од 1770 имали учионицу за учење грчког језика, и да имају своју посебну школу. 1782 поднео је угледни новосадски трговац Марко Сервиски магистрату молбу, у којој је саопштио да је неки турски поданик, свакако грчки трговац, поклонно 2000 форинти, да се са тим новцем оснује школа за новосадске грађане „који грчки говоре”.²⁸ Уједно је обавестио магистрат, да и он у исту сврху поклања „празно земљиште, које се налази између куће Симе Чолића и Марка Стане под условом, да се у тој школи предају оба грчка језика, тј. црквени и световни”.²⁹ Ово писмо потписало је још неколико угледних грађана са молбом да им се, „као корисним грађанима, дозволи градња школе, јер — каже се даље у молби — морала су се њихова деца да уче матерњем језику „у туђој кући, у приватној школи”.³⁰

Грци су у једној претставци Намесничком већу 1782 навели да у Новом Саду има преко 80 грчке деце способне за школу. Магистрат у којем су водили реч Срби, тврдио је да ове деце која би ишла у ове школе, има око 70, од којих је 10 Срба, 4 Бугарина, 33 Грко-Романа или Цинцарина, а само се 24 могу сматрати да су, по оцу, Грци, али и они су по мајкама Срби.³¹ Деца су била родом из разних крајева: једног детета родитељ је трговао вином у Пољској, неких су били у Турској, затим из наших крајева, нарочито из Војводине.³² Магистрат је предложио да се молба Цинцара одбије, јер је у Новом Саду уистину „мало Грка, они себе рачунају за Албанезе, или просто речено Цинцаре, али то нису Грци, него говоре албанским језиком”. Грци се обрате намесништву, а ово запита новосадски магистрат, који — како каже Ердужељи — „непристрасном објективношћу поднесе

²⁸ Летопис за 1782. ²⁹ Њ. ³⁰ Њ. ³¹ Гласник Ист. др. IX. 266. ³² Њ.

извештај",³³ те им 1782 буде молба повољно решена.

Срби су били огорчени. Када су Грци били увођени у посед градилишта, на самој свечаности, бивши судица Давид Рацковић изјавио је да Срби тај расцеп неће дозволити. Ко тај расцеп покуша, „кости му се од меса одвојиле“. Срби су покушали да спрече грађење грчке школе „претећи смрћу“. Власт је ипак одобрила грађење школе сматрајући да Грци тада „неће морати слати децу у Турску да уче грчки, него ће остати код куће; шта више тада ће се из Босне и Србије многи сународници доселити у Нови Сад, па ће и град имати временом не малу корист“. Како за грађење школе нису имали довољно новаца, задужили су се Грци код — Српских народних фондова у Карловцима! Сукоб је имао тешких последица по односе између Срба и Цинцара. Када су 1794/5 хтели Срби да обнове своју гимназију на штету католичке Цинцари су се, са изузетком двојице, изјаснили против српске православне а за католичку.³⁴

Срби ово задуго нису могли да забораве. Као да су већ 1804 покушали Грцима да одузму ову школску аутономију. Те године поставило је општество, у коме су Срби чинили већину, сенатора Манојла Николића, човека њиховог порекла, али очевидно српског присталицу, за директора ове школе. Грци су одмах осетили о чему се ради. Када их је Николић обавестио о одлуци општества они су, „као у један глас, изјавили да су захвални што је за директора именован Грк који зна грчку књигу, али је управа њихове школе већ преко двадесет година друкча: епитропи и економи, изабрани из народа грчког и грчко-влашког, именују једног између себе за префекта школе, па он пази и на методу предавања и на успех деце у науци и владању. Моле зато магистрат да ствар и даље тако

³³ Ердунхељи, Историја Новог Сада 289-291, ³⁴ Гласник Ист. др. XI, 275.

остави; или, ако то неће, да спровођење нове управе суспендује, док они не добију решења на свој рекурс“. Изгледа да је остало све по старом.

Нова грчка школа подигнута је 1821 године. Она ће да 1848/9 страда, али ће, прилозима бечких великих трговаца да буде на истом месту обновљена. То је зграда која се данас налази у Грчко-школској улици. На кући се и данас налази потпис на грчком језику који гласи у српском преводу: Грчка школа обновљена 1821 слогом и прилозима.³⁵

О грчким учитељима у Новом Саду не знамо много. 1781 био је учитељ неки Ђирјани.³⁶ 1782 био је учитељ у грчкој школи Тома Панајот. Од учитеља нам је најбоље познат Георгије Бељански. Он је, изгледа, организовао борбу за школу и био душа грчког отпора према Србима. 1793 он је још трговац али и епитроп грчке школе. Од 1805 до 1842 он је учитељ и управитељ ове школе. Он је као што каже Полит, био „учитељ вишег разреда грчке школе“.³⁷ Становао је на првом спрату грчке школе. Као награду имао је стан, собу, кухињу, мало подрума и 80 форинти шајна. Од 1815 уживао је стан бесплатно. При крају свог живота посвађао се са Грцима и школи није оставио ништа. Свој тестамент потписао је — српски!

Око 1806 године био је учитељ и управитељ ове школе (Папа) Антим Трикевчанин, јерођакон, који је био вероватно и грчки свештеник.³⁸ Он је у дворишту грчке школе засадио воће. Он је вероватно иста особа са оним поп Антимом у Бечу код кога је Доситеј становао.³⁹ Од 1820—1823, поред Бељанскога, који је био учитељ и управитељ, био је учитељ Георгије Хаџи-Димо Пуља. Бељански је имао 600 форината а Пуља 300 фор. плате. Око 1850 био је учитељ Папакостопулос, доцније лекар у Београду.

³⁵ Опширан и веома интересантан чланак о овој борби написао је г. В. Стајић у Гласнику Ист. др. IX. ³⁶ Белешке из Прот. исповедника. ³⁷ Полит, Покојници 35. ³⁸ Вл. Ђорђевић, Грчка и српска просвета 92. ³⁹ Дела (1911) 62.

Школа је углавном радила до 1848 године, а отада „као приватан завод”. У школу су долазила и српска деца, пошто су већ свршила српску основну школу, „на даље образовање”. Међу последњим ученицима ове школе био је Дејан Суботић, касније руски генерал и гувернер руских источних области у Азији. Тих година имала је ова школа два разреда. Један од последња два учитеља умро је 1863 и сахрањен је у Николајевској порти, док је други Никола Јанакидис⁴⁰ прешао у Пожаревац.⁴¹ Школа је и даље постојала. Тек 1870 је затворена, јер се у школи нашло само четири ученика. Питање имања ове школе решено је тек неколико година касније. На једној конференцији „људи грчког порекла”, 1875, на којој је учествовао и д-р Ђорђе Дера, решено је једногласно „да се целокупни фонд новосадске грчке општине уступи српској великој гимназији, под условом, да се грчки језик има предавати за навек, па и онда ако би се може бити временом на осталим сличним заводима у Угарској предавање грчког језика укинуло”.⁴²

Књиге су биле, или грчке, или се на једној страни налазио грчки текст, а на другој српски превод. Верској настави придавана је нарочита пажња. У цркву се ишло најуредније.⁴³

⁴⁰ Био је пореклом из једног села код Кожана. У Кожанима је свршио гимназију, а по свршеној гимназији, са неким кириџијама, дошао у Београд где је свршио богословију. Одликовао се лешим појањем црквених песама. Грчка школска општина узме га за наставника. У Новом Саду провео је као учитељ десет година. ⁴¹ Пурковић, Пожаревац, 62-3; Гласник ист. др. у Н. Саду IX, 278; Политика од 16 фебруара 1936. 62-3. ⁴² Ми ову књигу нисмо могли нигде наћи, а ни његов син г. Ђока Јовановић, вајар, не зна о њој ништа. ⁴³ Гласник Ист. др. IX, 282. ⁴⁴ Из школе се ишло кроз банту у Светониколајевску цркву. (Гласник Ист. др. VI, 388-9). Успомена Грке у Новом Саду сачувана је у називу Грке улице.

У Пешти су се Грци и Цинцари одвојили од Срба већ 1770 и основали своју школу, у којој су тада учила 24 ученика.⁴⁵

И у Темишвару-Фабрици постојала је грчка школа. 1837 налазила се она преко пута од српске цркве. Те године премештена је у црквењаков стан. Из аката процеса који су водили Грци 1847/8 види се ранија историја ове школе. 1847 тражио је „грчешки даскал” Јован Сифниос да буде постављен за „постојаног грчешког даскала”.⁴⁶ Тутори предложе да се „истражи” „кад, којим начином и из ког узрока је грчешка школа из Града (sc. Темишвара) у Фабрику премештена”. 1851 тражили су понова Грци да им се даду просторије за школу у здању задужбине — „у метоху” — Николе Поп-Илије⁴⁷ и Јована Пренде,⁴⁸ који су ови подигли 1797. Том приликом предложио је прота Веселиновић црквеној општини да се Грцима уступи једна соба за учионицу те да се тако „прекине свађа која већ траје тридесет година”, „будући да се грчешки језик у свим школама увео и уредно већ предаје, то би и наша младеж, која би више школе учити пожелела, у грчешком језику лакше успјети и језик тај изучити могла”, а најпосле и стога што је та школа већ „декретом Њ. В. Франца I од 1804 систематизирана”. Учитељу била је одређена годишња плата од 120 фор. ср. и са правом да „квартир у соби за грчешку школу одређеној, старости своје ради до смрти ужива”. Учитељ је, поред дужности у грчкој школи, морао и у српској школи „младеж, без разлике, грчешком језику обучавати”.⁴⁹

⁴⁵ А. Ивић, Будимски и пештански Срби у XVIII веку и почетком XIX века (Политика од 30/VI 1927). ⁴⁶ Овај Сифниос био је сматран од Грка као ретко спреман учитељ (Г. Хаџи). ⁴⁷ Родом из Костура. ⁴⁸ Родом из Грабове. ⁴⁹ По споменци и регистру српске црквене општине у Темишвару-Фабрици на које нам је скренуо пажњу г. прота Гајић.

Грчке школе налазиле су се у готово свима важнијим трговачким местима у Угарској. И у Семиклушу се налазила грчка школа. Дужност учитеља вршили су свештеници. Школа је радила до 1816 г.⁵⁰

И загребачки Грци водили су рачуна о своме језику. 1816 оставио је Анастас Тодоровић, грађанин и трговац загребачки, 50 форинти на „грчку и србску фондацију школе”.⁵¹ 1823 био је изабран од загребачке православне „грчко-илдирске општине” Јован Пелопида за учитеља грчког језика уз годишњу награду од 50 форинти. 1827 учио се у овој школи „словенски, србски, немески, латински и од чести герчки”.

Приватне грчке школе, постојале су вероватно свугде где је било у ноде већем броју Грка и Цинцара. И у Вршцу, изгледа под утиском грчког устанка, замолили су Грци и Цинцари да им се дозволи да отворе своју школу. На седници градског већа од новембра 1822 решено је да им се дозволи да отворе своју школу „на српској страни”. Мича Зајим приложио је за ову сврху 1500 царских дуката.⁵²

Грци, и са њима погрчени Цинцари, као да су се у Угарској хтели организовати. Пред крај XVIII века било је у Угарској 23 грчке школске општине. Грчки учитељ у Сентешу Димитрије Хрисантопул кренуо је акцију да се над овим школама постави инспектор. И грчке општине у нашим крајевима (као на пр. у Новом Саду) изјавиле су се за тај предлог. Изгледа да од свега тога није било ништа него је и на даље управљана свака школа за себе.

У Србији је било такође грчких школа, у првом реду у Београду, где их је, изгледа, било

⁵⁰ Саопшт. г. Видака. ⁵¹ Календар Свети Сава 1932. 70. ⁵² „Нек се зна”. Из бележака Ж. П. Павловића.

увек. Већ 1718 спомиње се у Београду грчка школа, око које се бринуо Мојсије Петровић, митрополит београдски. 1723 помиње се у Београду као учитељ неки Грк, који је уместо плате имао право „да на тасу у цркви проси прилоге за себе”.⁵³

Много више недостатака имамо о грчким школама у Београду у XIX веку. Тридесетих година прошлога века имали су своју школу са учитељем Јани Мишу. Школа се налазила у механи неког Србина Стеве „на горњем етажу”. У школи је било око двадесет ученика, деце Грка и Цинцара. У школи се учио и старогрчки.⁵⁴ Тих година јавља се у Београду као грчки учитељ и Ђорђе Захаријадес.

Више нам је познато о неким Грцима учитељима и о учењу грчког језика у српској основној школи. И у српској основној школи тих година учио се грчки, али не у свим одељењима него само у трећој, „најстаријој класи”. Школа је имала два одељења. У првом се учио поред других наука и „грчешки буквар од почетка до Богородицу Дјева, численије адиције и субтракције, пропис српски и грчешки”. У другом одељењу учио се „грчешки буквар од почетка до Богородицу Дјева, численије мултипликације и раздјеленије, прописи србски, немески и грчешки, упражњенија трговачки сочиненија протокола, рачуна, и преводенија са грчешког на србском дијалекту”.⁵⁵ Учители су били (1828–32), у најмлађој школи Константин Захо, који се касније прозвао Јовановић, у средњој Михајло Николић Ресничанин, а у најстаријој Тома Солар. И о Заку и о Солару Вук се најстрашније изражава. За Заку каже да је „родом Цинцарин, пропалица и скитница светска, који у свом веку није мислио бити учитељ”. О Солару мислио је још и горе. За Солара каже да је „родом Грк, који не само што је пропалица и није нигда мислио бити учи-

⁵³ Скерлић, Књижевност у XVIII веку 109; Д. Ј. Поповић, Београд пре 200 година 209-210. ⁵⁴ Сретен Л. Поповић, Путовање 302-3. ⁵⁵ Петровић, Финансије I, 830.

тељ, него је за злочинство своје био на робији⁵⁶. Управитељ нормалних школа Атанасије Теодоровић није мислио тако о њима. То се види из извештаја о испиту који је одржан 27 августа 1832. Испит је био јаван и одржан у присуству Максима Ранковића и Хаџи-Брзака, изасланика општине, децијих родитеља и „собраних обшчества членова“. Са Заком су били задовољни и управитељ школе и присутни. Са Соларом управитељ није био задовољан. „Бједни дјетонаставник Тома Солар — пише он у извештају — плитком њеком својом хитрошћу“, „по досадашњем свом обичају не само обшчество, већ и мене, опсјенути и преварити мислио, почем је, да му тек число веће изађе, и невештим људма у очи упадне, за први, своје класе, ред седам, а за други, старији тобож ред, чак десет предмета изложио числећи међу њима србске прописе — и којекакве? — а грчке и њемачке, по мом мјенију“, одвећ хуле и жалосне, к тому за удивљење с каквим образом и продрзливостју упражненија трговачки њеки дјеци сасвим непољатни сочиненија протокола, рачуна и превода с грчког на србски језик“. У извештају се, даље, каже да је Солар можда „у трговачком свом реду способан“, али „старошћу изнеможен и иначе збуњен, нити школу у правом смислу, нити важност учитеља познавајући, за звање учитељско сасвим неспособан“. Тек 1834 морао је Солар напустити своју учитељску дужност; постао је надзорник — „правитељствене цигљане“.⁵⁷

Тих година, 4 маја 1837, узео је кнез Милош некога Грка Константина Раноса за „васпитатеља бегова“, са платом од 4.000 гроша на годину. Ранос је био тада млад човек; имао је 26 година. По једном писму кнегиње Љубице Милошу он се „учио у Пешти, Бечу, Минхену и Паризу, где је четири и по године провео, учећи се француском језику, а приватно француским правима, бивши надзиратељем дјеце чорбације Вулка из Филипопоља.

⁵⁶ Вукова Преписка II, 651. ⁵⁷ Петровић, Финансије I, 830-2.

Разговарао се са Миланом нашим француски, говори течно по париском изговору. Изражава се прилично немачки“. Милош је примио Раноса у службу и наредио да има непрестано са „беговима при трапези, при науци, при шетњи бити“.⁵⁸ Он је, изгледа, био и другим учитељ грчког језика.⁵⁹

Из тога доба имамо мало података о грчким школама, учитељима и настави.

У септембру 1844 одређено је да се „последно трговачко училиште“ у Београду, које се трошком општине издржавало од сад „о правитељственом трошку“ издржава. У школи се учио и грчки језик.⁶⁰ У овој школи предавао је касније грчки језик др. Панајот Папакостоулоу.⁶¹ 1847 било је у једној београдској школи грчкој 37 ученика.⁶² Те године забележен је као учитељ Ђорђе Клитис, вероватно, учитељ грчке школе.⁶³ Није нам познато на којој је школи радио „бивши учитељ“ Ст. Карамат биће вероватно и он на грчкој.⁶⁴ Учитељ на грчкој школи био је и Јевтимије Аврамовић, отац Симе Аврамовића конзула у Турској.⁶⁵ Те је године било у Београду две грчке школе.⁶⁶

1848 отворена је приватна грчка школа по систему енглеског педагога Ланкастра. У Новинама читалишта београдског изашла је ова белешка: „2 јануарија (ове године) отворила се овде, у зданију основне школе, с дозвољенијем високославнаго попечитељства просвештенија, још једна грчка школа, приватна, т.ј. с трошком неколико родољубиви Грка и наукољубиви Србаља трговаца, који видећи да учећа се младеж у општинској државној школи многобројнија од дана на дан бивајући, не мо-

⁵⁸ Петровић, Финансије I, 817, 821-3. ⁵⁹ Срб. нар. новине 1841, 70. 1842 био је послан у Цариград као члан депутације кнеза Михајла (Страњаковић, Влада уставобранитеља. 37). ⁶⁰ Срп. нов. 1845, 113, 118. На ово место ми је скренуо пажњу г. д-р. Т. Р. Ђорђевић, проф. Универз. ⁶¹ Поменик 511-512. ⁶² Србске новине 1845, 117-8, 121-2. ⁶³ Нов. чит. београд. 1847, изв. 31. ⁶⁴ Нов. чит. београд. 1848, 117. ⁶⁵ Саопшт. г. К. Главниња. ⁶⁶ Нов. чит. београд. 1847, 250.

же се с једним само учитељем, како треба, ползовати, сложено се пре неколико месеци сојединили, и прилога толико скупише, колико је за плату једног учитеља требало, овдашњој општини с прошењем обратили да би им дозвољеније дали за једну годину учитеља издржавати, молећи је у истом времену, да би га, ако за неопходимо нужно нађе, даље иста општина изволила сама плаћати". „Ту ће се младеж — пише даље у чланку — први пут учити по једном методу, који је овде до сада јошт непознат, а у Грчкој и Турској свуда у упражњењу и од других просвештених народа примљен. Тај метод се зове ланкастрически од Ланкастра, његовог основатеља. И будући по том ћаци се међусобно уче, може двеста-триста ђака, под једним само учитељем тако лако, основатељно и право, да се уче, да је заиста чудо. Ко се о овом методу, његовој ползи и т. д. уверити жели, тај нек изволи посетити ову школу, која је отворена сваки дан, као и друге школе, али јошт, као у почетку с многим недостатком". Тотор школе био је Н. Котула а главни приложници браћа М. Боти и Н. Боти и Панта Михајловић. Школа се звала и „греческа ланкастрическа". Вероватно да је то иста школа о којој су донеле белешку Новине читалишта београдског.⁶⁷

За једну читаву декаду није нам ништа познато ни о грчким школама ни о грчким учитељима. Тек од 1858 наилазимо на материјал који се односи на борбу Грка за своју другу, али приватну школу. Те године, вероватно на нечију доставу, сазнало је Министарство просвете да у Београду, без дозволе

⁶⁷ (16). Исте године забележени су као претплатници на књигу Света Гора од Д. Стојановића: Георгије Киридес, Илија Стаменковић, Михајло Димитријевић и Константин Стеријадес ученици „ланкастрическе греческе школе". Као претплатник на Доситијева Собранија забележен је и Јован Штерија Пача, ученик „греческе школе".

од стране Министарства, ради приватна грчка школа, те је актом од 13 новембра 1858⁶⁸ обавестила управу вароши све што се о тој школи знало. У акту се излаже како је неки Јевтимије Ђераш, „родом из Блаца (Блача) у Македонији, отворио приватну школу у кући Михајла Молеровића, овдашњег и њу, осим других и неке ученике из овдашње редовне грчке школе и четвртог основног разреда примио". Министарство, даље, у акту моли управу вароши да ову школу — ако је тако —, на основу § 41 полициског закона затвори, а ученике „у редовне школе сходно § 33, точки 4-ој Устројенија основних школа поврати, да теченије школско сврше".

На овај акт дошао је одговор од управника вароши Јована Димитријевића тек 2 марта 1859.⁶⁹ У одговору је углавном потврђено све оно што је Министарство просвете у свом акту навело. Уједно је обавестио Министарство да је школу дао на основу закона, (§ 41 полициског закона) 26 фебруара (у акту погрешно т. м.) затворити наложивши самом учитељу, те је овај „у присуству члана управитељства овога, учеој се младежи изречео, да се она у редовне основне школе поврати и да теченије школско сврши". Поред тога је управник позвао и дечије родитеље те их обавестио о овој својој одлуци, али, додаје он, „премда су им узрочи разлагани и доказивани, до тога изумљења дошли, да су пред лицем управитељства роптали противу те наредбе, и шта више, Управитељство дознаје, да они и по вароши такове несмислене речи просипају па да су се и самом светлом Књазу за то тужили, за то Управитељство ово умољава Попечитељство, да га оно извинити изволи што, при оваквој разузданости родитеља именоване деце, није могло поступити по § 33, точки четвртој Устројенија основних школа". Нека акта, каже се даље у допису, нису се могла доставити Министарству

⁶⁸ П. бр. 2708. ⁶⁹ П. 10149.

просвете него Министарству унутрашњих дела; то су биле жалбе родитеља деце из ове школе. Као што се види управник је успео да школу затвори али није могао да присили родитеље да своју децу упишу у другу, јавну грчку школу.

Ни дечији родитељи нису седели скрштених руку. Истога дана када је управник вароши послао свој извештај поднели су и чланови управе ове школе жалбу Министарству просвете на поступак полиције.⁷⁰ У жалби се, између осталог, каже како су „одавно осетили нужду, да би могли нашој деци нужно васпитање на грчком језику дати, које је за нашу трговину од неопходиме ползе и потребе, да једнога наставника тражимо, који би овој потреби и жељи нашој одговарати могао, — и од прилике пре четири месеца, нађемо ми једног таковог човека по имену Евтимија Ераши из Блага и предамо му нашу децу да и(х) привремено поучава, по начину који смо ми као најсходнији за ову нашу целъ нашла”.

По њиховим излагањима учитељ је био узет само на пробу за време од шест месеци, од Ђурђева па даље, те да ће га, ако би били са њим задовољни, „као сталног учитеља задржати и приватну школу отворити и о нашем је трошку издржавати”. Тада би, каже се даље у овом акту, поднели молбу Министарству „да нам дозволи овакову једну педагогичку приватну школу о нашем трошку отворити, знајући, да у Београду друго оваково заведење за васпитање грчке младежи не постоји”. Властима, образлаже се и даље у акту, нису ову школу пријављивали, јер су је сматрали као привремену, али би је, тек ако би успели, на време властима пријавили, те моле да им се „ова мала погрешка” опрости. У акту се даље жале на управу вароши што је послала „једног свог чиновника са жандармима, и наша деца буду из ове школе исте-

⁷⁰ У Министарству просвете акт је примљен 3 марта 1859 — П. Н. 462.

рана и школа затворена”, а родитељи упућени да даду децу „у обштинску школу”, „које ми не би ради били чинити уверени будући да ће наша деца под непрестаним надзором горе именованог наставника бољи успех у наукама учинити”. Молбу образлаже тако што „многи од нас, који смо научили, да нашу децу за добре трговце спремамо и васпитамо, нисмо у стању своју децу у страну земљу поради наука шиљати”, те стога моле да им се ово привремено „заведење” призна као стално. Надају се да ће им се молба уважити, јер не траже никакву материјалну помоћ а обавезују се да ће школу сами издржавати. На акту су потписани један испод другога: Ј. Кумануди, Анастас Захо, М. Ј. Зограф, А. Христовуло, Димитрије Кумануди, Никола П. Кики, Х(аци) Ђорђе и Ристо Поповић, † Димитрије Анастасијевић, Јован Живковић, Георгије Д. Биба (потписао се грчки), Георгије Молевић, Анастас Типа.

Министарство није било вољно да изађе у сусрет овој жељи. Деветнаестог марта донело је оно одлуку да се не може дозволити отварање приватне школе на штету редовне, пошто Е. Герас(и) нема више од два разреда гимназије, те није „кадар, нити може шта више, нити шта боље од учитеља редовне школе, који је гимназијални курс свршио, настављати оне науке које се у редовној школи предају а камо ли што више”. Ако молитељи нису задовољни са садашњом редовном грчком школом, која се плаћа из грчког школског фонда, то нека поднесу нову мотивисану молбу. Одлука је достављена Јанаћу Куманудију, као првом од потписаних.⁷¹ О овој одлуци обавештен је и учитељ Герас.⁷²

Грци нису били задовољни овом одлуком, те су већ 20 априла поново поднели претставку у којој су нарочито истакли да: 1) у школу неће при-

⁷¹ Кумануди је примио ово решење 24 марта од Управе града. ⁷² Решење Министарства просвете примио је 2 априла 1859 П. Н. 481.

мати више од двадесет ученика, а то „да је врло мала част младежи оне, која се у општинској школи учи”, те према томе ова (sc. „општинска”) неће „пасти”. 2) Да је учитељ врло способан, јер је у кратко време направио са децом веома леп успех, бољи него да су деца ишла у општинску школу, у којој се деца уче „два сата пре подне и два после подне; а остало време проводе изван школе. Код ове је школе уређено да ваздан деца у школи пребивају и у часовима одмора, детињским и гимнастичким забавама, занимати се под непрестаним надзором учитеља”. Упозорјују Министарство да и у другим државама постоје многе приватне школе.

У молби уверавају да ће се учити по програму и под надзором Министарства. Моле да им се дозволи отварање приватне школе „да не би принуђени били у страну земљу и(х) (тј. децу) ради тога шиљати и скупе новце за њих трошати кад можемо без тога, овде, у отечеству нашем, цел нашу постићи”. Потписани су један испод другог: Ј. Кумануди, А. Христодуло, Никола П. Кики (Νικόλαος Π. Κίκι), Димитрије Кумануди, Димитрије Анастасијевић, Х(аци) Ђорђе и Риста Поповић, М. Ј. Зограф, Анастас Захо, Георгије Ј. Молеровић, Јован Живковић, Ђорђе Биба, Гуша Николић.

Учитељ Герас је такође поднео претставку Министарству у којој је изнео свој живот и квалификације. Из акта се види да је родом из Блаца, где је свршио и основну школу. Затим је отишао у Атину где „сам — пише он — у правитељственим заведенијама слушао редовно пуне пет година забележене науке у прикљученим сведетељствима. Затим позват будем у Цариград, да управљам тамо са општинском грчком школом на Бујукдере, које сам званије две године испуњавао. О феријама вратио сам се у моје отачество и у намери да се вратим, преко Београда, опет у Цариград, дођем овде”. Ту су га, излаже даље, задржали неки трговци да им учи децу. Како није познавао законе,

он се примио ове дужности. Обавештава Министарство где се налази школа и да ће ученици, њих двадесет, бити подељени у два разреда. Изнео је наставни план. У школи су предвиђени ови предмети: јелински језик са граматиком и синтаксом; историја цркве; рачуница, практична и теоретска; математички и физички земљопис; јелинска историја и красноречје. Сваке суботе чита се јеванђеље. Нада се да ће Министарство водити надзор и дозволити да се школа отвори. Потписао се грчки Е. Н. Герау (Γεράου).

На ове молбе и претставке донело је Министарство просвете, како се то види из акта управе вароши,⁷³ већ после неколико дана решење којим је одобрено отварање ове школе под овим условима:

- 1) да у ову школу не може ући ниједно дете које је почело похађати јавну школу док не сврши четири разреда;
 - 2) да се морају предавати сви предмети прописани у основним земаљским школама;
 - 3) ако се поред тога жели предавати још који предмет да се за то мора тражити дозвола а дотле да је забрањено предавати друге предмете;
 - 4) у школу се не сме више уписати од 20 ученика „као што су се и сами проситељи изјаснили”;
 - 5) учитељ је дужан да августа и почетком године поднесе списак деце (име, презиме, година рођења, где је дотле учило, са каквим успехом, презиме и име оца или татора);
 - 6) крајем јула има да поднесе Министарству извештај о похађању и успеху;
 - 7) Министарство има увек бити обавештено, ради надзора, о свакој промени стана ове школе.
- До 1863, изгледа, да су ствари, у овој школи, текле у реду, али те године избије сукоб у управи. До сукоба је дошло због промене стана школе. Већина је хтела да се школа исели из дотадашњег стана, док је мањина, са Јанаћем Куманудијем и

⁷³ П. Н. 949 од 27 априла 1859.

Настасом Христодулом на челу, желела да школа и даље остане „у старом квартиру”. Нарочито је учитељ желео да се промени стан. Претио је и оставком. У својој претставци (од 6 фебруара 1863), упућеној управи школе, саопштио је да ће из неких, а нарочито здравствених, разлога морати напустити Београд, те упозорава управу да више не жели продужавати уговор. У Београду ће остати још три месеца до јуна, док се не одрже испити, а „после тога времена ослобађамо се сваке обавезности и негодовања од стране почитаемих старатеља и прилагатеља”.

Ствар је дошла пред Министарство. Обе су се групе сматрале као претставници школе. Мања група са Јанаћем Куманудијем тврдила је да она претставља закониту управу школе, јер је Кумануди био првopotписник и претстављао школу пред властима. Противна страна, у ствари већина, мислила је да је школа везана за личност учитеља Гераса и већину. Министарство је признало већину као претставника раније школе, а управи раније школе ставило је до знања да се, ако желе да задрже своју школу, морају обратити молбом Министарству. М. Сп.(асић?) забележио је на акту, да „не спада у круг мога дејанија нити ми надлежи о томе бринути се и те њиве, сасвим приватне послове и неслагања расправљати”. Како су се ствари развијале није нам поближе познато. Знамо да су присталице учитеља Гераса узеле стан за школу у кући Ђоке Спајића, „која постоји у улици водећој од куће Тасе Коларца у Савску чаршију”.⁷⁴

Пошто се већина иселила, мањина (група Куманудијева и Настаса Христодула) обавестила је Министарство (13 маја) да је погодила новог учитеља, неког Ђорђа Чочу. Приложено је и сведочанство које је овом учитељу издало Главно управитељство школа краљевине Грчке. Из сведочан-

⁷⁴ О промени стана обавестили су одмах Министарство 29 априла 1863.

ства се види да је рођен 1840 у Македонији, да је учио основне школе и положио је испит за учитеља основних школа са оценом добар. Уједно су умолили Министарство да се укине одредба по којој школа не може имати више од 20 ученика. Обавестили су Министарство да је школа остала у Данићевој кући. Решењем од 3 јуна 1863⁷⁵ изашло је Министарство обема странкама у сусрет: укинута је одредба којом је одређен број ученика на двадесет, а обавештена је управа раније школе да и друга грчка школа „у којој је сада Јевтимиј Гераси може постојати”.

Герасова школа није се дуго задржала у новом стану. Већ 27 новембра исте године обавестио је Герас, „приватне грчке школе учитељ”, да се од Митрова дна преселила школа из Спаићеве куће у кућу Ђорђа Ђинре „у Господском сокаку ради боље удобности квартира и ради веће комодије, која ми је сасвим оскудевала”. Уједно моли Министарство „да поглед свој баци и на овај приватни завод, коме ништа не оскудева окром надзор веће власти (просвете)”. Моли Министарство, које изгледа није много марило за ову школу, да га „правилима и осталим учитељским потребама снабде, по којима би се могао управљати при повереној ми школи”. У једној од ових грчких школа био је учитељ и онај Зографос⁷⁶ или Зографидес, кога је овековечио Ст. Сремац у својој Кир-Герасу. Он је био учитељ још 1872–3. По Ст. Сремцу Зографос је, пошто је био отпуштен, отишао у Калафат и постао — фурунција. Последњи нама познати грчки учитељ у Београду био је неки Пипис. Њему је у том звању помагала и његова жена.⁷⁷ Међу последњим ученицима ове школе од наших угледнијих људи био је Владан Ђорђевић.⁷⁸ Зографидесова школа налазила се у сокачету између Кредитног завода и општине, затим на имању

⁷⁵ П. Н. 1274. ⁷⁶ Саопшт.: г. д-р. Р. Поповића, проф. Универзитета. ⁷⁷ Саопшт. г. Гавре Кики. трг.

Цхане⁷⁹, и најпосле у Сремској улици,⁸⁰ тамо где се данас налази Земаљска банка. Једно се време налазила и у Кикијевој кући. У школи се налазило обично око двадесеторо деце.⁸¹

Осим у Београду постојала је грчка школа још у неким градовима Србије. Тако је Шабац, као знатна грчко-цинцарска колонија, имао вероватно стално грчку школу или бар грчке учитеље. Школа, првобитно, није била стална. По мишљењу пок. Љ. Павловића, „даскали су били авантуристе и привремени. Школа је падала на терет Грка, Јермена, Цинцара и Срба Македонаца, који су уживали у византиско-грчкој култури. Још у XVIII веку, у другој његовој половини, налази се спомен ове школе”. И Вићентије Ракић био је учитељ ове школе. „Грчка школа је била по становима даскала и богатијих грађана. Грчка деца ишла су после 1809 заједно са српском, али се већ после 1816 јавља поново грчка школа и у њој као учитељ Борђе Захаријадес (Захаријевић), „који је од некуд оздо из Македоније, дошао у Румунију а из Румуније преко Земуна, у Шабац”.⁸² 1829 био је у Шапцу неки грчки учитељ, који је превео неке законе на српски тако „да се ништа не разуме и на многим мјестима цркао би човјек од смија читајући његов превод јер Грк нити је управо знао српски ни немачки”.⁸³ У овој школи учио се и познати педагог Стеван Д. Поповић, који је такође био пореклом из Македоније.⁸⁴ Г. Љ. Павловић мисли, да је ова школа трајала све до седамдесетих а можда и осамдесетих година прошлога века.

⁷⁸ Саопшт. г-ђе Пачу. ⁷⁹ Каснијој Панђелиној кући. ⁸⁰ Сада Драшковићева ул. ⁸¹ Саопшт. г. Гавре Кики. Једна грчка школа, пре 1853, налазила се у дворшту српске основне школе код Саборне цркве у кући где сада станују послужитељи ове школе. (Вл. Борђевић, Грчка и српска просвета 92). ⁸² Саопшт. пок. Љубе Павловића. 1824 имао је овај учитељ као плату 10 талира месечно и 1000 ока шенице на годину, а плаћао га је Јеврем Обреновић. (М. Обреновић, II, 651.) ⁸³ Вукова Преписка I, 352-3. ⁸⁴ Саопшт. пок. Љубе Павловића.

1908 умро је у Шапцу неки Хариш Константиновић, пореклом из Кожана, који је завештао „неку своту новаца за отварање грчке школе у Шапцу”.⁸⁵

И у Неготину се спомиње 1817 г. грчки учитељ.⁸⁶

У Смедереву, где је била јака грчко-цинцарска колонија, изгледа доста рано налазила се грчка школа или бар грчки даскали. Анта Протић почео је учити грчки у Смедереву „у некаква учитеља Саве Љотина”.⁸⁷ 1824 обавестио је Петар Вулићевић кнеза Милоша да је у Смедерево добегао „један свештеник, именом Тодор, из Грчке, села зовомог Селице”, те да жели да у Смедереву остане код својих познаника. Поред тога, обавестио је кнеза Милоша да неколико трговаца, чија су деца већ свршила српску школу, „ради су погодити више реченога свештеника да би им децу на грчки језик и писању обучавао”, те пита кнеза Милоша да ли да им се то одобри.⁸⁸ 1827 био је у Смедереву „грчки учитељ” Константин Поповић.⁸⁹ 1829 јавља се у Смедереву као грчки учитељ неки Константин П. Атанасијевић.⁹⁰ У Смедереву је, вероватно, било стално грчких учитеља, али до 1866/7 немамо података. Те године држао је приватну грчку школу неки Никола Даскал.⁹¹ Још 1870 учио се у смедеревској основној школи и грчки језик, али се испит није полагао. Часове из грчког језика држао је Јован Бимбић.⁹²

О грчким учитељима и школама у осталим варошима Србије не знамо ништа. Једино још нешто знамо о приватној грчкој школи у Ваљеву. Знамо толико колико је забележио пок. Љуба Павловић,

⁸⁵ Саопшт. пок. Љубе Павловића. ⁸⁶ Вукова Преписка I, 126. ⁸⁷ Поменик 574. ⁸⁸ Г. Р. Борђевић, Из Србије кнеза Милоша I, 108. ⁸⁹ Петровић I, 829. ⁹⁰ Претплатио се на Ромеа и Јулију. ⁹¹ Умро је пре двадесет година у дубокој старости. ⁹² Отац Симе Бимбића, некадашњег директора гимназије у Шапцу и Смедереву. Податке о грчкој школи у Смедереву у другој половини XIX века добио сам од г. Св. Спакојевића, професора гимназије.

директор гимназије у Шапцу. „Дошао сам — писао нам је — у Ваљево у четврти разред основне школе 1875 г. Врло добро памтим да је тада постојала у Ваљево приватна грчка школа која је била у дворишту садашње основне школе у оној страћари у чијим су подрумима били затворени пред погибију кнезови Алекса Ненадовић и Илија Бирчанин”.

Како су учитељи били награђивани није нам познато. Изгледа да су били награђивани по споразуму, у новцу и у природи, или од „општества”, или од породица чију су децу учили. Начин награде био је веома разноврстан.⁹³ Иако њихови учитељи нису били квалификовани за свој позив, ипак су њихове школе сматране, за оно доба, као врло добре. У њима је био обично врло мали број ученика, а учитељ је био стално поред њих. О неком заједничком наставном плану ових школа не може бити говора. Али оне су имале једну заједничку црту: биле су практичне. Поред писмености учио се грчки језик и грчка историја, а нарочито се водило рачуна о томе шта ће им требати као будућим трговцима. Исто се тако много пазило на верско образовање.

Школе су надзиравали старатељи или епитропи, обично по двојица. 1793 био је епитроп грчке

⁹³ Тако се на пр. по Стевану Сремцу последњем грчком учитељу у Београду плаћало „двадесет гроша царских годишње а цела грчка општина давала му годишње дванаест ока чиста зетина; божићнега и ускршњега поста десет ока маслинки, и три оке охридске јегуље, и напоследку за мезелук две оке сушених сарагица и кесу леблебија. А сем тога имао је право о празницима да руча код виђенијих Грка, па имали ови или не имали деце у грчкој школи”. (Кир-Герас). Ово је можда у нечем мистификовано, али свакако није далеко од истине.

школе у Новом Саду Бељански. 1797 били су старатељи Коста Карајанко и Никола Дузи, а 1848 Јован Стерије и Јефта Димитријевић.⁹⁴ Надзор над грчким школама у Србији вршили су тутори.⁹⁵ Ови су водили рачун о издржавању школа. Педагошки надзор су вршили „ефори”.

⁹⁴ Гласник Ист. др. у Н. Саду IX, 267-70, 278. ⁹⁵ Као на пр. у Смедереву, где је тотор школе био Ђорђе Љотић (Ж. Тодоровић — Јакшић, Прикљученија рода србскога. Преплатници).

Сукоб на сабору у Темишвару 1790

После 1769 а нарочито 1788 наша је чаршија била већ у знатној мери насељена погрченим и чистим Цинцарима. У то доба они су и бројно и материјално веома јаки. Они су тада већ врло утицајни код свих фактора, шта више у неку руку они управљају и нашим народним пословима.¹ Како су брзо постајали врло богати, многи од њих постали су племићи те су, као православни, успели да у знатном броју дођу на темишварски сабор 1790. У Темишвару је у то доба било врло много Цинцара, те је Темишвар у том правцу био за њих врло zgodан, да на сабору покрену нека питања која су их интересовала.

На сабору били су они најбоље заступљени као племићи. Од куријалиста били су на овом сабору Христифор Нако од Семиклуша, Марко Сервински од Турске Кањиге, Живан Ђуричко од Модоша, Јевтимије Којић од Фирићхаза, Јован Николић од Рудне, Стеван Дамаскин од Немета, Наум Моско од Иванде, Јован Пачаџија од Медвеша и Адам Пешти. Од армалиста био је на сабору Димитрије Хаџи-Марковић и Григорије Пустај од Токаја. Било их је дакле 11 од укупно 25. Од провинцијалиста били су: Михаило Христић, ешкуч великоварадски, Атанас Дука из Вировитице, Тома Лацковић из Копривнице, Атанасије Јанковић из Карловца и Стеван Монастерлија од Каполне. Ни-

¹ Грк или погрчени Цинцарин Конст. Ал. Филипаџес од Гаја био је секретар и тумач „in Shiricts“ у Дворској депутацији.

је јасно каквог су порекла били Василије Поповић, сенатор новосадски, и Јован Поповић, сенатор суботички. Цинцарског су порекла, али тада већ по-србљени, били епископи арадски Павле Авакумовић и горњо-карловачки Генадије Димовић. Најпосле и сам краљевски комесар Папила био је цинцарског порекла. Ово су особе, које су припадале овом кругу, које су биле на темишварском сабору. Њима не прибацијамо Романе, посланике из романских крајева, који су пореклом били ближи Цинцарима него нама. Њихово држање у сукобу између Цинцара и Срба није нам познато.

Какве су све захтеве имали Цинцари није нам поближе познато, али се из једнога описа тога сабора, „диаријума”,² јасно види да су Цинцари поставили своје захтеве када је сабор од њих затражио новаца. Како је народних потреба било много а новаца мало — требало је за клерикалну школу, за стипендије, за апелаторију, за конзисторију, за великоварадски викаријат и друге ствари — затражио је царски комесар да се нађу средства и за ове потребе. Сабор је апеловао на богате људе, чланове сабора, у првом реду на Грке и Цинцаре. Они су се одмах одазвали: Нако је приложио 2000 ф., Хаџи-Михали (Сисањи) 500, Моско 1000, Пачаџија 1000, Којић је обећао 600, „прочи Грци и Цинцари по силени возможности својеј”, али су затражили да и они могу „од својег рода коего за штипендисте у семинариум прислати”. Речено им је да се „чрез то план обшчества кваритсја не может” и да ће „нација (sc. српска) и о том старатељство носит, како всјакому роду и језику из семинариума наученаго свјашченика прислати мошчи будет”.³ Свакако је потекао из њихових кругова онај предлог посланика из најсиромашније, горњо-карловачке епархије, да сабор тражи да и православни могу куповати спихилуке.

² Архив митрополије карловачке IV. 31. ³ Ib.

Изгледа да је расправљање текло доста жучно и без повољнога успеха по Цинцаре, тако да су „таквим увјешчелним рјечма изобличени сушче, престали от намјерениа своего”.⁴ Изгледа да су Цинцари и појединачно били изврџани. За Марка Сервиског, оног истог који је поднео молбу и уступио земљиште за градњу грчке школе у Новом Саду, а који је био на сабору експерт за економске и финансиске ствари, а, изгледа, и вођа Грка и Цинцара, каже писац овога дневника (диарија) да је „коекакове будаласте пројекте представљао да конгресу гнусно било слушати и тако от вејех исмјејан остао”.⁵

Овај сукоб на темишварском сабору, као што смо видели, није остао без последица. Одмах после сабора дошло је до одвајања Грка и Цинцара од Срба у свим местима, где год су могли да издржавају своју цркву и своју школу.

⁴ Њ. ⁵ Њ. 33.

Цинцари као ратници и јунаци

Нису сви Цинцари били само занатлије, трговци и трговчићи, шпекуланти и „ћифте”, са жељом за зарадом. Било је међу њима и одличних јунака који нису заостајали за најбољим јунацима других етничких група са Балканског Полуострва. Не треба заборавити да су они у знатној мери и „Арнаути”. По Пико-у највише су ратнички Гопешани и Писодерани, те се по својим ратничким особинама могу поредити са Гегама.¹ По г. Нушићу за разлику од Цинцара варошана, углавном занатлија и трговаца, Цинцари горшатаци-сточари су веома често хајдуци и велики јунаци.

Како су се понашали према нашем народу Цинцари као целина у ранија времена, доста је тешко рећи; али веома вероватно да су, као етничка група исте вере, били солидарни са нашим народом. У нашој старијој народној песми означени су они као „Власи својевољни”.² Вероватно да су појединци овога порекла четовали са нашим хајдуцима, а помагали их свакако.³ За ранија времена немамо у том правцу података; наши подаци почињу са Кочином крајином.

Међу људима из овог круга који су се истакли у борби за време Кочине крајине спадају на прво место „Рекалије”. „Они су из поодавна, без фамилија својих, у Београдски пашалук дошли, као што и дан данашњи њихових земљака у Србији до-

¹ Pico 22. ² Божић, Бугарштинце 235, 239. ³ Наста базрђан у Митровици као јатак. (Вук, Народне песме III, 358).

ста има, који се понајвише занимају држањем механа и ханова, како по варошима тако и по већим селима и друмовима, касаплуком и мандрацилуком. Има их доста, који су се овде и добро помогли, оженили се и одомаћили. И ови, о којима ће сада бити реч, такође су држали у Београду ханове и механе и занимали се ханцилуком, касаплуком и мандрацилуком. У дугом времену они су се и добро помогли и са Србима овога пашалука, из сваке нахије, добро познали, а особито са марвеним трговцима српским и са кнезовима народним, код којих су ови, у ханове на конач падали. Одовуд су они и поверење, и трговаца и кнезова народних, потпуно задобили".⁴ „Ове Рекалије све су војничког духа били. Они и кад су дома, на вилајету, не даду се тако лако Турцима газити. Сви су уопште трудољубиви и штедљиви. Нису богата како имућни али тврди и постојани на речи. Искрени су и простодушни, па и речити".⁵ Тако их је приказао Баталака у својој Историји српског устанка. Из групе „Рекалија” долазе на прво место два брата, Јован и Петар Чардаклија, пореклом „од некуд са арнаутске границе”.⁶ Када су дошли у Србију тачно се не зна. Почетком осамдесетих година XVIII века живели су у Остружници где су имали пекарницу, гостионицу и бакалницу. Јован је успео да Аустријанцима прибави отиске од градских кључева београдских. „Његово родољубље и његове заслуге за Србију остају несумњиве”.⁷

После браће Чардаклије по заслугама долазе браћа Жикићи,⁸ Велчо и Кузман. По Баталаки они су били из Маврова.⁹ Велчо је до Кочине крајине био механџија и мандраџија на Калемегдану и осем механе држао је многу ситну стоку.¹⁰ Велчо се прославио у првом устанку одбраном шанца Делигра-

⁴ Баталака I, 58-59. ⁵ Иб. ⁶ Грађа 114. (Прилози XV, 142, 145).
⁷ Прилози историји Кочине крајине. (Прилози XV, 142, 145).
⁸ Цика (Гласник IV, 90) или Цикићи (по Анти Протићу.) Циковац. ⁹ Баталака I, 58-9. ¹⁰ Поменик 168.

да који је он утврдио. Погинуо је на Велику Суботу 5 априла 1806. Тешко рањен, пре него што ће умрети заште млека да се напије. На то му приметете да је пост а он одговори: „Не треба! Не треба!”¹¹ Пошто је Велчо погинуо, заменио га је његов брат Кузман.¹² И они су, као и неки Шунда, били трговци у Београду и покушали да Аустријанцима издаду град. „Ова им се намера осујетила због ноћне таме и магле на Дунаву, те су због овог сутрадан многи Срби трговци из Београда страдали од Турака”.¹³

За Кочине крајине истакао се Борђе Чиплак, зваши Дели-Борђе.¹⁴ Био је родом из Врутка из дебарског краја¹⁵ или из Белих Вода.¹⁶ Рођен је био око 1745. И он се, као и његови земљаци, бавио трговином. Знао је „четири источна језика”. Још пре Кочине крајине почео је радити за Аустрију. За време Кочине крајине прешао је у Аустрију, уписао се у фрајкор и убрзо постао капетан.¹⁷ Са њиме ступио је у фрајкор и његов „брат” Петар Ристић родом из Битоља.¹⁸

Међу главније људе из овога краја, о којима се до сада није знало, спада Влајко Стојковић, београдски пекар родом из Албаније.¹⁹ Већ 9 новембра 1788 добио је он капетански чин, а касније, по свршеном рату, и угарско племство.²⁰ У чети Радича Петровића борио се и Лазар Анђелковић, родом „од Охрида”.²¹ Овим људима треба прибројити и Тримчу Твртковића и Милоша Брку из Маврова, Деспота Чукулу и Ђеру Новаковића. Милош Брка погинуо је као аустријски официр у боју са Французима, а син му Мица погинуо је касније уз Хајдук-Вељка. „Велике су жртве ови људи чинили”, пише Баталака. „Колика је љубав њихова према роду била, кад су они, у тишини и чести жи-

¹¹ Баталака I, 58-9. ¹² Иб. ¹³ Додатак Поменику 176. ¹⁴ Вероватно по оцу назван Николајевић (Баталака 4, 5, 59, 141).
¹⁵ Прилози XV, 138. ¹⁶ Прилози XV, 138. ¹⁷ Иб. 135. ¹⁸ Вероватно је иста особа са Влајком из Никифорова. (Баталака I, 58-9)
²⁰ Прилози XV, 139. ²¹ Иб. 134.

већи, све извесно и ојемчено имали, овако рескирали, и то у годинама живота њиховог, буд нашто, тешко прегибати било".²²

И у устанку од 1804 сретамо неколико крупних фигура овог порекла, које су наш народ задужиле. Већ израније становала је у нашим крајевима породица којој су припадала браћа: Димитрије, Коста и Јефтан. Први је познат под именом Димитрија кујунџије, а други као Коста-бег.²³ Већ по својим именима и по занимању они упућују на припадност овој групи. Изгледа да су се већ њихови родитељи доселили у наше крајеве; браћа су рођена у Штиткову, близу Новог Пазара. Први је страдао због својих симпатија према српском устанку трећи брат Јефтан, о којем иначе ништа више не знамо. Турци су га погубили већ 1804, а затим његову главу „натакли на шиљак на градском беду у Пазару, окренувши је лицем к Штиткову. 1807 Коста-бег и Димитрије „искрадоше се из Пазара, побегну међу Србе, скупе чету и стану се тући с Турцима". Димитрије је касније постао војвода пазарски (студенички). Коста-бег дочекао је и 1813 годину у земљи, али се није хтео предати него се крио по планинама. Када му се то досадило, покуша код Остружнице да се пребаци у Срем, али га Турци ухвате и предаду београдском везиру Сулејману. Сулејман му да отсећи главу на калемегданском раскршћу а породицу му узме у ропство. Касније Милош откупи Костину жену из ропства те је пошаље кући.²⁴

Први устанак затекао је неке Цинцаре у Србији. Међу ове спада Врета из Колара. Врета је био родом из Македоније, али је у Србију дошао давно пре устанка. Настанио се у Коларима. Био је буљубаша у смедеревској војсци а касније, кад му је зет Вуле Илић Коларац постао командант Сме-

²² Баталака I, 4, 58-9. ²³ Милићевић бележи Косту на једном месту као Коста-бег. (Кнежевина 741). ²⁴ Поменик 272-3

дерева и околине, постао је управитељ вароши Смедерева. Био је добар јунак.²⁵

Међу људима које је устанак од 1804 затекао у Србији били су Цинцар-Јанко и Цинцар-Марко. Цинцар-Јанко био је родом од Охрида (р. 1779). Око 1800 налази се он већ у Србији, у Ваљево. Кад је Фочић посекао Алексу Ненадовића и Илију Бирчанина, он је притворио и Јанка, јер му се учинио сумњив. Тек на молбу кметова и трговаца пусте га Турци из затвора. Чим је букнуо устанак, он је одмах пришао устаницима. Убрзо се истакао својим јунаштвом, те га је Карађорђе поставио бимбашом над неколико стотина бећара. Био је велики јунак. Истакао се и при опсади Београда, а нарочито на Мишару својим мегданом са Остроч-капетаном, кога је посекао. 1811 постао је војвода пожаревачки. 1813 пребегло је и он у Срем.²⁶ Умро је 1834.

Цинцар-Марко (Костић) родио се у Белици око 1770. Изгледа да је у Србију дошао када и Цинцар-Јанко. Кад је букнуо устанак, он је одмах пришао устаницима и готово се стално налазио уз Карађорђа. Прота Матеја Ненадовић написао је за њега да је био „најбољи јунак".²⁷

Цинцари нису могли учествовати у првом српском устанку у некој већој маси, јер их ни у нашој средини а ни у близини, није их било у већем броју. Али су учествовали као појединци и у извесним моментима показали се веома лепо. У Србију су они дошли углавном на два начина. Једни су дошли у оном руском одреду под грофом Орурком.²⁸ С овим одредом дошао је и Вучко Топал-

²⁵ Њ. 60-1. ²⁶ Њ. 795. ²⁷ Мемоари 178. „За његов мегдан с неким Турчином на Лозници прича се као за некакво чудо". (Поменик 796). ²⁸ У овом одреду било је око 300 Арнаута или, како је већ Вук тачно приметио, „ово су били бећари, међу којима је најмање било правих Арнаута а може бити није било ни једнога него су то били Срби и Бугари и гдекоји Грк и Цинцарин". („У Каравашкој се и данас зове Арнаутин сваки бољарски момак који је у турским хаљинама и с оружјем, макар кога народа био"). (Грађа 89).

Ђорђевић.²⁹ Када су се касније Руси вратили, он је остао код Хајдук-Вељка који га постави за буљубашу. У бици код Белоградика рањен је у колена леве ноге и од тада су га звали Топал. Желео је да буде сахрањен на месту на коме је био спаљен св. Сава.³⁰

Много су важнији они који су дошли са Гушанцем као крџалије а касније пришли устаницима. У ову групу спадају Конда и Папазоглија. Конда се родио у Јањини у Епиру.³¹ У Гушанчевој војсци био је буљубаша. Са Гушанцем био је све до 1806. Када су устаници опколили Београд, прешао је он устаницима. Прославио се када је, уочи св. Андрије 1806, са деведесет бећара освојио Савску или, како су је Турци звали, Бањалучку капину. Знао је арнаутски и турски.³² Када је погинуо (1813) није имао више од 30 година. Сахрањен је поред манастира Трноше.³³

Вероватно је заједно са Кондом пребегао од крџалија устаницима и Папазоглија, који је био из истога краја одакле и Конда.³⁴ Касније је постао бимбаша у Црној Реци. Са крџалијама је дошао и Коста Цинцарин.³⁵

Друга група дошла је право из своје домовине за време самог устанка. Дошли су — како би Марко Миљанов рекао — „из путог јунаштва“. Дошао је познати јунак Јоргаћ³⁶ са седам другова, међу којима су били Загла и Фармакија, Нулин отац.³⁷ Они су ступили у војску код Хајдук-Вељка. Јоргаћ је помагао устанике све до краја устанка а затим прешао у Влашку, где је славно погинуо

²⁹ Родио се у Ескизари 1771. ³⁰ Сретен Л. Поповић, Путовање 155. ³¹ По Трандафилу Дуки у својој, на грчком језику о српском устанку штампаној књизи у Пешти 1807. (Кнежевина Србија 29), а по Милићевићу у Поломљу (Поменик 269-71). ³² Грађа 205. ³³ Поменик 269-271. ³⁴ Поменик 510 и Долатак Поменику 187. ³⁵ Поменик 19, 12. ³⁶ Иначе Јордаки. Код Грка Георгакис. По Јорги био је „Арнаут романског порекла“, родом из Влахоливалије. (Јорга-Марган 271). ³⁷ Милићевић, Кнежевина 903.

са својом дружином, као наш Синђелић, међу зидовима манастира Секуа.

Ђорђе Загла родио се у Блацу. Дошао је у Србију са своја три брата: Димитријем, Павлом и Теодором. У Србији се настанио у Смедереву. Одликовао се у многим бојевима у којима је био и тешко рањаван. Нарочито се одликовао јунашвом и досетљивошћу у боју на Суводолу. Убрзо је постао буљубаша код Вујице Вулићевића. После пропасти 1813 прешао је у Митровицу и почео са браћом трговати, али му трговина није ишла од руке као његовој браћи. 1815 вратио се у Србију и добио пензију. Умро је 1847, те је био сахрањен код Маркове цркве.³⁸

Цинцарин је био и Петар Фоца „Шкипетар“, „старешина бећарски, но и јунак, где год је и кад год је ваљало“.³⁹

Треба, најпосле, споменути и оног Цинцарина који је јаничарима, када су били у неприлици, помогао да се увуку у београдски град.⁴⁰ Сигурно да је био Цинцарин и Настас Армаш, који је издво Хајдук-Вељка.⁴¹

Други устанак, иако није дуго трајао, „да не бјеше добродушнога и к њима барем некористољубнога Петра Велчка, трговца бечког, а урођенца Мађедоније, који но им свагда у зајам даваше, колико им год требоваше новца, а никада да му врате не искаше, они би заиста по купусу.....“ како каже Сима Милутиновић.⁴²

У западним културним земљама, камо су одлазили у печалбу, ретко су се кад, и када су примили грађанство, одавали војничком позиву. Тек по изузетку сретта се по који и у војничкој служби, али се и у овој служби, вероватно својом углађеношћу и добрим особинама, успињу на највише по-

³⁸ Поменик 169-170. ³⁹ Милутиновић 331, 478. ⁴⁰ Мемоари 55. ⁴¹ Милићевић, Кнежевина Србија 45-6. ⁴² Ист. Србије 178.

ложаје. Павле Папила (р. у Будиму) одликовао се у седмогодишњем рату код Франкфурта на Одри. Том приликом добио је мајорски чин, терезијански орден и баронство. Касније је постао генерал-мајор. На темишварском сабору био је краљев комесар.⁴³

Нарочито је лепу каријеру направио Петар Дука (р. 1756 у Осеку).⁴⁴ Истакао се у ратовима са Турцима, Французима и Талијанима, затим у Немачкој и Швајцарској. Постао је фелдцајмајстер и био одликован разним високим војним одличјима као „орденом великог крста Леополда аустриског, руским орденима прве класе: Александра Невског и св. Ане, Франца Лудовига великим крстом и св. Јануарија, пруским орденом црвеног крста првог степена и био кавалер великог баварског Макс-Јосифовог крста”. Био је витез реда Марије Терезије, члан државног савета и прави тајни саветник и добио баронат са предикатом „од Кадар”.⁴⁵ 1813 био је уз цара Франца I, када је у Паризу са Наполеоном склапан мир,⁴⁶ а 1817 пратио је цара, као квартирмајстер, на путу кроз наше крајеве. Његов млађи брат Илија био је официр у руској војсци.⁴⁷ Из исте породице био је вероватно и Ђорђе Дука, генералмајор.⁴⁸ За све ове забележено је да су знали осим матерњег (мислило се српског) немачки и „влашки” — што ће свакако, у овом случају, значити цинцарски. Петар Дука је знао и турски, па и француски. И Папила је знао француски, али мало — тек „от части”.

⁴³ Јавор 1888, 103. ⁴⁴ Родитељи јего — јакоже казујетсја — били Греци или Цинцари”. ⁴⁵ Летопис св. 1. стр. 20. ⁴⁶ Гласник Ист. др. V, 101. ⁴⁷ Летопис I, 30-37; Јавор 1888, 121; Гл. Ист. др. V, 101. ⁴⁸ „Бил от рода болгарскога или цинцарскога” (Јавор 1888, 183).

Цинцари у околини Карађорђа и Милоша

Ни Карађорђе, као ни остале наше устаничке војводе, није био писмен. Најписменији слој тадашњег нашег друштва у Србији били су чаршинлије, у ствари Грци и погрчени Цинцари. Они не само да су били писмени него су, за тадашње прилике, били као поручени. Романи по језику, Грци по писмености, култури и осећању, а са зарадом у нашој средини, они су владали језицима православних хришћана на Балкану. Поред тога су они редовно знали турски. Као Грци они су преко својих земљака у средњој Европи и у Фанару били одлично обавештени о политичкој и дипломатској ситуацији и на Балканском Полуострву и у Средњој Европи. Необично довитљиви, они су били дорасли за дипломатски посао.

Није случај да ни Карађорђе а ни остале познатије војводе нису могли без Грка као „писара” и посредника у односу према странцима. Изгледа да је и раније био исти случај. Шћепан Мали имао је слугу Грка, који му је дошао главе. 1808 пратио је Бантиш-Каменског на путу за Београд и један Грк који је „знао рђаво француски, помало румунски и српски”.¹ Каменски је забележио да је и Миленко Стојковић имао (1808) тумача Грка, одевеног у европску ношњу.² Хајдук-Вељков „писар” Риста Димитријевић био је, вероватно, неки погрчени Цинцарин.³ И Вујичин писар знао је турски и грчки.⁴ Послове Совјета (1808) водила су два Грка, који су

¹ Путовања по јужнословенским земљама у XIX в. (1934). I, 1, 3. ² Ib. 5. ³ Гласник Ист. др. VIII, 276. ⁴ Милутиновић 398.

као писари „седели са особитом гордошћу за столом и претурали по хартијама”.⁵ Један од њих знао је добро руски.⁶ Није случај да је први споразум између устаника и Порте извео један од првака београдске чаршије, човек из ове групе, Петар Ичко. Овој групи припадао је и Наум Крнар (Крнара, Канара).

Карађорђе, иако их је испочетка, као што је познато, мрзео, убрзо је потпуно пао под њихов утицај. Ономе Родофиникину, чији је долазак у Србију, из мржње према Грцима, желео да осујети, дао је сина Алексу у стан да га васпита и научи руски,⁷ а вероватно и грчки. Прве преговоре са Турцима поверио је Петру Ичку. Ни доцније, изгледа, није био без Грка писара. При бекству у Аустрију био му је писар неки Јанићије Димитријевић,⁸ вероватно не Србин. Најпосле, може се рећи, завршио је свој живот у многоне и због грчке ствари. У том моменту налазио се поред њега и његов „момак” Наум Крнар.

Ретко је која особа из наше ближе прошлости тако прошла као Наум Крнар.⁹ У споменицима му није увек ни име забележено или — погрешно. И у литератури сачувало се о њему сасвим мало. Није га забележио ни прота Матеја у својим Мемоарима, ни Сима Милутиновић у својој Историји Србије, па ни Милићевић, који је у своме Поменику тако вредно сакупио материјал и о људима мањег значаја из наше најновије прошлости. Ово што износимо сачувано је као традиција у породици његових потомака.¹⁰

Наум Крнар родио се око 1780 у Москопољу, у имућној трговачкој кући. Као и сви угледни Москопољци и он је учио грчке школе и по осећању био Грк. Био је трговац и, као сви угледнији људи из тога краја, знао је неколико језика. Трговао је

⁵ Путовања I, 11. ⁶ Њ. I, 14. ⁷ Путовања I, 171. ⁸ Гласник Ист. др. I, 129. ⁹ Милићевић, Карађорђе 115. ¹⁰ Саопшт. г. Мил. Наумовића, чиновника Министарства спољних послова.

крзном и кожама. За време Карађорђевог устанка изгледа да је био у Београду угледан трговац. Женио се двапут. Први пут се оженио око 1800, у Москопољу, са Маријом, са којом је имао сина Петраћија. После женидбе отишао је због трговине у Србију, а затим и у Београд, где је остао. У Београду је стекао лепо имање. Кућа му је била на Дорћолу, негде у близини садашњег светосавског дома. По традицији која се сачувала у породици он се нешто замерио Турцима, те није смео натраг у Москопоље. По претходном споразуму са својом првом женом Маријом ожени се он и по други пут 1809, са Марицом, „потурченом” хришћанком, а он Марији да дозволу да се преуда за другог. Остали су и даље у добрим односима. Једном му је Марија била заједно са сином Петраћијем у посети у Београду. Какав је однос био између њих види се из једног писма, написаног на грчком језику. У том писму пише он својој жени:

„Милост од мене Наума Крнара нарочито теби то- спођо, невесто моја Марија, и љубљеном ми Петраћију. Што се мене тиче знајте да сам до данас хвала Богу добро. Састао сам се са хаџи-Тодором Михајлом, који ми је о вама испричао све. Казао ми је да сте добро, и мило ми је што си наишла на добру срећу. То ме је веома обрадовало као рођеног брата. Тако је било писано да будеш од мене одвојена и молим те да ми даш опроштај. Од сада и у будуће да се познајемо као права браћа. Поздрав и моме брату кир-Димчи. Пишите ми увек, као што ћу и ја одаде. Немојте да мислите да сам вам непријатељ; сматрајте ме само као рођеног брата. Ја вас не забораваљам и молим да познате на Петраћија и да га дате у школу. Кира-Марија да ми пише шта сте урадили са дугом. Хаџи-Тодор ми је казао, али ја хоћу да ми и ти јавиш па да нема права нико да те узнемираје на мом имању, јер све што се нашло, купио сам својим аспрама. А ја осем тебе никог немам, нити брата, нити сестре. Молим, ако има начина, да ми упутите дете да

га дам овде у школу па да ме некад благосиља и да буде и за тебе и за мене, од користи, јер крв није вода. Ако пристајете што се тиче детета добро, ако пак не, ја сам према вама показвао љубав и остајем са братеким поздравом.

Наум Петар Крнар

За Москопоље. — 1812, јуна 20, Београд.

Кири-Катину и Катарину нарочито поздрављам и молим је да ми да опроштај.

Добићете од хаџи-Тодора два дуката, које шаљем Петраћију, Кир-Тодор је здрав и добро. Не знам да ли вам по који пут пише или не. Невесту брата мога од стрица поздрављам. Све суседе и пријатеље пуно поздрављам. И ја, Тодор, Лазару шаљем вама свима пуно поздрава.

Када је први устанак пропао, прешао је у Земун, затим у Нови Сад и најпосле прешао је у Хотин у Русију, где је живео са Карађорђем и другим устаничким војводама до 1817. Очевидно је, да је и он припадао хетерији, организацији за ослобођење Грка и осталих балканских хришћана. Врло је вероватно да је и он имао знатног удела у придобијању Карађорђа за ствар хетерије. Колико је хетерија имала повсрења у Науму види се по томе што је он био одређен да буде спона између Карађорђа и хетерије, а вероватно и да контролише рад Карађорђевог.

Познато је како је изведен и како се свршио Карађорђевог потхват. Из Јаша су кренули Карађорђе, Наум, и два Грка: Михајло Леонарди, родом из Теодосије на Криму (стар 28 г.), и Леонардов момак Матија Кутуфа из Мореје, по занимању берберин (стар 26 г.). Наум је том приликом описан као омален, стар, бео у лицу, „са више седом него плавом косом”.¹¹ До Дунава су дошли сви заједно а у Србију су се пребацили само Карађорђе и Наум. Чим је Милош сазнао за долазак Карађорђевог и Наумовог, одмах је наредио да се обо-

¹¹ Летопис 344, 3-7.

јица убију. У зору 13 јула убијени су у Радованском лугу Карађорђе и Наум, Карађорђе секиром а Наум пушком. Главе су им затим отсечене и послане у Београд где су одеране и испуњене, а затим послане у Цариград. Тела су им сахрањена у Радовању, а лобање закопане уза зид на улазу при Саборној цркви у Београду. О самој Карађорђевој погибији и о Науму сазнала је наша шира савремена јавност врло мало. Тадашњи једини наш дневник, Новине србске, забележио је погибију Карађорђевог и Наумовог речима: „Официјалне вести с турске границе јављају, да су далеко чувеног Црног Георгија, бившег српског поглавара, с Грком неким код Смедерева ухватили, и главе им одсекли и у Београд послали, где се коже с њих садрали и по Татару у Цариград отпразили”.¹²

И руска мисија, која је послана за првог устанка, била је углавном, састављена од људи овог порекла. На челу руске мисије, дипломатске и војне, стајали су Грци или порушени Грци. Познато је како је велико разочарење међу Србима изазвала вест о доласку овакве „руске” мисије, јер су и народ и војводе у Србији желели праве Русе а не овакове. Сасвим је одговарало расположењу српског народа Карађорђевог порука Авраму и Чардаклији када је чуо да у Србију треба да дође Родофиникин: „да Грка нипошто не воде, већ нека ништу какога правога Руса; зашто, вели, знате, да ни с овим, што су међу нама, не можемо никако на крај да изађемо”.¹³ На челу мисије био је Родофиникин.

Родофиникин (Конст. Конст.) је изгледа био веома углађен, љубазан и предусретљив. Бантинш-Каменском чинио се „племенит и достојанствен чо-

¹² Новине србске од 29. IX 1817, 625. Наум је имао још једног брата калуђера који је једно време живео у Русији, затим прешао у Београд, а у Београду умро као архимандрит. Наумова кућа у Москопољу постојала је све до светског рата када је разорена. У подруму се налазила и једна соба која је служила као богомоља. ¹³ Грађа 77.

век". „То није човек него анђео" пише он за Родофиникина.¹⁴ Изгледа да су односи између Родофиникина и Срба испочетка били веома добри. Срби су га примили „као руског ђенерала", дали му на расположење Кучук-Алијину кућу, једну од најлепших кућа у Београду; ставили му пред кућу стражу и уредили све што му је за живот било потребно. „Но то пријатељство њихово, ни од једне ни од друге стране није могло трајати, зашто Родофиникин није знао, како Грци и Срби између себе живе, стане све Грке биоградске око себе призивати, као и људе од свога народа и језика а особито се стане дружити са митрополитом београдским Леонтијем, за којег су Срби већ били увјерени да воле Турцима него њима".¹⁵

И заменик Родофиникина Недоба (Теодор) био је Грк или можда порушени Грк.¹⁶ А „шеф руске војске" пуковник¹⁷ Бала¹⁸ врло вероватно да је био погрчени Цинцарин. На то указује његово презиме и име.¹⁹ Сасвим је природно да су Срби са оваком „руском мисијом" морали бити веома незадовољни. Срби су се жалили како се у Родофиникиновом стану понавља само „једна те једна реч: Грк, Грка, Грку".²⁰

Милош Обреновић је био готово опкољен Цинцарима. У његовој околици и касније на двору они су водили готово главну реч. Још пре него што је почео своју главну улогу у другоме устанку и он је, као и остале наше војводе, имао „писара"

¹⁴ Путовања I, 10. ¹⁵ Грађа 77-8. ¹⁶ К. Ненадовић, Карађорђе 79-80. ¹⁷ Грађа 97, 123. ¹⁸ Баталка га бележи као Бала Палев (Баталка 920-21). ¹⁹ Породица са овим презименом постојала је у Москопољу и Крушеву. Вероватно да је овај пуковник Бала иста личност са овим „Јего Величества Императорскија Всеросијскија Канцеларија совјетском" о коме је реч у Славеносербским вједомостима од 1793 (стр. 399). О Атанасији Бали в. Срб. нар. нов. 1848, 64. О Балиној стипендији в. Српски дневник 1865, 70-78. ²⁰ Нил Попов, Русија и Србија, 59. ²¹ Милутиновић 122.

Ристу, вероватно Цинцарина.²¹ То је онај Риста, који је, када је дошао у Милошево име београдском везиру био бачен „у зидан и томруке".

При преговорима са Марашлијом Милошев тумач био је неки Димитрије,²² вероватно иста особа са „Грком" Димитријем који је био „доглавни момак" Милошев.²³ Димитрије Ђорђевић, „родом Грк из Македоније, дошао је у Србију 1804 год. с крпалијама".²⁴ Говорио је српски, грчки и турски. Милош га је врло волео „те је наредио, те су Димитрија и његову жену помињали у црквама на јектенијама као што је помињан сам кнез Милош и његова рођена браћа. Кад би пак откуд с пута долазио у Јагодину Димитрија су дочекивали учитељи и ђаци и певали му каогод и кнезу Милошу".²⁵

У околини Милошевој налазио се и Марко Ђорђевић (Георгијевић), (родом из Македоније), рођак Германов, „као тумач и секретар".²⁶ Знао је добро грчки и талијански, сем тога нешто француски и немачки.²⁷

Као врло утицајна личност код Милоша, и као његов љубимац, сматран је Ђорђе Поповић, звани Ђелеш, уствари Грк Георгијадес Папазоглу, родом из Јањине. Сматран је као велик туркофил, те је често падала на њега сумња да издаје Турцима тајне „што га је могло и живота стати". Ипак успео је да Милошево поверење очува до смрти. Био је велики неваљалац, „никакав човек и подсмејач". Милошу је служио као „тумач, хазнадар, намесник у кнежеву конаку у Београду и био је главни Милошев посредник код везира". Погинуо је 1 августа 1825. Убио га је неки дервиш. Надгробну плочу поставио му је кнез Милош.²⁸

²² Грађа 167. ²³ Грађа 99, 159. ²⁴ Грађа 134-3; и Милутиновић је мислио да је Димитрије био Грк из Македоније. (Кнежевина Србија 197). По Милутиновићу био је Димитрије родом из Бијелине. (Историја 447). ²⁵ Поменик 151-3. ²⁶ Грађа 184. ²⁷ М. Гавриловић, Милош Обреновић II, 448. ²⁸ Ј. Вујић, Путешествије I (СКЗ), 24-5.

Телеша је у дужности покаткад замењивао Ђорђе Евангелидес Грк, родом из Албуклије.²⁹ Евангелидес је посредовао између народне и везирове канцеларије, а такође и између Милоша и хетерије.³⁰

Као поуздана личност у околини Милошевој вредео је и Коца (Никола) Марковић. Његови родитељи доселили су се из Сачиста, а он се родио у Пожаревцу 1795. 1821 постао је царинар на дубровичкој и рамској скели, затим (1833) старешина рамског, а доцније (1834) млавског и пожаревачког округа. 1834 постао је попечитељ финансија. Његовим утицајем свршио се покрет Милоша Радојковића, углавном у Милошеву корист. 1836 постао је претседник Управног савета и у том својству је и умро.³¹

Они су се заиста умели додворити и учинити неопходним не само код хришћанских него и код турских власти. Они су били чувени лекари, јатри или хећими и као такви они су готово по правилу лични лекари турских великодостојника. То се види и из ово мало белешака, које овде саопштавамо. По Бантши-Каменском лични лекар видинског везира био је Грк.³² У Београду је исто тако — за Милошева доба — био поред везира хећим-баша Ђока, родом Грк, „који је пре тога неко време и код кнеза Милоша служио”.³³ Како су Грци били међусобно повезани види се из онога што је испричао Милићевић. Ту он пише како „хећим-баша Ђока оде и све ово каже сарајевском владици Грку, а владика призове Димитрија из Шапца, који је био чибугџија господара Јеврема па је, знајући добро турски, био послан у Сараје-

²⁹ Кумануди, Србија и Грчка у XIX в.: 121. Од 1816 он је ортак Адама Никаруџија и Константина Саказлије. Евангелидес и неки Константи Главаћи знали су читати и писати француски. ³⁰ М. Гавриловић, Милош Обреновић II, 447). ³¹ Поменик 326-8. ³² Путовања I, 128. ³³ Милићевић, Кнез Милош у причама (1936) 42.

во, да мотри шта раде Турци”.³⁴ Главни лекар наших првих устаника под Карађорђем био је „хећим” Тома Костић, (р. 1778 у Кожанима). Вештину лечења добио је од своје матере, чувене видарице Ђира-Мане. У Србију је дошао још у почетку устанка и настанио се у Смедереву. Савет га је, пошто се осведочио о његовој вештини, узео 15 јула 1806 за сталног лекара са платом од 60 гроша месечно, коју је имао да прима „и кад не би било никога да лечи”. 1807 извидео је тадашњег рудничког војводу Милоша Обреновића. 1834 одредио му је кнез Милош пензију од 150 талира годишње. У дипломи му се „жели да остатак живота свога, у колико му буде било могуће, на ползу рода нашег, и старост своју у тишини проводи”.³⁵ Они су били у нашим крајевима и први школовани лекари.³⁶

³⁴ Ив. 44. ³⁵ Поменик 782-3. Међу њима се, изгледа, увек налазиле специјалисте за поједине болести. Тако је, на пр. мати г. Петра Типе, инспектора Мин. просвете у пензији, знала нарочита лек за лечење црева. (Саопштење г. К. Главишића). ³⁶ 1874 почео је да оранира у Београду Јован Цолто, доктор медицине (Новине Србске 1841, 372). 1847 постављен је у Црној Речи за лекара Димитрије Папарис. (Новине читавишта београдског 1847, 18.

Цинцари као племићи

Нас интересују Цинцари као племићи у нашим крајевима, у Војводини, у Хрватској и у Славонији, дакле у нашем друштву. Они су, изгледа, доста рано изашли у прве друштвене редове не само код нас него и у суседним земљама, у Румунији и у Грчкој. У Румунији је породица, могло би се рећи династија, Гика (Бика или Џика), већ у XVIII веку, дала неколико „војвода и господара“ Влашке и Молдавије. И у Угарској су неки од њих, већ пре Велике сеобе, успели да постану племићи.

После карловачког мира аустриски двор је од освојене земље нешто поклатио људима који су се истакли у ратовима, али је далеко више земље продао нарочито члановима високога аустриског, у ствари немачког племства а такођер и високом племству (Одескалки, Шенборн, Coseau, Odwyek, и др.) других језика. И Срби су постајали племићи, али у ствари није војничко племство, које је од владара добијало по неколико десетина јутара као неку врсту отпремнине. Дobar део тих наших племића настао је од официра по развојачењу поморишко-потиске границе, 1751–2. Ово се племство убрзо, пошто је осиромашило, посељачило. Срба спахија било је сасвим мало; међу српским племићским породицама истицале су се, углавном, две породице, Чарнојевићи и Стратимировићи.

Друкчије је ствар стојала са Цинцарима. Пошто су примили аустриско поданство, они су били трговци или извозници („купци“). Као извозници они су нарочито извозили стоку, рогату марву и свиње. Рогате марве било је на бескрајним пустара-

Гроф Јован Нако

ма огромно много. За ову врсту привреде био је нарочито погодан Банат. Цинцари, који су имали готово монопол ове трговине, убрзо се јављају као арендатори и касири на спахилуцима, а затим и као власници, као спахије. Они су желели да постану племићи („евгенестатој“) можда и из амбиције, али вероватно и из користи које је доносила титула.

Цинцари су углавном почели да постају племићи од средине XVIII века. Већ 1762 налазимо међу члановима токајске трговачке компаније неколико племића (Dimbo, Kagacsos, Popovics, Pusztai). У већој мери постају племићи у другој половини XVIII века. Тада су постали племићи: Андрејевић (1763), поштар у Карловцима и Петроварадину, Антониновић (1751), Зако од Бајше (1751), Ђуричко од Модоша (1773), Дадањи од Булвеса (1782), Којић од Фириђхаза (1783), Мочоњи (Поповић) од Фења (1783), Нако од Семиклуша (1782), Николић од Рудне (1783) 1854 добили су аустриски а 1886 угарски баронат), и Сервицки од Турске Кањиже (1783).

Добити у то доба племство није било лако, бар православнима. Племство је давано католицима, православнима тешко. То је Цинцарима, који су се већ били добро обогатили, било веома криво, те није случајно да на темишварском сабору они, као своје прве захтеве двору, траже да и православни могу куповати спахилуке. Навођен је у сабору као незгодан случај породице Михаловић која је, да би добила племство, прешла на католичку веру. Истина већ је на темишварском сабору био знатан број племића цинцарског порекла, али ипак мало према томе колико би Цинцара, по своме богатству, могло имати ту титулу. Са овим захтевом темишварски је сабор успео. После 1791 добиле су и неке српске али највећим делом цинцарске породице племство. Од цинцарских породица добиле су том приликом племство породице: Авакумовић (1792), Алексјевић (1791), Анастасјевић Димитрије (1792),

Атанасијевић (1792), Бајић од Варадије (1791, која ће касније 1882 да добије аустриски а 1891 угарски баронат), Дамаскин од Немета (1799), Демелић од Пањове (1796), Дима Пападемо (1792), Дука од Кадар (1792 а 1816 добили баронат), Емануел (1791), Јанковић (1791), Јанковић-Мировник у Карловцу (1792), Костић (1791), Маргаритовић (1791), Марковић (1794), Михајловић (трговац у Буковару 1792), браћа Михајловић (1792), Поповић Дионизије, епископ будимски (1791), Поповић-Радубицки (1792), Поповић (који је касније промену презиме у Папхази) (1791), Николић (Манојло, 1791), Николић од Кекеша (1797), Хаџи-Михали (Сисани) од Турског Бечеја (1798).

Током XVIII века добило је неколико породица племство: Астри од Шождије (1840), Георгијевић од Ападије (1823), Диван од Падеја (1806) Ђака од Дежанфалве (1813), Јаничари од Драгомирешти (1844), Јовановић од Дулео (1801), Јовановић од Солчице, Јовановић (Докторовић) (1802), Константиновић од Герман (1821), Манаси од Ходоња (1813 а 1903 добила баронат).

Они су, готово по правилу, добијали племство куповањем спахилука по којима су добијали предикате. Само тек неки од њих, као Николићи у Новом Саду и Емануели у Вршцу, пошто нису имали спахилук, нису имали ни предикат. Док Срби, високи официри, добијају предикате по местима код којих су се у биткама прославили, или по измишљеним називима који сећају на јунаштво и славу, као Сечујац „von Heldenfeld“, Јовић „von Siegenburg“, Милутиновић „von Weichselburg“. Шупљикац „von Vitez“, — дотле Цинцари имају предикат по својим спахилуцима. Па и сам генерал Дука, витез реда Марије Терезије, није узео предикат по некој битци у којој се одликовао, него по свом спахилуку „од Кадар“. Неки од Цинцара узели су предикат по местима или по крају из којих су водили порекло, као на пр.: Сервицки (тј. од Србије или Ср-

фице), Калиновић од Дојран,¹ Радоњић од Катранице. Хаџи-Михали узео је предикат Сисани, можда по Сисаниону, како се раније називало Сачисте. Породица Николаидес имала је предикат од Пинда.² Постојала је и породица са предикатом од Беоти. Највишу титулу постигли су Наке који су постали грофови. Врло је интересно да су Сине остали само барони, а једна свакако од сасвим изузетно угледних бечких породица, Думба, није имала вишу од обичне племићке титуле.³

Цицарско племство различито се понашало према вери и народности. Углавном до 1848 осећа се код ових породица посрбљавање, а од 1848 помађаривање. Изузетни случајеви јављају се већ раније. Тако су се Михаловићи због племства доста рано покатоличили.⁴ Кондороши су били унијати. Један од Зака 1848 је један од највећих противника Срба. Једна породица Поповић променила је већ крајем XVIII века своје презиме у Папхази. У породици Нако сретамо једног мецену српске књижевности. У основном писму (од 1844) једне не много велике задужбине намењене књижевности пише Јован Нако да ову задужбину оснива „по љубови, коју свагда спрема Рода мога у грудма носим, и жељи, којом изобразеније и просвешченије Народа Српског и чрез ово благостојаније, чест и славу његову распрострањену видети желим”,⁵ а његова кћи Милева удала се за херцога Зурло (Zurlo) Сан Мар-

¹ Гласник црквено-школски и просветни XIII, 113. ² За харијадес Т., Хранилиште или амајлије за младеж србску. Пренумеранти. ³ Др. Константин Думба је, поред толиког старог и високог католичког аустријског племства, као православног, за време светског рата, заступао Аустрију као амбасадор у Вашингтону. ⁴ Из ове су куће, Антон, бивши бан и његов брат др. Хуго, проф. теолошког факултета Универзитета у Загребу ⁵ Летопис 100, 144.

ко, прешла на католичку веру и постала велики пропагатор и добротвор католичке цркве. Друга грана која се ородила са грофовском породицом Фешттеић имала је сина са именом Коломан.⁶ Сличан процес може се пратити и код других породица.⁷

⁶ Његов син био је Александар Нако, гувернер Ријеке (1906-10). ⁷ Иметак Сервискових из Нове Капље по последњим женским изданицима прешао је у стране руке (Шулпе, Талијан), а исто тако и породице Сисани из Новог Бечеја. Све девојке из ових кућа поунавале су се за мађарске племиће. Податке за овај чланак првао сам из Lendvai, Temes vármegye nemes családjai I (1896), II (1899), III (1905); Bojničić, Adel aus Kroatien, и из монографија о жупанијама бачке, торталске и тамшке жупаније.

Цинцари као добротвори

Грци су познати као оснивачи, помагачи и приложници ствари намењених општем добру. Добротворство је код њих развијено више него код иједног другог народа; они су „народ добротвора”. Ова особина могла је настати услед поштовања културе, у првом реду своје, или можда услед рачунског схватања вере: грехове треба откупити добротворством; а свакако и из амбиције показати се достојан велике прошлости. „Учинити севап за душу”, то је ствар о којој се ипак водило рачуна. Међу њима налазио се тип људи или како каже Бора Станковић „ред људи” од чије доброте, мекости, душевности не можете да се отргнете и целог вас живота прати. Од уста одвојиће а даће вама, он ће спавати на голој земљи а вама ће уступити своју асуру и душек. И сутра, ако га власт због вас осуди и на смрт, он ће, не осећајући да чини какву жртву већ да је „тако писано”, јер зато се живи „у страху Господњем”, да се за другога и живот да”.¹ Цинцари, као њихови одлични ученици, нису заостајали иза њих. „Морамо признати — пише у једном нашем провинцијалном листу осамдесетих година — да су неки Цинцари стотине прилагали на наше народне ствари док с друге стране није мало било наших који ваљда целог века нису ништа дали”.² И заиста нема ниједне познатије цркве, школе, или било које институције, а да они нису њени приложници, помагачи, а врло

¹ Под окупацијом 111-112. ² Наше горе лист. Панчево, 1883, бр. 2.

често и оснивачи. Сетимо се оснивача карловачке гимназије, најстарије гимназије у нашем народу, Димитрија Анастасијевића, затим задужбине „отменог Србина” пештанског трговца, Наума Бозде, чија је „најглавнија черта правообразија била постојана и

Димитрије Анастасијевић-Сабов

непоколебима љубав и приврженост к своме православно-источном благочеству”. За свога живота „он скоро никад није био без издржавања једног или два сиромашна ученика; више је српски ћери усвојио и удомио”.³ Многе наше стипендиске за-

³ Летовис 95, 85-7.

Марија Трандафил р. Поповић

дужбине носе њихова имена као: Ђорђа Сервиског, Атанасија Гереског, Петровић-Хариша, Петра Костића, Константина Хаџи-Ристића, Атанасија Бале и многе друге. Једна од највећих добротвора, поред своје велике задужбине, намењене сиромашној и напуштеној деци, Марија Трандафил, обновила је српску православну Светониколајевску цркву и јерменску католичку у Новоме Саду. Барон Милош Бајић обновио је српску гимназију у Новом Саду.

И у Србији јављају се, као добротвори, веома често као велики. Треба се сетити задужбине Дине Манчића, који је 1882 оставио 200.000 дин. смедеревској општини на просвету.⁴ Мијанло Ристић Калеја из Смедеревске (Хасанпашине) Паланке оставио је знатна завештања многим институцијама, између осталог и српској војсци 10.000 дин. на оружање.⁵ Овог су порекла велики добротвори нашег трговачког реда: Хаџи-Риста Пејовић, Тома Ванђел, Аксентије Аксентијевић, браћа Крмановићи, Сима Баша, Никола и Еугеније Кики и многи други.

⁴ Поменик 322. ⁵ Иб. 148.

Њихов национализам

Мишљење да је код Цинцара национално осећање слабије него у другим етничким срединама, партиско, и да су Цинцари трговци у патриотизму и у националном осећању — а тако мисле и неки интелектуалци Цинцари —, погрешно је и неправедно. Неки трговачки народи, као Јевреји, Јермени и Грци, старији и бољи трговци од Цинцара, нису трговци са националним осећањем. Јевреји су, истина, раније бивали двонационални, али уствари то је један од начина мимикрирања према групи у којој живе; они су били и остали увек само Јевреји. Њихов национализам, иако су заборавили јеврејски језик, одлично је цементиран: вером, високом културом и нарочито величанственом прошлосћу. А познато је да и Јермени и Грци веома тешко напуштају своју националну идеју.

Ако се хоће да се исправно разуме национално осећање Цинцара, треба имати у виду неке моменте. Пре него што су Римљани покорили Балканско Полуострво, становали су на Балканском Полуострву Илири, Трачани, и Грци. Римљани су успели да овим народима наметну свој језик, културу, па и име. Ти поромањени Илири и Трачани, то су данашњи Цинцари. Али та романизација била је у ствари само културна а у врло незнатној мери крвна.¹

¹ Мишљење крагујевачких Цинцара — а ово је мишљење прешло, вероватно, путем књиге у интелегенцију — као да су они „потомци старих Римљана и Латина“ (Позивница на забаву приређену 9 марта 1929) погрешно је.

По судбину Цинцара била је нарочито пресудна сеоба Јужних Словена на Балканско Полуострво. У то доба била је северна, масивна половина Балканског Полуострва насељена истина ретко, али готово искључиво романским становништвом. Ово се романско становништво, када су се Словени, којих је бројно било несравњиво више, појавили на Балканском Полуострву почело склањати у високе планине. На тај начин њихово етничко тело било је разбијено а поједине групе, потиснуте у високе планине, добиле су низуларан положај. Тако су од некадашњег великог, романским језиком обојеног подручја остале само језичке оазе. Судбина овог романског становништва била је решена. Било је само питање времена када ће се — уколико су били међу Словенима — изгубити у околном словенском становништву.

Као што видимо ово романско становништво, од којег су Цинцари један део, није живео својим посебним политичким животом, није имао своју посебну државу, па према томе није имао ни идеју о некој својој вишој мисији. Најпосле, и занимање је у том правцу било од велике важности. Они су зарађивали свој хлеб ван своје домовине, у свету. Без неке дубље идеје, а већином трговци, нарочито они који нису били грецизовани, могли су врло лако примити народност било које етничке балканске групе, нарочито исте вере.² То су основни узроци нестајања Цинцара. Овај процес мора да је веома рано почео, али када је почео и како се развијао није нам познато.

Најпосле, још један веома важан моменат. Међу хришћанским становништвом Балканског Полуострва израдила се и извесна солидарност; петсто-

² Од породице Наумовић (Ставријадис), из Крушева, настало се један члан у Шапцу. Брат овога Ставре отишао је у Бугарску „и постао од најјачих Македонаца који су били уз Стамбулова, Генедијева и Петкова. Он је у Бугарској дошао до највиших положаја, постао посланик и моћни фактор у стамболовистичкој партији“. (Пок. Љ. Павловић).

годишње робовање под Турцима спојило је Србе, Бугаре и Грке. У првом реду спојила их је иста вера, унеколико и заједничка култура, а нарочито друштвени положај. Ова солидарност запажа се још у првим деценијама XIX века. Устанци против Турака сматрани су као заједничка ствар свих балканских хришћана. Тако у Кочиной крајини и српском устанку учествују многи Цинцари. Ковачевић штампа своју књигу о Карађорђевој устанку благодарећи „особито Земунцем вообшче житељем Србљем, Греком или Влахом”.³ Грчка породица Ипсиланти водила је грчки народни покрет из Румуније.⁴ У грчком устанку 1821 учествује као „ђенерал” и неки Васа Црногорац.⁵ Исте године славно је погинуо Јоргаћ у манастиру Секу са својом дружином, у којој је било и доста Срба из Хајдук-Вељкове војске.⁶

Народност код Цинцара није играла неку нарочиту улогу, поготово ако се радило о некој другој балканској групи. Док су неке породице у две генерације измениле по две, па и три, па шта више и четири националне идеје⁷ а неки појединци направили од национализма објекат од кога су живели, дотле су неки знали бити ватрене националисте и грчке и српске, и бугарске, и румунске; неки од њих постали су у овим групама национални јунаци. Према Грцима их је опредељивала прошлост, према Арбанасима и Румунима језик, а према Словенима околина. Њихова је ужа домовина у крају где ће се развити словенска култура, у крају око Охрида. Очеvidно су у њиховим насељима

³ Писањ о возмущених въ Сербии. ⁴ Срп. књ. гл. 1911 (26), 405. ⁵ Нов. чит. беогр. 1847, 227. ⁶ Поменик 840. Неки капетан Заса Сѣтир, који се дуго година борио за устав Грчке, имао је брата у Србији и Смирни. (Нов. чит. београд. 1848, 248-250). Зега су у својој кући имали разне слике из грчке митологије, Александра Великог и Марка Бочариса, а тек касније српске. (Саопшт. г. Зега). ⁷ Д-р. Св. Стевановић, помоћник Мин. Просвете, једном приликом, када је био на инспекцији гимназије у Битољу, пре него што се појавио у гимназији

становали Словени, али у раније доба. На словенско становништво указују и називи насеља: Вла-

Цинцарин чита вест да је Охрид заузет. Карикатура у Вечерњим новостима од 23 новембра 1912.

хокласура, Влахоливада, Селица, Триво. Ни утицај нове словенске културе није био тако незнатан.

желео је да сазна да ли и како напредује наша национална идеја. То је покушао на овај начин. Идући у гимназију сретао је он ђаке који су ишли у школу, те их почео испитивати шта су по народности. Првог кога је срео, кад га је запитао шта је, одговорио је, да је Македонец. Други, трећи, четврти исто тако. Испитивањем ко су им родитељи видео је да су им родитељи Словени. Пети је рекао да је Србин. Када га је упитао шта му је отац, одговорио је — Цинцарин.

Култ главних личности из тога доба, св. Наума и св. Владимира — нарочито првог —, био је веома велик; они су постали и њихови локални свети-тељи. То су основни узроци денационализовања Цинцара.

Посрбљавање и нестајање Цинцара

Процес посрбљавања није, увек и свуда, текао једнако. У овој ствари одлучивало је неколико момената: да ли су били у питању Грци, погрчени Цинцари, или чисти Цинцари, или можда погрчени или чисти Словени из овога круга; затим време засељавања; поданство; начин насељавања (појединачно или у групама); број досељених; доба старости (да ли у печалбу полазе као одрасли или као деца); да ли су имућни трговци или сиромашне занатлије; географски положај насеља у којем се настањују (да ли се насеље налази на Дунаву, или на „царском” друму, или подаље од важнијих путева); начин зарађивања; да ли су у нашој средини настањени привремено (као торбари, покућари, сезонски радници) или стално; да ли је средина етнички чисто наша или мешовита; историски догађаји; породичне везе (нарочито женидбе и удадбе); и, најпосле, изрођавање и изумирање.

Наши Цинцари долазили су у наше крајеве каткада потпуно грецизовани, али често пута и врло слабо или никако. Процес посрбљавања најлакше је текао код словенског елемента, који је долазио заједно са Цинцарима. Теже је ишло са Цинцарима који нису знали грчки, а најтеже је ишло, заправо тешко, са погрченим Цинцарима и правим Грцима јер су ови чинили не само чврсту националну, језичну, културну, верску, црквену, школску и привредну организацију, него су, могло би се рећи — пошто сви долазе готово из тих места и пошто су међусобно били и крвно везани — чинили и породичну организацију. Најкултурнији, а у врло те-

сним односима са својим припадницима, у домовини и ван домовине, они су тешко напустили своју народност. Симптоматичан је случај доктора Спи-ре Јефтимијадеца који је на смрти призвао себи децу и опоменуо их да не забораве да су Јелници; они су се ипак посрбили.¹

Тешко су примами нашу националну идеју и они који су остављали своју породицу на вилајету са намером да се после врате. То су они који су живели под заштитом грчке „бандере“ или, како се у најновије доба говорило, „на пасошу“. Овакови случајеви постоје још и данас. Они би обично, док су били у нашој средини, посрбили своје име, и то би било све. Спорадично насељени лакше су се посрбљивали него они који су живели у групама. Много лакше су примами нашу идеју они који су у наше крајеве дошли у печалбу као деца (као на пр. Димитрије Анастасијевић Сабов), а овде остали и оженили се. Економски моменат играо је такођер важну улогу: боље ситуирани испочетка су теже примами нашу идеју, а после су је прихватили да не би били далеко од власти и државних лиферицаија.

Важан моменат у процесу посрбљавања били су број и занимање. Већ је Сопрон тачно приметно да су се трговци, нарочито трговци са стоком — јер су стојали у сталнијој и непосреднијој пословној и говорној вези са народом —, много брже претапали у Србе него спедитери и комисионари, који су стојали у тешкој, писменој вези и у животу, са својим сународницима у домовини и у свету уопште. Јиречек мисли да су и механџије дуже одржавали своје национално обележје, јер су били више у вези са својима.²

У крајевима, који нису били под нашом политичком влашћу а у етнички шареним насељима, у којима смо ми чинили незнатан број, иако су би-

¹ Саопшт. г. д-р. Реље Поповића, проф. Универзитета.
² Bulgarien 118.

ли исте вере и у верској заједници са нама, они су се од нас обично одвајали и држали са групом која има власт, било да је ова хришћанска католичка, било муслиманска. У Угарској претапали су се они у Мађаре а у нашим крајевима за време сукоба са Турцима нису пришли Србима све док нису видели да ће Срби победити. Тек пошто је државна власт почела прелазити у српске руке, прилазе они Србима. Жене су умеле да дуже сачувају језик.³

Највише су изгубили крвним мешањем са нама. Пре него што су се одрекли турског поданства они су се женили са вилајета. Примањем аустриског или српског поданства они су били присиљени да се жене или Српкињама или полу-танкама из српско-цинцарских бракова. У оба случаја, било да је Србин узимао Цинцарку или Цинцарин Српкињу, процес би се свршио у корист Срба.⁴ Жене би својим мужевима натурале славу што је, отприлике, значило исто што и постати Србин.⁵ А овај процес одигравао се у свим крајевима, стално, већ од првих досељења.⁶ Срби узимају Цинцарке а Цинцари Српкиње. Друга Вучићева жена била је Нула, коју је отео од Грка Апостола, а Вучићева кћи Станка удала се за београдског трговца, погрченог Цинцарина Стерију Пачу.⁷ У таквим породицама се тада говорило српски. Сасвим је био изузетан случај да је понека Српкиња која се удала за Цинцарина морала да учи цинцарски (као што је био случај у једној породици).⁸

Већ из првих мешовитих бракова знала су деца бити ватрене националисте. Георгије Кирјаковић (р. око 1784) писао је 1834 Вуку да је он „прави Србин... који се родио Србин и умире Ср-

³ Picot 20. ⁴ Филиповић, Цинцари у Велесу 180. ⁵ Било је случајева да су се и Српкиње, када би се удале, погрчиле, али то је био већ ређи случај. (Сретен Л. Поповић, Путовање 122). ⁶ Гласник Ист. др. IX, 262-6. ⁷ Страњковић, Вучићева буна 108-9. ⁸ Саопшт. г. Зече.

бин, и да има десет живота за отечество и род свој, сви би десет жртвовао".⁹ Змај, издавач из мешовитог брака, пише своју песму „Неким Цинцарима“. Димитрије Поповић Мица, актуар новосадског патроната, подигао је о свом трошку споменик Сави пл. Вуковићу.¹⁰ Њихови потомци су се истакли као одлични националисти. Из породице Михаиловић — Цинци, из Тузле, неки су чланови погинули као комите а неки опет због национализма за светског рата у Араду и Бања Луци интернирани.¹¹

Наша је чаршија била највише цинцарска осамдесетих и деведесетих година XVIII века. Сукоб на темишварском сабору 1790 није био случајан. Овај сукоб означаје кулминацију њихове снаге, али и почетак њиховог опадања у нашој чаршији. За читав овај процес врло је симптоматичан случај оснивања карловачке гимназије од Димитрија Анастасијевића Сабова, родом из Негоса (Њауста) из Македоније и велико учествовање људи из тога круга при оснивању карловачке и новосадске гимназије и српског школског фонда у Земуну.¹²

Посрбљавање у пречанским српским градовима нарочито је снажно напредовало од тридесетих година прошлога века. Премда се овај елеменат тада налазио у рапидном опадању према Србима, сећање на порекло било је још веома свеже. У другом издању Тврдице каже Ј. С. Поповић „да су не само сви егземплари (првог издања), који су

⁹ Гласник Ист. др. IX, 263. ¹⁰ Јавор 1890, 698. ¹¹ Саопшт. г. д-ра Р. Јеремића. ¹² Као оснивачи и приложници карловачке гимназије, између осталих, били су Мануил Замфировић, Андреј Матић, Димко Гинић, Јефт. Георгијевић, Алекса Павлајотовић, Замфир Емануил, Борђе Кола из Н. Сада, Родоканахи из Трста, Јован Дамаскин из Немета (Програм срп. вел. гимн. карл. 1890-1, 53). Као осниваче и приложнике новосадске гимназије видимо Георгија Вулпе, Дим. Коду, Јована Патријија, Дим. Заку, Ристу Пустеника, Јована Наку, Георгија Деру, Пелагију Дузи, Константина Фоту и многе друге. (Споменица).

изван пренумерације остали, разграбљени но су још, са свих страна, љубитељи дотле с писмима наваљивали, док им нисам обећао Тврдицу по други пут на свет издати".¹³ Људи цинцарског порекла су у то доба већ највећи помагачи српске књиге. У борби 1848–9 они су потпуно уз Србе, шта више на веома истакнутим местима. Истина у Земуну још тада Цинцари постоје као целина, те је у делегацији, која је носила цару адресу о оданости, поред једног Србина и једног Немца, био и један „Грк“ (Павле Морфи).¹⁴ Али у земунски народни одбор изабран је за претседника Петар Спирта, а за потпретседника Димитрије Петровић. Као стални повереник код главног одбора у Карловце послан је, поред др. Ђ. Пантелића и Атанасије Карамат, који је у Карловцима изабран за шефа финансијско-економског одбора. Новосадску депутацију цару предводио је Александар Костић а поред Светозара Милетића звонио је на „буну“ и Пера Полит. Седамдесетих година они су већ скоро нестали и у Земуну и у Новом Саду, где су били најјачи.¹⁵

Други врло важан моменат који је утицао да су они тако брзо нестали у нашем друштву био је што они нису живели у компактној маси него, тек по изузетку, по где где, у нешто већем броју. Поред тога, што је веома важно, у XIX веку њихове сеобе у пречанске српске градове сасвим престају. Од тога доба они се заустављају само у Србији, где долазе у нешто већем броју шездесетих година прошлога века. Нису се досељавали из ра-

¹³ Тврдица (Друго издање. Предговор). ¹⁴ П. Марковић, Земун 123. ¹⁵ 1868 у Земуну било је свега четрнаест грчко-цинцарских породица (Богосл. гласник XVI, 113). У Босанској Посавини, где су се они (око 1770) у групи населили, већ око 1850, дакле после три генерације, многи су заборавили цинцарски; знали су тек по који израз, а они који су га боље знали, употребљавали су га као тајни језик када је требало што рећи што није требало да разуме гост или муштерија. (Филиповић, Молрица 46-7).

зних узрока. То је доба када се турска империја распада. Место турске империје настају националне државе. У првом реду настаје слободна грчка држава и вероватно је да се они селе у земљу коју су сматрали својом домовином. На развалинама Турске настала је и Србија, у којој све више долази до важности српски елемент. Имали су или да приме поданство и да се претопе у Србе, или да се врате у Грчку.¹⁶ Шездесетих година омладина је покосила и у пречанским градовима последње остатке ових породица, а и у Србију су, како Стеван Сремац каже, „грунули листом у Србадију”. Осамдесетих година они нестају у свим варошима па и у Београду. Сретен А. Поповић, који је врло добро познавао тадашњи Београд, сматрао је само две куће у Београду као грчке. Остале породице из овог круга, свакако су већ раније напустиле Грчке и пришле Србима.¹⁷

Отада даље сретао се у нашој чаршији који интересантан „Грк” „пул хумора, а уз то су, особито стари, српским језиком слабо владали, па зато су их Срби у свом друштву радо виђали”.¹⁸ Још тада сусрећу се као типичне личности наше

¹⁶ Тако се, на пр., једна грана Куманудиних, која се није посрбила, вратила у Грчку. ¹⁷ „У Земуну још продужују Шпирте и Димитријадес. А у Београду? Ту само Куманудини и мој комшија кир-Ламбра Ђорђевић стражаре на развалинама. Но Ламбра је тек из прве генерације. Да видимо шта ће бити од његових синова, који буду у Београду живели, ала-ћерим, видећемо шта ће од њих бити? Што и од синова мога поштованог пријатеља Марка Поповића у Новом Саду, који неко време по ондашњем обичају грчаше се, а синови му најватренији српски патриоте, као што приличи потомцима из земље Душанова царства: Катраниче и Водена. Но мој драги комшија Ламбра треба и мора да српству одужи дуг са дуплим интересом, што нашу дичну Сркињу, која му толику прекрасну децу изроди, погрчи, и да замену за њу остави неколико синова својих. Каталаванис” (Путовање, 122). ¹⁸ Наше горе лист 1883, бр. 2. (Податак нам је доставио г. д-р Бор. Јанкулов).

чаршије Тима и Сима у Стармалом, али су то већ последњи одблесци њиховог трајања у нашој чаршији. Како су они били врло често нежењени, или као ожењени са мало деце, а и без деце, највећи део ових породица сасвим је нестао. Од њих је остало нешто грчких израза у грдјама (андрак, хондрокефалос, потамос, какадемон и др.). Од већих трагова из њиховог живота изгледа да је начин прослављања крсне славе у варошима Србије.

Српска крсна слава и грчки имендан

Премда су и Цинцари, односно Грци, били православни као и Срби, они су се разликовали од Срба и по томе што нису славили крсно име или славу, него имендан. Поред имендана они су још нарочито славили и Божић, када су — други дан — ишли једно другом на честитање, обичај који се увукао и у српско варошко друштво.¹ Тек касније почињу и они примати крсну славу. То се није десило наједном. У бившој Аустрији они су је, највећим делом, већ давно примили. Али је међу њима било и таквих, који је нису примили никад. Још и данас сретамо у пречанској чаршији неке породице из овога круга које не славе.²

Ипак, током времена, највећи део их је примио крсну славу, или, боље речено, свој имендан претворио у крсну славу. Највише славе св. Димитрија, св. Николу, Константина и Јелену, Пара-

¹ Неке породице, као Бајићи и Костићи из Срем. Митровице, тврде, да су славили и у Благу те да су, приликом сеобе, пренели из Блага у Срем. Митровицу, и иконе својих патрона. Није јасно оно што је, у овом питању, написао Иванић у Македонији и Македонцима, 167. По г. М. Филиповићу „не само неки... него сви Цинцари имају или су имали породичну славу, коју су држали од старине и коју зову служба“. Веле да се породична слава држала и у Москопољу. (Цинцари у Велесу 190). Биће да је то исто што и литургија, тј. спремање колача и некуваног жита, који они врше о имендану (Саопшт. г. Конст. Кретић). Том приликом се служи онако како се то данас обичава на славама у варошима у Србији.

² Подаци о овоме, што овде износимо налазе се у грађи, саопштеној у другом делу ове књиге. ³ Саопшт. пок. Љ. Павловића.

скеву или дане посвећене Богородици, дакле оне свеце чији је култ код њих нарочито развијен. Понајчешће су узимали за крсну славу свој ранији имендан, односно патрона који носи име онога који је узео славу, или име његова оца, деда, прамдеда, а каткада и најстаријег брата. Каткада су узимали за своју славу и славу еснафа којем су припадали. Има случајева да — на тај начин — чланови исте породице имају разне славе. Тако, на пр., у Шапцу четири рођена брата славе четири разне славе, јер су — пошто су почели славити — узели своје имендане за славу.⁴ Каткада је опет узет за славу светац који је по датуму најближи каквом важнијем догађају за појединца или породицу (на пр. примање поданства, отварање радње, женидба, рођење првенца, стицање куће). Слава једне породице је у вези са отварањем једног високог надлештва, у коме је старешина те породице постао шеф. Дешавало се да су славу и мењали. У Србији је знатан број старих, угледних породица примио славу тек пре неколико година, или — да се боље изразимо — имендан прозвао крсном славом, јер је обичај остао непромењен. „Онда, па још у новије доба није се у Београду славило, јер Грци нису имали славу“, него имендан, „тезоименити“ дан и „том су приликом примали посете и честитања. Овога су се обичаја држали и први српски становници Београда“.⁵ Грци нису хтели да приме нашу славу и грчевито су држали свој „тезоименити дан“. Дионизије Поповић, погрчени Цинцарин, и као владика српске епархије будимске славио је свој „тезоименити“ дан.⁶ Том приликом чине се добра дела, нарочито сиротињи.⁷ Нако је основао своју задужбину за књижевност на свој имендан о св. Јовану.⁸ И доцније, када је имендан замењен крсном славом, „начин „послужења“ цело-

⁴ Срп. књ. гласник XXVI, 306. ⁵ Летопис књ. 95, 807. ⁶ Љ. 95, 80. ⁷ Љ. 100, 149. ⁸ Памучина, Шаљиве срп. нар. приповетке I (1902), 3.

га дана — који, како каже Вилоски, „никако не одговара старом српском свечарству — одржао се у Београду и прешао даље у паланке”. Наш је народ давно запазио ову разлику у слављењу. „Грци не славе крсну славу — прича се у једној нашој народној причи — као Срби, но је у њих обичај да свако чељаде у кући, кад му дође његов имендан, позове своје пријатеље из цркве у своју кућу па их почасту слаткишима, студеном водом, кафом и ракијом”.⁹ Један наш угледни јавни радник из пречанских крајева писао ми је у своје доба да је и он почео славити откад се оженио, а славе и његови синови, „али не онако као Срби од порекла, јер никако нисмо могли да усвојимо све незнабожачке церемоније, већ једино палимо свећу, кувамо кољиво и примамо честитке без икакве веће параде”.¹⁰ Осамдесетих година, када се примила слава као нешто изразито српско, почеле су угледне београдске чаршњалије да дају обавештења у дневним листовима да више не славе имендан. Тако је Катарина Блазнавац дала белешку да „од сада неће примати честитања на свој имендан”.¹¹ 1876 дао је белешку Јован Ристић: „У мојој се кући не држи имендан”.¹² У Земуну — где је утицај Грка и Цинцара био веома знатан — све до скоро се и код Срба више називало на одржавање имендана него крсне славе. Можда услед претеране штедљивости, а можда и из пркоса, покаткад се код породица из овога круга не слави ни једно ни друго.

⁹ Саопшт. г. д-р. К. Х. ¹⁰ Јединство 1871, 685. ¹¹ Српск новине 1878, 14.

Цинцари данас

Светски рат је, између осталог, решио и цинцарско питање. Још пре неколико деценија рачунало се са њима као са етничком групом. Рачунало се да их има до сто хиљада, преко стотине хиљада, па неколико стотина, а неки су рачунали и да их има и један милион и по.¹ Стварањем националних држава они су били готово присиљени да привне народност становништва државе у којој се налазе. Политичке границе модерних балканских држава повучене су, после балканског и светског рата, преко њихове етничке области. Остаци некадашње њихове етничке територије подељене су међу младе националне балканске државе. Њихова насеља, можда која десетина, налазе се у Грчкој, Југославији, Арбанији и Бугарској. Ми ћемо изнети само податке за Цинцаре у нашој држави.

У нашој држави најважније цинцарско насеље јесте Крушево, затим чиста насеља Трнова, Јанковац (у срезу преспанском), Маловиште, Мегарово, Гопеш и Горња и Доња Белица, у околини Охрида.² У приличном броју налазе се још у Битољу, Скопљу, Београду а у незначитијем броју у готово свима важнијим местима Јужне Србије, нарочито у Охриду, Дебру, Велесу, Ђивџелији, Ресну, Прилепу, Феризовићу и др.

Тешко је сасвим одређено рећи колико има данас Цинцара у нашој држави, већ и стога што се они, нарочито у градовима, и данас нерадо издају

¹ Ст. Новаковић, Балканска питања 349. ² Саопшт. г. Јов. Ничоте, шк. издз.

за Цинцаре. У Битољу се већином издају за Грке, а у осталим нашим градовима за Србе. По г. Ердељановићу их има око 9000.³ По подацима које смо ми скупили Цинцара има можда нешто више, тако између 12000–15000, а раздвојени су, по појединим насељима, овако: у Крушеву има их око 1500, у Маловишту око 200, у Мегарову око 100, у Гопешу око 50. У Битољу их има (заједно са Грцима) око 3000–4000, у Скопљу око 2000–3000,

Маловиште

у Београду око 2500, у свим осталим насељима око 3000. Најважнија је чињеница да немају ниједно чисто своје веће насеље. У Крушеву чине тек половину, а у градовима, као у Београду, Скопљу и Битољу, тек незнатан део. То је пресудан момент, поред других, можда не мање важних. Цинцарима, као посебној етничкој групи, дани су одбројани. Већ је данас овај проблем кабинетски. Они ће се одржати можда још 40–50 година, али дуже не.

³ Основе етнологије 188.

Крушево

Као без мало сва цинцарска насеља, и Крушево лежи далеко од главних друмова и путева. Као велики путници и одлични познаваоци прилика у османској Турској они су себи за становање изабрали места тешко приступачна и готово скривена. Становници Крушева – противно од Москопоља које је лежало на веома важној раскрсници путева – хтели су се сакрити од домаћа путничког, а нарочито од турског ока. Иако положено на висини близу 1300 метара, оно је тако сакривено да га човек не види све док не ступи у њега. Крушево је данас једино знатније цинцарско насеље у нашој држави. У Крушеву које броји око 3000 становника чине они половину становништва. То цинцарско становништво састоји се од два савршено различита друштвена слоја: од трговаца и занатлија, и од сточара. Првима припада око 1000, а другима око 500 душа; земљорадњом се не бави нико.

Крушево није старо насеље. Оно је настало после познатих грчких устанака од 1769, а још вероватније после 1788. У традицији је остало да су се доселили из краја око Корче, нарочито из Николице, Москопоља, Грамосте, Ченеске, Самарина, Бирина, Ланотопа² и других места Епира и Албаније, бежећи од насиља Турака Коњара (тј. досељених из краја Коње (Иконије) у Малој Азији),

¹ Овај чланак израђен је добрим делом по подацима које сам добио од г. Јов. Н. Ничоте, шк. надзорника у Битољу.
² За становнике из Грамосте прича се да су населили Крушево 1812 год.

и освете жене Али-пашине и околног албанског становништва. Са Цинцарима су избегли и неки православни Арнаути из Борја, Шиписке, Биткућа и неких других села.³ Касније су се доселили Мијаци из Галичника, Лазаропоља, Гаре и других села Рече. Крушево је и дотле постојало, али као сасвим незнатно насеље од неколико домова, као чифлик неког Ћерим-бега из Охрида. Овом бегу плаћало је Крушево годишњи закуп све до 1847 када су

³ Из *Грамосије* су: Хасану, Кордула, Јота, Ђираца, Врахнос, Забле (Загла?), Паре, Гута, Курета, Лега, Херту, Теља, Мара, Хади-Лега, Таше, Бешка, Бабушку, Манак, Какардак, Кофчегару, Нака, Палакоча, Дабижа, Ђосе, Телеп, Кутиреп, Курте, Змбе, Кок, Пажик, Кузе, Гуча, Цонда, Корничу (Крничу, Гуле (Питу); Из *Николице* су: Манали, Пека, Ничота, Сирму, Халче, Сима, Гаљина, Палатеодоси, Фиоу, Пенцу, Јуда, Калиндер, Ђеру, Бураку, Пуља, Шашку, Гажу, Тежу, Симена, Гаја, Јала, Чафкар, Главива, Туфа (има их у Скопљу, Солуну и Египту), Зиси (има их у Београду, Чачку, Битољу, Галацу, Солуну и Букурешту); Из *Епира*: Топузи, Татас, Качандон, Буреку, Лефанди, Ванђели, Козар, Палочка, Мишу, Рапе, Голе, Хачу, Асаман, Петри, Кутори, Мангора; Из *Албаније*: Унка, Деспа, Циривири, Фунду, Тахчи, Шкаперда, Мулар, Гогол, Бацарију (Никола, нар. посл. у Румунији); Из *Кочана*: Порче, Даја, Дуза, Пласка, Влаху, Париз, Мандил, Пуфче; Из *Башкућа*: Чирвич, Тоцили, Почари, Врету, Барда (има их у Скопљу, Солуну и у Миттаму (Египат); Из *Самарина*: Мартин, Маво (дошли из Самарина); Из *Бирина*: Сурду, Пренда, Љаска, Бербер (раније презиме Цога), Зози, Габел, Сима; Из *Трешеника*: Ђако, Левча, Галиман, Луна, Чакалар, Ђосе, Ђука; Из *Црнуца*: Дика, Чакали, Мљуфа, Баждавела; Из *Борја* код Корче: Борјари, Преша (Борјари има у Скопљу, Солуну, Америци и Аустралији); Из *Љуме*: Љума; Из *Перивола*: Јота, Налбант; Из *Косиура*: Чавкар; Из *Калоња*: Агца, Донку; Из *Лароса*: Матак; Из *Скадра*: Шкодреану; Из *Гопеша*: Бојаки, Голе; Из *Мецоа*: Моцан, Пуле; Из *Корче*: Бенду; Из *Дарде* у Албанији: Донку; Из *Проје* у Грчкој: Проја; Из *Заторја*: Хаџиристе, Од *Олимпи*: Нане, Непознато одакле; Димча, Зиси, Нлиши, Ђања, Диму, Фити, Цацу, Конду, Телеску, Матку, Качујан, Гучите, Вакара, поп Спира Јоанџим, Зволу (проф. Универз. у Атени (има их у Битољу и Египту). Знатан део дошао је из Албаније, стога се један део Крушева зоне „Арнаутска мала“ Дошли су заједно са женама. Црква св. Спаса подигнута је по угледу цркве у Борју. Из Грамосије и Кочана су претежно сточари. Питу Гулу, вођа у илинданском устанку, био је сточар.

Централни део Крушева, пре 1903 г.

се од бега откупили за 1000 турских лира, за оно доба велику своту новаца.

Ово становништво бавило се највише сточарством али је међу њима било такођер и занатлија, (кујунција, терзија, видара, ковача, зографа и др.) и одличних трговаца. Крушево је већ око 1830 очигледно веома богато и напредно место. Међу њима нарочито су се истицали својом интелигенцијом, они из Николице који су постали угледни трговци, комисионари и банкарски. Из Крушева су били пореклом и чланови познатих трговачких, комисионарских и банкарских радњи: Ничота, Иконому, Крикте, Џуфка, Фунду и др. 1831 и 1832, подигнута је велика и веома лепа црква св. Николе. Необично леп иконостас као дуборез у ораховини израдио је неки Михајло са својим синовима. На иконостасу су били приказани сви важнији моменти из старог и новог завета. 1867 подигнута је црква посвећена св. Богородици, а тек 1905 подигнута је црква св. Јована.

Своје богатство стицали су далеко у свету, да би га касније, у старости, могли уживати. На кућу у којој ће свој век провести много су пазили, стога у Крушеву готово да и нема сиромашних кућица. Све су то простране куће на спрат са неколико удобних соба, лепо распоређених и са многим прозорима које још и данас приказују благостање некадашњег Крушева. Неке од ових су као мале палате, украшене лепим чардацима и доклатима. Над масивним вратима која воде у двориште или у врху фасаде обично се налазе као грбови израђени монограмом, које, са стране држе две птице, два лавља или два коња. Обично је забележена и година када је кућа подигнута. Међу кућама нарочито се истицала кућа породице Ничота. „Њихова се кућа налазила одмах поред цркве св. Николе. Била је највећа кућа у Крушеву. Имала је око четрдесет одељења, а зидана је по плану израђеном у Бечу. Кућа је била изграђена тако да су се одељења налазила свуда унаоколо. У средини се на-

лазио плочник, везан улазом — аулом — а сав тај простор добијао је своју светлост од кубета које га је покривало, а које је имало 12—16 великих прозора. Доњи крај куће имао је сутерен, приземље и два спрата, а горњи крај, до цркве, сутерен, приземље и један спрат. Око спратова били су чардаци ограђени дрвеном оградом, која је била састављена од дрвених стубића укусно израђених. Собе и остала одељења била су сазидана наоколо поред спољних зидова куће. Врата свих одељења водила су чардацима који су ограђивали простор осветљен кубетом чак до доле, до плочника, у вези са улазом. У плочнику је била чесма, чија је бистра вода шуморила и давала нарочити одјек одбијајући се од огромних шупљина простране куће. Сећам се да су деца ради тога одјека улазила у плочник и викала да произведу контраодјек свога гласа”.⁴

У Крушеву су у раније доба постојале само грчке школе. Од 1860 постојала је у Крушеву и нижа гимназија. Становници Битоља, који су желели да им деца изуче и више школе од основних, слали су своју децу у гимназију у Крушево. 1872/3 отворена је и српска основна школа. У школи су радили учитељ Кузман Баровић и учитељица Косара Везенковић, обоје родом из Крушева. Школа је радила до 1877 када су је Турци затворили. 1875 имало је Крушево око 2000 цинцарских породица.⁵

Пред „илиндански” устанак („востаније”) 1903 имало је око 15.000 становника. У пролеће те године кренула је у овом крају јача и живља акција комита. Желело се да се дође до општег устанка. У околину Крушева послане су као рејонске војводе: Питу Гулу из Крушева, Иван Алабаки из Велеса, Андреја Динков из Јениде-Вардара и Ђурчин Наумов из Сланског. У својим четама имали

⁴ Саопшт. г. Јована Н. Ничоте. ⁵ Picot 38.

су око 140 људи. Њима је био додан официр Тодор Христов, као шеф горског штаба. Устанак је требао да се дигне током августа, али како су турске власти унеколико осетиле спремање, почеле су са испитивањем сељака и то на веома груб начин. Из страха да се ствар не открије пре него што крене, сакупе се, на позив рејонских војвода, виђенији људи из околине Битоља, Охрида, Преспе, Кичева и Крушева, те уговоре да се устанак дигне у очи Илиндна. Код Бирина окупило се око 240 а код Доњих Дивјака око 140 добро наоружаних устаника старих од 25 до 40 година. Ту су преноћили и остали и наредни дан, недељу 2 августа. Пред поноћ тога дана пришли су Крушеву на 2 км., и уговорили шта има да се ради да се Крушево отме од турске власти. Пошто су се у свему споразумели, почели су са борбом. Први метак убио је стражара среског начелства а одмах затим почела су звона са цркве св. Николе и св. Богородице да звоне на узбуну. До зоре свршили су устаници са свим турским властима сем са војском. Турска војна посада од 40–50 људи, успела је да се одржи у касарни до трећег августа по подне када је успела да провали кордон устаника и побегне. Четвртог августа слављено је ослобођење а народу наређено да има радити свим силама за устанике. Међу грађанством, за неколико дана, скупљено је око 1200 лира. Једни су спремали храну, други одећу и обућу, трећи џебану.

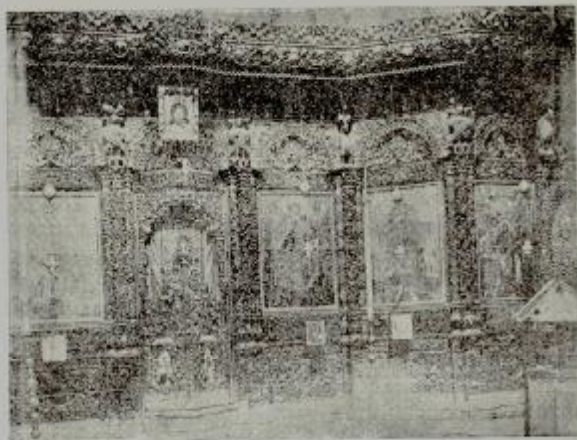
Ни турска власт није седела скрштених руку. Бехтијар-паши буде наређено да устанак угуши. Са војском од 12.000 момака, 5000 арнаутских сељака из околних села, једном пољском батеријом од шест топова, и једном брдском од четири, крене он према Крушеву. 11 августа заустави се код села Алданца, на шест километара пред Крушевом, те одатле посла устаницима Таћи Чафкара из Крушева, са поруком да му се предаду и са обећањем да ће им кривица бити опроштена а варош и становништво поштеђено. На пашину поруку нису војводе

дале никакав одговор. Сутрадан, 12 августа, послаше Косту Баждавелу и Наума Гуту, оба из Крушева, са писменом поруком и истим обећањима. Том приликом оставио им је и рок за предају: до у подне тога дана. На то писмо војводе одговоре да се неће предати док не извојују слободу, те му изложише и услове под којима би се предали, а који су за Бехтијар-пашу били неприхватљиви. Иако је Бехтијар-паша још требао да причека нека војна појачања из Битоља, после овог одговора, нареди он напад топовском ватром и пешадије, а нарочито нередовних трупа Арнаута и Черкеза. Четници су се одмах почели повлачити. У овој борби имали су четници губитак од стотинак људи, док је турска војска имала сасвим незнатне губитке. Већи отпор дао је једино Питу Гулу на месту звани Мечкин камен. У тој борби погинуо је Питу Гулу, велик број његових четника и око двадесет турских војника. Саломивши тако и последњи отпор ушла је турска војска у варош већ тога дана у седам сати увече. Уплашено становништво напустило је своје куће те или се сакрило у групама по шуми или по подрумима.

Варош је била запаљена са неколико страна. Центар вароши и цео горњи део, у правцу према Прилипу, претстављао је усијано жариште које је огромним пламеновима обасјавало целу околину. Упаљена стоваришта зејтина, масла, петролеја још су појачавале ову ватру. На неколико минута после поноћи срушила су се оба звоника цркве св. Николе са три огромна звона, која су се у њима налазила. Нередовна војска — нарочито Арнаути — опљачкала је дотле богате куће, радње и магацине.

До сванућа 13 августа изгорела је једна трећина, око 600 кућа, у Крушеву. Иако је било забрањено паљење кућа, ипак су се и током дана јављали пожари на разним местима. У центру је дим куљао још 2–3 дана али му се од јаре није могло прићи ни после недељу дана. У пожару је страдало око двадесет лица. 13 августа ујутро издао

је Бехтијар-паша наређење да све становништво изађе на пољану ван Крушева. Том приликом је убијено око 80 лица. Пошто су одведени они који су сматрани као кривци и помагачи, око 7 увече пуштено је становништво да се врати натраг у варош. 14 августа позвао је 1180 људи на Плочу ван вароши, ту су повезани а 15-ог спроведени за Прилеп. На путу их је од спроводника побијено око 20.

Иконостас у цркви св. Николе пре пожара.

У Крушеву је настала пустош. Катастрофа је уништила најимућнији и најлепши део Крушева. Изгорела је и Ничотина кућа. Остале су само рушевине. Још и данас у лепим и удобним кућама станује тек по једна или две особе, или су ненасељене. Највећи део тадашњег становништва Крушева раселио се по свету. Данас се становници Крушева налазе у разним крајевима света. По мишљењу неких Крушевљана Крушевљани ван Крушева, данас су овако распоређени. У нашој их земљи има у Скопљу; рачуна се да их у Скопљу има око 450

Централни део Крушева после 1903 г.

породица, свега око 2000–2500 душа; у Битољу око 2000, у Београду око 1000 душа. У Софији их има око 2000, у Солуну око 400, у градовима остале Грчке око 500. У Румунији (Букурешту, Галцу и Брајили) око 1000, у Египту (Митгамру, Каиру и Александрији) око 200, у Америци око 200, а у разним крајевима свега око 2000 душа.

Завршна реч

Прве везе Југословена са Грцима падају тек по доласку Југословена на Балканско Полуострво. Тадашњи Византинци, ранији Јелини, били су већ давно преживели врхунац своје славе и величине. Када су се Јужни Словени почели насељавати на Балканско Полуострво, Грци су наследници велике политичке и културне тековине, некадашње римске империје. Иако је Византија била нова творевина, и политичка и културна, ипак је она у ствари значила величанствену обнову јединског духа. Још пуних десет векова, иза пропасти Западног римског царства, успеће она да одржи римско име и да буде на Ближем истоку пресудан фактор, политички и културни.

Када су дошли Југословени на Балканско Полуострво — а то се није десило наједном него полако и готово неприметно —, Византија им је допустила да се настане на њеној територији. Византинци су их, као и остале народе, још дуго и дуго, сматрали за варваре. У колико им је кад и чинила уступке, чинила их је по невољи. Од доба стварања српске државе најважнији су њихови међусобни политички односи; преко ових дошло се до верских и културних. Сасвим разумљиво да су наши претци, без мало, примили све из Византије, тада најкултурније земље у Европи. Цела наша тадашња средњовековна култура највећим делом само је, мање или више, одблесак тадашње византиске културе; оригиналне црте наше културе су минималне и оне су обележене примитивношћу. Византиски утицај био је нарочито јак на наше најви-

ше и најкултурније слојеве. Дobar део наших владара и крупнијих фигура био је њихов васпитаник и поклоник. Неки од ових, као на пр. унук Стевана Немање, оснивача династије наше средњевековне државе, краљ Радослав, више се осећао Грком него Србином. Овај случај није остао усамљен него се понављао и у доба највеће славе наше средњевековне државе, и међу члановима династије и међу племством. Наши највиши кругови у то доба узвези су са главним носиоцима политичког и културног живота у Византији. Нови докази за ово тврђење нису потребни. Директни утицаји византиске културе на широке народне масе нашег народа свакако нису били знатни.

Сасвим је други случај у односима нашег народа и Грка од турског доба па даље. Од тада даље ми смо имали веома мало посла са правим Грцима. Нисмо досада наишли ни на једнога Грка пореклом из Атине или Цариграда, а наишли смо само на неколико Грка из Солуна и то, чини нам се, не као становнике наших крајева, него у трговачким пословима. Наши „Грци“ су у ствари погрчени Цинцари и Цинцари из чисто цинцарских места, међу којима се налазило и сасвим нешто мањих Грка, али не из Јеладе, него из — како су стари Јелини сматрали те крајеве — „полуварварске“ Македоније, Епира и Тесалије. Ипак, не треба порицати, Цинцари су се осећали Грцима и били стварно носиоци грчког језика, начина живота и духа на Запад, па и код нас.

Цинцара није било у српској средини никада много, бар не толико као Немаца у хрватском делу нашег народа. Пре четрдесет година било их је у преткумановској Србији, по Вајгандовом рачунању, до пет хиљада душа. Данас тешко да би се нашла која хиљада душа у свем нашем народу северно и западно од Ниша. Њих није било никада у нашем народу тако много да се, рецимо, код нас говорило у већој мери грчки, или да се у нашој средини издавао какав дневник на грчком језику,

или да се у позоринту играло на грчком језику, као што је то био, па је, у извесном правцу, и сада случај са немачким језиком код хрватског дела нашег народа. Они су одувек били код нас у малом броју и расејани. Са друге стране, они су несравњиво бољих интелектуалних и уметничких способности него што су Немци или поједини делови нашег народа, те су стога, природно, њихови утицаји били врло знатни, нарочито код нашег становништва у чаршији, коју су они и основали. Ми ћемо покушати да изнесемо све оно, повољно и неповољно, што смо од њих примили или што је од њих остало.

Цинцари су, као што смо видели, били људи ретких, покаткад управо генијалних способности, не само у трговини него и у другим правцима. По својим способностима они се могу ставити у ред оних старих историских и даровитих народа са кукастим носом, тако карактеристичним за Хетите, Феничане, Асирце, Сирце, Јевреје, Грке и Јермене. Када се једном изврши анализа крви наших великих људи, видеће се како је врло знатан број наших великих људи, рођених у чаршији, по мушкој или женској лози, или — како се то друкчије каже — по дебљој или тањој крви, узвези са овим способним људима. Основе наше модерне културе, напосамнаести век, а у Србији прва половина деветнаестог века чаршиског живота, углавном припада њима. Што смо даље од овога времена, а ближе садашњици, они значе све мање. Данас, може се рећи, њих и нема. У своје време они су готово пресудно утицали на постанак и развој нашег модерног грађанског живота. Они су били највећим делом учитељи наших трговаца и занатлија, и тај је утицај морао бити свакако врло знатан; у којој мери, није нам познато, јер то питање још није проучавано. Као трговци они су врло често на страни, а и према странцима у пречанским градовима, иступали под српским именом. Њиховом заслугом стављени су на Западу поједини производи

наше земље (стока, храна, карловачко вино) у промет. Док су они држали нашу чаршију, Јевреји се у њој нису могли пласирати. Тек седамдесетих година прошлога века, услед нестајања ових породица у пречанским српским чаршијама, настао је слом тамошње „наше“ чаршије. Место ових, тада већ потпуно посрбљених породица, дошли су у знатном броју Јевреји; у пречанске вароши немачки, а у србијанске шпањолски. Овај слом у нашој пречанској чаршији био је врло тежак удар по наш народ, јер је наш народ у пречанским крајевима баш из ових кућа имао своје највеће добротворе. Тешко би било — чини нам се — наћи ма коју знатнију нашу културну или хуману институцију у којој људи из овога круга или њихови потомци нису учествовали као оснивачи или велики приложници. Од времена од када су нестале ове породице у пречанском српском друштву опао је број наших народних добротвора. Ако се пореде заслуге појединаца цинцарског порекла, у материјалном и интелектуалном погледу, за добро и напредак српског дела нашег народа са улогом Јевреја у хрватској чаршији, који су и данас у њој изузетно важан фактор — далеко знатнији него што су икад били Цинцари у чаршији српског дела нашег народа — онда се тек може видети како је много и позитивног допринео овај елеменат за нашу народну ствар.

О неким њиховим позитивним особинама имали бисмо да кажемо ово. Њихова пословична штедљивост не изгледа да се много примила у нашем чаршиском друштву; више се срета њихова марљивост него штедљивост. Исто тако нема трагова конзерватизма и побожности, тако карактеристичне по њихово друштво. И од осталих њихових особина, као што су чистоћа, умереност, трезвеност, не виде се дубљи трагови. Кад би наш народ имао само две особине ових људи, њихову марљивост и штедљивост — можда не у оној крајности која се сретала код ових људи —, наш народ би био један

од најспособнијих за данашњу културну утакмицу. Место ових позитивних особина остале су у знатнијој мери негативне.

Од већих покрета из наше прошлости могла би се жучна борба наше омладине — пореклом највећим делом из чаршије — против наше високе јерархије свести на грчки правдашки дух и његову мржњу на јерархију. Исто тако и познато неукучно партизанство има свој извор у том духу. Поред тога остале су у нашем чаршиском друштву и друге негативне особине овога духа, као надменост, ускост, себичност и, нарочито, подвала. Значење ових особина није ситно, бар не за наше прилике, државу и народ. Можда неће бити без важности да видимо какве је резултате показао овај дух у прошлости самог грчког народа, иначе једног од најстаријих народа и, може се рећи, оснивача европске културе.

Грци су и историски и културно старији од Римљана. Ипак, противно од римског народа који је створио грандиозну државну творевину као што је била римска империја, и учинио тако велика, језична и културна, освојења, грчки народ, и када је постао господар читаве источне половине ове велике империје, не само да није успео да грецизира штогод од широких маса него се, што је врло интересно, од средњег века даље, подручје грчког језика налази у сталном опадању. Грци нису имали икад нарочито развијено правно осећање, па, природно, ни правну државу, а још мање ону дивну, идеалну, широку, словенску или, тачније, руску душу, која је својом топлином освојила и асимиловала расно, језично и културно, тако различите етничке групе на готово бескрајном простору северне половине Европе и Азије. Надменост, ускост, себичност, а нарочито подвала, не освајају душе. И поред све своје, може се рећи, огромне културне надмоћности, није успео тај дух да учини већа освајања. Још додајемо, чини нам се, да се, и поред свега тога, тај дух није показао у свој тежини на

грчком народу. Стара култура очувала га је у многом од тежих последица, које би могао да начини овакав дух у народу као што је наш, који се налази на прелазу из готово патријархалног стања у цивилизовано и културно. Писменост је већ доста раширена, те је опасност да се особине овога духа не пренесу у широке масе нашег народа. Осим тога наш се народ налази на прелому и у другом правцу, не мање важном по његову будућност, наиме у жељи да поставе један и јединствен, као што је и некад био, а за овај процес потребне су друге особине него ове.

Наш народ, бар за сада, показује врло велико шаренило. Са разним именима, племенским и националним, разним верама, црквама и културама, он не показује тако једноставан проблем. Што је још важније, ова популација није била никад ни у каквој интимнијој заједници, нарочито не у тешким моментима, и, што је исто тако важно, при стварању ове садање државне заједнице нису сви делови нашега народа подједнако поднели крвних жртава. Сва ова наша јединственост више је кабинетска, објективна, њој још увек недостаје идеја која треба да је интимније веже, јер народи могу бити без државе и живети у групама или расејани по свету, али се не могу замислити без идеје. Проблем уједињења нашег народа провешће се са успехом само тада, ако при спровођењу овог процеса буду одлучивале словенске особине нашег народа: широкогрудост, отвореност, поштење.

Цинцари чине веома важан и интересантан проблем не само по наш народ него и по остале балканске народе. Већ је Каниц сасвим тачно приметио да су они један од најважнијих културних елемената Балканског Полуострва. Из њихових породица изашла је прва интелигенција не само код нас него и код Бугара, Румуна и Арбанаса. Међу балканским народима они су били највише Балканици. Они су дали појединце који су предано радили

и осећали, у исти мах, за све хришћанске групе Балканског Полуострва, језично тако различне. Из њихових редова изашли су: Цамблак, Жефаровић, Јоргаћ, Стерија, Трандафил. Исте породице (Дарвар, Герман, Боцарић) задужили су својим радом, у иста или у разна времена, разне етничке групе Балканског Полуострва. Нема ниједне етничке групе на Балканском Полуострву а да је они нису задужили, и то много. Они су, обилно дајући свима, расули себе. Њих је било, а и данас их има, свугде. Њихови утицаји су очевидно веома знатни само, вероватно, ипак различити у појединим групама. Друкчија је њихова улога, на пр., међу Грцима, а друкчија опет међу Словенима, Румунима и Арбанасима. Савесна проучавања ће, мислимо, утврдити да су Цинцари, међу балканским народима, у нашем друштву били заступљени у најмањем броју. Заступљени међу свим балканским групама, они су учинили много за јединствену културу Балканског Полуострва. Цинцари су били главни неимари заједничке балканске културе: материјалне, интелектуалне и моралне. Задатак је балканске науке да проучи њихов утицај у животу сваке поједине балканске групе, јер овај, очевидно, није био незнатан.

II ДЕО

Научна проучавања ове врсте врше се у свим културним земљама. Врше се проучавања од највиших слојева па до најнижих. Мноштво студија из области друштвених као и природних наука посвећене су групама, породицама и појединцима. И у нашој науци кренути су унеколико проблеми ове врсте али основно питање веома важно и интересно и са научног и националног гледишта, како је наш народ настао, није још обрађено. Питање којим смо се овом приликом бавили део је овога проблема. Овом приликом објављујемо је један део материјала на основу којег смо написали своју расправу. Материјал који овде објављујемо односи се углавном на територију бивше митрополије карловачке и на неколико вароши у Србији (Београд, Смедерево, Шабац, Ваљево, Пожаревац). Ни за ову област није објављен сав материјал а у колико је овом приликом и објављен није објављен увек и потпуно. Материјал, који објављујемо, различитог је карактера и вредности. Искоришћена су савремена документа, литература и традиција. Извор је увек наведен.¹ Што се тиче етничке боје и осећања појединих породица или појединаца ми смо своје мишљење изнели у овој књизи у поглављу *Ко сијада у овој круји*. Највећи део породица, чија имена овде објављујемо, или је изу-

¹ Од скраћеница које треба објаснити јесу ове. Rosa је скраћеница за његово дело о Циншарима (в. с. 6 ове књиге). 1774 Д. 63 је нумерација акта, који цитирамо а који се налази у Земалском архиву у Загребу. Када је наведено дело из наше књижевности тада податке треба тражити међу „пренумерантима“ за назначено место. Број у заградама, на крају ставке, обележава број дома у то доба.

мро или се посрбио или се не налази више у нашем друштву. Исправке и допуне овоме материјалу, које нам се доставе, са задовољством ћемо штампати.

Ми овај материјал објављујемо из два разлога. Први је чисто научан. Ако у књижевности има свој дубок резон теорија „реда-по-ред“ и „речи-по-реч“ то, свакако, још више има за друштвене науке свој резон проучавање од породице до породице, од појединца до појединца, јер ће се само на тај начин моћи поуздано објаснити многе и веома важне појаве у нашем друштвеном и духовном животу. Ми смо били у обавези да овај материјал публикујемо и из другог разлога, мање важног, а то је овај. Када је изашло прво издање наше књиге *О Цинцарима* нама је пребацивано, и јавно и приватно, као да смо видели и нашли Цинцаре и тамо где их нема, другим речима, као да смо безразложно „цинцарисали“ људе. Пок. Јован Томић, академик, иако је од студија ове врсте био сасвим далеко, написао је у *Годишњаку Срп. кр. академије* (1928, 310–374) о нашој књизи од 136 страна расправу од 64 стране у којој је покушао да докаже да смо овај проблем без реалне основе исконструисали. Ни његова схватања, ни мотиви, ни начини у овој расправи, нису имали много везе са науком. Ми смо овај проблем поставили из научног интереса али ипак не, како се то каже, само истине ради истине, него истине ради живота.

Д. Ј. П.

Авакумовић, цлем., стан. Коморана.

Агора, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Агора Леонидас (1830), из Македоније, становник Земунa, (Регистар).

Агора Харип, стан. Чаковца (Чакатурне). (Прот. венч., Загреб, 1820).

Адамовић, стан. Ваца 1755. (Браство XXVI, 133).

Адамовић, стан. Мале Кањике. (Богосл. гласник XVI).

Адамовић. „Наша породица потиче однекуд из Македоније па се, по породичном предању, звала Христомано. Дечка из те породице који је био син неког, од Турака убијеног, Адама повели су суседи са собом у емиграцију до Сремске Митровице и ту је постао Адамов, односно Адамовић. Ја сам запамтио свог деду Стевана који се родио у Митровици, ваљда око 1801 г., а умро је у Бечу. Отац ми је причао да је његов деда, дакле Стеванов отац, живео и умро у Митровици где је био ћурчија и оженио се, по старом мајсторском обичају, са удовом свога мајстора. Славимо крсну славу св. Јована од памтивека. У породичној смо вези са породицом Кондорони која се доселила из Туркве у Нови Сад. У народу је познат мој отац Александар, који је био познат у целој Аустро-Угарској као велики трговац и као регенератор винограда у Срему. Основао је чувени расадник винове лозе звани Шандоровац у Новом Саду. Деда, по материниј страни, био је адвокат Ђорђе Кондорони који је 1849/50 емигрирао у Београд где ми се мати родила. По материниј лози био ми је прадеда Сава Вуковић, оснивач српске велике гимназије у Новом Саду.“ (Д-р Ст. Адамовић, адвокат у Н. Саду).

Адамовић Димитрије, ствн. Митровице, (Дом, прот. 1793).

Адамовић Михајло, рођен 1798 у Македонији, прешао је 1824 у Смедерево где је примио трг. радњу од свог оца. 1842 прешао је у Нови Сад. (Гл. Ист. др. IX, 278).

Адуловић. Било их је три брата: Ахилеф, Димитрије и Дина. Сва тројица су били кафеџије, Грци су родом из Ларисе. Живели су у Смедереву. (Г. Св. Спасојевић).

Аксенти Јован и Харин, епитропи цркве у Великој Кањизи (1808). (Богосл. гласник XVI, 348-9, 191-2).

Аксентијевић Харин, стан. Велике Кањизе, (Прот. венч. Загреб, 1798).

Алексијевић Георгије, или друкчије Апостол, стан. Земуна из Сереза (1793). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремћа).

Алексијевић Никола, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Алексновић, браћа, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Амза Коста, стан. Пожаревца. Право његово презиме се не зна, зна се само за надимак „Амза”. Био је Цинцарин. У млађим годинама био је доста богат али је расипао и пропшио сав новац и завршио је бедно. Ипак је до смрти остао киџиш, носио жакет, полуцилиндар и лептир-машину. (Г. д-р Н. Констаниновић).

Анагности Апостол (1775), трговац дуваном, стан. Земуна. (Регистар).

Анастасијевић (Настасијевић) (Анастасић) су Грци. Анастасијевићи су били једна од најугледнијих и најбогатијих банкарских породица у Дринопољу у трећој десетини XIX века. Родоначалник ове београдске куће био је у Дринопољу на челу грчке хетеристичке организације. Када су Турци дознали за ову организацију они позатварају најугледније чланове међу њима и њега. Његово велико имање буде конфисковано. Командант дринопољске тврђаве који га је из раније заводио као страшног ловца, нада му потребне исправе и омогући бекство у Србију, у Београд. Овде се склони код својих ранијих пословних пријатеља, код Куманудиних. Убрзо после тога дође му и породица у Београд. Осталих 300 Грка,

чланова хетерије, буде обешено. Око овога конфискованог имања водили су Анастасијевићи дуго спор са турском државом. Спор је свршен тек осамдесетих година: Анастасијевићи су изгубили спор. (Г. д-р. Р. Поповића, проф. Универз.).

Анастас Тодор, стан. Загреб, (Прот. кршт. 1802).

Анастасијадес Јован (1814), трг. калфа из Македоније, становник Земуна. (Регистар).

Анастасиј, из Воскопоља, стан. Земуна, (Прот. умр. 1766).

Анастасијевић (1793), стан. Баје, (Гласник Ист. др. V, 15-20).

Анастасијевић, трговац у Смедереву, (Жертва Аврамова 1835).

Анастасијевић Димитрије, из Воскопоља, стан. Земуна, (Прот. умр. 1775).

Анастасијевић Дмитар, потоњи Сабов, дошао је око 1732-3 године из Негоша, као дете од шест година са неким трговцима. Дође прво у Земун, ту се бавио неко време, док га онај трговац, коме је био поверен, није дао на сабовски занат у Нови Сад. Не зна се кад је дошао на занат, ни колико га је година учио. За три године свога калфоваша пропутује многа места у Мађарској и по Славонији, дође у Карловце и почне ту радити занат сабовски, абариски и вапамариски. То је могло бити око 1748-1750-те год. За четрдесет година предна и подузетна рада, као занаташја и трговац, стече усталачки и штедљиви Дмитар лепо имање. Када се оженио сељанком из Крушедола, озида себи лепу, велику кућу према Доњој цркви, по није био сретан у браку, јер му деца помреше. С тога прими себи некога Мату из Крушедола, женинога рођака, и усини га. Посника свога Мату дао је на науку у Будим и оженио га је отуд лепом и даровитом девојком Марицом. По женидби својој довео је себи и сестру своју из Негоша. (Календар Орао за г. 1888, стр. 13).

Анастасијевић Димитрије, становник Панчева, (Прот. кршт. 1850).

Анастасијевић Димитрије. Раније се звао Анастасију и имао је надимак „Грк.” Димитрије је дошао, као дечак од

18 година, из Дарде у Македонији у Параћин где је имао стричеве. Затим је отишао у Крагујевац. Из Крагујевца прешао је у Шабац где су га звали Цинцарином иако се сматрао Грком и говорио трчки. Још у Дарди бавио се мугавицком занату, који су занат радили сви у породици. У Шапцу га је радио узгред, а главно му је била механичка радња. Уз то држао је овце, бавио се мандрациским послом, а јесени држао козару, клао овце, топно лој и на велико га извозио. Грчки је говорио само са Цинцарима и Грцима, иначе ни с ким. Дошао је до доброг стања и пред смрт, 1890 г., завештао све своје имање шабачкој општини као легат да се помаже шабачка сиротиња. Жени су припали само покретност и готов новац. Димитрије је дошао у Шабац 1838, где је живео 52 године. Славио је свој имендан св. Димитрија. (Пок. Љ. Павловић).

Анастасијевић Добра (Цинцар-Митров). Његов отац Димитрије, капетан у пензији остао је као сасвим мало дете без родитеља. А његов отац, односно дед Добрин, звао се Анастас Константиновић. Он је дошао из Крушева у Београд. Већ он је славио св. Архангела и од то доба у породици се слави. (Добра Анастасијевић, главник фабрике Сартил у Смедереву).

Анастасијос (Насто). Родом је Цинцарин из Клеуре. Дошао је много пре Димитрија дедом и то прво у Лесковац где је научно дугмеџијски занат и оженио се а онда у Ваљево камо је дошао у зрелим годинама са сином Георгијом. У Ваљеву је отворио дућанче и радио свој занат. Сина Ђоку обучио је берберском занату, пред смрт му уступио свој дућан, где је овај радио свој занат и по источњачком обичају механичево. Ђока се по оцу прозвао Наста, али су га због матере звали и Бугарин. Наста је дошао без славе, а доцније славио св. Анастасија. (Пок. Љ. Павловић).

Анастасијевић Христо, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Ангелиј Јован, у дућану Сервицкога, стан. Новог Сада. (Прот. испов. 1781).

Андиохиј Михаил, стан. Новог Сада 1781 г. (Прот. испов. 1781).

Андреовић-Димша пореклом из Македоније. У Нове Карловце (Сасе) је дошао, пре 180 година, трговац Ђорђе Андреовић, са женом Лицом и синовима Мисом и Димшом. У Македонији се породица звала Андреа а по доласку у Срем добила је надимак Димша. Породица је дошла из Клеуре. Чланови ове породице су се увек занимали само трговином. Ђорђеви синови, Миса и Димша, били су такође трговци. Миса се одделио од оца и отворио трговину у Војки. Кад је стекао велики изметак купио је спахилук Петрово Село у Банату код Темшвара. Од Мисе је остао син Јован који је умро без породе и породица се продужује само у лози Димитрија, Димше који је имао три сина: Ђорђа, Николу и Митра. Ђорђе је умро без деце. Никола се одделио и отворио трговину у Старој Пазови. Имао је две кћери: Катарину удату за трговца Вујовића у Сурдуку и другу, удату за трговца Пантелића у Товарник. Митар је био, као и Димша, трговац у Сасама. Оженио се Анком Лазаревић из Осека и имао сина Ђорђа и кћери: Софију и Марију. Ђорђе трговац оженио се са женом Јеленом, кћерком шивара Косте Поповића из Брода на Сави, имао је два сина: Душана и Ђуру и две кћери: Нину и Јецу. Душан се родио 1864. Наставио је трговину у Сасама. Оженио се Јуљком Смиљкић из Пачице у Банату. Нема деце, живи и данас. Ђура, трговац у Сасма (р. 1866) оженио се Катарином Васиљевић-Замфировић, трговца из Пожаревца. Нема деце. Живи и данас у Сасама. И Душан и Ђура тргују мешовитом робом под фирмом браћа Андреовић. Сви чланови породице од доласка у Срем славе Ђурђев дан.

Анђелаки, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Антонијевић Христа, родом из Катранице, стан. Земун. (Прот. умр. 1768).

Антоновић, стан. Нове Градишке, раније су славили св. Талалеја а сада славе св. Николу. (Г-ђа Катица Вуксановић).

Антоновић Димитрије, 1756 приложник цркве у Коморану. (Гл. 67,289).

Антоновић Димитрије, кулеџ у Чакову. (Берић, Притче I, 1831).

Антуновић Димитрије, православне вере, 27 година, родом из Катранице. Пре 14 година дошао је у Зему, Има породицу и станује у Руми, где има кућу и земље. Бави се трговином. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 17/VII 1771. (1774. Д. 63).

Антуновић Панџот, православне вере, 23 године, родом из Катранице. Пре 14 година дошао је у Зему, Станује у Руми, где има кућу. Бави се трговином. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 15/II 1770. (1774. Д. 63).

Антула. Пореклом из Клеуре. По традицији породица је добила име по некој баба Цвети, т. ј. грчки Антула. Баба је била врло енергична, и у тешким приликама одржала кућу. За њу се прича да је била велика мушкобана. Памти се о прадеди Стевану да је био трговац у Клеури, а његов брат Константин био је трговац у Зему. Константин (р. око 1800 † 1870) држао је у Зему бакалску радњу код „Три главе шећера“ и код „Црног Арапина“. После је прешао у Београд. Син овога био је Коста који је као трговац живео и умро у Београду. Деда Коста и отац, Милава, Јован знали су читати и писати грчки. Отац је водио трговачке књиге на српском. Почели су славити св. Николу 1910. У читули се као име највише јавља Коста и Никола. Сви су се бавили трговином. Деда се бавио колонијалном а после кожарском трговином. Отац банкарским пословима. Отац је био међу првим чиновницима Народне банке. Деда је дошао у радњу свога стрица у Зему као дечко од 18 година а датим отишао у Пешту код неког комисионара Милошевића. Још је отац знао грчки и црнцарски. Један Антула био је нар. посланик. (Г. Милан Антула, чин, Министарства трговине).

Апостол Панајот (1775) трговац, стан, Земуна, (Регистар).

Апостоловић Атанасије, стан. Печуја, (Гласник Ист. др. VII, 231).

Апостоловић Рафил, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Апостоловић Тодор (Тоша). Рођен је око 1745 у Маћедонији а умро је 1810. Бавио се трговином марве те се врло обогатио. Његов унук, по кћери, био је песник Ђенерал Јован

Драгашевић. Био је један од првих приложника српске цркве у Зему, (Знаменити Земунци Срби 10-11).

Апснерома Коста, стан. Вршица, (Богосл. гласник XI, 424).

Аргир, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Аргир Димитрије (1796) грчки учитељ, родом из Тракије, становник Земуна, (Регистар).

Аргир Георгије, кујунџија из Мосхопоља (1724). Натпис на рипиди у ман. Крушедолу. (Љ. Стојановић, Стари српски записи и натписи бр. 2430).

Аргир(с), браћа, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Аргировић Димитрије. Дошао је из неког места у Банату, где се родио и учио грчку школу. Знао је читати и писати грчки и у цркви грчки појати. Мисли се да се оженио без родитељског одобрења и зато пребегло у Србију. У Ваљево је дошао 1862 и убрзо ушао у ред највиђенијих грађана и радо био виђен међу свима. Бавио се трговином. Кад је стекао кућу и леп плац напустио је трговину и живео гајећи и продавајући поврће и цвеће. Звао се радо Аргирос и издавао је себе за Грка старином из Јавине. Ваљевци су га звали Мига Ајгир. Његово презиме Аргировић изговарали су Ајгировић што га је љутило. Славно је имендан св. Димитрија. Потомства није оставио. (Пок. Љ. Павловић).

Аргировић Леонтин, православне вере, 49 год. Родом из Костура. Прешао је пре 36 година преко Земуна. Настанио се у Осјеку, у Горњем граду, где има кућу и имање. Бави се трговином (сукна, свиња). Ожењен, средњег раста, црне косе и брвова, дугуљастог припурастог лица. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770 г. (1774. Д. 174).

Арђир Стефан, „дијак грчке школе“ у Новом Саду. (Прот. испов. 1781).

Арменулић (или Арменулаћ) Ђока. Држао је колонијалну радњу, која се сад налази у рушевинама иза Чиновничке задруге у Смедереву. (Г. Св. Спасојевић).

Ариаути (Ариаутовић). Под овим презименом сретамо особе из овог круга веома често.

- Арсеновић** Панајот, стан. Заграда, (Прот. кршт. 1813).
- Аршани** Јован, становник Осијска (114). (Дом. прот. 1775-96).
- Аспри** Никола, стан. Панчева, (Бурковић, Пијаница 1845).
- Аспрић** Теодор, стан. Баваништа, (В. Јовановић, Ромео и Јулија, 1829).
- Аспрић** Теодор, стан. Вел. Семиклуша, (Попис 1846).
- Аспрић-Матић** Никола из Руме, приложио је 1809 ман. Врдику 300 фор. за вечни спомен себи и својима, (Попић, Опште ман. Врдица, 39).
- Астри**, стан. Пеште (1774). Политика од 28 јуна 1927).
- Астри** Сима (Матејев), сахрањен је у порти цркве у Ст. Пазови. На плочи је натпис прво на грчком а затим на српском језику. У натпису се каже да је р. 1755 у „вароши“ Класури а умро 1786. (Араници, Парохија у Ст. Пазови 42).
- Астри** Христина „от“, сахрањена је у порти цркве ман. Војковице, († 1863 у 82 год.).
- Атанаси**, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).
- Атанасије** Георгије, стан. Земуна из Селца (1799). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).
- Атанасијевић**. (Петровград). Један од чланова ове породице био је вел. бележник. Сада породица изумрла. (Г. Серг. Јовановић).
- Атанасијевић** П. Константин, учитељ „гречески“ у Смедереву. (Ромео и Јулија 1829).
- Атанасијевић** Михајло. „Родио се у Новом Саду 1750. Његов отац имао је пре тога лону мануфактурну радњу и кућу у Београду али када у рату 1739 паде Београд поново у турске руке он побегне на ову страну где га, код Сурдука, нападно пустихације, опљачкају лађу, на којој беше еспап и имање, те као пуки сиромашак дође у Нови Сад. Отац му је умро када је имао три године. Трговину је изучио у Новом Саду и у Грсту у Ризнићевој радњи. За време рата 1788 био је лиферант за аустријску државу и постао један од најбогатнијих трговаца и људи у Новој Саду“. (Глас истине 1884).

- Атанасијевић** Михајло, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).
- Атанасиу** Јован (1772), стан. Вел. Семиклуша, (Прот. испов. 1802).
- Атанасиу** Тома, стан. Новог Сада 1806. (Rosa).
- Атанацко** Никола, тргује турском и немачком робом. У Темнишвар доселио се 1717 год. из Москоља, Станује код Црног орла. Има их три душе. (Попис од 1739).
- Аугустиновић** Георгије, православне вере, 33 год. Родом из Катранице. Довлао је пре 21 годину у Земун а настанио се у Осијску (Доњи град), где има кућу и бави се трговином. Средњег стаза, доста мршав и грбав али не много. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Бабило (Гуча) Ђорђе. Ова се породица раније звала Бабило а надимак је имала Гуча. Довлаа је 1855 из **Кожана** у Београд, а затим се 1860 преселила у Шабац, где се стално настанила. Породице са овим презименом данас више нема. Ђорђе је славно свој имендан св. Ђурђа. Почео је славити од 1865 год. када се стално настанио у Шабац и превео себи целу породицу из Кожана. Сви чланови породице славили су исту славу. Ђорђе је иза себе оставио у Кожанима два брата, а у Шабац је довео синовца Косту који је умро без потомства. Цинцарски и грчки знали су само кћери и синови Ђорђеви. Синови су остали иза себе женско потомство, а кћери су били поудавате. Чланови ове породице бавили су се трговином. (Пок. Лб. Павловић).

Бајићи су дошли у Митровицу 1769 као Бајићи и Хаџи-Бајићи. Раније изгледа, да су звани и Црвенковићи. Тако је Јанка Бајића тражио 1813 паша Видајић. Дошли су из Блага и настанили се одмах у Митровицу. Славе св. Марка а мисле да су га славили још у Благу одакле су донели и једну икону св. Марка. Жена Јанка Бајића била је Роксандра Глигорић, родом однекуд из Македоније. Јанко је имао синове Тодора, Диму, Дуцу (Луку), Павла и Николу. Теодор је био ожењен Маријом (Мемом) из куће Христо-

манос из Земуна. Његов син Мита био је ожењен Јеленом Цинцар-Марковићем из Шапца, а овога син Јанко Милесом Шимић из Баје. Прамдел је у тестаменту пожелео да му и син зна грчки. У главном се бавили трговином нарочито свињама и житом. Било их је у Буру (Дуцин син Стеван, који је био ожењен Еуфросином Деметровић), у Пожуну (ова се грана касније отеселила у Беч), и у Трнави. Лука Хаџи-Бајић умро је 1769. На гробу Димитрија патике је прво на грчком језику а затим на српском. Једна грана била је у три колена официрска а друга у четири чиновничка. Јанко Бајић добио је уgarsко племство 1791 а Тодор Хаџи-Бајић, који је био ожењен Перком, ћерком кнеза Милоша Обреновића, 1857 аустријско. Његов син Милош добио је угарски баронат 1881 год. У Митровици, у старој цркви, сахрањени су, ниже доле, Тодор и Дуца и њихов отац Јанко. Димитрије је био један од главних ститора Нове цркве. Чувени чланови из ове породице су барон Милош Бајић и Илка Марковићка, атентаторка на краља Милана. (Г. др. Илија Бајић).

Бакаларић Коста, православне вере, стар 34 година. Био је родом из Верне у Македонији. Дошао је пре 24 године у Земуну. Довео га је Јорџа Поповић. Настанио се у Осијеку (Доњи град), где је имао кућу. Бавио се трговином. Ожењен, средњег стаса, дугуљастог лица, мршавији, црне косе, црних очију и бркова. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 1772. (1774 Д. 174).

Бакмаз Теодосије, становник Митровице. (Дом. прот. 1844). Ова породица постојала у Митровици до 1790. (Г. Серг. Јовановић).

Бакрачлија Јанко, стан. Пожаревца. Право његово презиме не зна се; „Бакрачлија“ му је надимак. Родом је из Шатишта. По занимању је био касанин. (Г. др. Н. Констандиновић).

Бала, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Бала Атанасија, пореклом из Москопоља, стан. Н. Сада. (Летопис 119, 19).

Балта Атанасије, стан. Н. Сада (Гласник Ист. др. у Н. Саду IX, 273).

Балтић Димча, ситничар у Земуну (187). (Попис од 1774/5).

Барако (Барак, Бараковић). По традицији која се очувала, породица Барако се доселила из Влахокласуре крајем XVIII столећа, те је према томе грчког или цинцарског порекла. У породици се говорило, да смо грчког порекла. О претку који се доселио овамо и од кога потичу сви садашњи потомци фамилије Барако, није сачувано ни име а ни подаци ни о њему ни о породици. Имао је наводно четири сина, од којих се зна за двојицу: за мог прадеду Ђорџа и за оснивача новосадеке лозе Јована (Јанаћка). Говорило се и за неког Василија, који је био хајдук за време Карађорџа.

Мој се деда звао Никола и живео је у Чернојевић — Шимоци, у јужној Мађарској, где се и мој отац родио, и где га је крстио неко од потомака Чернојевића. Оданде је побегао за време Мађарске буне 1848 са целом породицом и настанио се неко време у Каменици (Срем). На неколико кола понео је само најнижније ствари и децу са женом, те једну хрипу мађарских Кошутових банкнота, које нису ништа вределе. Тамо је оставио своје покретно и непокретно имање и није се више враћао из страха од Мађара. Из Каменице се преселио у Гргуревце па у Нове Карловце (Сасе) а одатле у Бешку, где се олет обогатио.

Из Бешке је мој отац 1895 (звао се Димитрије) прешао у Нови Сланкамен где је и умро 1899, а мој стриц Арсеније у Војку, где му је и данас син Никола (а син Сава умро је 1918). Сестра њихова Катица удала се за Теодоровића, бележника у Ст. Сивцу (Бачка) који је такођер пореклом из Македоније. Осим тога имао сам још једног стрица Сметовара, који је умро у Земуну у болници, а живео је у Војци код стрица. Мој се деда бавио трговином као и сви мушки чланови породице. Он је извозио стоку и жито, а у својој кући држао и мешовиту трговину. Био је ожењен Евицом Бошковић из Меленаца, а моја мати је Јелена Поповић из Хомољце у Банату.

Потомци новосадеке породице бавили су се сваковрсно трговином, а ово 1850 основали су велику шпекерачку трговину која је дуго постојала. Осим тога је Коста

Барако основлао у Петроварадину, вероватно једну од првих шивара у Срему. Отац Баракових у Новом Саду звао се Стеван, који је и водио фирму. Био је ожењен Ирином из породице Кода.

Горњокарловачка лоза Барако потиче од Василија, који је имао синове Јована (ожењен Еуфезијом рођ. Суботић) и Константина, и кћер Емилију, удату за Михајла Крањчевића (мислим из Панчева). Овај Јован умро је 1911 и оставио цео иметак, који се онда ценио на око милион круна, на епископске школе, цркве и манастире. Константин је био, чини ми се, ожењен из породице Бањанин, а имао је кћер која је била удата за пл. Јурковића, вел. мупана сремског. Чланови породице били су трговци. Највише су се бавили трговином хране (жито, кукуруз). Код Јована је мој отац неко време био пословођа. Јован је био међу оснивачима Српске банке у Загребу, и њен члан Управе до смрти. Био је веома побожан, и држао је капелу у својој кући у Карловцу. Лоза карловачка је изумрла.

О Бараковима из Гргуреваца не знам много. Један од њих — последњи — имао је кћер, коју је удао за неког Симића, те се сада зову Симићи.

Познато ми је да је постојала у Араду породица Барако и да је мој отац, док је био жив, одржавао родбинске везе с њима, лично и писмено. Кореспонденцију су водили на мађарском језику. Познато ми је нешто тако да их још и данас има, и то мушких потомака, али смо ми са њима изгубили сваку везу. Писма од ових Барака која сам ја налазио после очеве смрти потписивао је неки Лазар Барако.

Такођер је у Трсту био неко од наше породице, а последњи изданак била је нека Цвијета Барако, која је цело велико имамство оставила тамошњој срп. прав. цркв. општини.

Као што сам напред споменуо сви су били трговци. Не зна се да је неко био занатлија или сељак. Старије генерације говориле су у кући грчки. Још је и мој отац знао грчки и нашао сам после његове смрти 20—30 грчких књига које је читао. Као трговци говорили су и по неколико језика. Бавили су се сваком врстом трговине, било

на велико или на мало. Сви су били добри, честити и ваљани људи. Потпомагали су сиротињу и културне установе епископске. Тако осим споменутих, срп. прав. новосадека гимназија има легата од чланова наше породице, а и срп. прав. цркв. општина. О св. Сави сећам се да сам чуо неколико имена, када се читају легати. Мушки чланови су се већином женили из српских породица, а девојке удавале у епископске куће. Сви су се осећали Србима. Крена слава код свих је зимски св. Никола.

На крају да споменем, да је оснивач новосадеке лозе Јован (Јанаћко) био ожењен Манасијом Костић из Бингуле из кога су се брака родила: кћер Јеца (удата за Јакова Савића), син Гавра (ожењен прво Ленком уд. Чатањи, па Јелисаветом Петровић, брак без деце) син Константин (умро неожењен), кћер Анку (удату за Арсу Нинковића), сина Манасију (умро неожењен) и Стевана (ожењен Ирином Кода).

Новосадека грана је у сродству са породицама: Кода, Адамовић, Гавански, Дуићерски, Ненадовић, Шевић (из Руме), Урошевић (из Каћа) итд. Наша грана са породицама: Поповић (Хомољница), Попов (Брестовац), Стајић (Еленир), Драгић (Београд) итд. (Г. Јов. Барако, банк. чин.)

Барак Димитрије, трговац у Гргуревцима, (Бачка вила II, 1843).

Барак Николај и Јанко, „кремари“ у Митровици, (Дом. прот. 1844).

Барако Василије, стан. Карловца, (Вујиновић, Толков. божества, литургије 1846).

Бараковић Василије, стан. Пенге, (Виландове симпатије 1829).

Барбери су пореклом из Клаисуре, (Г. К. Критића).

Баро Тома, трговац у Јегру. Био је отац Димитрија Баро, проф. на универзитету у Пенги, (Легопис 1825 (III), 24).

Батин Димитрије, стан. Земун, родом из Воскопоља, (Прот. умр. 1764).

Батут Јанко, трговац у Земуну (200), (Попис од 1774/5).

Батут Хаџи-Јанко, стан. Новог Сада 1796, (Гл. Ист. др. IX, 276).

Батут Лазар, стан. Беча. (Павле Михаиловића Рожа, Кретоноци (1830).

Баша Сима, Пореклом из Влахоклеуре. Славно је имендан. Знао је говорити грчки. Грчки језик научно је у Солуну. (Г. К. Критић).

Беала, стан. Ваца 1755. (Браство XXVI, 133).

Беала Тома, стан. Ђура 1771. (Јз. 141-2).

Беја Станко, православне вере, стар 30 година. Дошао је пре четири године, из Москопоља у Панчево. Настанио се у Борову, где служи код Грује Јанковића и са њима у заједници тргује. Високог је раста, мршав, белог лица, црних очију, косе и бркова. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1773. Извео из Турске жену и мушко дете. (1774 Д. 174).

Бели Јања, Био је кафеџија. Његов син Коча отесало се у Гроцку и тамо држао кафану и умро доста млад. (Г. Св. Спасојевић).

Белин Чолак Јанко, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Белојанић, трговац у Београду. Дошао је из Јањине. Примио је радњу од Ламбре Ђорђевића.

Бедука Јан (Михаило). Звао се Бедука. Син Михаилов звао се Димитрије Михаиловић. Михаило с породицом дошао је из Шелице у Смедерево 1882. Претворио је имендан у славу. Породица с овом презименом има у Шелицима и Солуну. У родбинској вези с породицом Поповић у Смедереву. По занату Јан је био касарин а Димитрије кафеџија. (Г. Св. Спасојевић).

Бељански Георгиј, грчки учитељ у Новом Саду. (Гл. Ист. др. IX, 270-3).

Бендела, стан. Ваца 1755. (Браство XXVI, 133).

Бенцо. Из породице Бенцо у Пожаревцу су били Наум са својим синовима Ристом, Костом, Мањом и Тодором. Родом су из Костура и рођаци су г. Бране Нушића. Држали су бакалску радњу у Пожаревцу и Београду, а доцније су сви прешли у Пожаревац. (Г. др. Н. Константиновић).

Беоти от Михаило, трговац у Дунафелдвару. (Пејчић, Младен и Доброљуб (1829).

Бецула Георг (1739), становник Баје. (Гласник Ист. др. V, 15—20).

Биала Атанасије, становник Ђура 1806. (Rosa).

Биало Димитрије трговац. Био је у надзорном одбору Земунске штедионице 1893 г. (Г. Серг. Јовановић).

Би(ј)ало (Би(ј)али) Хаџи-Георгије, трговачки калфа у Београду. (Уранија, 1837).

Биба. Пореклом из Клеуре.

Бибра, стан. Сомбора. Ова породица добила је баронат.

Биља Вера, становник Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Биља, стан. Мокрина. (Г. В. Стајић).

Бимба (Бимбић). Најстарији предак ове породице, за кога сам могао сазнати, је Димитрије Бимба, родом из Шатиста. Његово рођење пада у почетак друге половине 18 века. Био је хурџија или трговац, или и једно и друго, и стално је живео у Шатисту. У Београду, где је имао — како изгледа — доста рођака, долазио је с времена на време. За двапут се зна поуздано: око 1820 довео је старијег сина у Београд да га да на школовање, а око 1825 довео је другог и дао га на занат. Изгледа, да је умро у месту рођења, кад — то нисам могао утврдити. Своје бабе-тетке, од којих узимам ове податке, завичајно место својих предака не називају Шатисте већ Сјатисте.

Поред две кћери, Димитрије је имао и два сина, Јанања (Јована) и Ђорђа. Овог Јанања — неколико година старијег од Ђорђа — довео је отац у Београд и дао га да учи школе: грчку и српску. Јанањ је доцније дуго година био учитељ српске школе у Смедереву и умро је почетком седамдесетих година прошлога века. Нажалост то је све што се о њему досад дало сазнати. Његов син Сима Бимбић био је професор Реалке у Београду, директор гимназије у Шапцу и народни посланик. Умро је не оставивши породе.

Млађи син Димитријев, Ђорђе, рођен је у Шатисту по свој прилици 1818. Кад му је било седам година, донео га је отац у сепеткама у Београд. Ту га је, свакако код неког од својих рођака, дао да учи ћурчички занат. Једновремено је Ђорђе посећивао и тадашњу грчку школу у Београду. Доцније је сам отворио у Београду две радње, ћурчичку и мануфактурну, и под именом Ђорђе Бимба-Луча, био познат у београдској чаршији. Поред тога имао је још радње у Видину и Цариграду. Оженио се, оне године кад су катане пролазиле у Србију, давале 1844., Султаном Манојловић. Са породицом је стално живео у Београду, а у Видин и у Цариград одлазио би повремено. Као трговац већег стила посећивао је скоро сваке године вапшар у Лајпцигу. Говорио је грчки (вероватно да је једино тај језик добро знао), поред тога српски, турски и по мало бугарски. Умро је у Видину 1878 године.

У његовој кући говорило се у главном грчки, српски ређе. Славу није славно, већ само измандан, а у породици је владала строга православно-грчка традиција. Нико није знао ни једне цинцарске речи. Сви још живи потомци одбајају свергично сваку везу са Цинцарима. Ако је породица Бимба цинцарска, онда се процес тренирања морао обавити врло давно, јер, по казивању, ни стари Димитрије Бимба није разумео ништа цинцарски.

Деца Ђорђа и Султане добила су на крштењу ова имена: Катарина, Димитрије, Ксенофон, Персида, Агница, Јанаћ, Калиона, Димитрије, (први Димитрије је у међувремену умро), Харизлија, Полексија, Даринка, Марија и Александар. Можда је карактеристично да се нико у тој фамилији ни раније ни доцније није звао Константин.

Док се Ђорђе звао Бимба, његова деца су ишла у српске школе и презивала се Бимбићи. Најстарија кћи Катарина удала се за некада познатог и уваженог београдског војскоара Трифуна Ђорђевића, чика Тришу, родом са Рудника; она је мати мога оца. Син Димитрије (други по реду), рођен је у Београду 1862, био је чиновник у Министарству војном и Општини и умро 1907 као ресторатер старим Београђанима добро познате ресторације „Бурдел” у Топчидеру. Весео и духовит он се већином дружио са

књижевницима и уметницима. Као његово друштво спомињу се Драгомир Брзак, Бранислав Нушић и др. Димитријев син Богдан Бимбић, рођен 1895, јесте данас последњи и једини директни мушки потомак породице Бимба.

Жена Ђорђа Бимбе, Султана Манојловић, рођена је у Селцу код Битоља око 1830 (1831!). Као петогодишњу девојчицу отац је донео у сепеткама у Београд. Ђорђе Манојловић, њен отац, такође је из Селца. Кажу да се из значаја доселио у Београд „бежећи испред турског зулума”; да ли пре него што је довео Султану или тада — не знам. Знао само да је био магација и да је имао солару на Сави у Београду. Једне године — Султани је, како је причала, тада било девет година — Сава јако надошла, поплавила целу Савагалу, упропастила Ђорђу радњу и магацију и нанела му толике штете да је он три месеца доцније умро, „пресвисео”, како се то каже. Ђорђе Манојловић је славно славу св. Прокопија. — Његова жена а Султанина мајка, Катарина, родом такође из Селца, умрла је у Београду тек 1879 или 1880. Катарина је говорила скоро само грчки; српски је само натуцала. По тој Катарини, чије девојачко име не знам, породица Манојловић и Бимба еродиле су се са породицама Рош и Главинић.

Султани Манојловић било је 14 година кад се удала за Ђорђа Бимбу. Она је Ђорђу родила четрнаесторо деце, а умрла у Београду, у дубокој старости, 24. децембра 1919. (Г. д-р. Милош Ђорђевић).

Бира Лазар, капетан-аудитор у крижевачком луку у Беловару. (Тврдица 1836).

Бира Јован из Борова, стан. Винковаца. (Прот. кршт. 1793-1801).

Бира Константин, патвариста у Вуковару. (Тврдицу 1838).

Бицо. Био је механиџа. Био је у сродству са Јанићијем „Жандармом” Константиновићем. За његова председниковања салдан је кеј а јавна безбедност била је велика. Носио је бројанице. Још је говорио на цинцарски начин. Кад је краљ Милан желео да у Смедереву подигне коњачку касарну успео је он да то омете „да не би газдачке кћерке рађале кошмавд”. (Г. М. С. Јовановић).

Блида (Атанасије и Михајло) стан, Вила 1771. (Братство XXVI, 141-2).

Блида Михаил, соларски калфа у Столном Београду. (Виландове симпатије 1829).

Боборон (Баборон). На надгробној плочи Михаила Боборона на гробљу у Белој Цркви, забележено је да је рођен у Москопољу у Албанији и да је умро 1806. На надгробној плочи Анастасија Михајловића Боборона забележено је да је умро 30 марта 1785.

Богдано Трајко Захарије, становник Суботице. (Дом, прот. 1780—90).

Боди старином су из Москопоља. По разорењу Москопоља прешли су у Блац. После 1821 доселили су се из Блаца у Београд. Изгледа да је том приликом дошао више одраслих људи, браће и рођака. Неки славе св. Марка, а неки св. Николу. Грана, која слави св. Марка, славила га је и на југу. У кући се није говорило никад цинцарски. Одувек су се сматрали Грцима. Димитрије Боди, бивши копаул (стар је 82 год.), који нам је дао ове податке, зна грчки. Најугледнија личност из ове породице био је Гуша „Велики“. Било их је у Шапцу. Тамо се зову Шопићи. Има их и у Грчкој. Боди су се бавили трговином на велико и прерадом мануфактурне робе.

Бозве Тиро, православне вере, стар 40 година. Родом је из Воскопоља. Дошао је 9. новембра 1761 у Славонију. Настанио се са женом и троје деце у Шљивовцима, где има кућу и трговину. Ниског је раста, дугог и мршаваг лица, косе црне, положене. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770 г. (1774 Д. 174).

Бозда стан, Ваца 1755. (Братство XXVI, 133).

Бозда Георгије, стан. Нове Градишке. Умро око 1790.

Бозда Јанко, стан, Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Бозда Јован, стан, Новог Сада (935). (Протокол 1768).

Бозда Јован, становник Пеште 1806 г. (Rosa).

Бозда Јован, „купадеј и мјестниј училишча правитељ“ у Балашафармати. (Доситеј, Мезимац 1818).

Бозда Наум, стан. Оска (28). (Дом, прот. 1775—96).

Бозда Наум, „душечнаго праха царско-краљевски привилеговани продавац“ у Балашафармати. (Доситеј, Мезимац 1818).

Бозда Наум, велики добротвор. (Летопис 95, 85—87).

Боздај Коста, православне вере, стар 55 година, очевн. Родом је из Москопоља у Македонији. Дошао је пре 40 година у Земун. Настанио се у Осјеку (Доњи град), где има кућу. Бави се трговином сукна. Средњег раста, седих бркова и косе, дугуљастог лица. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770 г.

Боздич Еутимиј, стан, Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Бозић (Илија). Илија се родио у Шапцу, од оца Теодора који је доцније узео име Божидар. Био је Цинцарин из Крушева у Македонији одакле је дошао у Београд а затим 1854 год. у Шабац. У Београду је учио пекарски занат и радио га у Шапцу где је после смрти оставио сина Илију коме је за живота отворио механичку радњу. У кући се говорило цинцарски. Жена му је била Цинцарка из Београда, па му се и син Илија до смрти служио цинцарским али и грчким језиком. Од многобројне деце данас је само једно остало у животу. Иза себе оставио је знатан део своје велике очевине у Шапцу. Славио је Тодорову суботу — именици свога оца. Умро је за време светског рата.

Бојаџи Ангелак из Сентандрије (1760—85). (Гл. Ист. др. IX, 188).

Бојаџија Паско, стан, Земуна, из Бугарске. (Прот. умр. 1763/5).

Бојаџија Паско, трговац у Земуну. (279). Попис од 1774/5).

Бока су пореклом из Класуре.

Боксина (Вохина) Хаџи-Христо, стан, Земуна из Острова (у Македонији 1785). (Иза бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Боровић Хади-Врето, стан. Слав. Брода, из Москопоља, умро у 60 г. (1768) у Слав. Броду. (Л. Стојановић, Стари срп, записи и натписи бр. 3570).

Борна, стан. Славонског Брода. (Прот, кршт. 1802—25).

Борна Алекс., ученик у Ковину (Книге, О обхожденију с људма 1830).

Бостаницја Кирил, родом из Катранице, убијен 1755 на свом бостану у Срем. Каменици. (Г. М. Малешевић).

Бошко Коста, трговац у Београду, рођен у Класури. (Даница 1829).

Брамани Димитрије, приложник цркве у Коморану. (Гл. 67, 290).

Бројчев Димитрије, стан. Земуна из Катранице (1791). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Бугарин. Под овим именом (Димитрије, Коста, Мањолао, Наџа, Недељко, Риста, Риза) у свима пописима — нарочито у ранијим — прва половина (XVIII в.) — сретамо веома много особа из овога круга. Само што овај назив, у овом случају, не значи ни презиме, ни етничку ознаку, него надимак, који обележава Словене из насеља (Катраница, Негоши) одакле ови људи долазе.

Будић Тома, „купчески калфа“ у Београду, рођен у Блаци. (Доситеј, Совјети 1833).

Бузић Стеван, стан. Земуна из Острова у Македонији (1787). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Буковало Јефта Никола, стан. Панчева. (Обрадовић, Дјела I, 1846).

Буковало Коста, стан. Земуна из Блаци (1792). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Будалин су се доселили из Лунке у Македонији. (Г. Серг. Јовановић).

Булза стан. Панчева.

Бурни су старином из Македоније. Настанали су се у Карловцима. Кућа им је била прво на Риблијој пијаци а купили су је од неког Балтовића. Славе св. Јефтимија. Један од Бурни држао је трговину са црквеним утварима.

Ванантовић Јемандија, православне вере, стар 50 година. Рођен у Богачко у Македонији. Дошао је пре 21 годину преко Митровице у Вел. Раднице где се настанио. Чим изведе жену и сина из Турске постаће аустријски поданик. (1774 Д. 63)

Вајић Константин, епитроп цркве у В. Кањики (1808). (Богосл. гласник XVI, 348-9).

Варзи Евтимије, купец у Белој Цркви. (Фенелон 1815).

Варжа Григорије, солар у Новом Бечеју. (Василије Булић, Земљоописаније 1824).

Варки Константин. На надгробној плочи, у црквеној порти, забележено је да је рођен у Сачести 15 марта 1724, а умро у Белој Цркви 10 јануара 1784.

Варкић Георгије и Димитрије, стан. Беодре. (Книге Ад. О опхожденију 1831).

Варкић Теодор, чизмар у Врањеву. (Виландове симпатије. 1829).

Варсан Алекс. и Георгије, стан. Панчева. (Стаматовић, Млади Србљини 1834).

Варсани Јован, удовац. Плаћа порез за себе. Родом је из Кожана у Турској. Живи у Ујфалу у саборској жуванци. Закупио добра Нађралу, на којем се бави тајнењем стоке. (Токајска компанија 1762).

Варшани Катарина, (око 1765) приложница цркве у Коморану. (Гл. 67, 291).

Варшан Стефан, стан. Осека (176). (Дом, прот. 1775-96).

Васили, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Василијевић Доситеј, монах у Хопову, рођен у вароши Кожани, „лационом Грек“, „книгу греческу знае“, 64 г. Женио се једном, „Љета своје по трговини издио, једга же обнишчал, пришел здје в мон. 1751“. (Д. Руварац, Опис фрушк. ман. 1753, 233).

Васиљевић (Василијадес). Дед г. Жарка Васиљевића, књижевника, звао се Васиљко а у Београду је био познат под именом чича-Васиљко. Презиме му је било Василијадес. Био је писцелар, није био богат човек, сам је радио; имао је „веркигет“. Радња му је била у совачету лево од полиције,

када се гледа из универзитетског парка лицем полицији а леђима универзитету: та уличица је излазила на улицу цара Уроша, Кућица је била мала, страћара. У Београд је дошао из Шатиста не зна се када. Дошао је сам, оставивши жену у завичају, али је она дошла за њим, преживела га и после његове смрти водила његову радњу, изгледа са једним калфом. Василико је знао грчки, стално се носио онако како изгледа на оној фотографији (в. стр. 63 ове књиге); славу није славио никада. Истакао се јунаштвом, изгледа, приликом бомбардовања Београда. О њему има чланак или у Вечерњим новостима или у београдском Журналу где се хвале његови ратнички доживљаји; ту је донесена и његова слика. Чланак је тај штампан на првој страни тих новина последњи стубац (с десна) у годиштима 1905-8. Чланак када има наслов Чича-Василико. Код тога Василика био је у радњи шегрт, потоњи познати глумач Мита Спасић. За четворо Василикове деце имамо ове податке: прво Катарина, удата за Тому Андрејевића, дрварског трговца, цара Уроша 63. Била је богато удата, умрла је ове године, оставила имање у добротворне сврхе; једина од овдашње деце Василикове која је знала грчки. Друго је дете Коча, глумач, Жарков отац, умро 1926. Треће Лаза, који је имао на великим степеницама посрединичку радњу „Код васпира“, једину у оно време у Београду. Погинуо је у ратовима 1912/13. Трећем сину Василиковом не зна се име. Као штомац митрополита Димитрија учио је у сликарској академији у Петрограду, па се тамо, приликом једног купања у Неву, удавио, било је то можда око 1895-96 године. То су деца Василикова која су се родила у Београду; једино је Катарина рођена у Шатисту. Али је Василико имао још деце која су остала доле. Једном се тако Коча (глумач) састао са једном својом сестром (рођеном сестром), али није могао проговорити с њом ни једне речи јер он није знао грчки, она није знала српски. Пок. Коча већ је држао славу (св. Петку) а и г. Жарко слави, Коча је зато увео тај празник за своје свечарство што му је син Жарко рођен у петак. (Г. Мл. Лесковац).

Васиљевић Коста, брат је од стрица Јанађију Константиновићу. Живео је у Лапову а затим у Смедереву. Његов син Светозар био је чиновник Народне банке. Породица је изумрла. (Г. Св. Спасојевић).

Вело Тодор, православне вере, стар 42 године. Родом је из Москопоља. Дошао је пре 31 годину у Земун. Настањив се са породицом у Осијеку (Доњи град) где има кућу и бави се трговином (посуђе, тањир итд.). Омењен је, малог снажног раста, округла лица, хорав на лево око, косе кестењасте боје. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Вера Михајло, стан. Суљоша 1771. (Браство XXVI, 141-2).

Веритео Теодор, стан. Новог Сада 1793 год.

Верига Јанко. Био је родом из Класуре. Бавио се трговином. 1811 добио је дозволу да станује у Панчеву. И његов син Ђорђе био је трговац у Панчеву. 1848 пребегао је у Смедерево са својом породицом. У Смедереву му је умрла жена од куге и тамо је сахрањена. Његов син Глигорије — Гига — држао је радњу, прво заједно са оцем, а касније сам. Једна грана ове породице живи у Србији и зове се Веригић. (Г. др. К. Н. Милутиновић).

Виста Никола, трговац у Панчеву. (Теодоровић, Прикљ. рода срп. 1829).

Витула Јанос 1743. (Гл. 67,271).

Војновић Димитрије, стан. Загреб 1785. (Г. прота Витковић).

Врана Константин, стан. Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Врете, стан. Панчева, славе св. Таназију.

Вретина Јелена живела у Новом Саду 1793 год.

Вретић Јован био је свештеник у Земуну. (Прот. умр. 1761).

Вруша Коста (1795), трговац у Земуну. (Регистар).

Вруша Костина, 1756 приложник цркве у Коморану. (Гл. 67,289).

Вруша Никола, стан. Земуна, из Воскопоља. (Прот. умр. 1764).

Вруша Никола, чизмар, стан. Земуна (282). (Попис од 1774-5).

Врушевић М. Јован, трговац у Бабиној Греди. (Дипре-Милутиновић, Еремит у Русији 1856).

Врушевић Михаил, стан. Осека, (Тврдица 1838).

Врушић Антоније, стан. Новог Сада (812,855). (Протокол 1768).

Врушића Василија жни Ана, стан. Винковаца. (Прот. умрлих 1794).

Врушић Михајло, око 47 г, православне вере, ожњен, ниског раста, жршав, црних очију, косе и бркова, плаваког лица. Родом из Москопоља. Прешао је пре 28 год. код Земуна дозволом Порте. Настанио се у Белом Брду у туђој кући. Бави се торбарењем немачке и српске робе.

Вуга Марко, радио је код Станка калајџије у Новом Саду 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Вула Симеон, стан. Новог Сада 1793 год.

Вулко Киријак, стан. Новог Сада, (Прот. испов. 1781).

Вулко Константин, поп у Мишколцу 1806. (Rosa).

Вулко Никола Петар, стан. Беча 1806. (Rosa).

Вулко Петар, стан. Земуна, из Класуре (1822). (Из белешака г. д-р. Р. Јермића).

Вулко Тодор (1853—1920), трговац и поседник из Батајнице. Сахрањен на земунском гробљу.

Вулко Хаџи-Богдан, стан. Новог Сада, сматрао је за Грка; био је родом из Грешце, места „Меленка“. (Гл. Ист. др. IX, 257, 261).

Вулко Ципа (1753), стан. Земуна. (Регистар).

Вулке Димитрије, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Вулке Георгије, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Вучо Мартинус, Плаћа порез за себе. Нежењен. Родом је из Костура. Ради у Токају. Бави се трговином кожа. (Токајска компанија 1762).

Вучо. Пореклом из Класуре. (Г. К. Критић).

Гавела. Постоји верзија да је неки његов предак дошло преко Трста у наше крајеве. Настанио се у Загребу где се бавио трговином и био претседник православне црквене општине. Имао је два сина од којих је Никола остао у Загребу

а Ђуро се преселио у Липик. Славе св. Николу. (Г. Бранко Гавела, студ. фил.).

Гавела Јелисавета, стан. Митровице. (Г. Вл. Милутиновић, прота).

Гадеш Коста, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Галију (Танасковић), трговац у Београду, пореклом из Кожана.

Гашизо. Нежењен. Плаћа порез за себе. Станује у Краљевке, у саборској жуланији. Бави се исто као и његов друг Солтат гојењем и трговином стоке. (Токајска компанија 1762).

Гановић. Раније се ова породица звала Ганидис и имала надимак Гано. 1851 дошла је ова породица из Јаљине у Београд, а 1855 г. се преселила из Београда у Шабац, где се стално настанила. Данас Гановића има, сем у Шапцу, такођер и у Београду, Београду и Алазарецу. Шабачка породица слави св. Јована, имендан оснивача породице, а почела је славити од 1855 г. тј. од свог сталног настањивања у Шапцу и довођења жене и деце. Исту славу славе и остали чланови породице. Јован је имао шест синова: Јоргу, Петра, Алексу, Косту, Димитрија и Панајота и две кћери. Јорга се женио, оставио је потомства и умро у Шапцу. Потомство његово ишло је из задруге и отишло из места. Петар и Коста су били трговци, Алекса и Панајот воскари, а Димитрије банкар. До 1906 г. били су сви у задрузи и тада су имали две трговачке (мануфактурне) радње, извозничку и воскарску, а очеву ткачку радњу примио је на се Јорга и његови потомци. Сви су до смрти говорили у радњама и кућама грчки ма да им жене овај језик нису знале. Деца им нису знала грчки. (Пок. Љ. Павловић).

Гања Никола, стан. Великог Семиклуша. (Попис од 1877).

Гарба Николај, ц. кр. привилеговани соли продавац у Балашађармати. (Доситеј, Мезимац 1818).

Гарба Стефан, ц. кр. привилеговани соли продавац у Балашађармати. (Доситеј, Мезимац 1818).

Гариси Димитрачи из Тате, приложник цркве у Коморану. (Гл. 67,290).

Гаспаридес. Пре 30 до 40 година био фотограф у Земуну.

Гата. На гробу Агнице, жене Лазара Гате у Врнци, стоји забележено да је рођена у Шатисту у Македонији, да је живела 82 године а умрла 6 марта 1836.

Георг Никола, стан. Леграда. (Прот. венч. Загреб, 1788).

Георгијевић Атанаско, трговац ситном робом. Доселио се 1729 из Москопоља, Станује у Видтмесерој кући. Има их три душе. (Темишвар 1739).

Георгије и 11 другога. Жене су им у Турској. Пореклом су из Костура. Становали су у Жановој кући. Бавили су се трговином зејтина и кордована. (Темишвар 1739).

Георгије и Никола, трговци турском робом. Доселили су се 1724 из Москопоља, Станују у Видтмесерој кући. Има их 4 душе. (Темишвар 1739).

Георгије, купец, р. у Москопољу а умро 1777. Сахрањен у цркву Ораховичкој. (Гл. Ист. др. IV, 323).

Георгије Константин, стан. Земун, родом из Грчке. (Прот. умр. 1767).

Георгије Манојло из Воскопоља, венчао се 1757 са Султаном Стојановом из „бугарске“ земље. (Г. Н. Малешевих, парох).

Георгијевић. Ова породица доселила се из Бечкерек у Нови Сад, најпре, у другој половини XVIII века. Прво су славили св. Луку а затим св. Параскеву. Једна грана отселила се у Темишвар те добила плећство и предикат „од Ападије“. Из ове породице постали су неки аустријски официри и примили католичку веру. Чланови породице бавили су се највећим делом трговином. Од новосадске гране постоји још доста чланова. (Г. Миша Георгијевић).

Георгијевић, стан. Вел. Бечкерек. Пореклом су Грци. Предак њихов је био папуџија који се пре педесетак година отселио у Београд. Имао је два сина и две кћери. (Г. Серг. Јовановић).

Георгијевић. У прегледу рачуна црквених у Срем, Митровици од 1795 забележено је и „завјешченије почившаго Јоана Георгијевића чрез Диму Георгијевића примљено, 200 фор.“ (Саопшт. г. Вл. Милутиновић).

Георгијевић. Надимак ове породице је „Перишини“. Дошла је 1752 или 1753 а можда и раније у трупи од неколико мушких и женских чланова а у друштву са још 6—7 породица. Дошли су из Србице (Серфице) и настали су се у Винковцима. Породица са овим именом има у Винковцима три, затим у Новом Саду, Руми, Шиду, Земуну и др. Сви славе одавно зимског св. Николу. Сви су се бавили трговином а један је био архимандит и управник неког манастира у Срему. (Г. д-р. А. Георгијевић).

Георгијевић (Качула) Георгије, Трговац и грађанин у Срем. Карловцима. Имао је кућу преко од Доње цркве где је била гостионица Код сунца а касније Читаоница. Касније је ову кућу продао а кућно другу код Доње цркве. Деце није имао и иметак је, по његовој жељи по смрти његове жене, припао Горњој цркви. Био је син „признате и врло отмене породице“, „увек веселог расположења“, „вештак у свирци“ „милостив и дарожљив“. Умро је 1870 године у 49-тој години живота. (Г. Серг. Јовановић).

Георгијевић Алекса, Тома и Коста, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Георгијевић Атанасије, православне вере, стар 36 година, родом из Катранице. Дошао је у Земун 1754, Станује у Руми где има кућу и земље. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 5 маја 1771. Тргује разном робом. Ожењен се у Славонији. (1774 Д. 63).

Георгијевић Бела, православне вере, стар 37 година, родом из Клауре. Дошао је пре девет година у Земун. Повратио се у Турску по жену, али се вратио сам 1772. Станује у Добринцима у Срему, где има кућу и тргује свињама. Жена и деца су му у Турској те ради тога није примио аустријско поданство. (1774 Д. 63).

Георгијевић Гаврил, (кћери Софија и Нинфадора), сепатор у В. Бечкерек. (Дипре, от Сен Мора — Милутиновић).

Георгијевић Георгије, стан. Великог Семиклуша. (Попис од 1877).

Георгијевић Главан, стан. Великог Семиклуша. (Попис од 1846).

Георгијевић Димитрије, терзија београдски, рођен у Блану. (Доситеј, Живот 1833).

Георгијевић Димитрије 40 г., оженио, средњег раста, округла лица, седих коса и бркова, родом из Москопоља. Прешао у аустр. земље пре 25 г. код Земуна, дозволом турске власти. Извео га је Теодор Јанковић. Настанио се у Тењу. Извео је из Турске пре три године жену и једно женско дете, а пре две године извео је оца. (1774 Д. 63).

Георгијевић Димитрије, православне вере, стар 39 година из Учени (Учени), у Македонији. Дошао је у Славошцију пре 23 године. Станује са породицом у Руми, где има кућу. Бави се трговином и прављењем гуњева. Изјавио се за аустријског поданика и примио заклетву 12 јула 1775. (1774 Д. 63).

Георгијевић Живан, православне вере, стар 34 године, родом из Македоније. Дошао је 1771 г. и уписан у попис досељеника. Станује у Бавовцима. Остао је турски поданик. (1774 Д. 63).

Георгијевић Јања, ставовник Земуна (505). (Попис од 1774-5).

Георгијевић Јефимије, стан. Срп. Ковина 1771. (Браство XXVI, 141-2).

Георгијевић Јован, стан. Великог Семиклуша. (Попис од 1846).

Георгијевић Јован, стан. Земуна, пореклом из Катранице. (Прот. умр. 1761).

Георгијевић Јован, стан. Новог Сада 1806. (Rosa).

Георгијевић Која (1782) у Новом Саду. (Гл. Ист. др. IX, 265).

Георгијевић Константин, стан. В. Бечкерек 1806. (Rosa).

Георгијевић Константин, стан. Земуна, пореклом из Грчке. (Прот. умр. 1765).

Георгијевић Љота, стан. Баје (1775-97). (Гл. Ист. др. V, 21).

Георгијевић Манојло, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Георгијевић Манојло, православне вере, стар 31 годину, пореклом из Катранице. Дошао је 1756 г. у Земуна. Станује у Руми са породицом. Има кућу и бави се трговином. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 12 јула 1771. (1774 Д. 63).

Георгијевић Михаил, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Георгијевић Михајло, стар 55 год., стан. Земуна из Шатиста (1775). (Из бележака г. др. Р. Јережића).

Георгијевић Панаот, православне вере, стар 23 године из Катранице. Дошао је 1759 г. у Земуна. Станује у Руми у заједници са братом Манојлом. Оженио се из Руме. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 12 јула 1771. (1774 Д. 63).

Георгијевић Петар, православне вере, стар 43 године, родом из Класуре. Дошао је 1755 г. у Земуна. Станује у Руми са породицом, где има кућу. Бави се прављењем сапуна. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 6 маја 1771. (1774 Д. 63).

Георгијевић Теодор, стан. Земуна, пореклом из Бугарске. (Прот. умр. 1761).

Георгијевић Тома, стан. Загреб, (Прот. кршт. 1820).

Георгијевић Трандафил, стан. Земуна (44). (Попис од 1774-5).

Георгио Коста и **Гербо** Димча. Доселили су се 1726 из Москопоља. Има их три душе. Станују код Црног орла. (Теминвар 1739).

Георгију Андрија (р. 1742), стан. Великог Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Георгију Гаврило (р. 1776), стан. Великог Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Георгију. На једној икони у новој светониколајевој цркви налази се натпис на грчком језику: Јован Георгију 1745. (Богосл. гласник 1907, 423).

Георгију Константин (р. 1761), стан. Великог Семиклауша. (Прот. испов. 1802).

Георгију Михаило (р. 1784), стан. Великог Семиклауша. (Прот. испов. 1802).

Георгију Теофан (р. 1769), стан. Великог Семиклауша. (Прот. испов. 1802).

Георгију Теофан и Константин, стан. Великог Семиклауша. (Дом прот. 1826).

Georgius Miklos. Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом је из Кожана. Бави се истом трговином као и његов друг Мандрела. (Токајска компанија 1762).

Георгијев Николај, дијак из Егра, живео у Новом Саду 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Георгио Јован де, стан. Земуна, родом из Корфуза (Крф?). (Прот. умр. 1764).

Гера (1746), становник Чуруга, (Теофановић, Прав. срп. парохија у Чуругу крајем 1900).

Герески Атанасије, Родно се у Черевцу. Бавио се трговином. Био је трговац у Одеси. Дво је 20,000 рубаља за оснивање своје задубине Атанасеума, намењене српској омладини. (Стражилово 1885, 459—466).

Герман (Разлоглија) Ђорђе и Михаило, пореклом из Разлога. По Цвијићу су пореклом из Мегарова (Основе III, 1028). Браћа Германи сматрани су за Грке. Кућа им се налазила у Бранковој улици преко од куће г. Андоновића. Имали су лепу велику банту по којој се шетало. То је данашња Ботаничка банта. (Саопшт. г. К. Главинића). (За Михаила је забележено да је рођен у Бањици. Дело 4, 230).

Геча звани **Фруша**. Гробница трговца Уроша Гече р. 1825 а умрлог у седамдесетој години у Новој Градишци.

Гиба. Као становник Соба спомине се у ватцима Велике Кањиге, око 1890, неки Гиба. (Богосл. гл. XVI, 431).

Гиба Михаил, стан. Великог Семиклауша. (Дом прот. 1826).

Гиба Нестор дошао је у другој половини XIX века у Чаково. Био је стакларски трговац. (Г. Серг. Јовановић).

Гида Давид, арендатор у Темнишвару. (Крстоносци 1830).

Гина, становник Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Гира, абација у Карлозцима. (Попис од 1736).

Гича Нако Григориј, становник Митровице. (Дом прот. 1793).

Глигоровић раније звани Цика. Четири рођаке (сестре од тетка?) прешле су са децом из Македоније. (Мужевима били побијени?) Превеле су ћупове са дукатима преливене медом изговарајући се пред турским властима као да носе мед за децу. Једна од тих жена је мати велетрговца Глигоровића (умрла око 1820 г.). Он је трговао свињама а живео у Бечу. Био је ожењен Гркињом из Оравице. Трговао је са Србијом. У Катарини код Бечерека били су му обори где су се свиње одмарале на путу из Србије за Аустрију. Имао је оборе и на другим местима. Дошавши једном из Беча да разгледа оборе у Катарини са женом, жени се допадне околина и они остану ту. Међутим надзорник, кога је оставио у Бечу, прода свиње и побегне у Америку, што Глигоровића потресе те умре. Деца његова била су једна кћи, удата за Грка у Темнишвар, друга кћи удата за Грка у Лугош, син Шандор, ожењен Катицом Ничевић (Гркињом) из Великог Семиклауша.

Од оне четири пребегле жене једно је дете предак Станковића-Јане из Карловаца. Од Јањиних је Јелена удата за Стерговића адвоката у Бечеју а затим у Кизинди.

О женидби трговца Глигоровића прича се ово. Његова мати распитивала се за грчке девојке и сазнала за лепу Гркињу у Оравици. Син је ишао да гледа девојку но није ушао унутра него је дознао да у врту залива цвеће и чекао ју је скривен. Том приликом падне у поток и озледи се, оде у Беч на лечење и оздрави те се врати и ожени. Досељени Грци су се, као што се види, међу собом женили (овај чак из Беча) а староседеоце су избегавали (Г. Серг. Јовановић).

Глувак Јаша и Цика, стан. Великог Семиклауша. (Попис од 1846).

Говедар Георгије, стан. Земуна, родом из Меланика. (Прот. умр. 1772).

Гога Димча из Шинишке, умро у Коморану 1752. (Гл. 67,276).

Гора Антоније и Јанко платили гробно место код цркве у Коморану (1777), (Гл. 67,280).

Гора Спира (1829) трг. калфа у Земуну. (Регистар).

Грабовалија Анастас, пореклом из Грабове, трговац у Мишколцу, успео да преведе своју породицу у Нови Сад. (Гл. Ист. др. IX, 260).

Грабован Насто, православне вере, стар 30 година ожено, Родом је из Албаније. Дошао је пре 27 година у Земун. Напустио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу с баштом коју је купио још 1765 г. још пре него што су турски поданици смели што поседовати и зато му је г. 1773 порушена. Жели постати подаником, док жену изведе из Турске, али ова се тамо удала и није хтела поћи с њим. Средњег је снажног раста, црнурасте косе и бркова. (1774 Д. 174).

Грабовски Атанасије, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Грабовски Константин, стан. Беча (1806). (Rosa).

Граминас (Јањић) Танаско. Дошао је са оцем из Селце половином XIX века. Живео је у Пољани, близу Пожаревца, а доцније у Пожаревцу. У Србији је узео презиме Јањић. (Г. др. Н. Костандиновић).

Грек Јован, стан. Земуна, родом из Костура. (Прот. умр. 1764).

Грк. Под овим називом — латинцом веома различито писаним — сретамо изузетно много особа. Ми смо овде увели само оне особе за које имамо нешто више података.

Грк Тома. Дошљак. Плаћа порез за себе. Нежењен. Родом је из Касторије. Има радњу у Токају. Овај држи радњу наследника Александра Саранде.

Гроза Гаврил, стан. Великог Семиклауша. (Попис од 1846).

Грчић Димитрије (или Петров), сабов у Суеску. (Магаринчевић, Ист. прикљ. 1823).

Грчић Христофор, становник Пеште 1806. (Rosa).

Грчки Арсен, стан. Суботице. (Дом. прот. 1780—90).

Грчки Игњат, трговац у Черевинју. Са истим презименом Теодор у Черевинју и Лазар у Бечу. (Милутиновић, Историја Срба 488, 504).

Гума Стефан, стан. Темишвара. (Крстоносци, 1836).

Гургула, стан. Лепрада 1825. (Богосл. гласник XVI, 430).

Гуса, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Гута Настас (Анастас), први директор ђумрука. Гуте су пореклом из Москопоља. Касније су отселени у Солун. Гутина жена била је из породице Христуло. (Г-ђца М. Кумануди).

Гутић Петар, стан. Винковаца. (Прот. умр. 1793).

Дада, стан. Београда, пореклом су из Влахокласуре. 1853 дошао су два брата из Влахокласуре. До 1902 живела је једна породица у Цариграду. Осим у Београду позната је једна породица с истим презименом у Банатуј и у Нишу.

Дада Арсеније, трговац у Бечу. (Г. Павловић, Виландове симпатије 1829).

Дада Георгије учинио је Србима неке услуге приликом бала, који су одржали у Бечу а на којем је био и kneз Милош. (Срб. нар. нов. 1844,58).

Дада, стан. Новог Сада (1838—72 год.). (Регистар).

Дада Андреј, стан. Старог Бечеја. (Тврдица, 1838).

Дада Андрија, житар у Меленцима. (Д. Обрадовић, Дјела I, 1846).

Дадани Никола, стан. Варшаве 1806. (Rosa).

Dadanu Sterie, quacs or у Новом Саду 1698. (Гл. Ист. др. VI, 190).

Дадани Константин, стан. Булвеса 1806. (Rosa).

Дајмак, стан. Београда, пореклом из Влахокласуре.

Дамеша Михајло, стан. Новог Сада 1814 год. (Приложници).

Дамњановић (Димитрије, трговац). Био је брат Ристе Дамњановића. Кроз 60 година био је угледан трговац у шабачкој чаршији. У Београд је дошао као дечко од 17 година. 1858 дошао је старијем брату Ристи у Шабац, који је тада почео трговати. Димитрије почео код њега учити и рано почео за себе радити. Био је извозник и дошао је до доброг стања које је у лепом стању и оставио на себе. Женно се неко-

лико пута и имао је доста деце, али их је све надживео. Од његове деце остало је нешто потомства и по мушкој и по женској линији. Говорио је цинцарски, али у последње доба говорио је тешко пошто је много заборавио. Деца му нису знала цинцарски. (Пок. Љ. Павловић).

Дамњановић (Риста, трговац). Раније се ова породица звала Баруди, а надимак је имала Барудија. Дошла је из Прилепа у Македонији. Отац Ристин и Димитријев имао је још деце. Знао се Дамњан. Родом је био из неког цинцарског села у Пазарском пољу, код Јенице-Вардара. Дамњанов отац је био свештеник и калуђер у селима око Јенице-Вардара. Био је сиромаш са доста деце, коју је растурио по занату и трговини. Дамњан је дошао у Прилеп, бавио се манастирским послом и рано умро. Риста се први одвојио од куће и 1856 г. дође у Београд где се ода трговини. Служио је код првих трговаца извозника и преко фирме Кремановића и Параноса дође у Шабац и ода се извозничкој трговини. Риста је био модеран трговац извозник, некада највиђенији, најугледнији и најбогатији Шапчанин, дуго година његов посланик и претставник у округу. Имао је доста деце и сву је своју децу лепо извео. Женску децу је поудавао у најбоље домове у месту и на страни, а мушку довео до зрелости па их нежењене изгубио. Умро је у дубокој старости 1925 г. у Шапцу на рукама својих кћери и унукади. Завештао је многим хуманим и културним установама велике суме. Риста као и његов брат Димитрије знао је цинцарски. У старости Риста је избегавао да говори цинцарски. Деца му не знају цинцарски. Од своје женидбе Риста је почео славити Ваведенје, јер је његов деда служио у манастиру Ваведенју. Исту славу славе и други чланови породице. (Пок. Љ. Павловић).

Дана Атавасије, стан. Чаковца. (Прот. умр., Загреб 1798).

Дана Димитрије, стан. Београда. (Доситеј, Совјети 1835).

Дана(о) Митар, православне вере, стар 44 година, ожењен, Родом из Катранице. Дошао је пре 27 година у Зему. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где има видану кућу. Бави се трговином. Средњег је раста, црне косе и бркова, а са обријаним теменом. Изјавио се за аустријског поданика и примио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Дана Таша, и син Наумко, стан. Земуна. (Понис 1774-5).

Даниловић Панаот, стан. Руме, из Катранице. (Прот. умр. Земуна 1776).

Дановић Јанко, тргује разном робом. Доселио се 1731 године из Македоније. Станује код Великог Кристофа, Има их две душе. (Темнишвар 1739).

Дарвар (Дервар) Никола, 42 год., стан. Земуна, из Класуре (1775). (Из бележака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Касније се ова породица отеслила у Беч, где је имала угледну банкарску радњу на Флајшмаркту (бр. 702). У кући браће Дарвар налазила се штампарија у којој су штампане Новине српске. Као интелектуалац истицао се Димитрије (Николајевић) „учитељ слободних наука“ (Рајић, Историја 1794 (Прен.)), који се поред имена и презимена и писао још и „Класуранин“. (Новине српске 1819, 5). Претплату за Народне новине примао је Марко Дарвар.

Дарда, стан. Пожареваца. (Пурковић, Пожаревац 40—41).

Дарда Наум, трговачки калфа у Н. Саду. (Житије и повјест Александра Великог 1832).

Даскало Никола. По занимању је био трговац и учитељ у грчкој школи у Смедереву. Дуго времена је био црквени тотор. Није имао деце. (Г. Св. Спасојевић).

Дасухидис. Дошли су из Ализота (30—40 км. од Јањине). Пореклом су Грци. Јања је дошао 1849 са својим тастом Ристом Димитријевићем, житарским трговцем. Настанили су се у Смедереву. Још их има у Ализоту и одржавају везе. Сви су славили, још у Ализоту, св. Арханђела. (Г. Св. Спасојевић).

Даша Константин, стан. Земуна, из Москопоља. (Прот. умр. 1764).

Двокати Константин, стан. Великог Семиклаша. (Понис од 1846).

Деак Михаило (и друг). Ожењен је. Плаћа порез за себе. Родом је из Кожана, Има радњу у Толесви. Бави се трговином разноврсне робе. (Токајска компанија 1762).

Деда, стан. Београда, пореклом из Влаховласуре. (Г-ђа П. Јовановић).

Деда Јанко, стан, Новог Сада (45). (Протокол 1768).

Делиборшевић Петар, стан, Белегиша. (Шмид-Чобић, Добриј Тјешинмир 1851).

Делијанићи. Досељеник Јања (Делијања) звао се Субасаћ а синови су по њему названи Делијанићи. Пореклом је Грк из Сачиста. Дошао је у Смедерево око 1820. Слави св. Јована. По доласку славио је имен-дан (Јања-Јован), а његов имен-дан продужили његови синови да славе као славу. Сви славе крсно име. У сродству је са Хаџи-Ђорђевићима у Смедереву. Делијања и Хаџи-Ђорђе су рођена браћа, синови Димитрија Субасаћа који је остао у Сачисту са петоро браће. По доласку изгубили су с њима везу. Делијања био је кафеџија, а син му је био кафеџија па трговац, унук трговац. Делијања је умро пре 80 година. (Г. Св. Спасојевић).

Деметер, стан, Пеште (1774) (Политика од 28 јуна 1927).

Деметер Владислав, судија Грка у Вацу 1760. (Браство XXVI, 133).

Деметер Георгије, стан, Вршца. (Магарашевић, Ист. прикљ. 1823).

Деметар Јован. Плаћа порез за себе. Нежењен. Има радњу у Собослоу. Родом је из Кожана. Бави се трговином разноврне робе. (Токајска компанија 1762).

Деметер Константин, стан, Земуна, из Јањине (1818). (Из бележака г. д-р. Р. Јермића).

Деметер Наум »Graecus, caestor, Macedonicus«, примљен је 4 фебруара 1793 за грађанина загребачког.

Деметер Теодор Глигорије у свом тестаменту од 27 фебруара 1823 каже за себе да је родом из Шатила. (Саопшт. г. проте Витковића).

Деметер Тодор и жена му Афратина, стан, Заграда. (Прот. кршт. 1817).

Деметар Тома (и брат). Плаћа порез за себе. Ожењен. Родом из Кожана. Има радњу у Собослоу. Бави се трговином разноврне робе. (Токајска компанија 1762).

Деметријадес Атанасије, стан, Великог Семиклуша. (Дом. прот. од 1826).

Деметриу Атанасије (р. 1766), становник Великог Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Деметриус Ксено или друкчије Пап Алексисе, Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом је из Мелника. Живи у Токају. Бави се трговином турске робе. (Токајска компанија 1762).

Деметровић, стан, Ваца 1755. (Браство XXVI, 133).

Деметровић, становник Сомбора.

Деметровић, становник Темшвара. (Крстоносци 1830).

Деметровић Јован, трговац и члан комунитета Мохача. (Даница 1829).

Деметровић Јован, трг. калфа у Јасеновцу. (Вујиновић, Ист. старога завета 1841).

Деметровић Јован, стан. Старог Бечеја. (Даница 1829).

Деметровић Наум, стан, Карловца. (Забавник 1818).

Демо Никола, приложник цркве у Коморану 1756. (Гл. 67,289).

Денди(ћ) Петар, трговац у Баји. (Магарашевић, Ист. прикљ. 1829).

Дера, стан, Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Дера Јанко и Коста, стан, Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Дера Константин, стан, Вршца. (Прот. умр. 1771).

Деспот Лена, стан, Великог Семиклуша. (Попис од 1877).

Дзамантес Фанес (р. 1749), стан, Великог Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Ди(ј)аманди Риста, трг. у Београду (1827), из Сереза. (Петровић М., Београд пре 100 год., 139).

Дијаманди Хаџи-Анастас, стан, Земуна, из Солуна (1808). (Из бележака г. д-р. Р. Јермића).

Дијаманди Васиљка, добротворка св. Николајевске цркве у Вршцу. (Богосл. гласник 1907, 423).

Дијаманди Зиси, кафеџија у Београду. (Лазаревић М., Паменица и силна љубав, 1831).

Дијаманди Константин, стан, Панчева. (К. Пејчић, Младен и Доброљуб 1829).

Дијамантић Раља и Ставра у Новом Саду (1778). (Гл. Ист. др. IX, 261—2).

Дијамантис Деметрију, стан. Будима 1806. (Rosa).

Диван Коста, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Дима. Раније се звали Панадемос, Емануел Панадемос добио је 1792 племићку титулу. Породица је дошла из Метима у Грчкој. Становали су у Араду, Ђороку, Мокрину, Кикинди, Руми, Темнишвару и Чаковцу. Славе св. Николау. Стари се бавили трговином. Један од прадеда основао је (саградио) цркву у Ђороку. (Г. д-р. Вој. Дима).

Дима у Чакову. (Г. Ђ. Терзић, парох).

Дима Георгије, стан. Вршца. (Дом, прот. 1796).

Димбо Јован Лазар, Племић, Ожењен. Има радњу у Токају, у земљишкој жупанији. Тргује робом саском, мађарском и немачком. (Токајска компанија 1762).

Димза, стан. Осека (254). (Дом, прот. 1775—96).

Димитер Палко, из села Чанади, стан. Баје (1781). (Гл. Ист. др. V, 21).

Димитријадес Наум, шпедитер у Земуну (1793). (Регистар)

Димитријадес Никола. Пре 1780 доселио се као Ципцарин из Класуре у својој 16 години, и учио код оца Петра Николића а затим, код Турчина Салка Тунџе, терански занат. Устанак 1804 затекао га је као зрела човека. Био је устаник и изгубио све што је стекао. За време Карађорђа се опоравио али и то му провадило у времену од 1813 године. 1819 почео се нагло подизати и помало бавити и трговином. 1819 добио је сина Димитрија, 1829 сина Гаврила-Гају. Умро је 1838 а радњу му прихватио најстарији син. Димитрије се бавећи сам великом трговином и разгранатим пословима истакао у прве редове. Педесетих на и до почетка седамдесетих година важио је као најбогатији и најмодернији трговац у Ваљеву. На свом добру Илици почео је подизати царну пивару коју је доцније уступио свом пивару Јозефу Ајхнгеру из Баварске. Први је увео сушење шљиве и са сувим шљивама почео трговати, али је због тога после пропао и цело имање изгубио. У почетку свога рада бавио се и предузимачким по-

словима, као издањем јавних грађевина, школа и цркава. Никола је славио очев имендан, св. Димитрија. (Пок. Љ. Павловић).

Димитријадес Паузаније, стан. Земона осамдесетих година прошлог века. (П. Марковић, Земун 142).

Димитрије. Станује у Еолаферовој кући. Тргује вином. У Темнишвару је дошао пре три године. „Иде и дође.“ (Темнишвар 1739).

Димитрије Георгије, стан. Земун, на Белаја у Македонији (1789). (Из белешака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Димитрије Грк, приложник цркве у Коморану (1726). (Гл. 67,267).

Димитријес Манојло, дијак, стан. Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Димитријевић. Раније се породица звала Живјакас. Дошли су 1875 у Пожаревац од Јањине из села Арциста. Славе Малу Госпојину, коју су и у својој домовини славили. Бабе се трговином и сматрају се Грцима. (Г. д-р. М. Пурковић).

Димитријевић „Грчки“. По традицији један је предак убио једнога Турчина па је морао побећи. Прво је дошао у Нови Сад а затим у Ечку. (Г. Серг. Јовановић).

Димитријевић (Деметровић) Игњат, народни добротвор. Умро 1883.

Димитријевић (Шунда), стан. Крагујевца, пореклом из Маловишта или Писодера. (Г. Милош Зечевић, управник Народне библиотеке у пензији).

Димитријевић, браћа становници Ђенђеша 1806. (Rosa).

Димитријевић (Димитрије и Ђорђе, браћа), стан. Смедерева. Бавили су се обућарским занатом и радили заједно. Око 1880 г. помраи. Димитрије је био врло пићен и отмен грађанин. (Г. Св. Спасојевић).

Димитријевићи (Ђорђе, Танаш и Коча (Ђоља), стан. Смедерева. Доселили су се из Сачиста. Били су обућари. Лакомисленим животом упропастили су капитал. Изгледа да нису славили. (Г. Св. Спасојевић).

Димитријевић. Породица Димитријевић у Ечки била је грчка. Приликом дообе међу браћом и оцем, још у старој

домовини, добио је Димитријевић најмањи део, јер је био од све браће највреднији, те му је стога отац најмање дао уздату се у његову способност. То овог увреди, те са женом дође у Ечку. Говорио је грчки. Био је врло богат и добротвор цркве приликом зидања. Поседовао је спахилук који је продао Лазару.

Дошавши из Македонији имао је мешовиту трговину. Имао је врло много новаца, јер је нерадо улагао у земљу. После пожара Ечке причало се да је „закопао благо“ и да на том месту ноћу спавати. После пожара Ечке остао је сиромах и отишао у Јанкарид за управитеља имања, Славе св. Николе. (Г. Серг. Јовановић).

Димитријевић Бајо, православне вере, стар 36 година. Пореклом је из Блага. Дошао је 1767 прво у Земун а затим у Бановце. Настанио се у Руми, где је помоћник крчмара. Пошто жену није извео из Турске остао је турски поданик. (1774 Д. 63).

Димитријевић Георгије, стан. Темшвара 1806. (Rosa).

Димитријевић Дима, стан. Митровице (Дом, прот. 1793).

Димитријевић Емануел, стан. новобецки, роден „в Грецији в мјестје Сачисти“ (1758 † 1812) сахрањен код „манастира“ у Н. Бечеју.

Димитријевић Емануел, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Димитријевић Ефросина, стан. Мохача, (Забавник 1815).

Димитријевић Илија. Не зна се одакле је родом. Дошло се давно у Србију. У Пожаревцу је живео осамдесетих година са синовима Ђорђевић и Томом. И он и његови синови били су бакали. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Димитријевић Јања, Јања, Јован, је син Борбе Димитријадеса из Сијатисте у Македонији. У почетку се звао Јања Борба. У Србију дошао је прво у Параћин, затим је отишао у Вршац, где се научно мумџинском и свећарском занату и одакле је, по позиву свога сродника Ламбре Ламбридеса, дошао у Шабац и отворио свећарску и мумџинску радњу и трговину лојем. Заједно с Ламбром је држао многе козаре око Шапца. Борба је дошао у Шабац 1859 г. са женом и сином Димитријем, кога је увео у радњу и рано му предао.

Димитрије је славио св. Јована, оцем имендан, и са оцем стекао лепо имање у Шапцу. (Пок. Љ. Павловић).

Димитријевић Јован, стан. Земуна, из Катранице. (Прот. умр. 1764).

Димитријевић Јован, православне вере, стар 36 година. Македонац из Кожана. Дошао је 1769 г. у Бановце. Станује у Вуковару и бави се трговином. Жену није извео. Остао је турски поданик. (1774 Д. 63).

Димитријевић, стан. Суботице, пореклом из Мегарева. (Г. д-р. Љ. Димитријевић).

Димитријевић Наум, стан. Заграда. (Прот. кршт. 1788).

Димитријевић Наум, стан. Карловца. (Доситеј, Мелимац 1818).

Димитријевић Наум, стан. Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Димитријевић Никола поп, рођен у Београду, био је Грк. (Годишњица XV, 23).

Димитријевић Никола, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Димитријевић Никола, православне вере, стар 28 година. Грк из Блага. Неожениен. Дошао је пре 15 година у Земун. Настанио се у Руми, где има кућу и бави се трговином. Изјавио се за аустриског поданика и примио заклетву 19 априла 1772. (1774 Д. 63).

Димитријевић Павле (Ламбра) Грк. Дошао је из Црварара са братом Ташком око 1855 год. Он је имао 16 а Ташко 25 година. Прво су дошли у Крагујевац, затим у Смедереву и Велико Орашје, где је Ламбра умро. Ташко продужи пут и дође у Велику Плани, где је и умро. Ташков син Јован био је кафеџија у Великој Плани. Умро је 1927. Ламбра је био ожениен Гркињом из Смедерева. Почио је славити од своје женидбе; у Грчкој није славио. Оба брата су славили Ђурђев дан. По занимању су били кафеџије. Ташко је оставио у Грчкој три сина и жену, овде се поново оженио и више се није враћао. Обојица су говорили у кући грчки. (Г. Св. Спасојевић).

Димитријевић Риста. Риста је имао надимак Леско. Пореклом је био Цинцарин из Маловишта одакле је дошао (1853) у Гроцку. Из Гроцке се преселио 1893 у Смедерево. У Маловишту је имао сроднике али су му изумрли. Сви су славили, још у Маловишту, св. Николу. У родбинској вези био је са породицом Трифуновића у Смедереву. Риста је дошао у својој 17 години. Био је најпре пекарски момак, затим механџија, дуваница, касапин, марвени и др-дрварски трговац до 1893. У Смедереву је имао кафану „Македонију“. Оставио је два сина Ламбру и Димитрија. Први сада држи дуваницку радњу а његова три сина су чиновници. Димитрије са сином држи кафану „Македонију“. Риста је служио у коњици под кнезом Михаилом, 1880 био је члан општинског суда кад је Милутин Гарашанин био председник општине. Риста је погинуо од непријатеља 1916. (Г. Св. Спасојевић).

Димитријевић Сима, стан. Земуна, из Класуре (1802). (Из белешака г. д-р. Р. Јересића).

Димитријевић Тодор, стан. Леграда 1792. (Богосл. гласник XVI, 430.).

Димитријевић Тодор и жена Афратина, стан. Загреб. (Протокол крштених 1788).

Димитријевић Тоља, стан. Земуна, из Сереза (1798). (Из белешака г. д-р. Р. Јересића).

Димитријевић Трандафил, стан. Смедерева. Родом је био Цинцарин а по занату бакалин. Његов брат Димитрије био је кафеџија, који има потозке у Београду. Имали су надимак Ђелефи. (Г. Св. Спасојевић).

Димитријевић Хаџи-Андреј, приложио је 1870 св. николајевској цркви у Вршцу једну икону, сликану 1869 од „јавр папа-Јакова, вографа“. (Богосл. гл. 1907, 427).

Димитријевић Хаџи-Панајот, бивши тамниција. (Лазаревић М., Племенита и силна љубав, 1831).

Димитријевића Христодула житеља „у Кастирији, у турецком царству“ кћи Бенда, удала се 1788 за Николу Георгија, житеља у Леграду. (Прот. венч., Загреб).

Димитрио Коста, трговац турском и немачком робом. Доселио се 1728 из Москопоља, Станује код Црног орла. Има их четири душе. (Темишвар 1739).

Димитрију Андреа, стан. Земуна, из Аргирокастра у Албанији (1774). (Из белешака г. д-р. Р. Јересића).

Димитрију Јелисавета (р. 1764), стан. Великог Семиклауша. (Прот. испов. 1802).

Димитрију Михаило, епитроп цркве у Великој Кањизи (1808). (Богосл. гласн. XVI, 348/9).

Димићи (Димитрије и Мика). Држали су две радње: бакалску и гвозђарску. У бакалници њиховој било је свега и свачега па чак и апотекарских ствари пошто није било још апотеке у Смедереву. Димитрије-Мита био је велики мајстор у продавању тих лекарија. Тако поред правних лекова умео је он, по скупе новце, продати и кошчицу од маслине као иску чудотворну лекарију. А да би своје сељачке муштерије придобио он би кошчицу метнуо у малу кутијицу, ову у већу, па још већу, тако 7-8 кутија све једна у другој а унутра кошчица врло бриљантно завијена у неколико хартија. Овакве „реткости“ наплаћивао би различито према богатству муштерије, а као дугогодишњи трговац знао је готово све сељаке из околине. Мита је имао сина Аксентија који је био велики мајстор у кувању слатког, али је живео врло бурним поћним животом тако да је почео упропаћивати велику имовину очеву још за живота очевог. Из очајања отац му скочи у бунар и удави се али га син није жалио. Место да жали оца овај херостратски син је одмах сутрадан певао поплалицу, коју је певао на рачун свога оца:

Зелени се јоргован
Паде Мита у бунар
Проговара из бунар(!)
Дај ми бабо паламар
Ивади ме из бунар.

Мика је имао сина Алексеу и Миту. Алексеа је имао сина Проку и једнога који се отселио у Париз. Раселили су се или изумрли. У Смедереву их више нема. (Г. Св. Спасојевић).

Димић Атанасије, трговац у Вођину. (Стаматовић, Млади Србљин 1834).

Димић Вељко, Породица се раније звала Путник. Дошла је из Блага 1737 и настанила се прво у Ковину а затим 1769 год. у Баваништу (Банат), одакле су једни прешли у Београд а други отишли у Русију. Са овим презименом има породица у Русији и Србији. Славе св. Ђурђа. Сви имају исту славу. Чукундеда Вељков звао се Дима, прадеда Никола, деда Ђорђе а отац Сава. По занимању су чланови ове породице били економ, свештеници, официри итд. У породици се истакао Аксентије као сликар. (Г. Вељко Димић, парох).

Димић Анастасије Грк (жена Марта и син Наум), стан. Сомбора. (Прот. кршт. 1778).

Димић Димко, стан. Ср. Карловаца. (174). (Попис од 1769. 69.)

Димић Дука, трговац у Јегру. (Летописе 1825 (III), 18).

Димић Константин, стан. Новог Сада 1806 Rosa).

Димић Недељко станује код бекства у Египат. Има породицу од шест чланова. По занимању је сабов. Дошао је пре 40 година из Долсана (Dolsan) из Албаније. (Темшвар 1739).

Димић Филип. Био је 1753 прогуман Врдица, стар 47 година, рођен у Катрашци. Постригнут је био у Врдици 1722 г. Имао је брата Турунду у Вуковару. (Рува-рац, Опис фрушк. манасти. 1753, 42-3).

Димић Филип, трговац у Ст. Паланци. (Доситеј. Дјела I, 1846).

Димо Георгије, стан. Загреб 1785. (Г. прота Витковић).

Димо Георг, хаснар у Бечкерек. (Гл. Ист. др. IX, 188).

Димо Георгије, православне вере, стар 34 година. Родом из Кансуре. Дошао је 1769 у Земун. Станује код сина у Руми. Не бави се никаквим послом. Кад изведе жену на Туреке постаће аустријски поданик. (1774 Д. 63).

Димо Георгије, трг. у Загребу 1785. (Nar. starina

Димо Јања. По препису г. Н. Малешевића, свештеника у Каменци, сахрањен је у порти каменичке цркве „Јања Димо, родом Македонанин из вароши Кожани“. Живео је 67 година а умро је у Н. Саду 1773.

Димо Коста, трг. у Осеку. (Попис 1737).

Димо Теодор из Темшвара (1760-85). (Гласник Ист. др. IX, 188).

Димовићи. Дошли су у Слав. Брод 1769 у групи Јана Капкара и то као врло богати. Најстарији члан звао се Димитрије или, како су га звали, кир-Дима. Кир-Дима је имао синове: Наума, Теодора, Данила и Насту и кћер Ану. Кћи се удала за неког Теодоровића врло богатог човека. Наум се оженио, али име његове жене није познато. Теодор је узео једну Веселиновићеву из Винковаца. И Данило је био ожењен. Данило је имао четири сина од којих је остао само Наум који се касније оженио из куће Радо-сављевића. Наум је имао сина Данила. Славе св. Госпојину а као преславу имају св. Петку. Св. Петку почео је да слави Наум кога је на тај дан једном приликом кад је био у лову затекла страшна олуја. Заветовао се да ће подићи капелу на извору и узети је као заветни дан. То је послао и учињено. Димовићи су велики приложници православне цркве у Броду, а у Клокочеву подигли су цркву о свом тронку. Дошли су као богати, али су касније изгубили иметак. 1848 поново су се обогатили. Бавили су се најразноврснијим трговачким пословима. Данило па још и Наум, отац д-р. Данила, знао је нешто цинцарски. Сматрали су се Цинцарима. 1848 дао је Данило два шлепа хране, те му је понуђен баронат. Код њега су у кући били уметници из Падове који су му украшавали кућу пуну годину дана. (Г-ђа Милака Димовић).

Димовићи (у Манђелосу). По домовном протоколу од 1821 налази се породица Димовића под кућним бројем 5. 1880 преселила се у Митровицу. Вредела је као од увек богата. Славили су Малу Госпојину. Димовићи су се од увек бавили трговином и економијом. Имали су око 100 јутара земље и преко 2000 свилогорних оваца. (Г. прота Лаза Ранковић).

Димовић Вујко Михаи, стан, Земуна, из Клисуре (1784). (Из бележака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Димовић Георгије (и жена Нумта) стан, Загреба, (Прот. кршт. 1785-6).

Димовић Коста, чизмар у Брањеву. (Виландове симпатије, 1829).

Димовић Максим, трг. у Баваништу. (В. Јовановић, Ромео и Јулија. 1829).

Димовић Михајло, стан, Митровице 1773. (Богосл. гласник XVI, 121).

Димовић Николај, трг. у Гргуревцима, (Бачка вила II, 1843).

Димовић Санко, стан, Брода, родом из Москопоља, умро у 70 год. 1787. (Љ. Стојановић, Стари срп. записи и натписи бр. 3584).

Димча Н., стан, Ђура 1806. (Rosa).

Димча (Теодор, Димитрије, Георгије, Никола, Наум, Анастасије) стан, Мишколца 1806. (Rosa).

Димшић, пореклом су из Маловишта, (Г-ђица Димшић, чин.).

Дина и **Никола** (Пожаревац). За њихово се презиме не зна. Дина је имао надимак „ђенерал“. Били су браћа; обојица су били кафеџије. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Дина стан, Баје (1794). (Гл. Ист. др. V, 15-20).

Дичо, трг. у Београду, пореклом из Шатнста.

Добровићи, (**Добрићи**, **Добре**) пореклом из Москопоља (Г. М. Добровић). Анастас Добровић, трговац, дао је живописати цркву у Великој Кањизи. Михаило Добровић, који је био ожењен Јеленом Маурици ћерком грчкога конзула са Ријеке, подигао је дрвени портал са позлаћеним крстом пред уласком у црквени ходник (ст. 266). Михајлов син је био Димитрије а овога син Милан. (Бог. гласник XVI, 266).

Још осамдесетих година XVIII века долазио им је свештеник из Москопоља у Хрватску, у Беловар, да им као кум крсти децу. Као Добрићи и Добровићи живе у Беловару, Великој Кањизи, Дарувару и Београду. (Гласник Скопског научног друштва 1927).

Добровић Петар, епитроп цркве у Вел. Кањизи (1808). (Бог. гласн. XVI, 348/9).

Дојчиновић (Гримба). Ова породица се раније звала Гримба. У Шабац је прво дошао, као момак од 18 година, из Клисуре Коста Гримба. Дошао је ожењен и обучен пекарском занату. Говорио је цинцарски. Жена му је рано умрла без деце, а он се оженио по други пут из овог места. Деце није имао. Ово 1872 год. довео је у Шабац свога брата од стрица Филипа, деџка од 14 година, обучио га пекарском занату а сам предузео кафанску радњу и уочи рата прешао у мачванско село Саспчевић где је и умро 1914 г. Филип се у Шапцу оженио Шапчанком, имао је доста деце, од које је много и изгубио. Умро је 1910 год. сразмерно према Кости млад. Оставио је врло лепо имање и многе легате хуманим и културним установама. Коста није имао деце на није ни славио, а Филип је узео славити имендан свога оца Василија, св. Василија (Нову Годињу) 1 јануара по ст. Филип је говорио два језика: цинцарски и шпаньолски. Због знања последњег језика Шапчани су мислили да је Јеврејин. Филип је шпаньолски научио код шпаньолских Јевреја у Солуну где му је живео отац и где он провео своје млађе године. (Пок. Љ. Павловић).

Дојчиновић Риста. По занату био је бојарија. Родом је био из Клисуре. Отац му је још у младости прешао у Воден повевши собом жену и децу. Риста је још у Водену заборавио цинцарски а полова га је научио у Валеџу. Занат је научио у Солуну откуд је дошао у Крагујевац, затим у Крушевац где је дуго радио и оженио се и одакле је 1863 прешао у Валеџо. Целог свог живота живео је по грчки, децу слао у грчку школу. Говорио је грчки и цинцарски. Жена му је била Цинцарка. У Валеџу је имао два дућана с доста момака, обично из свога краја, а ретко кад из места. Радио је врло добро. Научене момке обично је отуђивао из Валеџа, да му не би сметали. Живео је дуго и добро напредовао. У последње време отргао се од грчког одећа и говора. После себе оставио два сина, једног као бојарију у Мионици а другог као кафеџију у Валеџу. (Пок. Љ. Павловић).

Домба, стан, Велике Кикинде и Мокрина, (Г. прота Јован Татаровић).

Домитровић Григорије, стан, Загреба, (Прот. кршт. 1807).

Дона Никола, ситничар. Доселио се 1735 из Осјека. Станује код Великог Христофа, (Темшвар 1739).

Дондић Димитрије, стан, Славонског Брода, (Прот. кршт. 1774/6 из Клокочевика).

Дудић Јанко, православне вере, стар 45 година. Пореклом из Граматнице. Дошао је 1763 г. у Земун. Станује са породицом у Рузи, где има кућу. Бави се трговином свиле. Најавио се за аустриског поданика и положио заклетву 4 маја 1771, (1774 D. 63).

Дузи Аврам, постмајстор у Темшвару, (Кретоносни 1830).

Дузи Анастасије, стан, Беча 1806 (Rosa).

Дузи Анастасије, стан, Новог Сада 1793 год.

Дузи Антоније приложник цркве у Коморану, (Гл. 67. 288).

Дузи Георгије, капелан у Башајиду, (Книге Ад., О опхожденју с људима. Превод Т. Павловића од 1831).

Дузи Јован, стан, Темшвара 1806, (Rosa).

Дузи Михајло 1738, (Гл. 67, 271).

Дузи Никола, стан, Новог Сада 1796, (Гл. Ист. др. IX, 276).

Дузи Никола, стан, Н. Сада, сматран је за Цинцарина, (Гл. Ист. др. IX, 257).

Дука Анастасије, 28 г., нисошењен, средњег раста, слабобог тела (танак), црне косе, бркова малих, лица малог, округлог.

Дука Коста, стан, Великог Семиклуша, (Попис од 1846).

Дука Коста из Бечеја и Врањева (1760-85), (Гл. Ист. др. у Н. Саду IX, 188).

Дука Михајло, стан, Осека (16), (Дом. прот. 1764).

Дука Михајло, православне вере, стар 58 година, удов, ниског, јаког раста, ћелав, седе косе и бркова, округлог

лица, Пре 48 г. прешао у Земун. Настањен у Осјеку у Доњем граду. Има своју кућу, у којој станује са своје троје деце; две је кћери већ удао. (1774 D. 174).

Дука Никола, стан, Новог Сада (42), (Протокол 1768).

Дука Триандафило, писац Историје Славено-Срба 1807, Био је родом из Костура, Књигу је превео на српски М. Алексијевић.

Дука Христофор, трговац и арендатор у Грабцу, (Кретоносни 1830).

Дукин Орестије, стан, Турске Кањазе, (Даница 1829).

Дуља Михаил, казанџија у Баји (1772), (Гл. Ист. др. V, 15-20).

Дума, стан, Београда, пореклом из Класуре,

Дума Д., стан, Великог Семиклуша, (Попис од 1846).

Думба, стан, Пожаревца, (Пурковић, Пожаревац 40—41).

Думба, Банкири у Бечу, Пореклом су из Николице (Piscot) или Сереза. Један Думба је био посланик у Рајхсрату.

Думба, стан, Куманова, (Филиповић, Цинцари у Велесу 179).

Думба (Гуча-Ђорђе). Раније се ова породица звала Думба, а надимак је имала Гуча. Дошла је из Јавине у Кожане, 1855 г. прешла је из Кожана у Београд, затим 1860 г. у Шабац, 1861 г. отселела се у „Вијен-у” Беч. Породица с овим именом има у Обреновцу (ваљевски округ) и у Бечу. Крсту славу има и слави — св. Ђорђа — само породица у Обреновцу, коју је основао Гучин синонац Коста. Гуча је довео собом брата Петра који се није женио. Петар је отишао у Обреновац и довео из Кожана синовца Косту, чија се породица до данас очувала у том месту. Ђорђева породица била је у сродству са шабачком породицом Гуче Бабила по женској линији. Поједини чланови ове породице бавили се комисионарством. Сви су говорили грчки и цинцарски у кући. Још су деца говорили ове језике а унуци их већ не знају, (Пок. Љ. Павловић).

Думча, стан, Баје (1794-99), (Гл. Ист. др. V, 15-20).

Думба Јован, стан. Коморана 1771. (Браство XXVI, 141-2).

Думча Јанко и Коста, (Гл. 67, 278).

Думча Јосип (1825), стан. Земуна. (Регистар).

Думча Коста Стерио (1773—1850) (синови Стерио (1820) трг. у Бечу; Леонида 1822 трг.), стан. Земуна. (Регистар).

Дунда Димитрије „из Турске“, стан. Ср. Карловаца (Прот. Горње цркве у Ср. Карловцима).

Дунда Ана, стан. Вршца. (Прот. умр. 1769).

Дурса. Породица је дошла из Грчке и настанила се у Вршцу. Породица са овим презименом има још у Грчкој. Вршачка породица слави крсно име. Поједини чланови су се бавили трговином а били су и учитељи. (Г-ђа О. Дурса).

Дурса Д. А., стан. Беча 1806 (Rosa).

Дурса Јован, Димитрије, Константин, Георгије, Наум, стан. Мишколца 1806. (Rosa).

Дурса Наум (отац Стама) стан. Вршца (646). (Дом. прот. 1796).

Дурса Станко, стан. Ваца 1760. (Браство XXVI, 133).

Дурса Димитрије, стан. Бура 1771. (Јов. 141-2).

Дурсу Наум, стан. Земуна (76). (Попис од 1774/5).

Дурфиа Теодор живео у Новом Саду 1790 год. (исповедници 1790).

Дуца, стан. Чурута (1762). (Геофановић, Правосл. ери. парохија у Чуруту крајем 1900).

Бандри Коста, православне вере, 66 година стар. Родом је из Москопоља. Дошао је 13 новембра 1735 г., преко Земуна, у Славонију. Настанио се у Михаљцу, где има кућу. Тргује свињама. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. Ожењен, високог и снажног раста, дрвеног и округлог лица и очешлане положене косе. Остављено му је шест месеци рока да изведе децу, иначе ће му све бити конфисковано. (1774 D. 174).

Бандри Насто, православне вере, 27 година стар, неожењен. Родом је из Воскопоља. Дошао је 1773 г. у Сла-

воцију. Живи у Петријевцима код Русе Салунића. Средњег раста, округла ципураста лица, очешлане положене косе. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1773. (1774 D. 174).

Ђема (Џема), стан. Београда. По мишљењу г. Нушића дошли су из Класуре у Београд по 1822.

Ђерман Јован, београдски трговац, рођен у „вароши“ Блацу. (Забавник 1835).

Ђина, хлебар у Земуну, из Москопоља. (Прот. умр. 1768).

Ђинић Димко, стан. Срем. Карловаца. (Прот. кршт.).

Ђоза, стан. Београда, из Класуре. (Г-ђа Ж. Антула).

Ђорђевић (Качаник). Првобитно презиме било им је Качаник. Отац Димитрије родио се у Сачисту. Дошао је преко Крушевца са својим братом у Београд. Нека су браћа остала у Крушевцу а нека су отишла у Румунију. У Крушевцу се зову Качаник. По породичној традицији они су Арнаути. Славе св. Димитрија, имендан оца, али тек откад је узео другу жену Сркивију. Деда се звао Ђорђе. Качаника има и данас у Шатисту. Говорили су само грчки, ципцарски не, а помало и турски. Димитрије се оженио ћерком „малог“ Гуше (Бодија), Александром. (Г. Ђ. Ђорђевић).

Ђорђевић (Лазаридес) Тодор. Раније се ова породица звала Лазаридес. Тодор је имао надимак Главати. Дошао је из Јањине у Епиру 1845 и настанио се у Пожаревцу. Породица слави св. Архангела Михаила. Сви славе исту славу. Бавили су се трговином. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Ђорђевић-Меруан Димитрије родио се у Београду 1854 године од родитеља Грка. Отац његов Марко Георгијадис дошао је у Београд из Вилвиндоа близу Сереса, 1817 године. Био је писмен и имао колонијалну радњу на углу Краља Петра и Душанове улице, а кућа му је била у Вишњићевој улици; у тој се кући сада налази III квартал. Знао је да говори само грчки.

1838 године оженио се он Василијом Аргирос, Гркињом, такође из Вилвиндоа и са њом изродио четрнаесторо деце. Димитрије им је био шесто дете а други син по реду. У

Београду је учио српску основну школу и четири разреда гимназије. Мерџан му је надимак, под којим је исто толико био познат као и под својим правим презименом, а тај је надимак добио што је, веле био врло леп и што се лепо поспо.

Бавио се коварством и пропутовао је целу Европу: Италију, Аустрију, Немачку, Холандију, Француску и Енглеску. Био је у Египту до Пирамида. У Русију није ишао, јер није волео Русе. — Говорио је са лакоћом стране језике.

По странци је био радикал, одборник Општине Београдске, а са Ђеловићем, Ђирковићем, Бошковићем активно учествовао у оснивању Београдске задруге. 1882 оженио се Маријом Павић, ћерком Косте Пашћа, трговца. Имали су три кћери. Димитрије Ђорђевић-Мерџан умро је 1910 г. (Г. д-р. Милош Ђорђевић).

Ђорђевић (Ђорђе). Пореком је био Цинцарин из Маловишта. Дошао је у првој половини XIX века и настанио се у В. Орашју и затим у Смедереву. Породица са овим презименом има у Маловишту и В. Орашју. Сви славе исту славу још из Маловишта. У родбинској вези стоји са Костом Ђорђевићем из В. Орашја. По занимању је био трговац. Ђорђе је знао цинцарски али пошто је оженен Српкињом деца му, као ни жена, не знају тај језик. (Г. Св. Спасојевић).

Ђорђевић (Зоја и Дина). Били су браћа. Родом су из Арциста у Епиру. Живели су у Пожаревцу у другој половини XIX века и били кафеџије. Зоја је био богат и угледан грађанин. Помагао је сиротињу. (Г. д-р. Н. Констаниновић).

Ђорђевић Јанаћко. Био је трговац и кафеџија. По нарави био је врло духовит и весео човек. Отеслио се у Лозовик где је и умро. (Г. Св. Спасојевић).

Ђорђевић Јања, 28 год., стан. Земуна, из Черничека (Černiček) у Македонији (1783). (Из бележака г. д-р. Јерковића).

Ђорђевић Јања, стан. Смедерева. По занату био је сапуница и кафеџија. Његов син Коча био је дуванџија. Пошто је Коча умро као момак породица је изумрла. Код

Јање је радио у кафани као калфа неки његов рођак Михаљ, који није имао никог и давно је умро. (Г. Св. Спасојевић).

Ђорђевић Јован-Јања. Имао је надимак „Брашнар“. И данас му породицу називају Брашнареви. Родом је Грк из Арциста код Јањине. Дошао је око 1830 као дете од 8-9 година. Учествовао 1876 у борби на Делиграду. Као одликовање добио је сабљу која се чувала у породици све до светског рата. Настанио се најпре у Пожаревцу где му је брат Зоја био кафеџија. Ту је био до 17 године па прешао у Смедерево. Родбине има у Пожаревцу и Београду. Пре Јање неколико година умрла му је сестра у Грчкој, и тиме је потпуно прекинута веза са родбином тамо. Чим се оженио почео је славити св. Арханђела. Његови потомци и сада славе. Јања је био пекарски радник затим кафеџија, брашнар, заступник фирме Игњат Бајлони и синови више од 40 година. По томе и породици остао надимак Брашнареви. Јањин син Ђорђе био је бродарски капетан. Јања је знао грчки а деца не. (Г. Св. Спасојевић).

Ђорђевић Хаџи-Јања, стан. Београда. Прво је држао лан а затим трговину у некадашњој Дубровачкој улици.

Ђорђевић Коста. Раније се породица звала Ђорђијадес. Био је Грк родом из Костура. Коста је дошао 1873 год. а његов син Кузман, дошао је 1876. Настанили су се у Смедереву. У Костуру има Кузман браћу од стрицева. Коста је славио Константина и Јелену а Кузман Врачеве, дакле своје имендане, али по нашим обичајима са свећом и житом. У Костуру славили су имендан на грчки начин. Кузманов брат, који је живео и умро у Трнову код В. Орашја, није славио, јер није имао деце. Коста је дошао у Смедерево као зрео човек од 45—46 година. Отворио је мануфактурну радњу коју је наследио Кузман и који је држи и данас. Коста је потпуно од разбојника око 1885 год. Кузман се дописује са рођацима из Костура. Један Кузманов брат од стрица држи у Лондону агентурну радњу и с њим је у вези, а други му брат од стрица јесте кројач у Америци али од њега, већ три године, нема вести. (Г. Св. Спасојевић).

Ђорђевић Ламбра. Био је трговац цариградском робом. Код му је син умро отеслио се у Солун. (Г. К. Главинић).

Ђорђевић Никола, Раније презиме било је Трифуновић а надимак Бижо или Бица. Пореклом је Цинцарин из Македоније. Дошао је 1850 у Рачу Крагујевачку. Има породица с овим презименом у Рачи, Румунији, Америци и Софији. Чланови ове породице били су кафеџије и трговци. (Г. Св. Спасојевић).

Ђорђевић Панаот, Раније се ова породица звала Георгидис. Дошла је 1809 г. из Класуре преко Београда и Руме у Шабац где се и настанила. Породица с овим презименом има у Београду. У почетку крсна слава се није славила а од 1842 г. сви чланови породице славе св. Ђурђа. Грчки и цинцарски говорили су само још синови Панаота. Потомци ове породице прозвати су Панаотовићи. Бавили су се трговином. (Г. Св. Спасојевић).

Ђорђевић Тодор, Надимак му је био „Главати“. Родом је из епирског села Палинга. Сматра се Грком. У кући и он и његова породица, говорили су грчки. Уопште сви који су дошли из Епира говоре само грчки. Тодоров син звао се Константин Ђорђевић, а унук Ђорђе Азаридес. Тако се и сада презива и Ђорђевић син који живи у Пожаревцу. Тодор је дошао у Србију врло млад. Као младић, служећи код неког симиџије, вероватно Грка или Цинцарина, продавао је симиџ по Пожаревцу. Доцније је био кафеџија, а затим обогативши се постао је трговац. Трговао је житом, свињама и давао новац под интерес — зеленацино. Одлазио је у Пешту, а можда и Беч, где је извозио свиње. Тодор, а доцније и његов син, оженили су се у Палинги и довели своје жене у Пожаревац. Спадао је међу најбогатије људе у Пожаревцу. Доселио се у Пожаревац у првој половини XIX века, а умро почетком XX века. Примио је српско поданство. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Ђурђу Јован, Неожениен. Има заједно са једним другом радњу у Токају. Плаћа порез за себе. Исто тако као и његов друг. (Токајска компанија 1762).

Ђорићи, стан. Смедерева. Сматрају се да су Грци. (Г. М. С. Јовановић).

Ђући Антоније, стан. Великог Семиглуша. (Попис од 1877).

Ђурђевић Петар, стан. Земуна, из Класуре (1802). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремћа).

Евангели Панајот, 35 год., стан. Земуна из Царичана (Csaricsan) у Македонији (1775) (Из бележака г. д-р. Р. Јеремћа).

Евтимјевић Георгије, стан. Ирига, родом из Богаскона у Македонији, (р. 1760 † 1771), по натпису на гробу у порти еп. прав. цркве у Иригу. Натпис је прво на грчком а затим на црквено словенском језику.

Екмеџија Христа, стан. Земуна, из Бугарске. (Прот. умр. 1764).

Економидес Коста, Био је родом из неког епирског села у Загорју, а доселио се у другој половини XIX века. Био је по занимању кафеџија, а доцније житарски трговац. Био је доста богат. Синови су му трговци. Један (Александар) у Београду, други (Ђорђе) у Пожаревцу. Коста је био ожениен Гркињом. До Балканског рата био је турски поданик а после овог рата грчки. Синови су му грчки поданици. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Елесијевић, стан. Баје (1739—58). (Гл. Ист. др. V, 15—20).

Елефтерије Даскал из Пожуна, приложник цркве у Коморану. (Гл. 7,288).

Емануил Леситиос (р. 1760), стан. Великог Семиглуша. (Прот. испов. 1802).

Емануиловић Јашо, православне вере, 25 година стар. Родом из Катранице. Дошао је пре 12 година у Земун. Довели га рођаци. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где се бави трговином. Неожениен је, ниског раста, коврцаве црне косе, црних очију и бркова, дугуљастог црнурастог лица. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 D. 174).

Ердељан Георгиус, Ожениен. Плаћа порез за себе. Родом је из Н. Турне, а живи у Унгвару. Бави се трговином коза. (Токајска компанија 1762).

Еремја Никола, Ради у заједници са Јованом Конди и Димитријем Краковим, Плаћа порез за себе, Ожењен, Родом је из Кожана, Има радњу у Токају, Бави се трговином разноврсне робе, (Токајска компанија 1762).

Евџин Паскал, стан. Вел. Семиклуша, (Попис 1846).

Жабљакас (Димитријевић), стан. Пожаревца, Ова се породица доселила из ширеког села Арциста половином XIX века, Било их је четири брата: Ђорђе, Нуша, Харин и Тодор, У Србији су променили презиме у Димитријевић, Сви су били кафеџије, (Г. д-р. Н. Константиновић).

Живко Коста, православне вере, стар 13 година, Македонец из Блага, где има мајку и брата, Син је Живка Георгија Поповића, Носи грчко одело, Дошао је 1772 г. у Земун, Настанио се у Јаску, где се науино посветити науци, Кад изведе оца и мајку из Турске постаће аустријски поданик, (1774 Д. 63).

Живковић стан. Београда, пореклом из Москопоља, (Г. В. Руварац).

Живковић Јанко, православне вере, стар 28 година, родом из Блага, Дошао је пре 13 година у Митровицу, Станује у Брестачу у Срему заједно с (Манојлом Поповићем, Тругује турским свињама, Вољан је постати аустријским подаником, (1774 Д. 64).

Жижа, стан. Земун, из Москопоља, (Прот. умр. 1761).

Зајим Хаци-Јован (и његова жена Ана), становник Вршца и велики добротвор прав. св. николајевске цркве у Вршцу, (Богосл. гласник 1907, 422, 428).

Зако Александар, шнедигер у Земуну (1815), (Регистар).

Замфир, стан. Ср. Карловаца.

Замфир (Зафер(ка), прил. цркве у Коморану, (Гл. 67,257, 269, 270, 272, 294).

Замфери (Замфировић) Христофор, стан. Новог Сада 1793 год.

Замфир(овић), стан. Земун, (Регистар).

Зарин Аким, стан. Великог Семиклуша, (Попис 1877).

Захариадес Ђока, грчки учитељ у Земуну (1773), (Регистар).

Захаријевић Александар, Раније породично презиме је било Захарије, а надимак — Цинџар, Прадеда је дошао из Међумурја, Породица је дошла пре 150 година и настанила се у селу Лажмиру у Срему а сада се налази у Чалми, Последње пресељење било је пре 100 година, Са истим презименом налази се једна породица у Београду и једна у Панчеву, Александар слави св. Аврамија и Анастасија — 11 новембра, Прадеда се преселио овамо као сапуњски калфа, деда је био трговац и произвођач креча а отац трговац, (Г. Ал. Захаријевић).

Захарих Јанко, мешаја у манастиру Крушедолу, р. у „арнаутовој земљи у Бјелограду”, (Руварац, Опис фрушкогорских манастира 1753, 279).

Захо (Зака, Зако), Захо су из Мелнива, Отац Анастас рођен око 1798, Дошао је око 1821 у Београд, Био је гвожђарски трговац на Сави, Знао је грчки, Врло је радо читао Омира, нарочито недељом, „Са Омиром у руци је умирао”, Био је и даскал, Он и Антула били су „ефороси” на испитима у грчкој школи, Њих двојица знали су и старогрчки, Није славио крсту славу него имендан, Од Заха данас нико не зна грчки али не славе, Имао је сина Перикла, Кћи удата за Лазу Пачу, (Г-ђа Л. Пачу).

Зега, Породица Зега нарочити надимак није имала, Дошла је из Кисуре 1782 и настанила се у Новом Селу код Панчева, Од ове породице, сем у Београду, налазе се чланови породице у Панчеву и Скопљу, Породице са овим презименом налазе се у Македонији, Албанији, Херцеговини, Истри, Италији али нису у сродству са овом породицом, Од 1858 славе св. Стевана, Славу је увела мати г. Николе Зега Јелена Србинац из Врањева у Банату, Св. Стевана славе сви чланови породице Зега, Чланови породице бавили су се трговином, економијом и служили су као официри и чиновници, Од заслужнијих и познатијих чланова породице треба поменути Јована Зегу, који је за време гладне године 1814 исхрањивао селаци Новог села, За сиротињу пекао се дневно петнаест великих хлебова, Селацима је давао бес-

платно пшенице и кукуруза да би могли посејати земљу. Сем тога чинио је многе поклоне сиротињи и општини. Константин Ст. Зега одликовао се 1848 отевши од Мађара два топа код Беле Цркве. Доцније је као председник српске православне општине, извршио деобу српске и румунске црквене општине у Новом Селу. Његовим трудом и разумевањем подигнута је данашња српска православна црква у Новом селу. Био је дуго година председник општине и веома популаран. Михаило Ст. Зега као млад човек прешао је добровољно Луки Вукаловићу у Херцеговину, где се храбро борио шестих година прошлог века. По свршетку устанка прешао је у Црну Гору где се храброшћу одликовао; постао је сардар и први ађутант кнеза Николе. Опевао је у народним песмама (Вук. Нар. песме књ. VIII) под именом „Зега из Баната“ и „Мишо Банаћанин“. Каниц у свом делу „Serbien“ износи слику херцеговачких усташа где се и Михаило Зега налази. Због разних интрига после рата напустио је Црну Гору и настанио се у Русији где је умро 1911. Никола Ст. Зега прешао је у Србију 1875 као добровољац, за коју је извршавао важне мисије на име „врбовао“ добровољце по Војводини. Храбро се борио 1876—78 год. Први је заузео Врању са својом четом добровољаца. (Г. Ник. Зега).

Зехане (Гехане, Цехане) Врета, стан. Беча 1806. (Rosa).

Зизм Јанош, стан. Пеште, приложник цркве у Колорану. (Гл. 67,290).

Зика, 1861 изабран је за обергугтора цркве у Срем. Митровици, адв. Анастасије Зика. (Саопшт. г. Вл. Милутиновић).

Зико, стан. Земуна. (Регистар).

Зинзифа Адам, стан. Мишколца 1709. (Rosa).

Зинзифа Анастасије, стан. Беча 1806. (Rosa).

Зисић, стан. Земуна (1759—89), из Блага (Натпис на гробу).

Зисић Михајло, кафеџија у Београду, рођен у Сачлети (?). (Забавник 1836).

Зита, стан. Сомбора.

Зографи (Молеровићи). Молеровићи су се прво звали Зографи и становали су прво у Крагујевцу а касније су се преселили у Београд.

Зоња Јован од Букорвања, стан. Панчева. Били су трговци а дошли су из Македоније. Нису славили него су држали имендан. Зоња Јован од Букорвања (1809—1903) становао је у Темишвару.

Зота, стан. Београда, пореклом из Класуре. (Г-ђа П. Јовановић).

Зука Атанас Наум, стан. Мишколца 1806. (Rosa)

Ивановић Малагна, православне вере, стар 30 година. Родом из Верие. Дошао је пре 16 година у Земуна, а настанио се у Осјеку (Доњи град) где има кућу. Ожењен је, ниског раста, коврцаве косе кестењасте боје, и бркова, округластог лица. Бави се трговином ракије и жита. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Игнатиј Андреј, стан. Земуна, из Блага. (Прот. умр. 1774).

Иконом (Георгије и Димитрије), стан. Бура 1771. (Браство XXVI, 141—2).

Икономо Георгије, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Иконому Константа Јован, пош у Пешти 1806. (Rosa).

Икономидес Димитрије, грч. учитељ у Земуна. (Регистар).

Илијевић Георгије, стан. Чакова 1806. (Rosa).

Илић. По причању г. Бранислава Димитријевића његова мајка (баба) по материнјој страни дошла је као дете са родитељима из Грчке. Побегли су у време неког немира. Тамо су били врло богати. Сви који су том приликом пребегли „били су облажени папирним новцем“. Доселили су се у Перлез.

Илић Димитрије и Коста. Имали су надимак Толмак. Пореклом су Грци. Димитрије је дошао из Грчке око 1860 и настанио се у Смедереву. По занимању је био кафеџија и хлеббар. Славио је свој имендан — Митров дан. Његов син Коста почео је славити кад се оженио и славио је свој имендан.

дан цара Константина. Обојица су од тада славим по српским обичајима. По занимању је био обућар. Знао је грчки, а жена му Српкиња не зна. Умро 1915. (Г. Св. Спасојевић).

Илић Христа (код Мисе каланџије), стан. Новог Сада. (Прот. испов. 1781).

Илић Грк-Димитрије. Димитрије је био син Катарине и Елиаса, трговца у Шатисту. Дошао је као дечак у Београд 1840 г. ступио на ткачки занат и радио извесно време. Око 1856 год. прешао је у Шабац, где је радио код Гановића али због болести очију напустио ткачки занат и одао се кафанској и мандрацкој радњи. Ожењен се у Шапцу и имао је доста деце. Димитрије је после смрти оставио велико имање у добром стању. Звао се и потписивао Грк и био пријатељ свима Шапчанима грчке и цинцарске народности. Кад је год био у могућности говорио је грчки и цинцарски, што му је чак и жена научила. Српски се врло тешко изражавао. Славно је свој имендан св. Димитрија. (Пок. Љ. Павловић).

Јамандиа Константин, стан. Великог Семиклуша. (Попис 1846).

Јанаки, становници Вел. Кикинде. (Пок. еп. д-р. Георгије Летић).

Јанаћ Јосиф (жена Наста Каранфила), стан. Вршца (75). (Дом. прот. 1796).

Јанаћ Никола, стан. Темшвара. (Монографија 1853).

Јанаћевић Маноило, ћурчија у Земуну. (Попис од 1774/5).

Јане, стан. Београда, пореклом из Класуре. (Своштит. г-ђе. Живке Антуле).

Јанић Дијамандија, живела у Новом Саду 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Јанићин Пера, стан. Великог Семиклуша. (Попис од 1846).

Јанко Михаило, православне вере, стар 50 година. Родом је из Класуре, где има жену и дете. Дошао је пре 30 година у Крушедол своме брату Атанасију Јанковићу.

Бави се трговином. Кад изведе жену и дете из Турске постаће аустријски поданик. Носи се грчки. (1774 Д. 63).

Јанков Вруша (Звјезданин Вруша), стан. Земун, из Звјезда у Македонији (1770). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Јанковић, стан. Баје (1733). (Гл. Ист. др. V, 15—20).

Јанковић, стан. Борова, Славе св. Димитрија. (Г-ца Слава Поповић, учитељица).

Јанковић, стан. у Маркушици, из Москопоља. (Г. Конст. Шушић, парох).

Јанковић. У порти Успенске цркве у Н. Саду налази се гроб Еуфимије Јанковић от Буњи.

Јанковић, стан. Србобрана. Почели су славити пре 1848 г. Славе св. Јована. На једном гробу забележено је, како је Георгије Јанковић био рођен „у Македонији“, а умро „у купецком дјелу“ у својој 47 години, 1811 г.

Јанковић, стан. Ст. Пазове. Доселили су се из Класуре у Ириг, а затим у Ст. Пазову. Већ је прадед славио св. Никољу. (Г. Н. Јанковић).

Јанковић Анастас, стан. Митровице. (Дом. прот. 1790).

Јанковић Анастасије, стан. Вишковац. (Прот. венч. 1793—1810).

Јанковић Андреја и Сима, трговци животним намирницама. Доселили су се 1732 године из Москопоља. Станују у дућанима. Има их четири душе. (Темшвар 1739).

Јанковић Атанасије, стан. Великог Семиклуша. (Дом. прот. 1826).

Јанковић Атанасије 1783 (са седам душа) становао у Карловцу. (Грбић, Карлов. владичанство I, 146).

Јанковић Атанасије, православне вере, стар 50 година, родом из Класуре. Ожењен, има двоје деце. Дошао је 1773 у Зему. Настанио се у Крушедолу. Бави се трговином. Чим изведе жену из Турске постаће аустријски поданик. (1774 Д. 63).

Јанковић Атанаско, стан. Ирига (Грчка махала). (Попис 1737).

Јанковић Врета, стан. Земун, Цинцарин родом из Москопоља. (Прот. умр. 1764).

Јанковић Георгије, стан. Баје. (Доситеј, Мезимац 1818).

Јанковић Георгије, »Graecovalachus vulgo Czinzar«, кулџија у Н. Саду, из Грабове, примио је 1774 поданство. (Гл. Ист. др. IX, 251—2).

Јанковић Георгије, стан. Вел. Кањиче 1773. (Богосл. гласник XVI, 121).

Јанковић Георгије, православне вере, стар 43 године, родом из Шампа (Schamp) у Македонији. Носи се мађарски. Дошао је у Земун 1744 г. Станује у Руми где има кућу. Бави се трговином турских свиња. Није се изјавио за аустријско поданство, јер није могао да преведе своју жену из Турске у Аустрију. (1774 Д. 63).

Јанковић Груја, православне вере, стар 30 година. Дошао је пре 23 године из Москопоља у Земун. Настанио се у Борову, где има кућу. Бави се трговином. Средњег је раста, коврдаве обријане косе али са перчином, плавих бркова, и црвенкастог округластог лица. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770. Извео 1773 жену из Турске. — Има их две душе. (1774 Д. 174).

Јанковић Дима и Коста, стан. Славонског Брода. (Прот. кршт. из Клокочевика 1774—6).

Јанковић Димитар, стан. Н. Сада 1782. (Гл. Ист. др. у Н. Саду IX, 189, 268).

Јанковић Димитрије, арендатор у Беловару. (Крамер Марковић, Возарска дјевица 1830).

Јанковић Димитрије, стан. Великог Семиклаша. (Книгте-Павловић, О опхођењу... 1831).

Јанковић Димитрије, православне вере, стар 60 година. Дошао је из Москопоља пре 50 година у Земун. Настанио се са породицом у Даљу, где има имање. Бави се трговином. Малог је раста, црне косе и бркова, дугуластог лица. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770 г. (1774 Д. 174).

Јанковић Димитрије, стан. Земун из Мелика (1818). (Из бележика г. д-р. Р. Јеремића).

Јанковић Димитрије, стан. Ср. Карловаца (118). (Попис од 1769—70).

Јанковић Димитрије, платнар из Шатиста, у Н. Саду (1775). (Гл. Ист. др. IX, 261).

Јанковић Димитрије, православне вере, стар 25 година, ослепен, родом из Клануре. Дошао је 1770 у Земун. Настанио се у Сибачу у Срему код свога брата. Остао је турски поданик. (1774 Д. 63).

Јанковић Димитар, стан. Великог Бечкерка (184). (Прот. Успенске цркве 1773).

Јанковић Јован, стан. Новог Сада 1806. (Rosa).

Јанковић Киријак, стан. Великог Семиклаша. (Попис 1877).

Јанковић Максим (р. 1776), стан. Великог Семиклаша. (Прот. испов. 1802).

Јанковић Милан, стан. Београда, родом из Крушева. (Г-ђа Јанковић).

Јанковић Митар Хаџи, стан. Ср. Карловаца (167). (Попис 1769—70).

Јанковић Насто, православне вере, стар 23 године, неослепел. Дошао је у Земун 1773 из Москопоља. Станује и живи у Слатини код брата Тодора. Не бави се трговином. Средњег је раста, црне косе, од које му многе власи висе на лицу. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 1773. (1774 Д. 174).

Јанковић Никола. На надгробној плочи стоји забележено да је рођен у „земљи греческој“ у месту „Шачества“, а умро 1837 у 67 година. На гробу Агнице Јанковић (1767—1829) забележено је да је рођен у Шатисту.

Јанковић Никола; († 1800 у 70 г.), стан. Загреб. Потписао се 1785 на декларацији, поднетој градској општини, грчки. (Г. прота Витковић).

Јанковић Никола, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Јанковић Никола, становник Печуја. (Гл. Ист. др. VII, 321).

Јанковић Петар, стан, Земуна (1840—1903). На његовом гробу као и на гробовима осталих чланова налазе се грчки натписи.

Јанковић Славо, стан, Печуја, (Гл. Ист. др. VII, 321).

Јанковић Тодор, православне вере, стар 47 година. Дошао је пре 36 година у Земун из Москопоља. Настанио се у Даљу, где живи са породицом. Има кућу и имање; бави се трговином. Малог је али јаког раста, црних бркова, обријане главе, црпурастог дугуљастог лица. Изјавио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770. — 7 душа. (1774 Д. 174).

Јаношин Георгије, поштар у Великом Семиклушу. (Попис 1877).

Јања у Чакову. (Г. Ђ. Терзић, парох).

Јањин Јанко, стан, Вршца (763). (Дом. прот. 1796).

Јањин Димитрије, стан. Ср. Карловаца (532). (Попис од 1769—70).

Јањић, стан. Славонског Брода. (Прот. кршт. 1802—1825).

Јеремич Риста, стан, Земуна, из Дабеза (Dabezn) (1780). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремича).

Јеремич Риста, стан, Земуна, из Дабеза (1780). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремича).

Јерикоглу Ђорђе, био је фискал грчког школског фонда у Н. Саду. (Полис, Покојници 20).

Јефтимјадес. Родоначалник ове породице је Спира, каснији познати београдски лекар. Био је родом из Ларисе. У Београд је дошао 40-тих година, изгледа, као ђак неке више атинске школе. У Београду је постао домаћи учитељ деце Аврама Петронијевића и ту је остао неколико година. Знао је врло добро неких шест-седам страних језика. Први страни језик којем је учио оба млада Петронијевића био је новогрчки. Када је Петронијевић послао синове у Минхен послао је поред њих и Спиру да на њих нази. Тамо је Спира почео или наставио медицину. Почетком педесетих година Петронијевићи оду, после смрти Аврама Петронијевића, у Хајделберг, а Спира, иако још није довршио студије — требало му је још једна година дана — врати се у Београд. Грчка општина га помогне, он се врати, и после годину

дана, 1853, докторира. Вратио се поново у Београд и почео праксу. Тих година одиграла се у грчкој школи она епизода коју је изнео Ст. Сремац у Кир Герасу. У кући Куманудиних упозна се са Катарином Анастасић, с којом се венча 1856. Куковао му је Стевча Михајловић, са којим је већ раније био у пријатељству. Стевча му је касније кретио и децу. Један му је син добио име по Стевчи (Стеван) а други по Стевчином сину (Михаило). После 1858 хтео је да се врати у Грчку али га Стевча одврати и задржи. Поставио га је прво за окружног физика у Пожаревац а затим у Београд. Умро је од запаљења плућа. Пред смрт призове своје синове и опомене их да не забораве да су Јемини. Не славе ни данас. (Д-р. Р. Поповић).

Јефтимјевић, стан. Срп. Ковина 1771. (Браство XXVI, 141—2).

Јован Димо, каснар у Паланци. (Гл. Ист. др. IX, 188).

Јовановић. Раније су становали у Бекешчаби. Пред крај XVIII века дошли су у Осек. Славе св. Стевана. Владика будимски, Јустин Јовановић, био је из ове куће. (Г-ђа Гавре Манојловића).

Јовановић Дима, трговац у Весприму. (Виландове симпатије 1829).

Јовану Никола, стан, Руме 1773. (Богосл. гласник XVI, 121).

Јовану Пуља (514), трговац у Земуну (314). (Попис 1774—5).

Јовановић, стан, Вел. Кикинде. (Пок. еп. д-р. Г. Летић).

Јовановић-Зако, стан, Земуна.

Јовановић Гаврило или Хаџић, кројач (285). (Попис 1774—5).

Јовановић Георгиј, стан, Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Јовановић Ђорђе, сенаал. Раније презиме било му је Јоханидес. Дошао је из Сијатинете 1886 г. и настанио се код брата од тетка Димитрија Ламбровића у Паланци. Почео је славити св. Ђурђа од своје женидбе. У родбинској вези је с Ламбровићима у Параћину и Смедереву. Бавио се трговином,

кафанским послом и сензалетвом. Ђорђе је дошао брату од рођене очеве сестре Димитрију, јер Димитрије с Ламбром и Ђорђем био је брат по оцу а не по матери, а Никола им је био брат по оцу, опет од друге мајке. Ђорђе је дошао као дете и сироче. Уз Димитрија је био у свима његовим радњама па је с њим дошао и у Шабац, где га је Димитрије увео у кафанску радњу, дао му капитал, оженио из Шапца и окућно. Ђорђе се свом брату и снаси синовски одужио, обоје их је подржао у старости, сахранио и лепе им споменике подигао. (Пок. Љ. Павловић).

Јовановић Јаков, пон у Пензи 1806. (Rosa).

Јовановић Каранфил. У буквици је означен као Каранфил Јоханидес. Дошао је из Кожана у Београд као дечко, где је изучио берберски занат. У својој 22 године — осамдесетих година 19 века — дошао је у Ваљеву, где се оженио свастиком свога мајстора Цветка Дачина. Жена му је била Немаца, кћи неког Јохана „виршлера“, неког нарочито туђинског типа. Каранфил је до смрти говорио напредно лепо грчки и цинцарски а уз жену је научио и немачки. Пред балкански рат напустио је занат и почео помало трговати и живети од ренте. Стекао је лепо имање. Порода није имао. Није славио нити је куда хтео ићи. (Пок. Љ. Павловић).

Јовановић Коста. Не зна се да ли је био Грк или Цинцарин. Његова обућарска радња била је у центру вароши у непосредној близини новог Општинског дома. Доселио се из Кожана. Имао је само једну кћер која је умрла као девојка овде у Смедереву. (Г. Св. Спасојевић).

Јовановић Коста. Родом је Грк, а по занимању је био обућар. Имао је надимак Чашкун. Доселио се из Сачишта. Имао је само једну кћер која је умрла овде. (Г. Св. Спасојевић).

Јовановић Лазар, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Јовановић Лука. Луке Панамаргаритос кад се оженио Српкињом прешао је у наше поданство и примио славу св. Луку. По оцу Јовану прозвао се Јовановић. Пореклом је Грк из Битоља. У Смедереву је имао сестру кафеџику Тонку. Дошао је да ради код ње као келнер пре 50—55 год. у

Смедереву. Лукина браћа су до прошле године живела у Битољу а сад су прешли у Солун. Сестрићи су му у Америци. До одласка у Солун били су у вези. Пре 2—3 године долазили су у Смедереву ради виђења. Они у Солуну не славе крсно име. Лука је био кафеџија. (Г. Св. Спасојевић).

Јовановић Павле, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Јовановић Теофил, стан. Мохача. (Забаник 1815).

Јовановић Тодор, кафеџија. Раније му је презиме било Јоханидес. Имао је и надимак али се изгубио, а у Шапцу зван је Драгин. Тоша је дошао из Сијатиста 1860 г. свом стрицу, сеоском механиџији и мандраџији у Крњеву (смедеревски округ). Мало се задржао код стрица Ламбре Јоргаћевића, који се одатле пресели у београдски Раниловић под Космај. Ту су држали стоку, правили сир и продавали га у Београду. Из Раниловића, пошто је претходно купио имање, сишао је Ламбра са Тошом у Рушањ а затим у Београд. Из Београда Тоша са неким друштвом пређе у Шабац, упозна се ту с Драгом удовом кафеџије из Шапца, вери њу и брзо се венча. Због жене је и прозван Драгин. Крсно име славе само чланови породице у Србији. Тоша је узео за крсно име свој извешдан Тодорову суботу и почео славити 1870 г. од свог доласка у Шабац. По занимању је био кафеџија. Тоша је био прави Грк и радо је говорио грчки. Породица с овим презименом има још у Сијатисту. (Пок. Љ. Павловић).

Јовановић Тодор, трговац. Раније име ове породице било је грчко Јоханидес. Тодор је дошао у Србију као дете 1838 г. заједно са својим братом Јоргаћем (Јоргом-Ђорђем) из Костура у Београд, где је Јоргаћ остао а Тодор се преселио о Шабац. Тодору је тад било 14 година. У Костуру је остао само старији брат, који је долазио Тодору све до 1865. Од 1852 год., откада се оженио, почео је славити Тодорову суботу, а Јоргаћ је славио св. Ђурђа. 1892 умро је и Тодор, оснивач фирме, коју је протоколисао 1854 г. Тодор је говорио грчки. Он се оженио Српкињом из Руме из запатанског реда. Синовци му нису знали грчки.

Јоргаћу је било 12 година када је дошао са Тодором у Београд. Оба су били деца и нису знали како су се раније звали. Јоргаћ је служио и радио у Београду и умро доста рано. После себе оставио је сина Павла и кћер.

Од осталих чланова породице у Кастирији остао је старији брат Тодоров, који је долазио Тодору 1865 г. Око 1865 године довео је Тодор из Бугарске неког свог сродника по женској линији, Јоргаћа Соколова, и отворио му радњу на Камичку (горњем делу Шапца). Јоргаћ је био авантуриста. Једног дана покраде фирму и побегне у Бугарску. Данас је фирма Тодор Јовановић најбогатија и најпризнатија фирма у шабачкој чаршији. (Пок. Љ. Павловић).

Јовановић Хаџи-Продан, стан. Н. Сада (1775). (Гл. Ист. др. IX, 261).

Јове, стан. Београда, пореклом су из Класуре.

Јоргаћ Тома, стан. Освјека. (Протокол).

Јорго Константин, стан. Земуна (14). (Попис 1774—5).

Јорговић Анастасија. (Гл. Ист. др. IX, 268).

Јорговић Арсеније, трговац у Јегру. (Летопис 1825 (III), 18).

Јорговић Љота, стан. Баје. (Гл. Ист. др. V, 21).

Јосифовић Хаџи-Славуј, стан. Вуковара (52). (Дом. прот. 1764).

Јота Христа (Христифор), механиџа. Ова породица раније се звала Јота, а дошла је 1804 год. из краја око Коштурса у Србију и настанила се у Шапцу. Славе св. Петку. Чланови ове породице у Македонији не славе. Родбинске везе су изгубљене. Поједини чланови ове породице били су механиџе и мандраџије. (Пок. Љ. Павловић).

Јоханидес Стеван, капелан у Земуну (1851). (Регистар).

Јука Стерија, стан. Београда. (Нов. чит. беогр. 1847, 33).

Јуковити Андрија, православне вере, стар 21 годину, родом из Класуре. Дошао је у Земун пре девет година. Славује у Сибачу у Срему, где има кућу. Бави се трговином. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 4 априла 1772. (1774 D. 63).

Јурко и Атанацко становали су у Златној фабрици. Имали су три члана у породици; бавили су се разном ситничаријом. Доселили су се пре осам година из Москопоља. (Темшвар 1739).

Јурук Панајот, 35 год., стан. Земуна, из Црнићи (Cernicsy) у Македонији (1775). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Кавалиотис Атанас, поп у Мишколцу 1806. Rosa.

Казанџија из Москопоља (1746), стан. Баје. (Гл. Ист. др. V, 21).

Кајдес Катарина. На надгробној плочи, на гробљу у Н. Саду, забележено је да је рођена у Грчкој. Споменик јој је подигао Катарина Цветковић.

Калај Давид, свештеник у Вел. Кањизи. (Бог. гласн. XVI, 191).

Калај Михаил, становник Мишкольца 1806. Rosa.

Калаџија Никола, стан. Земуна, родом из Воскопоља. (Прот. умр. 1765).

Калаџија Грујо, православне вере, стар 40 година, ожениен. Прешао је у Земун пре 25 година из Москопоља. Настанио се у Даљу, где има кућу. Бави се трговином. Ниског је раста, црних очију, косе и бркова, округлог лица. Изјаснио се за аустриског поданика и примио заклетву 1770 г. (1774 D. 174).

Калаџија Наум, стан. Баје (1796). (Гл. Ист. др. V, 15-20).

Каламау Киријак стан. Вел. Семиклаша (р. 1749). (Прот. испов. 1802).

Каланоти Алексеје, јеромонах и придворни иконом у Карловцима. (Житије и повјест Александра Великог 1832).

Калиграф Теодор, стан. Земуна. (Регистар).

Калијан Јован, трговачки калфа, стан. Ст. Бечеја р. из Левинце. (Даница 1829).

Калкаљер Настас. Био је родом Цинцарин. Породица му је изумрла. Био је одличан гвожђарски трговац, честит и врло богат. Све сеоске и друмске механе од Сме-

дерева до Велике Плавне биле су његове. Кад је умро у каси му је нађено 44 кесе дуката са по 1000 комада, груписаних по годинама, т.ј. сви дукати у једној кеси били су ливени исте године. Поред злата овако груписаног, нађена је огромна количина сребра и бакра. Настас је имао сина који је ово огромно богатство брзо упропастио. Говорно је сину: „да једеш сас кашику нећеш их поједеш“. Оставши без ичега служио је у Смедеревској Задрузи за 60 дина, месечно. По сазнању нису славни славу. Настас је умро око 1880 г. а Милутин не имавши деце око 1897 г. (Г. Св. Спасојевић).

Кадопе(з) Шома Тома, стан. Митровице. (Дом, прот. 1790).

Камарак (Киријак, Јован, Димитрије) стан. Вел. Семиклуша, (Дом, протокол 1826).

Кантар Михаил, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Канара (Ђорђе), стан. Београда, из Влахоклицуре.

Капдеморт, (Кап де Морт, Капдеморт), стан. Новог Сада (1760), из Москопоља. (Дан од 6-10 јануара 1937, с. 5).

Капдеморт стан. Баје (1755). (Гл. Ист. др. V, 15—20).

Каплара Деметриос, (р. 1746) стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Капмар Спиридон, стан. Фелдвара 1806. (Rosa).

Капмари Георгије, стан. Новог Сада 1781. (Прот. испов. 1781).

Капмару, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Капра (Капрић), стан. Београда, пореклом из Клицуре. Изумрли. Сматрани су за Грке. (Г-ђа Ж. Антула).

Каприну Јован, стан. Вел. Кањиже 1773. (Богосл. гл. XVI, 121).

Капруш Атанасије, стан. Новог Сада 1781 г. (Прот. испов. 1781).

Кап(р)уш Димча, стан. Новог Сада 1781 г. (Прот. испов. 1781).

Кара Јани, стан. Пожуна, приложник цркве у Коморану. (Гл. 67,294).

Кара Јован, Пљаћа порез само за себе. Ожењен. Родом је из Кожана. Станује у Пенги. Отзивао је. Није познато којом се трговином бавио. (Токајска компанија 1762).

Каравелопулос Ђока (1822), грч. учитељ у Земуну. (Регистар).

Карајанко Коста, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Карајанковић Мишо (Misso), православне вере, стар 56 година, ожењен. Дошао је пре 40 година из Каапуга (Кожана?). Настанио се у Даљу, где има кућу и имање. Бави се трговином дувана и др. Високог је раста, мршав, дугуљастог лица, седе косе и бркова. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770 г. (1774 Д. 174).

Карамичо, трг. у Београду, родом су из Селице.

Караматов Антоније, православне вере, стар 30 година, родом из Катранице. Дошао је 1736 у Земун. Становао је једанаест година у Путинцима, а сада је у Руми, где има кућу. Бави се крчмаревњем и трговином. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 12 јула 1771. (1774 Д. 63).

Караматов Димитрије, православне вере, стар 34 године, родом из Катранице. Дошао је 1755 у Земун. Станује у Путинцима. Бави се трговином марве и давањем новаца на камату. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 5 маја 1771. (1774 Д. 63).

Карапацићи. Дошли су из Сачиста око 1820 и настанили су се у Смедереву. Славе Ђурђев-дан. Досељеник Ђорђе Карапацић био је бакалин. Ђорђе је дошао најпре сам, а после се вратио по жену и децу. Жена прво није хтела ићи, али је на крају пристала и пошла. (Г. Св. Спасојевић).

Карафони Никола, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Карачон Георгије, племић, удовац. Живи у Токају (земљанска жупанија). Не бави се никаквом трговином. (Токајска компанија 1762).

Караца (Николаћ). По занимању је био житарски трговац. Ова породица је изумрла. (Г. Св. Спасојевић).

Каснар (Панта), стан, Београда Дошао је из Епира, преко Трста у Београд. Панта је био ожењен Српкињом.

Кастри, стан, Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Катраничанин Јанча, стан, Земуна, родом из Бугарске. (Прот. умр. 1761).

Катраци Попа-Георгије Николај, стан, Ирига, р. из Селница из Македоније (р. 1734 † 1784). Натпис је прво на грчком а затим на црквено-словенском језику.

Кацан Анастас, трговац у Сурчину. (Шмид-Чубић, 1851).

Кацан (Gazan) Георгије, стан, Земуна, из Шатишта (1799). (Из бележака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Качаник. Пореклом су из Шатишта. Сви су се бавили трговином и прерадом кожа за папудије и сараче. Пре 90—100 година доселили су се они у варошицу Качаник, у Јужној Србији, где су за њихов посао били услови најбољи. Из Качаника вратили су се у Шатиште, али по имену варошице Качаник добили су надимак „Качаник“ који је сада претворен у породично име. Ово није поуздано. Мој прадед Ђорђе Качаник био је ожењен Гркињом и имао пет синова који су, пошто су се оженили у Шатишти, дошли у Србију. Сви су се оженили Гркињама и настанили су се у Крушевцу око 1820 год. Има неких чланова породице који нису у вези са овом крушевачком. Породица се преселила у Србију вероватно под турским притиском и у жељи за трговином. (Г. Милорад Качаник, проф.).

Келица Ставро, стан, из Трнавe, прил. цркве у Коморану. (Гл. 67,291).

Кефала Јован, стан, Коморана. Рађу је имао у Коморану. Бавио се трговином вина и српова из Немачке. (Токајска компанија 1762).

Кефала Константин друг и брат Јована Кефале, родом је из Турне. Станује у Коморану. Није се бавио никаквом трговином. (Токајска компанија 1762).

Кивала Стеван, стан, Новог Сада 1793 год.

Кики. У Београд се доселио прво Никола П. Кики. Рођен је у Клисурси 1807 године. 1832 основао је у Београду колонијалну радњу. Нарочито се бавио трговином пиринца а

касније трговином дувана. Дуван је лиферовао румунском и руском монопољу. У Одеси имао је фабрику цигарета која је под његовим именом постојала све до пред светски рат. Сматрао се за Цинцарина иако је био стално уз Грке. Нарочито је штитио и помагао сиромашне Клисурце када би дошли у Београд. То доказује велик број куметава. Прво је био ожењен Ђерком Дуке Пешике из Београда, а затим Ђерком Цинцарина Хаџи-Ђорђа Петровића, трговца из Бешенова у Срему. (Г. Гавра Кики).

Кики Д. Никола, рођен 1 августа 1841 у Клисурси а умро 1 фебруара 1918 у Београду. Оставио је све своје велико имање да се сазида болница под именом „Болница Николе и Евгеније Кики за сиромашне и пострадале трговце.“

Кипра, стан, Београда, пореклом из Негоша (Њауста). (Г. Бр. Нушић).

Кипро Коста, трг. шегрт из Турске (1821), стан, Земуна. (Регистар).

Кириловић Манојло, стан, Осека (17). (Дом, прот. 1764).

Кирић, стан, Мокрина (Г. В. Стајић).

Кирица (Николић) Коста, 45 год., стан, Земуна, из Костура (1775). (Из бележака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Кирјаков Атанасије, стан, Земуна, „Арнаут“ из Дељина (1771). (Из бележака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Кирјаковић. Старином су из Македоније. Наследили су се прво у Бачки Петровац а затим (после 1848) прешли у Врбац. Од старине су трговачка кућа. Славе св. Димитрија, Кирјаковића има и у Огулину. (Пок. Јов. Вучерић).

Киро Атанасије (и жена Ана), стан, Карловца (1809).

Киро Георг, мали трговац у Земуни (1782). (Регистар).

Кировић, стан, Сомбора, (Списак Г. Бранковића 1846).

Кировић Аргир, стан, Шапца, р. из Кожана. (Гл. Ист. др. IX, 258).

Кировић Георгије, стан, Суботице. (Дом, прот. 1780—90).

Кировић Димитрије, трг. у Пивницама. (Даница 1829).

Кировић (Јован и Марко), трг. у Столном Београду 1771. (Браство XXVI, 141—2).

Кировић Кирил, стан. Заграда, (Прот. кршт. 1788).
Кировић Никола, стан. Вараждина, (Доситеј, Дјела 1846, I).

Клидес Ђорђе, грч. учитељ у Земуну (1800), (Регистар).

Клидис, стан. Београда, пореклом из Кожана. Хаџи Никола К., члан исправничества (Забавник 1836), Браћа К. (Срб. нов. 1845, 24, 28).

Клисарић, Старином су, мисле, из Класуре. Дошао је прадед. Прво су дошли у Нерадин а затим у Карловце. Његов син Димитрије био је шегрт код Јање Станковића, Славе св. Петку. У сродству су са Јањинима и Спиртинима, (Г-ца Олга Клисарић).

Кода Димитрије, стан. Новог Сада 1806, (Rosa).

Козман Петар, стан. Заграда, (Прот. кршт. 1819).

Којачко (Кијаско) Хаџи-Михо (Мишо), стан. Земун, из Елбасана (1783). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Којшор Марија, стан. Чуруга, (Теофановић, Правосл. срп. парохија у Чуругу крајем 1900).

Којшору. У шездесетим годинама до средине осамдесетих XIX века (1860—87), била је у Пешти породица адвоката Константина Којшора. Имао је четири кћери. Друга, Евгенија, била је удата за старобечејског окружног проку Милана Костића, апс. студента Духовне академије у Кијеву. Најмлађа ћерка, Асонтина, девојка, умрла је 1902. Тако су изумрли Којшорови. У социјалном животу Којшорови су себе прибравали српском друштву у Пешти. (Д-р. А. Секулић).

Кошпору Насто, трг. зетиниом у Земуну (179), (Попис 1774—5).

Коспору Теодор, приложник цркве у Коморану 1756. (Гл. 67,289).

Кока. Ова се породица раније звала Коко. Прво је дошла у Вршац 1810 г. из Класуре. Ђорђев отац Димитрије рођен је био у Класури, одакле је донет као дете од две године. У Вршцу је растао, одао се трговини и живео до 1868 г. Због трговачких послова са Србијом преселио се с породицом и радњом у Панчево, где је добро радио и

дошао до лепог стања. Био је ожењен из цинцареке породице у Вршцу, која се данас изгубила. Од пресељења у Панчево Димитрије је почео славити св. Димитрија, а тако исто су славили и његови синови. Други чланови породице славили су друге дане. Оставио је иза себе два сина, које је школовао. Први, Ђорђе, учио је хемију и апотекарство, а други права и банкарство. Ђорђе, учећи хемију у Грацу и због додира са Србијанцима, напусти Аустрију и по свршеним студијама дође у Србију, постане професор у Шапцу, па ту и умре. Други син отишао је у Лици и тамо је постао директор неке банке и шеф једног великог индустријског предузећа. Ђорђе је имао још две сестре, обе удате у Панчеву, од којих га је једна надживела, али без потомства. Породица са овим презименом има у Вршцу, Волосу, Класури, Атини и Александрији. (Пок. Љ. Павловић).

Колоњас Риста. У ствари, Колоњас је надимак, али је давно усвојен као презиме. Риста је дошао из села Арциста код Јањине 1863 г. и настанио се у Пожаревцу. Поједини чланови породице бавили су се хлебарством, трговином, кафанском радњом, пчеларством и виноградарством. (Г. д-р. Н. Констаниновић).

Колоњас Хариш, Био је родом из епирског села Арцисте. По занимању био је хлеббар. Доселио се у Србију половином XIX века. За њим је дошао његов син, Риста, који је задржао очево презиме и управљавао очев занат, а доцније се бавио трговином. Сада има своју банку у Пожаревцу и спада у најбогатије људе. Раније је био турски а сада је грчки поданик. (Г. д-р. Н. Констаниновић).

Колофан Стефан, стан. Вел. Сежиклуша, (Попис 1846).

Конди Јован са друговима Димитријем Краковим и Јеремијом Николом, Плаћа порез за себе. Ожењен. Родом из Кожана. Има радњу у Токају. Бави се трговином разноврсне робе. (Токајска компанија 1762).

Конди Михаило, Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом је из Кожана у Турској. Има радњу у Бањи. Бави се трговином свега и свачега. (Токајска компанија 1762).

Кондили Теодор, стан. Новог Сада 1793 год.

Кондороси Михаило и другици: Станковић Мартин, Морели Георгије, Нађ Димитрије и Харин Павле. Плаћа порез за себе, Ожењен, Родом је из Кожана, Има радњу у Токају. Сва ова петорица баве се трговином робе из разних земаља, (Токајска компанија 1762).

Кондороси, раније су се звали Кондоруци. Доселили су се пре 200 године. Прво су се настанили у Туркве. За племиће су проглашени у Великом Варадину. Племетво су добили браћа Михаило и Никола. Михаило је примио унијатску веру и био владика у Великом Варадину. „Моја мајка, очева мати, такође је била Гркиња и звала се Паризи. Родила се у Јетри. Било их је пет сестара и све су се поудаваале за православне Грке у Великој и Малој Кужанији. Племићски грб је изгледао овако: Бео коњ на ливади пасе, околомачеви, пушке, оклопи и остало оружје. Добра мојих предака налазила су се у Бихарекој жупанији, а протезала су се до Сепешке. Све је то наведено у племићској дипломи.”

Из Туркве се један брат, Ђорђе, адвокат и посланик на мађарском сабору, доселио у Нови Сад на неколико година пре 1848, а друга два брата доселила су се нешто после 1848. Чланови породице са овим презименом налазили су се и у Сегедину. Славе по матери. Бавили су се трговином а касније се породица интелектуализирала (Г. Кондороси).

Констан Димитрије, стан. Земуна, родом из Кожана, (Прот. умр. 1772).

Константиновић (Тодор). Родом је из Метарева. Дошао је млад у Србију осамдесетих година и служио код кафеџија Грка. Доџије су дошла и његова браћа Димитрије (старији) и Јанаћко (млађи). Био је кафеџија у Пожаревцу и трговао је житом и свињама које је извозио у Шешту и Беч. Трговао је и са Турском: Скопље, Солун. Умро је 1900 г. (Г. д-р. Н. Констаниновић).

Констандинус Апостол. Плаћа порез за себе, Ожењен. Родом је из Ларисе. Има радњу у Токају, Бави се трговином разноврсне робе. (Токајска компанија 1792).

Константин Теодор, стан. Н. Сада. На гробу се налазио грчки натпис. Умро је 1844 год. (Именик покојника пренесених из светојовановске порте на Успенско гробље 1921).

Константин, трговац вином, доселио се 1731 из Часоде (Csasoda) у Грчкој. Станује у својим дућанима. (Темишвар 1739).

Константин Атанасије, стан. Земуна, из Битоља (1776). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремича).

Константин Павле. Плаћа порез за себе. Неожењен. Родом из Костура. Ради у Бесермењу. (Токајска компанија 1762).

Константин Радул, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Константиновић Георгије, 26 год., стан. Земуна из Клансуре (1775). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремича).

Константиновић Димитрије. Имао је надимак „Лимуи” зато што је увек носио у џепу лимун и препоручивао га пријатељима и муштеријама као лек од мамурлува после пића. Пореклом је био Грк из Селице. Дошао је у Смедерево око 1860. У Грчкој још има породица с овим презименом. Кад је добио првог сина почео је славити Митровдан, који је, пре тога, славио као имендан. Један син му је умро у својој осмој години а други је погинуо у последњем рату и тако је породица по мушкој линији изумрла. Димитрије је дошао с кузом као дечко од седам година. Био је код њега келнер а затим ортак. Најзад је држао кафеџију сам и као кафеџија и умро. Син му је прихватио очев занат. Димитрије је знао грчки, али деца не знају, јер му жена, Српкиња, није хтела учити грчки. Димитрије је умро 1906. (Г. Св. Спасојевић).

Константиновић Димитрије. Надимак је имао „Митуља”. Био је пореклом Грк из Сачиста. Дошао је око 1850 и настанио се у Београду. По занату био је обућарски момак код једног Грка коме се допао, те га је овај слао у Беч за робу и дао му своју кћер. 1860 дошао је у Смедерево већ ожењен и отворио обућарску радњу коју је мало држао а почео трговати житом и дрвима и најзад је постао пензионер. Од свог доласка у Смедерево почео је славити свој имендан Митровдан као крсно име по српским обичајима. Сви чланови породице имали су исту славу. У родбинској вези је био са Димитријевићима у Крагујевцу. У Сачисту остао је Димитријевићев брат, који је тамо и умро. Димитрије је умро 1905.

Константиновић Димитрије. Димитрије је родом из Кожана из породице Костаћи из Хлерина и Кожана. По занату је био ткач. Дошао је на позив свог тетка Василија Анастасијевића, такође ткача, родом из Кожане, да ради код њега, а после за себе. Са очевом дозволом и оженивши се својом познаницом из грчке породице у истом месту дође са младом у Шабац и заснује кућу и породицу. Уз тетка Василија радио је дуго ткачки занат, а после Василијеве смрти почео је радити самостално, али је поернуо и одао се механиској радњи у којој није имао среће. Умро је 1926 г. у Шапцу, где је проживео пуних 46 година. (Дошао је 1886 г.). Његова жена и данас жива, говори грчки, а српским се рђаво служи. Надимак му је био — Грк. Славио је своје име св. Димитрија. Син му је обућар и добар је занатлија. (Пок. Љ. Павловић).

Константиновић Ђорђе. Пореклом је Грк из села Атрафа. Дошао је у Смедерево 1851. (Г. Св. Спасојевић).

Константиновић Јанађије. Од многих старих Смедеревца слушао сам да је Јанађије био пореклом Грк и имао је надимак „Жандар”. (Г. Св. Спасојевић).

Константиновић (Јања). Раније се ова породица звала Бабило. Крштено име оснивачу породице било је Јоханис или је обично зван Јанађ или Јања. Породица је дошла из Кожана 1854 г. и настанила се у Шапцу. Она је у сродству са Гучом (Ђорђе-Јоргом) Бабилом, шабачким трговцем. У Шапцу су биле још три сродне породице са овом. Свака слави свој имендан. Славе св. Јована (7/1) имендан Јањин од 1868 г. када се овај оженио. Јањин сродник Гуча, славио је св. Ђорђа, а други сродник св. Николу. Јања је био механиџија. У кући је говорио цинцарски, а на улици српски и грчки. Јањини синови изгинули су у рату, а кћери су удате у разне српске трговачке куће у Шапцу.

Јања је оставио у Кожанима рођеног брата. За време светског рата отишла су два Јањина зета са солунског фронта у Кожане и тамо нашли његову сестру и три синовца; живе у задрузи, раде земљу и у Кожанима држе дућан. Сва тројица су била у гурбетлуку по Африци и Америци. Говоре грчки, цинцарски, енглески, турски, арапски, румунски (ова четири језика појединачно). Имају своје деце по трговини и

школама у Румунији. Деца су се определила за румунску оријентацију. (Пок. Љ. Павловић).

Константиновић (Наум). Ова се породица раније звала Атанас (Атанасијевић). Дошла је 1844 г. из Охрида и настанила се у Крагујевцу, а затим у Београду, где је остала до 1850 год. Те године прешла је у Шабац где се стално настанила. Породице са овим презименом налазе се још у Крагујевцу, Београду, Охриду, Атини, Смирни, Софији, Лариси и Солуну. Од ове породице Наум слави св. Николу а његов брат у Крагујевцу св. Атанасија. Наум је почео славити од отварања самосталне радње по доласку у Шабац. Многи чланови ове породице не славе, а они који славе имају разне славе.

Наум је члан једне велике грчко-цинцарске породице, на 100 година пре његова напуштања Охрида, насељене у Охриду међу Србима и Бугарима. Она је говорила у радњи и чаршiji грчки, у кући цинцарски, а увек је понеки од њих знао и турски. Сам Наум је говорио сва три језика, али је знао и нашки (који је по потреби звао „српски”, „бугарски” и „македонски”) и њиме се служио у махали. Још као дете је научно говорити нашки.

Стари Наумови су научили на Охрид и брао су се множили. У његовом детињству његова је породица била најјача у православној махали. Женили су се и удавали у махали и ретко имали везе с другим паланкама. Живот им је увек био једнолик: сваки је учио занат, радио га, а уз то живео и од земљорадње и трговине. Поради трговине отискивали су се у Грчку, Малу Азију, Бугарску, Србију и даље на север, или у Румунију. Куд год су отишли губили су се а губили су и везу са својима. Није чудо да им синови стога не знају ништа даље од живота својих родитеља.

Наум је још у Охриду изучио терзиски занат и као добар терзиски радник решио се да се жени. Отац и мати оженили су га тако да он није ни знао девојку коју узима, ни ти девојка момка за кога полази. Наум је причао да се венчао у помрчини, у поноћ, на тавану и ту се провела свадба. Тек сутрадан га је отац привео жени, благословио и упутно старијем сину у Крагујевац, који је у то доба био апотекарски приправник. С младом женом, занатом, очевим и мајчиним

благословом, оставио је Наум Охрид, који ни он, ни жена, ни његова деца нису никад више видели. У Крагујевац је дошао 1844 год. видео се с братом, ушао у велику цинцарску колонију и у њој се задржао. Брат му је отишао у Румунију, свршио апотекарски курс, постао апотекар, ушао у нашу војску и понова дошао у Крагујевац, па тамо и завршио.

По одласку братовљевом у Румунију Наум се крене у Београд, где по савету искусних терзија буде упућен на посао у Шабац, у који је дошао тек 1850 год. За то време имао је једно дете. У Шапцу је око 1854 год. основао самосталну терзијску радњу, коју је водио с особитим успехом. Наум је био необично вредан човек, те је вредношћом и особитим знањем заната свој занат високо подигао и многе младике обучио. Код њега не само он, него и његова жена и сва деца морала су шити, везати и радити. Терке су му биле увек ценење, те су се млади трговци и занатлије јагмиле око њих. И данас му је син у радњи и ради под његовим пуним именом и презименом. Пред смрт 1911 г. решно се Наум да обиђе своју породицу. Био је код сестре у Београду, код брата у Крагујевцу; све са женом. Дошао је у Софију браћи и снахама, ту се разболео, умро, па је ту и сахрањен. (Пок. Љ. Павловић).

Константиновић Ставра, бакалин у Земуну (129). (Повис 1774/5).

Константиновић (Хариш, трговац). Раније се ова породица звала Харисијадес. Дошла је из Сијатисте 1830 и настанила се у Шапцу. Хариш је умро у Шапцу 1908 г. у дубокој старости и потпуно свестан да је Грк и свога високог положаја према Србима. Иако се оженио из Шапца, опет је у чаршији радо говорио грчки, писао писма грчким језиком и радио с Грцима и Јерменима. Увек је говорио и ценио себе Грка, да је нешто више од Срба, Немаца и Мађара. Бавио се трговином, јелинском политиком, и зато је главни део свога имања завештао своме месту рођења, али није заборавио ни Шабац, своје друго место живљења, те је и њему нешто оставио. После себе није оставио потомства. Није славно. (Пок. Љ. Павловић).

Константиновић-Галијаш, стан, Смедерева, Радили су с лађама и били врло богати. Било их је три брата: Коста, Танасије и Ђока. Ђока Галијаш био је веома побожан, ишао у Свету Гору и увек је носио крет испод прелука. Стално је ишао у цркву и врло често на гробље. Целог века се женио, управо чинио аконтацију од мираза. (Г. М. С. Јовановић).

Константини Николај. На надгробном споменику у порти цркве у Осијеку стоји: Зде почивајет, рожден в градје Верији македонскија. Поживел љет 77. Престави сја зде 12 јануарија 1848. Изнад овога натписа налази се натпис на грчком језику.

Константину Трива, стан, Бел. Семиклуша (р. 1757). (Прот. испов. 1802).

Корици Симеон, стан. Бел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Корка Јован, трговац и велепоседник у Новој Градишци. Родио се 1842 а умро 1900. Његова жена била је Анђа рођена Антоновић, Славио св. Николу. Има их у Загребу.

Кортополић (Кордопољ) Коста, стан, Земун, из Верије (1784). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Коста, стан, Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Коста Дима, православне вере, стар 21 годину. Родом је из Држила (Дерсимо). Дошао је 1771 у Земун. Живи у Новој Руми где служи крчмару. Пошто није извео жену није постао аустријски поданик. Добио је рок од 6 месеци. (1774 D. 63).

Коста Димно, стан, Земун, из Турнаве (1774). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Костин Михаило и Тодор, станују код Бекства у Египат. Трују немачком и турском робом. Доселили су се пре десет година из Москопоља. (Теминшвар 1739).

Костин Хаџи-Јања, стан, Беле Цркве. На надгробној плочи забележено је да је од Шатиста и да је умро 1780.

Костић, Одувек су се звали Костићи. Зову их „Звездани” од 1840, а зову их тако по фирми. Дошли су крајем 18 века из Блага. Најпре су се настанили у Шапцу а

затим у Митровици. Доселио се прво Лука Костић са својим синовцем Николом, Ничом. Од Луке Костића су „Лалини“ од којих је жив само Степа Костић, апотекар у Алексици. Од Николе Костића, који је трговао земаљским производима а био и мењач, било је више синова, који су померли млади. Преживео га је само син Ђорђе који је имао радњу код Звезде 1840. Како је трговао са храном то је материјално пострадао нарочито 1848. Ипак је успео да се одржи док му нису дорасли синови Јован и Никола. Напоследку су ипак морали престати са трговином. Никола је отишао у Београд, где је ступио најпре у банкарску, па после у државну службу, те је умро као виши чиновник Управе Монопола. Јован је основао малу радњу код „Плаве звезде“ 1859. Оженио се Аном Савић из Митровице, те је радом и штедњом стекао лепо имање, леп глас и уважење. Сви Костићи учествовали су у јавним радовима, бивали тутори црквени, судски председници, председници црквених општина, чланови јупаниских скупштина и помагали сваки српски покрет. У породици се чува старинска икона из дрвету, донета из Македоније, са славенским натписима. Остало је у сећању казивање старих да су у Македонији остале још две куће Костића, од којих је једна била поповска. (Г. Милсава Ј. Костић).

Костић Алекса и Панајот, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Костић Анастас (са шест душа) 1873, становао у Карловцу. (Грбић, Карлов, владичанство I, 146).

Костић Атанасије, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Костић Георгије, стан. Земуна, из Битоља (1792). (Из бележика г. д-р. Р. Јеремића).

Костић Ђорђе. Пореклом био је Цинцарин, а по занату кафиџија. Био је једно време општински кмет у Смедереву. Породица је изумрла. (Г. Св. Спасојевић).

Костић Ђорђе. Пореклом је Грк, а по занату је мумџија и бакалин. Једно време био је општински кмет. Умро је у Смедереву око 1896. Деце није оставио. (Г. Св. Спасојевић).

Костић Јован 1783 (са шест душа), стан. Карловца. (Грбић, Карлов, владичанство I, 146).

Костић Јанко, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Костић Константи, добротвор грчке школе у Н. Саду. (Гл. Ист. др. IX, 267).

Костић Матеја. Родом је био из епирског села Папина. Сini му се такође презивао Костић. Матеја је био трговац и давао је новац под интерес. Сада је рентијер. Доселио се половином XIX века. Примио је српско поданство. (Г. д-р. Н. Констандиновић).

Костић (Kosztá alias Kosztich) Михаило, православне вере, стар 20 година, родом је из Клаисуре, где има жену и оца. Већ четрнаест година живи у Гргурицима где се настаннио. Трује. Кад изведе жену постаће аустријски поданик. (1774 D. 6).

Костић Наун, православне вере, стар 20 година, нежењен. Дошао је из Москопоља 1770. Настанио се у Вировитици и служи код Андрије Мандровића, трговца. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770. Ниског је раста, црне косе и црних обрва. (1774 D. 174).

Костић Никола. Био је родом из Водена. Дошао је пре Ристе Дојчиновића у Београд, где је радио абаџиски занат. Био је млађи од Ристе и дошао је доста млад у Ваљево, где је купио кућу и радњу и продужио занат. Годинама је био старешина абаџиског еснафа и добио отуд надимак „Старешина“. Ни у чаршiji ни у занату није постигао много. Живео је дуго и оставио потомство. Славио је еснафску славу. У Ваљево је дошао крајем шездесетих година. Говорио је цинцарски и грчки и држао се овог друштва. (Пок. Љ. Павловић).

Костић Никола, стан. Загреба. (Прот. кршт. 1788).

Костић Тодор, православне вере, стар 50 година, родом је из Блага. Дошао је 1766 у Земун. Станује са женом у Руми, где има кућу. Бави се трговином свиле и појаса. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 18 маја 1771. (1774 D. 63).

Костић. За Костиће сам нашао у домовници Манђелоса да су се почетком прошлог века називали Костурлије а тек после Костићи. Славили су Ђурђев дан. (Г. прота Лаза Ранковић).

Костовић Димитрије, трговац у Столном Београду. (Исајловић, Ист. трговине 1816).

Костовић Јован, стан. Пеште, приложник коморанске цркве. (Гл. 67,284).

Костојић, стан. Мокрина. (Г. Васа Стајић).

Костовић Тодор, православне вере, стар 30 година, родом из Москопоља. Дошао је пре девет година у Земун. Наставио се у Тењу где има кућу и имања. Бави се трговином. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770. Малог је раста, косе и бркова плавих, дугуљастог лица, обријаног изнад чела. Жenu извео пре четири године из Турске. (1774 Д. 174).

Кота, стан. Новог Бечеја.

Котула (Кутула) Никола, трговац, родом из Ларисе (Забавник 1833). (Лазаревић, Племенита и силна зубав 1831). 1848 добио је дозволу од владе да подигне фабрику свећа и сапуна. По мишљењу г. Нушића дошли су у Београд 1822.

Коцетов Михаило, Коце је био родом из Сијатисте и рођак механиџи Ламбри из Шапца. Дошао је у Параћин где је и умро. Негов син Михаило био је у Параћину ткач, млад и нежењен. Ишао је у Пешту и Праг и тамо се усавршио у својој струци научивши модеран ткачки занат. На том усавршавању остале до својих 28 година а затим 1862 г. на позив свога ујака Ламбре дође у Шабац донесе собом ткачки алат и прибор и отвори радњу на главној пијаци. Михаило је учинио читав преокрет у изради нових разбоја и ткања и брзо се обогатио. Умро је у Шапцу, где није дуго живео. Порода није имао. Славио је Константина и Јелену. (Пок. Љ. Павловић).

Коча Маноил, стан. Осека (158). (Дом, прот. 1775—96).

Коџас Јован-Банко. Раније презиме било је Гуџаја. Родом су Цинцари из Магарева. Дошли су у Смедереву око 1880. Породица с њим презименом има у Витољу и Атини.

Банков брат Константин отишао је као млад у Смирну и тамо стекао имање. Био је мануфактуриста-гросиста. Због Кемал-пашиних прогона напустио је Смирну 1932 и сад живи у Атини као рентијер. Славу не славе али су славили св. Јована као имендан док је Банко био жив. Славили су без жита и свеће. Синови су сад и то изоставили. Банко је дошао као млад човек. Био је житарски сензал, печар, житарски трговац, мењач, најзад је подигао велики парни млин 1893. Јаво се обогатио. Један му син, Андреја, држи сада извозничку радњу у Београду. Други има ортачки млин у Пожаревцу, подигнут после рата под фирмом Коџас и Ленхард. Трећи је остао запослен у млину у Смедереву. Банкова жена је Гркиња из Смирне. Српски говори врло рђаво. Банкови синови врло мало знају цинцарски, а у кући поред мајке служе се грчким. Школовали се неко време по грчким школама у Солуну и Смирни. (Г. Св. Спасојевић).

Краков Деметрије. Ради у заједници са Јованом Конди и Јеремијом Николом. Плаћа порез за себе. Ожењен. Родом је из Србије (Серфиде). Има радњу у Токају. Бави се трговином разноврсне робе. (Токајска компанија 1762).

Кристоф, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Критић, трг. у Београду, пореклом из Клисуре.

Кривовац. Раније се породица звала Крита. Мисле да су дошли са Крита у Клисуру год. 1769 приликом неуспеле руске флотске експедиције на Криту под Алексејем Орловим. Дошла су три нежењена брата са малом сестром. Родитељи су им у прадомовини од Турака убијени. Мала сестра удата је касније у породицу Дера. Два старија брата су претци друге лозе Кривоцаца у Руми, која је у мушкој лози изумрла. Живе још две удовице и две кћери. Трећи брат Михаило (умро 1829 г. и сахрањен у Руми) био је прадед Јове Кривоцаца. Бавио се испрва гајљењем коња и житарском трговином, а год. 1812 отворио је шпецерајску и гвожђарску трговину, највећу у Срему, која је постојала све до 1895 г. под фирмом „Михаило Кривовац и синови“. Ожењен је први пут био са Мартом, родивши једног сина који је нежењен умро. Друга му је жена Босиљка из Бољеваца са којом је имао више деце, од којих је једна кћи удата у породицу Зега.

Од синова само је Јован основао породицу, оженивши се Јеленом из породице Добровић, онда у Кањизи сада у Дарувару. То су дед и мајка Јове Кривога. Дед Јова водио је трговину и сазидао садашњу породичну кућу у Руми, накупувао земље у Павловцима и Руми, те био први начелник у Руми. Отац Јове Михаило, живео је у имовинској заједници са братом Василијем. Михаило је свршио трговачку школу у Загребу код професора Киндла, а затим био практикант у највећој будимској гвођђарској трговини „Хајрих Синови“. Код куће је преузео трговину. Јовин стриц Василије, свршио је трговачку школу у Бечу, неко време је практиковао у банкарској радњи *Сина* у Бечу. Дошавши кући водио је економију, пошто су г. 1871 купили преко 200 јутара земље у селу Јаргу.

Михаило је имао три кћери и три сина. Најстарији син Јован свршио је високу економску школу у Бечу, преузео посед и после рата живи у Срем, Митровици. (Г. Ј. Кривога).

Крузовић (Kružović) Теодор, Трговац животним намирницама. Доселио се 1729 из Москопоља. Станује на Главној стражи. Има их две душе. (Темишвар 1739).

Казанџија Миха, православне вере, стар 50 година, оженив. Родом је из Москопоља. Дошао је пре 38 година у Земун. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу и имања. Бави се казанџинским занатом. Ниског је раста, црна лица косе и бркова. Изјаснио се за аустријско поданство и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Кузмановић, стан. Смедерева. Поклонили су плац за велику цркву. Славе св. Димитрија. Кажу да су дошли из Солуна. (Г. М. С. Јовановић).

Куишор Константин, (жена Јелена, Димитрије, Теодор, Јекатерина, Јелисавста) (664), стан. Вршца. (Дом, прот. 1796).

Кука Константин, стан. Будима 1806. (Rosa).

Куковић. Неки Куковић био је последњи који је у Броду говорио цинцарски. (Г. О. Поповић).

Кукулидес (Димитрије, Јанаћко и Михајло). Последња двојица су рођена браћа, а први им је брат од стрица. Сви су рођени у Шатисти. Доселили су се у Пожаревац седамде-

сетих или осамдесетих година прошлог века. По занимању били су бакали. Димитрије је био богат, али је доцније настрадао. Умро је после рата. Јанаћко живи и сад у Пожаревацу. Једна му је ћерка удата за Димитрија Секеларидеса, трговца у Кнез Михајловој улици у Београду, чији је отац, Тома, такође из Шатисте, живео осамдесетих година прошлог века у Пожаревацу. Михајло је пре балканског рата прешао у Београд и држао је са Секеларидесом радњу у Кнез Михајловој улици. Сада је у Солуну. Сви су били турски а доцније су постали грчки поданици. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Кулуџија Дима, стан. Сомбора. (Прот. кршт. 1778).

Кулуџија Наста, стан. Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Кулуџић, стан. Слав. Брода, пореклом из Македоније.

Кумануди(с) су Грци. По причању г-це Милеве Кумануди њен прадед и уједно први познати родоначалник садашње београдске породице, звао се Димитрије, али није сигурно. Дед се звао Атанасије а стара-мајка Деспина, рођена Карамузи. Атанасије је дошао заједно са својим оцем. Рођен је био 1812. Од 12 г. ушао је у радњу код Терзибашића, али му се није допао терзански занат. У Србију су дошли из Једрена 1829. Старином су пореклом из Трапезунта. У Србију је дошао дед Атанасије са женом и децом. Бавио се трговином; имањан није био. Имао је сина Јована, затим Стевана, професора класичне филологије у Атини, и Косту. Јован се оженио Хризантом Зинзифа, (њена мајка била је сестра директора ђумрука Гуте), родом из Битоља. Са њом је имао дванаест деце, од којих је одрасло четворо: Андрија, Димитрије, Милева и Катарина. Брат Анастасијев Ђорђе имао је синове: Димитрија, Атанасија, Куманудија (у овом случају то је име а не презиме), Александра и Ђорђа. Андрија, отац Госпођице, био је у своје време врло угледна личност „правитељствујушчи банкијер“ (Гласник 3,247). Оженио се 1837 и те године отселио у Видин, где се бавио трговином. Његова је била кафана Грчка краљица, ранији Деспотов хан, и кућа на углу улица Краља Петра и Кнез Михаила, једна од најлепших у то доба у Београду. Данас је власништво

Г-ђице Милене Кумануди, Славе имендан, Држали су завет на св. Варвару и св. Харалимпија, јер су породицу, док су живели у Дринопољу, сачували од куге.

Куча Никола, стан, у Керу, (Гл. Ист. др. IX, 178).

Лазар Јован, стан, Земуна, из Класуре (1822). (Из бележака г. д-р. Р. Јермића).

Лазар Тодор, стан, Земуна, из Москопоља (1802). (Из бележака г. д-р. Р. Јермића).

Лазаревић, стан, Крагујевца, пореклом из Кожана. (Г. д-р. Јов. Томић, проф. Универз.).

Лазаревић (Дунда), трг. у Београду.

Лазаревић (Фунда), стан, Београда, пореклом из Москопоља. (Г. А. Христовуло).

Лазаревић Јован, У цркви у Манђелосу с леве стране испод солџе налази се велика мраморна плоча, под којом почива Јован Лазаревић, који је умро 17 априла 1799 и супруга Марија која је умрла 1793. На плочи стоји записано да је био главни фундатор светога храма. У матичној књизи од 1799 забележено је да је дао за градњу цркве 2000 фор. у сребру. Предање га зна под именом Грк Јанка, а кућа му је била садашњи парохиски дом. (Г. Лазар Ранковић, прота).

Лазаревић Лука, стан, Земуна, родом из Грчке. (Прот. умр. 1772).

Лазаревић Г. Павле, стан, Темшвара 1806. (Rosa).

Лазаревић Петар, стан, Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Лазаридес, трг. у Београду, пореклом из Селце.

Лазаридес, стан, Позаревца, (Пурковић 40—41).

Лазару браћа, стан, Беча 1806. (Rosa).

Лазару Наум, стан, Пеште 1806. (Rosa).

Лазин Никола, православне вере, стар 25 година, нежењен. Родом је из Шатишта, Прешао је пре осам година код Панчева. Настанио се у Алмашу. Нема ни иметка ни занимања. Ниског али снажног раста, црних очију.

косе и бркова, црног округластог лица, обријане главе. Изјаснио се за аустриског поданика и примио заклетву 11/VII 1772. (1774 D 174).

Лазо Димитрије, стан, Беча 1806. (Rosa).

Ламбрин. Породица је дошла из Ниша при крају XVII столећа. Дошла су три брата од којих се један настанио у Београду, други брат Живко у Панчево а трећи Крста у Велики Бечкерек. Од Жике воде порекло поседници механе „Код патке“. Они су, пре 50—60 година, своје породично име променули у Димитријевић. Од Крсте воде порекло сви чланови фамилије који живе у Великом Бечкереку, Панчеву, Земуну. Крста је био по занимању баптован. Имао је два сина, Николу и Матеју, који су до 1882 г. били први баптовани у Великом Бечкереку. Из времена њиховог доласка из домовине сачуван је у породици самар са коња који је тек пре неколико година уништен, а палица дреновача са којом су побегли налази се још код Душана Ламбринина управитеља основне школе у пензији, Сви славе св. Николу, коју су славу примили од прадеде Крсте. (Г. Душан Ламбрин).

Ламбровићи. Њих је било три брата: Панаот, с радњом у Стошића дућану; Никола, на левој страни Колубаре, где је данас радња Живка Васиљевића, воскара; и Ламбра у граду до радње Радивоја Јањића. Сва три брата радили су ортачки и на велико, и својим салуном снабдевали све суседне варошице, а имали и филијале у Београду. Нихова радионица и велика мумџинска радња била је у почетку на десној страни Колубаре, у дућану поп Косте Стојишића. У Ваљево су дошли као прави Циганари, говорили грчки, а издавали су се за Битољце. Пореклом су били из Класуре, где имају родбине. У Ваљево су дошли 1865 као зрели људи и занатлије. Своју су децу доводили из Класуре, куда су одлазили наименце. Понекад доводили би собом и своје жене, па онет их натраг враћали. Нити су славили нити су ишли по славама. Кад се појавио страни салун и „миликерц“ свеће повукли су се из Ваљева и отишли у Београд. (Пок. Љ. Павловић).

Ламбровић Димитрије. Раније се ова породица звала Ламброс а надимак је имала Ламбра или Ламбре. Дошао је из Сијатиста у Грчкој. Ламбра је дошао 1837 г., Ђорђе 1839, Димитрије 1842 и Никола 1844. Од уласка у чаршију — шесетих година — сви су почели славити, али су славили сваки свој имендан: Ламбра је славио св. Саву, остали св. Ђорђа, св. Димитрија и св. Николу. Били су по занимању: један трговац, други обућар, затим механиџија и бакалин. Први је дошао у Србију Ламбра и стално се населио у Смедереву. По занимању је био механиџија а узред и трговац. Ђорђе (Ђорџа) био је кондуриџа. Он је дошао прво у Параћин, затим се преселио у Градиште, Пожаревац и најзад у Смедереву, где се бавио својим занатом. За њега је дошао у Србију Димитрије и настанио се прво у Паланци (Смедеревској), затим у Пожаревцу, Кладову а најпосле у Смедереву. Најмлађи брат Никола дошао је у Параћин, где је правио послastiце, а затим је отворио бакалницу и није више мењао радњу. Сви су долазали као зрели људи, обучени послу и ожењени женама у Сијатисту. Породице су доводили доцније. (Пок. Љ. Павловић).

Ламбровић Коста. Био је далеки сродник по мајци Ристи Дојчиновићу. Родом је био из Клеуре а по занату папудиџа. Њега је нашао Риста у Београду код својих сродника, довео га у Ваљево и, у свом дућану, 1868 отворио му радњу. Коста је био сиромаш човек, радио је добро занат, оженио се из Ваљева и био је близак сродник музџијама Ламбровићима. (Пок. Љ. Павловић).

Ласкар, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Ласкар Јован, стан. Техничвара, (Монографија 1853).

Ласло Јован, трећи друг Томе и Јована Деметра, (Токвајска компанија 1762).

Лифос (р. 1780), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Лацковић, стан. Слав. Брода. Одакле су старином, није познато. Последњи изданац ове породице Јоца Лацковић оставио је врло велики иметак, око 3—4 милиона ди-

нара, највећим делом на привреду и просвету. Славили су св. Николу. Породица је била одувек трговачка. (Г. О. Поповић).

Лацковић Јанко стан. Земуна, (448) (Попис 1774/5).

Лацковић Лацко, православне вере, стар 47 година, ожењен, родом из Москопоља. Дошао је пре 20 година у Земун. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу и имање. Средњег је раста, плаве косе и бркова али већ просед. Бави се на велико трговином суква. Изјаснио се за аустриског поданика и примио заклетву 1770. (1774 D 174).

Лацковић Тома, стан. Копривнице. (Богосл. гласн. XVI).

Лека Дима, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Лека Јован, нежењен, Плаћа порез за себе. Родом из Турне у Турској. Има радњу у Каби у Сатмарској жупанији. Бави се трговином сваковрне робе.

Леко, стан. Београда. Пореклом су из Клеуре. Прадед се звао Марко, дед Тома а отац Марко. Од старине су трговачка кућа. Деда је знао цинџарски. Славе св. Тому. Један члан породице био у Белој Цркви. (Г. др. Александар Леко, проф. Универзитета).

Леко Симо (1794) трговац; брат Димитар (1797), трговац; и остала браћа трговци; стан. Земуна. (Регистар).

Леонтин Георгије, православне вере, стар 28 година, родом из Катранице. Дошао је пре 17 година у Земун. Настанио се у Осијеку (Доњи град). Тргује. Довео га је неки Стојан. Неожењен је, ниског али снажног раста, округластог лица, црних очију, косе и бркова. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 D. 174).

Леонтис Емануел, стан. Вел. Семиклуша. (Дом. прот. 1826).

Лепора, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Лепоричић Н. Зиса, стан. Беча 1806. (Rosa).

Лепура Александар, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Лера, стан. Чакова (Г. Ђ. Терзић, парох).

Лера Георгије, становник Вршаца (515). (Дом. прот. 1796).

Лета Мартинус, Ожењен, Плаћа порез за себе. Родом је из Мелника, Живи у Токају. Нема никаквог иметка. (Токајска компанија 1762).

Лефтер Михајло, стан. Сегедина (1815). (Приложници).

Лигда Коста 1783, са три душе, становао у Карловцу. (Грбић, Карлов, владичанство I, 146).

Лилан Евимије, стан. Вел. Семиклауша. (Попис 1877).

Лиланче Тома, Имао је дућане преко пута среза, у Смедереву. Потомства није оставио. (Г. Св. Спасојевић).

Лиса, стан. Пеште 1774. (Политика од 28 јуна 1927).

Логофет Настас, стан. Београда. (Страњавић, Вучићева буна 73).

Логофет Никола, стан. Темнишвара. (Монографија 1853).

Лонгач Миша, стан. Вел. Семиклауша. (Попис 1846).

Лота 1775—1797), стан. Баје. (Гл. Ист. др. V, 15—20).

Луца Андреј, Василије и Алекс. стан. Помаза. (Книге — Павловић 1831).

Луца Лазар и Алекса, стан. Ерда 1771. (Браство XXVI, 141—2).

Љонда Емил Кеснофонт, стан. Вел. Семиклауша. (Попис 1846).

Љота Теохариј, стан. Земуна; р. из Грције. (Прот. умрл. 1767).

Љотић, стан. Смедерева, пореклом из Блага.

Љотић Димитрије, стан. Сегедина. (Забавник 1815).

Љотић Тодор, стан. Земуна, из Блага (1792). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Љочић. Како се ова породица раније звала не зна се. Надимак је имала Љоти, по шабачки Љочићи. Љочићи су дошли у Србију око 1820 год. из Голеша у Македонији. Прво су се настанили у Јагодина или неком другом месту а после, уз Цинцар-Марка, прешли у Шабач.

Љочићи су имали два колена у Шапцу. Последње је колело Др. Драга Љочић. С њом су се истражили Љочићи у Шапцу, који су били права голешка породица. Дуго нису славила, а што су у последње доба славили — не зна се. Љочићи су све имање отуђили, бавили су се трговином и механском радњом. (Пок. Љ. Павловић).

Мавроди Нуша, православне вере, стар 43 године, родом из Шанецта(?) Прешао је пре 31 годину преко Земуна. Настанио се са породицом у Осијску (Доњи град) где има зидану кућу. Бави се трговином свиња. Ожењен је, малог раста, дугуљастог лица, седе косе и бркова. Изјаснио се за аустриског поданика и прикио заклетву 1770. (1774 D. 174).

Маврудис. Не зна се одакле су. Прво су били у Београду затим су, око 1800, прешли у Земун. Из Земуна је отишао један члан породице, Јоја, у Хомилицу где се бавио абадиским занатом. Имао је два сина и три кћери. Један син је отишао у Брестовац а други у Долово. По мушкој линији су изумрли. Славили су св. Димитрија. (Г. д-р. М. Пурковић).

Мано Димитрије, стан. Земуна, из Катранице (1767). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Мандрела Сигисмунд, Ожењен, Плаћа порез за себе. Родом је из Кожана у Турској. Има радњу у Таљи, у земљинској жупанији. Бави се трговином разне робе. (Токајска компанија 1762).

Мандрино, стан. Панчева, пореклом из Класуре.

Мандровић Атанас, стан. Н. Градинске, умро 1790 у 36 година.

Мандукић. Један предак, чије се име не зна, био је прво у Крушевцу, а затим је дошао у Вршац. Његов син Танасије знао је и грчки. Син овога, Исак, живео је 107 година, Исаков син звао се Светозар, а Светозаров Коста. Славе св. Николу. Породица се одувек бавила трговином и индустријом. (Г. К. Мандукић).

Мано-Зиси. Првобитно звани су се Мано. Једни су потицали из Москопоља а други потицу из Класуре. У

породици се говорило грчки и цинцарски. Још отац је знао грчки и цинцарски. Дед је био трговац у Битољу. Одатас је отишао у Цариград где је умро. Један део породице живео је у Панчеву. Породица са презименом Мано налази се још у Пешти, Швајцарској и Румунији. Славе св. Николу. У родбинској вези су са породицама Боди, Мандрино, Спартале и са неким породицама Котне и Котос у Солуну. (Г. Ђорђе Мано-Зиси).

Мано Непо Христоф, стан. Земуна, из Македоније (1799). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Маноил, стан. Земуна, из Катранице. (Прот. умр. 1765).

Манојли, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Маноил Анастас, у Н. Саду 1782. (Гласник Ист. др. у Н. Саду IX, 189).

Манојло Грк. Умро је давно, једва га памте стари људи. У последње време живео је као рентијер. Имао је једну кћер удату за Косту Штерића, Синова није имао. Живео је у Смедереву. (Г. Св. Спасојевић).

Манојловић Авксентије, свештеник у Вел. Кањизи (1780). (Бог. гласн. XVI, 119).

Манојловић Жмерна (Смерна, Смирна), стан. Н. Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 268, 276).

Манојловић Тоља, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Манојловић Христо, стан. Земуна 1773. (Богосл. гласник XVI, 121).

Манојловић-Калијан. Раније се породица звала: породица Арсена Хаџи Емануиловића, трговца, а његов син почео да се зове: Јован Манојловић, са надимком Калијан. Био је трговац. Породица је дошла из Сеније а застанила се прво у Вршцу а затим у Суботици. Сви чланови породице имају заједничку славу св. Јована коју славе од старине.

Манолаћев Константин, стан. Земуна, р. из Грчке. (Прот. умр. 1768).

Мантвић Ксенофон. Родом је из Арциете, а по занимању је каферија. Дошао је у другој половини XIX века,

Грчки је поданик. Син му је служио војску у Грчкој. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Ману Димитрије, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Манчука у Вацу 1755 (Браство XXVI, 133).

Манчука Атанасије 1793 поклонно је цркви у Вацу кућу за стан попу и појцу. (Јв.).

Мара, стан. Ваца 1755. (Браство XXVI, 133).

Маргарет Василије, адвокат у Вуковару (Виландов Агатов 1820).

Маргарет Јован. Плаћа порез за себе, Ожењен. Тргује у Патаку (Токајска компанија 1762).

Маргарит Хари-Атанае, стан. Земуна, из Турнаве (1774). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Марговић, стан. Вел. Кањизи (1867). (Богосл. гласник XVI, 431).

Мариновић Никола (1860) у Н. Саду. (Гл. Ист. др. IX, 279).

Марковић Коста, трговац у Београду, родом из Маврова. (Забавник 1835).

Марковић, Пореклом су Цинцари. Дошли су из Алибунара и у Бечкерек су имали бакалску радњу. У исто време имали су мешовиту трговину у Алибунару. У Јарковцу је живела породица и ту су држали бакалску и мануфактурну радњу са „бирцузом“. (Г. Серг. Јовановић).

Марковић Димитрије и Јанаћ. Били су Цинцари пореклом из Клисуре, а по занату дувандије и радили на велико. Они су увозили дуван из Македоније и Грчке, прерађивали га у радионици у Ваљево и снабдевали Ваљево. Имали су своје фамилије у Београду и Смедереву. Јанаћ је седео у Београду где је примао и експедирао дуван за Ваљево. Старији је брат имао три радње у Ваљево одлично снабдевене. У свакој је био по један њихов блиски рођак Цинцарин, млађи човек. У Ваљево су дошли шестих година XIX века. Ушли су у ред изумних људи. Јанаћ се оженио из београдске Петке и прешао у Београд, где је ушао у велику и врло богату породицу. Кад је 1885 уведена монопол, њихове се радње затворе, они прешу

у Београд, одаду се другим пословима и пронаду. Потомство њихово растурило се из Београда. У Ваљеву илеу славили а у Београду су славили св. Димитрија. Своје презиме Марковићи добили су у Ваљеву. (Пок. Љ. Павловић).

Марковић Крета. Крета је више познат по надимку Цинцарин по по своме правом презимену. Родом је из Сијатиста, одакле је још дететом дошао, 1857, у Шабац и ступио у службу свог познатика Ламбре Ламбровића. У Доњем шору имао је свој хан и, радећи механеке и трговачке послове, доспео до доброг стања. Оженио се у Шапцу и имао мушке и женске деце. (Пок. Љ. Павловић).

Марку Георгије и Димитрије, стан. Вел. Семиклауша. (Дом, прот. 1826).

Матић Јанко, православне вере, стар 25 година, родом је из Блаца. Дошао је пре дванаест година у Земун. Станује са породицом у Петровцима, где има кућу. Бави се трговином. Изјаснио се за аустриског поданика и примио заклетву 15 фебруара 1770. (1774 Д. 63).

Месал Георгије, православне вере, стар 22 године, из Осипа у Македонији. Дошао је у Брод 1769. Станује у Вуковару где служи код Косте Михајловића. Изјаснио се за аустриског поданика и примио заклетву 29 новембра 1770. (1774 Д. 63).

Местане Никола, трговац у Београду, родом из Солуна. (Лазаревић М., Племеница и силна љубав 1831).

Микалаши, стан. Београда, пореклом из Блаца (Г-ђа Ж. Антула).

Милетић (Хаџи) Ристо Таса, православне вере, стар 27 година, нежењен, родом из Катранице. Дошао је пре 13 година у Земун. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу. Бави се трговином. Ниског је раста, дугуљастог лица, мршав, црних очију и косе. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 175).

Миовић Јанићије, трговац Београда, рођен „у Белом Пољу у Албанији”. (Забавник 1835).

Мировић Константи и Анастасије, стан. Заграда. (Прот. кршт. 1810).

Мировић Андреј, стан. Карловца. (Прот. венч., Заград 1798).

Мироња, стан. Београда, пореклом су из Класуре.

Мисирлић, стан. Београда, пореклом из Блаца.

Митић Марко, Марков отац, Наум, дошао је око 1850 год., у Смедеревску Паланку а одакле је ожењен са децом, прешао у Шабац. Родом је био из Косгура у Македонији, а по занимању бојарија. Његова два сина бавили су се доцније неким занатом. Умро је и сахрањен у Шапцу, а иза себе је оставио завидно имање и доста деце. Славио је св. Архангела. За њега се мисли да је Словен из Касторије, али је живео по обичајима Грка и Цинцара тога краја. Говорио је сва три језика и на улици и у кући. (Пок. Љ. Павловић).

Митровић Филип. Раније се породица звала Нађо. Дошла је из Маловишта у Битољ 1821 год. Филип се родио у Маловишту од оца Димитрија (Дмитра) 1800 г., који му је рано умро, те сву бригу око њега прими на себе његов деда Лазар. Филип се по оцу прозвао Митровић, а по деду, Лазару, почео је славити св. Лазара. Лазар је био родом из Мегарева, и као дућанија и кондурџија прешао у Маловиште. Дмитар је упражњавао очев занат. Филип је 1814 г. отишао у Битољ на папуцки занат и тамо га добро научио. После мајчине и дедине смрти Филип остави Битољ и 1821 пређе у Србију и ту је прошао разна места. 1824 г. дође у Шабац и стално се у њему настани. Исте године, помогнут од неких трговаца и занатаија, отвори папуцки радњу и стана услико радити. Посао му је ишао врло добро и он је дошао до лепе зараде. Ушао је у куповину источњачких коња и на том послу још боље зарадио те је на шабачкој пијаци сматран као богат човек. 1828 г. оженио се у Шапцу девојком из прека и с њоме, до 1832 г., имао две кћери које су исте године, кад и мајка, умрле. После се Филип ожени уједном Милцом која је имала сина и кћер, обоје већ одрасли за посао. Дечка је примио као своје дете, спремио га за трговца и слао у вршачку трговачку школу, а по повратку увео га је у радњу и отворио кожарску трговину, а наскоро и оженио. Своју наставку Филип је удомно, дао мираз али ју је, са мужем и децом, рано изгубио. Филип је говорио цинцарски и грчки

и voleo se predstavljati kao човек са битолске чаршије. Увек је хтео да буде љубазан, пажљив и угледан трговац у чаршији и да се види међу првима. Ове породице има и сад у Магареву, Маловишту, Битољу и Нишу. Садашњи чланови породице не славе.

Кад је ушао у дубоке године, Филип, на дан св. Саве, окружен својим личним пријатељима Јованом Гашићем и Петром Матићем, трговцима ондашњим, дође 1880 г. у основну школу у Карађорђевој улици и свечано пред целим збором грађана и деце изјави да оснива под именом својим и своје жене Милице фонд за потпомагање сиромашних ђака основних школа у Шапцу и пред свима пружи Јовану Гашићу уложну књижицу Шабачке штедионице са 60.000 дин. у злату као основни фондови капитал, коме ће се после смрти предати и сва друга његова имовина у покретности и непокретности, 1882 г. написао је тестамент и предао га суду. Овај његов племенити тест пао је у очи свима, па и неваљалим људима, који му упадну ноћу у кућу и убију га са женом. Ипак разбојници се нису могли користити његовим капиталом, јер је фонд добио целу његову имовину. Сада је фонд око три и по милиона динара. (Пок. Љ. Павловић).

Мича, стан. Чакова. (Г. Ђ. Терзић).

Михаило Тодор. Доселио се 1731 г. из Москопоља. Станује у Видтмесеровој кући поред варошког ковача. (Темпшвар 1739).

Михаило Георгије из Катранице венчао се 1758 са Гоксом, бившом повадијом Максима Недељкова, свештеника из Каменице (Срем). (Г. Н. Малшевић).

Михаиловић — **Михајловић**

Михаиловић, стан. Вуковара, пореклом из Москопоља. (Пок. д-р. Б. Медаковић).

Михаиловић, стан. Београда, пореклом из Крушевца.

Михаиловић Јован. Јован је био син Николе (Нике) Михаласа, рођеног у Крушевцу, иначе пореклом Цинцарина из Голеша. У Србију је дошао као младић од 15 година (око 1840 г.) са још неколико другова вршњака. Прво је служио у механи у селу Сибници, затим је отишао у Београд, а после на Уб, где је неко време служио по механама. После је

сам отворио механику и касанску радњу и држао је обе радње до 1905 г. када је умро и сахрањен на Убу. (Пок. Љ. Павловић).

Михаиловић Ламбре, трговац и житељ београдски, рођен у Пазарцику. (Зубан Л., Брачни поклати 1833).

Михаиловић Павле. Родом је био из Водена а себе је уврћавао у Грке и Цинцаре. Оменио се из свога завиљаја, гозорио грчки, колео цркву, плаћао школу и радо се дружио са Цинцарима. Дошао је у Ваљево мало пре Ристе Дојчиновића. По занату је био мутаврџија и дридар. Иза себе није оставио ни породе ни иметка. (Пок. Љ. Павловић).

Михаиловић Папила, трговац у Јарковцу. (Обрадовић, Дјела I, 1846).

Михаиловић Светислав Пућа. Светислав је син Димитрија Качуне, Цинцарина, родом из Голеша. Димитрије се по оцу Михалашу назвао Михаиловићем, па тако му се и потомци зову. Димитрије је дошао прво у неко смедеревско село своје сроднику на службу (мисли се да је дошао у село Сараорце). Отуд је, као младић од 19 година, дошао у Београд, где се упознао с Арсом Ђорђевићем, тада већ богатим предузимачем с Уба. Арса га је одвео на Уб и упутио на механику и интелектуалну радњу, где је он радећи дошао до доброг стања.

Димитрије је дошао на Уб 1852 г., ту је умро и сахрањен. Иза себе оставио је добро стање и два пунолетна, оженина и лепо изведена сина: Сретена (отац га звао и Душаном), који је учио нешто школе (овај је умро после рата без деце, био је чиновник) и Светислава Пућу, који је остао уз оца и доцније наставио очев занат. Умро је одмах за Сretenом, оставивши децу која су наставила радњу под именом Цинцара. Димитрије је узео за славу Усесковање. Говорио је цинцарски и грчки, али ни деца му ни унуци то не знају, ма да се зову Цинцари. (Пок. Љ. Павловић).

Михаиловић Ставра, стан. Вршца (554). (Дом. прот. 1796).

Михајловић. Трговци (шпечерајисте) у Бечеју. Изумрли пре 40—50 година. (Г. Серг. Јовановић).

Михајловић Анастас, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Михајловић Георгија, православне вере, стар 50 година, ожењен. Родом је из Москопоља. Дошао је у Земун пре 37 година. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу и имање. Бави се трговином. Ниског је раста, мршав, црне косе и бркова. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1775 D. 174).

Михајловић Димитрије, стан. новобечејски, рођен у Шачести (1790 † 7 августа 1839). Сахрањен код „манастира“ у Н. Бечеју.

Михајловић Димитрије, православне вере, стар 28 година, ожењен. Дошао је у Земун пре 13 година из Москопоља. Настанио се са породицом у Даљу, где има кућу. Бави се трговином. Малог је раста, мршав, црне коврцаве косе, црних очију и бркова. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 D. 174).

Михајловић Константин, стан. Земун, родом из Воскопоља. (Прот. умр. 1776).

Михајловић Коста, православне вере, стар 44 године, родом је из Осина. Дошао је 1770 у Брод. Станује са породицом у Вуковару где има кућу. Тргује концем и свилом. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 29 новембра 1770. (1774 Д. 63).

Михајловић Наун, православне вере, стар око 26 година, неожењен, родом из Москопоља. Дошао је у Земун пре осам година. Настанио се у Ердуту, хоће да гради кућу у Даљу и да се тамо пресели. Бави се трговином. Средњег је раста, црних бркова и коврцаве косе, дугуљастог лица. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1773. Имао је рођане у Земуну. Мајку је навео из Турске пре три године. (1774 Д. 174).

Михајловић Никола, православне вере, стар 39 година, родом из Кершаве (Kerschava) у Македонији. Дошао је у Земун 1761. Станује у Јанковцима, где има кућу. Бави се трговином. Довео је и жену из Турске. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 13 јануара 1769. (1774 Д. 63).

Михајловић Тодор, православне вере, стар 28 година. Дошао је у Земун пре 21 годину из Москопоља. Населио се у Даљу, где има кућу. Тргује. Високог је раста, дугуљастог лица, коврцаве плаве косе и бркова. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Михајловић Фруша. По саопштењу г. Н. Малешевца, свештеника у Каменици, сахрањен је у порти каменичке цркве М. Ф. житељ петроварадински, који је умро 1775.

Михајловић, стан. раније Вршца а сада у Београду, по реклом из Москопоља.

Михајловић. (Раније до 1764 Михајловић). Димитрије, који је добио племство, био је велики ктитор срп. прав. цркве у трговини Ораховици. Његов син је био Лазар а овога син Петар. Овај Петар († 1764) прешао је у католичку веру. (Гласник Ист. др. IV, 323). Михајловић су, дакле, прешли на католичку веру као племићи, а не ради племства, као што смо навели на стр. 266 ове књиге. Ми смо наше тврђење основали на мишљењу темнишварског сабора. (Архив за историју срп. прав. митр. кара. IV, 20). На ову грешку скренуо нам је пажњу г. Антон Михајловић, бан у пензији.

Молнар Петар (1796—1813), Димитрије (1822—59), грчки свештеник у Семиклушу. (Г. С. Видак).

Монастири (Манастири), стан. Коморана.

Морели Георгије. Плаћа порез за себе. Нежењен. Родом је из Костура. Има радњу у Бесермењу, у хајдучкој тврђави. (Токајска компанија 1762).

Морели Христифор. Плаћа порез за себе. Нежењен. Родом је из Верјана. Има радњу у Токају. Бави се трговином разне робе. (Токајска компанија 1762).

Морфе, стан. Земун, пореклом из Катранице. Дед градоначелника Павла, донет је као мало дете у Земун. Морфа се није осећао Србином.

Морфидис Нисен. Рођен у Бечу а умро 1878. Био је коровођа у Новом Саду. Био је врло интелгентан. Знао је старогрчки, немачки, латински и српски. Био је професор

грчког и латинског гимназије у Осјеку. (Полит. Покојници 29—30).

Москић Георгије, жена Настасија, стан. Вршица (933). (Дом. прот. 1796).

Моско Ана де, стан. Новог Сада (764). (Протокол 1768).

Моско Димитрије и Панајот, стан. Осекка (61). (Дом. прот. 1775—96).

Моцика Кирил (1822—9) и Георгије (1841—58), грчки свештеници у Семиклушу. (Г. С. Видак).

Мошовић, Причају да су дошли око 1780 из Шатиста, били врло богати и бавили се трговином. Имали су кућу од мрамора. (Г. Серг. Јовановић).

Мусојин Мита, стан. Вел. Семиклуша. (Поште 1877).

Мучо Михаило, стан. Мишколца 1806. (Rosa).

Мучо Наум, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Мучо Христифор. Вратио се у Турску пошто је продао сву своју робу коју је купио племић Георгије Пустаји. (Токајска компанија 1762).

Нађ Деметрије, Плаћа порез за себе. Ожењен. Родом је из Кожана. (Токајска компанија 1762).

Нако Гича, стан. Митровице. (Дом. прот. 1790).

Нако Димитрије, стан. Новог Сада 1781. (Прот. испов. 1781).

Нако Константин (р. 1743), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Наку Јосиф, стан. Беча 1806. (Rosa).

Нанка, трг. у Београду, пореклом из Маловишта.

Нано, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Нанчо, стан. Београда, пореклом из Клеуре.

Наопло Александар, стан. Беле Цркве 1819.

Наслас. Ова породица дошла је пред крај XVIII века из Влахоклеуре у Шабац, где се настанила у Поцерској улици. Са овим презименом налази се ова породица у Јагодини, Параћину и Старој Паланци. У Шапцу је ова породица из-

умрла. Поједини чланови ове породице били су експедије и трговци. Неки су од њих отишли у Београд и тамо се налазе. (Пок. Љ. Павловић).

Наста, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Настих, стан. Баје (1743). (Гл. Ист. др. V, 15—20).

Настих, стан. Србобрана, Пореклом су из Шатиста. Мисле да су били Грци. Из Шатиста је дошао прадед Настас Манојловић и жена му Дионизија. Бавио се трговином стоке и хране. Дошао је са врло много новаца за време аустро-турског рата. Бавио се лиферијом. Било их је петоро браће: Манојло, Дима, Теокар, Теофил и Настас. Изгледа да је са Настасом дошао и Дима, јер се друга грана зове Манојловић-Димини. Знају да су истог порекла. Настас је према томе основао нову грану. Деда се звао Теодор и био је ожењен ћерком свештеника Јоцића. (Г. М. Настих, учитељ).

Настихи Живко и Алемпије. Били су рођена браћа. Дошли су као деца из Сијатиста у Београд, где су оба изучили терански занат а затим, са препоруком својих сродника, дошли у Ваљево 1860 г., где су отворили шпедитерску радњу коју су држали до смрти. Још у младости довели су оца себи и оженили га по други пут Ваљевком те је имао деце, коју су они извели из пут. Обојица су била ожењена из Београда. Живели су богатим и раскошним животом, најлепше су се облачили и проводили. Оставили су доста имања и велики број мушке и женске деце која се растурила на све стране а има их и у Ваљеву. По оцу Анастасију прозвали су се Настихи и приziali славу св. Атанасија. (Пок. Љ. Павловић).

Настих Никола у Н. Саду написао 1775 свој тестамент грчки. (Гл. Ист. др. IX, 261—2).

Наумовић, стан. Ужица, пореклом из Корче. И сада их има у Корчи. Славе св. Алимпија. (Г-ђица Љубица Јанковић, супл.). И Наумовићи у Корчи славе св. Алимпија.

Наумовић, казанџије у Београду и Крагујевцу славе свој имендан св. Димитрија. Пореклом су из краја око Охрида. (Г-ђа Кнежевић, инспектор Министарства трговине).

Наумовић Никола (отац Евгеније, уд. Кики), као дете од четрнаест година са својим старијим братом, Ђорђем Нау-

ловићем, doшао у Београд, где су се настанили и почели радити. С времена на време одлазио је у своје родно место. Радећи у Београду и штедњом стекао је извесни капитал и отворио своју самосталну бакалеку радњу из Зерену, а доцније купи и непокретно имање у садашњој Хиландарској улици. Године 1854 када се бавио у родном месту на одмору оженио се. После годину дана добије кћер Евгенију, а 1857 год. сина Наума. Немогући живети овако одвојен од породице, и сваке године путовати на коњу до Крушева ради виђења своје породице, а које је путовање трајало по петнаест до двадесет дана тамо и исто толико натраг, нагнало га, те се споразуме са братом да преведу и своје породице у Београд, и спрочећа 1857 год. старији брат Ђорђе оде за Крушево, узме своју и братову породицу, и у јуну месецу исте године, после двадесетодневног путовања, због ситне деце, стигне у Београд.

Наумовић Ђорђе, Ђорђева породица раније се звала Ставријадес, Ставрис, звали су их и Наумовски. Дошла је из Крушева 1894 год. и настанила се у Шапцу. Породица са овим презименом налази се још у Бугарској, Битољу и Крушеву. Славу није славил, али Ђорђеов брат у Битољу почео је славити од 1919 г. св. Ђорђа. Иначе остали чланови породице не славе.

Као младић од 22 године Ђорђе (Јорга) побегао је из Крушева од оца и маћије и са знањем кројачког заната дошао у Ниш, а одакле у Београд, где се задржао неко време; упознао се с њеком радницом, венчао се с њоме и прешао у Шабац. Овде је радио кројачки занат и ценно се као изучени и добро плаћени радник. Није хтео да отвара радњу. Живео је врло лепо. Са женом се необично лепо слагао; обоје су били на гласу у Шапцу. После Ђорђевог одлака његов отац остао је сам са ситном децом од друге жене. Радио је кројачки занат, који није био од вредности у Крушеву. Он је искористио бугарску пропаганду осамдесетих година и дао оба своја млађа сина на школе у стране лицеје у Солуну и Битољу. Старији син, Ставра, оде и у иностранство, одакле оде у Бугарску, побугари се и постане један од најјачих Македонаца, који су били уз Стамбулова, Ганадијева и Петкова. Он је у Бугарској дошао до највиших положаја и постао је једног

дана посланик и моћни фактор у Стамбуловистичкој партији. Ставра је превео себи оца и другог брата с осталом децом. Све је сестре школовао и поуздавао у Софији, а оца и матер примио себи и дао им своје велико имање на руковање. Млађег брата спремао је за штампара и желео је да постане штампарски стручњак у његовој великој партиској штампарији. Случајни одлазак Ђорђеов у Бугарску на виђење с породицом 1910 год. поремети Ставрин план, јер тај његов брат пребегне у Србију и 1912 год. отвори у Шапцу заједно с Ђорђеом кафану, у којој су добро радили. Светски рат их помете: Ђорђе буде интерниран, а брат му оде у Битољ и склони се код родбине. Ђорђе умре у изгнанству 1917 г., а брат му узме радити у Битољу, где се стално настани. Ставра је остао у Бугарској, а отац и мати су надживели светски рат. (Пок. Љ. Павловић).

Наумовић Јанаћко, стан. Пожаревац, р. из Гопеша. (Пурковић, 40—41).

Начо Диме Михаил код Михаила казанџије, стан. Новог Сада. (Прот. испов. 1781).

Начо (Ђорђеов) Тодор, дошао из Копривице у Н. Сад (1775). (Гл. Ист. др. IX, 261).

Начов Јован, р. из Кожана, умро у 45 год. 1764 а сахрањен у порти мана. Раковца. Натпис на гробу прво је на грчком а затим на црквенословенском језику.

Наша Коста, (1820), стан. Земуна из Македоније. (Реститар).

„Кир **Недељко** от Катранице”. На жртвенику за проскомидију у Каменици (Срем) налази се икона којој је он био етитор, како је у натпису забележено. (Г. Н. Мамешевић).

Недељковић Михаило, Грк, сенатор у Белој Цркви. (Летопис 344, 5).

Недељковић Петар, стан. Земуна, из Класуре (1809). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремича).

Недељковић д-р. Тодор, адвокат, био је пореклом из Катранице. (Пок. Д. Руварац).

Недић Наум, трговац, отац касније познатог мађарског историчара Еугена Сенткларија, који се покатолочио и по-мађарски, доселио се у Нови Бечеј из Иђоша. (Г. Сима Попов).

Нестор Михајло, стан. Бура 1771. (Браство XXVI, 141-2).

Нехрони Јован, стан. Карловца, (Трнних 1785).

Никаруси су пореклом из Москопоља; сада их има у Битољу.

Никаруси браћа, стан. Беча 1806. (Rosa).

Никаруша Гераћи, стан. Београда. (Срп. књ. гл. 1911, 26,376).

Нико Јован из Вршца (1760—85). (Гласник Ист. др. у Н. Саду IX, 188).

Никола Коста из Кикинде (1760—85). (Гласник Ист. др. у Н. Саду IX, 188).

Николаева Анђелија, стан. Земуна, р. из Воскопоља. (Прот. умр. 1761).

Николајев Дима, Његов гроб налази се уз архијерејски стуб у цркви. На гробу се налази грчки натпис. По том натпису рођен је у Селици умро је 5 јуна 1774. По мишљењу г. Ранковића можда је овај Дима предак Димовића из Маџелоса. (Г. Лазар Ранковић).

Николајевић Димитрије, стан. Земуна, пореклом из Воскопоља. (Прот. умр. 1766).

Николајевић Ђорђе. Имао је надимак „Грк“ а по занату је био обућар. Најјаче се истицао у чаршији, увек се одевао у најлепше турске одело а у последње доба и немачко, и никад није изишао на улицу а да није био од главе до пете тако одевен како се онда одевао његов сусед Милош А. Глишић. С Милошем се необично слагао и овај га је волео и радо гледао поред себе. Радо се звао Грком а говорио цинцарски. Био је родом из Крушева одакле је довео два брата са старим оцем. Сви су говорили цинцарски и били чланови грчке колоније. У Валево су дошли тек седамдесетих година и сви постали обућари. Најмлађи брат Ташула се истакао као најбољи занатлија у Валеву и рано се одвојио од Грка. Сви су помрли у Валеву без потомства. Није славили своју него еснафску славу. (Пок. Љ. Павловић).

Николајевић. Било их је три брата, родом Цинцари из Сијатиста, по занату мумџије. Радња је била на имену најстаријег брата и звала се: Атанасије Николајевић и браћа.

Атанасије и најмлађи брат били су свећари и сапунџије, а средњи је био трговац лојем и кожама. Главна им је радња била на Грацу, а лој су извозили за Београд и даље на север. У Валево су дошли млађи нежењени а Атанасије ожњен с повише деце. Звали су себе Грцима а говорили су цинцарски. Децу су слали у грчку школу. После 1885 разорачани су се и иселили из Валева. Атанасије је отишао у Лазаревац, а доцније могуће и даље, а друга двојица у Београд. Млађи брат је с једним Валевцем, пок. Милошем Томићем, отворио фабрику сапуна у Београду али та фабрика била је кратког века. (Пок. Љ. Павловић).

Николајевић (Луче), стан. Београда. Пореклом из Шатиста. Прво је дошао старији брат Ђорђе, који је, касније довео млађег брата, Теодосија. Ђорђе је, изгледа, дошао у Београд пре 1820. Славе св. Николу. (Г. др. Дем. Николајевић).

Николајевић Крета. Он је био рођак Тирила Николића и такође је Цинцарин. Био је адвокат у Пожаревцу и изућан човек. Оженио се у Пожаревцу Српкињом. Крета је умро 1891 год. Време његова досељења у Пожаревац није познато. (Г. др. Н. Константиновић).

Nicolaovics Freda, стан. Ср. Карловаца (324). (Попис 1769/70).

Николаовце Дима, стан. Пеште, приложник цркве у Коморану. (Гл. 67, 288).

Николић, стан. Вел. Кикинде. (Пок. еп. др. Г. Летнић).

Николић, стан. Смедерева, дошли су из околине Солуна. (Г. Св. Спасојевић).

Николић Миросавић Петар. Његов отац био је Цинцарин из Крушева. Дошао је у Валево 1767—1773 како му стоји на гробу. Име му је било Никола. По занату је терзија и прво је дошао у Ниш затим у Београд, Нови Сад и Валево, где се поред заната бавио и трговином. Говорио је цинцарски, радо је ишао у цркву, певао за певницом, држао школу и био у њој главни старалац. Никола је дошао ожњен, а жену и децу је довео пред устанак. Сви су помрли за две-три године. Под старост се оженио неком постаријом девојком Миросавом из Валева и са њом је

имао Петра и још двоје деце. Пошто је Миросава рано остала удовом и извела сама децу на пут, Петра су звали Миросавић и он се тако радо звао. Пстар је био необично вредан, енергичан и чистан човек. Живео је богато, није никад напустио свој терански занат, по коме је био чувен у Ваљевоу, а трговину је рано оставио. Богати ваљевски трговци његова доба кројили су своја турека чохана одела само код Петра, откуд је овај имао доста прихода. Женно се два пута и у оба брака имао доста деце коју је сву лепо извео. Надживео је сву мушку децу која су била на најугледнијим положајима у нашој земљи. Умро је у својој 102 години. (Пок. Љ. Павловић).

Николић Адам, стан. Земуна, родом из Катранице. (Прот. умр. 1776).

Николић Анастас, стан. Земуна, из Јањине (1772). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Николић Васа. По занимању је био трговац. Био је рођак Ђирила Николића и Крете Николајевића (Г. д-р. Н. Константиновић).

Николић Георгије (двојица са истим именом и презименом), стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Николић Дана, православне вере, стар 45 година, родом из Катранице. Дошао је пре 15 година у Земун. Станује са породицом у Руми. Бави се трговином. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 17 јула 1771. (1774 Д. 63).

Николић Дима, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Николић Дима, добротвор грчке школе у Н. Саду. (Гласник Ист. др. у Н. Саду IX, 276).

Николић Дима, Цинцарин, стан. Вршца. (Прот. умр. 1767).

Николић Јанко. Пореклом је био Цинцарин из Гопеца. Имао је надимак — Цинцарин. Бавио се теранским занатом и помало трговао храном. Оженно се у Македонији Цинцарком. Жену и децу превео је у Ваљево око 1832. Нека су му се деца родила у Македонији а нека у

Ваљево. Жена му није научила говорити српски. Деца су говорила до смрти грчки и цинцарски између себе а у своје време похађала грчку школу у Ваљевоу. Јанко је оставио иза себе три сина. (Пок. Љ. Павловић).

Николић Јовча Георгије, стан. Земуна, из Охрида (1822). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Николић Коста, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Николић Наум, стан. Славонског Брода. (Прот. кршт. 1802—25).

Николић Теодор, стан. Новог Сада 1806. (Rosa).

Николић Ђирило. По народности је био Цинцарин. Не зна се одакле је родом. Живео је у Пожаревцу у другој половини XIX века а умро почетком XX века. Трговао је житом и свињама. Био је један од најбогатијих људи у Пожаревцу. Женно се два пута и оба пута Српкињама. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Николић Христоф (р. 1769), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Николић Митар Цинцарин, трговац марвом у Смедереву. (Ж. Тодоровић, Прикључ. рода српскога, 1829).

Нита Михаило пал., стан. Беча, 1806. (Rosa).

Ничевић (Никола, Стеван, Димитрије) стан. Вел. Семиклуша. (Дом. прот. 1826).

Ничовић Никола (р. 1745) стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Ничота Никола. Родом је био Цинцарин из Крушева. Ничоте су старином из Николице, близу Корче. Дошао је 1876 и настанио се у Смедереву. Породица са овим презименом било је у Скопљу, Битољу, Солуну, Бечу, Штину, Алибунару, Крушеву и Смедеревској Паланци. Од долазка у Србију почео је славити св. Николу. Сви његови у Смедереву славе исту славу, а за оне ван Смедерева не зна се ништа поуздано. Бавио се трговином, а сада су сви чиновници. Никола је умро 1891. У Крушеву имали су трговину на велико а тако исто и у Бечу. Никола је дошао у Смедерево као одржач трговачке весе између Македо-

није и Беча а доцније отворио овде радњу на велико и мало. Породица има своју генеалогiju од 1800 г. која се налази у рукама др. Николе С. Ничоте лекара у Смедеревској Паланци. Кућа у Крушеву им је пропала за време немира 1903, те данас стоје само рушевине од ње. Смедеревски чланови ове породице разумеју сада цинцарски али се не служе. (Г. Св. Спасојевић).

Новаков Константин, стан. Земуна, р. из Бугарске (Прот. умр. 1764).

Нуквич Павел, стан. Земуна, пореклом из Блаци. (Прот. умр. 1775).

Нунковић Стеван, трговац покућар у Земуну 1797. (Регистар).

Нуша, стан. Београда. Променили су презиме у Нушић. Нису родбина са г. Браном Нушићем. (Г-ђа П. Јовановић).

Нуша Ђока (1829), трг. шегрт у Земуну, р. из Турске. (Регистар).

Нушопулос, трг. у Београду, пореклом из Шатишта. (Г. Ј. Павазинос).

Њагрић Александар, стан. Вел. Семиклуша. (Попис 1877).

Овчар Насто, стан. Земуна, из Москопоља (1802). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Ока. Пореклом су из Класуре. Дошли су у Панчево после Мандринових по неком позиву. Дошао је дед Никола и то као дете. Бавио се трговином и то нарочито житарском као и Мано. Од 1922 славе, по имену деда, св. Николу, јер је трговачки светац и заштитник на води.

Олимпијада Ж. Никола и син Коста, стан. Земуна. (Регистар).

Островалија Риста, 50 год., стан. Земуна, из Острова у Македонији (1775). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Павлов Јован (р. 1763) стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Павловић, стан. Вел. Бечкерска. Породица је изумрла. (Г. Серг. Јовановић).

Павловић „Грк”, стан. Карловаца.

Павловић Василије. Цинцарин је родом из Јањине. Дошао је с оцем Павлом у Шабац педесетих година прошлог века. Дошли су са знањем мумџиског заната и имали су надимак — Мумџије, па тако су се и потписивали значајно. Нису имали славу пре доласка, а по доласку узели су за славу св. Николу. Радећи са свећама, сапуном, лојем и козарамма дошли су до врло доброг стања и важили као имућни људи. Павле је скоро по доласку умро. Василије је био његов јединац а после себе оставио је три сина, који су се отселили на Шапца, а неки су се и изгубили, пошто су имање поделили и упропастили. (Пок. Љ. Павловић).

Павловић Георгије, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Павловић-Мајкаш Марта (1776—1864). Била је удата за Димитрија Мошовића. Сахрањена је у Синцу. Донета је као дете од три године из Сачишта.

Пагони Никола, трговац београдски, рођен у Блацу. Пагони су сматрани за Грке. Били су рибарски трговци. Имали су радњу негде око цркве. (Г-ђа Ж. Антула).

Паламида Арсеније, стан. Вршца. (Прот. кршт. 1767).

Палигора Михајло, стан. Вршца. (Прот. умр. 1767).

Палигорић. Пореклом су из Маловишта. Већ његов прадед био је у Србији, прво у Башину а затим у Баничину. Ујак бабини из породице Николе Гаћ звани такође Филидес (сада Филиповић, алатар у Битољу) убије једног турског чиновника те је морао побегти. Побегло је у Смедеревску Паланку. Има их и у Нишу, Крагујевцу, Београду, Софији и Букурешту. Претежно славе св. Николу. (Г. М. Палигорић).

Палић Штерија, трг. београдски. (Вас. Јовановић, Ромео и Јулија 1829).

Палковић Емануел, православне вере, стар 24 године, исељен. Родом је из Воскопоља. Дошао је 1755 у Сла-

воињу. Настанио се у Михољцу где има кућу. Бави се трговином. Високог је раста, дугуљастог и мршаваг лица, црне положене косе. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1773. (1774 Д. 174).

Пампир (Пампер) Никола, 60 год., стан. Земуна, из Воскопоља (1772). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Памперис Атанасије, становник Мишколца 1806. (Rosa).

Памуклијаш (Христић?) Зиса, Радио је на Малој пијаци у Смедереву. Запамћен је као одличан певач и веселац. Потомака није оставио. (Г. Св. Спасојевић).

Панагиотес Анастасије (р. 1746), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Панајот. По занимању је био обувар. Доселио се вероватно из Сачиста. Његови се сада зову Панајотовићи. (Г. Св. Спасојевић).

Панајот. Станује у Жановој кући. Имао је породицу од 11 чланова. Био је закупник циганског харача. Дошао је пре 20 година из Солуна (?) (Dessalosz) (Темнишвар 1739).

Панајот (Алексије, Александар), стан. Вел. Семиклуша. (Дом. прот. 1826).

Панајот Апостол (1775), дуванџија (синови Ђока 1817, Годор 1820, Павле 1825), стан. Земуна, (Регистар).

Панајот Јован станује код Орава. Има их две душе. Бави се кујицилуком. Доселио се из Јањине 1734. (Темнишвар 1739).

Панајот Јован, трг. из Темерина. (Гл. Ист. др. IX, 188).

Панајот Ј. Косма, ученик у Темнишвару. (Крстовосци 1830).

Панајот Никола, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Панајот Теокар, стан. Новог Сада, молио је 1842 за аустријско поданство. (Гл. Ист. др. IX, 278).

Панајотовић Коста, кнез у Гроцки. (Даница 1829).

Папана Јанко Стефан, стан. Земуна, из Клауре (1822). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Папана Георгије, трговац у Бачинцима. (Магарашевић, Ист. прикљ. 1823).

Папакоску, стан. Београда; сматрали су се Грцима. Пореклом су из Костура. Породица је живела у Београду пре 1870. Син се вратио у Костур и тамо умро. Неки су отишли у Русију у Батум, где су добро живели. По светском рату вратили су се у Београд. Славе иксендан. (Г-ђца М. Кумануди).

Папакостопулос Панајот д-р., р. 1820 у Вилвинду у Македонији. Основну школу свршио је у месту рођења, а гимназију и филозофију у Кожанима. Био је учитељ у грчкој школи у Н. Саду, где је научио српски, 1853 прешао је у Београд, где је живео од лекарске праксе. Преводио је са грчког на српски. (Поменик 511—2).

Папакоста Наум, слушатељ љубољубија у Пешти. (Берин, Приче I, 1831).

Папакоста, стан. Егерсегга. (Бог. гласник XVI, 192).

Папа-Илија Никола, стан. Темнишвара, био је родом из Костура. То се види из натписа на плочи у дркви у Фабрици.

Папазисис, трг. у Београду, доселио се из Селице.

Папази „от Кекења и Секења“ Гавра, стан. Темнишвара. (Крстовосци 1830).

Папа-Ефтимие Марко, стан. Темнишвара. (Монографија 1853).

Папа-Георг Коста, грч. уч. (1823) у Земуна. (Регистар).

Пападихитрију Јован, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Папа-Ђорђе Андигони, дворски лиферант ратлука у Београду, родом је из Сереза.

Панајотозић Кутула (Коста). Родом је био из Кожана. Био је кафеџија и трговац по селима око Пожареваца, а доцније је прешао у Пожаревац. Дошао је у Србију половином XIX века заједно са оцем. Могуће је да му је отац био већ од раније у Србији. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Пананкоту Јован (р. 1750), стан. Вел. Семиклуша, (Прот. испов. 1802).

Панаот Косма, стан. Пеште. (Виландове симпатије 1829).

Панаотозић, стан. Аде (Бачка). (Ж. Теодоровић, Прикљученија рода српскога 1829).

Панаотовић „Грчки“, стан. Бановгра. Доселили су се из Кожана. Доселио се премак по имену Панаот и његов син Богдан. Бавили су се трговином. Сматрали су се за Грке. На кући су имали пушкарнице. Славе св. Бурђа. Панаотовића је било у Трагу и у Н. Саду. Са новосадеким Панаотовићима нису у сродству.

Панаотовић Евтимије, стан. Митровице 1783. (Вуковар. Дом, прот. 1780). На црквеним рачунима од 1795 као епитроп потписан је Евтимиос Панаото. Панаотовићи у Митровици славе св. Атанасија. (Г. Ва. Милутиновић).

Панаотовић Коста, стан. Земуна (1799). (Регистар).

Панаотовић Манојло, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Пандазик или **Ференц** Паулус. Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом је из Кожана. Има радњу у Лиско-у, у земљанској жупанији. Бави се трговином сваковрне робе. (Токајска компанија 1762).

Панђела, стан. Београда, пореклом из Клеуре.

Панић, Константин Панић живео је у Сачиету. (Шатиште). Његов син Ђорђе Пана, звани Љоља (рођ. 1791), дошао је из Сачиета 1821 године са супругом Настасијом и сином Константином. Настанили су се у Смедереву, где се Ђорђе бавио трговином вина. После неког времена пређу они у Београд, где он постаде члан вароши, јер је био писмен и нешт. Жена Настасија му умре и он се по други пут ожени једном постаријом девојком „из прска“ Ефимијом Кунусаревић. Имао је троје деце са првом и троје деце са другом женом. У њиховој кући се претежно говорило српски (нарочито са другом женом) а и грчко-ромејски. Ђорђе Пана умро је 1862 год. у Панчеву. Најстарији син његов, Константин, учио је српску основну школу у Београду и после кратког времена проведеног у служби Дуке Пешике, он буде послат у Трет 1836 год. код сина Д. Пешике да научи талијански и књиговодство, 1842 год. врати се у Београд и, ма да је био врло млад, отвори самосталну трговину колонијалне робе на велико, као и платна и памука, 1858 године он се ожени Љубицом Нанчом, Цинцарком Београђанком, веома имућном девојком. Имали су седморо деце, од којих су три кћери остале у животу. (Г-ђа М. Ђорђевић-Мијовић).

Панић Риста, стан. Земуна, из Арциета (1802). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Панту Триандафил (р. 1767), стан. Вел. Семиклаша. (Прот. испов. 1802).

Пантелиј Панвот, стан. Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Панча (Панчо) Лазар, пореклом из Катранице, умро 24 марта 1831 год. Оставио је имање кнезу Милошу у аманет: да му начини цркву за покој душе. 1835 г. подигао је Милош цркву св. Марка а 1838 записну плочу. (Кнежевина 40).

Паохаан Нико (р. 1770), стан. Вел. Семиклаша. (Прот. испов. 1802).

Пап Роса, Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом је из Кожана у Турској. Бави се трговином разне робе. Радња му је у Пенти. (Токајска компанија 1762).

Папана Јован, стан. Старог Бечеја, (Тврдица, 1838).

Папапако Поповић Панајот, стан. Земуна, из Мелника (1810). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Папанаско, стан. Београда, пореклом из Клеуре. (Г-ђа Ж. Ангула).

Папа-Теодоси Јован, трг. из Сегедина 1752. (Гл. Ист. др. IX, 188).

Папа-Тома Деметрије, стан. Беча 1806. (Rosa).

Папа-Тома Михаел (1782), трговац у Земуну. (Регистар).

Папуџија Јован, стан. Земуна, р. из Костура. (Прот. умр. 1763).

Папхази Димитрије, фискал у Оску. (К. Пејчић, Младен и Доброљуб 1829).

Парабак Мат., парох у Мохачу. (Пејчић, Младен и Доброљуб 1829).

Паранос, стан. Баје (1735). (Гл. Ист. др. V, 15—20).

Параносић Тома, стан. Митровице. (Дом, прот. 1844).

Параскева Јован, доселио се 1716 у Петроварадински Шанац. (Гл. Ист. др. IX, 258).

Парасковић Георгије, Плаћа порез за себе. Ожењен. Има радњу у Токају. Бави се трговином разноврсне робе. (Токајска компанија 1762).

Пардафела су пореклом из Влахокласуре. Становали су у Панчеву.

Партењијев Анастасије, стан. Земуна, р. из Воскопоља. (Прот. умр. 1761).

Пасковић Митар, православне вере, стар 32 године, ожењен, родом из Катранице. Дошао је пре 20 година и настанио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу. Бави се ситном трговином. Висок, снажан, црног лица, црних очију, косе и бркова. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Патраћ Марко, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Пауковић Никола, стан. Земуна, из Блаца (1822). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремћа).

Пахани. По саопштењу г. Леонида Пахани, преци породице Пахани су из Грчке — по чувењу — са отока Кира, где у окрсту и околини Левкара још и данас живе породице с именом Паханис. „Током година овде су ме опетовано посећивали ти наши имењаци, тврдећи да код њих, у Левкари, знају за нас и да се у фамилији прича, како се један од дедова отселио на „копно према северу“. Мени је познато наше родословље до мог прадеда, који је становао почетком 19 столећа у Нишу. Да ли је он дошао у Ниш или његови пређи, нисам могао изнаћи. У Нишу се 1803 г. родио мој деда Атанасије, који се преселио са прадедом (Георгијем) у Београд, где је потоњи био врло имућан банкар (сараф?). Умро је за време Наполеонских ратова. То сам чуо од мог оца као и то да смо чисто грчког порекла. Атанасије П. прешао је почетком 1830 г. у Панчево као имућан трговац. Ту се ожењено из тада врло угледне породице Диаманди, чијим утицајем је суделовао као подузетник код градње железнице Оравица—Базијаш и стекао још веће имање и подржавао многе поседе у Сибњој Војној крајини. Најзад се настанио у Броду на Сави где је 26 јула 1858 год. умро. — Тамо је умро и мој отац 10 априла 1899, и родила се генерација — старија

— која још живи. Породице с нашим именом: Никола Пахани у Земуну (син мог стрица Георгија), Леонидас Пахани у Бечу, деца д-ра. Анастасија Пахани из Ријеке, Вењамин Пахани у Франкфурту на Мајни и његов син Хајнц. Друге породице с овим именом нису ми познате. — Ми сви славио св. Николау, али тек почевши од нашег оца Константина”.

Пахани. На гробљу у Слав. Броду налази се гроб господара Анастаса Паханија, грађанина и трговца бродског, рођеног у Бугарској а умрог у 55 години 28 јулија 1856. Пахани у Слав. Броду славили су св. Константина и Јелену. Сматрани су за Грке. Није познато да је ко у породици знао грчки (Г. Ото Поповић).

Пахановић Анастас, стан. Панчев. (Захаријадес, Хранилица 1837).

Пачо Владислав и друг. (Токајска компанија 1762).

Пача Леонтије, стан. Темшвар. (Фенелон, 1814).

Пачу Георгије, стан. Земуна, из Амбукиве (Ambukive у Тесалији (1809). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремћа).

Пашона. 1840 дошла су из Сијатиста браћа, Ђорђе и Јања (Јован) Хади-Пашона. Довео их је чувени Риста кривица. Њихов отац звао се Димитрије. Пред полазак на пут млађи брат Јања дао је тетовирати на руци годину када су кренули од куће. Ђорђе је рођен 1826 а Јања 1830. Прво су се настанили у Алексинцу, затим у Крушевцу, Параћину, Јагодина, док 1856 нису дошли у Београд. У доховину се више нису вратили. Јован је постао српски поданик 1850. Оба брата учествовали су у ратовима 1876 и 1877; Ђорђе као кољаник а Јован као коморџија. Старији брат дошао је у Београд већ 1850. Браћа су ортачки водили либералску радњу. Сматрани су се Грцима; цинцарски нису знали. Када се Јања ожењено почео је да слави женину славу, али је на протест својих пријатеља Грка престао да држи славу на српски начин, него је држао имендан на грчки начин. Његов брат Ђорђе није се никад женио. Био је велик весељак и напослетку изгубио и сав иметак. По њему је и прозвано Пашонино коло. Пашоне у Крагујевцу нису у кривој вези са овима из Београда. Један од момака Јована Па-

шоне, када га је овај при отварању радње помогао са 200 дуката, из благодарности затражио је да му дозволи да узме његово име и Јован је пристао, (Г-ђа Паје Денића).

Пашота Димитрије, стан. Београда, (Нов. чит. беогр. 1847, 274).

Пејовић Хаџи-Риста, ћурчибаша у Крагујевцу, родио се у Дринопољу, откуда је, још у младе своје године, дошао у Крагујевац, где је научио занат, оженио се, и провео век свој тихо и честито († 1849). (Милићевић, Поменик 517, 518).

Перец Гина, стан. Вел. Семилува, (Попис од 1846).

Перисте Георгије, стан. Панчева, (Прот. кршт. 1788/89).

Перу Георгије, трговац већином у Земуну (217). (Попис 1774/5).

Песхар(у), стан. Будима и Мишколца 1806. (Rosa).

Петар Трандафил, стан. Вршца (922). (Дом. прот. 1796).

Петрак Никола Цинцарин, стан. Новог Сада 1793 год.

Петрић Дмитар, калдрџија из Албаније, становник Земунa, (Регистар).

Петров Јања, Грк из Кожана, сахрањен је 1775 пред вратима мушке цркве у Срем, Каменци, (Г. Н. Малешевић).

Петров Јулијан, стан. Земунa, из Бугарске, (Прот. умр. 1762).

Петров са (или из) Крита, стан. Ср. Карловаца, оженио се 1782 Филимоном Гаврила Коначаревића, Кум је био Тимотеј Чаругчија, (Протокол венчаних горње прлве у Ср. Карловцима).

Петровић Антоније, стан. Малих Радинаца, родом из Водена, (Прот. умр. Земун 1777).

Петровић Георгије, стан. Земунa, из Клеуре (1801). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Петровић-Дука. Живели су у Новом Бечеју, где су их звали Дукинима, јер је породица држала да су преци дошли из Грчке, где су носили име Дука, а доцније се по неком Петру прозвали Петровићи. (Пок. Е. Гаврила).

Петровић Јанко, православне вере, удовац, родом из Vranica Avlonia, села Воскопоља. Дошао је пре осам година у Земун. Довео га Тодор Јанковић. Настанио се у Даљу код Лазара Софронија код којег станује под киријом. Тргује. Мало је раста, плавакосте косе и бркова, са обријаним теменом. Изајаснио се за аустриског поданика. Заклетву ће положити кад изведе децу из Турске. (1774 Д. 174).

Петровић Кира, трг. у Темишвару (1760—85). (Гл. Ист. др. у Н. Саду IX, 188).

Петровић Константин, стан. Земунa, р. из Воскопоља, (Прот. умр. Земун 1764).

Петровић Коста, трговац у Земуну, из Блаца (1804). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Петровић Лазар, трговац у Земуну, из Блаца (1804). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Петровић Н. Мирко. Мирков отац, Никола, родио се у Београду деда, Петар, донет је на рукама из села Буфа код Халерина (Флорина). Петров отац родио се у Клеури и ради дућана и трговине прешао у Буф. Стари су сродници породице Јане из Београда; из ње су се оженили и уз њу дошли у Београд. Никола је код породице Дума у Београду учио занат, а код Боди-а био у трговини, па су га ови препоручили у Шабац великој познатој фирми тога доба браћи Обрадовића. Никола је дошао у Шабац око 1869 год. и служио код Обрадовића, па се после оженио ћерком свога газде Марка Обрадовића. Умро је доста млад, оставивши после себе сина Мирка, бравара и две кћери. По занату био је бакалин као и његова браћа у Београду. Ова породица била је велика и разграната у Београду све до 1888 год., а од тога доба губи се. Никола је у кући говорио цинцарски. Мајка му је била права Цинцарка, али је знала и грчки, Никола је посећивао и грчку школу, али је у Шапцу говорио у кући само српски, а у чаршији и цинцарски и грчки. Славио је славу св. Атанасија, имендан прадеде (Пок. Љ. Павловић).

Петровић Петар, стан. Земунa, из Водена (1793). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Петровић-Хариш била је међу последњим грчким патрицијским породицама у Земуну. Подигли су себи на гробљу капелу.

Петровић, стан. Банавишта, пореклом су из Блаци. Славе св. Аранђела.

Петровић, стан. Мохача. (Г-ђа М. Теодоровић).

Петровић, стан. Ст. Пазове. Дошли су око 1792. Дошао је прадед Јанко са женом Катарином. Жена је била католичке вере (као таква дошла). Имали су синове: Петра, Павла и Косту и две кћери. Заједно са Петровићима дошли су том приликом у Ст. Пазову Јанковићи, Андрејевићи и Барковићи у Иригу. Јанко је помагао у школовању Илариона Руварца. Његов син Павле био је прво претстојник у Руми, затим чиновник у Сомбору и најпосле требао да буде дворски саветник у Бечу. Умро је у Старој Пазови. Јанков син Павле није знао ни грчки ни цинцарски. Приликом ссобе донели су много новаца. Славе св. Танасију. (Г. Н. Петровић).

Петру, стан. Баје. (Гл. Ист. др. IX, 263).

Печиновић Никола, стан. Н. Сада 1807. (Гл. Ист. др. IX, 271).

Пеша Теодоровић Анастасије, стан. Вршца. (Житије и новијест Александра Великог 1832).

Пешика. Раније се звала Дука Пешика. Дошла је из Класуре 1790. Настанила се у Београду, а породица са овим презименом налази се и у Румунији као Пешиков. Славе св. Јована и св. Димитрија. Славе од пре стотинак година. Бавили су се у главном трговином а било их је и официра и чиновника. Један од официра био је ађутант кнеза Михаила Обреновића. Трговци су имали филијале у Трету још 1840. Стари Дука по имену Коча био је много уважена личност на двору кнеза Александра Карађорђевића. (Г. Дим. Пешика).

Пиља, стан. Сомбора. (Г. Серг. Јовановић).

Пира, стан. В. Бечкерека. Породица је изумрла. Тома Пира трговац бакалин. Подигао је капелу на гробљу. (Г. Серг. Јовановић).

Пира Георгије, стан. Новог Сада 1793 год.

Пира Д. Јован, трговац у Белој Цркви. (В. Јовановић, Ромео и Јулија. 1829).

Пиро Пелагиа, удова; Пиро Наум (1848) стан. Земун. (Регистар).

Питорис Ђорђе. Ђорђе (Јоргаћ, Јорга) био је прави Цинцарин из Кожана. Дошао је као трговац. Мало је живео и иза себе оставио удову с двоје деце и нешто имања. Кћи му се удала за Јовишу Ђурића, некада најбогатијег ваљевског трговца, и звала се Марина. Рина. Иза себе је оставила доста мушке и женске деце. До смрти је говорила грчки и цинцарски с братом и слугама који су знали макар један од ових језика. Женској деци давала је грчка имена, одевала их по грчком начину и учила грчки говорити. Мушка деца имала су српска имена: Питориси, по ваљевском Питојевић, нису се женили ни славе држали. (Пок. Љ. Павловић).

Платнар Дима, стан. Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Под(и)зовић (Пулизовић), стан. Сомбора. (Списак Г. Браковића 1846).

Полизовић Теодора, стан. Новог Сада 1793 год.

Полизој Трандафил, стан. Земун, из Мецова (1793).

Политос (Павле, Јован) стан. Вел. Семиклуша. (Дом. прот. 1826).

Полехрон Јанко, стан. Земун, родом из Грчке. (Прот. умр. 1765).

Полазани Мелито, стан. Вел. Семиклуша. (Попне 1877).

Поп, трговац у Вацу. 1755 (Браство XXVI, 133).

Попаро, стан. Панчева.

Попаширо (Попакиро) Марко, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Попов Тома и негова браћа: Димитрије, Камбити и Замфир, приложници коморанске цркве. (Гл. 285).

Поповић, стан. Београда, пореклом су из Костура.

Поповић. Звали су се раније Капмари а дошли су из Шинске 1769 и одмах се настанили у Броду. Довео их је предак поп Јан са једном групом од 150 људи, пореклом највише из Москопоља и Шинске. По причању, путовали су само ноћу, а дању су се сакривали по гудурама и шумама. Прича се да је један од Поповића имао једно мало дете које је ноћу често плакало. Једном приликом умало што услед плача овога детета нису страдали. Поп Јан га је већ хтео да закоље, али га мати метне на прса и оно престане плакати. Настанили су се у Броду, одакле су се расељавали у друга места. У овој групи била је породица Сина и Думба. Сине су одржавале везу са Поповићима у Броду. Последња трговачка веза, била је приликом градње ланчаног моста у Пешти. Том приликом понудио је Сина Николи П. да лиферују грађу из славонских шума. Овај није на то пристао, јер му се посао чинио ризикантним. Поп Јан, када је довео своју групу у Брод, вратио се натраг у доловину са жељом да доведе још једну групу, али се више није вратио, те се у породици држало да је погинуо. Дошли су као врло богати. Од попа Јана остао је син Андрија. Андрија је имао сина Ђорђа, трговца. Андрија је био ожењен неком Адамовићевом, племићког порекла, из Славоније. Имао је једанаесторо деце, међу њима и Анастаса, каснијег оснивача и првог претседника Трговачке коморе и Прве хрватске штедионице у Загребу. Познат је и Никола, 1797—1860, као пријатељ Вука Караџића (види Претиска). Прича се да се једном приликом Вук Караџић код њега на вечери, у друштву са Бранковим оцем и Торкватом Браћићем, врло лепо провео. Никола је био ожењен Јудитом Крстић из Митровице, у чијој је кући био Доситеј учитељ. Никола је имао синове Јоцу и Исндора и кћер Гелу. Исндор је умро као млад официр а Јоца је имао синове Михајла, Николу и Вељка. Никола и Вељко умрли су млади а Михајло око 37 година. Отоп Поповић, претседник је црквене општине и један је од оснивача Српске банке у Загребу. Ожењен је био једном од Димовићевих. Славе са Николу. Бавили су се трговином, нарочито свињама. Атанасије је био у пословној вези са Луњевицом у

Шапцу. Луњевица га је у писму називао кумом. Отопов отац свршио је у Бечу политехнику, а затим се бавио трговином. Дед му је знао латински, француски и грчки. Жене су у старини говориле цинцарски. Тефтери су вођени у раније доба на грчком а у касније доба на немачком језику. У кући се налази неколико лепих уметничких портрета. (Г. Отоп Поповић).

Поповић, Мати г. Симе Симића, новинара, звала се се као девојка Поповић; пореклом је из Маловишта.

Поповић Папаз Јанко из Бабине Греде, стан. Винковаца. (Прот. крштених 1799).

Поповић Василије, трг. у Београду. Раније се звао Папапанајоту. (Г. Ј. Папазисис).

Поповић Врета Вартоломеј, стан. Темшваре, (Крстоносци 1830).

Поповић (Георгије, Константин и Анастасије) трговачка породица у Великој Кањизи имала је од половине XVIII века све до у почетак XIX века велико поверење у цркви. (Бог. гласник XVI, 193).

Поповић Георгије, православне вере, стар 30 година, родом је из Блаца. Дошао је 1755 у Панчево. Станује у Суботишту, у Срему, где има кућу. Тргује турским свињама. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 12/XI 1772. Жели извести жену из Турске. (1774 Д. 63).

Поповић Дима, стан. Земуна, из Водена (1784). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Поповић Димитрије, православне вере, стар 27 година, пореклом је из Блаца у Македонији. Дошао је 1762 у Митровицу. Настанио се с братом Манојлом у Брестачу. Није се још одлучио да постане аустријски поданик. (1774 Д. 63).

Поповић Димитрије, православне вере, стар 12 година, родом из Блаца. Дошао је 1771 са својим браћићем Георгијем Поповићем у Суботиште, у Срему, где живи у кући свога оца Косте Поповића. Одлази у Банат да учи немачки писати и аритметику. Чим буде порастао постаће

поданик аустриски. 24 октобра 1772 потписао је Коста Поповић реверс, којим се за сина свога Димитрија обавезује да ће постати аустриским подаником чим буде дорастао. Тај реверс потписао је Коста Поповић грчким језиком и писмом. (1774 Д. 63).

Поповић Димитрије. Раније презиме ове породице било је Παναγιωτης јер су 15—16 чланова породице били попови па и деда Димитријеви био је под тим надимком Пана Чучанос (т. ј. мали поп). Раније нису имали надимка а сад имају надимак Гушина по оцу Димитријевом који се звао Ђорђе-Георгијос-Гуша. Димитрије је пореклом Грк из Селице. Дошао је у Смедерво пре 80 год. Не славе славу већ имендан најстаријег мушког члана у породици. Димитрије је био ожењен Сркињом. Једна сестра му је била удата за пок. Данила Стојичевића, одашњег абацију, а друга за Грка пок. Дину Адуловића, одашњег кафеџију. Димитријеви ујак је Грк, кафеџија Димитрије Михаиловић. Димитријеви рођаци по мајци су Атанасјевићи, трговци из Крагујевца. Гуша је био бивалин и кафеџија а Димитрије био кафеџија а сада је бивалин. Гуша је дошао бежећи од Турака. Био је салајџински калфа, стекао новац и с једним другим Грком отворио кафану (Стара механа, где је сада нови Општински дом). Посао је ишао добро те Гуша позове и брата Панту. По доласку Панта остане у Смедереву а Гуша се врати на позив родитеља да се жени. Њему је било тада 33 год. а ожењено се лепом и богатом девојком од 14 година. Тамо је по женидби остао неколико месеци па остави младу и врати се у Смедерво. Ишао је неколико пута. Добио је две кћери. Затим дошао и петнаест година није се враћао. Жена га чекала па не дочекавши га крене се отуда с децом. На магаре су привезали две корпе, деца поседала у корпе а њене ишле пешке. Путовали су деветнаест дана. Са њима је дошло и више грчких породица које су се заустављале по разним местима. У Грчкој имају велику породицу али немају са њом везе. Гушиница је знала добро грчки а слабо српски. Умрла је пре две године. Димитрије и сестре му знају такође добро грчки али се слабо служе. Деца знају по мало. Имају доста непокретног имања. (Г. Св. Спасојевић).

Поповић Дионизије, епископ будимски, рођен је у Кованима. (Летопис 95, 67—84).

Поповић Естериј, стан. Загреб, (Прот. умр. 1792).

Поповић Живко Георгије, православне вере, стар 41 годину, родом је из Блаци. Станује у Јарку где се бави давањем зајмова. Кад изведе жену и децу постаће аустриски поданик. (1774 Д. 63).

Поповић Јања и Георгије, браћа су, православне вере. Јања има 27 а Георгије 24 г., родом су из Кожана. Станују у Шаренграду у својој кући. Баве се крчмарством и трговином. Први се овде оженио, а други је неожењен. Изјаснили су се за аустриске поданике и положили заклетву 15 јануара 1769. (1774 Д. 63).

Поповић Јоргаћ, православне вере, стар 44 године, родом из Верне. Дошао је пре 29 година у Земун. Настанио се у Осјеку (Доњи град) где има кућу и имање. Бави се трговином. Вишег је стаса, црних очију, косе и бркова, дугуластог лица. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Поповић Јосиф и Ваца, браћа. Били су комисионари и радили заједно. Кад је саграђена смедеревска железница отседали су се у Београд. Јосиф је умро а Ваца живи у Београду као рентијер. Ожењено се Гркињом, кћерком Јанаћа Димитријевића из Смедерева. У Смедереву нема никог. У Београду има палату до „Балкана“. (Г. Св. Спасојевић).

Поповић Кирил, стан. Земуна, родом из Грчке. (Прот. умр. 1772).

Поповић Константин, стан. Срп. Ковина 1771, (Браство XXVI, 141—2).

Поповић Константин Карајан, стан. у Пенги. (Берин, Пригче, I, 1831).

Поповић Константин, Цинцарин, стан. Новог Сада. (Протокол исповедника 1781).

Поповић Лазар Симон, племић, ожењен. Живи у Токају (земљинска жупанија). Ништа нема и не бави се никаквом трговином. (Токајска компанија 1762).

Поповић Леонтиј, Грк, стан. Земуна, р. из Грчке. (Прот. умр. 1761).

Поповић Манојло, православне вере, стар 30 година, родом из Блага, Носи се мађарски. Дошао је 1770 у Митровицу. Станује у Брестачу, у Срему, где има кућу и бави се трговином турских свиња, Остаје турски поданик, јер не може да изведе жену из Турске. (1774 Д. 63).

Попо(вић) Мануил, стан. Земуна, родом из Катранице. (Прот. умр. 1763).

Поповић Молија, стан. Земуна, из Катранице (1772). (Из белешака г. д-р. Р. Јерезића).

Поповић Наум, поп у Кечкемету 1806. (Rosa).

Поповић (Папаз) Јанко и Димитрије, стан. Винковаца. (Прот. умр. 1801).

Поповић Пеци, стан. Н. Сада, пореклом из Класуре. (Пок. Е. Гаврила).

Поповић Роматеј, стан. Вел. Семиклуша. (Дом. прот. 1826).

Поповић Славостра Анастасија, стан. Митровице. (Дом. прот. 1793).

Поповић Сотир, турски поданик, трг. зејтином у Земуну (233). (Попис 1774/5).

Поповић Стамат (р. 1775), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Поповић Стеван Стан., „Ернаут“ (1816) кројач у Земуну. (Регистар).

Посама (Посанех) Георгије, стан. Трнава, прил. цркве у Коморану. (Гл. 67, 291, 294).

Пренда Јован био је родом из Грабове. Умро је 1781. То се види из натписа на плочи у цркви у Темшвару — Фабрици.

Прендина Љиљана, стан. Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Прецо Георгије. Нејасен. Родом је из Кожана. Има радњу у Керестуру у земланиској жупанији. Плаћа порез за себе. Бави се трговином сваковрне робе. (Токајска компанија 1762).

Приха Мијанло, стан. Смедерева. Родом је био Цинцарин. Имао је ситничарску радњу. Породица је изумрла. (Г. Са. Спасојевић).

Прита. Породица је дошла 1854 г. из Класуре и наставила се прво у Влашкој, затим у Београду, а после Панчеву и Опави. Са овим презименом налазе се чланови породице у Београду и у Америци. Мита Прита слави св. Николу од 1865 г. а друге Прите славе св. Ђорђа. (Г. д-р. Р. Кошутић, проф. Универз.).

Прости Димбсан (Димча) тргује немачком робом. Дошао је 1727 г. из Москопоља. Станује у Видтмесеровој кући код варошког ковача. Има их три душе. (Темшвар 1739).

Профил Крета, трг. из Турске, стан. Земуна (1769). (Регистар).

Псара Димитрије, стан. Земуна, р. из Грчке. (Прот. умр. 1771).

Пуља, стан. Јегре. (Болмавац. Шематизам 147).

Пуља Марко, стан. Новог Сада (Прот. испов. 1781).

Пуљевић Алекса, арендатор из Бешке. (Шмид-Чубић. Добриј Тјешмир 1851).

Пуљевић Атанаесије, стан. Пеште 1806. (Rosa).

Пуљевић Георгије, стан. Митровице. (Прот. кршт. 1762).

Пуљевић Коста, стан. Старих Бановаца. (Шмид-Чубић. Добриј Тјешмир 1851).

Пуљивака (Пољевака), кафаница у Београду. Држао је Трговачку кавану. По мишљењу г. Нушића дошли су у Београд по 1822.

Пуљин, стан. Баје (1743). (Гл. Ист. др. V, 15—20).

Пуљо. Крајем XVIII столећа доселио се из Блага у Земун Димитрије Пуљос који је међу Србима узео српско презиме Поповић. Брат Димитријева био је прота у Благу и звао се Јован Пуљос. Имао је 18 синова и четири кћери. Најстарији Јованов син звао се Димитрије и њега стриц Димитрије узме к себи у Земун. Димитрије (Јованов) узео је доцније себи свог најмлађег брата Атанаесија. Оба

Димитрија, стриц и синовац, и Атанасије, били су трговци. У кући се говорио грчки. Атанасије се оженио Маријом Љ. Роговић из Ирига. Већ за његово доба име Пулоос посрбљено је у Пуљо. Имао је четворо одрасле деце: Димитрија, Ђорђа, Катарину и Јована. Ђорђе је био трговац и уважен грађанин у Иригу, где је и умро 1917 г. По осећајима био је Србин и као политички сумњив био је затворен шест недеља у Петроварадинској тврђави и на почетку светског рата. Јован је био власник књижевне штампарије „Јован Пуљо“ у Земуну. По осећајима Србин, мучен је од аустроугарских власти на почетку светског рата. Теран је са гвозђем на рукама из Земуна у Пешту, одатле у Петроварадин, а затим у Загреб, где је, под оптужбом ради великодаје, лежао месецима у тамници. Нанаћен и измучен умро је у болници у Загребу на Видовдан 1915 г. Димитрије је био такође трговац и уважен грађанин земуњски. Од почетка рата до 1916 г. био је интерниран од аустроугарских власти на Ријеци и доцније у Загребу. Умро је у Земуну 1924 г. Породица је потпуно асимилирана. По осећајима су прави Срби и из прошлости остало је једино грчко презиме Пуљо. Славе св. Николу. Атанасије (лекар) почео је славити у Нишу 1914 г. а доцније и његов брат Ђорђе узео је исту славу. (Г. д-р. А. Пуљо, проф. Универса.).

Пуљо Емануил, велики нотар у Араду. (Забавник 1815).

Пуљо Јован, стан. Тате, приложник цркве у Коморану. (Гл. 67, 290).

Пуљо Хаџи-Димо, становник Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Пуљовић Димча, стан. Печуја 1696. (Гл. Ист. др. у Н. С., VII, 231).

Пундићи, стан. Београда, пореклом из Клансуре. (Г-ђа Ж. Антула).

Пуштај Георгије, племић, Ожељен. Има радњу у Токају (земљинска жупанија). Бави се трговином све робе. (Токајска компанија 1762).

Пушка Јанко, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Рада Врана Екаторина, стан. Н. Сада (Гл. Ист. др. IX, 273).

Ради Димитрије, брат Самуила Томе, родом из Мелина. Неожељен. Плаћа порез за себе. Има радњу у Токају. Бави се трговином мешовите робе. (Токајска компанија 1762).

Разлокли Лазар Хаџи-Стојан, стан. Земуна, из Мелиника (1771). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Рајковић Георгије Цинцарин, стан. Карловаца. (Дом. прот. 1778).

Рајковић Јован, стан. Пенге 1806. (Rosa).

Рајковић Лазар, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Рајковић Марко, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Ракић Јован, стан. Земуна, р. из Блага. (Прот. умр. 1775/6).

Рази Ђорђе, стан. Вел. Семиклаша. (Попис 1846).

Рамис Тирил, трг. у Загребу 1785 (Nag. starina).

Рекалић. Раније се ова породица звала Рекалије, а дошла је из Гопеша. Рекалије су пред крај XVIII века дошли на Уб, а отуд 1796 прешли у варошницу Каону и у њој, у сложеној задрузи од три члана, развили јаку извозничку радњу. Они су били први покретачи расељивања Каоне и сеобе у Шабац, где су 1808 год. заузели најугледније место и где је први од њих ушао у општину. Они су имали своје путничке ханове у Мишару и Дреновцу и давали их под закуп, али је редовно по један од њих или њихове деце седео под ових ханова и радио трговачке послове. Отац ових Рекалија звао се Димитрије и зато, славећи његов имендан, славе св. Димитрија. Рекалије су се настанили у доњем делу Шапца и некада заузимали његове најбоље делове и имали највећи углед. Доцније су се издвоили, размножили и раселили из овог места. Највише их је отишло у Београд и тамо су постали чиновници а не трговци, а шабачки су осиротели и одали се занатима. У Шапцу их је данас две куће: једна је дошла из

Београда а једна је још од старијих. Нешто Рекалија отишло је на страну 1813 год. и тамо се изгубило. Других Рекалија није било. Они су одражавали везе са свима македонским и цинцарским породицама овог места и више од 80 година предњачили у Шапцу. (Пок. Љ. Павловић).

Риза (Ризић), стан. Новог Сада 1852—72 год. (Регистар).

Рош, живео у Новом Саду око 1852 г. (Регистар).

Ризић Панаот, стан. Земуна, р. на Грчке. (Прот. умр. 1761).

Ризо Ђока, трг. шегрт из Турске, у Земуну (1829). (Регистар).

Ризовић Панајот, стан. Земуна. (Попис 1774/5).

Ризу Алекси, 30 год., стан. Земуна, из Турнава (1775). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Ризу Манојло, становник Земуна (763). (Попис 1774/5).

Ристић Јован, православне вере, стар 53 године, родом из Воскопља. Дошао је пре 33 године. Живи у Барановцима код Бакова, где се бави трговином. Оженио се овде. Високог је раста, плавкасте косе, дугуљастог лица. Изјаснио се за аустриског поданика и примио заклетву. (1774 Д. 174).

Ристић Коста. Породица се раније звала Мачуке. Коста Ристић, који се радије звао Коста Ђорђевић, а надимком Костица и Костаћи, и његов синовац Илија Ристић живели су у Шапцу, више у селу Бељину и Дебрцу. Коста је дошао из мале македонске паланчице Бобоштице 1853 г. у Београд својим еротицима браћи Ђорђевићима, дрварским трговцима са Саве. Био је већ одрастао и Ђорђевићи су га поставили за свога доживотног настојника на свом имању у селу Ушће. Ђорђевићи су имали на Ушћу, сем непокретног имања, још и кафану, магацине и дућане. Коста се врло радо називао блиским еротицима браће Ђорђевића и због тога су га прво селјаци, а после и он сам, прозвао се Ђорђевић. На Ушће је довео синовца Илију, отворио му радњу и оженио га, а сам се није хтео женити. Он се сам за свој рачун дати извозничке трго-

вине у Дебрцу, Обреновцу и Шапцу, увек у ортаклуку с неким својим еротицима Цинцарима из Обреновца и Београда, и на тој трговини стекне много новаца, за који покупује многа имања по Бељину и Ушћу. Све је оставио свом синовцу и породици у Бобоштици. Умро је у беганији 1915 г. од тифуса, као још врло јак и крепак, иако је већ зашао у дубоке године. За време светског рата Костин синовац Илија, као наш војник, дошао је кући у Бобоштицу и нашао у животу деда и оца. Дед му је имао још три брата који су отишли у свет и изгубили су се, а он остао код куће и имао девет синова. Од њих је Костаћи био у Србији, два су му отишла у Америку, један у Александрију, три у Румунију (лекар, апотекар и трговац), један у Банат а најстарији је остао код њега. Од свих отсељених она тројица у Румунији, и онај у Александрији, оженили су се а други нису. Ниједан није имао деце. Најстарији имао је седам синова, од којих је један Илија, двојица су отишли у Америку, неки у Румунију, а најстарији је опет код куће. У кући говоре цинцарски а знају грчки и српски иако овај последњи теже говори. Коста није славио, а Илија је узео славити имендан св. Константина. (Пок. Љ. Павловић).

Ристић Мијанло Калеја, стан. Смед. Паланке, родио се у Македонији. Дошао је у Смедеревску Паланку, где је изучио абадрски занат. Касније се бавио трговином свиња и сировина, те се врло обогатио. Умро је 1898. Оставио је паланачкој цркви 20.000 дина, баточинској општини 10.000 дина, месту свога рођења 10.000 дина, и на оружање српске војске 10.000 дина. (Дод. Поменнику 148).

Ристић Хаџи-Митар, православне вере, стар 42 године, родом из Катранице. Дошао је са братом Анастасијем пре 30 година у Земун. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу и бави се трговином. Округлог је лица, ниског стааса, црних очију, косе и бркова. Изјаснио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Ристић Петар, стан. Земуна, из Баталије (Batalia) у Македонији (1789). (Из бележака, г. д-р. Р. Јеремића).

Ристић Петар био је рођен у Битољу око 1759 год. Као дечко, по трагу многих својих земљака, дошао је у

Срем. Дуже се задржао нарочито у Каменици а после очеве смрти у Панчеву, где је осам година живео као рибар. Кад је избио рат он је са својим „братом“ Деди-Ђорђејем ступио у фрајкор. (В. Ђоровић, Прилози хист. Кошине Крајине, (Прилози XVI (1935) 135).

Рој Георгије Рокса, удова, живела у Новом Саду 1781. (Прот. испов. 1781).

Роза (Георгије, Никола), стан. Фелдвара 1806 (Rosa).

Рока, стан. Београда, пореклом из Клауре.

Романовић Филип (1757), грчки свештеник у Семиклаушу. (Г. С. Ввадк.).

Роси Теодор, бакалин у Земуну. (134). (Попис 1774/5).

Рош, стан. Вел. Кикинде, (Протокол око 1800).

Рошу (Константиновић) Хаџи-Димитрије. „Дед мој хаџи-Димитрије Константиновић Рошу рођен је у Москопољу, тамо негде око 1783, и после палежа Москопоља, приликом буне Али-паше Јањинског, бетајући и изгубивши се од својих нашао се прво у Србији а затим у Београду. Своје презиме није знао, јер се по оцу Константину презивао, а тек пред смрт га је сазнао и по одобрењу „висоцајшем“ (које је публиковано у Србским Новинама) узео породично Рошу („Црвенко“) јер су сви имали и нос и јагодице сувише ружне и црвене. Био је омален, кестењаве косе, више ћелав, кресаних бркова. Носио је антенију, дубе, висок фес са кратком плавом кићанком, појас — тарамболос. Шмрчући бурмут имао је увек и плаве мараме са белим бобицама. Носио је беле цинцареке чарапе и кондуре од којих сам при преносу са Марковог на Св. Николе гробље, нашао гвоздене гачке. Био је мустар. Брао се обогатио и зидао једну од скоро првих спратних кућа, а радњу је толико разграно да је имао 24 калфе и комака на челу са Јаколом Филиповићем. Бавио се и трговао колонијалом на велико и мало. У дворинту је имао цистерну од мрамора (бунар) у који је сипан из мешина златион. То је нађено при копању темеља Народне банке. Тад је чак нађен и један ћуп новца. Женито се два пута, прва жена била је родом из Сремнице и умрла без порога у Јерусалиму камо су били на хаџилуку. Другом се ож-

нио када је био већ у годинама; она је имала 14 година. Звала се Калина Брандембуре, из Сереза, а била је рођака Милошевих банака Германа и грчке крви. И са њом је ишао на хаџилук. Народили су дванаест деце и он је њу ипак сахранио, али убрзо — 1850 — и он умро. Као велики пријатељ кнез Милоша, за владе Александра Карађорђевића, са још триестак Грка и Цинцара (Кутула, Антула, Загла, Капра, Гуна, Луча, Тоска и други) протерани у Туреку. Био им чак и живот у опасности, али хаџика (његова жена) преко Вучићеве Нуле спасава их је под пашинице. Из Солуна одлази у Трет као изгнаник, а одатле у Беч где је до повратка Обреновића био и ту га је Настас Јовановић маљао масним бојама у природној величини и у минијатури акварелом, јер слику велику није пустио у Београд те је малу слику хаџи-Калина „прошверцовала“, када се из Беча вратила, где га је обила и где је и она портретирана. Био је као трговац и судија трговачког реда и један од оснивача Народног позоришта; име му је на плочи. Његов син Јован Х. Д. Рошу такође је био у управном одбору Нар. позоришта као благајник. У време његово поверење у чаршији је било безгранично и није био редак случај да мањи трговац долазећи за еспап дође хаџији и шапатом затражи паре, а он га упути да сам оде на горњи спрат и под миндером узме зобницу-две, колико му треба. Кад би дужник вратио, продао робу и скупио паре, остављао би их сам под миндер, а хаџији то само на уво спопштио те би овај преко бројаница викнуо: „Јакове! Ела једну мастику!“ — и још га почастио. Породица врло побожна, кућа пуна књида, икона а себи је са хаџилука допео и покров и свеће. Један син хтео се иновалуђерити“. (Г. Дим. Рошу, патри. канц. у пензији).

Ружај. На надгробној плочи у порти цркве у Белој Цркви може да се прочита да се родно у Македонији а умро 1793 у 72 години свога живота.

Румба (Дражић). Данашњи Дражићи раније су звани Румба, а дошли су у Србију из Гопеша, Румбићи су дошли око 1796 године у три породице у варошцу Каону. Две породице су се настаниле у Каони а једна на путу

Каона-Палем, у селу Криулама. Једна породица у Каони бавила се воскарским пословима а друга трговином. Породица у Криулама бавила се трговином и механском радњом. Када су 1808 г. Каоне растурене прешли су каонски Румбићи у Шабац, а њихова породица у Криулама остала је на месту. У Шапцу је остала воскарска породица, а трговачка породица отишла на Склсу (данашњу Митровицу), где је настрадала и пропала, а потомство се вратило натраг у Шабац и пало на терет воскарској породици, која је око 1827 била једна од најбогатијих. Криулашка породица се истражила у селу и вароши, не оставивши ништа иза себе ни од имања. Воскари су се дуго држали, па су се у шездесетим годинама прошлог века изгубили. Данашњи Дражићи су усвојеници Дражића-Румба, и воде порекло из једне шабачке српске породице. У Шапцу је било још Дражића из истог доба отада и Румба. Ови Дражићи, којих је и данас доста пореклом су из Богатића (Мачва), раније Босанске Крајине и увек су заузимали угледан положај у Шапцу.

Дражићи-Румба примили су славу св. Ниволе од имена свога првог досељеника. Они су имали еродника у Каони и Шапцу, али су се неки отселели 1813 у Ириг, Карловице и Нови Сад, а неки су се истражили и заборавили. У своје доба у Каони и Шапцу воскари Румбе имали су видног утицаја у граду као на пр. при грађењу нове цркве 1833 год.; многи су били и на челу општине и врло доброг стања. Из тога доба на гласу су Стеван и Јован Дражићи-Румбе који су дуго низ година одржавали грчку школу и били су њени највећи старатељи. Понекад су школу држали и у својој кући. (Пок. Љ. Павловић).

Румба Георгије, стан. Сремске Митровице, Потписивао се грчки. (Г. Вл. Милутиновић).

Рус Георгије „от реческија земље“, стан. Карловаца. (Дом. прот. 1750).

Рус Јанко, стан. Карловаца. (Попис 1736).

Рус Константин. Родитељи његови преселили су се у Петроварадински Шанац 1707. (Гл. Ист. др. IX, 258).

Савић Диаманди, стан. Земуна (272). (Попис 1774-5). „Салисбери“ Димитрије. Држао је некада хотелационал у Смедереву који је за време рата порушен. После се отселио у Велику Плану. Тамо је добио на лутрији 100,000 д. и купио велико имање. Умро је у Великој Плани. Његов отац такође Димитрије с надимком „Мурдар“ имао је око 1872 г. ситничарску радњу прекопута Општинског дома. Био је вредан вештак у спремању рибе. (Г. Св. Спасојевић).

Салунић Русо, православне вере, стар 42 године, родом из Москопоља. Долоао је 1758 г. преко Земуна у Славомију. Настанио се са женом у Петријевцима, где има кућу и бави се трговином. Средњег раста, дугуљастог припурастог лица, црне косе напред бријане. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1771. (1774 Д. 174).

Саму Симеон, стан. Вел. Семиклуша. (Дом. прот. 1826).

Самфир в. **Замфир**.

Самфири Настас, слушаоца права у Пешти. (Берић, Приче I, 1831).

Sampirovics Polio стан. Карловаца (594). (Попис 1769/70).

Сампировићи, стан. Земуна. (Попис 1774/5).

Сангуне (Шагуна), стан. Мишколца 1806. (Rosa).

Сара Игњат, стан. Новог Сада 1793 год.

Саранда, Михајло (Мишко) и Димитрије, синови Јована Саранда, из Кожана, доселили су се у Београд 1730. Кад је Београд пао поново под Турке Димитрије је прешао у Сегедин а Мишко у Шанац и 1748 постао први народни трибун Новог Сада. (Гл. Ист. др. IX, 258).

„Један Саранда је стигао и радио чак у Познањ, у Пољској и, 1845 године сирочадски отац новосадеког магистрата тражио је да наследи његову тековину“. (Гл. Ист. др. у Н. Саду IX).

Саранди Јован. Неожелећ. Плаћа порез за себе. Живи у Токају. Сирмах. Издржава га Јован Димбо. (Токајска компанија 1762).

Сараф Коста, стан, Београда. Његови потомци звали су се Костићи; наумраи. (Г. К. Главинић).

Сацелари, стан, Пеште (1774). (Полистика од 28 јуна 1927).

Сервицки (Сервијски) имају име по Серфици, Србици. Раније су се звали Ђурковић и Ђорђевић. Осећали су се Грци, женили се и били окружени Грцима и Цинцарима. (Гл. Ист. др. IX, 263—4).

Сигур Анастас, трговац из Пстриње. (Павловић, Виландове симпатије 1829).

Сигур Анастасије, стан, Загреб, (Прот. кршт. 1788).

Сидер, стан, Пеште (1774). (Полистика од 28 јуна 1927).

Симић. Родитељи Симе Симића, новинара дошли су шесестих година (1858—54) из Маловишта у Крагујевац. Тих година биле су тешке економске прилике и зулум од Турака. Нарочито су убијани свештеници који су били у служби Грка. Тада је и дед С. Симића, Наум Тито, пребегло у Крагујевац. Бавио се трговином и био каферија. Држао је кафану „Гружу“. Највећи део крагујевачких Цинцара дошао је тада из Маловишта. То су Мојси, Тотани, Баржу, Мета, Батаљ, Ризи и др.

Симић Димитрије, платнар из Сомбора, пресао у Н. Саду (1775). (Гл. Ист. др. IX, 261).

Синота. Дошли су 1822 у Београд. После су се отселали у Беч. (Г. Бр. Нушић).

Сирока Јанко, 22 год., стан, Земуна, из Грабове у Македонији (1775). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Сисањ Кларв, „жена прваго властитеља от Турскаго Бечеја“ (р. 13-III 1773 † 9-IX 1830), велика добротворка ери, цркве у Новом Бечеју. Сахрањена је са још неким члановима у средини цркве.

Сифинос Јован, стан, Темшвар, (Монографија 1853).

Скиро Хаџи-Мелетијевић Риста, стан, Земуна, из Катранице (1777). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Скутари Атанасије, стан, Пеште 1806. (Rosa).

Славуј Димитриј, стан, Новог Сада 1781. (Прот. испов. 1781).

Славуј Марко, стан, Пеште. (Исаиловић, Ист. трговине 1816).

Славуја Манојло, стан, Земуна (78). (Попис 1774/5).

Славуја Марко, стан, Фелдвара 1806. (Rosa).

Славуји. 1826 г. с јесени дошао је у Шабац за општинског лекара недовршени лекар д-р. Антоније Славуј, рођен у Шиду. Господару Јеврему и околини он је учинио лених услуга и послужио шабачкој општини више од тридесет година, и не довршивши своје студије. Оженио се у Шапцу и имао је четворо деце од којих та је надживео само син Андрија. Андрија се васпитавао за радника и био је по занату штампар и новинар. Имао је још осамдесетих година штампарију у Шапцу и лист „Шабачки гласник“, који и данас излази, али под другом редакцијом. Андрија се оженио у Шапцу, где је и умро, оставивши после себе три сина и две кћери. У животу су кћери и један син, који живи у Ваљеву и бави се штампарским послом. Славуји славе св. Николу, И Антоније и Андрија презивали се Славуји, без „ић“. (Пок. Љ. Павловић).

Смиљко. По народности је био Цинцарин, а по занимању поткивач. Његово презиме је непознато. (Г. д-р. Н. Констандиновић).

Солар Георгије, стан, Земуна, родом из Катранице. (Прот. умр. 1767).

Солар Е. Е., стан, Јегре. (Пејић, Младен и Добродуб 1829).

Солар Емануел, „гречески“ учитељ у Темшвару. (Крстоносци 1830).

Солар Јанов, стан, Карловац (610). (Попис 1769/70).

Солар Теодор, стан, Осека (94). (Дом. прот. 1775/76).

Солтат Георгије. Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом из Кољана у Турској, живи у Кираљтеку у сабачкој жупанији. Закупник је пуетаре Кираљтелека а бави се трговином и гоњњем стоке. (Токајска компанија 1762).

Сотир Димитрије (1815) ђак стан, Земуна. (Регистар).

Сотировић Јован, епитроп цркве у Вел. Кањизи (1808).

Софијали Михаило, стан. Земун (1773). (Из белешака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Софијали Михајло, стан. Н. Сада 1781. (Гл. Ист. др. IX, 265).

Спида Георгије, стан. Земун, родом из Воскопоља. (Прот. умр. 1774).

Спира Василије Димитрије (Дума), трговац и житељ београдски, рођен у Клеури. (Доситеј, Живот 1833).

Станра Спиридон, купец и житељ београдски, претплатио је свога сина Ираклија на Забавник 1836. Његов син Ираклије, ученик, потписује се Станровић. (Лазаревић, Паменица и силна љубав 1831).

Спиридоновић Јања, стан. Београда. Носио је фес са џџанком „са марком“ и цинцарско одело до смрти (Г. К. Главинић).

Спирта в. Шпирта.

Спирта (Шпирта). Колико је позната породица се звала Спирта, доцније под утицајем немачког и мађарског језика Шпирта. Породица је дошла давно из Сачиста и настанила се у Руми, Земуну, а неки су отишли у Русију и тамо се изгубили. Сви славе од вајкада св. Стевана. Сада се ова породица налази само у Ковиљу, а пре у Земуну, Панчеву и Руми. Поједини чланови породице бавили су се трговином. О земунској породици се пише у Вуковој Преници IV, стр. 10, 142. (Пок. д-р. Д. Митровић).

На костурници породице племенитих Спирта 1739—1909) у Земуну стоји право грчки натпис а затим српски: Овај споменик подигла је Софија супруга Павла пл. Спирте, последњег члана те чувене патрицијске породице.

Спирта пл. Коста трговац у Земуну (1778). (Регистар).

Ставрос Никола, стан. Новог Сада 1793 год.

Стајенић, стан. Мохача, (Г-ђа М. Теодоровића).

Стајо Јован, стан. Н. Сада, из Селца, постао је 1790 новосадски грађанин „под посрбљеним именом Стајић, највећи процедија Новог Сада“. (Гл. Ист. др. IX, 264).

Стајовић Петар, стан. Мишколца 1806). (Rosa).

Стама Димитрије, стан. Новог Сада 1781. (Прот. испов. 1781).

Стамбули Мичо Панајот, стан. Земун, из Мелника (1774). (Из белешака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Стамбуловић Прокопије, р. из Кожана, забележен је 1785 као становник Карловаца. (Прот. Горње цркве у Карловцима).

Стаму Симеон (р. 1759), стан. Вел. Семиклауша. (Прот. испов. 1802).

Стамул Матеј, стан. Н. Сада, сматрао се за Грка. (Гл. Ист. др. IX, 257).

Стамули, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Стамули Константин, стан. Новог Сада (925). (Протокол 1768).

Станбул Стефан, стан. Новог Сада 1781. (Прот. испов. 1781).

Станковић Артемиј Димча, стан. Новог Сада 1781. (Прот. испов. 1781).

Станковић Јанкош, из Јањине (1777). (Из белешака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Станковић Мартин. Плаћа порез за себе. Омењен. Родом је из Кожана. (Токајска компанија 1762).

Станов Јамандна, стан. Вршца (162). (Дом. прот. 1796).

Стерговић Јован, стан. Беловара. (Тврдица 1838).

Стерно в. Штерно.

Стерија, стан. у Темишвару већ у другој половини XVIII в. (В. надгробни споменик иза цркве).

Стерна, ћурчија, стан. Карловаца (366). (Повис 1769/70).

Стеријадис Јанаћије. Дошао је из Сачиста око 1865 у Смедерево. Пореклом је Грк. Има рођака у Сачисту. Славио је св. Јована. Док није купио кућу славио је имендан, а по куповини куће почео је славу по нашим обичајима. У родбинским везама је, по првој жени, са Кукумудисима из Пожаревца и Београда, Јанаћија су довели браћа Ламбровић, обућари. Код њих је изучио занат а доцније отворио обућар-

ску и кокарску радњу. Син му Јован такође је обућар у Смедереву, а Ђорђе чиновник у Београду. Јанаћије је знао грчки. Деца му не знају. Прва жена Јанаћијева била је Грчиња из Сачиста. (Г. Св. Спасојевић).

Стеријевић Јован, стан. Земуна, родом из Грчке. (Прот. умр. 1771).

Стеријевић Теодор, био је свештеник у Земуну 1761.

Стерио, Поводом неке побуне, устанка, дошла је из Маврова, Ана, жена грчког војводе Ђорђа Стерио, који је у тој побуни био ухваћен и убијен. Његова жена дошла је у Инђију са два сина Атанасијом и Стеријом. Били су богати и бавили су се трговином. Стерија је остао у Инђији као трговац, а Атанасије је отишао некуда у околину Пеште и тамо се бавио трговином. Стерија се оженио и имао сина Илију такође трговца. Његов је син др. Ђорђе сада касациони судија у Загребу. Још његов отац Илија знао је нешто грчки. Славе св. Срђа и Влаха. Имају икону оних светаца прављену 1809 од неког Глигорија „молера“ из Чалме. Вероватно да од тада славе. (Г. д-р. Ђ. Стерио).

Стерио Георгије из Тате, приложник цркве у Коморану. (Гл. 67,290).

Стерио Јован, трг. у Н. Саду, родом из Маврова добио грађанство 1791. Осећао се Грком. (Гл. Ист. др. IX, 276—7).

Стерио Лазар, трг. калфа у Земуну (1800). (Регистар).

Стерић Тома, стан. Земуна (494). (Попис 1774—5).

Стефани Стефан, стан. Вел. Семиклуша. (Попис 1877).

Стефановић Георгије (р. 1769), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Стефановић Дима, друкчије Главати, стан. Земуна из Класуре (1771). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Стефановић Димитрије, стан. Земуна, из Шатиста (1799). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Стефановић Константин (р. 1748), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Стефановић Стефан, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Стова в. Штова.

Стова Јован, трг. у Загребу 1785. (Nar. Starina II).¹

Стова Тодор, стан. Земуна из Шипице (1772). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Стоило Хаџи-Панта, конзул београдски.

Стојан Јован, Плаћа порез за себе. Родом из Кожана. Има радњу у Токају. Бави се трговином разноврне робе. (Токајска компанија 1762).

Стојановић „Мурдарев“, стан. Пожаревац. (Пурковић, Пожаревац 40—41).

Стојановић Гаврил, стан. Новог Сада 1806. (Rosa).

Стојановић, стан. Баваништа. **Михаило** је рођен 1652 у Блацу а умро 1722. Његова жена звала се Стамена. Његов син **Стојан** рођен је 1692 у Блацу. 1726 пресео је своју породицу у Смедереву а 1746 пресео је из Смедерева у Ковин. Сахрањен је код ковинске цркве 1751. Његова жена звала се Марија. Стојанов син звао се Павле. Родио се у Смедереву 1736. Доселио се у Баваниште 1766. 1782 ишао је на хадџу у Јерусалим. Његова жена звала се Марта. Умро је у Белој Цркви и сахрањен 1804. Василије родио се 1766 у Баваништу а умро 1842. Жена му се звала Дмитра, рођена у Панчеву 1765. Имали су децу: Арсенија, рођеног 1792, Јулијану (1795—1842), Сару (1797), Петра (1801—1876), Павла (1805—1885), Јелену (1811—1900). Цар Јосиф II, на своме путовању кроз Банат, отесо је у Баваништу у кући хаџи-Павла Стојановића. Кад га је запитао колико има деце одговорио је да има једно мушко од шест децеља. Цар заповеди да га донесу, те га дарује са 12 дуката. Стојановића славе св. Ђурђа. (Г-ђа Стојановић).

Стојановић Петар, стан. Земуна, из Дојрана (1794). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Стојков Јован, стан. Земуна, р. из Бугарске. (Прот. умр. 1765).

Стајко Димитрије „Грк“, трговац у Бечу. (Д. Обрадовић, Дела (1911) 69).

Стугула Еуфимија, стан. Темишвара. (Фенелон 1815).

Сука (Зука?) Константин, стан. Мишколца 1806. (Rosa).

Сугари Јован, стан. Новог Сада 1793.

Сутари Тодор, трговац у Земуни. (Регистар).

Табаковић удова, стан. Вел. Семиклуша. (Попис 1846).

Тагара Коста, 50 год., стан. Земуна, из Серфице (1773).
(Из белешака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Таича Јоана Ефимија, стан. Новог Сада 1793 год.

Тајчевић Митар, православне вере, стар 60 година, родом из Катранице. Оженио. Дошао је пре 48 година у Земуни. Настанио се у Осијеку (Горњи град). Има своју видану кућу и бави се трговином свиња. Високог је раста, дебео, седих власи, дугуљастог и белог лица, плавих бркова. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1771. Пре неколико година извео је из Турске жену са троје деце, од којих се једно налази сада у Турској. (1774 Д. 174).

Тамбул Јанко, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. пр. IX, 276).

Таназевић Јова (звани Јофа), трговац у Меленцима. (Г. Серг. Јовановић).

Танаоку Алекснос (р. 1755), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Танасијевић Анастасија, стан. Вел. Семиклуша. (Попис 1877).

Танасијевић В. Ђорђе. Раније ова породица се звала Василидис а имала је надимак Тано. Дошла је из Зографа у Грчкој. 1857 г. преселила се у Београд, а од 1860 г. стално се настанила у Шапцу. У Шабац су се доселили два брата, а два брата остала су са матером у Кожанима. Породицу су сачињавали два брата: Васо и Јоргаћ (Ђорђе). Васо је зван Тано и отуд презиме Танасијевић у Шапцу. Сви чланови породице славе св. Василија (1-1 по ст.) у ствари Васов имендан. Сам Васо почео је славити од 1864 г. када је довео жену из Кожана, која је била родом из Сијатиста у Македонији. Сви чланови породице славе исту славу. Васо је имао четири сина од којих је у животу остао само један — Ђорђе. Васов брат, Јоргаћ, умро је без потомства. Породица се бавила ткачким занатом. Сам Ђорђе био је дуго година ткач и радио на велико. У њиховој се кући до смрти

матере (пре почетка рата) говорило грчки. Од пре петнаест година одао се банкарским пословима. (Пок. Љ. Павловић).

Тафра К. Јана, стан. Београда. (Нов. срб. 1841, 118).

Таша Фиаш, стан. Земуна, р. из Катранице (1761). (Прот. умр. 1761—2).

Таша Хаџи-Мелетчевић Христо, стан. Земуна. (Попис 1774—5).

Ташин-Христий Григорије, стан. Митровице. (Дом. прот. 1793).

Теодор, стан. Земуна, р. из Сачишта. (Прот. умр. 1765).

Теодор Константи, стан. Вршца (631). (Дом. прот. 1796).

Теодоридес Аистрадиус, трг. калфа у Земуни (1826) из Турске. (Регистар).

Теодоровић Анастасиј, стан. Иванића. (Прот. кршт. Загреб 1785—6).

Теодоровић Атанасије, стан. Земуна, родом из Воскопоља. (Прот. умр. 1771).

Теодоровић Атанасије, трг. у Петрињи. (П. Рожа-Михаловић, Крстоносци 1830).

Теодоровић Георгије, стан. Темшвара 1806. (Rosa).

Теодоровић Јован, хаџија, стан. Земуна, р. из Бугарске. (Прот. умр. 1761).

Теодоровић Констандин, стан. Војке 1773. (Богосл. гласник XVI, 121).

Теодоровић Љото, стан. Земуна (121). (Попис 1774—5).

Теокаревић. Прадед се звао Теохар. Старином су из Албаније. Славе св. Николу. У Параћин су се доселили из Лесковца. Дед и отац бавили су се трговином. Отац Димитрије основао је прву фабрику гајтана у Србији у селу Вучје код Лесковца. Дед се звао Теохар а звали су га Тукар. Теокаревића има још у Ужицу и Лесковцу, али нису родбина. Не знају да је у породици когод говорио грчки. (Г. Вл. Теокаревић, индустријалац из Параћина).

Теофановић (Георгије, Анастас), стан. Вел. Семиклуша. (Дом. прот. 1826).

Геофану Георгије, стан. Вел. Семивлашка. (Исвајовић, Историја трговине 1816).

Геохар Јован (1778), шпедитер, р. из Македоније, стан. Земуна. (Регистар).

Геохар Марко (1821), ђак, р. из Београда, стан. Земуна. (Регистар).

Геохаровић Анастасије, стан. Новог Сада 1793 год.

Геохаровић Ђеорђије, стан. Осска. (Протокол).

Тепелани Марко, 52 год., стан. Земуна, р. из Тешелани у Лабанији (1773). (Из белешака г. д-р. Р. Јерemiћа).

Тиганити (Тиганић), стан. Темишвара. (Га. Ист. др. св. 27).

Типа, златар. Има породицу од два члана. Родом је из Албаније а дошао је пре три године из Оршаве. Станује код Грађанског чинара. (Темишвар 1739).

Тимотијевић Теодор, житељ меградеки. (Прот. венч., Загреб, 1798).

Тимотијевић Георгије, православне вере, стар 35 године, родом из Лероњагуста (Lero Njagusta). Дошао је пре дванаест година у Земун. Настанио се у Осјеку (Доњи град) где има кућу и бави се трговином. Ожењен је диског раста, снажан, плавасте косе и бркова. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1772. (1774 Д. 174).

Тинга, купец у Јегри. (Летопис, 1825 (III), 23).

Типа. „Типе су пореклом из Маврова код Костура. Христодул Типа, мој прадед, школовао је сина Типу и овај је постао доктор медицине у Италији. Дуго је био код високог наше хеџим. Ту је његов син, мој отац Анастас, провео своје детињство. Доктор Типа умро је млад. Његова удовица, Теодора, врати се у Костур, пошто је пре тога удала своју кћер Анастасију за Косту Тоскића, трговца београдског. Приликом те удаје емести свога јединца Анастаса 1827, дечка од 14 година, код трговца Главинића за шегрта. Ту је изучио терзиски занат, па је доцније прешао код Сараф-Косте.

Још дететом верио се настас са Јеленом, ћерком Лазара Емануила, трговца костурског, те њен ујак, доктор Карабина, хеџим Маранли Али-паше, а после и кнеза Милоша, поселе

собом Анастаса у Костур, где се 1837 венчају, и Анастас се уорачао с тастом у Костуру. Ту је остао две године, па пошто није било зараде, Анастас се врати у Београд, прво сам а после, 1842, преведе жену и кћер у Србију. Ту су се стално настанили и изродили многу децу, 14, и склопили очи: Анастас 1885 а Јелена 1898. Од ове деце четворо је доживело зрело доба: Димитрије, банкарски чиновник, Илија трговац, Анастасија Вучка Ђорђевића, државног саветника, и Петар, професор. Читао сам да у Хлериноу живи харија Ване Типа и да има сина дипломатског чиновника краљевине Грчке. Биће да и у Маврову има Типа. У Београду 60-тих година прошлога века живио је Петар Типа, сајџија, који је млад умро. Једна Типина прешла је у Пожаревац код сина Ђорђа Димитријевића „Струтара“, имућног трговца. Слава нам је Ваведене а преслава св. Науи 1 (14) децембра. Не знам да ли све Типе тако славе, јер смо изгубили додир још од смрти моје тетке Катарине (умрла је 1856). Катарина је била удата у Костуру, за трговца Василијадеса. Из тога су брака Пангази, трговац третански, и Ђорђе који се није женио. Пангазијеви синови су Александар, трговац у Трсту и Ђорђе, чиновник у Цариграду, код кога живи и сестра им Софија; Катаринина кћи, Јеленавета, остала је млада удовица. Анастасија, друга сестра мога оца, имала је три кћери и сина. Најстарија њена кћи била је удата за Мануела Такулу, трговца и умрла без деце. Средња, Зујица, удата је била за Вацу С. Илића, трговца у Београду”. (Г. П. Типа).

Тирка, веома угледна трговачка кућа у Бечу, пореклом вероватно из Москопоља Weigand I, 103). На српским и немачким писмима Димитрије Тирка, кум и добротвор Вуков, потписује се грчки. (Прешнска II).

Тирко Димитрије, стан. Новог Сада 1793 год.

Тирха Д. Теодор, стан. Оршаве 1806. (Rosa).

Тигула Јован, стан. Коморана 1771. (Браство XXVI, 141—2).

Теодор Михаило и Јанка, трговци животним намирницама. Доселили су се пре три и по године из Москопоља. Станују у дућанима. (Темишвар 1739).

Тодор. Предак породице презивао се Тодор, а то је можда само име. Тодорови синови били су Ђорђе, Теохар и Јанађије. Сви су изумрли само је Теохар оставио сина Петра Теохара. (Петар је било име а Теохар презиме). Ђорђе је имао надимак Гарагун, јер је служио код неког Грка Гарагуна у Смедереву. Пореклом су били Грци из Сеча. Тодор је дошао са синовима 1850 и настанио се у Смедереву. Ђорђе је 1860 отишао у Крагујевац. Славили су имендан. Сви су били терзије, само Петар кафеџија. Тодор се до-сељмо као терзиски мајстор. Петров отац и стрицеви знали су грчки, али Петар не зна. Његова мајка је Српкиња из Смедерева. (Г. Св. Спасојевић).

Тодоровић Врета, стан. Карловаца (361). (Попис 1769/70).

Тодоровић Буру, православне вере, стар 42 године, родом из Москопоља. Дошао је у Земун пре тридесет година. Живи са женом и троје деце у Валпову, где има кућу и бави се трговином (кожарством). Средњег је раста, округлог лица, кратких црних бркова, косе пола седе, дуге, пуштене. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Тодоровић Коста, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Тодоровић Митар, православне вере, стар 51 годину, родом из Москопоља. Дошао је пре тридесет година у Славонију. Настанио се у Марјанцима (код Валпова), где живи са женом и петоро деце у својој кући и тргује кожама. Ожењен. Ниског је раста, дугог припурастог лица, проседе браде и бркова, косе пуштене. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Тодоровић Моско Ана, стан. Новог Сада 1793 год.

Тодоровић Никола, православне вере, стар 30 година, ниског раста. Није забележено где је настањен. Средњег је раста, дебео и снажан, црне косе и бркова, црвенкастог лица. (1774 Д. 174).

Тодоровић Петар, стан. Загреб. (Прот. кршт. 1821).

Тодоровић Тикар, стан. Смедерева. (Жертва Аврама-ва 1835).

Тодоровић Христифор, стан. Винковаца. (Прот. умр. 1793).

Толић. Толића има у Јагодина, Тузрији, Чачку, Београду. „Отац Никола је, као селачин из села Брода, срез мориховског, дошао у Битољ, ступио у радњу код трговца Лазара Губера, Цинцарина. Касније је постао ортак у трговини и оженио се из породице Карбонари. Мати моја звала се Василикија и знала је добро грчки. У кући се говорило цинцарски. Деца су васпитана у цинцарском духу. Толићи имају име по деду Толи (Толи). Отац је славно крсну славу. Касније су оставили славу и увели имендан.“ (Пок. Мих. Толић).

Толић Јанко, стан. Панчева. (Прот. кршт. 1788—89).

Тоља, стан. Пожаревца, родом је из Епира. По занимању је кафеџија. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Тоља Манојло, добротвор грчке школе у Н. Саду (Гл. Ист. др. IX, 267).

Тома Аугустин. Плаћа порез за себе. Нежењен. Родом је из Костура. Има радњу у Токају. Бави се разном трговином. (Токајска компанија 1762).

Тома Василије. Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом је из Кожана. Живи у Фелерто-у у саборској мунанији. Слуга је код Пализониса. Нема ништа. (Токајска компанија 1762).

Тома Самуило. Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом је из Мелника. Живи у Бичу у Пољској. Бави се трговином лица. (Токајска компанија 1762).

Томако Јован, стан. Вел. Семиклуна. (Дом. прот. 1826).

Тонзу Јован (1772—82), грчки свештеник у Семиклуци. (Г. С. Видак).

Тосковић (Ташковић?) Буру, православне вере, 37 год. Дошао је из Москопоља у Земун 1753. Довео га је отац још кад је био дете. Станује у Слатини с мајком у кирији код Бури Јанковића. Нежењен је, средњег раста, више белог лица, косе кестењасте боје а едичне су боје и његови јаки бркови. Изјаснио се за аустријског поданика и положио заклетву 1773. (1774 Д. 174).

Тошкових Јован (Ташковић?) стан, Велике Кањиже 1773. (Богосл. гласник XVI, 121).

Транда, стан, Чакова, (Г. Ђ. Терзић).

Транда, стан, Србобрана.

Трандафил из Тате, приложник цркве у Кожорану 1756. (Гл. 67, 290).

Трандафил Александер Андреј, стан, Темшвара, (Г. Павловић, Виландове симпатије 1829).

Трандафиловић Михаил, трговац у Чакову. (Забавник 1815).

Трантафилу Атанасије (р. 1770), стан, Вел. Семикауша. (Прот. испов. 1802).

Трихона Насто, стан, Земуна (77). (Попис 1774—5).

Трифунковићи. Ранији надимак су имали Брбако. Дошли су из Маловинга пре 150 година и настанили се прво у Баточини, где су били двадесет година, затим у Болечу, где су били педесет година, у Београду пет година и Смедереву. Са истим презименом има породица у Грчкој и Смедеревској Паланци. Колико за себе знају сви су славили увек Трнову Петку (26-VII по ст.). У сродству су са Димитријевићима у Смедереву. По занимању су били каферџије, занатлије, чиновници. Неки од њих знају циндарски, али се слабо служе, (Г. Св. Спасојевић).

Трпко Михајло, стан, Земуна, из Врбени (1804). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Трпко Петар, стан, Новог Сада 1793 год.

Трпко Христо, стан, Земуна (280). (Попис 1774—5).

Турнај Кирјак, Ожењен, Плаћа порез за себе. Родом је из Турне у Турској, живи у Токају. Вратио се у Турску и најавио да се неће више вратити. (Токајска компанија 1762).

Турнај или друкчије **Голесав** Јован, Плаћа порез за себе. Родом је из Турне у Турској, живи у Бартафи, у шпрокској жупанији. Бави се трговином вина. (Токајска компанија 1762).

Турунџа, стан, Вуковара, брат пок. врдничког Филипа Димића из Катранице. Турунџићи имају на гробљу своју гробницу. (Руварцац, Опис фрушкогорских манастира 1753, 43).

Ћебешија Петар Грк, стан, Печуја, (Гл. Ист. др. VII, 231).

Ћаиха Константин, стан, Земуна, р. из Москопоља. (Прот. умр. 1763).

Ћефала Јован, приложник цркве у Кожорану (1756). (Гл. 67, 288).

Ћира, „от Арнаутохори“ (тј. Дарде), приложник цркве у Кожорану (1669). (Гл. 67, 246).

Ћираида Никола, стан, Кишбира, приложник цркве у Кожорану. (Гл. 67, 291).

Ћирјаковић а. **Кирјаковић**, **Цирјаковић**.

Ћирјаковић Ђуро, православне вере, стар 38 година, родом из Москопоља. Дошао је пре 19 година у Земун. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу. Ожењен је. Средњег је раста, црне косе и бркова, округла лица. Ожењен је. Бави се трговином. Изјаснио се за аустријско поданство и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Ћирјаков(ић) Манојло, православне вере, стар 62 године, ожењен је. Родом је из Верије. Дошао је пре 48 година у Земун. Настанио се у Осијеку (Доњи град) где има кућу. Ниског је раста, црних очију, седе косе и бркова. Бави се трговином. Изјаснио се за аустријско поданство и положио заклетву 30/III 1770. (1774 Д. 174).

Ћиријани Димитрије „даскал гречески“, у Новом Саду 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Ћирица, бележени су и као Кирица.

Ћирица Гаврило, стан, Земуна, родом из Катранице. (Прот. умр. 1761).

Ћиро Коста, стан, Середа, приложник цркве у Кожорану 1756. (Гл. 67, 290).

Ћурчија Петар Грк, стан, Печуја, (Гл. Ист. др. VII, 231).

Угљеша Петар „Грк“, стан, Н. Сада. (Гл. Ист. др. IX, 271).

Унтен Димша, „Дознао сам да се овај Димша бавио и гајењем оваца, те је по његовим чобаницама и пасиштима назвао у Карловцима у пољу „Димшин до“. Исто тако бавио се овчарством и дед Јосе Јање, који се доселио из Пеште. Петар Георгијевић-Унтенија, трговац и грађанин (1826—87). Отац њихов Димша употребљавао је у говору често реч „унти“ (био је из Македоније), те су ову породицу прозвали Унтенија или Унтен. Петар је држао трговину „Код седам звезда“ у Класарића кући близу Доње цркве. Трговао је и са вином. Женио се није и никуд није ишао из куће. Био је врло чуваран. На одело је јако пазно, но у покућству је био врло скроман и штедљив. У друштву је био „врло погодан и пријатан“. Имао је своје људе којима је „радо помагао“, „депан на почек давао“, и „готовим новцем чешће послужио“. Оставио је 14 хиљада круна за подизање мраморног крста на карловачкој пијаци, за штпендије карловачкој деци привољне вере“. (В. Константиновић, Споменак минулога доба). Његов син био је Стеван, трговац. Славе св. Госпојину. (Г. Серг. Јовановић).

Фани, стан. Вел. Кикинде. (Пок. св. д-р. Летић).

Фани Хаџи-Анастасије (р. 1742), стан. Вел. Семиклауша. (Прот. испов. 1802).

Фани Коста, стан. Заграда 1785. (Г. прота Витковић).

Фанило (Гаца и Фани), стан. Вел. Семиклауша. (Почис. 1846).

Фаори Стама, р. у „веси Дескати“, у Македонији. Умро у 78 г. и сахрањен је у порти манастира Раковца. Натпис прво је написан на грчком а затим на црквенословенском. (Г. Ђ. Г. В.).

Фенајзи Матсес, стан. Вел. Семиклауша. (Почис. 1846).

Фернаји Хаџи-Константин, трговац београдски, р. из Македоније. (Алазаровић М., Племенита и силна љубав 1831).

Филип Константин, стан. Земуна, р. из Бугарске. (Прот. умр. 1766).

Филиповић, „Здје почивајут рабов Божјих, Теодосије Филиповић и супруга јего Агнија, рождених во Македони-

ји в мјестје Шатнете, Теодосије поживи лет 55 и супруга јего 51. Во једин ден и во једин час у дому својему от разбојников убијени бише и здје во једином гробје погребени суг. И вејакому удивљатисја достојно јест какоија тјажкија и страшнија муки од страних валхијских људеј претријеша о полунощи за три сата различними мукама мучина их и по скончаију мук горкију смерт вкусити и привилегијалном мјестје Меленци мјесеца маја 26 дна 1788 лета“. (Саопшт. Г. Дим. Кириловића).

Фитола (Витола) Јован, приложник цркве у Коморану (1756). (Гл. 67, 288).

Фичо, стан. Београда, пореклом из Јањине (или из Блага).

Фота Константин, стан. Н. Сада. (Гл. Ист. др. IX, 279).

Фоти Јован, арендатор ђалишког спихалука код Сегедина. (Бачка вила II, 1843).

Фотијадис Емануил, стан. Београда (1843).

Фотић Коста. Раније се ова породица звала Фотис-Фота. Дошла је 1794 из Сера (Сереза) у Шабац. Сродника има у Кладову и Серезу. Фота, који је највише познат под овим именом, дошао је у Шабац као дечак од 18 година. Дошао је уз Дунав из Кладова где је имао сродника и ушао у радњу трговца Милана Радосављевића, родом из мачванског Прњавора. Фота се задржавао у Кладову, Текији, на Адале и Калафату, и био је добро упућен у радњу. Кроз годину дана по уласку Фотину у радњу умре Милан, а Фота узме његову удовицу (1827 год.), која је имала дете на сиси — Косту. Од женидбе почео је славити св. Константина. Остали чланови породице не славе исту славу. Фота настави радити. Одгаји и врло лепо васпита свога пасторка, за кога је чаршија држала да је то његов син. Коста је био први Јутовићев лицејац, затим грчки питомцац у Трсту, где је учио трговачку школу. Кад је Коста навршио 18 година, врати га Фота у радњу, прими га за ортака и ожени га из породице Топузовића. Коста, због особите пажње свога оцуха, изостави своје презиме и званично се прозове Фо-

тић, Умро је у 26 години и иза себе оставио два сина и жену. Фота се лати извођења и ове деце и од њих изгради прве људе у Шапцу; али за то он остане и без радње и без имања. Унуци су му се одужили и очували име и лепе успомене. Оба су му унука оставила иза себе честит и велики пород. Фота је до смрти говорио грчки. У свом елементу никад није хтео другачије говорити. Жена му није знала грчки, али пасторак (боље рећи син) говорио је грчки и водио кореспонденцију на грчком. (Шок, Љ, Павловић).

Фотић Никола, стан. Осијека (37). (Дом, прот. 1764).

Фролбоков, Пореклом су Грци. Имали су бакалску трговину. Сада је породица изумрла. (Г. Серг. Јовановић).

Фруша Георгије, касперцентор у Араду. (Забавник 1815).

Фрушић Адам, био је свештеник у Великој Кањани. (Бог, Гласник XVI, 352).

Фрушић Арсеније, стан. Врница. (Прот. кршт. 1769).

Фрушић Атанасије, стан. Новог Сада 1781. (Прот. испов. 1781).

Фрушић Константин, стан. Винковаца. (Прот. венч. 1793—1810).

Фрушић, стан. Дигона. Славе св. Ђурђа.

Фусар, стан. Слав. Брода. (Прот. кршт. из Клокочевика 1790).

Фусар Јанко, пореклом „жителя епископског“ (епиротског?) (Протокол срп. прав. цркве у Карловцу 1809).

Фусар Константин, купец и житељ новограднички, рођен 1794 а умро 1849. (Натпис на гробу).

Хадиа Панаот, стан. Земун (1795). (Регистар).

Хадиде су Грци, старином из Мелника. Дошли су у Земун око 1800 г. Најстарији члан звао се Константин и био златар (кујунџија). Био је врло богат. Оженуо се Франциском Крацајен, које је отац био швар. Тада остави свој посао те од свога таста преузме швару. Имао је синове Панајота, Јосифа и Косту и кћери Розину.

Терезију, Јелисавету и Марију. Јосиф је имао синове Јосифа и Константина, који је узео за жену Јелку, кћер Јеспрема Обреновића. У браку су имали двоје деце, Милоша († 8 априла 1857 у Млещима и сахрањен на грчком гробљу) и Марију (о којој није ништа ближе познато). Константин је умро у Мерану после пренет у Беч, где је сахрањен. Славе св. Николу одавно. (Г. д-р. С. Стојковић).

Халас Мартин, Плаћа порез за себе. Нежењен. Родом је из Костура. Има радњу у Токају. Бави се торбарством. (Токајска компанија 1762).

Халас Тома, Плаћа порез за себе. Ожењен. Родом из Костура. Има радњу у Токају. Бави се трговинском разнобарене робе. (Токајска компанија 1762).

Хавлај Анастасиј, стан. Асграда 1878. (Богосл. гласник XVI, 430).

Харалампиде и Димитрије, браћа, стан. Пожаревца. Били су родом из Епира. Њихово презиме није познато. Били су кафеџије. Харалампиде је био учитељ у Епиру и поучавао је поједину грчку децу из грчког језика. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Харизовић Прока и Јанаћко, стан. Пожаревца. Били су браћа, родом из неког села близу Арцисте у Епиру, а могуће и из Арцисте. По занимању су били кафеџије. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Харисијадес. Око 1860 дошао је Аристотел Харисијадес из Јањине у Ниш, где се бавио трговинском колонијалне робе. Знао је грчки; ципцарски не. Имао је пет синова: Константина, Спиридона, Перикла, Леонида, Сократа, и кћер Александру. Сви су у Београду осим Леониде који је у Нишу. Баве се трговином. Синови знају грчки а унуци не знају. У Нишу су имали свог кућног учитеља. Једна трана узела је као славу имендан, св. Спиридона. (Г-ђица М. Харисијадес).

Харис Никола. Ожењен. Плаћа порез за себе. Станује у Токају. Бави се трговином. (Токајска компанија 1762).

Харис Павле. Плаћа порез за себе. Нежењен. Родом је из Кожана. (Токајска компанија 1762).

Хариш Јован, стан. Сомбора. (Г. Павловића, Виландове симпатије, 1829).

Хариш Коста, стан. Новог Сада 1790 год. (Прот. испов. 1790).

Хариш Никола, стан. Тате, приложник цркве коморанске (1756). (Гл. 67, 289).

Хариш Кауниц Ритберг Душан, гроф, био срески начелник у Хрватској. (Г. еп. д-р. В. Вујић).

Хаџи. Породично је име Коста, по новогрчком изговору Кошта, Јован Коста се око 1770 г. настанио у Белој Цркви, у Банату. Доселио се из Шатиста (Сијатиста), вероватно због великих прогонстава хришћана. По народности је био Грц, а српски је нешто научио у Белој Цркви. Из Шатиста је дошао са доста лепим именом. У Белој Цркви отворио је трговачку радњу. 1777 отишао је у Јерусалим да посети Христов Гроб, и тако је добио титулу „Хаџи”. Од тога доба звала се породица Хаџи-Коста. Син Јованов, Димитрије, стаало се потписивао Димитрије Хаџи-Коста. Као младић отишао је у Беч и ступио као помоћник у велику трговину барона Сине, који је многе грчке младиће примио био у своју службу. Иступивши из службе барона Сине настанио се Димитрије Хаџи-Коста у Темишвару где је био житарски трговац и виноградар. Као наредник учествовао је у бици код Лајцига и одликован за храброст орденом Топа (Канонен-орден). Димитрије се оженио Српкињом Маријом Барићевом из Панчева, Свога сина, а оца д-ра К. Хаџи, Константина, иако га је Српкиња мати васпитавала у српском духу, дао је на науку у грчку школу у Темишвару, која је тада стојала под управом знаменитог грчког учитеља Сифиноса. Димитрије је умро доста млад, а иза њега је остало петоро деце, од којих је Константин био најстарији. Константин је свршио гимназију у Темишвару, затим је отишао у Бел. Варацин где је учио тзв. филозофију тј. 7 и 8 разреда гимназије, а затим је прешао у Дебрецин на правну академију коју је уредно апсолвирао и добио диплому свршеног правника. Но како у то доба неплемићи нису имали изгледа да добију какву јавну службу, отишао је 1842

год. у Вршац и тамо свршио богословију. Био је њак потоњег славног румунског митрополита Андреје Шагуње. По свршеној богословији Константин се ожени Катарином Петровићевом, кћерком темишварског угледног занатлије Петровића, иначе пореклом из Српског Св. Петра. Константин је носио име као и дед и прадед Хаџи-Коста. А како му је крштено име било такође Коста, да се не би два пута помињало „Коста” изостави породично име и тако остаде Коста Хаџи. Није познато да ли је са Јованом Хаџи-Костом дошао још и који други члан породице у ове крајеве, али је у Шатисту остала породица Коста или Кошта која тамо још и данас постоји. (Г. д-р. К. Хаџи).

Хаџи-Богдан, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Хаџи-Вули Богдан (или можда Хаџи-Богдан Вули, дакле иста особа са претходним), стан. Новог Сада 1781 год. (Прот. испов. 1781).

Надупојнолу Димитрије, са сином, трговац у Загребу 1875. (Нар. старина).

Хаџи Георгије, приложник цркве у Коморану 1756. (Гл. 67, 289).

Хаџи-Георгијевић Теодор, парох и конзисторијалниј приједатељ у Будиму. (Фенелон 1815).

Хаџи-Грабова, трг. у Београду. Био је трговац туцане кафе. Једна му је кћи била удата за Даду, друга за Петровића а трећа за Дајмака. (Г-ђа Ж. Ангула).

Хаџи-Деметер Константин, стан. Беле Цркве. (Фенелон 1815).

Хаџи-Деметрије (р. 1764), стан. Бел. Семиклауша. (Прот. испов. 1802).

Хаџи-Димо Георгије, стан. Н. Сада. (Гл. Ист. др. IX, 265).

Хаџи-Ђорђевић. Први досељеник Хаџи-Ђорђе звао се Субасаћ а његови потомци, по њему, назвати су Хаџи-Ђорђевићи. Пореклом су Грци из Сачиста, 1825 године хаџи-Ђорђе био је кириџија, Турци му преко ноћи украде

воња, Борђе га стигне и убије, па је морао да бежи. У Сачишту је оставио вереницу, која је дошла после неколико година за њим; преселио се у Лозоник, срез орашки. Славио је св. Борђа најпре као имендан, па од доласка као славу. Исту славу слави сва породица. У сродству су са Делијашићима. Борђе и Делијања су рођена браћа, синови Димитрија Субасаћа. С братом Делијањом држао је кафану у Смедереву и Лозонику. Хаџи-Борђе умро је 1863 године. Син Хаџи-Борђев, Димитрије, знао је грчки. И жена Димитријева научила је грчки иако је била Српкиња. (Г. Св. Спасојевић).

Хаџи-Јањин Параскева, р. 1716 у Кожанима. Његови родитељи доселили су се у Петроварадински Шанац 1707. Сматрао се за Грка. (Гл. Ист. др. IX, 257—8).

Хаџи-Костић Дима, стан. Срем, Карловаца (320). (Пописе 1769/70).

Хаџи-Киро-Николић. У порти српске цркве у Осеку налази се надгробна плоча са натписом „Марија Хаџи Киро Николић, жителница новосадска, позиве лет 74. Преставија во Осјеку дне 26 јуна 1819“.

Хаџи-Ласкар Леонид, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Хаџи-Нени. Породица Хаџи Неја-Нени је стара грчка породица која је била у Темишвару за време Турака и носила назив према занимању „Мумија“. Породица је била трговачка. (Гласник црквени, Темишвар XIII, 112).

Хаџи-Теодоровић Јован, арендатор топлог и хладног купатила у Сегедину. (Бурковић, Пијаница 1845).

Хаџи-Тома. Рођен је у Мелнику и звао се Тома Опупало. Још као дете ишао је са оцем у Јерусалим и отуда добио назив хаџије. Побегло је од маџехе и дошао у Београд пешке као дечак од 14 година (око 1812). Из Београда прешао је у Земун код стрица Михалаћа, који га је прво школовао па затим му отворио у Београду коњареку радњу и са њиме ортоковао до 1854. Стриц Михалаћ није оставио потомства. Две-три године по доласку у Београд довеле су му кириџије и сестру Ленку. Хаџи-Тома оженио се Јеленом ћерком Хаџи-Брака. Са њом

је имао четири сина: Јоцу и Николу, који су умрли млади и Николу и Светозара. Никола (р. 7 октобра 1840) био је ожењен (од 26 августа 1865) Христином, ћерком д-р. Вука Маринковића, проф. Лицеја, а Светозар био је ожењен Катарином Германш. Имао је ћери: Даницу, удату за Филипа Христића, мн. просвете; Софију удату за Јована Ристића краљев. намесника; Милеву удату за Радивоја Милојековића, министра унутрашњих дела и Марију, удату за Анту Богдјевића, генерала и министра војног. Хаџи-Тома умро је у својој 87 години 1885. Радњу је имао у Карађорђевој улици 16. Славио је св. Николу. Био је Грк и сматрао се за Грка. Синови му нису знали грчки. У кући је говорно каткада грчки са снајом Катарином. (Г-ђа Зорка Влајић).

Хаџи-Тома Јован, стан. Земуна, из Мелника (1809). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Хаџи-Филотеј Петар, стан. Новог Сада 1793 год.

Хаџија Марко, стан. Земуна, р. из Воскопоља. (Прот. умр. 1766).

Хаџија Марко, стан. Вел. Бечерека (78). (Прот. Успенско цркве 1773).

Хаџић, стан. Слав. Брода. (Прот. кршт. 1802—25).

Хаџић, стан. Србобрана. Дошли су из Селице пре стотинак година. Од пре двадесет година славе св. Мрагу. Прво су се бавили трговином а данас се баве економијом. Један од предака, Шандор, јуначки се борио у одбрани Србобрана 1848. (Г. Хаџић, студ. права).

На надгробној плочи узиданој у спољнем зиду цркве забележено је на грчком а затим на српском језику да ту у гробу лежи Лазар Хаџић рођен у Селици у Македонији, а умро у Србобрану у 62 години 1832 г.

Хаџић Јован, стан. Земуна, р. из Катранице. (Прот. умр. 1762).

Хаџић Панаот, православне вере, стар 24 године, ожењен. Родом из Катранице. Дошао је пре 22 године у Земун. Настанио се у Осјеку (Доњи град), где има кућу. Бави се трговином дувана. Средњег је раста, округла ли-

ца, плаве косе и бркова, Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770 г. (1774 Д. 174).

Хаџић Тома, православне вере, стар 32 године, родом из Верне. Дошао је пре 22 године у Земун. Настанио се у Осејку (Доњи град) где има кућу у закупа и бави се трговином. Неомењен. Средњег је раста, мршавији, црних очију, косе и бркова, дугуљастог лица. Изјавио се за аустриског поданика и положио заклетву 1770. (1774 Д. 174).

Хаџић Пејко, православне вере, стар 70 година, родом из Катранице. Удовац. Дошао је 1772 г. у Земун. Живи у Руми код пријатеља. Положио заклетву 25 октобра 1773. (1774 Д. 63).

Хаџић Славуј, стан. Вуковара (83). (Дом, прот. 1780).

Хаџић Славуја Манојло, стан. Земуна, из Катранице (1785). (Из бележака г. д-р. Р. Јеремића).

Хаџи-Филотеу Петар, стан. Новог Сада 1793 год.

Хераклије Сигисмунд, трг. у Тарцагу. Родом из Кожана. Бави се разноврсном трговином. (Токајска компанија 1762).

Хожда Адам, „Москополит“. Трговац у Јегру. (Летописе 1825 (III), 18).

Христић, стан. Београда, пореклом из Блаца. (Цвијић, Основе III, 1028).

Христић-Карагун Ђорђе (Џоџа), стан. Смедерева. Био је каферија. Кафана му је била где је сада хотел Слога. На кафани је био натпис: „Свратите код Џоџе на кафу — за љубав, друство“. Весело друштво често се скупљало код њега. Приликом једне пијанке направе свађу, неред и лом. Општински пандури дођу и потерају све у затвор. С њима пође и Џоџа, иако га није нико терао, а кад га запиташе шта ће он тамо кад га нико не хапси, одговори: „За љубав друства и Џоџа у аспу!“ Тај његов одговор постао је у овом крају скоро класичан. (Г. Св. Спасојевић).

Христић Димитрије, купец и житељ београдски. Коста, „купечески калфа родом Рекалија“. (Забавник 1836).

Христаћ Хаџи-Панаот, стан. Осијека. (Дод. прот. 1764).

Христић Фруша, стан. Новог Сада 1790 год.

Христо (р. 1744), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Христо Георгије, стан. Земуна (280). (Попис 1774/5).

Христовол Константин, стан. Новог Сада 1793 год.

Христовол Сава, стан. Суботице. (Прот. испов. 1760).

Христоволов Настас, стан. Новог Сада 1793 год.

Христовул, комисионар у Смедереву. Био је комисионар и житарски трговац. Пореклом је био Грк. Имао је магацин поред Дунава, куповао храну и овде и у унутрашњости. Умро је овде не оставивши потомства. (Г. Св. Спасојевић).

Христовул Васа (1814—53) калфа; браћа Коста, Манојло; стан. Земуна. (Регистар).

Христовуло, памуклијаш, 1896 радио код браће Николића (Васе и Риете) памуклијаша. По висини био је највећи човек у Смедереву. Умро је као самца. (Г. Св. Спасојевић).

Христовуло Анастас. Анастас Христовуло (1810—1872) један од највећих трговаца у Београду деветнаестог века, био је син неког Христовула родом из Аграфа, близу Ларисе у Тесалији. Тај се Христовуло преселио у Солун, где је био мали трговац. Његов син Анастас као дете оде прво у Велики Бечкерек код свога стрица (или тече) и ступи у његову трговачку радњу. Тај његов стриц није имао деце и хтео га је усинити. Но то се његовој жени није допало, јер је хтела да њена родбина наследи велико имање стрица Анастасовог, те је овога тако кинила, да је он побеглао у Београд. Ту, у Београду, Анастас је остао до своје смрти, оженио се, бавио се трговином и своју радњу тако развио, да је иста била једна од највећих. Овај Анастас имао је млађег брата Николу (1817—1892) који дође из Солуна у Ниш и ступи као писар у радњу Хаџи-Ђоке Тодоровића, који је био велики трговац и филантроп. Сва трговина тога доба, која је ишла преко Ниша даље за Балкан или са Балкана на север,

нишља је преко куће Хаџи-Ђоке, зване комисионарке. Хаџи-Ђока је саградио у Нишу пре више од сто година карактеристичну и оригиналну кућу. Пошавши на хаџилук он је повео био у света места 40 особа. Пред велике празнике сва сиротина нишка долазила је у кућу Хаџи-Ђоке и добијала богате поклоне. Брат Хаџи-Ђоке био је кир-Коста, по чијем се имену и сада у Нишу зове једна улица. Ступивши као писар у радњу Хаџи-Ђоке око 1840 г., Никола Христовуло се и сродно са Хаџи-Ђоком узевши му кћер Зорку (Хаџи-Зонцу) за жену и по том по смрти Хаџи-Ђоке продужио радњу и постао сопственик и куће. Путем наслеђа та је кућа остала у поседу породице Христовуло, а данас је адвоката Христовула из Београда. У Нишу је ова кућа позната као Христовулова, јер је највише времена била у поседу ове породице. (Г. Анастас Христовуло).

Христовуло (Николаћ), стан, Смедерева. Био је житарски трговац. Његови потомци живе у Београду, а у Смедереву их више нема. (Г. Св. Спасојевић).

Христоф Јован. Плаћа порез за себе. Ожењен. Има радњу у Токају. Бави се трговином разноврне робе. (Токајска компанија 1762).

Христифоров Славуј, родом из Катранице, житељ Румски. (Прот. умр. 1774).

Христифоровић Хаџи-Димитрије, стан. Осека. (Дом. прот. 1764).

Цани, стан. Новог Сада 1852—72 год. (Регистар).

Цветковић Димитрије, трговац и грађанин новосадски. На надгробној плочи забележено је да је рођен у Мелнику у Македонији 6 августа 1828 а умро 5 августа 1879. Поред њега је сахрањена његова жена Катарина, рођена Калунци, рођена у Земуну 1838 а умрла 1881.

Цигури Јован, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Цинџар. Са овим називом сретамо веома много особа. Ми смо унели само оне за које имамо и неке поближе податке.

Цинџар Антоније, стан. Земун, р. из Воскопоља. (Прот. умр. 1766).

Цинџар Димитрије, стан. Земун, родом из Москопоља. (Прот. умр. 1769).

Цинџар Константин, р. из Лунке, стан. Брица. (Прот. умр. 1767).

Цинџар (Коста, мумрија). Дошао је у Ваљево много пре Ристе Дојчиновића. Родом је био Цинџарин, али се држао грчке колоније и говорио грчки. Ожењен се у Крушевцу. Мало је живео у Ваљеву и рано је умро, оставивши иза себе сина Живка. (Г. Љ. Павловић).

Цинџар Марко, стан. Земун, родом је из Воскопоља. (Прот. умр. 1766).

Цинџар Никола, стан. Земун, р. из Воскопоља. (Прот. умр. 1765).

Цинџи Лука. Ожењен. Плаћа порез за себе. Родом је из Мелника, станује у Бартфи. (Токајска компанија 1762).

Цурло (Zurlo) Харин Јован, стан. Земун из Солтиста (1801). (Из белешака г. д-р. Р. Јеремића).

Чанџафил Георгије, стан. Новог Сада 1796. (Гл. Ист. др. IX, 276).

Чанџифил Михајло и Андрија, стан. Беча. (Виландове симпатије 1829).

Чандрић Вруша, стан. Осијека (15). (Дом. прот. 1775—96).

Чатири, стан. Новог Бечеја.

Чача Теодор Марко, стан. Новог Сада 1793 год.

Ссеселина Анастас, трговац у Н. Саду (1782) (Гл. Ист. др. IX, 189).

Ченга Никола. У Србији је узео презиме Николић. Родом је из Селце. Дошвао је у Србију седамдесетих година и служио по еским око Пожареваца код кафеџија Грка. Доцније је прешао у Пожаревац, где је држао кафану и мењачницу, а поред тога бавио се трговином. Пре рата се говорило о њему да има 100,000 динара го-

товог новца, а половину од тога да има у злату. Његов син Коча Николић држи гвожђарску радњу у Пожаревцу. И Никола је био а и његов син је наш поданик. (Г. д-р. Н. Константиновић).

Четири, стан. Беча и Пеште 1806. (Rosa).

Четириовић Грабован Јован, „родомже от епархии охридској от пароши Грабова, нињезе житељ Осички“. 1775. (Гл. Ист. др. IV, 322)

Чига, стан. Пеште (1774). (Политика од 28 јуна 1927).

Чизмеџија Антоније, стан. Земуна, р. из Воскопоља, умр. 1765).

Чизмеџија Наста, стан. Земуна, р. из Воскопоља. (Прот. (Прот. умр. 1766).

Чистопулос, трг. београдски, р. из Сачиета.

Чоча Теодор, стан. Земуна, родом из Москопоља. (Прот. умр. 1772).

Чудила Димитрије, приложник цркве у Коморану. (Гл. 67,288).

Џанга. Џанге су дошли у Шабац из Клисуре око 1800 г. Дошао им је отац с одраслом децом: с два сина и две кћери. Жена и деца прешли су у Шабац око 1809 г. Џанга је био трговац, радио на извозу стоке и сточарских производа. Име му је било Василије (Васа), а имена синова нису позната. Синови су били занатлије, тераије и трговци. У Шапцу су имали своје куће у улици Владе Јовановића. Имали су и ливаде, непокретна имања у Травницама и на Језеру до Табановића. Ова имања продали су наследници (Василијеви унуци) Димитрије и Ђорђе пок. Стевану Магазиновићу, добротвору, и по продаји отселили су се, један у Пешту а други у Београд. У кући су говорили грчки и цинцарски и унуци докле год су били у Шапцу. Говори се да су славили очев имендан св. Василија (1 јануара). Џанге су се жениле из Македоније или од цинцарских породица. Један је био ожењен од некаквих Шпирта из Јагодине, а други опет из Јагодине од Насласа, који су после њих дошли из Клисуре у Србију. По одласку из Шапца иза себе нису оставили никога од својих, а њихова имања у Шапцу су данас својина Ђорђа

Петровића, Грка, и још неких Шапчана наше народности. Џанге су своје одиве удавале у наше породице и губили се. (Пок. Љ. Павловић).

Џанга. Дед Василије доселио се из Влахохлисуре. Дошао је са женом на мазги. Бавио се трговином и мењаџким пословима. Отац Николе, академског сликара, био је гроегета и продавао је цариградеку робу. И деда, и отац, на шта више и мајка која је била Српкиња, кад је научила цинцарски, говорили су цинцарски. Славе св. Николу. У Клисуре кажу, постоји крај који се зове Џангина махала. По причању неких постоји неки фабрикант у Софији Џангов а Џанге се налазе и у Румунији. (Ник. Џанга, ак. сликар).

Џаничари Наум, становник Коморана 1806. (Rosa).

Џануафиловић Георгије, стан. Панчева. (Прот. кршт. 1784).

Џика Наум, стан. Мишкоца 1806. (Rosa).

Џикада (Јован М.), стан. Београда. (Нов. чит. беог. 1847, 33).

Џико (Ѓико) Андрија, стан. Београда. Били су из Клисуре. Бавили су се трговином цариградске робе. (Г. К. Главинић).

Џоје Јован (р. 1763), стан. Вел. Семиклуша. (Прот. испов. 1802).

Џубра. Породица је била угледна и врло богата у свом месту Селици (Шелце). Половином XIX в. су сва четири брата, који су живели у задрузи, оставили породице у Селици и дошли у Србију, где су живели по селима око Пожаревца, у Пожаревцу и у Великом Градишту. Један брат је имао три сина, а остала браћа по два. Чим је који од синова одрастао долазио је оцу. Они су доста пута селили у Румунију и надраг, док се нису једни дефинитивно настанили у Румунији а други у Србији. Последњи су променили презиме, а они у Румунији задржали старо презиме: Џубра. Они у Румунији били су богати, зарађивши нарочито за време румунско-турског рата 1877—78 г., али доцније су пострадали. Од браће која су остала у Србији деведесетих година прошлог века били су живи у Пожаревцу Панта Атанасијевић и његов брат Димитрије Атанацковић. Пантин син

Атанасије Пантић умро је као капетан 1912 г. У Великом Градшту била су њихова браћа Панта и Димитрије који су се презивали Костадиновић. Димитрије Костадиновић, иако неписмен, водио је успешно трговину житом и сивинама. Одлазио је у Беч и Пешту, али није знао ни немачки ни мађарски. Сви су били српски поданици. (Г. д-р. Н. Костадиновић).

Дувара (Дуварас), стан. Београда. (Нов. чит. беогр. 1847, 33).

Ђуфа. Дошли су из Класуре 1847 год. и то прво у Јагодину а затим у Смедерево. Од 1870 г. славе Петров дан. У сродничкој вези су са породицом Шпартал. Бавили су се трговином. Породица је по мушкој линији изумрла. (Г. Св. Спасојевић).

Џхане (Џхане, Џхане, Џикане, Џикане), стан. Београда. Имали су кућу на Калемегдану. Отесали су се у Беч где и сада живе.

Шантровић Константин, стан. Чакова 1806. (Rosa).

Шантровић Михаил, стан. Темнишвара 1806. (Rosa).

Шарпа Андреја, „Мосхополита“, становник Јегра. (Летописе, 1825 (III), 20).

Шима, Грк из Кожане, стан. Ваје. (Гл. Ист. др. V, 15—20).

Шона Тома, стан. Митровице. (Дом. прот. 1793).

Шонда. Ово 1850 дошла су два брата Коста и Никола. Дошли су из Класуре. Грчки су знали јер су у Класури учили грчке школе. Знали су и цинцарски. Ове породице више нема у Класури.

Шпартал. Родом су из Класуре. Дошли су 1847 прво у Алексинац а затим у Смедерево. Породица с овим презименом налази се још у Алексинцу, Суботици и Београду. Од 1860 сви славе св. Јована Крститеља (јануар). Имају много сродника по женској линији. Бавили су се трговином. (Г. Св. Спасојевић).

Ширте. „Ширте су четири брата: најстарији је Ђорђе, који њихове трговине ради седи у Бечу од много година, и није се женио, нити се мисли женити; други је Петар, који

је био оженин, па му је жена умрла и више се не мисли женити, будући да му је иза жене остало четворо деце: троје старије женске, а најмлађе мушко; за Петром иде Павле, а за Павлом Димитрије. Павлу ће бити око 35 година а Димитрије је неколико година млађи од њега. Мени је говорио и Ђорђе у Бечу а и Петар сад овђе, да каже, кад би изволео опријатељити се с њима избере од Павла и од Димитрија, кога воли. Они су родом Цинцари, али су се изродили у Сријему, у Руми, и зато српски говоре као и остали Срби; и осим српскога и влашкога (или цинцарскога) и грчкога, Павле и Димитрије знају немачки и француски и талијански, и по њиховом воспитанију могу се испоредити с првим европејским трговцима. Што се пак тиче имања и чести и поштења, они су овђе између први људи. Њихова је за сад главна трговина с румом и зато осим овдашње куће имају кућу у Панчеву и у Бечеју, а поред тога држе овде код куће болту и у Бечу тргују с вискелана; у кући живе управо господски. Они уз госпођу Савку не би искали ни једне паре, него би чест и милост примили да се опријатеље с Њовим Сијатељством”. (Вук, Преписка IV, 142).

Штерговић Г. Ст., слушател љубољубија у Пешти. (Берн, Приче I, 1831).

Штерић. Породично име било је раније Мишударањ, а доцније по деди Стерији (Штерији) по доласку у Србију породица се прозове Штерићи. Мишударањ им је остао као надимак док се сви они који су остали у Македонији зову Мишударањ. Штерићи су родом Цинцари из Ниџопоља, близу Крушева. Дошли су пре 47 година у Раљу, а пре 35 г. из Раље у Смедерево, где има још једна породица Штерића, али ова је пореклом из Осивонике и нема никаквих сродничких веза с овим Штерићима. Штерићи су раније славили св. Јована, а после промене презимена почели су сви славити св. Николу. Сродничких веза по женској линији имају у Смедереву, Пожаревцу и Београду. Бавили су се трговином а сад су неки рентијери и чиновници. Женска линија је српског порекла. Данас само двоје старих знају цинцарски а млађи не знају. До рата имали су твужђарску и мануфактурну радњу, коју после рата нису обновили. (Г. Св. Спасојевић).

Штери¹. Родом су Цинцари из Писодера, 1850 Михаило Штерић дошао је са четири сина и вјаставио се у Осиповици, Чланова ове породице има сем овог места и у Смедереву и Београду. Сви славе Аранђелов-дан вероватно од доласка. Михаило је био кафеџија у Осиповици и та кафана постоји и данас. Димитрије Штерић дошао је из Осиповице 1923 и узео кафану „Скобаз”. Димитријев деда, такође Димитрије, био је народни посланик. У Осиповици готово стално је председник општине неко од Штерића, Димитријев стриц Данило данас је обласни посланик. Данилов отац Ташко, син Михаилов, зна цинцарски, има око 90 год. али је врло здрав. (Г. Св. Спасојевић).

Штова и Стова.

Штова Јанко, стан. Загреба, (Прот. кршт. 1788).

Шуља Насто, стан. Вишковаца, (Прот. кршт. 1793).

Шутари Георгијевић Константин, купец у Великом Бечкереку, (Булић, Земљоописаније 1824).

Шутари Петар, трг. у Срем, Карловцима, 1841 завештао је своју кућу гимназији, Саборној и Горњој цркви.

ДОДАТАК

Боди Н. Гуша (1810—75) један од најнаразитијих претставаника старобеоградских Цинцара. Рођен је у Бладу одакле воде порекло Христићи („Чича” Никола), Захо и др. Бодљеви су били са свима њима у родбинској или кумовској вези. Гуша је и, пр. венчао Чича Николу и крштавао му децу (Косту Н. Христића, „Старог Београђанина”, бив. министра на страни). То кумство је старо скоро двеста година, и преносило се на унуче и праунуче, до данас. По мајци, Гуша је био у блиском сродству с Тодором Бајићем, земунским трговцем, који се 1824 оженио Петријом, ћерком кнеза Милоша.

Гуша Боди је био најоригиналнији и најспособнији из интересантног кола оних македонских пчелбара цинцарских, self-made-man-а, који се личном способношћу, истрајношћу и вредношћу дигао до завидне духовне висине и материјалног богатства. Шездесетих и седамдесетих година он је био један од најмућнијих људи не само београдске чаршије

него и Србије. Његова велика болтаџијска радња, на углу Васине и Краља Петра улице, беше на далеко чувена. Он је сепал доносио из Египта, Цариграда и Беча. Половина оповремске Србије беше његов муштерија и његов — дужник. Када му је кнез Михаило једном приликом понудио да га власти помогну у наплати огромне пересије, Гуша је то одбио, с напоменом: да би у том случају већина наших палачких трговаца морала „спустити ћепсак” (банкротирати), а он то на своју душу не може узети; боље да он, један, пострада него сви.

Ретко честит, бољин и хуман у најљепшем смислу те речи Гуша беше и човек врло даровит, бистар по природи и ванредно духовит. Његове две старинске али, за своје доба, господске куће на Дорћолу (данашња Вишњивева улица) стајаху отворене свиком сиромашу и намернику. Он, мично, био је самоук; људи пак који су га познавали, тврде да је знањем и духовитошћу изазивао дивљење. Гуша је познавао старогрчки језик и литературу, знао на изуст читаве странце из Илијаде и Одисеје, из „Горског миченца” и Вукових збирки народних песама, био увек први „приснумерант” на сваку српску књигу, „абонирао” ложу за целу годину у Народном позоришту и т. д. Његова кћи Анка је супруга Светомира Николајевића, и мати познатих књижевника и јавних радника Божицара и Душана. Анка је своједобно важила за једну од најобразованијих београдских госпођа. Гуша није жалио новаца да својој кћери прибави највишу образованост. Она је савршено говорила француски, немачки, италијански и грчки, била упозната с историјом наше и стране књижевности, као и са историјом нашом и светском. Овако високообразована она је била не само примерна супруга и мати, него често и утицајна сарадница свога мужа у његовим појединим јавним пословима. Ваља забележити да је богатство госпође Анке пружало могућност њеном супругу, који је био један од главних оснивача Радикалне странке, да радикалски покрет почетком осамдесетих година потпомаше и материјално. Госпођа Анка је била сарадница своме мужу нарочито око покретања значајног патриотскога Друштва св. Саве које је Николајевић основао 1886 год.

О духовитости Гуше Бодија очувале су се и дан данаш приче и анегдоте код старих Београђана. Неке од њих су Сремац, Нушић, Чича Илија Станојевић, Влад. Каћански, Дам. Ђ. Ђорђевић и др. објављивали по листовима а Стевану Сремцу је у дивној причи Кир-Герас очевидно популарни Ђир Гуша лебдео пред очима. И у политичком животу Србије онога доба узимао је Гуша Боди жива учешћа. Он је био саветодавац кнеза Михаила приликом задобијања градова, а неко време је провео с кнезом у емиграцији у Новом Саду. На рукама Гушиним издахнула је кнезихња Љубица; а када је Србија уводила стајаћу војску, Гуша Боди је за прву батерију српских топова приложио хиљаду дуката — једну суму која у епоси модернизовања Србије претстављала читав капитал. (Материјал је накнадно добијен).

РЕГИСТАР

саставио г. К. Стријак.

У овај регистар унет је материјал из првог а исто тако и из другог дела, осим имена породица која су поређана алфабетским редом. У регистар су унета лична и географска имена, затим имена установа и важнијих историских догађаја. Географска имена унета су онако како се изговарају (на пр. Велика Плана), сем оних која се обележавају један део целине (на пр. Јужна Србија) која су стављена под име целине (у овом случају Јужна Србија). Имена установа и важнијих историских догађаја унета су по првој речи имена, званичног или обичајног (Народна банка, Карађорђевог устанак и др.). Код личних имена унето је прво презиме па име или, ако нема презимена, само име. Да књига не би била сувише преоптерећена регистром неке мање важне ствари су груписане (као на пр. имена улица, светаца (агиос), црква и др.).

Имена написана латиницом поређана су у регистру по нашем Ђириловском алфабету.

Д. Ј. П.

- Авакумовић 266; — Павле 245.
 Аверов 20, 21.
 Аврам 183, 259.
 Аврамовић Јевтимије 176, 231;
 — Никола 52; — Сима 231.
 Агагангел Константин, архиепископ 26.
 Агнос Агапиос 213; — Илариос 213; — Поликарпос 213; — Сосонтнос 213; — Тараснос 213; — Фефрониос 213.
 Аграф 51, 390, 471.
 Агда 292.
 Ада 425.
 Адакале 463.
 Адамовић 325, 434; — Степа др. 122, 313.
 Адам Георг 32.
 Андрианопол *Adrianopol* 1 161.
 Адуловић Дина 436.
 Азија 86, 118, 122, 305; — Мала 291, 391.
 Ајхингер Јозеф 350.
 Ајххорн 154.
 Аксентијади Георгије 220.
 Аксентије 67.
 Аксентијевић Аксентије 273.
 Алабаки Иван 295.
 Албанија 8, 26, 34, 36, 50, 112, 144, 249, 291, 292, 330, 344, 355, 356, 369, 408, 430, 455, 456.
 Албуклија 262.
 Алданац 296.
 Александар Велики 18, 76, 181, 276, 347, 381, 432; — Први, руски цар, 219; — Дима 115; — Невски 254.
 Александрија 84, 300, 387, 443.
 Алексијевић 266; — М. 361.
 Алексинац 394, 429, 476.
 Алексновић браћа 6.
 Азел 86.
 Азжир 122.
 Азибувар 407, 421.
 Ализот 347.
 Али-паша, јањински 21, 38, 39, 292; 444; Марашли 456.
 Алмаш 121, 400.
Altserbien 43, 45.
 Амалтија 174.
 Амбукива (*Ambdukiva*) 429.
 Америка 86, 292, 300, 343, 365, 366, 379, 390, 439, 443.
 Амиго Мајер 106.
 Анастас Мали Наста 126.
 Анастасија Катарина 377.
 Анастасијевић 31; — Василије 390; — Димитрије 235, 236, 266; — Сабов Димитрије 47, 83, 115, 118, 122, 123, 124, 271, 280, 282; — из Бобошнице 53.
 Андоновић 342; — Коста 141.
 Андрејевић 432; — поштар 266; — Тома 334.
 Андресо 317.
 Андрић Андрија 60.
 Анђелић Герман 213.
 Анђелковић Васа 52; — Лазар 249.
 Анкона 116.
 Антим поп 225.
 Антоновић 266; — Анђа 393.
 Ангула 62, 145, 164, 180, 369, 445; — Живка 71, 363, 372, 382, 408, 423, 427, 467; — Милан 318.
 Антсџ Димитрије 108.
 Ападија 267, 338.
 Апостоновић Тодор 70; — Тодор, сапуница 191.
 Апостоли Ј. 43.
 Арад 113, 156, 192, 282, 324, 350, 440, 464.
Arad vármegeye 104.
 Арадска жупанија 152.
 Аранђелов дан 478.
 Аранички 77, 320.
 Арбаија 20—21, 289.
 Аргир Јанаћ 219.
 Аргирокастро 355.
 Аргиропуло 180.
 Аргирос Василије 363.
 Аризовић 53.
 Аристотел 181.
 Армаш Настас 253.
 Арменула 180.
 Арнаутовић Хаџи-Дамњан 141.
 Арнаутохора 461.
 Арнаутска мала 292.
 Арништаји 156.
 Арту 27.
 Архив митрополије карловачке 245; — румске црквене општине 25.
 Арциста (Арцисте) 53, 351, 364, 365, 387, 406, 427, 465.
 Асаман 292.
 Астра од Шождије 267.
 Аспропотам 9.
 Атанас 391.
 Атанасеум 342.
 Атанасијевић 31, 53, 84, 267, 391, 436; — Константин 241; — Панга 475.
 Атанаско 107; — Дима (*Dimo, Tima*) 115.
 Атанасовић 141.
 Атанацковић Димитрије 475.
 Атина 22, 84, 114, 142, 157, 160, 174, 236, 292, 302, 387, 391, 396, 397, 399.
 Атлантски Океан 110.
 Атос 159.
 Аћковић 53.
 Аустралија 292.
 Аустрија (*Austria*) 34, 36, 37, 41, 45, 51, 56, 57, 81, 85, 86, 91, 92, 93, 98, 100, 102, 107, 109, 114, 117, 118, 120, 136, 142, 150, 153, 154, 156, 158, 184, 208, 249, 256, 268, 286, 343, 364, 374, 387; — Доња 154.
 Аустро-Угарска 3, 41, 313.
 Аустро-угарска народна банка 151.
 Аустриска народна банка 125.
 Аустриско железничко друштво 156.
 Африка 86, 390.
 Али-Нојчиџи 48.
 Баан 154.
 Бабило 390; — Гуча 361, 390; — Јоханис 390.
 Бабина Грета 335, 435.
 Бабушку 292.
 Баваринште 320, 356, 358, 432, 453.
 Баварска 350.
 Баждавела 292; — Коста 297.
 Базјаш 428.
 Баја 113, 315, 322, 327, 340, 349, 350, 358, 361, 367, 373, 374, 380, 381, 382, 404, 415, 432, 476.
 Бајић 175, 286; — Димитрије 79; — Ианја др. 322; — Милош, барон 273; — Тодор 478; — од Варадње 267.
 Бајлони Игњат 365.
 Бајша 266.
 Бала Атанасије 260, 273; — пуковник 260.
 Балаша-Бармата (Балашбармат) 102, 126, 330, 331, 337.
 Балива спивеџија 260.
 Балкан 6, 255, 471.
 Балкански П. 85, 214.
 Балкански рат 367.
 Балканско Полуострво VII, 16, 17, 18, 26, 35, 49, 112, 128, 158, 159, 247, 255, 274, 275, 301, 306, 307.
 Балтовић 332.

Балту Николић Георгије 208.
Башат 58, 92, 94, 97, 101, 104, 111, 115, 121, 122, 135, 141, 212, 266, 317, 319, 323, 345, 356, 369, 435, 466.
Банатска дворска депутација 133, 134.
Банаћанин Мишо 370.
Банија 118.
Баничино 423.
Бановци 121, 340, 352, 353.
Бановштар 426.
Банџиш-Каменски 182, 255, 262.
Бања 387.
Бања Лука 282.
Бањалучка капија 252.
Бањанин 324.
Бањина 342.
Бара Венеција 166.
Барако 30, 70, 74; — Јован 325.
Бараковци 442.
Бараги Јован 6.
Барбоглу Киријак 106, 125.
Барда 292.
Баржу 448.
Барић Марија 466.
Барковић 432.
ого Н. Г. 92.
Барта Настас 52.
Бартенштајн 102.
Бартфа 460, 473.
Баруин (Баруинија) Риста 346.
Баталака 49, 145, 248, 249, 250, 260.
Баталија (Batalia) 443.
Батаљ 448.
Батојевић 84.
Батоцина 145, 460.
Батоцинска општина 443.
Багум 425.
Багут 51.
Бах 3.
Бацарија 292; — Никола 292.
Бач 121.
Bácsbodrog 105.
Бачинци 425.
Бачка 56, 103, 111, 134, 323, 425; — жупанија 121, 269.

Бачки Петровац 385.
Бачовић Кузман 295.
Баша Сима 74, 273.
Башајид 360.
Башино 423.
Беба 154.
Бегеч 121.
Бекешчаба 377.
Бела Црква 37, 83, 330, 333, 370, 393, 403, 414, 417, 433, 445, 451, 466, 467.
Белаја 351.
Белатинце 154, 156.
Беле Воде 249.
Белегши 348.
Белењеш 104.
Бели-Марковић Коча 166.
Белица 53, 251.
Бело Брдо 121, 336.
Бело Поље 408.
Беловар 329, 358, 374, 451.
Белограцик 252.
Белански Георгије 26, 160.
Белни 443.
Бенду 292.
Београд 2, 3, 4, 18, 20, 24, 25, 30, 32, 34, 45, 48, 51, 55, 62, 75, 76, 83, 84, 112, 113, 114, 119, 120, 128, 136, 142, 145, 148, 150, 160, 161, 162, 164, 165, 166, 168, 170, 172, 174, 175, 176, 178, 179, 182, 200, 206, 213, 214, 215, 218, 220, 225, 226, 228, 229, 231, 232, 234, 236, 238, 239, 240, 242, 248, 249, 251, 252, 255, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 284, 287, 288, 289, 290, 292, 300, 311, 313, 314, 316, 318, 320, 325, 326, 327, 328, 329, 331, 332, 333, 334, 337, 338, 345, 346, 347, 349, 356, 358, 361, 363, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 375, 376, 377, 379, 380, 382, 383, 384, 385, 386, 389, 391, 392, 394, 395, 396, 397, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 407, 408, 409, 410, 411, 413, 415, 416, 418, 419, 422, 423, 425, 427, 428,

429, 430, 431, 433, 435, 437, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 447, 448, 451, 452, 454, 455, 456, 457, 459, 460, 463, 465, 467, 468, 470, 471, 472, 474, 475, 476, 477, 478.
Београдска задруга 364; — општина 364.
Београдски мир 132; — пашалук 247.
Беодр 124, 333.
Беоги 268.
Бер 49, 50, 53.
Бераг 28, 53.
Бербер 292.
Берегас 113.
Берешка жупанија 113.
Берић 317, 425, 447, 477.
Берлин 157.
Бесермеш 389.
Бехтијар-паша 296, 297, 298.
Белек 60.
Беч 6, 18, 21, 28, 32, 48, 83, 86, 102, 106, 111, 114, 115, 118, 120, 122, 124, 125, 126, 131, 150, 152, 153, 156, 157, 158, 162, 170, 184, 200, 201, 219, 222, 225, 230, 294, 313, 322, 326, 336, 343, 345, 347, 360, 361, 362, 366, 370, 388, 398, 400, 401, 403, 413, 414, 418, 421, 422, 427, 429, 432, 435, 445, 448, 453, 457, 465, 473, 474, 476, 477, 479.
Бечеј 121, 343, 360, 411, 477.
Бечкерек 6, 110, 320, 338, 343, 356, 407.
Бешеноло 385.
Бешка 292, 323, 439.
Биба 30; — Георгије 235; — Ђорђе 236.
Бихо Никола 366.
Биљина 261.
Бибих Јован 241; — Сима 241.
Бигула 325.
Бирин 291, 292, 296.
Бирчанин Илија 242, 251.
Бистрица 154.
Биткућ 292.

Битољ 6, 22, 41, 50, 51, 52, 53, 82, 84, 249, 276, 289, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 300, 329, 378, 379, 389, 394, 396, 399, 406, 409, 410, 416, 417, 421, 423, 443, 459.
„Битољско“ 186.
Бихарска жупанија 388.
Бич 459.
Бича Никола 366.
„Бјелоград у арнаутској земљи“ 369.
Блазнапа 120.
Блазнапац Катарина 288.
Блац (Блац) 39, 42, 50, 51, 53, 54, 55, 77, 175, 222, 233, 234, 236, 253, 321, 330, 332, 340, 352, 353, 356, 363, 368, 370, 371, 393, 395, 404, 408, 409, 422, 423, 428, 431, 432, 435, 437, 438, 439, 441, 453, 470, 478.
Блац 233.
Блументал 154.
Боа-ле-Конт 183.
Бобоштина (Бобошница) 53, 443.
Бога 84.
Богатаћ 446.
Богаскол 367.
Богачко 333.
Богдановић Лаза 211.
Богиневевић Анга 469.
Богинић 142, 247.
Боговић 84.
Богородица 22, 76, 205, 229, 287.
Бола 180.
Бод 406, 431; — Александра 363; — Гуша „Велики“ 74, 162, 164, 330, 478, 479, 480.
Боџан 121.
Божих 84, 202, 205, 209, 212, 286.
Бозда Наум 126, 271.
Бојаџи 292; — Михајло 5; — граматичар 41.
Војничић 269.
Вохино 331.

Болеч 460.
 Болманац 439.
 Болевац 397.
 Борба Јања 352.
 Бордо 162.
 Борисављевић К. М. 146.
 Борјари 292.
 Борјарије Димитрије 84, 86.
 Борје 292.
 Борово 121, 326, 329, 373.
 Босанска Крајина 496; — Посавина 57, 121, 176, 283.
 Босиљка из Бољеваца 397.
 Босна 24, 36, 37, 48, 57, 70, 82, 84, 120, 138, 141, 176, 208, 224.
 Ботаничка башта 342.
 Боти М. 232; — Н. 232.
 Боцарис 174.
 Боцарић 307.
 Бочарис 21; — Марко 276.
 Бошковић 364; — Евица 323.
 Браила (Брајила) 48, 300.
 Бранденбур (Бранденбуре)
 Хајн-Калина 167, 445.
 Brańcisła Ayclonia 431.
 Бранковић 385; — Ђурђе,
 гроф 15.
 Брачевци 121.
 Брашнар-Ђорђевић Јања 365.
 Брашово 120, 125.
 Брбако 460.
 Брег 121.
 Брентано, барон 154.
 Брестач 121, 368, 435, 438.
 Брестовац 121, 325, 405.
 Брза Паланка 51, 91.
 Брзак Драгомир 329.
 Брка Милош 249; — Мица
 249.
 Бркић Василије 69, 182.
 Брлић И. А. 78; — Торквато
 434.
 Брод село 459.
 Брод (Брод на Сави) в. Сла-
 вонски Брод.
 Брумово 154.
 Бугарин Ђока 316.

Бугарска (Болгарија) 1, 26, 47,
 50, 80, 83, 112, 147, 179, 186,
 211, 220, 275, 289, 331, 341,
 367, 380, 384, 391, 416, 417,
 422, 429, 430, 453, 455, 462.
 Будим 1, 6, 18, 43, 54, 102, 153,
 156, 254, 350, 398, 430, 467.
 Будимпешта 50.
 Буе (Boue) 61, 72, 86, 128.
 Бујукдере 236.
 Буковала 30, 174.
 Буковина 116.
 Букован 371.
 Букурешт 28, 120, 292, 300,
 423.
 Булић 478; — Василије 333.
 Bulgarien 280.
 Буњи 373.
 Бураку (Буреку) 292.
 Буф 431.
 Ваведње 76, 457; — манастир
 346.
 Вајганд Weigand 7, 16, 18, 21,
 22, 24, 25, 36, 40, 41, 43, 45,
 48, 57, 58, 59, 68, 71, 73, 75,
 76, 80, 141, 144, 157, 174, 181,
 185, 214, 302, 457.
 Weichselburg 267.
 Вакара 292.
 Вал 330.
 Валово 458.
 Валч 154.
 Ваљеве 52, 82, 241, 242, 251,
 311, 316, 350, 359, 378, 395,
 401, 402, 407, 408, 411, 415,
 418, 419, 420, 421, 449, 473.
 Ваљевски округ 361.
 Ван 86.
 Ванђел 292; — Тома 273.
 Ванчич (Vančick) 50, 89, 92,
 99, 104, 105, 116, 136.
 Варадија 267.
 Вараждин 386.
 Вараждински генералат 116;
 — пук 118.
 Варварин 51.
 Вардар 13, 41.
 Варжа Константин 78.
 Варна 41.

Варшава 345.
 Василидес (Василидис) 31, 454.
 Василијадес 457.
 Васиљ, браћа 49.
 Васиљевић 30, 31; — Жарко
 401; — Никола 26; — Зам-
 финовић Катарина 317.
 Вац 102, 313, 326, 330, 348, 349,
 362, 407, 433.
 Вашархел 113.
 Вашингтон 268.
 Вебер, мајор 103.
 Веда Наум 174.
 Везенковић Косара 295.
 Велес 22, 32, 39, 41, 84, 121,
 149, 286, 289, 295, 361.
 Велехрад 154.
 Велика Влашка 13, 55.
 Велика Госпођа (Госпојина)
 216.
 Велика Кањика 210, 314, 333,
 342, 353, 358, 359, 374, 381,
 382, 406, 407, 435, 449, 460,
 464.
 Велика Кикинда 124, 360, 377,
 419, 444.
 Велика Куманија 388.
 Велика Паланка 115.
 Велика пијаца 210.
 Велика Плана 353, 382, 447.
 Велика сеоба 264.
 Велика субота 249.
 Велики Бечкерек 77, 146, 338,
 339, 340, 375, 423, 432, 469,
 471, 478.
 Велики Варадин 104, 129, 388,
 466.
 Велики Радници 121, 333.
 Велики Семиклуш 72, 170, 209,
 210, 212, 320, 321, 337, 340,
 341, 342, 343, 344, 347, 348,
 349, 355, 360, 361, 366, 367,
 368, 372, 373, 374, 375, 376,
 381, 382, 387, 339, 402, 403,
 404, 408, 414, 421, 422, 424,
 425, 427, 430, 433, 438, 441,
 447, 451, 452, 454, 455, 456,
 460, 462, 467, 471, 475.
 Велики Христоф (Кристоф)
 347, 360.

Велико Градиште 475, 476.
 Велико Орашје 353, 364, 365.
 Велики Петар 253.
 Вељковић Тома 51.
 Венеција 5, 166, 176, 202, 214;
 — бара 166.
 Велус 196.
 Веригић 335
 Верија 49, 50, 51, 322, 371, 393,
 461, 470.
 Верјан 413.
 Веселиновић 357
 Весприм 113, 377.
 Видајих паша 321.
 Видак С. 72, 122, 141, 210, 228,
 413, 414, 444, 459.
 Видин 14, 328, 399.
 Видовдан 214, 440.
 Видмесер 338, 410, 439.
 Византија 15, 17, 301, 302.
 „Вијена“ 361.
 Виланд 407, 425, 448, 460, 466,
 473.
 Вилвиндо 51, 363, 425.
 Виловски 288.
 Вимић Коста 52.
 Вимпфен Херман Виктор,
 гроф 158.
 Winkler 147.
 Винковци 32, 172, 329, 336, 339,
 345, 373, 435, 438, 459, 464,
 478.
 Вировитица 244, 395.
 Вирилер Јохан 378.
 Високи Дечани 199.
 Високи Стеван 15.
 Vitex 267.
 Витковић Михајло 34, 43, 54,
 81, 211; — Петар 211; —
 прота 348, 356, 375, 462
 Вицај, гроф 154; — Хелерва-
 ри, гроф 154.
 Влајих Зорка 469.
 Влајко из Никифорова 249.
 Влахоклисура в. Клисура.
 Влахоливада (Влахоливадија)
 252, 277.
 Влаху 292.
 Влашка 154, 159, 252, 264, 439;
 — Велика 13, 55.

- Влашка махала 22.
 Водеи 47, 48, 53, 284, 359, 395, 411, 430, 431, 435.
 Војводина 20, 54, 223, 264, 370.
 Војка 317, 455.
 Војловина манастир 320.
 Војна Крајина 428.
 Волос 53, 84, 387.
 Волхофер 351.
 Вонко 27.
 Воскопоље 35, 50, 51, 52, 313, 330, 335, 338, 362, 374, 381, 412, 418, 423, 428, 431, 442, 450, 455, 458, 469, 473, 474.
 Војни 356.
 Врање 370.
 Врањево 333, 358, 360, 369.
 Врањос 292.
 Врбас 385.
 Врбена 460.
 Врдник 356; — манастир 320.
 Врега из Колара 250.
 Врегу 292.
 Врутак 249.
 Вршац 32, 34, 62, 70, 71, 74, 84, 92, 178, 210, 228, 267, 319, 338, 348, 349, 350, 352, 362, 368, 372, 376, 386, 387, 398, 404, 405, 406, 411, 413, 414, 418, 420, 423, 430, 432, 451, 455, 464, 467, 473.
 Вујковић 325, 349.
 Вујић В. д-р., еп. 466; — Јоаким 214, 261.
 Вујовић Катарина 317.
 Вукадин 152.
 Вукаловић Лука 370.
 Вукићевић 120.
 Вуковар 34, 76, 119, 174, 329, 353, 356, 380, 407, 408, 410, 412, 426, 470.
 Вуковић 2; — Сава 282, 313.
 Вукосављевић Гавра 106.
 Вуксановић Катица 317.
 Вулићевић Вујица 253, 255; — Петар 241.
 Вулкан 53.
 Вулко 74; — Константин 208; — Цина 162; — чорбаџија 230.
 Вуловић Св. 27.
 Вулпе Георгије 282.
 Вичкобас 153.
 Вучерић Јов. 385.
 Вучинић Радо 120.
 Вучић 172, 281; — Нула 197, 252, 281, 445; — Станка 281.
 Вучићева буна 404.
 Вучје 455.
 Габель 292.
 Гавански 325.
 Гавела 174; — Бранко 337.
 Гаврила Е. 430.
 Гавриловић М. 25, 120, 214, 261, 262.
 Гагић 183.
 Гажу 292.
 Гај Људевит 4.
 Гај (насеље) 244.
 Гаја 292.
 Гајић прота 227.
 Гајмилер 156.
 Галац 45, 300.
 Галијаш Ђока 393.
 Галиман 292.
 Галичник 292.
 Гаљина 292.
 Гавладијев 416.
 Ганијас 337.
 Гано 337.
 Гановић 372.
 Гара 121, 292.
 Гарагуи 458.
 Гарашани Илија 221; — Милутин 354.
 Гаћ Никола 423.
 Гашић Јован 410.
 Геделе 154, 157.
 Генладијев 275.
 Георг Јован 106.
 Георгакис 252.
 Георгевић Игњат 115.
 Георгидис 366; — Марко 363.
 Георгијадес 31; — Паназоглу 261.
 Георгијадис 32.
 Георгије Никола 354; — Црни в. Караборбе.

- Георгијевић 31, 162, 190; — А. др. 339; — од Ападне 267; — Атанаско 108; — Игњат 115; — Јефт. 282; — Константин 6; — Марко 261; — Марко, базрџанбаша 179; — Миша 338; — Никола 115; — Унгенија Петар 462; — Сава 58.
 Георгијос-Гуша Ђорђе 436.
 Герас Е., учитељ 235, 236, 238; — Кир в. Кир-Герас.
 Гераси 235; — Јевтимиј 239.
 Герау Н. Е. 237.
 Герески Атанасије 273.
 Герман 51, 261, 267, 307, 445; — Јанаћ 175.
 Германи браћа 175; — Катарица 469.
 Герова Н. 188.
 Гејах 112.
 Гехане 370.
 Gesemann 147.
 Гибла 30.
 Гика 19, 264.
 Гинић Димко 282.
 Гира (Gyra) Катарина 151.
 Гировић 31.
 Главати Дима 452; — Тодор 363, 366.
 Главина 292.
 Главинић 329; — Димитрије 172; — Коста 70, 165, 172, 231, 263, 342, 365, 448, 450, 475; — трговац 456.
 Главна стража 398.
 Главно управитељство школа 238.
 Гларани Константин 262.
 Глигорије молер 452.
 Глигорић Роксанда 321.
 Глишић Милош 418.
 Гложаи 121.
 Гога Димча 77; — Давић Димитрије 52; — Ђорђевић Никола 52.
 Гогол 292.
 Гожду 41.
 Голесава (Golesava Joannes) Јован 460.
 Голић 53.
 Гомила Коста 91.
 Гопе 292.
 Гопеш 50, 51, 53, 86, 128, 295, 292, 404, 410, 411, 417, 420, 441, 445.
 Гопчевић (Gorčević) 42, 43, 45.
 Гора Антоније 77; — Јанко 77.
 Горвад 36.
 Горња Белица 289.
 Горњи град 319.
 Горњо-карловачка епархија 245.
 Господски сокак 239.
 Грабац 361.
 Грабова 102, 227, 344, 375, 438, 448, 474.
 Грабово 50.
 Градиште 402.
 Граматика (Grammatica) трговац 113.
 Граматича 360.
 Грамоста 291, 292.
 Гранић Филарет др. 153.
 Грац 387, 419.
 Грбић Манојло 70, 89, 201, 203, 373, 394, 395, 404.
 Гргуревци 121, 323, 324, 325, 358, 395.
 Григорије Велики 181.
 Гримба 359.
 Грк (насеље) 111.
 Грк Божа 110; — Божидар 14; — Дима 209; — Димитрије 91, 166, 315; — Јанко 400; — Милош 110; — Никола 91; — Радивој 110.
 Гркиња 110.
 Гробље св. Николе 444.
 Гроцка 326, 354, 424.
 Груја Јанко 122.
 Грујић Р. 42.
 Грчка („Греција“) 20, 21, 34, 37, 41, 43, 50, 80, 83, 154, 157, 159, 164, 174, 178, 185, 221, 232, 241, 262, 264, 284, 289,

- 292, 300, 330, 336, 338, 340, 350, 352, 353, 362, 365, 371, 377, 381, 389, 391, 400, 402, 404, 406, 407, 430, 433, 436, 437, 439, 442, 452, 454, 457.
Грчка (Grizcka) махала (мала) 111, 373.
Грчка Паланка 460.
Грчка рупа 217.
Губер Лазар 459.
Гуле 292.
Gulitschie Јерта
Гута 292, 399; — Наум 297.
Гуча 292; — Бабило 361, 390; — Борђе 361.
Гучите 292.
Гудаја 396.
Гуша 180, 445; — Велики в. Боди Гуша; — Георгије Борђе 436.
Гушанац 252.
Гушани 436.
Гушић 31.
Гфел (Gföll) 154.
Гхане 476.
Дабез (Dabezn) 376.
Дабича 292.
Давидовић Димитрије 219.
Давић Деметрије 52.
Дада 30, 467; — Андрија 71.
Дадаши од Булвеса 266.
Дадањива 72.
Даја 292.
Дајмак 467.
Далаћура 180.
Далмација 122.
Далъ 50, 121, 374, 376, 381, 383, 412, 413, 431.
Дамаск 86.
Дамаскин Јован 282; — Стеван 244; — од Немета 267.
Дамјанић 2.
Дана 162; — Јанко 134.
Дана, кнез београдски 184.
Данил 5; — П. 36.
Данило владика 199.
Дано Михаило 32.
Данон 141.
Дарвар 74, 102, 124, 125, 307; — Константин 219; — Марко 124; — Никола Димитрије 9, 219.
Darvarhof 102.
Дарда 53, 461; — насеље 292, 316.
Дарувар 358, 398.
Даскал Никола 241.
Даугово 121.
Дачин Цветко 378.
Дворска депутација 244.
Дворски коморски архив 111.
Дворски ратни савет 95.
Дворско веће 98.
Дебар 289.
Дебарски крај 145.
Дебри 443.
Дебрецин 104, 112, 129, 466.
Деда 30.
Дежанфалва 156, 267.
Делиград 248—249, 365.
Дели-Борђе 249, 444.
Дели-Јања (Делијанићи) 468.
Делџи 385.
Демелић од Пањове 267.
Деметар Јован 402; — Константин 52; — Тома 402.
Деметар 31; — Деметар 33.
Деметри Михаило 106; — Стерија 106.
Деметровић 31; — Еуфросина 322; — Михајло 137; — Риста 108.
Денић Паја 430.
Дера 397; — Анастасије 152; — Георгије 282; — Борђе др. 226; — Катарина 152; — Константин 74; — Марија 74; — Наум 152.
Дерсило 393.
Дескати вес 462.
Деспа 292.
Деспотов хан 399.
Деспотсентиван 121.
Дечани 15.
Дечански Ст. 27.
Диаманди 166, 428; — Сима 99; — Теодор 99.

- Дибралија* 24.
Диван од Падеја 267.
Дивош 464.
Дијаманди Васиљка 210.
Дима 292; — Александар 115; — Вој. др. 350; — старац 69.
Димбо (Dimbo) 266; — Јован 447.
Димитријадес 284, 316; — Борба 352.
Димитрије — Лазар 125; — кујунџија 250; — митрополит 334; — тумач 261; — чибукџија 262.
Димитријев Наум 52.
Димитријевић 31, 53, 368, 460; — Анастас 52; — Аргир 52; — Бранислав 371; — Борђе 457; — Јанаћ 437; — Јашићије 256; — Јања 52; — Јефта 243; — Јован 233; — Коста из Кожана 52; — Коста из Сачисте 52; — Љ. др. 353; — Љуб. 210; — Михајло 232; — Никола 52; — Риста 347; — Риста писар 255; — Тодор 52; — Хаџи Јован 52; — из Дарде 53; — у Крагујевцу 389.
Димић 3, 53; — Риста 52; — Тодор 52; — Филип 460.
Димо 108; — Коста 134; — Насто 219.
Димобол Георгије 93; — Константин 93.
Димовић 31, 122, 418, 434; — Анастасије 79; — Генадие 245; — Ђ. др. 62; — Милка 357; — Наум 77; — Тодор 52.
Димодука Константин 106.
Диму 292.
Димча 292.
Димши до 462.
Димшић 358.
Дина „генерал“ 358.
Динков Андреја 295.
Дипре от Сен Мора 335, 339.
Дихово 41.
Дмитровица 79.
Добра 109.
Добра Вода 76.
Добрици 121, 339.
Добровић Јелена 398.
Догњачка (Догњачка) 91, 109.
Дојран 27, 268, 453.
Дојчиновић Риста 395, 402, 411, 473.
Докторовић Јовановић 267.
Долган (Dolean) 356.
Долово 405.
Домировић Игњат 137.
Донка 292.
Доња Белица 289.
Доња црква в. Црква.
Доњи град у Оснјеку 321, 322, 335, 344, 346, 361, 367, 371, 398, 403, 405, 408, 412, 428, 437, 443, 454, 456, 461, 469, 470.
Доњи Дивјаци 296.
Доњи крај 295.
Доњи шор 408.
Дорћол 159, 165, 257, 479.
Драва 117.
Драгашевић Јован 318—319.
Драгин Тодор 379.
Драгић из Београда 325.
Драгомиршти 267.
Дражић 445, 446; — Румба 446.
Дракос 21.
Дреновац 441.
Држило 393.
Дрипополе 41, 50, 51, 199, 314, 400, 430.
Дробњаковић 53.
Дрос 154.
Друштво св. Саве 479.
Дубно 154.
Дубровачка скела 262.
Дуварас 476.
Дудести 154.
Лузи 292; — Никола 243; — Пелагије 282.
Лука 74, 180; — Атанас 244; — Борђе 254; — Илија 254;

— Петар 254; — Пешка;
— Традафила 252; — од
Кадар 267.
Дуковић Ђорђе 52.
Дулео 267.
Дума Константин 219.
Думба 21, 124, 162, 268, 434;
— Константин 263.
Дунав (Donau) 6, 37, 84, 111,
126, 153, 156, 159, 170, 249,
258, 279, 463, 471.
Дунавски сокак 178.
штво 151, 153.
Дунавско пристаниште 162.
Дунафелдвар 327.
Дунда 30, 400.
Дунђерски 325.
Дурса 30; — *Димитрије* 126;
— *О.* 362.
Дугоровић Јанко 108.
Духови 75, 116, 205, 209, 220,
221.
Духовна академија у Кијеву
386.
Душаново царство 284.

Бако 292.
Баково 442.
Базински спихилук 463.
Бевбелја 289, 337.
Бенђеш 351.
„*Бенерал*“ *Дана* 358.
Бенова 116.
Бераш Јевтимије 233.
Берван 162; — *Марко* 52.
Беру 292.
Бика 19, 152, 156, 162, 264; —
Ифигенија 156; — од *Де-*
жанфалве 267.
Бока хелим-баша 262.
Борђе (Jorǵan) Капетан 19.
Борђев Никола 51.
Борђевић 31, 53, 166, 442, 448;
— *Анастас* 52; — *Арса* 411;
— *Владан др.* 36, 42, 45, 47,
58, 61, 125, 166, 168, 171, 219,
225, 239, 240; — *Вучко* 457;
— *Дим. б.* 480; — *Димитри-*
је 51, 261; — *Б.* 363; — *Јо-*

ван 171, 184; — *Коста* 442;
— *Коста из Вел.* *Орашја*
364; — *Ламбра* 284, 326; —
Марко 261; — *Милош др.*
329, 364; — *Никола Гога* 52;
— *Стерије* 52; — *Танасије*
52; — *Тих. Р.* 61, 75, 89, 144,
146, 165, 231, 241; — *Тома*
52; — *Трифун* 328; — *Ми-*
јовић М. 426; — *Брашвар*
Јања 365.
Борђијадес 365.
Борок 350.
Буљес 266, 345.
Бур 122, 153, 322, 327, 358, 362,
371, 418.
Бурђев дан 84, 96, 317, 353,
383, 396.
Бурић Јовиша 433.
Буричко Живан 244; — од
Модоша 266.
Бурковић 320, 448, 468.
Буро, Слено — 160.
Бустендл 41.

Евангелијес Ђорђе 262.
Европа (Јевропа, Еуропа) 18,
86, 114, 118, 122, 128, 150,
156, 187, 255, 301, 305, 364.
Die Eogordische Türkei 57, 61.
Егерсег 425.
Египат 24, 41, 86, 116, 128, 292,
300, 342, 356, 364, 393, 479.
Едеса (Македонска) 48.
Елбасан 28, 51, 52, 386.
Елзовић Гл. 56, 142.
Елемир 325.
Емануел 267.
Емануел Замфир 282; — *Ла-*
зар 456.
Емин-ага 121; — у *Велесу* 41.
Енгелсхофен барон 95.
Енглеска 32, 116, 150, 364.
Еон 174.
Епир 21, 36, 50, 53, 61, 79, 146,
252, 291, 292, 302, 363, 364,
366, 384, 459, 465.
Ераши Евтимије 234.
Ерд 154, 404.

Ердељ 51, 56, 60, 103.
Ердељановић 70, 290.
Ердуђхели (Erdújhelyi) 24, 50,
119, 141, 223, 224.
Ердут 121, 412.
Ерчи 154.
Ерчин 154.
Ескелес 156.
Ескизар (Ескизари) 51, 252.
Еспара Брандо 108.
Естерхази гроф 154.
Етвеш барон 154.
Елни Тома 168.
Еугеније Савојски 93.
Еутимос Панаот 426.
Еутрополе 52.
Ечка 351, 352.

Жабал 210.
Жан 338, 424.
Жефаровић 307; — *Данило*
100; — *Христифор* 27, 35.
Живановић Ж. 146.
Живјакас 351.
Живковић Јован 235, 236; —
Хаши-Никола 144.
Жикић Велчо 248, 249; — *Ку-*
рман 248, 249.
Жупан Конст., лекар 9.

Забле 292.
Загла 74, 164, 252, 292; — *Ди-*
митрије 253; — *Ђорђе* 253;
— *Павле* 253; — *Теодор* 253.
Загорје 116, 292, 367.
Загреб V. 2, 3, 4, 37, 57, 125,
174, 211, 222, 268, 311, 313,
315, 320, 324, 335, 336, 338,
341, 348, 353, 354, 356, 357,
358, 360, 375, 386, 393, 396,
398, 408, 409, 434, 437, 440,
441, 448, 452, 453, 458, 462,
467, 478.

Задар 202.
Займ Јован 210; — *Мича* 228.
Зако 230; — *Дим.* 282.
Зако 268; — *Јовановић Јован*
175; — од *Бајше* 266.
Заладска жупанија 156.
З(а)мбе 292

Замфир 447; — *Емануел* 282.
Замфировић Мануил 282.
Запад 18, 140, 166, 302, 303.
Западно римско царство 301.
Зафир Георгије 103.
Захаријадес 268, 429; — *Ђор-*
ђе 229, 240.
Захаријадис Георгије 45.
Захарије 190, 369.
Захаријевић Ал. 369; — *Ђор-*
ђе 240.
Захаријадис Георгије 45.
Захарије 190, 369.
Захаријевић Ал. 369; — *Ђор-*
ђе 240.
Захаријадис Георгије 45.
Захарије 190, 369.
Захаријевић Ал. 369; — *Ђор-*
ђе 240.
Захо 182, 478; — *Анастас* 235,
236; — *Константин* 229.
Звезда 394.
„*Звездни*“ 393.
Звјезда 373.
Звјездани Вруша 373.
Зволу 292.
Зегл 18, 69, 70, 276, 281, 397;
— из *Баната* 370; — *Ник.*
370.
Зелић 41, 69, 102, 116, 181; —
Герасим 203.
Земаљска банка 240.
Земаљски архив V. 311.
Земаљски музеј 141.
Земљанска жупанија 350, 383,
405, 426, 437, 438, 440.
Земун V. 17, 34, 37, 39, 47, 50,
54, 55, 62, 70, 72, 74, 76, 77,
80, 83, 100, 103, 107, 117, 118,
120, 122, 123, 125, 126, 128,
146, 162, 170, 171, 172, 175,
176, 179, 185, 191, 204, 218,
219, 220, 222, 240, 258, 282,
283, 284, 288, 313, 314, 315,
317, 318, 319, 320, 321, 322,
325, 331, 332, 335, 336, 339,
340, 341, 342, 343, 346, 347,
348, 349, 350, 351, 352, 353,
354, 355, 356, 358, 360, 361,
362, 363, 367, 368, 369, 370,
371, 372, 373, 374, 375, 376,
377, 380, 381, 383, 384, 385,
386, 388, 389, 392, 393, 394,
395, 396, 398, 400, 401, 403,

- 404, 405, 406, 407, 408, 412, 413, 417, 418, 420, 421, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 431, 432, 433, 435, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 458, 459, 460, 461, 462, 464, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474.
- Земунски магистрат 20.
Земунско гробље 77.
Зерек 56, 66, 159, 160, 162, 165, 416.
Зефар (Зефаров, Зефарович) Христофорос 28.
Зец 180.
Зечевих Милош 351.
Зика Анастас 126.
Зико Кирил 191.
Зинзифа Хризанта 399.
Зинциле 154.
Зиса Сотир 276.
Зиси (Zissi) 292; — Дима 103.
Зисимино Павле 98.
Зисић Коста 52; — Николача 126.
Зичи гроф 154.
Златна фабрика 381.
Змај в. Јовановић Јован.
Зовик 70, 208.
Зограф (насеље) 454.
Зограф Ј. М. 235, 236.
Зографидес 239.
Зографос 239.
Зози 292.
Зојадес 53.
Зосим, митрополит 42.
Зота 30.
Зубан Лаза 411.
Зука 180.
Зурло (Zurlo) 473; — Сан Марко, херцог 268.
- Ивида 244.
Иванић (насеље) 455.
Иванић 286; — И. 25, 42, 43, 45.
Ивић А. др. 227.
Ивковић М. 21, 172.
Игњатовић Ј. 122.
- Иђош 417.
Иковија 291.
Иконому 39, 294; — Димитрије 48; — Димитрије Ј. барон 48; — — Леонид Ј. барон 48; — Пан Константин Јован 6.
Илешхази 154.
Илијада 181, 479.
Илидан 296.
Илидански устанак 292, 295.
Илирска дворска депутација 133, 134.
Илирска дворска канцеларија 208.
Илић Васа 457; — Драгутин 161; — Козарац Вуле 250.
Иштероп 174.
Илира 350.
Имбах 154.
Индија 151.
Ивиђија 452.
Испиланти 276; — Гргур, кнез 158.
Ириг 34, 111, 123, 367, 373, 384, 432, 440, 446.
Исаилових 449.
Исајовић 396.
Исократис 174.
Исток 114, 220; — Баижи 122, 150, 301.
Истра 369.
Исус Христос 110, 137.
Италија 85, 116, 364, 369, 456.
Ичко 162; — Петар 136, 256.
Ичкоглија Петар 103.
- Јагић 111.
Јагодина 261, 404, 429, 459, 474.
Јада 292.
Јадранско море 110, 120.
Јазак 121, 368.
Јакшић Данило 201.
Јанакидес 31.
Јанакидис Никола 20, 176, 226.
Јанаћевих Апостол 52.
Јапић Коста 51; — Спира 52.
Јаничари од Драгомирешти 267.

- Јанкарид 351.
Јанко 79.
Јанков Димитрије 52.
Јанковић 121, 289.
Јанковић 31, 267, 432; — браћа 108; — Адам 141; — Андрија 107; — Атанасије 244, 372; — Атанаско 137; — Георгије 102; — Груја 326; — Дима 141; — Бура 459; — Јанко 137; — Љубица 415; — Мироник 267; — Н. 373; — Наста 60; — Никола 78; — Петар 77.
Јанковић Стеван 109; — Теодор (Тодор) 137, 340, 431.
Јанков Никола 120.
Јанковић 121, 412.
Јанкулов Бор. др. 284.
Јаночкиња Јања 73.
Јањевих Димитрије 52.
Јања Јоца 462.
Јањина (Јањина) 38, 49, 51, 52, 53, 55, 128, 252, 261, 319, 326, 337, 347, 348, 351, 361, 363, 365, 423, 424, 451, 463, 465.
Јањини 386.
Јањић Голуб 184; — Радивој 401; — Татаско 344.
Јарак 398, 437.
Јарковић 407, 411.
Јарковић 124.
Јасеновац 62, 122, 349.
Јастребина 91.
Јаш 45, 258.
Јевтић Паум 52.
Јегар 470, 476.
Јегра 102, 211, 212, 325, 356, 380, 388, 439, 449, 456.
Једрен (Једрене) 52, 399.
Језеро 474.
Јелада 17, 47, 178, 181, 184, 302.
Јелесић Д. др. 147.
Јенице-Вардар 295, 346.
Јеново 129.
Јеренић Риста др. VIII, 147, 282, 314, 320, 331, 332, 336, 341, 347, 348, 349, 351, 354, 355, 364, 367, 373, 374, 376, 381, 384, 385, 386, 389, 393, 394, 400, 404, 405, 407, 417, 420, 421, 422, 427, 428, 429, 431, 435, 438, 441, 442, 443, 448, 450, 451, 452, 453, 454, 456, 460, 470, 473.
- Јерменија 86.
Јерусалим 70, 159, 444, 453, 466, 468.
Јетрополе 51.
Јефтан 250.
Јефтимјадес Спира 172, 280.
Јиречек 280.
Јоаним Спира 292.
Јован Н. 106.
Јовановић 31; — браћа 211; — Атанацко 108; — В. 320, 358, 433; Вас. 423; — Вићентије 123; — Влада 474; — Димитрије 52; — Ђ. 62, 153; — Ђока вијар 226; — Јован епископ 208; — Константи 229; — М. С. 180, 329, 366, 393, 398; — Настас 445; — П. 347, 371, 422; — Пржа 74; — Риста 176; — Сергије VIII, 320, 322, 327, 332, 338, 339, 342, 343, 351, 352, 407, 411, 414, 423, 432, 454, 462, 464; — Симон 153; — Спира 52; — Стерија 52; — Батут М. др. 122; — од Дулео 267; — Змај Јован 19, 67, 172, 186, 282; — од Солачице 267; — von Siegenburg 267.
Јовишић Ђока 58.
Јоја 405.
Јонска острва 50.
Јора (Јога) 114, 115.
Јорга 19, 252.
Јорган 252, 287, 307; — капетан 19.
Јорганевић Ламбра 379.
Јордаки 252.
Јосиф II цар 101—102, 102, 106, 114, 124, 162, 453.
Јосифових Димитрије 211.
Јота 292.

Јоханидес 377; — *Каранфил* 378; — *Тодор, кафешња* 379; — *Тодор, трговац* 379.
Јодиф, свештеник 415.
Југовић 463; — Б. 27, 68, 81.
Југославија 289.
Југословенска идеја 4.
Јукић 142.
Јуно 196.
Јурјевац 115.
Јурковић 324.
Јуца 292.
Кипуа 383.
Каба 403.
Кавалиотис 41; — *Анастас* Теодор 36; — поп 5.
Кадар 254, 267.
Казанлис 30.
Кавро 300.
Кајмад 154.
Какарлак 292.
Калаџија Миса 372.
Калаџат 463.
Калача 154.
Калемегдан 248, 476.
Калијан Јован 406.
Калиндер 292.
Калиновић од Дојран 268.
Кало 129.
Каловић Тодор 97, 115.
Калоња 292.
Калуџи Катарина 472.
Kallascha Domitro 96.
Камбери 74.
Каменица 323, 357, 410, 413, 417, 444.
Камичак 380.
Канара Наум 256.
Канџи (Kamitz) 16, 21, 22, 57, 62, 84, 112, 114, 141, 142, 143, 144, 208, 306, 370.
Канонев-орден 466.
Канџа 104, 446.
Касова 445, 446.
Канмар (Канмари) 32, 434; — *Јан (Јања)* 37, 357.
Капола 244.
Капра 58, 180, 445.

Кара-Тасо Димитрије 47.
Карабина доктор 456.
Каравашиќа 251.
Караџина 180.
Караборђе 120, 165, 171, 183, 251, 255, 256, 159, 260, 263, 323, 350.
Караборђев устанак 89, 146, 249, 257, 276.
Караборђевић Александар кнез 430, 445; — *Алексије* 171, 256.
Караискакис 56.
Карајанко Коста 243.
Каракала 59.
Карамаг (Карамата) 74, 83, 122, 162; — *Атанасије* 233; — *Димитрије* 100; — *Ст.* учитељ 231.
Карамузи 399.
Караисебешки округ 91.
Кранфил Наста 372.
Karassol 266.
Караџић Вук 24, 88, 122, 152, 153, 229, 230, 240, 241, 247, 251, 281, 370, 434, 450, 477, 479.
Карбонари 459.
Каримта Јанаћ 52.
Карловац 37, 70, 74, 115, 116, 122, 203, 204, 212, 244, 267, 324, 325, 349, 353, 373, 385, 394, 404, 409, 418, 441, 451, 464.
Карловачки генералат 116.
Карловачко владичанство 201, 202, 203, 373, 394, 395, 404.
Карловци 34, 47, 71, 76, 113, 119, 123, 174, 211, 224, 266, 283, 315, 332, 343, 381, 386, 423, 446, 447, 449, 451, 458, 462.
Карштад 203.
Карџат 212.
Карџа Јован 52.
Касма Георгије 115.
Касторија 49, 344, 380, 409.
Кастри (duc de Castries) Ел-мунд 158.

Катарина (насеље) 343.
Катарица 24, 47, 50, 51, 53, 83, 268, 284, 317, 318, 321, 332, 339, 340, 341, 346, 347, 353, 356, 367, 383, 403, 405, 406, 408, 410, 413, 417, 420, 427, 428, 438, 443, 448, 449, 454, 460, 461, 469, 470, 472.
Каћ 325.
Каћански Влад. 480.
Кавос Никола 52.
Каџан Димитрије 103.
Качандон 292.
Качаник 363; — *Милорад* 384.
Качаник (варошица) 384.
Качер 146.
Караџан 292.
Качула 339.
Качуна Димитрије 411.
Кежмарк 116.
Кекељ 425.
Кекеш 267.
Кемал-паша 397.
Кер 400.
Керестур 438.
Кершава (Kerschava) 412.
Кекемет 102, 124, 212, 438.
Киждија (Kizdia) 151, 154.
Кијаско 386.
Кијев 386.
Киќа 180.
Киќи 30; — *Гавра* 239, 240, 385; — *Еугенија* 273; — *Никола* 273; — *Никола П.* 235, 236, 240.
Киќиња 343, 350, 418.
Киња 28, 122.
Киња професор 398.
Кићар 428.
Кипра 180.
Кир-Герас 19, 58, 62, 65, 66, 68, 83, 128, 152, 165, 170, 171, 213, 239, 242, 377; — *Димча* 194; — *Димча* 257; — *Јања* 65, 66, 73, 181, 194, 195; — *Јањина Катница* 194, 195; — *Маве* 146; — *Манту* 144; — *паша-Јаков* 354.
Кира Василикија 39; — *Катарина* 258; — *Катина* 258.

Кираљтелке 337, 449.
Киридес (Киридес) Георгије 176, 232.
Кириловић Димитрије др. 463.
Кирица 461; — *Алекса* 81; — *Јован* 105, 108, 137.
Кисџа Јован 137.
Кириковић 461; — *Георгије* 281.
Кичево 296.
Киш Орос 154.
Кишбир 461.
Кљдово 52, 402, 463.
Клеопатра 165.
Клидис Борђе 231.
Клисарџи 462; — *Олга* 386.
Клисура 12, 21, 22, 39, 42, 45, 50, 51, 53, 54, 74, 77, 83, 84, 86, 128, 149, 208, 222, 277, 316, 318, 320, 323, 325, 326, 327, 331, 332, 335, 336, 339, 341, 345, 347, 350, 354, 356, 358, 359, 361, 363, 366, 367, 369, 371, 372, 373, 375, 380, 382, 384, 385, 386, 387, 389, 395, 397, 400, 401, 402, 403, 405, 407, 409, 414, 417, 422, 424, 426, 427, 428, 430, 431, 432, 438, 439, 440, 444, 450, 474, 475, 476.
„Клисураџи“ 347.
Клокочелик 357, 360, 374, 464.
Клонда 53.
Клежовић 415; — *Душан* 212.
Кнез Лазар 13, 15.
Кнез Никола в. Његош.
Книге Ад. 332, 333, 360, 374.
Коан 441.
Ковачевић 276.
Ковиљ 83, 450.
Ковић 332, 356, 453.
Кода 325; — *Дим.* 282; — *Борђе* 282; — *Ирина* 324, 325.
Кожане (Кожани, Козиане (и)) 12, 42, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 84, 146, 207, 226, 241, 263, 321, 333, 337, 342, 347, 348, 353, 357, 361, 368, 378, 383, 385, 386, 387, 388,

- 390, 400, 405, 414, 417, 425, 426, 427, 430, 433, 436, 437, 438, 447, 449, 451, 453, 459, 465, 468, 470, 476.
- Козар* 292.
- Козлар* 91.
- Козобарић* 111.
- Којемци Јован* 45.
- Којин* 31; — *Јевтимије* 244, 245; — од *Фириџаза* 266.
- Којшору Лука* 34.
- Кожаловић Тодор* 97, 99, 108, 115.
- Кокос* 84.
- Кокос* 406.
- Кокуч* 292.
- Кола* *Димитрије* 52.
- Коларац Таса* 238; — *Илић Вуле* 250.
- Коларе* 250.
- Колачаревић Гаврило* 430.
- Коленић Петар* др. 35.
- Колокотронис Константин* 37.
- Колонија (Kolonia)* 36.
- Коловас* 387.
- Колубара* 401.
- Комлош* 123.
- Комнин* 27.
- Коморан V*, 313, 317, 332, 333, 338, 343, 344, 349, 351, 360, 362, 367, 368, 370, 383, 384, 386, 438, 440, 452, 457, 460, 461, 463, 467, 474, 475.
- Коморски архив* 120.
- Сотрагна Токајенсис* 50.
- Сотрагна graecica neoplantensis* 134.
- Соттинитас граеца (hellenica)* 18.
- Конда* 252.
- Конди Јован* 368, 397.
- Кондороши* 268, 313; — *Ђорђе* 313.
- Кондоруси* 388.
- Конду* 292.
- Констандиновић* 31, 53; — *Ник.* др. VIII, 137, 314, 322, 326, 344, 352, 358, 363, 364, 366, 367, 368, 387, 388, 395, 399, 407, 419, 420, 421, 425, 449, 465, 474, 476.
- Константин Георгије* 106; — *Михаил* 106.
- Константиновић* 31 84; — *Анастас* 316; — *В.* 462; — *Димитрије* 444; — *Јанаћије* 334; — *Јанићије „Жандарм“* 329; — *Јања* 52; — *Катарина* 72; — *Лаза* 214; — *Наум* 71; — *Сотир* 52; — *Хариш* 22, 241; — од *Герман* 267.
- Коње* 291.
- Копривница* 244, 403, 417.
- Корабински (Korabinsky)* 50, 122.
- Корачис* 178.
- Кордула* 292.
- Коричу* 292.
- Корушка* 89, 116.
- Корфуз* 342.
- Корча* 51, 52, 53, 128, 291, 292, 415, 421.
- Косма (Cosona)* *Георгије* 115.
- Космај* 379.
- Косово* 25, 142, 146.
- Коста (Koszt)* 107, 395, 446, 467.
- Коста-бег* 250; — *Живко* 60; — *Коста* 33.
- Костадиновић* 476; — *Димитрије* 476.
- Костајница* 83.
- Костаћ-бег* 250.
- Костаћ* 390, 442.
- Костић (Kosztics)* 31, 53, 267, 385, 448; — *Александар* 283; — *Димитрије* 52; — *Јанаћ* 52; — *Манасија* 325; — *Марко* 251; — *Милан* 386; — *Милосав* 394; — *Митар* 52; — *Наум* 52; — *Никола* 52; — *Петар* 273; — *Слободан* 210; — *Стојан* 52; — *Тома* 146; — *Тома хећим* 263; — из *Дарде* 53; — *Звездими* 393; — у *Осеку* 77.
- Костица* 442.

- Костур* 49, 50, 51, 52, 53, 142, 227, 292, 319, 326, 336, 338, 344, 361, 365, 379, 380, 385, 89, 409, 425, 427, 433, 436, 457, 459, 465.
- Костурџија* 396.
- Котис* 406.
- Котула Н.* 232.
- Котичегару* 292.
- Кочане* 292.
- Кочина Крајина* 49, 247, 248, 249, 276, 444.
- Кодас* 397.
- Кошава* 112, 129.
- Кошта* 466, 467.
- Котут* 323.
- Кошутић Р.* др. 439.
- Крагујевац* 51, 52, 53, 84, 126, 145, 161, 164, 190, 215, 316, 351, 353, 359, 371, 389, 291, 392, 400, 415, 423, 429, 430, 436, 448, 458.
- Краков* 102, 122.
- Краков Димитрије* 368, 387.
- Крацајен Франциска* 464.
- Краљево* 82.
- Крамер* 374.
- Крањска* 117.
- Крањчевић Емилија* 324; — *Михајло* 324.
- Kriick Andre* 120 — *Costa* 1 — *Matha* 120.
- Крим* 258.
- Крине* 294.
- Крит* 397, 430.
- Крита* 397.
- Критић Конст.* 286, 325, 326, 336.
- Кривопац Ј.* 398.
- Криар (Криара)* *Марија* 257; — 257; — *Наум* 256, 257, 258, 259; — *Петраћије* 257, 258.
- Криаров Дијаманди* 52.
- Кричу* 292.
- Криуле* 446.
- Крњело* 379.
- Kroathien (Croatien)* 56, 269.
- Крмановић* 273.
- Крстић Јудита* 434; — *Наум* 52.
- Кривопац* 398.
- Крушевац* 359, 363, 384, 405, 429.
- Крушево* 20, 22, 41, 42, 45, 48, 50, 53, 62, 85, 86, 147, 260, 275, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 316, 331, 375, 410, 416, 418, 419, 421, 422, 473, 474.
- Крушедол* 121, 124, 315, 372, 373; — *манастир* 319, 369.
- Крф* 342.
- Кузе* 292.
- Кузмин* 144.
- Кукулидис* 451.
- Кула* 121.
- Куљумби Никола* 52.
- Куманово* 361.
- Кумануди* 37, 162—164, 174, 184, 262, 284, 314, 377; — *Димитрије* 235, 236; — *Јанаћ* 125, 127, 235, 237, 238; — *Јован* 74, 162; — *Кумануди* 33; — *М.* 59, 345, 425; — *Стеван* 160.
- Куманудис Андреја* 160; — *Стеван* 161.
- Купа* 117.
- Купусаревић Ефимија* 426.
- Курета* 292.
- Курге* 292.
- Куртовић Јово* 202.
- Кутирец* 111, 292.
- Кувала* 202.
- Кутори* 292.
- Кутула* 30, 162, 445; — *Јован* 66; — *Матија* 258.
- Кучук-Алија* 260.
- Лавов* 102.
- Ладас* 53.
- Лаза* 161.
- Лазаревац* 337, 419.
- Лазаревић* 396, 450; — *Анка* 317; — *М.* 349, 462.
- Лазаридес* 363; — *Ђорђе* 366.
- Лазаридис* 31.

Лазаровић 292.
Лазару Тодор 258.
Лајден 154.
Ларинг 83, 122, 131, 328.
Лалини 394.
Ламбра 402; — Јован 108; — Борђевић 284; — из Шапа 396.
Ламбридес Ламбра 352.
Ламбрич 39; — Душан 401.
Ламбровић 451; — Димитрије 377; — Ламбра 408; — Леонтије 199.
Ламброс 402.
Ланкастр 231, 232.
Ланотоп 291.
Лавово 334.
Лариса 49, 51, 53, 84, 314, 376, 391, 396, 471.
Лароса 292.
Ларус 188.
Ласкарис Михаило др. 50, 136.
Ласовски Ем. V, 101, 121.
Лашко Никола 108.
Лашковић 77; — Константин 79, 80; — Тома 244.
Леаке 85.
Левант 86, 120, 201, 202.
Левензон 64.
Левница 381.
Левкар 428.
Лега 292.
Леград 338, 345, 354, 465.
Лединца 113.
Лежмир 369.
Лека 83.
Леко Александар 403.
Лендрои 269.
Ленхард 397.
Ленча 292.
Леонарди Михајло 258.
Леонтије митрополит 260.
Леополд цар 130.
Леополдов крст (орден) 254.
Леополдсдорф 154.
Лепеница 146.
Лерин 21.
Лероњугуста 456.
Леско Риста 354.

Лескован 316, 455.
Лескован Младен 212, 334.
Лесновски Гаврило 14.
Летић Георгије 372, 377, 419, 462.
Лџошисецџ Несторџ 188.
Леуново 48.
Лефанди 292.
Лимуа Димитрије 389.
Лини 387.
Липић 337.
Липљан 25.
Липска 50.
Лиско 496.
Литре 188.
Лицеј (Лицеум) 56, 469.
Лозница 82, 251.
Лозовик 364, 468.
Лондон 86, 365.
Луѓа 445.
Луѓош 343.
Лука Јања 202.
Лукијан 171.
Лунча 53.
Лунка 332, 473.
Луневница 434, 435.
Луна 292.

Љаска 292.
Љота 30.
Љоти 404.
Љотин Сава 241.
Љотић Ђорђе 243.
Љума 292; — насеље 292.

Маврово 48, 53, 248, 249, 407, 452, 456, 457.
Маврокордато Ђорђе 158.
Магазиновић Стеван 474.
Магарашевић 344, 348, 349, 425.
Магарево 41, 396, 410.
Магдић Серкиз 52.
Мадагаскар 84.
Мађарска 123, 148, 315, 323.
Маџерчић прота 203.
Мајмука Ђорђе 52.
Мајна 429.
Мак Махон 158.

Македонија (Македонија, (Macedoine, Makedonien) 5, 8, 17, 18, 25, 34, 36, 42, 43, 45, 50, 109, 112, 123, 130, 131, 135, 138, 145, 179, 233, 238, 240, 250, 253, 261, 282, 286, 302, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 322, 323, 331, 332, 333, 338, 340, 343, 346, 347, 351, 352, 354, 364, 366, 367, 369, 404, 407, 408, 409, 412, 417, 420, 421, 422, 425, 435, 445, 448, 454, 456, 462, 472, 474, 477.
Макс-Јосифов крст (орден) 254.
Максимовић Ниџифор 200.
Мала Госпојина 351, 357.
Мала Кањџа 313.
Мала Куманија 388.
Мала ппиаца 424.
Маленица судија 191.
Малешевћ М. 332; — Никола 120, 338, 357, 410, 413, 417, 430.
Мали Гуша 363; — Наста 126; — Шћепан 255.
Мали Радичи 430.
Маловиште 41, 50, 51, 53, 54, 83, 289, 290, 351, 354, 358, 364, 409, 410, 414, 423, 435, 448, 460.
Мамула Серафим 203.
Манап 180.
Манџу 292.
Манаси од Ходоња 267.
Манастирли 413.
Мангора 292.
Манил 292.
Мандрела 342.
Мандрино 406, 422.
Мандровић Андрија 395.
Мандукић К. 62, 178, 405.
Манџелос 357, 396, 400, 418.
Мано 292, 422; — Зиси Ђорђе 406.
Манојловић 32; — Гавра 211, 377; — Ђорђе 329; — Димитриј 415; — Днонизија 415;

— Катарина 329; — Коста 52; — Настас 415; — Султана 328, 329.
Манојлос Тоља 52.
Манџука Днонис 9.
Манџић Дина 273; — Сима 52.
Манџарли Георгије 220.
Мара 292.
Марашли Али-паша 456.
Марашлија везир 261.
Масгалџ 111, 188.
Марган 19.
Маргаритовић 267.
Марија 76; — Дјева 102, 103; — Терезија 102, 114, 133, 137, 191, 254, 267.
Маријанин 458.
Маринковић Вук 469; — Христина 469.
Маришин 121.
Марџа 315.
Маски 104.
Маркидес Пуљо 19.
Марко 76; — Коста 108.
Марковић 30, 162, 267, 374; — Дамјан 53; — Ђорђе 52; — Њска 322; — Копа-Никола 262; — Михајло 52; — Мл. 111; — Н. 31, 67; — П. V, 72, 80, 118, 122, 123, 126, 128, 175, 185, 205, 220, 222, 283, 351; — Секула 52; — Попандић Георгије 32.
Марково гробље 444.
Маркушина 373.
Марс 166.
Марсеј (Марсељ) 48.
Марџин 292.
Маслошево 120.
Мата 76; — из Крушедола 315.
Матак 292.
Матић 30; — Андреј 282; — Петар 410.
Матку 292.
Маџедовац Дина 115.
Мауербах 154.
Маурџин Јелена 358.
Масали 292.
Мачва 446.

- Мачуке 442.
 Мегаловлахија 13, 55.
 Мегарево 50, 53, 128, 289, 290, 342, 353, 388, 409.
 Медвеш 244.
 Мелентије владика 19.
 Меленци 323, 345, 454, 463.
 Мелен 52.
 Мелник (Меленис) 49, 50, 51, 52, 53, 175, 336, 343, 349, 369, 374, 404, 427, 441, 451, 459, 464, 468, 469, 472, 473.
 Меран 465.
 Мерцај Димитрије 364.
 Метя 53, 448.
 Метим 350.
 Метохија 142.
 Мехадиа 95, 96, 105.
 Мецово 20, 51, 52, 128, 292, 433.
 Мечкин камен 297.
 Мијајловић Јања 52.
 Мијаулис 21.
 Милаковић Ј. 186.
 Милетић Светозар 68, 192, 198, 283.
 Милићевић Ђ. Милан 19, 74, 221, 250, 252, 253, 256, 261, 262, 430.
 Милица удова 409.
 Милорковић Радивој 469.
 Милошевић комисионар 318.
 Милутиновић Вл. прота 212; — 337, 339, 370, 426, 446; — Кдр. 335; — Сима Сарајлија 199, 221, 253, 255, 256, 260, 261, 344; — von Weichselburg 267.
 Миљанов Марко 252.
 Министарство војно 328; — просвете VIII, 165, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 276; — унутрашњих дела 234; — спољних послова 256; — трговине 415.
 Мино Димо 134.
 Минхен 157, 230, 376.
 Миовица 359.
 Мирковић Лазар др. 213.
 Миросавић Петар 420.
 Mistivorce 154.
 Митгајр 292, 300.
 Митићи 31.
 Митров-дан 84, 239, 371, 389.
 Митровић Д. 450; — Марко 108; — Наун 52.
 Митровица 34, 79, 212, 247, 253, 313, 314, 321, 322, 325, 333, 337, 343, 352, 357, 358, 368, 373, 382, 394, 414, 426, 427, 435, 438, 439, 446, 455, 476.
 Митуља Димитрије 389.
 Михаило казанџија 417.
 Михаиловић 30, 53, 266, 268, 413; — Антон 413; — Димитрије 326; — Рожа Павле 326; — Цици 282.
 Михајло 294; — Јанко 60.
 Михајловић 53, 267; — Димитрије 436; — Јања 52; — Коста 408; — Никола 140; — Панга 232; — Стевча 216, 377.
 Михалас Ннка (Никола) 410.
 Михалаћ 468.
 Михаловић Антон 268; — Хуго 268.
 Михољад 362, 424.
 Мича 180, 190.
 Миша учитељ 160; — Јана 161, 229.
 Мишар 251, 441.
 Мишић 181.
 Мишколи 6, 83, 212, 336, 344, 362, 370, 371, 381, 414, 424, 430, 447, 450, 453, 475.
 Мишу 292.
 Мишугарањ 477.
 Млавски округ 262.
 Младеновац 86.
 Млечи 36, 116, 465.
 Мљуфа 292.
 Модош 244, 266.
 Модрича 24, 37, 57, 121, 138, 283.
 Мојси 448.
 Мокрин 327, 350, 360, 385, 396.
 Молдавија 19, 264.
 Молеровић 371; — Георгије 235, 236; — Михајло 233.

- Монастерлија Стеван 244.
 Монастир 52.
 Montenegro 13, 14, 110.
 Моравска 154.
 Мореја 20, 258.
 Морели Георгије 388.
 Мориховски срез 459.
 Мориш (река) 111.
 Морода 152.
 Морфи Павле 283.
 Морфидис Нисис Александар 168.
 Москва 86.
 Моско Наум 244, 245.
 Москопоље (Москопоље, Мускопоље) 19, 21, 24, 28, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 49, 50, 51, 52, 55, 77, 84, 91, 101, 103, 128, 149, 195, 256, 257, 258, 259, 260, 286, 291, 319, 321, 322, 326, 330, 331, 332, 335, 336, 336, 340, 341, 345, 357, 355, 358, 362, 363, 368, 373, 374, 375, 376, 381, 382, 393, 395, 396, 398, 400, 403, 405, 410, 412, 413, 418, 422, 434, 439, 444, 457, 458, 459, 461, 473, 474.
 Моско свештеник 204.
 Мохач 212, 349, 352, 379, 427, 432, 450.
 Модан 292.
 Мочољи 41; — од Фења 266.
 Мошовић Димитрије 423.
 Мулар 292.
 Мумија 468.
 Муљач 113, 130, 131.
 Мурдар 447, 453.
 Мусаклија (област) 39.
 Муста-баша 108.
 Мушници 152.
 Н. Јован 106.
 Нађ-Арад 154.
 Нађ Димитрије 388.
 Нађфалу 333.
 Нако (Нака) 30, 287, 292; гроф 162, 170, 268; — Александар 269; — Јован 123, 265, 268, 282; — Милева 268; — од Семиклуша 266; — Христифор 244, 245.
 Налбант 292.
 Намесничко веће 133, 135, 223.
 Нана Костић Коста 168.
 Нанчо Љубица 426.
 Нане 292.
 Наполеон 80, 120, 185, 254.
 Навуљ 116.
 Народна банка 318, 334, 444.
 Народно позориште 479.
 Наслас 474.
 Наста базрџан 247.
 Настасијевић 31.
 Настасовић Ђорђе 52; — Ђорђе из Клауре 52; — Захари 52; — Коста 52.
 Настић Дима 31, 52; — Ђока 316; — Коста 52; — М. учитељ 415.
 Насто 79.
 Наџо 409.
 Наумов Ђурчин 295; — Наста 52.
 Наумовић 31, 275; — Антон 52; — Димитрије 52; — Мил. 256; — Ставра 275; — Христифор 52.
 Наумовски 416.
 Наче 53.
 Начић Д. 72; — Дес. 41.
 Начов Нуша 52.
 Ндини 292.
 Нева (река) 334.
 Невеска 48, 86.
 Неврокол 51, 52.
 Неготин 241.
 Негош (Негоши, Њауста) 47, 48, 50—1, 53, 123, 282, 285, 315, 332, 385.
 Недељков Максим 410.
 Недељкова М. Рокса 410.
 Недоба Теодор 260.
 Неманја Стеван 302.
 Немачка 45, 112, 114, 117, 161, 364, 384.
 Немет 244, 267, 282.

- Непадовић* 325; — Алекса кнез 242, 251; — К. 260; — Матија прота 145, 199, 251, 256.
- Нерадн* 386.
- Нерацић* Павле 52.
- Нештер* (Лѣтописецъ) 188.
- Несторовић* Димитрије 52.
- Neuer Marktplatz* 162.
- Нижопоље* 477.
- Ника* 30, 51.
- Никаруси* Марија 151.
- Никаруша* Наум 52.
- Никаруши* Адам 262.
- Никитани* Димитрије 120; — Љубица 120.
- Никифорово* 249.
- Нико* Глигорнје 134; — Марко 105, 108.
- Никозара* Михаило 190.
- Никола* 107; — Јеремја 387, 397.
- Николаидес* од Пинда 268.
- Николајевић* 31; — Анка 479; — Божидар 479; — Дарвар 347; — Дели-Ђорђе 249; — Дем. др. 419; — Душан 479; — Крста 420; — Михајло 115; — Светомир 479.
- Николајевска* порта 226.
- Николао* Христа 107.
- Николаћ* 383, 472.
- Николић* 30, 31, 53, 72, 80, 172, 267; — Васа 471; — Гуша 236; — Димитрије 52; — Димитрије из Костура 52; — Ђорђе 52; — Зиса 52; — Јован 244; — Коча 474; — Манојло 267; — Манојло сенатор 224; — Миросаво 419—420; — Петар 350; — Михајло Ресничанин 229; — Риста 471; — Стојан 52; — Ђурило 419, 420; — Хаџи-Алекса 70; — Балту Георгије 208; — од Кекења 267; — од Рудне 266.
- Николица* 36, 291, 292, 294, 361, 421.
- Нинковић* Анка 325; — Арса 325.
- Нисис* Морфидис Александар 168.
- Нивифорово* 48.
- Нича* 180.
- Ничевић* Дима 52; — Катница 343.
- Ничовић* Никола 72.
- Ничога* 292, 294, 298; — Јован 289, 291, 295.
- Нница* 116.
- Нияш* V, 19, 20, 83, 108, 147, 164, 302, 345, 401, 410, 416, 423, 428, 440, 465, 471.
- Нова* година 359.
- Нова* Градшка 317, 330, 342, 393, 405.
- Нова* Кањижк 269.
- Нова* Рума 393.
- Нова* Турна 367.
- Новијковић* Ђера 249; — Стојан 17, 20, 21, 32, 35, 36, 45, 69, 176, 183, 289.
- Нови* Карловци 317, 323.
- Нови* Бечеј 69, 269, 333, 352, 396, 412, 417, 430, 448, 473.
- Нови* Пазар 250.
- Нови* Сад VIII, 6, 14, 18, 20, 24, 26, 30, 34, 37, 50, 54, 68, 70, 78, 105, 113, 117, 119, 122, 133, 134, 141, 160, 170, 172, 176, 178, 192, 208, 218, 219, 222, 223, 224, 225, 226, 228, 243, 246, 258, 267, 273, 282, 283, 284, 313, 314, 315, 316, 318, 319, 320, 321, 322, 324, 325, 326, 327, 330, 331, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 344, 345, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 356, 357, 360, 361, 362, 368, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 389, 380, 381, 382, 383, 384, 386, 387, 388, 389, 394, 395, 399, 400, 403, 406, 407, 412, 413, 414, 415, 417, 419, 420, 421, 423, 425, 426, 427, 428, 430, 432, 433, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 444, 446, 447, 448,

- 450, 451, 452, 453, 454, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 463, 464, 466, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 480.
- Нови* Сланкамен 323.
- Новосадски* магистрат 223, 447.
- Ново* Село 369, 370.
- Нуша* 180; — Герас 66; — Никола 66.
- Нутин* Бранислав 21, 66, 144, 145—146, 149, 150, 180, 247, 326, 329, 363, 396, 422, 439, 448, 480.
- Њања* 292.
- Њауста* в. Негош.
- Његош* Петровић Никола кнез 370.
- Обрадовић* браћа 431; — Доситеј 5, 26, 36, 66, 69, 126, 162, 164, 174, 209, 218, 225, 232, 330, 331, 332, 337, 340, 345, 346, 353, 356, 374, 386, 411, 434, 450, 453; — Марко 431.
- Обреновац* 361, 443.
- Обреновић* 445; — Јеврем 72, 75, 215, 240, 262, 449, 465; — Јелка 175, 465; — Љубица 145, 230, 480; — Милан 231, 329; — Милош кнез 25, 36, 52, 55, 61, 89, 122, 128, 144, 146, 153, 161, 164, 165, 171, 172, 175, 179, 184, 213, 214, 215, 230, 240, 241, 250, 255, 258, 260, 261, 262, 263, 322, 345, 427, 445, 456, 478; — Михаило (Михајло) кнез 47, 64, 72, 231, 354, 432, 479, 480; — Перка 322; — Петрија 478; — Савка 172, 477; — Симка 175.
- Огњановић* И. 73, 123.
- Оградина* 115.
- Огулин* 385.
- Одвухер* 264.
- Одеса* 342, 385.
- Одескалки* 264.
- Одесеја* 181, 182, 479.
- Одра* 254.
- Окни* (Оковнић) Андрија 51.
- Олимп* 45, 292.
- Ожиро* Даласкин 201.
- Ожур* 171, 182, 369.
- Опуло* Тома 468.
- Општински* дом 378, 436.
- Оравца* 109, 343, 428.
- Ораховина* 413.
- Орашки* срез 468.
- Орден* Тома 466.
- Орлов* Александар 37; — Алексеј 397.
- Орурк* гроф 251.
- Ориндорф* 154.
- Оршава* 120, 140, 171—172, 456, 457.
- Осек* (Осијек, Осиек) 6, 34, 50, 54, 101, 119, 12, 174, 192, 211, 254, 317, 319, 320, 321, 322, 331, 333, 335, 336, 344, 346, 350, 357, 360, 361, 367, 371, 380, 385, 393, 396, 398, 403, 405, 408, 412, 427, 428, 437, 443, 449, 454, 456, 461, 464, 468, 469, 470, 471, 472, 473.
- Оспл* (пасеље) 408, 412.
- Оспаоница* 477, 478.
- Ослобођење* 2.
- Остоја* кнез 108.
- Остојић* 195; — Тихомир 192.
- Острво* 331, 332, 422.
- Остроч* капетан 251.
- Остружница* 248, 250.
- Отон* краљ 157.
- Охрид* 41, 51, 52, 53, 84, 144, 249, 251, 277, 829, 292, 296, 291, 392, 421.
- Охридска* епархија 474.
- Охридско* језеро 478.
- Павловић* 30, 374, 404, 448, 460; — Г. 466; — Ђорђе 43; — Љуба V, 22, 316, 319, 337, 346, 351, 353, 360, 361, 372, 378, 379, 380, 387, 390, 391, 392, 395, 396, 401, 402, 405,

408, 409, 410, 411, 415, 417, 418, 419, 420, 421, 423, 431, 433, 442, 443, 446, 449, 455, 464, 473, 475; — П. 92; — П. Ж. 228; — П. Ж. из Вршца 34; — Т. 345.

Павловци 398.

Падеј 267.

Падова 357.

Пажику 292.

Пазарско поље 346.

Пазарник 51, 52, 411.

Пазанка 74, 121, 377.

Палев Балла 260.

Палез 145, 446.

Палигора 31.

Палигорић 31, 53, 83; — М. 423; — Тодор 83.

Палигоров (Палигорос) 31.

Пализонис 459.

Палилула 160.

Палока 292.

Памперес Амвросије 9; — Димитрије 9; — Прокопије 9.

Памучина 287; — Јованикије 200.

Панајот (Panajot) 115, 191; — Симеон (Simon) 115; — Simson 137; — Тома 225.

Панајотовић 424; — Алекса 282; — Анастас 52; — Кирион 141.

Панастиовић 12, 366.

Pandazik Fetene Paulus 32.

Панић Коста 364; — Марија 364.

Пангас 21.

Панђелија 240.

Пангази 457.

Пангелић Ђ. др. 283; — трговац 317.

Пантић Атанасије 476.

Панчелачки дистрикт 99.

Панчево 84, 93, 95, 96, 105, 146, 270, 315, 320, 324, 326, 332, 333, 335, 349, 369, 371, 386, 387, 400, 401, 405, 406, 422, 426, 428, 429, 430, 433, 435, 439, 444, 450, 453, 459, 466, 475, 477.

Пажова 267.

Рар 32.

Пав Алексисус 349.

Павл (насеље) 113.

Папа-Захарије Георгије 176; — Чучанос 436; — Кузмановић Тодор 52.

Пападемо Дима 267.

Пападемос 350.

Пападопулос 436.

Папаз (Папази) 32.

Папазис Ј. 422, 435.

Папазогли Димитрије 52.

Папазоглија 252.

Папакостопуло 180.

Папакостопулос 45; — Панајот др. 231; — учитељ 225.

Папакоча 292.

Папамаргаритос Лука 378.

Папамоска 180.

Папанајоту 435.

Папарис Димитрије 263.

Папатеодоси 292.

Папила комесар 245; — Павле 254.

Папиња село 366, 395.

Палхазини 267, 268.

Параге 121.

Параћини 316, 352, 377, 396, 402, 414, 429, 455.

Паре 292.

Париз (Paris) 38, 320, 254, 292, 355.

Паризи 388.

Патај 113.

Патак 407.

Патриђије Јован 282.

Пахани 77.

Паханис 428.

Пахомије, калуђер 182.

Пача Штерија Јован 232.

Пачаџија Јован 244, 245.

Пачић 31.

Пачу 53, 182, 240; — Лаза др. 31, 67, 125, 369; — Стерија 281.

Пашова, кафетина 190.

Пашонина коло 429.

Пејачић 327, 449; — К. 349, 427.

Пејовић Хаџи-Риста 292.

Пека 292.

Пену 292.

Пелопида Јован 228.

Пелопонез 37.

Перивол 292.

Перикле 181.

Перишини 339.

Перлез 371.

Перовић 467.

Петаци, гроф 99.

Петк 292.

Петка 407.

Петков 275, 416.

Петковић Мијајло 52.

Петраћи Тодор 202.

Петријевић 363, 447.

Петриња 449, 455.

Петров Димитрије 344.

Петровдан 93, 117, 266, 323, 440.

Петроварадинска пуковнија 124; — тврђава 440.

Петроварадински Шанац 427, 446, 468.

Петровдан 209, 476.

Петровић 19, 30, 222, 229, 230, 231, 241; — А. 432; — Андрија 51; — В. 26, 120, 179; — Димитрије 283; — Ђ. 74; — Ђорђе 474-5; — Јелисавета 325; — Катарина 467; — Крста 52; — М. 349; — Мојсије, митрополит 229; — Н. 26, 120, 179; — Настас 51; — Настас Гога 52; — Никола из Влахоклицуре 51-52; — Никола из Костура 52; — Радич 249; — С. М. 184; — Теодор 97; — Хаџи-Ђорђе 385; — Раваца 59; — из Старе Пазове 12; — Хариш 77, 273.

Петрово Село 317.

Петровци 121, 408.

Петроград 334.

Петронијевић 161; — Аврам 171, 172, 376.

Петропуло 32.

Пеџарски Б. 69.

Печиловић Никола 30.

Печка 113.

Печуј 113, 318, 375, 376, 440, 461.

Пешњака 432; — Дука 162, 173, 385, 426, 432.

Пешта V, 5, 6, 18, 51, 104, 114, 122, 124, 153, 162, 172, 192, 205, 206, 208, 227, 230, 252, 313, 314, 317, 318, 319, 320, 322, 325, 330, 333, 336, 343, 344, 345, 348, 349, 366, 370, 371, 375, 378, 382, 383, 400, 402, 403, 404, 406, 407, 414, 415, 419, 425, 427, 434, 437, 439, 440, 441, 447, 448, 449, 451, 452, 462, 474, 476, 477.

Пешти Адам 244.

Пивнице 121, 385.

Пико (Picot) 5, 9, 36, 41, 42, 43, 45, 247, 281, 295.

Пинд 268.

Пипис, учитељ.

Пира 9, 77.

Пирот 216.

Пирх 16, 112, 144, 164, 166, 182.

Писоџер (Пеоџер) 53, 351, 478.

Питојевић 433.

Питу 292; — Гулу 292, 295, 297.

Плавна 121.

Пласка 292.

Плачукула 84.

Пловдив 41.

Плоча 298.

Плочица 317.

Плутарх 171.

Плуто 196.

Пљас 7.

Подлуђе 124.

Поџебрад 154.

Пожаревац 53, 92, 104, 111, 166, 185, 226, 262, 311, 314, 317, 322, 326, 344, 347, 351, 352, 358, 361, 363, 364, 365, 366, 367, 377, 387, 388, 379, 398, 399, 400, 402, 417, 419, 421,

425, 451, 453, 457, 459, 654, 473, 474, 475, 477.
Пожаревачки мир 104, 114, 132; — округ 262.
Пожун 83, 156, 322, 367, 388.
Познањ 447.
Поливак 180.
Полиг 73, 74, 160, 179, 225, 376, 414; — Пера 283; — Десанић 26, 80.
Поломље 252.
Польана 344.
Польска 6, 49, 86, 223, 477, 459.
Помаз 404.
Поморшка граница 113.
Пол Илија Никола 227.
Пол Зенобије 124, 125.
Попадањ-Марковић П. Георгије 32.
Попић 320.
Попов М., мајор 147; — Нина 260; — Сима 417; — из Брестовца 325.
Поповић (Popovics) 30, 31—32, 32, 37, 153, 266, 268, 439; — Ана 78; — Анастас 125; — Андреја 78; — Василије 245; — Георгије 78; — Георгије Жижко 368; — Гуша 85; — Димитрије 79; — Димитрије, митрополит 207, 267, 287; — Душан д-р 54, 120, 229; — Екаторина 79; — Јанко 79; — Јелена 323; — Јелена К. 317; — Јелисавета 78; — Јован 245; — Јован Стерија 26, 66, 79, 178, 282; — Јорган 322; — Јосиф 79; — Јулијана 79; — Константин 78, 241; — Коста 317; — Мауројло 60, 368; — Марија 78, 272; — Марко 284; — Мица Димитрије 282; — Николај 78; — Отон 37, 150, 398, 403, 429, 434, 435; — Павле 79; — Реља д-р 172, 239, 280, 315, 377; — Ристо 235, 236; — Славка 373; — Сретен Л. 24, 62, 82, 83, 111, 140, 144, 160, 161, 171, 712, 186, 200, 213, 214, 218, 220, 229, 252, 281, 284; — Стеван 78, 240; — Стерија 79; — Султана 79; — Теодор 78; — браћа, књижари 14; — Каџос в. Каџос; — Папхази 267; — Радубицки 267; — у Випковцима 32; — у Врицу 32; — у Славонском Броду 32, 37; — у Смедереву 326; — Ђелеш Ђорђе 261, 262; — од Фења 266; — из Хољнице 325.
Порта 131, 256, 336.
Порче 292.
Посавина 147.
Почари 292.
Праг 157, 396, 426.
Прва хрватска штедионица 125, 434.
Превеза 53.
Пренда 292; — Јован 227.
Преображење 135.
Пресла 296.
Преспански срез 289.
Преша 292.
Призрен 24, 142.
Призрен 41, 214, 289, 297, 298, 346.
Приморје 50, 203.
Прњавор 463.
Проја, насеље 292; — породица 292.
Прокло 27.
Протић Анта 171, 241, 248; — Ђорђе 171; — Јован 172.
Протополовић Христо П. Василије 76.
Пуља 292.
Пуљо 30; — А. д-р 440; — Хаџи Димо Георгије 225.
Пуљос Димитрије 439; — Јован 439.
Пурковић М. д-р 226, 347, 351, 361, 400, 405, 417, 453.
Пустај (Pusztay) 32, 266; — Георгије 414; — Григорије 244.
Пустешак Риста 282.

Путинца 121, 383.
Путник 356.
Пуфче 292.
Радичевић Бранко 434.
Радичић В. 176.
Радовање 259.
Радојковић Милош 262.
Радојчић Ђорђе 176.
Радојчић Никола д-р 134, 144.
Радоњић 268.
Радосављевић 357; — Милан 463.
Радослав краљ 302.
Разлог 342.
Разлоглија Ђорђе 342; — Михаило 342.
Рајачић Јосип 72.
Рајић Јован 171, 347.
Рајнолд 126.
Ракић Вићентије 240.
Раковац манастир 417, 462.
Ракоцијев устанак 130.
Раља 477.
Рамска скела 262.
Рамски округ 262.
Раниловић, село 379.
Ранковић 418; — Лазар 357, 396, 400, 418; — Максим 230.
Ранос 171; — Константин 230, 231.
Ране 292.
Раполтекирхен 154, 157, 158.
Растко 213.
Рацко 213.
Рацковић 113.
Рацковић Давид 224.
Рача Крагујевачка 366.
Рашковић Димитрије 171; — Мојсије 171.
Река
Рекалија 441, 442.
Retégand 38.
Ресал 41, 289.
Рехберг 154.
Reesch 102, 207.
Рибља тијаса 332.
Рига од Фере 19, 174, 178, 181.
Рибница 121.

Риза 53.
Ризи 448.
Ризнић 320.
Ријека V, 269, 358, 429, 440.
Ринска империја 17.
Риппи 28.
Риста 108; — кириџија 429; — писар 261.
Ристич Димитрије 52, 53; — Јован 31, 288, 469; — Петар 249; — Калеја Мијаило (Мијајло) 74, 273.
Ритберг 154.
Рогоулић Марија 440.
Рода 180.
Родоканахи 282.
Родофинкић Конст. 171, 183, 256, 259, 260.
Рожа-Михаиловић П. 455.
Роза (Rosa) Рожа, Рошу, Роса Константин Георгије 5, 6, 8, 9, 36, 112, 184, 311, 314, 319, 327, 330, 336, 344, 345, 350, 351, 352, 356, 358, 360, 362, 370, 371, 375, 378, 381, 382, 386, 398, 400, 401, 403, 407, 414, 418, 421, 424, 425, 427, 430, 441, 444, 447, 448, 449, 450, 453, 455, 457, 474, 475, 476.
Рожа 30.
Рокитански, професор 158.
Роси Никола 219.
Рош 329.
Рошу 200; — Димитрије 70; 445; — Хаџи Димитрије 163; — Хаџи Калина 167.
Руварац В. 368; — Димитрије 19, 54—5, 171, 333, 356, 369, 417, 460, 469; — Иларион 11, 12, 13, 15, 110, 432.
Рудна 244, 266.
Рудник 328.
Руднички округ 120.
Рума 25, 50, 83, 119, 121, 211, 318, 320, 325, 339, 340, 341, 350, 352, 353, 356, 360, 366, 374, 377, 379, 383, 395, 397, 398, 420, 432, 450, 470, 472.

Румунија 41, 83, 86, 116, 120, 164, 190, 240, 264, 299, 300, 363, 366, 391, 392, 406, 432.
Руџанин Петар 144.
Russ Андреја 137.
Руси Русидес Никола 219.
Русија 1, 41, 86, 159, 166, 258, 259, 260, 335, 356, 364, 370, 425, 450.
Рушањ 379.
Руши 477.
Рушчук 52.
Саболчка жупанија 333, 337, 449, 459.
Сава, река 37, 64, 111, 116, 117, 159, 160, 317, 329, 369, 428.
Сава 422; — Чича 160.
Савамала 329.
Савић Ана 394; — Гргур 137; — Григорије 115; — Јаков 325; — Јеца 325.
Савојски Еугеније 93.
Савска капија 252; — чаршија 238.
Саказлија Константин 262.
Сакеларос Хаци-Јован 48.
Сакст 43.
Салунин Русо 363.
Самарин 291, 292.
Самуило Тома 441.
Сандић 102.
Сантово 121.
Сантровић Михајло 6.
Саниак 82.
Сапуницаки Јанаки 185.
Сарајево 149, 150, 151, 262—263.
Саранда (Szarandy) 32; — Александар 344.
Сарадапорски Јаћим 14.
Сараорце 411.
Сараф Коста 456.
Сасе 317, 323.
Саска 112.
Сатмар 81, 129, 130.

Сатмарнемет 129, 130.
Сатмарска жупанија 403.
Сахат-кула 46.
Сачишта (Сачисте) в. Шатисте.
Сачлета 370.
Света Ана 254; — Варвара 400; — Јелена 28, 205, 286, 365, 396, 429; — Петка—Параскевија 14, 15, 76, 205, 286—287, 334, 338, 357, 380, 386; — Тројница 75.
Света Гора 182, 232, 393.
Света Госпојина 357, 462.
Свети Врачеви 365.
Свети Аврамије 369; — Алишине 415; — Анастас (Анастасије) 75, 316, 369; — Андрија 252; — Анђелар 36; — Антанас (Атанас, Атанасије) 75, 391, 415, 426, 431; — Архангел (Арханђел, Арханђел) 316, 347, 363, 365, 409, 432; — Василије 212, 359, 454, 474; — Владимир 278; — Влахо 452; — Гаврило Лесновски 14; — Георгије 75; — Горазд 36; — Димитрије 28, 75, 205, 286, 316, 319, 351, 363, 372, 373, 385, 387, 390, 398, 402, 405, 408, 415, 432, 441; — Ђорђе 390, 402, 416, 439, 468; — Ђорђе Краговски 14, 15; — Ђураћ 135, 453; — Ђурђе 321, 356, 361, 366, 377, 379, 426, 464; — Јануарије 254; — Јаћим Сарадапорски 14; — Јефтимије 332; — Јован 58, 75, 135, 287, 313, 348, 353, 373, 390, 397, 406, 432, 451, 477; — Јован Владимир 28, 36; — Јован Дамаскин 282; — Јован Златоусти 181; — Крститељ 476; Кирил (Ђирило) 36, 141; — Климент 36; — Константин 28, 75, 205, 286, 365, 372, 396, 429, 443, 463; — Лазар 409; — Лука 338,

378; — Марко 312, 330; — Методије 36, 141; — Михајл 75; — Мрата 469; — Наум (Науи) 36, 75, 278, 457; — Никола 207, 210, 286, 317, 325, 330, 337, 339, 530, 351, 354, 373, 390, 391, 393, 401, 402, 403, 406, 419, 421, 422, 423, 429, 434, 439, 440, 446, 449, 455, 465, 469, 475, 477; — Петар Коришки 14, 15; — Прокопије 329; — Сава 36, 57, 182, 213, 214, 228, 252, 325, 402, 410; — Сава Јерусалимски 213; — Сава Новопазарски 213; — Спиридон 200, 201, 202, 465; — Срђ 452; — Стеван 369, 450; — Танасије 335, 432; — Теодор Стратилат 28; — Тома 403; — Харалампие 400.
Светски рат VIII, 185, 289, 385, 417, 425, 440, 443.
Свиница 115.
Свиштово 51, 52.
Сегедин 93, 156, 388, 404, 427, 447, 463, 468.
Секеларидис Димитрије 399.
Секењ 425.
Секу, манастир 253, 276.
Секулић Лаза д-р 58, 111, 212, 386.
Секури Георгије 134.
Селеш 115.
Селица (Селце) 45, 51—52, 53, 214, 277, 320, 329, 344, 383, 389, 400, 418, 425, 436, 450, 458, 469, 473, 475.
Селиште 53.
Селница 384.
Селце 473.
Семеринг 184.
Семиклуш 122, 123, 151, 154, 228, 241, 266, 413, 414, 444, 459.
Семпсе 154.
Сенија 406.
Сент Андрија V, 102, 113, 192,
Сент Андрија V, 102, 113, 122, 192, 195, 196, 331.
Сент Миклош 154.
Сента 121.
Сентеш 212, 228.
Селешка 388; — комора 130.
Сер 22, 53, 463.
Сераниа, град 49, 53, 267, 397.
Сервијски 448.
Сервијски 269; — Александар 78; — Димитрије 78; — Ђорђе 273; — Марко 223, 244, 246.
Сервијски 267, 316; — од Турске Кањике 266.
Серед 461.
Сереа 51, 52, 314, 349, 354, 425, 445, 463.
Серес 361.
Серфица 267—268, 339, 397, 448, 454.
Сетко Августин 108.
Сечени Стеван 153.
Сечујал von Heldenfeld 267.
Сјатинста в. Шатиста.
Сибач 121, 375, 380.
Сибин 120, 129.
Сибница 410.
Сивац 121, 423.
Сигури Константин 219.
Сидербург 267.
Сиквирица 53.
Силбаш 121.
Силистрија 161.
Сима 285, 292.
Симбшен 80, 185.
Симена 292.
Симић 30, 53, 324; — Сима 190, 435.
Симонгут 154.
Симоновић Свет. д-р 59.
Симота 30.
Simpson Панајот 137.
Сина (Sina) 21, 36, 41, 124, 149, 157, 162, 172, 268, 398, 434, 466; — Анастасија 158; — Георгије (Ђорђе) 125, 151, 152, 153, 154, 155, 158; — Ирена 158; — Ифигенија

- 158; — Јелена 158; — Јован 151, 152, 156; — Катарина 133; — Симеон (Simon 150), 151, 156, 158.
Сивац 159.
Свиђелић Стеван 253.
Сирија 79.
Сирму 292.
Сисак 83, 116.
Сисани 268, 269.
Сисавић 42, 43, 268.
Сисавска епархија 42.
Sisimino Павле 98.
Сифинос 466; — Јован 227.
Скадар 51, 52, 292.
Скела 446.
Скерлић 19.
Скиро 74, 126; — Димитрије 191; — Христофор 126.
Скопље 41, 82, 84, 141, 179, 289, 290, 292, 298, 369, 388, 421.
Славитица 154.
Славонија (Slavonija) 8, 56, 89, 101, 106, 110, 113, 114, 116, 121, 122, 123, 142, 264, 315, 330, 339, 340, 362, 362—363, 423—424, 434, 447, 458.
Славонски Брод 32, 37, 77—9, 150, 153, 174, 211, 317, 332, 357—8, 360, 374, 376, 398—9, 402, 408—12, 421, 428—9, 434, 464, 469.
Сланско 295.
Слагива 375, 459.
Слепо-Буро 160.
Слепчевић село 359.
Сликарска академија 334.
Смедерево 56, 67, 85, 144, 170, 171, 179, 180, 186, 217, 241, 243, 250—251, 253, 259, 263, 311, 314, 315, 316, 319, 320, 326, 327, 329, 334, 335, 347, 348, 351, 353, 354, 355, 365, 366, 371, 377, 378, 379, 382, 383, 389, 390, 393, 394, 396, 397, 398, 402, 404, 406, 407, 419, 421, 424, 426, 430, 436, 437, 439, 447, 451, 452, 453, 458, 460, 470, 471, 472, 476, 477, 478.
Смедеревска Паланка 273, 402, 409, 421, 423, 443, 460.
Смедеревски округ 379.
Смерна 406.
Смиљкић Јулка 317.
Смиљковић Теохар 52.
Смирна 84, 276, 391, 397, 406.
Smičklay 110, 11.
Смрдеж 128.
Соб 342.
Собосло 348.
Соколов Јоргаћ 380.
Солар 107, 124; — Ђорђе 123; — Тома 229, 230.
Соларић 120.
Соловјева Ва. 188.
Солтаг 337.
Солгиста 473.
Солун 22, 45, 48, 49, 51, 52, 84, 120, 140, 141, 147, 212, 292, 300, 302, 326, 345, 349, 359, 365, 379, 388, 391, 397, 3999, 406, 408, 416, 421, 424, 445, 471.
Сомбор 327, 349, 356, 370, 385, 399, 432, 433, 448, 466.
Сонга 121.
Сопрон (Sopron) 60, 62, 70, 72, 73, 89, 91, 102, 103, 104, 106, 107, 116, 117, 118, 120, 125, 126, 136, 142, 146, 162, 190, 191, 204, 218, 219, 220, 280.
Сотир Димитрије 52; — Зиса 276.
Сотировић Марко 52.
Софија 84, 300, 366, 391, 392, 417, 423, 475.
Софроније Лазар 431.
Спајић Вока 238, 239.
Спарталис 406.
Спасић М. 238; — Милован 161; — Мита 334.
Спасојевић Анђелко 52; — Светозар 85, 186, 214, 217, 241, 314, 319, 326, 334, 347, 348, 351, 353, 354, 355, 364, 365, 366, 372, 373, 379, 382, 383, 389, 390, 394, 397, 404.

- 419, 422, 424, 436, 439, 447, 452, 458, 460, 468, 470, 471, 472, 476, 477, 478.
Спеиња 21.
Спида Георгије 219.
Спиридис С. Е. 28.
Спиридонович Јања 62.
Спирта 19, 30, 77, 83, 122, 125, 126, 222; — Ђорђе 222; — Павле 123; — Петар 283.
Спиритини 386.
Србница Јелена 369.
Србија (Serbien) 3, 16, 24, 26, 31, 37, 39, 47, 55, 61, 75, 81, 82, 88, 89, 118, 119, 120, 126, 128, 144, 146, 164, 165, 184, 185, 186, 198, 213, 224, 228, 241, 243, 247, 248, 250, 251, 253, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 273, 276, 283, 284, 285, 287, 302, 303, 311, 314, 328, 335, 343, 344, 352, 356, 366, 368, 370, 379, 380, 384, 386, 387, 388, 391, 399, 402, 404, 409, 417, 421, 423, 425, 444, 445, 457, 473, 474, 475, 477, 479, 480; — Јужна 24, 170, 289, 384; — Нова 24, 160, 171, 215.
Србница 339, 448.
Србобран 77, 121, 373, 415, 460, 469.
Средоземно море 86, 110.
Срем 34, 50, 111, 121, 144, 250, 313, 317, 323, 339, 368, 369, 375, 380, 385, 397, 410, 417, 435, 438, 444, 477.
Сремац Стеван 18, 56, 58, 62, 65, 66, 67, 83, 128, 144, 152, 159, 160, 164, 170, 171, 185, 188, 213, 239, 242, 284, 377, 480.
Сремска Каменица 119, 120, 332, 430.
Сремски Карловци в. Карловци.
Сремски Карловци 54, 182, 339, 356, 362, 368, 375, 376, 419, 430, 468, 478.
Сремска Митровица в. Митровица.
Сремска Митровица 286, 313, 339, 370, 398, 446.
Сремчица 444.
Срећковић Панта 15, 145.
Српска банка 324, 434.
Српска Браћа 184.
Српска књижевна задруга 161, 164, 214.
Српска патријаршија 183.
Српски Ковин 340, 377, 437.
Српски Св. Петар 467.
Ставријадес 416.
Ставријадис 275.
Ставрис 416.
Ставровић Ираклије 450.
Стајић 450; — Васа 68, 84, 133, 134, 225, 385, 396; — Јован 30; — из Елимира 325.
Стамбол 215.
Стамболи Коста 85.
Стамбулов 275, 416.
Станатовић 333, 356.
Станковић Илија 232.
Стана Марко 223.
Станко калајџија 336.
Станковић 30; — Бора 68, 86, 184, 270; — Јања 343, 386; — Мартин 388.
Станојевић Илија „Чича“ 480; — Станоје д-р. 18.
Станар 121.
Стара механа 436.
Стара Пазова 12, 77, 317, 320, 373, 432.
Стара Паланка 356, 414, 422.
Старац Дима 209.
Стари Бановци 439.
Стари Бечеј 345, 349, 381, 427.
Стари Сивац 212, 323.
Стармази 285.
Стева 161, 229.
Стевановић Св. д-р. 276.
Стергович 343.
Стерија 31, 307.
Стеријали Теодор 218.
Стеријалис Константин 232.
Стерије Јован 243.
Стеријевић Теодор 204, 218.

Стерио 31, 32; — Ђ. д-р 452.
 Стерић Ђорђе 52; — Наум 52.
 Стефан Високи 15.
 Стефановић Јован 108.
 Стопа 478.
 Стојан 403; — прота 19.
 Стојанакивици 48.
 Стојанов Атанасије 52.
 Стојанова Султана 338.
 Стојановић 53, 453; — Д. 232;
 — Ђорђе 52; — Љубомир
 182, 221, 332, 358; — Настас
 52; — Цами 52.
 Стојичевић Данило 436.
 Стојковић Влајко 249; — Ми-
 ленко 255; — С. д-р. 465.
 Стојишић поп Коста 401.
 Столни Београд 330, 385, 396.
 Стошњих 401.
 Страгаре 401.
 Страњаковић Драгослав 172,
 185, 231, 281, 404.
 Стратимировић Стеван 206,
 207.
 Стрешњевина 120.
 Стругар Ђорђе 457.
 Стујанаки Евстатиос 48.
 Стурнара 20, 21.
 Субасај 348; — Димитрије
 468; — Ђорђе 467, 468.
 Суботија Дејви 226; — Еуфи-
 мија 324.
 Суботица 121, 310, 213, 330,
 344, 353, 385, 406, 471, 476.
 Суботиште 435.
 Суводол 253.
 Сулејман султан 250.
 Сулу Дима 96.
 Судош 335.
 Сурду 292.
 Сурдук 317, 320.
 Сурчић 384.
 Сусек 344.

Табановић 474.
 Тагас 292.
 Такула Мануел 457.
 Таља 405.
 Тамиска жупанија 269.
 Танасијевић 91.

Танасковић Ђорђе 52; — тр-
 говац 337.
 Тано 454.
 Тарцаг 470.
 Тасић 31.
 Тата 338, 452, 466.
 Татаровић Јован 360.
 Татарска 192.
 Таубе (Таубе) 56, 101, 114,
 116, 118, 142.
 Тахча
 Таше 292.
 Ташковић Јован 460.
 Тартковић Тримча 249.
 Тебе 22.
 Тежу 292.
 Текелија 154.
 Текија 463.
 Телен 292.
 Телеску 292; — Коста 84, 86.
 Теља 292.
 Темерин 424.
 Темнишвар 6, 24, 49, 88, 92, 93,
 94, 95, 98, 105, 113, 133, 137,
 181, 192, 204, 244, 317, 321,
 338, 341, 343, 345, 347, 349,
 350, 351, 352, 355, 356, 357,
 360, 371, 372, 373, 381, 389,
 393, 398, 400, 402, 404, 410,
 424, 425, 431, 435, 439, 448,
 449, 451, 453, 455, 456, 457,
 460, 466, 468, 476; — Град
 210; — Фабрика 227, 425,
 438.
 Темнишварски магистрат 98;
 — сабор 244, 245, 256, 254,
 266, 413.
 Темнић 51.
 Теме 121, 340, 396.
 Теодор 110, 115, 190.
 Теодорих Дима 98.
 Теодоровић 30, 335, 357; —
 Атанасије 230; — Дима 98;
 — Катница 323; — М. 450; —
 бележник 323.
 Теодосија 258.
 Теожаревећ Вл. 455.
 Теологич (Theologith) Јован
 98, 198.
 Теофан, владика 209.

Теофановић 342, 362, 386.
 Терезија Марија в. Марија.
 Тевелане 456.
 Терзибашкић 399.
 Терзић Ђорђе 209.
 Терзић Ђ. парох 350, 376, 404,
 410, 460.
 Термопиле 174, 181.
 Терта Нектарије Константи
 9.
 Тесалија 8, 61, 302, 429, 471.
 Тиганић 456; — Георгије 124,
 134, 137, 191.
 Тима 145, 285.
 Тимо Константин 106.
 Тимотеј шаругија 430.
 Типа 180; — Анастас 235; —
 П. исп. Мин. пров. 65, 74,
 165, 168, 184, 263.
 Тирка 21, 30, 124.
 Тирон Теодор 28.
 Тиса, река 111.
 Тител 113.
 Товаришево 121.
 Товарник 317.
 Толор, свештеник 241.
 Тодорова Субота 331, 379.
 Тодоровић 53, 212; — Анастас
 228; — Ж. 421, 425; — Јан-
 ко 52; — М. 432; — Хаји-
 Вока 471; — Јакшић Ж. 243.
 Токај 50.
 Токај 32, 49, 83, 113, 130, 212,
 224, 336, 344, 349, 350, 366,
 363, 383, 387, 388, 397, 404,
 413, 428, 437, 440, 441, 447,
 453, 459, 460, 465, 472.
 Токајска компанија 32, 266,
 333, 336, 337, 342, 347, 348,
 349, 350, 366, 367, 368, 383,
 384, 387, 388, 389, 397, 404,
 405, 407, 413, 414, 426, 427,
 428, 429, 437, 438, 440, 441,
 447, 449, 451, 453, 459, 460,
 465, 470, 472, 473.
 Токић М. М. 71, 79.
 Толесва 347.
 Толић Милош 419; — Мих.
 459.
 Толмак 371.

Толна 76, 115.
 Тома 76, 115; — Ђорђе 52; —
 ефим 161.
 Томбазија 21.
 Томић 30, 53; — Јован 312,
 400.
 Томоваћ Сотир 52.
 Томчевић Манојло 123.
 Топал-Ђорђевић Вучко 251—
 252.
 Топола 121.
 Топузи 292.
 Топузовић 463.
 Топчједер 328.
 Торбар Јанко 88.
 Торонталска жупанија 269.
 Тоска 162, 180, 445.
 Тоскић 168; — Коста 456.
 Тот С. (Toth S.) 151, 156, 157,
 158.
 Тотани 53, 448.
 Тоцили 292.
 Тошина 20, 21.
 Тракијци 474.
 Трајан Димитрије 52.
 Трајковић Трифун 52.
 Тракија 8, 112, 319.
 Трандафила 51, 307; — Атанас
 106; — Марија 70, 272, 273.
 Трандафиловић 53.
 Трапезунт 399.
 Трговачка комора 434.
 Трешчић 154.
 Триантафилос Паулас б.
 Трикали 22.
 Трикевчанин Папа Антим 225.
 Трипковић Коста 52.
 Трифуновић 53; — Никола
 366; — у Смедереву 354.
 Триша 328.
 Трнава 322, 384, 438.
 Трнова Петка 460.
 Трново 49, 53, 220, 277, 289,
 365.
 Тројановић С. 67, 86.
 Трноша 252.
 Трсг (Тријест) V, 48, 50, 70,
 122, 125, 200, 201, 202, 214,
 282, 320, 324, 336, 384, 426,
 432, 445.

Трстеник 292.
 Гузла 282.
 Гукар 455.
 Гунда Салко 350.
 Туркева 313, 388.
 Турна (Турнава-Трново у Тесалији) (Turna) 49, 384, 393, 403, 407, 442.
 Турнаи (Turnau) Голесава 32.
 Турневица Курџа 106.
 Турска (Türkei) 28, 37, 39, 41, 57, 61, 74, 80, 81, 86, 91, 92, 93, 94, 95, 97, 100, 102, 105, 106, 107, 108, 112, 116, 118, 120, 122, 128, 130, 131, 132, 133, 135, 136, 142, 145, 151, 185, 220, 223, 224, 231, 232, 291, 326, 333, 338, 339, 340, 344, 352, 256, 362, 368, 373, 374, 385, 387, 388, 396, 403, 405, 412, 414, 427, 431, 435, 438, 439, 442, 445, 447, 454, 460.
 Турска Кашижа 78, 244, 266, 361.
 Турски Бечеј 267, 448.
 Туфа 292.
 Ђако Наум 448.
 Белефи 354.
 Белешић 180.
 Беловић 364.
 Берин-бег 292.
 Беринле 53.
 Биара Ђорђе 239; — Мијајло 52.
 Бир-Сима 19; — Таса 166, 168.
 Бира-Мана 263.
 Бираца 292.
 Бирић Митар 52.
 Бириши, учитељ 225.
 Бирковић 364.
 Боровић Владимир д-р 57, 192, 195, 444.
 Босе 292.
 Бука 292.
 Буприја 459.
 Бурчићи сокак 178.
 Бућић Данило 86.

Уо 410, 411, 441.
 Угарска 8, 56, 60, 90, 101, 103, 104, 112, 114, 115, 116, 117, 121, 122, 126, 129, 130, 136, 153, 154, 156, 210, 212, 219, 226, 228, 264, 281; — Горња 129.
 Угарски сабор 212.
 Угарско дворско намесништво 101.
 Угљеша Петар 30.
 Угриновици 60.
 Удружење абација 75; — пекара 75.
 Ужица 82, 415, 455.
 Ужичка нахија 120.
 Ујфала 333.
 Улица Бранкова 342; — Васина 479; — Вишњићева 363, 479; — Владе Јовановића 474; — Грчка 226; — Грчкошколска 225; — Драшковићева 240; — Дубровачка 365; — Душанова 363; — Јевремова 66; — Караборџева 410, 469; — Кнез Михајлова 399; — Краља Петра 363, 399, 479; — Поцерска 414; — Сремска 240; Хаиска 105; — Хилендарска 416; — Цара Уроша 334.
 Унгвар 212, 367.
 Унка 292.
 Унтенија Петар 462.
 Управа града 235; — монопола 394.
 Урошевац 27.
 Урошевић 325.
 Усковање 411.
 Ускре 71, 202, 205, 210, 210, 211, 212, 213.
 Успеније 76, 135.
 Успенско гробље 80, 388.
 Учени (Ucseni) 340.
 Ушће 442, 443.

Фаяка Нико 108.
 Фавара 255.
 Фарафелд 154.
 Фармакакис Нула 197.

Фелдвар 6, 121, 382, 444, 449.
 Федељхаз 154.
 Фењ 266.
 Fergel Paulus 32.
 Феризовић 27, 81, 82, 157, 289.
 Фехерто 459.
 Фештетих гроф 154, 269; — Коломан 269.
 Фибиш 154.
 Филибе 52.
 Филипеску Т. 138.
 Филипедес 31; — Ал. Коаст. 244.
 Филиповић 22, 24, 31, 37, 39, 41, 53, 57, 84, 121, 138, 176, 281, 283, 361; — Јанко 444; — М. 32, 149, 286; — Никола 423; — Сима 122.
 Филиповољ 51, 52, 230.
 Фисриј 431.
 Фирићхаз 244, 266.
 Фити 292.
 Фича 180.
 Фицу 292.
 Флајшмаркт 347.
 Фонт де Меркред 84.
 Фота 30; — Константин 282.
 Фотис 463.
 Фолз Шкипетар Петар 253.
 Фоча Димитрије 202.
 Фочин 251.
 Франкфурт 254; — на Мајни 429.
 Франц I цар 227, 254.
 Франца Лудовига орден 254.
 Француска 1, 158, 364.
 Француска револуција 5, 150.
 Франца I цар 162; — Јосиф 154—156.
 (Фрона Frona) 115.
 Фонда 400.
 Фунду 292, 294.
 Фурка 51.
 Футог 113, 119, 121, 124.

Хабзбуршка кућа 3; — монархија 37, 81, 101, 114, 124, 140.
 Хадија Хонстантин 169, 175.
 Хадније 175.

Хајделберг 376.
 Хајдук-Вељко 249, 252, 253, 255, 276.
 Хајрић 398.
 Хајош гроф 154.
 Халдас 32.
 Халкеу Јован 9.
 Халче 292.
 Хамбург 122.
 Хап 86.
 Харисијадес 392; — М. 465.
 Харит Павле 388.
 Хасанпашина Паланка 273.
 Хасану 292.
 Хачу 292.
 Хаши 227; — Анђел 48; — Атанасију 48; — Бајић 321; — Бајић Лука 322; — Богдан Вули 467; — Брзак 230, 468; — Брзак Јелена 468; — Георгијевић Теодор 18; — Грабова 71; — Данило 199; — Димитрије 108; — Дипа 65, 66, 161, 164, 165, 171, 174, 175, 184; — Ђорђе (Ђорђе) 235, 236, 467; — Ђорђевић 348; — Емануиловић Арсен 406; — Јања 190; — Коста 466, 467; — Лазовци 48; — Лега 292; — Марковић Димитрије 244; — Михаи 245, 267, 268; — Мица 48; — Никола 386; — Николајевић 53; — Ристе 292; — Ристић Константин 273; — Рувин 200; — Сисањ 245; — Тацковић Глиг. 48; — Тодор Михајло 257, 258; — Тома 51, 162, 177; — Трајковић Ђорђе 52; — Павле 106.
 Хашије 51.
 Хашиполу Захарије 200.
 Хашић Ал. 77; — Гаврило 377.
 Heldenfeld 266.
 Хепталофос 154.
 Хербез 170.
 Херберт 188.
 Херту 292.

Херцеговина 57, 82, 84, 138, 369, 370.
 Хирцог од Бордоа 162.
 Хидра, острво 21.
 Хлериу 390, 431, 457.
 Нодинка 101.
 Ходмезевашархелъ 212.
 Ходовъ 267.
 Ходош (Hodosi) 151, 154.
 Хоер Маркт (Hoher Marckt) 157, 158.
 Холандија 364.
 Хомољница 323, 325, 405.
 Хопово 333.
 Хора (Chora) Јанко 115.
 Хотин 258.
 Хрватска 3, 50, 89, 106, 117, 264, 358, 466; — Крајина 50, 99.
 Хрисантоул Димитрије 228.
 Христић Коста 478; — Никола 478.
 Христић Михајло 244; — Филип 469.
 Христов Гроб 466.
 Христов Тодор 296.
 Христулоу 147, 162, 164, 345; — А. 235, 236, 400; — Анастас 472; — Настас 238.
 Христомано 313.
 Христоманос Марија 321—322; — Мема 321.
 Христос Исус 110, 137.
 Хронос 174.
 Хуњади гроф 154.
 Цавелас 21.
 Цамалос 21.
 Цамблук 27, 307.
 Цариград 61, 64, 100, 122, 125, 126, 142, 144, 172, 231, 236, 259, 302, 328, 345, 406, 457, 479.
 Цариградска патријаршија 183.
 Царичане 367.
 Цветковић Катарина 381.
 Цвијин Јован 11, 12, 49, 51, 67, 68, 69, 70, 71, 82, 86, 128, 181, 184, 342, 470.

Цернићи (Csernicsy) 381.
 Звѣико Августия 108.
 Цинцар Захарије Александар 369; — Јанко 251; — Марко 251, 404; — Марковић Јелена 322; — Митар 145; — Митров 316.
 Цвицарија Ђорђе 19; — Коста 252; — Крста 408; — Мича 185.
 Цвици 282.
 Циле Јерина 151.
 Царинири 292.
 Царјаковић 461.
 Цолто Јован 263.
 Црвенко 444.
 Црвенковић 321.
 Црвевари 353.
 Црепаја 58, 212.
 Црква Алексина 70, 210; — Богородична 76, 205, 294, 296; — Ваведенска 76, 211; — Вотивна у Бечу 157; — Горња 76, 339, 362, 451, 478, — Доња 315, 339, 462; — јерменска 70, 273; — каменичка 357, 413; — ковинска 453; — коморанска 396, 433, 466; — лутеранска 166; — Нова 322; — ораховичка 338; — св. Петка 76; — Саборна 240, 478; — Светојованска 78, 294; — св. Марка 427; — св. Николе 43, 70, 76, 208, 210, 226, 273, 294, 296, 298, 349, 354, 368; — св. Спаса 292; — св. Спиридона 202; — Успенска 76, 373, 375.
 Црна Вода 106.
 Црна Гора 370.
 Црна Река 252, 263.
 Црногорац Васа 276.
 Црнојевић III Арсеније 26.
 Црно Море 120.
 Цриуша 292.
 Сивај 220.
 Сжаба 91.
 Чавкар 292.
 Чакалар 292.

Чакали 292.
 Чакатурна 313.
 Чакосел 313, 346, 350.
 Чаквачки дистрикт 96.
 Чакново 96, 209, 317, 342, 371, 376, 404, 410, 460, 476.
 Чалма 369, 452.
 Чавдл 104, 350.
 Чалповић 55.
 Чардаклија 183, 259; — Јован 248; — Петар 248.
 Сватисан 367.
 Чарнојевић 323; од Шимодѣ 323, 264.
 Часода (Csasoda) 389.
 Чатави Ленка 325.
 Чафкар 292; — Таћа 296.
 Чачак 292, 459.
 Ченеска 291.
 Черевин 342, 344.
 Черничек (Csernicsek) 364.
 Скоетниг 364.
 Чешка 154.
 Чика Триша 328.
 Сјиссо Кирил 191.
 Чиновичка задруга 319.
 Сјирре Јерина 151.
 Чиплак Ђорђе 249.
 Чипулићи 138, 140, 141.
 Чигалитте 174.
 Чернич 292.
 Чобин 384, 439, 348.
 Чока Никола 52.
 Чолић Сима 223.
 Чомин 53.
 Созеан 264.
 Чоча (Czocz) Георгије (Ђорђе) 106, 238.
 Чочовић Петар 51.
 Чукула Деспот 249.
 Чуруг 362.
 Цавелас 174.
 Цакале 476.
 Цанга Ник 475.
 Цангина махала 474.
 Цау 292.
 Цавела Ђорђе 174.
 Цема 363.
 Цехане 370.

Цика 19, 248, 264, 343.
 Цика (Цива) Вулко 162.
 Цикане 476.
 Цикић 248.
 Циковић 248.
 Ципи Танасија 52.
 Цога 292.
 Цонда 292.
 Цопа 470.
 Цогу Никола 48.
 Цуфла 294.
 Цхане 240.
 Шабан V, 22, 48, 53, 164, 240, 241, 242, 262, 275, 287, 311, 316, 321, 322, 327, 330, 331, 337, 345, 346, 352, 359, 361, 366, 372, 378, 379, 380, 387, 390, 391, 392, 393, 395, 404, 405, 408, 409, 410, 414, 416, 417, 423, 431, 435, 441, 442, 443, 446—7, 449, 454, 463, 464, 744.
 Шабачка општина 447; — штеднишца 410.
 Шагуна митрополит 41, 467.
 Шамно (Sshamn) 374.
 Шанаи 385, 447.
 Шанеит 405.
 Шандровић 313.
 Шантровић Михајло 6.
 Шаренград 121, 437.
 Шатисте (Шатиста, Шачеста, Ситатиста, Сјатисте, Сачеста) 39, 42, 43, 45, 50—5, 77, 83, 266, 268, 322, 327—8, 333—4, 338, 341, 348, 351—2, 358, 363, 372, 375, 377, 379, 383—4, 389, 393—4, 389, 398—400, 402, 408, 412, 414—5, 418, 422—4, 426, 463, 465—8, 474.
 Шаула М. прота 211.
 Шачеста 412.
 Шашку 292.
 Швајцарска 406.
 Швартнер (Schwartzner) 16, 18, 25, 56, 80, 114, 116, 121, 185.
 Schwicker 26, 34.
 Шенић 325.

- Шекердија (Кумануди) Ге-
оргије 160.
Шелпа 326.
Шелце 475.
Шенборн 264.
Шибеник 292.
Шнд 339, 449.
Шиклош 113.
Шинић Милса 322.
Шинода 323.
Шимонторња 154.
Шачиска (Шипшика) 36, 39,
50, 53, 77, 292, 343, 434, 453.
Шкаперла 292.
Шкипетар Петар 253.
Шкодрван 292.
Шлецер 188.
Шљивошевици 121, 330.
Шнд 348, 384, 439.
Шождија 267.
- Шопић 330.
Шпартал 476.
Шпец 189.
Шпирга 284, 450, 474.
Штајерска 116, 117, 118.
Штајнмејер 156.
Штаремберг 116.
Штерија (Штерио) 451; — Па-
ча Јован 232.
Штерић 31; — Коста 406.
Штн 41, 421.
Штитково 250.
Штова 452.
Штросмајер 4.
Шћенан Мали 255.
Шунда 249, 351.
Шипљак von Vitez 266.
Šušljak M. 27.
Шушић Конст. парох 373.

Исправке и допуне

- На стр. 34, ред 11 од горе стоји *крајевима* а треба *крајеве*.
41, „ 17 „ „ „ *бегају* „ „ *беже*.
43, „ 6 „ доле „ *кога* „ „ *које*.
48, „ 16 „ „ „ *Воденица* „ „ *Воденаца*.
51, „ 16 „ „ „ *Филипол* „ „ *Филипопол*.
59, прву реченицу у примедби под 13 треба преуртати.
65, ред 3 од доле стоји *памплев* а треба *памфлев*.
66, „ 4 „ „ „ *осећања* „ „ *сећања*.
108, „ 3 „ „ „ *ради* „ „ *због*.
139, слика је узета из Вајгандове књиге, Агостинел I, 265.
188, „ 9 „ „ стоји *gresq* „ „ *gresque*.
225, „ 8 горе „ „ *пойлис* „ „ *найлис*.
226, примедба под 42 не спада овамо него на стр 178 у
прим. 58.
228, ред 7 од горе стоји *изјавиле* а треба *изјасиле*.
229, „ 6 „ „ „ *недостатака* *имамо* а треба *не*
знамо ни.
273, „ 3 „ „ „ *Евеније* „ „ *Евенија*.
316, „ 3-5 „ „ „ *мушавицком занату* а треба му-
шавицким занатом.
317, „ 16 испред речи *иртовца* треба унети реч *клерком*.
327, „ 13 „ доле стоји *своје* а треба *моје*.
356, „ 13 „ „ „ *посирипуј* а „ *посирижен*.
416, „ 2 „ „ „ *Ганадијева* „ „ *Генадијева*.
425, алфабетски ред је, при прелазу, испретурат.
432, ред 4 од горе стоја *Бавонишије* а треба *Бавонишије*.
449, Смиљко је становник Пожаревац.